GULÁCSY IRÉN

FEKETE VŐLEGÉNYEK

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5572-33-3 (online)
MEK-16564

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

A BIHARI BÖLÉNY

KÉT ASSZONY PÁRBAJA

MÁSODIK KÖTET

SAS-SZÁRNYAK ALATT

A VELEZDI NÁSZ

ÉS MEGMOZDUL A FÖLD...

HARMADIK KÖTET

HUNYÓ PARAZSAK

MOHÁCS

KATALIN KIRÁLY

A VELENCEI

A FELMÉRI CSILLAG

ELSŐ KÖTET

A BIHARI BÖLÉNY

I.

A Körös nagy legény volt a tavaszon. Megszitta jól a horpaszát s ettől ugy nekibokrosodott, hogy nem birt a táncos kedvével. Lent Körösszeg alatt akkorát talált ölelni a kövér bihari földből, hogy utóbb nem maradt miből ágyat vessen rá magának. Most aztán szégyenkezve sullogta körül a közepén kényeskedő csalitost.

A sziget megtaposott partján zömök legényke állingál, kötésig mezitelenül. Csupa váll és izom fattyu, amolyan tizenhatesztendős forma. Bár a feketén pelyhedző álla, hamvazkodó bajusza, teli bölénynyaka többnek mutatja. Csattanó barnapiros orcáját vállig lebukó, hullámos fekete haj övezi, mint valami fiatal sarju-erdő. Vállán kőnehezékes pöndör-háló lingál. Villogó sötét-acél fényü szeme kémlelőn fut végig a viz tükrén. Majd az élesen hajló sas-orra megtágul, mellének öblös boltozatát fölhintálják oszlop karjai. Sarkon fordul és a megsodoritott háló kerekké szétterülve csap le a Körös zöld tükrén.

Hogy idők multán a nap jócskán fölhágott, füttyent a fiu. Négy magakoru legényke buvik elő a sásból. Lágyékig mezitelenek ezek is, csak darabosabbak. Az izmaik nem olyan finoman tagoltak. A lábuk esetlenebb, bütykös, akár a körtehajigáló.

A szélül cökletőnek odaint a gyerek:

- Elég volt a halászásból mára. Hüvös a viz. Rakjátok szét a halakat osztály szerint, Sebő.

- Igenis, urfi.

Sebő röptében kapja el legény-ura markából a hálókötelet. Int a komjainak. A jobbágyfiak dologhoz látnak. Őket inkább érdekli is a préda, mint a velejáró mulatság. Vetik magukat a zsákmányra mohón.

A fekete fattyu ezenközben fölgázolt a partra. A sáson keresztülverekedett, elhemperedett távolabb a pázsiton. Ide-oda hengergőzött a hosszuszálu füvön, mint a játékos csikó s nevetett hozzá csiklandósan.

Aztán hanyatt fordult, lecsukta a szemét, hogy a nap ne sértse. Azonmód el is aludt.

Arra neszelt, hogy lent a parton kurjantott valaki.

- Hé azapátokat! Mit csináltok ott?

S rá egy másik hang, nyikorgós, mint a duda:

- Mióta szabad halászni a jobbágynak, ebugatta?

Sebő vakkant neki vissza:

- Ha nem szabad a jobbágynak, szabad az urának!

- Elhallgatsz?

- Ketten vagyunk hozzá!

- Tyü, te beste pára!... Ki cafrangja vagytok?

- Palotai Czibak Lőrinc uré, valahányan.

- Ohó!... A Czibaké? No akkor csak szaporán, ide azzal a gyékény-kassal!

- Vegye el az urfi, ha olyan nagy legény!

- Urfi...!

Az ébredező egyszeriben felült. Jól megdörzsölte a szemét, fülelt. De a kiabálás zürzavarba veszett.

- Zsebrákok!

- Ide mellém!

- Parittyát a halorzóknak!

- Parittyát ám az ángyotoknak, - szökött fel hirtelen a barna legényke s azzal iramodott is lefelé.

A parton kőzápor fogadta. A levegőben jókora Körös-kavicsok repkedtek. A fiuk lapulnak a csónak fenekén, mint a békák. Sebő a kas mögött pislog. Kis csapat bársonydolmányos siheder mereszt velük farkas-szemet. Elül egy cingár, horgas szőke, sovány lábszárait hetykén széjjelvetve.

Hogy amaz meglátta, visszatorpant, megállt.

- Csáky István, - szólt meglepetten.

A másiknak is lefittyent a karja.

- Czibak Imre...! Hát te vagy az?

- Én és nem zsebrák, tudod!

Fölvágta az állát, ugy nézett végig a szembeállón.

A nyurga hamar hangjára lelt erre a tekintetre. Elfutotta a pulykaméreg. Lobogva pattogott vissza:

- Akkor vagy csak egyszer zsebrák, az ebadta! Mert akkor halássz te a palotai pocsolyában!

- A magamén halászok itt is. Miénk ez a sziget!

- Tiétek ám a perköltsége!

A Csáky legény acsarkodva nevetett.

Imrét kezdte elhagyni a béketürés.

- Azt a pert mink megapelláltuk! Apád erőszakot tett a törvényen! Martalócokat vitt a törvényházba, ugy ijesztett rá a perszonálisra.

- Ugy bizony! Ki is verjük mink, ha kell, nem a Czibak-pereputtyot, de az egész vármegyét. - Hetvenkedett a nyurga.

Imre leszegte a vastag tuskó nyakát.

- Csáky, Csáky, férj a bőrödbe, mig ki nem segitlek belőle!

- Segits, no! Had lássuk.

- Háborut akarsz, Csáky?

A szőke kuncogott.

- Későn keltél ahoz, öcskös! Deres dukál a hal-orzóknak, nem háboru.

- Deres? Hejnye, a gyehenna emésszen meg!

Mint a hörcsög, lökkent elő a csupasz legényke. Izmai megnyilaltak a sikos bőre alatt.

- Hát ideüss, Csáky!

A nyurga felrikoltott.

- Hegyibe, fiuk!

Az urfiak, mint a darazsak rajzottak rájuk.

Imre elbődült kurtán. Homlokával öklelt a nekikapaszkodókba. Kettőt egymáshoz mázolt, hogy nyomban eleredt az orruk vére. Behajitotta őket a sásba. Csákyhoz szökött. Megragadta mellén a sárgavirágos skarlátszin dolmányt, egyet pörditett rajta. Maga elé nyekkentette pajzsnak.

De a támadók mégis sokan voltak az egyhez. Hátbakapták, körülgyürüzték. Most már a jobbágyfiak se vették tréfára a dolgot. Kiki egy evezőt a markába, vágtattak föl a partra.

Sebő orditott:

- Huj, huj, hajrá! Csak a legsürüjét!

Ezt se kellett kétszer mondani. Rikoltozva, mint a varjusereg, rebbentek a bársony-mentésekre. Az evezők csattogtak és a nyomukban támadt bömbölés mutatta, hogy nem a ritkását keresték.

Az urfiak meghátráltak, szétiramodtak. Kifogyott a kő a markukból. Azonban kifogyott a föld is a dali-saruik alatt. A Csáky-had rohanvást csörtetett át a szigeten. A jobbágyfiuk segitettek hátulról az evezőkkel.

Imre kupájánál fogva hajkolta utánuk a nyurgát. Annak alig ért földet a lába, mégis lekésett vele. A többi már a Körösben lubickolt, a felboritott csónakjuk körött. Iparkodtak át a vizen Körösszeg felé.

A fiu hát lökött egyet a foglyán, hogy a cingár orrával érte a fövenyt.

- Ne Csáky, perköltség! - Mondta nagyot fujva. - Vidd haza apádnak, meg püspök bátyádnak!

A szőke nem sokat társalgott. Örült, hogy szabadon érezte a nyakát. Inalt bele a vizbe.

A tulparton aztán megállt egy kis szuszogóra. Onnan rázta az öklét.

- Visszajár még ebből neked!

- Elvárom!

Imre megtörülte az üstökét, nevetve forditott hátat. Kacsintott Sebőnek.

- Gyerünk hé!

Vidáman gangoskodtak vissza a csónakhoz.

A legényke öltözésnek látott. Magára kapta törökhimes patyolat ingét, föl a szük nadrágot, hevederövet, meggyszin bőrsarukat, vállára a kék fosztánydolmánykáját.

A jobbágyfiak vizre eresztették a csónakot. Sebő számbavette a zsákmányt. Hangosan sorjázta:

- Egy törött puzdra! Három parittya. Ni, egy fél ujjas!

Föllógálta a karjait. Két öklén két egyforma kerecsen-tollas süveget táncoltatott.

- Bezzeg a bélés kifelejtkezett belőletek!...

Megpörgette, behajitotta őket a csónakba.

- Jól dolgoztunk, - vihogott. És a markában fogott mogyorófa vesszővel rásuhintott a mellette bokrozó cserjére.

A bokor fölnyivákolt.

Sebő karikába emelintette a szemöldökét.

- Mi az? Van itt valaki?

Lehajolt, bekukkant a bokorba. Aztán harsányat fütyült.

- Hé urfi! Ez ám a valami! Foglyot is hagytak!

De már erre Imre is megfordult. Futott a bokorhoz, emelte az ágakat.

A gallyak kettéváltak. Selyemviganós, öt-hat éves lányka virágzott elő közülük. Szőke haját borzasra kuszálták a tüskék, fehér-rózsaszin pofácskáját csikósra csikarta a bozót. Szája karikába nyilva szüpögte a potyogó könnyeit. Karján apró uzsonnázó kaska, benne hamvas földi-szeder.

Imre elejtette az állát.

- Csáky Cilike!... Né, ezt ittfelejtették!

Sebő a combjait csapkodta gyönyörüségében.

- Ez ám a csecse potyka! Hu! Gyere csak a többihez a kasba!

Cilikének se kellett több! Fujni kezdte az angyalok trombitáját. Riadtan nézett körül. Majd hirtelen irányt vett, beiramodott az Imre két térde közé. Rácsimbeszkedett, ugy sivalkodott verdeső madárijedelemmel.

Imre rámordult Sebőre.

- Elkotródsz, szamár? Mit ríkatod szegényt!

Karjába hintálta a kislányt.

- Ne busulj, szólgám, nem törjük a csontod. Ha jó leszel, adok szép kicsi vizi-csikót. Van a csónakban! Gyere nézd meg!

Sebő előrefutott. Ezüst-halat fickándoztatott a markában.

- Látod, hékás?

A kislány lebátorkodta fél karját a fiu nyakáról. Maszatos szemecskéjéről elszállt a felhő.

- Cilike szereti halacskát, - szüpögte kényeskedő énekléssel és hamar visszarejtette az arcát Imre nyakába. Belenevetett a himzett bodrai közé.

A fiu fanyar képet vágott.

- Jó, jó, de én aztán mi a csudát kezdjek most veled?

Bánta is Cilike, csak a halat gyomrozhassa!

Egy jobbágylegény szégyellősen kullogott elő. A másik háta mögül szólalt:

- Ha itthagyták, majd utána jönnek. Mink nem dajkálhatjuk.

A fogoly tiltakozva rázogatta a fejét.

- Cilike nem marad! Cilike fél. Tudod?

És nagyobb biztonság okáért végérvényesen belecsimbajkozott az Imre nyakába.

A fiu az üstökét kapargatta.

- Pedig Körösszegre nem kisérhetünk, ahogy mink állunk!

Sebőnek villant a szeme.

- Urfi! Mondanék valamit.

- No.

A legénynek még az orra is ragyogott. Előállt a maga bölcsességével.

- Az ellenség asszonynépe zsákmány. Azé, aki fogta. Apám mesélte, pedig az tudja. Kinizsi alatt szolgált a fekete-seregben.

- Bolond vagy, hallod! Ugyan mit ér nekem ez a kis encsembencsem, ha egyszer nem tudom hová rakni?

Sebő kivetette a mellét.

- Hát Palota! Kutya?

- Palotába, palotába, - röpdösött Cilike és a hallal barátságosan végigmázolta az Imre képét.

Az fölnevetett, magához lapogatta.

- No, te ellenséges asszonynép, akkor a foglyom vagy!

Jót cuppantott a kislány őszibarack szinü pofácskájára és megindult vele a sajkához. A szöszke tapsolt, kacagott, mint a virágcsengő.

A csónak fehér tejhabot gyöngyözve sikánkózott lefelé a vizen.

II.

Lőrinc ur eltolta maga elül az óntányérját. Megtörülte husos vastag száját és az őszes harcsabajuszát, mely kétoldalt futva fonnyadt mellig érő, kerek szakállába. Mint valami győztes hadvezér, jártatta végig vérelfutottan kiülő szemeit az asztalon.

A tálak üresek voltak, ő már elkészült a maga dolgával. A háznép még csemmegett, inyeskedett. Csak a páter ült csöndesen a helyén. Szikár ujjaival a morzsákat kotorgatta a tányérja mellé a két neveltje elül. Imre jobbra ült tőle, Péterke a balján harangozott.

Lőrinc ur tekintete kedvtelve állt meg a két boccsán. Az öcskös turcsi orrát szivogatta, a nagyobbik jóizüen nyalogatta zsiros ujjait. Rá akart szólni, de meggondolta. Had nyalakodjék a kölyök! Magáét nyalja. Különben is, ha a nagyasszony, meg a pap nem zsörtölődnek a fiakkal, akkor nincs is itt ok a beszédre.

Az apró, sovány asszonyka fölkelt a székről. Összeszedegette az asztali gyolcs-kendőket. A madárhusu, szelidképü teremtés inkább látszott Lőrinc ur hugának, mint életepárjának. A ház fejét koránöreggé hizlalta a bőséges konyha, meg a messziföldön hires Czibak-étvágy. Tizennyolc fogást együltében tudott végigenni, mig a nagyasszonyka örökké izgett-mozgott, mint a szücs-tű. Ez a fürgeség tartotta fiatalon, ránc nélkül a derüs orcáját, üdén a cakkos puha száját.

Hogy az asztali kendőkkel végzett, a tálas felé fordult. Lőrinc ur selymán pusmogott a bortól csepegő, tüskés bajsza alá. Odakacsintott a mellette fészkelődő kislánynak.

- Mézes pempő...!

Azzal lopta is nagy mancsával Cilike tányérjára az édes holmit.

A gyerek röpdösött, két kézzel kapott utána.

Az asszonyka visszafordult.

- Ejnye már, ejnye! Rosszabb kegyelmed a pulyánál is édes uram. Betegre éteti azt a kislányt, meglássa. Inkább körtvélyt adott volna neki!

- Ehet a kertből, amennyi belefér. De pempő nem lóg a fán, igaz-e babám?

Cilike teli pofácskával adta közre a maga bölcsességét.

- A fán rossz fiu lóg!

- Ejnye szedte-vedte kis békája! Te tán nem ott lógsz?

A gyerek a fejét rázta.

- Cilike nem lóg. Rossz Péter lóg.

- Aztán mért rossz neked a Péter, te marmancs? Bántott talán?

A kislány pipiskedve nyalogatta a száját.

- A madarat bántotta Péter! Sirt a madár.

A nagyasszony szemrehányólag nézett a bünösre. Az apró legény vállába kapta kurta nyakát. Ugy pislogott ki a galléros hacokájából, mint a teknősbéka.

- Hásszen neki fogtam éppen, - motyogott duzzogva.

Majd mentegetőleg tette hozzá:

- Ugyis csak veresbegy vót.

Cilike azonban nem hagyta az igazát. Feléhadonászott.

- Nem veresbegy! Madár volt, te butuj!

- Te vagy a butuska, amiért eleresztetted!

Fülöp páter helyénvalónak itélte, hogy megmozduljon a széken. Csontos homlokán szigoru redőkbe futott a bőr. Savószin szeme összehunyorgott a fehéres-szőke, gyér pillák alatt.

- Szilencium, - szólt. - Honnét veszed ezt a kuliná ris hangot, fiam? És egyáltalán: mióta van szava gyereknek az asztalnál?

- Hagyd őket atyus, had kötődjenek - csititotta Lőrinc ur.

De a papot nem volt könnyü elhallgattatni, ha egyszer belefogott. Lekoppintott keményen az asztalra.

- Ugy! Ugy! Adj csak lovat alájuk. Főképp ennek a disz-palántának. Mintha nem anélkül is hét ördög laknék benne. Alig hogy kisarjadt a pendelyből, már se birok vele.

- Hát tudod páterkám, ez bizony keménykötésü fattyu. Czibak a javából.

A papnak mozgolódni kezdett az orracimpája. Vékony volt az, mint a pergamen. Az egész ember maga is, mintha valami sárgás pergamen-bőrbe kötődött volna. Átlátszott, mint a lantorna. A könyöke, az álla: csupa él, meg szöglet. A vékony, laposszélü száján se látszott szin, mert az ajkát beszitta, ha beszélt.

Most odalegyintett Lőrincnek kedvetlenül.

- Czibak faj? Le se tagadhatnád. Parlagi-jancsi, mint ez az ifiur itten. Ez meg verekszik, akár a dúlók!

- Ejnye a mindenedet, - csattant föl a ház ura. - De már ez nem igaz, páter. Orvul törtek a kölyökre! Haddal megtámadták! Szóval megsértették! Birtokában megháborították! Csatában verekedett a fiu, nem a góré mellett. Maga földjét védte.

- Nem az ő földje.

- Mennydörgős mennykő, meg egy nagy istennyila! Hát ki másé volna? Talán Csákyé? Te pártütő! Az ellenség mellé szegődöl?

- Én az igazság pártján állok. Az a föld vitás. Se a tiéd, se Csákyé. Azé lesz majd, akinek a király itéli. Ha egyszer a törvényhez fordultál, várd ki az igazságod.

- Törvény, igazság? Ebben az országban? - Harsant fel Lőrinc és áthajolva az asztalon bömbölt a páterre. - Aki birja, marja! Az a törvény. Dobzse Lászlónál keresel te igazságot? A piacon mérik hat ezüst dénáron, az is hamis. De abban legalább van annyi tisztesség, hogy belevörösödik a maga rusnyaságába. A gazdájában ennyi sincs! Prágában megpofozták: oda se hederitett neki! Házasságszédelgő! Cenk! Pipogya! Lator! Ugyan kire gyujtották rá a prágai örömtanyát? Kiről éneklik utcahosszat, hogy ól-tárhoz való, nem oltárhoz? Filius meretricis! Vénasszony! Piha! Ez neked király!

- Akkor se volt különb, mikor megválasztottátok. Most ne panaszold.

- Választotta a Belzebub, akinek fajtája! Hát akartam én? Akarta a tüzes kéneső!

Hirtelen ötlettel rámutatott a papra.

- Tik akartátok, csahosok! Ránk jöttetek falkástul. Ahány csuhás, mind ellenünk röffent. A sok cseszkó-fattyu! Bakács Tamás, a kerékgyártó ivadék, meg a többi sehonnai, mind rajtunk nyomakodott!

Szakadt a szó a szájáról, kopogott, mint a kőzápor. Hasztalan békitette a nagyasszony is. Csak keresztül bömbölt a galamb-bugáson, meg se hallotta a magaverte zajban.

- Féltettétek a koncot, sok hitvány, szedett-vedett népe! Féltetek, hogy kiveri a pampulátokból, ha megint valami Mátyás-kötésü ember kezébe kerülne az ustor. Koncot? Gólyaheppet! Hisz még ebek se vagytok. Moslék kellett nektek! No, most aztán lefetyelhetitek. Egyétek meg, amit főztetek. Titeket pedig egyen meg a fene.

Mérgesen dobogtatta a padlót.

- Én ugyan ki se huztam a lábamat Biharból, amióta az én uramat, Corvin Jánost eladtátok a polyáknak! Egyetlen tisztességes jómagyar se huzta. Had pusztuljon minden darabokra! Akkor majd meglátjátok rablók, hajdemákok, hogy mire vittétek Árpád apánk népét.

Nagyot fútt, mint a hordó, amelyikben meglazult a dugó. Körülpillantott a népén. Péterke a vendéggyerekkel csipős-csókát játszott az asztal alatt, de az Imre szeme rajtaállt figyelve, fénylőn, mint két fekete üveggomb. A Lőrinc ur valahanapján való arcával fordult az apja felé. Látszott rajta, hogy kemény megállhatásába kerül ez a szájszorongató illem.

Palota ura felrántotta a vállát, elbékült a fia ragyogó képén.

A pátert azonban nem lehetett ilyen könnyen leszerelni. Az csak hajtotta a magáét tovább, mint a száraz-malom. Szeliden szólt a hangja, de ez a szelidség olyan volt, mint a dolomitszikláé, mely jámboran elfekszik az utban. Sem áthatolni, se kimozditani nem lehet a helyéből.

- Lőrinc, Lőrinc, - csóválta a fejét. - Lassan a testtel! Ugyan mi hasznod lenne néked abból, ha elpusztulna ez a szerencsétlen ország? A romlásával te magad is buknál. Hasztalan dugod homokba a fejed. Mire akkor neked minden igazságod?

Amaz nem felelt. A pap őrölte tovább állhatatosan, mintha a breviáriumát olvasná.

- Éppen, hogy a tettek ideje érkezett el, ember! Szükség van mindenkire. Nem érünk itt a harsogással, a duzzogással, a busmagyarkodással semmit Ami történt: megtörtént. Se én nem akartam, se pedig te. Nálunk nagyobb ur döntött. A felső rendelés.

- Hogy az átok üljön a nyakunkra?

- Igen. Hogy el ne zsirosodjon ez a nép. Nekünk halál a nyugalom. Gutaütés. Nekünk az kell, hogy a tüz égjen, a föld rengjen a talpunk alatt. Hogy kirostálódjon a sok széthulló szemét és ne maradjon, csak a tüzálló, a vihar-biró magyar. A jövő fundamentoma. Soká ment jól a dolgunk, ne felejtsd! Mátyás tenyeréből galambok szálltak. Béke, gazdagság, miveltség. Bizony megártott. Elfajzottunk.

Lőrinc ur fölvakkant.

- Veszett istennyila! Mátyás kezében ott volt a kard is, a pálca is. Az a baj, hogy idegenek ültek az örökébe. A békéből tespedés lett. A bőségből háj. A miveltségből idegen cafrang. Humanista kótyagosság. Métely!

A pap ezuttal helybenhagyólag bólintott.

- És züllött erkölcstelenség. Arannyal veri ki a Krisztus keresztjét, de leméri lattal és eladja magát érte a sátánnak. Megtanult élni a magyar, hanem elfelejtette: hogy kell meghalni ahhoz, hogy élhessen.

Czibak a bajszát rágcsálta fanyarul.

- Apáink orcája pirulna, ha látná, mivé korcsosultunk az idegen miveltség zabálásában. Meglásd papom, belégebbedünk!

Fülöp kirázta az arcába hullott kenderszőke haját.

- Élni fogunk, - mondta konokul. - Sok száz évre porciózták ugyan a hibáinkat, de az erőinket is. Nem féltem én ezt a népet, ha mindjárt érzi is a bőröm az időt, akár a macskáé. Nem porlik az agyag a lángban, hanem megkeményedik. Üsd a tüzkövet: szikrát ad. De hagyd a kényelmes meder-ágyában: homok lesz belőle. Kell a magyarnak a fájdalom, hogy emlékezzék és a veszedelem, hogy eggyé ébredjen.

- A halál is?

- Az is. Hogy föltámadhasson.

Lőrinc epéjéből kibuggyant a nevetés.

- Nézz végig az országon! Nézz végig az urainkon! Zsebrákok! Bujnyikok! Vágánsok! Mind a maga bendőjeért tülekedik. Ki rangért, ki birtokért, ki másegyébbért. Hányat látsz, aki testét-lelkét tudná áldozni a fajtájáért? A fejét a tőcikre tenni és meghalni ha kell, a magyar gondolatért? Nem páter. Ebből nincs föltámadás. Velünk, kivert és elbujt aporkanokkal kivész az igazi magyarok irmagja is.

A pap a szája szélét majszolta.

- Hát miért bujtok el akkor? Mért nem plántáltok uj csemetéket a kiszuvasodott fák helyén? Tik, akik asszonyt, családot ösmertek? Mért szorongatod itthon te is a fiad? Mért nem küldöd, hogy lásson, tapasztaljon és ember legyen belőle, aki tud példát mutatni, ha kell?

- Hova küldeném? Az udvarba? Ahhoz a jöttmenthöz? Abba a moslékba, amit fölkavart?

- Csáky nem jöttment. Csáky magyar. Jómagyar és hozzá Corvin-párti, akár te magad. Mégse birsz megférni vele. Pedig sógorod, osztályos atyádfia is.

- Hisz ez a baj! Azon kapunk hajba mindig éppen! - Csapott le Lőrinc ur tenyere.

A pap hümmögött.

- Igen, egy semmi-darab földön. Ezt a boldogtalan országot meg ebek szerdékére hagynád.

- Dejszen az én igazságom az én becsületem. Meg az országé is! Nem egyezkedés kell nekünk, hanem kard, az ebadtát! Beleprütykölni, ahol viszket. Vivát Corvin János! Pokolra a prézsmitálókkal! Tüzre a vénasszonyokkal! Legelől veled, te pap! Megsütni ropogósra, mint a pünkösdi kappanyt.

Most már a lábával is segitett táncolni az asztalnak.

Cilike megriadt, futott a nagyasszonyhoz, aki a tálas mellett rakosgatta az egybe-járó ezüst-poharakat. Czibakné rápiritott a viharos urára.

- Ejnye, ejnye. Ijesztgeti itt kegyelmed ezt a kislányt! Ne félj lelkem a bácsitól, nem bánt az senkit.

- De süti a papot!

- Hogy sütné! Csak beszélgetnek.

Lőrinc ur megröstelkedett. Intett a rend-szolgának.

- Jöhet az a kézmosó lé-lötty!

A nagyasszony maga készségeskedett a kannákkal. A hangos ember azonban ráripakodott harsogó gyöngédséggel.

- Ne ficánkolj tubám, az ámmenedet! Mire akkor ezek a léhütők?

- Sokra is menne velük kegyelmed! Ehol ni! Nem táblaolajat töltene ez itt a vizbe, szagositónak? Rózsaolajat, te mázna!

Kikapta a legény hóna alul a törülköző kendőt és az orra alá rázta.

- Avíttat adtam én neked, te Isten hét csapása? Ki akarsz szólatni Csákyékkal?

Lőrinc ur hamar betelt a hanggal, ha az nem tőle eredt. Odahunyorgott a papra. Az elértette, fölállt. Széles keresztet vetett.

- In nomine patris, - kezdte az asztali áldást.

Egyszerre csönd lett.

Ima végén Lőrinc ur jót cuppantott az elnémult asszony orcájára. Fülöppel kezet rázott, hogy a páter tüsténT kieresztette a beszivott szája szélét.

- Conducat sanitati!

A két fiunak egy-egy barack jutott a fejebubjára.

Imre kezet csókolt. Rajta felejtkezett az apja arcán. Határtalan bámulat volt ez a fénylő pillantás.

Palota ura az asztali harangra ütött.

- Na most aztán bebujhat az a Csáky követ!

III.

A szer-szolga fakóképü, sandanézésü embert tuszkolt be az ajtón. A hétszer-görbe nyurga legényt, követi minőségében láthatólag dagasztotta a büszkeség. Ujmódi, deákos ruháját kényesen igazgatta. A küszöbön megállt, körülhajlongott.

- Servus humillimus nagyjó uram. - Kántált vékony hangon, mely épp olyan szintelen volt, mint a nap-szivott haja. - Én lennék az a várbeli iródeák, Nicolaus Szappan.

Ünnepélyesen körülnézett, várta a hatást.

Ami azt illeti, méltán tarthatott igényt némi figyelemre. Kevéssel előbb csöppent ide Wiennából, ahol tutorának, Csáky Miklós püspöknek jóvoltából a magasabb tudományokat kellett volna elsajátítania. Igen ám, de a diák kirugott a hámból. A megmozdult paraszt-vére belesodorta egy »Bund-Schuh« összeesküvésbe, ugy, hogy ajánlatos lett számára minél előbb keresni a messzit. A püspök levette róla a kezét. Maga mellett se türte tovább. A félbemaradt magiszter-jelölt hát fogta a cókmókját és arrébb nyitott egy kapu-kilinccsel. Beajánlkozott a püspök öccséhez, Csáky István grófhoz Körösszegre, iródeáknak.

A gróf felfogadta. Biharban szabadabb világ volt, itt békén éldegélhettek a husziták, sőt előterjesztést is tehettek Ulászlónak az egyház megreformálására. A hajukszála se görbült meg érte. Mért nehezményelte volna Csáky István a deákjától azt, amit Pruisz János váradi püspök ur annak idején olyan türelmesen megengedett az egyházmegyéjében?

Igy került Miklós a körösszegi várba, hogy ott a progressziót és az uj tudományokat képviselje. És bár láthatólag nehezére esett, mégis igyekezett tőle telhetőleg lebocsátkozni a konzervativ bihari fölfogáshoz.

Lőrinc ur rásanditott a hires legényre. Végigmustrálta. Rosszalólag csóválta a fejét.

- No, szalve kendnek is magiszter Kappan, ha már egyszer kakas nem került a körösszegi várban.

- Szappant mondtam instálom. Minthogy az lennék, Nicolaus Szappan.

- Elég baj, amice, ha még ennivaló se vagy! Mert én ugyan a képemhez nem mázollak! Hát: quid tulisti akkor?

Megnevette a saját szavait jóizüen.

Fülöp páter a homlokát ráncolta, a fiuk összekuncogtak. Még a kislány is velük csipogott. Épp a jövevénynek borult el a kedve. Süvegét a markában forgatva pillogott, mint akinek bogár csapódott a szemébe. Végül is egyenesre ránditotta a derekát.

- Követnek küldtek engem uram, - mondta - itt az irás róla. A nagyságos Comes sürgős választ vár reá.

- Választ-e?

A deák helyreigazodott önérzettel bólintott.

Lőrinc ur átvette a levelet. Hemmegett, forgatta. Megnézte rajta a pecsétet. Aztán odafricskázta a papnak.

- No páterkám, ez már neked való. Ehol ni! Rágjad. Hátha okosabbak leszünk tőle.

Fülöp atya fölmetélte a levelet. A porzót lekefélte róla a csuhája könyökével. Fennhangon kezdte olvasni, illő mód, előbb a levél végét:

»Datum in castro nostro Körösszegiensis, feria quinta proxima, ante festum beati Luce evangelistae. Anno Domini 1504.«

Palota ura az ujjain számolt. Majd a páterre hökkent.

- Megálljunk hé! Mennyi ez magyarul?

- Mindszent havának tizenhetedik napja.

- Né, a koránkelését a csavaros eszednek! Hogy tudtad ilyen gyorsan kiszámitani?

- Ugy, hogy ma ennyit irunk.

Lőrinc ur elbazsalyodott.

- Azám, a mirigy érje el! Csakugyan. Erre nem is gondoltam. Folytasd akkor.

Fülöp átsikánkozott a levélen. Végére érve összehajtotta, letette. Szikár ujjaival malmozni kezdett. A mennyezetet nézte.

- Te ugyan jól megkaptad Czibak Lőrinc! Ne vesd a szememre, hogy rosszul neveltem a fattyad. Amit tud, nem tőlem tanulta. A te bünöd, ember.

- Micsoda?

- Hogy le-bölényborjuzzák! Le bugaci-lacizzák az urfit, aki jobbágy-kölykekkel cimborál, ököllel virtuskodik, halat oroz, mint a többi futóbetyár. Injuria! Violencia! Orgazdálkodás! Ezek a vádak.

Lőrinc ur tüsszögve nevetett. Ide-oda hánykolódott a széken.

- Tréfás legény ez a Csáky sógor. Mi? Hogy a seb egye meg! Mit szólsz hozzá atyus?

- Approbálom a vádakat Jézus szent nevében. Ámen.

Kezével engesztelhetetlen mozdulatot tett.

- Mert a fiad még ennél is pogányabb martalóc. Igenis. Bujálkodó nőrabló. Zsivány!

Imrének arcába szaladt a vére. Fogai megmártódtak a zsirosfényü szájahusában. Lőrinc urra villant, hanem az másfelé ügyelt. A pap hergelődését nézte vidáman.

- Vakapád, csuhás! A háboru nem létánia. Mit értessz te ehhez? A zsákmány: zsákmány. A lány fogoly: felprédáltatott. Igenis, itt tartjuk. Váltsák ki! Szatiszfakciót a fiamnak, amért belekapcáskodtak! Takarodjanak le a szigetemről.

Fölsziszszent.

- Ők mernek fenyegetőzni! A Csákyak!

- Add vissza nekik a gyereket.

- Nem adom. Nyárson piritom. Megeszem.

Átnyult az asztalon, megkapta az apróság tarka rokolyácskáját. Mint valami pántlikás kismacskát az ölébe emelte. Rácsattogtatta a fogait.

- Hámm.

De a gyerek nem ijedt meg már. Visszasikongott a nagy behemót emberre:

- Hámm.

Lőrinc ur a szakálla alá temette a szöszke fejecskét.

- Hogy én ezt visszaadjam? Várhatod páter. Csákyék támadtak, ők kezdték brachiummal. Hát most én is brachiummal élek. Nincs jog-feladás! Amilyen a mosdó, olyan a törülköző. Talán még bocsánatot is kérjen a fiu? Mi?

- Igenis kérjen! Tegye jóvá, amit vétett. Vigye vissza, amit orzott. Te pedig válaszolj a levélre. Adj elégtételt a kölyökért, aztán fenekeld meg, mint jó keresztény apához illik.

A szava csörömpölésbe veszett. Imre elül neszezve hullt le az óntányér. Az asztal táncolt előtte. A széke is recsegett.

Hogy a vitatkozók odapillantottak, visszamerevedett ugyan mozdulatlanra, hanem a tekintete zord maradt.

Lőrinc ur rásanditott. A sarkantyuját megakasztva a padlóban, a papra kuncogott.

- Virgácsot? Azt lesd! Olyan tarcolán dolmányt szabatok a fiunak, hogy fütyül! Meghányatom zsinórral háromsorosan, legényesen. Huszonöt ezüstgombbal pitykéztetem meg! Aztán zománcos boglárt rá vagy nyolcat! Ezüstcsipkével, nyuszttal megprémeztetem az ámmenit! Olyan cifra-alakos sujtást rakatok rá, hogy a menydörgős menykőnek is kilóg a nyelve, mig végigfut rajta! Olyat! Tudod? Nahát.

- Ugy-ugy. Csak növeld a szarvát, ha már egyszer bölényborju a neve! Legyen mivel döfjön. Gyerekedben fog megverni az Ur haragja!

- Vagy inkább az ostoba szolgájában, amilyen te vagy! Ne papolj páter, hanem fogd a kalamust és irjad!

Fülöp vállatvont, előhozta egy szőnyeggel letakart oldal-asztalról a rakottmivü levelesládát. Pártázott fliáder-szekrénykéből friss ludtollakat, porzót lomolt ki. A téntatartóért Pétert futtatta a tanulószobába. Nyomott vagy két girát és egypár nehezéket az ágas ezüstholmi.

Hogy nekikészült, beleütötte a pennát a bodzalébe.

- Hallom.

Lőrinc ur az asztalra ütött.

- »Te Csáky!«

A pap beledugta vékony orrát a papirosba. Végighuzta fölötte egyszer, kétszer, háromszor.

Amaz végül is kigurult a türelméből.

- Mi a tüzes kénesőt firkálsz ott annyi ideig?

Fülöp eltartotta magától az árkust.

- »Spectabili et magnifico comiti Stefano Csáky de Körösszeg et...«

- Istennyilát! Én azt mondtam: »Te Csáky!« És magyarul mondtam, nem deákul. Ezzel a fajtával nem hivataloskodunk. Punktum.

- Ha ők ugy irtak, neked is ugy illik rá válaszolni!

- Engem ne oktass!

- De oktatlak, mert oktalan vagy.

- Ird ahogy diktálom!

- Nem irom.

A páter letette a tollat.

Lőrinc ur meghökkenve pislogott rá. Hadilábon állt a kalamárissal, betükkel a bihari nagyur.

Hogy Fülöp csakugyan nem mutatott hajlandóságot a továbbkörmölésre, fölkapta a porhintőt.

- Irod?

- Nem.

Zsupsz!

A porzó a földhöz teremtődött, hogy mind kifolyt belőle a finom szitált homok.

Fülöp meg se fordult. Röpítette utána a tollat.

- Erigy no, te is.

Miklós deák elnyikorodott.

- Mit röhögsz makutyi? - Csattant rá Lőrinc ur.

- Könyörgöm, a levelet, - jártatta dülledt ádámcsutkáját az ember.

Majd, látva, hogy az uraságnak elsötétül a kedve, sietett előzékenyen hozzátenni:

- Köhögök egy kicsit.

- Ugy! Levelet köhögtél amice! Aztán mire neked az a levél mondjad? Nem használ az se gazdádnak, se a fiának. Az az olvasatlan, amit a vastagjára kapott, ugyan le nem lappad tőle.

A követ buzgón helyeselt. Pisolyogva dörzsölgette a tömpe orrát.

- Szerény véleményem egyezik a nagyságodéval.

Lőrinc ur elsötétült.

- Hallod-e! Most aztán igazán röhögtél.

- Méltóztassék talán differenciálni. Nem nevettem, csak mosolyogtam. Ez kettő.

- Micsoda? Bevallod? Rajtam mersz vidulni?

Miklós deák ijedten kezdte összekeresgélni a szája szétfutott ráncait.

- Isten ments nagyuram! Derültségem a Csáky-ifjakat illette.

De Lőrinc ur, ahelyett hogy enyhült volna a mentségre, még jobban nekiruccant.

- Hej te cenk, te Judás-ivadék! Hát ki kutyája vagy te? Az enyém, vagy Csáky uré? Mi? Hát hogy mersz te akkor az én pártomra szegődni?

A küszöbön termett, kirivalt.

- Hajduk, hé! Ide hozzám!

Kettő is bokázott be az ajtón.

A ház ura a megszeppent deákra mutatott.

- Hamar huszonötöt a bitangra azzal a hoppmesteri pálcával! Tanulja meg a himpellér, hogy mivel tartozik gazdájának az eb!

Szempillantás alatt a heverőn hempergett a deák. Onnan óbégatott a pálcásra:

- Hozzám ne érjen kend! Mert az én személyem a Csáky gróf ur személye. Én követ vagyok itten. Aki engem megbánt, az őtet bántja meg!

Lőrinc ur rábiccentett.

- Ugy. Akkor még ötöt a hegyébe!

Palotán nem volt szokás kétszer ismételtetni a parancsot. Hasztalan vertyogott a deák. A legények leporciózták az itéletet. Ugy, hogy a kézbesités helyén hosszan kiöltötte nyelvét a rázsa-posztó.

Mikor az igazságnak ilyenformán elég tétetett, a vén szittya intett az elnyult embernek.

- No magiszter Csattan, most aztán föltápászkodhat kend. Válaszomat otthon előadhatja kend. Ha pedig közben elfelejtene valamit, akkor csak lapozza föl a leveles fertályát. Rajta az üzenet.

A deák összeszedelőzködött.

- Feudalizmus, - sziszegte dühösen, mintha valami csuf szitkot mondott volna. - Ugy látom, hasztalan gyülölködnek egymás közt az urak. A gyöngébb hátán összetalálkoznak. A jog méltósága nekik semmi.

- Ne motyogj, lódulj! Azzal jöttél, hogy sürgős az izenet.

A követnek fojtott lángot vetett a szeme.

- Hej, ha a Comes ezt a feleletet megkapja!... Itt ugyan kő nem marad kövön. Megdulja Palotát minden bennevalóstól. Mert ez ultimátum volt.

- Gondolod? - Kacsintott Lőrinc ur és megfeszegette a nadrághasitékában a két öklét. Aztán fölemelte egyik nehéz szekernye-csizmáját. Kirugott.

- Akkor a pecsétet se felejtsük le róla!

Harsogva felkacagott. A gyerekhad utána.

Csak a nagyasszony és Fülöp páter maradtak némán.

Lőrinc ur elégedetten dülleszkedett a páter elé.

- No atyus, hát megtakaritottam egy levélirást!

Fülöp kitolta maga alul a széket. Fölállt, sarkonfordult.

Szó nélkül ment ki az ajtón.

IV.

Lőrinc ur jól tudta, hogy a déli beköszöntő Körösszegen se fog lemulni méltó fogadjisten nélkül. Följárta hát a várat.

Palotát ugyan csak a Czibak-önérzet nevezhette ezzel a nagyhangzásu szóval. Igazából véve nem volt egyéb jól megerősitett emeletes kastélynál. Fehér falaival, piros tetejével hivogatólag kinálkozott egy kis zöld halomka tetejéről a váradi uton jöszménkedő uraságok elé. Egyedül a négy szegletén ágaskodó bástyatornyok, meg a körbe futó vastag falak csipkés lőréseiből kikandikáló szakállas ágyuk vontak harcias redőt a barátságos képre.

A négy torony közül kettőnek Lőrinc ur már régebben kiüttette a mellső falát. Ülőpadokkal látta el és csinált belőlük »szakállszáritót«. Itt tanyázott a vén sas legszivesebben, ahonnét szabadon ellátott messze, az erdőboritotta szép bihari hegyekre.

A lakóház mögött négyszögletes diszkertecske pompáztatta virágait. Mellette gyümölcsös és veteményes. A hátsó udvarban volt a méhes, négy rend köpüvel. A fürge méhek döngicsélve aranylották körül a fonott kaptárokat. A méhesen tul kis kerek kőépület sudárodott. Még valamikor Lőrinc ur elődei épitették oda hideg-kamarának. Most befuttatva sürün hajnalicskavirággal, ejtődzés céljára szolgált és várképpen a fiuk háborus játékainál.

A külső kapu előtt másfél ölnyi mély vizárok futott körbe. A kaput vastag tölgyfapallókból barkácsolták, erősen megvasalva, nehéz pántokkal, kétszeres zárakkal és reteszekkel. Melledzőjén láncos felvonóhid. Az emelet alatt tágas átjáró vezetett az udvarra. Kétoldalt muskéták s a darabantok őrszobái.

Lőrinc ur lehordatta a padokat a szakállszáritókból és pattantyukat vitetett a helyükbe. A főporkolábot az északi toronyba rendelte, a vice-porkolábokat a három másikhoz. Mind mellé virrasztót és strázsát. A felső palotába ajtónállókat. Aztán az udvarbirót hivatta. Rádörgött:

- Ossza kend széjjel a várjobbágyoknak a darabantruhákat! Három lovas a Kőrös-gázlóhoz, kettő a váradi uthoz lódul a szemfülesebbekből. Öt markos legény az emelcsős kapu mellé, öt a külső kapuhoz. Megértette kend?

- Igenis instálom.

- No. A többi darabant a belső udvaron marad. Ha kürtszót hall kend, akkor szedi a lábát a nyakába és jelenti.

- Igenis.

- A lovak nyergelve álljanak az istállóban. Apró-puska mindnek a nyeregkápában, készen.

- Megértettem.

Lőrinc ur a sáfár-ház felé indult. A kulcsár felnyitotta a csikorgó tölgyfaajtót.

- Kend innét kopját, szablyát, fokost, buzogányt, kardot, puzdrát, ijjat oszt széjjel az embereknek. Ki milyenhez szokott. A kiadott fegyvereket számbaveszi és nekem megjelenti.

- Igenis.

Palota ura elégedetten jártatta körül kiülő szemét a sürgölődő udvaron. Később a fegyverhordozóját hivatta. A vén legény jött szaladvást, pedig szép pár esztendőt zötykölt a hajlott hátán. Mind a két markában egy-egy irdatlan bajusz-szárat forgatott. Mire a gazdájához ért, már tübe lehetett volna füzni a végüket. A szeme ragyogott az öreg cselédnek, mint a kárbunkulus. Mosolygott hozzá. Pedig ez kiadós foglalkozást jelentett nála. A sebmarta viharos ábrázaton fültől-fülig éktelenkedett egy ilyen mosolygás. Valamikor Mátyás alatt keritette ezt a hasitékot, törökbucsun, vaspénzen.

Lőrinc ur megdöcögtette a vén hajdu vállát.

- No Matykó, hát a mi szerszámunk hogy áll?

- Alássan jelentem, ott vár az ágyasházban. Ragyog, mint az istennyila.

- Akkor huzd ki magad te is.

- Alássan jelentem: meglesz. Aztán kire megyünk?

Lőrinc ur kipöffesztette a mellét. Nagyot orditott.

- Aki ránkjön, az ámmenit!

- Igenis, az ámmenit!

Mátyás sarkon fordult. Loholt a ház felé.

Palota ura az udvarbiróval végzett.

- Idesüssön kend! Föl kell élelmezni a várat, az esetre, ha bentszorulnánk. Hat embert válogat kend az esettebbjéből. Olyanokat, akik nem valók másra. Egyet Irászra küld kend belőlük, egyet Szeghalomba, Csökmőre, Begécsre, Péntekülésre, egyet meg Bökénybe. Megparancsoltatja kend a jobbágyoknak, hogy tüstént küldjék be, ami dukál. Irászról öt kövér ökör,

Szeghalomból öreg bárány, borju, Csökmőről negyven ludfi és tyukmony, Begécsről malac és kappany, Péntekülésről vad meg aprómadár, Bökényből széna, zab, illő mód itt legyen az udvaron idejére. Halat, rákot olvasatlan küldjenek mind. Megértette kend?

- Meg.

Parancs végeztén Lőrinc ur maga is a ház felé ballagott. A rózsalugas mellett tompa dunnyogás ütötte meg a fülét. Benézett. A páter üldögélt ott. A keze köré csavarva ezüstláncon kalárisszemek. Azokról számolgatta az imádságait. Vigan rákiáltott.

- Hé, atyus! Te itt a mennyei tyukokat éteted, mikor nyakunkon a baj? Talán bizony ezekkel a gyöngyszemekkel akarod megparittyázni Csákyt? Egy-kettő befelé! Vasinget húzz, fringiát köss, elő a buzogányt! Várjuk a hajdemákokat illő módon.

Fülöp meg se mozdult. Morzsolta tovább:

- ... et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo, ammen.

Áttolt egy szemet a lánc hosszabbik száráról a rövidebbre. De mielőtt ujból nekifoghatott volna, Lőrinc ur medvemarka lerántotta a csuklójáról az egész füzért.

- Megsiketültél?

A páter fölpillantott.

- Nekem ne parancsolgass! Nemes Székesfehérvári Fülöp az Isten szolgája és nem palotás jobbágy, akit ráncigálhatsz. Akaratom, hitem ellen nem harcolok. Főképp nem olyan ocsmány bujálkodásért, amilyen a nőrablás.

Lőrinc ur ugy elhült, még a káromkodás is belefelejtkezett.

A pap folytatta rendületlenül.

- Én a te vétkedben részt nem veszek. Ellenkezőleg! Imádkozni fogok, hogy a győzelem az igazság oldalára álljon és hogy a megszégyenülés alázzon kereszténvi belátásra téged, te istentelen pogány.

Fölállt, indult a ház felé.

Amaz elkapta a csuhája sarkát.

- Hová mész?

- A kápolnába.

Lőrinc ur fölnevetett kurtán.

- Oda ugyan be nem rakod a lábad!

Rácsörtölt egy léhütőre.

- Te hé! Lódulj, hozd az imaház kulcsát.

És keresztbe fonta mellén roppant karjait, diadalmasan.

Fülöp végigmérte, megfordult.

- Isten háza van mindenütt, ahol a jámbor ige szól.

Otthagyta a kacagó behemótot, ment át suhanó léptekkel az udvaron. A méhes melletti kerek kis kőházban magára hajitotta az ajtót.

A rozsdás kulcs éleset csikordult a zárban.

Lőrinc ur hahotázott. Nem birt a jókedvével.

- Hogy a vihar söpörjön el, aklostól, csuhástól!

Még a garád tetejéről is dörgött a nevetése.

V.

Az éjszaka békességben telt el.

Virradattal Palota ura talpra serkent. Öltözésnek fogott. Imre bekéredzett az apja fegyverkezéséhez és Lőrinc ur hagyta kedvét telni. Elküldte a hajdut. A fiu adogatta egymásután a harci szerszámait. A sárkányölő vitéz aztán mindegyikhez szakszerü oktatásokat füzött.

Egy ferdeképü szentet már fölnyársaltak a medvebőrös, pallérozott diófa ágy fölül. A darutoll-csokrot is kiverték az ágyoszlopokból, a szobafüstölő serpenyő felboritva hevert és a hozzájáró gyantagolyócskák ki északnak, ki pedig délnek, mire a tanulás befejeződött.

Imre hallgatta a magyarázatot, akár az evangéliumi kinyilatkoztatást. Ette a nagy harcos embert elnyelő szemmel. Az Uristent képzelte valahogy ilyennek.

Palota ura is sürü pillantásokat küldözgetett a falon lógó függönyös acéltükörbe. Ne hiába álljon a keretébe égetve a biztatás:

»Rántsd ezt a superlátot,
Nézd kit szemed lát ott,
Ékes deli szép-e,
Avagy szája-tátott...«

Lőrinc ur szája keményen be volt csukva, marcona bajsza hegyesre kifenve viasszal. Az arc szederjesbe tündöklő szinével, meg a husos orr bor-bunkóival persze adós maradt a képmás.

Hogy a szablyát is az oldalára hevederezte, Imre orcáján elnyilt két piros, kerek rózsa. A szemében sóvárgás lappangó tüze égett.

- Édesapám, vigyen magával!

- Hova te?

- Ki. A Csákyakra. Megülöm én a lovat. A kardot is rám bizhatja kegyelmed.

- Tudom fiam. Én tanitottalak. - Hagyta helyben amaz, melegre olvadt hangon.

De a fejét megrázta hozzá.

- Nem babra megy itt a mulatság, hékás, hanem kopoltyura.

- Annak se szükölködök hijján.

Lőrinc a homlokát ráncolta.

- Ej, nyughass! Mit szólna anyád, ha bajod esnék? Itthon még a te helyed, mig egész megtollasodsz.

- Édesapám rég kipróbálta a kardját az én koromban.

- Akkor más világ járta, pajtás. Más világ, más emberek.

- Kegyelmed ugyanaz volt, én meg a fia vagyok.

Nem lehetett kitérni előle.

Lőrinc ur hát megmángorolta a gyereket a két karja közt. Fölemelte a legénypihés állát és belenézett a két csillogó szembe.

- Olyan-igen rádért a mehetnék?

Imre csak ütögetett a fejével.

- Teremtette, ha egyszer Czibak-vér szorult beléd!... Gyere no.

A fiu elkapta azt a kemény kezet, mely olyan lággyá tudott puhulni az ő selymes, kondor hajában. Féltérdre ereszkedve rányomta a forró száját. Ropogott a dereka csontja a hajladozásban, de azért sugárzott, akár Lőrinc ur, ahogy most meg ő szerszámozta a fiát.

Nem sok idő maradt a gyönyörködésre. A vén Mátyás becsördült az ajtón.

- Alássan jelentem, ordétanak a tülkök!

Palota ura füttyentett.

- Megjöttek a lovaslegények?

- Igenis igen.

- A gázló felül?

- Igenis nem.

A sárkányölő jókedvüen kurjantott.

- Nézd a bitang Csákyt! Megkerülte Palotát az éjjel. Cselt akart vetni. Későn keltél ahoz, sógor!

Kapta a sisakját, törtetett kifelé.

Amazok utána.

Lent dübörgött az emelcsős hid. Hallatszott, amint a lovas staféták egymásután bedörömböztek a kapun. Az udvar közepén Lőrinc ur fogadta őket. Lovon ült már, kardja a markában. A nyeregkápában két apró puska, a derekán fokos. Imre mellette rigázta a veszkődő lovát. A darabantok négyes sorjában mögöttük. Mátyás a markát pökdöste. Két irdatlan kópja a balvállára vetve. Beillettek volna petrencének.

Lőrinc ur türelmetlenül rivallt az érkezők elé.

- Mozogjatok hé, a kutyafátokat!

A staféta odaugratott.

- Alássan jelentem: gyünnek.

- Sokan?

- Instálom, elegecskén.

- No akkor induljunk, emberek!

A jövevények beálltak a sorba.

Lőrinc ur a lovát táncoltatta a nagyasszony ablaka előtt. Imre is fölpislantott, hogy ugyan látják-e fentről? De az asszonyok házában, a kidüllesztett hasas rostélyok mögött néptelenek voltak az ablakok.

Csak a szent Lőrinc szobor alatt villódzott egy kis mécses halavány fénye.

VI.

Az őszi reggel még alig derengett. A bihari hegyek sürü párafüstöt pipáltak a palotai sikra. A lustán kászolódó nap sugarai alig vánszorogtak a felhőző ködben.

Óvatosan nyomult előre a palotai csapat a váradi ut nyárfái közt. A kanyarulatnál kis erdő zárta el a sikot. Itt megálltak. Az előörs lóra hasalva meresztette a szemét.

Lőrinc ur hadi rendbe osztotta az embereit.

- Kentek a bozótba huzódnak. Kentek a csepőtésbe. Aztán csinján a hanggal! Kürtszóra: hegyibe!

Mátyás hozzátette:

- Csak a bubját az ebadtáknak!

Lőrinc ur az ut mellett kétoldalt félkörbe állitotta maradék lovasait. Ő maga kihaladt az utra. Imrét Mátyás mellé parancsolta, a háta mögé. Odahunyoritott a vén hajdunak.

- Ügyelj rá, nehogy szeleskedjen!

- Értem.

Tanitványa volt Mátyásnak a gyerek a harca játékokban. Növelte a máját, hogy elsőhadba is mellőle indul.

Füleltek, vártak.

Amazok gyanutlanul közeledtek. Már a kiserdőből hallatszott a lovaik nyeritése, a fegyverzörgés. Egy-egy káromkodás is néha, vagy kacarászás.

Imre izgult. A kardját próbálgatta, hogy könnyen jár-e a tokjában.

Mátyás kicsinylőleg vonogatta a vállát.

- Vasingesek ezek, urfi. Ropja itt az agyonisten. Aztán, majd ha földön az eleje, ráérünk babrálni.

- Adja hát ide kend a kopjám, had szoritsam.

- Foghatnék a keze?

- Ühümm.

Az előörs most vágtatott vissza. Alig érte be a várakozókat, mikor kibukkant a cserjés mögül az ellenséges csapat eleje. Szoros rendben vonultak az uton. Az élen két lovag. Tereferélnek. Bizonyosan a hadi stratagémát kovácsolják. Az egyik Palota felé mutogat, a másik követi szemmel az irányt.

Lőrinc ur magához intette a kürtöst.

Imre alatt nagyot ugrott a tüzes csikó. Mátyás elkapta a menteujjat, hogy netalán hiányos hadi oktatását sietve befejezze.

- Urfi?

- No.

- Arra vigyázzék, mindég elsőnek üssön!

- Jó.

- De sebesen ám! Kettőt, mig amaz egyet.

- Jó.

- Nem kell sokat teketóriázni. Itt nincs személyválogatás. Ahogy jön. Tudja?

- Tudom, tudom.

Az öreg rávigyorgott a tanitványára. Az visszasomolygott. Aztán mind a ketten lecsapták a sisakrostélyt. A kürt éleset bődült.

Lőrinc ur hangja tulrikoltotta.

- Hajrá!

Mint a förgeteg, viharzott elő hirtelen a palotai csapat a bozótból. Elől Palota ura. Bömböltek, harsogtak, mint a kárhozottak. A káromkodásuk kopogott.

Amazok hátratorpantak ágaskodó lovaikon. A meglepett csapat szitkozódva riadt a váratlanokra. Néhány lovassal megfordult az ijedt paripa és törtetett hanyatt-homlok vissza az erdőnek. Egy pillanatra összekavarodott az uton minden, a fejvesztett kapkodásban. Csak az elül vezető dalia állt helyben, szilárdan. Kurta tekintettel fölbecsülte a rohamozókat és megrázta dacosan a fejét, hogy a medályos süvegéről a strucctüzék tollai az arcába hulltak.

Ezuttal ő is kiáltott.

- Kard ki, kard!

A szablya sikoltva siklott ki hüvelyéből. A lovag megsarkantyuzta lovát. Szembe ugratott a páncélos óriásnak. Erre összeszedelőzködtek az emberei is. Kettő szökött egyszerre a gazdája elé, testükkel pajzsnak. Rontanak a támadókra. Egyiknél kopja, másiknál apró puska.

Lőrinc ur karddal fogadja a kopjást. Fölvágja a hosszu vasalt nyelet, hogy aláférkőzve földre rántsa a legényt. De a kopja hegye a sisakba futott, leütötte. Palota ura ottmarad födetlen fővel. A másik ráemeli a puskát.

Egy szemvillanás és a darabant röpül a nyeregből. A puska a levegőbe durran. Imre pedig fölujjong az első remeklése örömére. Néz vissza az apjára, hogy ugyan látta-e? Lőrinc ur azonban nem lát semmit. Szédülten inog a nyeregben a kapott ütéstől. A strucctollas épp most ért hozzá. Annyi ideje nincs már a fiunak, hogy a hosszunyelü kopjával meg is fordulhasson. Csak ordit egy nagyot és behunyja a szemét, hogy ne lássa, mikor az apja feje összecsókolózik az ut porával.

Kiáltás rázza föl.

- Lőrinc bátyám! Igy fogadják a vendéget Biharban?

Imre szemei fölpattantak.

Az apja sértetlen. A strucctollas kardja áll a levegőben. Lőrinc ur is eleresztette a magáét, nagy bámultában. A széles penge ott hintál a csuklószijjon.

- Megálljunk legények! - Rivallt a hátul törtetőkre.

Majd a strucckalpagoshoz fordult.

- Hát ki vagy te, hallod, hogy Lőrinc bátyádnak tisztelsz, mikor én a fejed akarom befokasztani?

Fiatalcsengésü hang felelt rá vissza:

- A kegyelmed atyjafia, akit keresztviz alá tartott. Zápolyai János, Szepes grófja.

Az idegen lovas leemelte a süvegét. A derengő szürkületben látható lett az arca.

Lőrinc ur hátranyaklott a nyeregben, ugy bámulta. Aztán a két tuskó karja élő keresztté tárult. Nagyot rikkantott.

- Jánoskám! Jankó! Te vagy az?

Járt minden porcikája a váratlan öröm izgalmában. Keze reszketett, mikor átnyujtotta a lova nyakán. A két ló is összeprüszkölt. Kapartak, rugdostak röhögve, mint akik érzik, hogy nem mindennapi dolog zajlik a fejük fölött.

Imre csudanéző szemmel bámulta ezt a megenyhült képet. Az apját egydarabban, meg azt a fiatal lovagot, akihez foghatót még sohase látott. Csupa finomság volt annak minden mozdulata. Az izmos keze fehér, mint holmi kisasszonyé. A szava zengett is, pattogott is, mint az ezüstlant hurja. És a szőke feje ugy ült a nyakán, mintha koronát viselne a homloka.

Lőrinc ur nem győzte tapogatni-lapogatni a jövevényt.

- Ilyet! - Szörnyüködött. - Ilyet! Az én Jánoskám! A Jankó-gyerek! Akit tiz esztendeje szemmel se láttam. Tulok lettem már, ugy látszik, a bihari sásban. Oda is öklelek, ahol ölelni akarnék.

A harsogó hang gyanusan ellágyult, szörcsögött.

- Mért nem szóltál, fiam? Mért nem szóltál előbb!

A lovag nevetett.

- Jól beszél Lőrinc bátyám! Hagytak is kegyelmetek időt nekünk a tereferére! Hisz ugy rajtunk jöttek, hogy az álmélkodásból magunkhoz se ébredhettünk. Lássa, ezek ott még most se tudják, hogy hányadán áll velünk a világ. István bátyám, - intett egy nagybajuszos, horgasorru, szikár lovasembernek - kérem kegyelmedet, jönne ide hozzánk.

A szólitott odaporoszkált. János keze könnyü mozdulattal ivelt az idegen felé.

- Verbőczy István királyi itélőmester uram.

Czibak ur kihuzta magát. Tenyerében egész elveszett a felénvujtott keskeny kéz.

- Salve domine, nékem már nem ösmeretlen. Akármilyen paraszt módjára éljek itt a sásban, a Verbőczy név ragyogó hire hozzám is eljutott.

A másik szerénykedett.

- Rágalmazzák az embert. Kit rosszul, kit jól. Nekem az a szerencse jutott, hogy csupa jót füllent rólam mindenki, mintha összebeszéltek volna. Ezért fognak kegyelmetek megcsalatkozni bennem.

- Lári-fári! - Hevült Lőrinc ur. - Bizza azt csak miránk kegyelmed, hogy a magunk szemével lássunk.

A kölcsönös szépelgéseknek János vágta utját. Imrére mutatott.

- Hát ezt az aranyból vert kis vitézt hol vette kegyelmed? Nincs szerencsém ösmerhetni, pedig nagy kedvem volna kezet szoritani vele.

- A fiam, Imre. - Dagadt Lőrinc ur a büszkeségtől.

A legényke nekipirulva fogadta el a nyujtott parolát. János fogva tartotta a kezét.

- Irigyellek apádtól, öcsém.

Imre még pirosabbra biborodott. Hamarjában nem lelt választ se a dicséretre. Azon volt, hogy lovát a fiatal levente paripája mellett tartsa, mikor csöndes poroszkálással megindultak mind Palota felé.

A darabantok mögöttük csörtettek felbomlott rendben. Bár azok még nem melegedtek ugy össze, mint a gazdáik. A hórihorgas, akit Imre kivetett a nyeregből, váltig tapogatta a csontjait. A vén Mátyás pedig azon morgolódott, hogy igy füstbe ment a szép verekedés.

Gyanakodva méregette a nyurgát.

- Hovávalósi vagy, hé?

A legény az ujjasához fente vérző, tömpe orrát.

- Zemplinbul, - felelte mogorván.

Mátyás kisörcentett.

- Megette a fészkes fene. - Mondta mérhetetlen lenézéssel.

Kis idő multán megint csak odabökött.

- Hát a többi kifia-bornya?

- Hát tebbi is Zemplinbul. Masig Trencsinbul. Megint masodik a Szepesbul. Belüle! - Tette hozzá készségesen, látva, hogy amaz sehogyse akar belenyugodni.

Mátyás legyintett.

- Szedett-vedett tótok vagytok, hordjon el a kánya!

Több szóra nem is méltatta a legényt. Betaposódtak a hidon.

A palota ablakait már nyitogatták a frájjok. A sáfárház körül nagy volt a sürgés-forgás. Az ebédlő szálában repkedtek a függönyök. A széthuzós asztal közepén ezüst sajtárkákban frissen fejt bivalytej párolgott. Az ablak mellett nyitva patikaláda, mellette vesszőkosárban gonddal szabdalt tépés, vászonpólyák, vékony deszkasinek.

Készültek itt minden eshetőségre!

VII.

A nagyasszony a gyontáros almárium mellett pepecselt. Virágokat rakott himes csuprokba. A szőnyegkárpitos falakra is jutott belőlük, az eledellel irott képek alá.

Lőrinc ur bemutatta vendégeit.

Reggelihöz kitisztálkodva kerültek elő. Sőt János még gunyát is váltott, mert a virágos kétszer-dolmánykáját boldogabbik oldalára forditotta.

Jól illett a publikán-zöld fényes tabitselyem a lányosan fehér-piros hosszukás arcához, gyürüsen váltig bukó szőke hajához. A szeme sötét ibolyakékje derüsen világitott a magas homloka alatt. Olyan arc volt ez, melynek friss és mégis finom szineibe bele szoktak felejtkezni a képiró urak. Bár a nyulánk test a kőfaragók vésőjét is megmozgatta volna.

Verbőczy ur a sötét hajszin bársonydolmányát porolta tisztára, ugy jött le szerencsés jóreggelt kivánni a szálába.

A reggelit állva költötték el. Bekapták a papramorgót.

Lőrinc ur, hogy a maga bőven három ejteles kupáját a jövevényekre elköszöntötte, megtörülte csepegő bajszát.

- Na, hogy én kegyelmeteket kishijján megontottam!... De hát honnét is álmodhattam volna, hogy erre kószálsz öcsém?

János a kézelője csipkéjét bodorgatta.

- Váradon jártam gyámapámnál, Szathmáry György püspöknél. Országos dolgokban volt tanácskozásunk. Hazafelé utban aztán már csak nem állhattam, hogy atyafiságosan be ne térjek kegyelmetekhöz megmutatkozni.

Verbőczy leült a heverőre. Amazok is letelepedtek körbe, a fal alatt futó padszékekre.

Az itélőmester eltünődve mondta:

- Helyesen teszi a fiu, hogy följárja az apai ház régi barátait és a jó magyarok szeretetébe ajánlja magát.

Lőrinc ur legyintett.

- Bizony különb legény is légy Jankó, mint nádor uram! Zápolya Istvánt hamar elragadták a lovak. Nem kell védelmezned ellenem apádat! Kenyeres komám volt a boldogult. Mátyás alatt is együtt fenegyerekeskedtünk. Hanem ami igaz, az igaz. Hogy az Isten fölvitte a dolgát, ajtót se nyitott rám többé.

- Ugy tudom, összeszólalkoztak kegyelmetek.

- Össze hát! - Ütött a combjára Lőrinc. - Mert minek pártolja ő a pólyák Ulászlót, mikor megesküdtünk Mátyásnak, hogy soha el nem hagyjuk a fiát, Corvin Jánost? Ezt már csak meg kellett kérdeznem tőle? No. Apád azt felelte: Arra kell a polyák, hogy melegen tartsa a helyet. Corvin János pedig még arra se jó. Ennyi volt az egész.

Verbőczy csöndesen pusmogott.

- Meg hogy kegyelmed kardot rántott Zápolya Istvánra.

- Persze, hogy rántottam! Mert: kinek melengessen, ugy-e? Le is vágom, ha ez a gyerek nincs. De István hozzákapott. Az orrom alá dugta. »Ennek ni! Ha most ez a fiu ilyen nagy volna, őt tenném királlyá!« Az én kis keresztkölykem aztán kibabonázta a kardot a markomból. Kifordultam az ajtón.

János bólintott.

- Ha hibázott apám, meg is lakolt érte. Itt kellett hagynia, még mielőtt a kegyelmed kardjáig nőhettem volna.

- Hagyd el, - csöndesedett Lőrinc - engem is megtaposott azért a fátum, akár az apádat. Ő megjárta, amért megszegte Corvin urunk hüségét, magam meg azért, hogy mellette maradtam. Láttam megfutni Csontmezőnél Mátyás király fiát! Pedig olyan nem volt a világon, hogy egy Czibaknak hátat kellett volna mutatnia az ellenség felé!

Verbőczy hümmgetett.

- Nem a kegyelmetek kardja dolgozott ott rosszul, hanem a Bakács Tamás érsek, meg Erneszt Zsigmond pécsi püspök uram esze járt fortélyosan. Tudja az egész ország, hogy milyen dicső szerepet választottak. Nagy dolog is volt körüljárni a Corvin-gyerek eszén!

- Nagy dolog-e vagy se, nekem az már mindegy. Az én szégyenemet az se mosta le, hogy helyreköszörülte Mátyás fia a csorbát a törökön. Nekem elég volt ezéletre! Hazajöttem sarat dagasztani. Nevelem a borjaimat magam helyett jókatonánknak, becsületes magyaroknak. Legyen néhány tisztességes kard, amire ez az árva ország támaszkodhassék, mikor az Uristen megelégeli a hitványak garázdaságait és letenyerel közénk igazságot tenni!

Elhallgatott, nedves szemmel hunyorgott az ablak felé, melynek olajos vásznán keresztül sárga nyilakat lövöldözött be a nagyudvarral kelő reggeli nap.

Az urak is nyomottan tünődtek maguk elé.

Verbőczy szólalt meg elsőnek idők multán.

- Tudja a Teremtő, hogy mit is akar velünk! Csupa szomorusággal vagyunk mind tele. Az is lakol, aki jobbra fordul, az se megy messze, aki balra tér. Mintha láthatatlan kezek rángatnának bennünket ide-oda. Ki tudja, merre az igazi ut, amelyiket mindnyájunk jóvoltáért követnünk kellene? Hiszem, hogy ha Zápolya István ma félrelökhetné sirboltja elül a kőpajzsot: ő se kérne többé idegen királyból. A melléállásért hálátlansággal fizetett Ulászló az ő családjának is, mint mindenkinek.

Lőrinc ur megütközve villant a vendégére.

- No? - kérdezte. - Csak nem tán?

János megvonta a vállát.

- Anyám beszélhetne erről. Candalei Anna királyasszony elüldözte az udvarból. És neki mennie kellett szégyenszemre.

- Megsértette?

- Ahogy csupán nő tud sérteni egy másikat. Letagadta róla a »fenség« cimet. Hogy az egyedül a vérbeli királyi hercegnőknek jár! Mintha egy Tescheni hercegnő kevesebb volna!

- Nem a catalogus volt ott a baj, - legyintett Verbőczy ur. - Hanem az, hogy Hedvig asszony szép és csillogó, akár jómaga. Ezt a ragyogást a daliás Szathmáry György uram is észre találta volna venni egyszer!...

Lőrinc ur elkacagta magát.

- Vagy ugy? A szép majdnem-püspök a baj? Pelenka-háboru? Tiszta muzsika, hogy a Zápolya-gyerekek gyámja, meg a kis Anna királylány keresztapja bajosan is férhetnek meg egy zsákban! Bezzeg Mátyás özvegye nem volt jó a vén polyáknak. Fiatalra vásott a foga. Most aztán ott van!...

Lőrinc ur nevetése a másik kettőre is átragadt. János mosolyogva biggyesztette el a lányos formáju száját.

- Van az ördögöt! Hisz hallja kegyelmed, hogy itthon csücsül már Szathmáry ur Váradon!

- Ugyan!

Verbőczy hunyorgott.

- Neszét vette Dobzse a nagy keresztapálkodásnak. És hogy ez idők szerint rendben vélte a maga szénáját, utilaput kötött komauram talpa alá.

- Megvált a házi eszétől?

- Meg.

- Hmm... Őkelme! De a fölséges menyecske?...

- Azt összepakolta, elvitte hüsölni.

A három ur összekacsintott, megnyalták a szájukat, mint valami izes falat után.

János szeme pajkosan villogott. A bajuszkáját sodorgatta.

- Annál jobb nekünk! Egyszeribe buzgó hive lett gyámapámuram a nemzeti pártnak. Mi csak nyertünk a dologgal. Igy legalább szivvel-lélekkel a miénk.

- Te hiszed?

Verbőczy legyintett.

- Lassan a testtel, Jankó! Szathmáry uram udvari ember. Eszes és ravasz. Amig engem néz, téged lát, de mindnyájunkon a maga hasznát huzza.

- Gondolja kegyelmed, hogy játékot üz belőlünk?

- Azt nem. Mert vizecske ez most az ő malmára is. Hadd nyüzsögjön a nemzeti párt! Sebesebben észbekap Ulászló és annál hamarabb visszahivja. Ennyi az egész.

- Csuf dolog volna.

- Nincs rajta mit háborogni. A politika: politika. Meg kell tanulni. Amig neked érik Szathmáry ur szőlleje, addig szüreteld. Ez az okosság.

János nem felelt. Csak az ujjaival dobolt a térdén.

Lőrinc ur betöltött a kupákba, egyiket odanyujtotta neki.

- No gyerek, hát igyunk Szathmáry ur egészségére, ha egyszer szomszédok lettünk! Vivát püspök uram! Ne unatkozzék kegyelmed tulságosan a bihari számüzetésben.

- Arról is gondoskodott Ulászló - intett Verbőczy. - Utána küldte Thurzó Zsigát. Igy aztán faraghatják a klasszikus verseket együtt a váradi várban.

- Thurzó uram is Váradon hüsöl?

- Ott bizony.

Lőrinc ur elégedetten majszolta a maga mérgét.

- Hajhaj! Nyugodtabban legelhet a vén kecske.

- Kövér a fü a kecskének...

- Hogy-hogy?

- Hamar megárt neki.

- Bökd már ki!

Lőrinc ur tükön ült. Amaz tempósan magyarázta.

- Megsimogatta a szél.

A szó talált. Lőrinc felszökött. Egész vörös lett az arca.

- Hát van Isten az égben, - kiáltotta. És megölelte Verbőczyt, hogy annak ropogott minden csontja.

- Ennél nagyobb hirt nem is hozhattak volna kegyelmetek! Igyunk rája, a kirilájzomát, mert még keresztbe akad a torkunkon! De ne csak magunkban. Te hé! - Fordult a kannákkal szorgoskodó hajduhoz. - Pusztulsz tüstént és előkerited az udvarbirót! Egy lovaslegényt küldjön nyomban Ártándra az Ártándy urakért! Egy másikat Marjay uramhoz, egy pedig lódul Esztáryékhoz!

A pohárnok kitette kezéből a kancsót, indult.

Lőrinc ur utána rivallt.

- Megállj, azebadta! Várd mig végét hallod! Hogy az izenetet mind átadtátok, összevárakoztok. Aztán kicserélkőztök. Aki Ártándy uréknál járt, menjen Marjayékhoz. Aki Esztáryékat hivta, Ártándyékhoz. A kétszeri hivásban hiba ne essék, mert akkor hiába teritjük itt az asztalt! Megértetted?

- Igenis.

A legény elinalt.

János a fejét ingatta.

- Valakit kifelejtett kegyelmed.

- Kicsodát?

- Csákyékat.

- Jól beszélsz, - horkant fel Lőrinc ur. - Csákyék!... Akikkel épp háboruban állok! Akiknek a lányát itt őrzöm zálogban! Sose busulj pajtás! Jönnek azok hivatlanul is. Inkább azt kivánd, hogy darabba ne szakitsák a vigságunkat.

A két vendég összenézett.

János kedvetlenül rágcsálta a szájaszélét.

- Kár. Pedig erősen számitottam Csákyékra. Ugyan min akaszkodtak igy össze kegyelmetek?

- Ki akarnak tudni a szigetemből. Rablók! Zsiványok! Bujnyikok!

- Ej már! - Szólt közbe Verbőczy. - Hogy mondhat ilyet kegyelmed a tulajdon sógoráról? Csáky István jó magyar. Egyetlen volt, aki le merte vágni Ulászló előtt az öklét.

- Hiszen az a baj éppen! Mert rajtam is az öklét próbálgatná, ha én ugy engedném!

- Azért fogadott hát minket fokossal kegyelmed?

Lőrinc ur keményet ütött az állával.

- Azért. Őket vártam.

- Ej, ej! Pár rongyos köbölért! - Ingatta a fejét Verbőczy rosszalólag. - Két derék magyar!... Mikor az országos dolgok dandára áll a hátunkban! Maholnap királyválasztásra kerülhet sor, kegyelmetek pedig huzakodnak. Nem jó ez igy bátyám. Sehogy se jó. Kössenek most békét kegyelmetek. A többit majd elintézhetik aztán.

- Olyan nincs! Igy a német szokta, itélőmester uram! A magyar nem teszi hidegre a mérgét. Semmi kára se lesz abból Corvin Jánosnak, ha mi egy kicsit meg is tapogatjuk közbe egymást.

Megint a serlegéhez nyult, magasra tartotta.

- Éljen a nemzeti párt! Éljen a nemzeti királyság! Éljen Corvin János!

Körülpillantott, várta a visszhangot.

De a vendégek nem mozdultak. János az ölébe nézett. Verbőczy ur megzokkanva ült a helyén. Utóbb föltekintett a köszöntőre, csendesen hullatta maga elé:

- Corvin János meghalt.

Lőrinc ur rábámult, mint a látomásra.

A serleg kihullt a markából. A képe elnyult, a tüze kihamvadt, az álla is leesett. Szóra nyilt a szája, de hang nem jött belőle. Csak mozogtak a bajszai és a két dülledt szeme lassan elfelhősödött.

Verbőczy félrefordulva, jómaga is szakadozott hangon mondta:

- Láthatja kegyelmed, hogy komoly a dolog. Ne azt nézzük most, hogy merre van széjjel, hanem: össze! Össze! Ulászlónak nincs fia, a pozsonyi szerződés pedig föntáll. A polyák után jön a német. Az ősellenség.

Lőrinc ur tétován motyogta a könnyei mellé:

- Jön a német... Meghalt János...

Verbőczy fölkelt.

- Meghalt János, éljen János! Vesszen a német!

Palota ura csak tikácsolt, mint a szárazra vetett hal.

Az elveszett cél fájdalma még ott viaskodott a kemény koponyája mögött. De a vén szittyában kevés tehetség volt a tartós szomoruságra. Tétova szeme megállt az ifjun, ahogy fölszegett fejjel ott sudárodott előtte. Egyre nagyobb melegség, egyre gyulladóbb lobogás lett ez a nézés, melyből a születő reménység kiszikkasztotta a könnyeket.

Tulrikoltott a maga bánatán:

- Hát éljen, a kénköves keservét ennek a cudar világnak! Éljen, mert magyar! Mert ez se lesz rosszabb János a többi Jánosnál. Vivát Zápolya Jankó!

Mellére roppantotta a fiatal lovagot.

A szeme már megint könnyezett. Ezuttal a lelkesedéstől.

Verbőczy kedvtelve nézte az ölelkezést.

- Lássa-lássa kegyelmed! Milyen közel érzi egymást két magyar, csak egy kis sziv kell hozzá.

Kezet szoritott Lőrinccel.

- Na ugye, mégis igaza volt Zápolya Istvánnak?

Lőrinc ur a mellére ütött.

- Nekem volt igazam. Magam választottam, mert ugy akartam. Aki egy Czibakra kardot mer fogni, az ember a talpán.

János kéz a kézben állta a házigazda lelkesedését. Derü volt az arcán, a homlokán sugárzott az arany hajkorona.

- Igy akkor nyugodtan kérhetek kegyelmedtől a választására bizonyitékot?

- Kérhetsz? Nem. Parancsolsz mától fogva fiu!

- Kezet rá!

- Itt van. Egyet kötök ki csak. Minél nagyobbat kivánj. Mink itt Biharban nem játszunk.

És János szólt:

- Béküljön ki kegyelmed Csákyékkal...

Lőrinc ur hangosat nyelt. Szinte koppant az ádámcsutkája.

- No, kifundáltad. Legyen! Megteszem a kedvedért. Mától fogva nem haragszom.

- De nem addig az, - kelt föl most Verbőczy is. - Haza kell vigye a kislányt, akit fogva tart Palotán!

- Ez nem volt a kivánságban. Ezt kegyelmed ókumlálta hozzá. Czibak Lőrinc nem alázkodhatik.

- Hát vigye az, akinek mestersége az alázkodás! Vigye a kegyelmed udvari papja.

A mérgelődő felderült.

- Azám, a herkentyűjét! Hol is vagy páter?

Körülnézett, mint aki keres.

Majd a homlokára ütött eszmélve.

- Persze! Tudom már. Jöjjenek csak utánam kegyelmetek.

Megindult előre. Jókedvüen verdeste oda csizmája sarkát a padlathoz.

A háta mögött János kezetszoritott Verbőczyvel.

- Köszönöm. Ez sikerült. Bihar a miénk.

VIII.

Sietve mentek át az udvaron. A darabantok tisztelettel nyitottak utat a három ur előtt.

Az istálló felől nagy csetepaté hallatszott.

Két hadfi gyomrozta egymást.

- Bestve fajzata! Az én gazdámról mered te mondani, hogy tót?

- Mondom, mert igaz. A nagyapja meg bosnyák volt.

Püff.

A legény ökle lesujtott.

- Nesze kutya! Elujságolhatod a talián gazdádnak.

- Micsoda? Czibak ur...?

Ezuttal már a körülállók is beleröffentek.

- Talián volt bizony. Cibónak hitták az öregapját! Ne féljetek, mink is tudjuk, hogy nálatok meg hány zsákkal telik!

- A Gútkeledek ősi nemzetsége neked talián?

A három ur váratlanul csöppent a hadakozó szolgák közé.

Lőrinc nyomban képenhajitotta az ócsárkodót, János pedig intett az egyik fegyveresének.

- Láncot erre a himpellérre, aki igy tartja tiszteletben a vendéglátó házat! Itt rothadjon a kastély tömlöcében, emlékeztetőnek.

Lőrinc ur a magáéval készségeskedett.

- Dejszén, ez a jebuzeus-hitü meg a te rabod legyen, mig egy darabja betart!

Az embereket megkötözték, kicserélték.

Az urak megpecsételt barátsággal folytatták utjukat a méhes felé.

Ott Lőrinc megnyitotta a kis kőház kilincsét. Hanem az ajtó nem engedett. Belülről volt elreteszelve jóerősen.

Palota ura megvakarta a füle tövét.

- Kutyafékom, bezárkozott a csuhás!

Oldalt került a vaskosaras kis ablakhoz. Bekiáltott.

- Hé atyus! Nyisd ki az ajtót.

Fakó hang válaszolt vissza.

- Nem nyitom.

- Ne okoskodj, hallod-e! Nem magam vagyok. Itt várnak Verbőczy István itélőmester uram, meg Zápolya Jankó. A jövendő királyod! - Tette hozzá nyomatékosan.

A páter egykedvűen vetette vissza:

- Az én királyom a miurunk Jézus. Tik pedig menjetek dolgotokra és ne háborgassatok. Semmi gondom veletek.

Lőrinc ur nevetett is, meg bosszankodott is.

Dörömbözni kezdett az ablak hidján.

- Ne öszvérkedj, Fülöp! Vissza kell vinni a kislányt Csákyékhoz. Azért jöttünk.

A páter hirtelen abbahagyta a breviáriumot. Az ablakhoz jött.

- Megbántad a bünöd?

Amaz csak nevetett.

- Bánta az a bánatos fene.

- No akkor: apage satanas.

- De hallgass meg hát, Isten oktalanja!

- Nem hallgatok semmit.

Lőrinc ur kezdett tipratódni.

- Nyisd ki az ajtót, mig jóval ajánlom!

A páter ügyet se vetett rá többé. Visszatelepedett a helyére.

Ez már sok volt Lőrinc begyének.

- Te pap! - Szólt vésztjóslólag. - Utoljára kérdem, hogy kijössz-e a magad emberségéből?

Fülöp föl se neszelt a könyvből.

- Lásd be a bünödet! Tarts penitenciát.

- Hát jó. Hát tartok.

Odaparancsolt két hajdut.

- Hé fiuk! Nyomjátok be azt az ajtót.

A legények nekifeküdtek. Hasztalan. A kemény tölgyfa állta az iramot. A zár nem engedett. Alig hogy megreccsent a nyomakodásra.

- Feszitővasat, meg csákányt!

A hajduk nekigyürkőztek. Csak ugy zengett bele a várudvar.

Az ajtót jó dupla tölgyfából barkácsolták. Meg se rendült. Minden deszkájával külön kellett megharcolni.

Az ördögadta zene-bonában senki se vetett rá ügyet, hogy a szakállszáritókon orditoznak a porkolábok. Verbőczy ur is csak akkor eszmélt rá, hogy valami történik, mikor már az udvarbiró jött szaladvást, meggázolva a virágos rotundákat. Annak aztán elkapta a dolmánya leffentyüjét.

- No mi baj?

- Instállom alássan, megjöttek az igazi Csákyak!

Verbőczy Jánosra tekintett. Az visszanézett rá. Összemosolyodtak.

Verbőczy bólintott.

- Jőjjön kend szaporán velünk. Majd mink elintézünk mindent.

- Igenis.

A vénség félszemmel oda sanditott, ahol Lőrinc ur kommandirozta a hajduit. De a ház ura ügyet se vetett rá.

Mit bánta ő most a külső ellenséget, mikor belül is találkozhatott eggyel?

Verbőczy két lovat parancsolt a kapunál. Leereszttette az emelcsős hidat. Vágtában kanyarodtak ki a Körös-gázló felé. Ott már ugyancsak tarkállott a pázsit a sok Csáky-lovastól.

A várban ezalatt a hajduk győzedelmesen végezték be az ostromot. Végül is szétverték az ajtót.

A pap rendületlenül lapozgatott tovább a deákos könyvben. Oda se nézett az egész derendódóciára.

Mikor a bejárás szabaddá lett, Lőrinc ur a nyilás elé polcolta magát. A lábszárait szétvetve kajánkodott be.

- Gyere ki páter!

Fülöp még erre se mozdult.

Lőrinc intett a két hajdunak.

- Helyes. Hozzátok ki.

A legényeknek tetszett a tréfás munka. Ugyancsak noszogatták kétoldalról a megátalkodott embert. De Fülöp keményen megülte a karosszéket. Mintha lovat ülne. Kétoldalt meg is ragódzkodott a bojt sörényébe. Nem lehetett boldogulni azzal.

A hajduk hát emelték a széket. Kicipelték papostól, aztán lezökkentették jó katonásan Lőrinc ur elé.

A páter fölemelte jégcsapos tekintetét. Mély megvetéssel mondta:

- Ó, te pokol szülötte!

Czibak ur jóizüt nevetett. Megütögette a pap vállát.

- Ne morogj páterkám. Nem az én hibám, hogy így kell a követemet a barlangjából elő-füstölni.

- Én nem vagyok követed.

- Már hogyne lennél, kedves komám, mikor senkim sincs rajtad kivül kerek e világon!

- Nekem hizeleghetsz!

- Hát végképp csufságba akarsz ejteni? Azt akarod, hogy szószegő legyek? Hát ki vigye vissza Csákyék bubáját, ha nem te?

- Senki se vigye. Jó helyütt van, - felelt váratlanul egy mélyzöngésü hang mögöttük.

Czibak ur meglepődve fordult hátra.

Verbőczy és János közt, daruszin atlaszdolmányban egy hirtelen őszült, magas férfi állt. Egyik kezében lecsatolva a kard pihenőre, a másikban szélesperemü fekete bársonykalpag, hosszan lebukó aranyrojtokkal az átkötő sujtáson. A kardját hóna alá vette, a szabaddá vált jobbtenyerét az elhült Lőrinc elé teritette.

- Maradjon csak itt a kis hugocskám, mig kegyelmeteknek kedvük telik benne. - Szólt ujból, nyugodt-komolyan.

De már erre Lőrinc urban is hangra gerjedt az álmélkodás.

- A Csanádi püspök!... Csáky Miklós uram! - Tette jobbját a parolába tétován, mint aki álomból rezzen. - Jól látok én, vagy a szemem káprázik?

Verbőczy mosolyogva lépett előre.

- Jól lát bátyám és mink is örülünk, hogy azt láthatjuk, amit kegyelmed. Két becsületes magyar kezet egymásba fonódva. Ez a helyes. Igy van rendjén. Igy származik siker az igaz ügyre és biztatás erre a nagyon szegény szomoru országra. Bár tartana az Uristen összefogva minden magyar kezet, amig csak eleven ér lüktet bennük!

- Ámen, - kelt föl váratlanul a páter a székről.

Mind arra néztek. János fiatalos vigsággal elkacagta magát. Ez az üde nevetés elsodorta a megdöbbenés utolsó maradékát is.

Lőrinc ur fölszegte az állát. Belenézett Csáky Miklós kemény kék szemébe.

- Isten hozta kegyelmedet Palotán, édes atyámfia!

És megrázták egymás jobbját derekasan. Összeölelkeztek.

A bolthajtások alól sugárnövésü, napbarnitott arcu lovag lépett ki. Első szempillantásra a Csáky Miklós hasonmása. Épp, hogy orrtól szájig szélesebb a szántás rajta. Meg az álla előreugróbb. A feje födetlen annak is. A sisakját már ott bent lecsatolta. Egyedül a páncéling árulkodik rajta, hogy aligha barátságos szándékkal indult oda, ahova érkezett.

Gyors léptekkel jött Lőrinc úrhoz.

- Bár mielőbb mink is szerencsések lehetnénk elmondani ugyanezt kegyelmeteknek Körös-szegen! A fiaim bocsánatkéréssel tartoznak a kelmed fiának, amiért durván viselkedtek vele, amikor arra semmi igaz okuk nem volt.

- Csáky István sógor! - Indult meg Lőrinc ur az uj vendég láttára. - Hej, rég vártam én erre a rokoni szóra! Áldja meg a Teremtő érte!

Zörömpölt a vasing a parola rázásnál és a borzbajusz sörteszálai beletüskéllettek a Csáky István selymes szakállába.

Időbe telt, mig Lőrinc ur visszakeményedett ebből a szép elérzékenyülésből. Akkor megköszörülte a torkát és kivágta harsányan, mintha magamagát akarná tulkiabálni:

- Hanem azért még sincs igaza! Mert a kegyelmed uri fiait semmi gáncs sem érheti! Ők a jobbágy-kölykeken passzióztak, mig az én bölényem elő nem rontott. Ő tett violenciát a kegyelmed ildomos uri fiain! Ő cselekedett injuriát! Végezetül pedig mink ejtettük aggodalomba az én kedves sógorasszonyomat egész háznépestül, a kis Cilike miatt. De hát ha egyszer ugy megszerettük azt a tubavirágot! Kegyelmetek nekünk igaz kérésünkre, tudom, megbocsátják.

Csáky püspök felelt az unokaöccse helyett.

- Köszönet illeti a szives vendéglátást, - válaszolta, csöndesen ingatva a fejét. Ezüstben játszó hajfürtjei egybefolytak a daruszin dolmánnyal.

Lőrinc ur krákogott.

- Igen ám! Hanem én Miklós deákot is megpálcáztattam!

- Azt meg éppen nagyon helyesen tette kegyelmed. Köszönöm, hogy az én régi adósságomat is letörlesztette rajta.

A hang elszakadt.

A kapu előtt szólt a kürt. A felvonóhid láncai csikorogtak. Mind oda fordultak, majd kalaplengetve nyüzsdültek össze.

- Ni, a Marjayak!

- Vivát Esztáryék!

- Ártándy uraimék!

A följáró elé lovascsapat kanyarodott ki.

A meghivottak hoztak magukkal mindenkit, akit házuknál a Teremtő nadrágba teremtett. Az udvarló nemes ifjak tarka dolmánya mentéje egyszerre teli virágozta az udvart a szivárvány minden szinével.

Az örömzsivajra a nagyasszonyka is előszerénykedett a maga három csibéjével. Péter meg Cilike összefogódzva tányéricáztak. Csak Imre állt leszegett fejjel, setéten.

Az apja odaintette.

- Rajtad a sor, hogy bocsánatot kérj Csáky bátyádtól azért, amit tettél.

- Megbántad, ugy-e? - Kapott rajta a páter.

Imrének lobbot vetett a szeme. Dacosan döfte előre az állát.

- Nem bántam én!

- Te! Elment a jódolgod?

A nagyasszonyka sápitva csapta össze a két tenyerét. A pap a fejével bicegett.

- Nesze neked Lőrinc!

A vendég urak illedelmesen hallgattak. Egyedül János mosolygott hüvösen, derüsen. Elhaladtában megveregette az Imre vállát.

- Kedvem szerint való legény vagy, öcsém!

És bekarolta magával a házba.

IX.

Palota ura még az asztalnál is csóválta a fejét.

- De bizony kedves szomszéd uram, igazat irt kegyelmed abban a levélben. Csakugyan bölénybornyu ez a fiu. Hanem hát: hol tanuljon? Én a fegyverforgatáson kivül nem értek egyébhez. Ez a pap se való másra, mint hogy a keresztet hányja. Az anyja pedig kapatja.

- Adják kegyelmetek valami jóravaló udvarba, ahol pallérozódhatnék, - javasolta Verbőczy ur.

Lőrinc legyintett.

- Hová adnók ugyan! Ha közelben marad, visszakap az anyja szoknyájához. Messzebbre meg félek küldeni. Mit tudom én, kiben mi lakik? Inkább maradjon bölénybornyu itthon a palotai pocsolyában, mint hogy valami polyákpárti renegáthoz kerüljön! Aztán nézzék kegyelmetek! Ki is nőtt ez már rég az apródkodásból. Éppen mához egy hétre lesz tizenhét esztendős.

Ezt meg kellett éljenezni.

János vidáman forgatta a bajuszkáját.

- Lőrinc bátyám! Mondanék valamit.

- No!

- Eressze kegyelmed Imrét hozzám. Ilyen fattyu kell nekem éppen. A kora se legyen baj. Azon mód főállapotba teszem. Ne kezdje ott, ahol a többi.

- Te! Komolyan beszélsz?

- Annyira, hogy még a beneficiumot is megajánlom. Lovat, szolgát hozhat a fiu, amennyit akar. A ruházatáról illő módon én gondoskodom. Azonfölül széna-zab kijár a jószágainak, jómagának harminc pengő udvari költség évente. A szolgáinak adom ugyanazt a prebendát, amit a magam lovászai kapnak. Lássuk! Tartja-e kegyelmed az alkut?

- Hogy tartom-e!

Lőrinc ur átnyult az asztalon. Beleroppantotta a kanalat János markába.

- Hát a szivem-lelkem kell-e ráadásul? Vivát Zápolya János! Éljenek a vendégek! Éljünk mindannyian!

Fülöp páter megtaszitotta fél könyökével a mellette álmélkodó Imrét.

- Eriggy oda, köszönd meg a kegyességet. Ne mujálkodjál!

A fiu csak most kezdte hinni, amit hallott.

Elboritotta a váratlan öröm pirossága. Felszökött, odafutott a fiatal lovaghoz. Féltérdre bocsátkozva, kemény kopogásu Czibak hangon szólott:

- Igérem, édes János bátyám, hogy kegyelmedhöz mindég hüségben leszek és megköszönöm, hogy magához fogadott.

- Eszerint velem jössz, öcsém?

Imre a fejét lógatta boldogan.

A vendégek fölzsivajlottak. Kiki a poharához kapott. A hajduk alig győztek betöltögetni. Összevissza kiabált mindenki.

Csak egy valaki hiányzott a vigadozók közül.

A nagyasszonyka fölkelt, tipegő egérszaladással osont ki a szálából.

A folyosón aztán nekitámaszkodott a bolthajtásos falnak és az islógos, csipkés köténykéje ugy hullámzott a szeme előtt, mintha vihartjósló szelek lobogtatták volna.

Senki se ügyelt rá, sirhatott magának.

X.

A vendégek egyre-másra jöttek. A kapus alig győzte szusszal a kürtöt. Négy napig egyvégtében terült és szedődött a Czibak asztal. Négy napig Palotán nem ösmertek ágyat. Még a nagyasszony is lábon aludt, mindenre neszelő galamb-alvással. Ügyelte a bor-betegeket. Bár hiszen az is megesett néha, hogy egyik-másik az urak közül józanon maradt.

Ezek az énekes inasokat hallgatták, akik régi vitéztetteket vagy szerelmi énekeket mondtak, mig Verbőczy ur nesztelenül forgolódott köröttük. Egyenkint gyurta meg őket, azzal a különös ékesszólással, melynek bor mellett még nehezebben áll ellent a magyar, mint egyébként.

Vagy személyében, vagy az atyafiságában összeterelődött itt végül egész Bihar. Ami pedig nem csekélység, mert a Hajdusággal megkövéredett megye földje ez időben egész kis ország volt. Ugy is hivták: »Biharország!« Csakhogy ez az »ország« sok kis királyt uralt. Erőben, rangban, befolyásban egyaránt hatalmasokat.

A váradi püspökség latifundiuma egymaga hat városra és hatvan helységre nőtt. De a káptalannak, a Zápolyáknak se volt sokkal kevesebb. A Telegdyek, vagy a székelyhidi Zólyomiak harminc falura terjedő urasága itt alig hogy középbirtokosság számba mehetett, mig másutt az országban ugyan nagy urak lettek volna vele. Épp igy a szentjobbi apátságnak és a váradhegyfoki prémontrei prépostságnak is akadt mit apritania a tejbe. Czibak ur se maradt hátra a többitől. Tizenhárom végeláthatatlan nagy pusztát, huszonkét falut birt és hozzá a Tisza medencében, Szeged mellett, a szöregi birtokot.

Rokonsága, melynek látható feje volt, nagy tekintélyt biztositott számára. A Pázmánok, Toldyak, Bacsók, Ártándyak, Tordayak, Majsayak, Bessenyeyek, Esztáryak, Izsákyak és Bajonyak együtt valóságos dinasztiát képviseltek. Jól tudta Verbőczy ur, hogy mit jelent Czibak Lőrinc barátsága a nemzeti pártnak. Nem is fukarkodott az áldomással!

Ötödnap reggelén aztán János nyergeltetett. Elbucsuzott az összesereglett vendégektől. Az arca tiszta volt és tejes. A szemén a legkisebb vérfelhőcske se mutatta, hogy itallal járt volna. Imrét maga mellé intve csapta össze a sarkantyuit a nagyasszony előtt.

- Köszönöm mind magam, mind az embereim nevében a bőséges lakozást, de legfőképpen, hogy ezt a legénykét igy nekem adták. Egyet se busuljon kegyelmed néném, mindég gondom lesz rá, akár jómagamra.

Kezet csókolt illendően, majd Imre lépett elő.

Gálába volt huzakodva a fiu. A sok habarnicás himzés, gyöngycsepegtetés csak ugy villódott rajta. Szinte megnőtt a térdig érő barackvirágszinü tarbársony mentében, melyen még az éjszaka is szurkáltak az udvari szabók. Azok bizony négy álló napja alig rakhatták ki a tüt a markukból. Mert ujonnan kellett itt most készülnie mindennek a kis-ur számára, aki messzi városokba indul dicsőséget szerezni az ősi Czibak névre!

A legényke kezet csókolt apjának, anyjának. A papnak a stóláját emelte az ajkához, a kisöccsét pedig a levegőbe kapta, meghintáltatta. De szó, az nem jött a szájára. Lehajtva tartotta a fejét, hasztalan ungorkodtak vele a ház lemaradt vendégei.

Azok közül egyedül Csáky István hiányzott. Távolasabban értekezett egyik hajdujával, aki kevéssel előbb érkezett Körösszegről, lóhalálában. Valamit rejtegetett a csatlós a subája alatt. És az a valami ugy került a gazdája mentéje alá, hogy senki meg nem láthatta.

Mikorra aztán Imre Csáky urra keritette a bucsuzás sorát, nyilvánvaló lett a seppegés oka. Cilike leszökött az apja térdéről. Két apró keze közt egy jókora szablya. Bagariabőr tokos, matériával cifrázott, arannyal dömöckölt damaszkusi penge.

Csáky ur a fiuhoz lépett, kezet adott neki. Majd a kardot a rajta függő majc-övvel a legényke derekára csatolva szólt mély orgonazengésü hangon.

- Megérdemelted Czibak Imre, hogy ez legyen a fogolyváltságod. Használd mindég olyan bátran, ahogy szerezted! És a kardod nyomán béke nyiljon, mint ahogy az nyilt mostan is a ti házatok meg a miénk között.

Fölemelte Cilikét és odatartotta a bazsarózsa-szinbe pirult vitézke arcához.

- Csókold meg bátyádat, hosszu utra indul. Esztendők mulnak talán, mig megint láthatod.

A kislány átfonta Imre nyakát.

- Hozz nekem törököt! Sokat!

Czibakné csak a szemét szárogatta.

- Vigyázz magadra, lelkem!

- Légy különb apádnál, - köhécselt Lőrinc ur is elfogódottan és hogy biztosabb parthoz kösse a maga imbolygását, nagyot ütött a páter vállára.

- Igaz-e, atyus?

De a papnak nem volt most füle a földi hivságokra. Szürke szeme a kék magasságot járta, mintha a multak képeit bontogatná a szelid bárányfelhők mögött. Azt az időt, mikor keresztvizet öntött a kis pogány barna fejecskéjére, mely azóta is belőle meritett tudományt, urfélelmet, becsülettudást...

A lelkéhez nőtt ez a folyvást nógatott, sokszor megperelt szinültig aranylelkü gyermek. Ugy hozzánőtt, ahogy csak gazdátlan sorsok tudnak ragaszkodni a zengő élethez, mások örömehez.

Fülöp atya sovány ujjai rezegtek kissé, mig a fürtös fej fölé teritette őket. Hangja csöndesen szitált, mint az esti harmat.

- Én pedig megáldom a te kardodat a kereszt jegyével. Légy az igazság harcosa. Küzdj emberségesen. Ne ontsd hiába felebarátod drága vérét, de a magadét ne kiméld semmi igaz ügynél. És ha az Ur egyszer megbecsülne azzal, hogy az életedet váltságul fogadja: ösmerd meg a vértanuk gyönyörüségét. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen...

XI.

A lovakat elővezették. A legények nyeregbe szöktek. A tarka menet nagy süveglengetéssel kidübörgött a kapun.

Az utkanyarodónál Imre lemaradt a csapattól.

Mégegyszer körülnézett a szép bihari tájon, melynek minden zugocskáját ösmerte, mely fölött gyermektopánkái tipegtek valaha. A szeme végigsimogatta a Körös fodros szőke haját, a szigetet, sást, fákat, kései virágokat. Aztán a napfényben mosolygó kastélyt, ahol azok maradtak, akiket araszos kis életében legjobban szeretett.

A szakállszáritóról, mint fehér galambszárnyak, keszkenők küldték utána a késői bucsu titkolt könnyeit.

Egyik el is indult, szállt, szállt utána a reggeli szélben.

Imre visszaugratta a lovát, letoppant. Összetette mellén a kezét, mint angyal-üdvözletkor. A fényes barna szeme könnyekkel lett teli. Letérdelt, fölemelte az anyja repkedő kis kendőjét és áhitatosan a szivéhez szoritotta.

Aztán gyorsan lovára kapott. Vágtában iparkodott a távozók után.

János mosolyogva került mellé. Simogató hangon kérdezte:

- Nagyon bánod, hogy velem jöttél, öcsém?

A fiu fölvillant.

- Nem.

Sebő a gazdája mögé igazodott. A csatlósok négyes sorba.

Aztán eltünt a virágos csapat egy öreg fekete erdő mély árnyékában.

A nap visszahátráltatta vidám sugarait.

Ez a komor homály, melyből szuvak percegtek és szurok csordult, már nem volt az ő király-birodalma...

A lovak patkói alatt csöndesen zizegett a korai avar.

KÉT ASSZONY PÁRBAJA

I.

Vidáman telt az ut a Nyirségen keresztül, Tokaj felé. Minden valamirevaló kastélynál megálltak tarisznyázni. János látogatásokat tett. Ismerkedett, megmutatkozott, kezelt, barátkozott.

A tiszai révnél megvesztegeltek. János sátrakat veretett. Verbőczy urnak külön utja volt, itt várták össze egymást. De itélőmester uram jól elpolitizált valahol, mert sehogy se akart megérkezni. A fiatalok ölték az időt, amint tudták.

János bőrtokból elefántcsont, arannyal ékes holmit lomolt elő. Intett Imrének.

- Gyere öcsém egy-két fordulóra!

A fiu hosszu képet vágott.

- Hát ez mi? - Kérdezte csudálkozva.

- Ostábla játék. Nem ösmered?

- Nálunk sohase láttam ilyet.

- No, eggyel több ok arra, hogy megtanuld, pajtás! Az udvarnál élni se lehet nélküle. Az urak is igen divatba vették, mióta Mátyás király Olmützben olyan jeles mód elverte vele Ulászlót. Hasonló esetben járunk, nézzük, hogy milyen sikerrel!

Megoktatta rendre a szükséges fortélyokat. Imre gyorsan tanult, de nem telt kedve a játékban. Legszívesebben vadászgatott volna a kiöntésben, vízimadarakra. János azonban nem mozdult. Egyre a tulpartot kémleltette.

Nem mutatkozott ott senki. Eltelt két egész nap, mig végre harmadnapon a strázsa bekukkant a sátor posztófüggönyén.

- Urak gyönnek a komppal, - jelentette.

János biccentett. Befejezte a játékot Az arca nem mutatott semmi fölindulást. Mindössze halványabb lett talán egy árnyalattal. Hogy a ládikát gondosan lezárta, fölállt. Nyugodt léptekkel kisétált a partra. Átfürkészett a tulnansó oldalra.

Imre szabad látáshoz szokott szeme hamarabb tájékozódott.

- Nem magában jön ám Verbőczy ur. A népe derekasan megszaporodott.

- Tudom.

A komp sebesen közeledett a viz sodrában.

- Né, - izgult a fiu tipratódva. - Ugyan ki lehet az a furcsa csudabogár ott itélőmester uram mellett? A dolmánya pántlikás, hátszárnyakkal való.

- Francia dolmány az, te golyhó! Szerecseny György ur lakozik benne.

- Hát amaz a keszegformáju ott?

- Gersenyei Gyurka, Dombay Pál mellett.

- Nem ösmerem őket.

- Majd megösmered, ha ideérnek.

- Ők is hozzánk tartanak?

- Persze.

Imre örült ennek a nagy magányoskodás után. Tovább kiváncsiskodott.

- Az a nyiszlettforma fekete ott szélül, az deáknak látszik.

- Olyasféle. Nótárius. Magiszter Horváth Ádám.

- Hogy ketté nem törik derékban!

János adós maradt a válasszal. Intett a partra sereglett legényeinek.

- Nocsak. Kapaszkodjatok a kötélbe. Segitsetek nekik.

Imrét visszafogta.

- Hagyd. Nem neked való.

A komp sebes siklással zökkent a fövenyre. A jövevények lármás jókedvvel szökdöstek partra. János fogadta őket mosolygó derüvel.

Az ujját a szája elé emelte.

- Psszt, urak! Idekint egy szót se. Kerüljenek beljebb kegyelmetek.

Az utasok benyomakodtak a fősátorba. Látszott a kedvükön, hogy sürün öntözhették, amig ideértek. A fiatal gazda ülést mutatott nekik a körül lerakott rókabőrből-szőrből készült uti gereznákon.

- Foglaljanak helyet, kegyelmetek. Te pedig Imre öcsém, kukkanj ki a sátor ponyván és hajtsd el, ha a nyilásnál lebzselne valami bámész. Ugy. Most várom a kegyelmed szavát, Szerecseny György uram!

A kurtanyaku köpcös megsodorta a bajszát.

- Eltemettük Corvin Jánost illendő pompával. Végigettük a tort becsülettel. A bus özvegynek átszolgáltattuk a leveledet és megmondtuk, amit izentél.

- Mi a válasz?

- No találd ki, Jankó!

- Ej! Kinőttem én már a buvócska játékból.

- Hmm.

A pufók nevetett magának. Majd elszontyolodott.

- Elrontottad a mókámat, hallod. Pedig készültem, hogy megtáncoltatlak. Nem vagy kiváncsi?

- Nem.

- Persze!... Gyurka öcséd csak afféle ráadás a háznál. A menyasszony-jelöltje, Corvin Erzsébet meg alig négy esztendős. De ha nem érdekel, akkor jó. Nem is untatlak vele.

A kövér pöfögött, duzzogott.

János mosolygott.

- Tudom én a többit anélkül is. Nem jó stratéga kegyelmed!

- Halljuk, mit tudsz ugyan!

A fiatal vállatvont.

- Tiszta muzsika. Nekünk adták a kis Corvin Erzsébetet.

- Nekünk ám, kutyafékom! Amint Szathmáry György megjövendőlte. Hanem ez még nem minden! Hozzájárultak a frigyhez Frangepánék is. Az egész cara cognatio!

- Ohó!

Az urak felszökdöstek, megzsivajlottak, mint a kiborult méhkas. Körülnyüzsögték Jánost. A kezét szorongatták. Fölszabadult róluk a fék, most mind egyszerre akartak beszélni. Egymás elül halászták el a szót, hogy csak előbb szolgálhassanak vele.

- Vivát Zápolya! Éljen a nemzeti párt!

- Mellettünk a Corvinok!

- Frangepánék!

- A délvidék!

- Ujlaky herceg!

- A Szerémség! Dunántul!

Össze-vissza rikongtak, ölelgették Jánost és egymást. Még Imrének is kijutott.

A szőke ifju hagyta szorongatni, forgatni magát. Derüs-egyforma volt a kipirult arca. Épp, hogy a szája széle ugrott meg néha röpösve, észrevétlenül.

Szerecseny ur a karjait dobálva hadonászott.

- Nincs ma nálad hatalmasabb ur az országban, fiu! Tudod-e? Ezt megcsináltuk neked, ha már megindultunk. Pedig a javát utoljára tartogattam. Igaz-e, magiszter Horváth?

A csontos, száraz ember horgas orrára ültette az igazlátóját. Fontos cihelődéssel iratot teritett elő a mentebélésből. Nekilélegzett, de János félbeszakitotta.

- Csak a velejét!

Magiszter Horváth a szikár combjait ütögette.

- Beszekuráltuk nagyságtokat ama lehetőségre is, ha változás esnék Corvinéknál a családi cirkumstánciákban! A kis Corvin Kristóf göthös gyerek, nem huzza sokáig. Halála esetén Erzsébet és a jövendő férje öröklik az egész vagyont. Ez van itt ebben a bőröcskében, ellátva sigillumocskával, manupropriácskával, mint illik.

Ezuttal Verbőczy is fölkelt.

- Hol az a szerződés?

Szerecseny ur nem birt a széles jókedvével.

Az urak a nyakukban függő uti kulacsokhoz kapdostak, egymást unszolták. János nem használt a borból. Verbőczyt vigyázta, aki állát a két ujja közé fogva csöndesen kontemplálta a nagypecsétes pergament. Aztán sietve irásnak látott és nyujtotta a kész levelet a mögötte állónak.

- No, János öcsém, egy erszény ezüst tallért ne sajnálj attól, aki ezt a nagy hirt tüzön-vizen vágtában megjelenti Szepesvárában Hedvig asszonynak.

Imrének nagyot dobbant a szive.

János elé lépett. A szemében uj tüz lobogott. Kemény nyakában megfeszült a cselekvés virtusos kedve.

- Viszem én az izenetet erszény nélkül is, ha megengedi, bátyám!

Amaz kedvtelve pillantott rá.

- Tudsz-e röpülni, mint a sárkány?

- Ha mindent ugy tudnék!

- Hát akkor ne kimélj se embert, se lovat. Egyszerében gráciába juthatsz anyám előtt ezzel a hirrel.

- Eszerint engem küld kegyelmed?

- Mehetsz.

A fiuból kikivánkozott az öröm. Talán felkurjantott volna, jó palotai módra, ha János arca csak egy kicsit enged a nyugodt egykedvüségéből. De a szőke lovagon nem látszott semmi abból a viharból, ami a többi urakat egymás mellére borogatta. Nyájas, hüvös maradt a homloka, otthonosan könnyü a mozgása, ahogy kifordult a sátorból és odaintette a lovászt.

- Az én Rárómat nyergeljék meg az urfinak.

Imre Sebőt kiáltotta elő. Azonmód, ahogy állt, ugrott a nyeregbe. Mögötte a palotai legény. Lóhátról intett bucsut az uraknak, akik teli torokkal viszonozták a köszöntést. Jánosnak ugy kellett a nyomukba futtatni a lovászait, hogy legyen, aki a követeknek mutassa az utat.

A bihari fattyu nem tréfált az első küldetésével.

II.

Kassánál kidült János Rárója, a Zápolya makutyi tótjai pedig kezdtek potyogni a nyergekből. Imre lehagyta az invalidusait a papoknál és lovakat váltva törtetett Sebővel tovább, Szepeshely faluig. Bakarasz volt innen Szepesvára. Hanem ez a falatnyi ut ugy meredezett föl a hegyre, hogy az alig lézengő párákat kantárszáron kellett fölhuzkodni rá.

A nagy lomha vár ormán lengett a kettős zászló, egyfelől a Zápolyák, másrészről a Tescheni hercegek szineit kérkedve a kora délutáni napba, jeléül, hogy a vár urnője otthon tartózkodik.

A fiunak ez volt most a fontos. Nem is igen ügyelt hát a nehézkes épületkolosszusra, mely fehér falaival ugy nyugodott a hegy fején, mint valami sulyos ősz hajkoszoru. Meg se látta a bástyákon tilalmazó nagy réz csatakigyókat, a lőrésekből meredező szakállas-ágyukat. A sok mindenféle harci csodából őt egyedül a kapu érdekelte. Az pedig nyitva állt, hát berontott rajta. Sebő utána.

Ugyan szedhette a lábát a kapus-porkoláb, hogy a nyomukba érjen! A jövevények bizony elfelejtettek szóbaelegyedni vele. Még örülhetett, hogy elcsipte Sebőt. Mert a gazdája messzi járt már addig.

A kantárt a lova nyakába dobta, a köré sereglő udvari szájtátókat széthessentette. Azzal, mint akit a tatárok kergetnek, iramodott föl egyenest a főgarádon, a felső rendre. Végig a folyosón! Be a várakozó szoba ajtaján! Szeles sietségében azt is tárva-nyitva hagyta.

A fogadó szála faragott ajtajánál aztán belefutott valakibe. Egyelőre csak a fél karját látta, de abban vékony tamariskus vesszőt szorongatott az ember és igy nem volt nehéz kitalálnia, hogy az udvari hoppmesterrel van dolga.

Kiszabaditotta a kurtánkáját a másik gombjaiból és igyekezett volna tovább.

Hanem a hoppmester elcsipte a mentéje lefityegő ujjánál fogva.

- Hohó urficskám! Ne olyan sietve! Honnét s mi járatban?

Imre mérgesen berzenkedett vissza.

- Nekem a hercegasszonnyal van dolgom, nem kentekkel. Merre találom? Jobbra, vagy balra?

- Se jobbra, se balra, hanem arra ni! - Mutatott a külső ajtóra a megorrolt egrégius. - A fenséges asszony nem fogad látogatást ilyen órákban, mert az udvarló lányaival foglalatoskodik a munkaszobában.

Elfordult, az aranygombos pálcát hátul összefont kezeibe fogva kezdte járni a három pulykalépést a koronával kivert, faragott tölgyfaajtó előtt.

Imre érezte, hogy az arcába szökik a vére. Kinyitotta a száját, de szó nem lett belőle. Féluton már cselekvésre fordult. Elkapta az okvetetlenkedő embert, megrázta istenesen. Aztán, mielőtt a hoppmester nyikkanhatott volna, ugy elpenderitette a küszöbről, hogy a gangos pálca nagy koppanással az ajtónak repült.

Mire az érdemes férfiu összekereste magát a sikos pallón, Imre bent is csöppent a tiltott ajtón.

Csak ott rántotta le szeméről a méreg piros fátylát a hirtelen ráözönlő világosság. Négy kapunak is beillő, bolthajtásos ablak verte azt a terembe. Körül, a falakat mennyezetig burkoló házöltözék kárpitokon és végigfolyva a süppedő keleti szőnyegeken.

Az ablakok alatt széles asztalok huzódtak, megrakva tarka selymekkel, csipkével, patyolatvászonnal. Oldalt három tornyos szövőszék csattogta tul ütemesen a rokkapergést, meg a cakkozó asszonyhangokat.

Helybeérkezett hát a nagy hirrel!

Hogy az ajtó dörögve becsapódott, a szövőszékek, rokkák egyszerre megálltak. A zsivaj elhallgatott, mintha verembe esett volna.

Imre büszkén feszitett. Jó palotai harsogása kipattogott a meglepett csendből.

- Hol a hercegasszony?

Tizenhat pár női szem kerekedett rá. A meghökkent pillantásokban ugyanannyi kérdés. De a kiváncsi ajkakat némára csukta az ijedelem. A fürge ujjacskákba belekövült a tü, a himzőrámák fölött és elernyedt az olló a gyolcs közepén.

Imre türelmetlenül nézett körül a kővé vált paradicsomban. Az asztalfőről egy dáma sudárodott fel maga hosszában. Éles tekintetű, hideg fényü kék szeme fölött egybefonódtak a vékony fekete szemöldek. A hustalan szájszegletei kicsit lefelé görbültek. Karcsu nyakát hátraszegve roppant magasságból pillantott le a poros jövevényre.

- Nos?

Olyan volt, mint valami tündérmeséből kilépő királynő az udvarló lányai közt. Hajszálra olyan, amilyennek Imre egy eleven hercegnőt elképzelt.

Bizonyosság kedveért mégis megkérdezte:

- Kegyelmed a hercegasszony?

A dáma közelebb lépett. Megütközve nézte ezt az ajtóstól szakadt parlagi csodát. De, hogy annak az egész lényéből szinte sugárzott az őszinte elragadtatás, végül is szóra szánta magát.

- Miből gondolod, hogy én volnék?

- Mert asszonyom itt a legszebb.

Tescheni Hedvig is csak nő volt, akár milyen magasan hordta a koronkás fejét. Önkéntelenül elmosolyodott, mint a téli nap a hó fölött.

- Nem csalódtál lovagocska. Én vagyok. De most aztán áruld el nekünk a titkot, hogy kinek lehettem szerencsés bemutatkozhatni?

A lányok felkacagtak, kíváncsian pipiskedtek közelebb. Csak egy maradt állva. Egy apró, barnaszemü kis csitri. Az nem nevetett a többivel. Inkább sajnálat borongott a pufók arcocskáján, ahogy a megszégyenült legénykére nézett.

Hangtalanul odaintett neki biztatólag.

Imre elfogta a pillantás értelmét. Megrázta a fejét dacosan. Az a meleg tekintet egyszerre föloldotta. Összeverte a bokáját bátran.

- Palotai Czibak Imre fenséged szolgálatjára.

A dáma kerekre emelte a szemöldökét.

- Ugy. Palota! Az Biharban van, nemde?

- Ott fenséges asszony. Váradtól alig egy sóhajtásnyira.

Az urnő melle megemelkedett, mintha igazán sóhajtani akarna. Hanem azért nem sóhajtott. Csak a szája szegletében rándult meg egy csöppet az a lefelé hajló vonás.

- Eszerint Szathmáry György püspök ur küldött.

- Sohase láttam őkegyelmét.

A dáma az ajkába harapott.

- Hát akkor mitől iramodtál meg ugy Palotán, hogy idáig szaladtál?

Már ingerült volt ez a kérdező hang. A hullámzását mintha elfujták volna.

Imre vállatvont.

Mintha egész Biharország az egy Váradból állna!...

Egyenesen belevillant a hideg szemekbe.

- Nem ijedek én meg senkitől-semmitől, - felelt. - Sürgős izenettel küldött az uram, Zápolya János.

A lányok abbahagyták a kacarászást. Hedvig hercegnőről is mintha olvadt volna a fagy. Az acélszinü szemekből két szikra villant.

- A princtől? Hir? - kérdezte.

- És hozzá nem is akármilyen. Két lovam fordult föl végette az utban.

Imre körülnézett. Hogy a lányok kíváncsi tekintetét mind magán érezte, megköhécselt selmán.

- De ugy látszik, zsindely van a házon.

- Miből gondolod?

- Az uram is elhessegette a bámész népet, mikor neki hozták.

Hedvig a palotás kisasszonyokhoz fordult.

- Hagyjatok magunkra! Sárika, huzd ide a karosszékemet.

A gömbölyü barna portéka gurult teljesiteni a parancsot. Mig a szőnyegvánkost az urnője szalagfüzős sólyapapucskái alá igazitotta, módját ejtette, hogy hamisan odafenyegessen a fiunak.

- Megállj te róka!

Amint az ajtó becsukódott a kárvallott lányok mögött, a hercegnő intett Imrének.

- Beszélj!

- János bátyám...

- A princ!!

- A princ bátyám azt izeni általam fenségednek, hogy megegyezésre jutván Szathmáry György püspök urral...

- Lám! Hát mégis!...

- Szólott fenséged?

- Nem. Csak folytasd. Szathmáry György?...

Imre szaporázta.

- ... beleállapodván az egyezségbe, a princ nyomban utnak inditotta onnan a követeit, akik is azóta megjárták Lepoglava várát és Tokajnál össze is jöttek és onnét mind tovább mentek a Tisza-hátra...

- A hirt! A hirt, amit végeztek!

- Igenis. Már éppen rátérek. Corvin János herceg özvegye készséges üdvözletét küldi Szepes-várra s izeni, hogy Erzsébet leányának...

A hang hirtelen elszakadt.

A küldönc szeme elkerekült, még az álla is leesett. Ugy hökkent az oldalról nyiló ajtó felé. Ma a csudák napját élte.

A küszöbön cseresznyevörös, nyakas szoknyába öltözött fejedelmi szőke lány állott. Sugár és magas, mint a fiatal fenyő. A keskeny arany párta-abroncs egybecsillant a haja szinével. Türkizkék szeme nedvesen fénylett ki a magashomloku hamvas arcából. Hátul, a pártáról lefüggesztve ezüstcsipkeszélü, hosszu fehér fátyol bukott előre a két vállán, mint valami oltárról lelépő szentnek.

Soha életében hozzáfogható szépet, finomat nem látott Imre. És ahogy nézte, egyre álom-szerübbnek látta a hintáló járását, a gyürükkel rakott fehér kezét, a lantforma fátyolujjakon átütő karjait, kerek, gödröcskés állát, főleg pedig a hullámos-vonalu száját, mely most elmosolyodott, apró kaláris-fogakat villantva az elbámészkodottra. Látszott rajta, hogy tetszik neki ez a megdöbbent hódolat, mely elakadva maradt a szó közepén, mig a szigoru urnő el nem hessentette.

- Mért hallgatsz? Folytasd.

A szőke lány feltámaszkodott a szék hátára.

Imre keményet nyelt. Megpróbálta a berozsdált hangját.

- ... üzeni kegyelmednek, hogy... fenséges hercegasszony, Verbőczy püspök ur a délvidéken és Frangepán ur a Tiszaháton...

- De hiszen visszásan beszélsz?

A követ megtörülte ujjasával a homlokát. A patyolating kiboruló csipkéje nedves lett.

Erőlködve fogott bele ujból. Aztán végleg belezavarodva, fölrántotta a vállát.

- Itt a deák-levél fenséges asszonyom, ebben benne van egészen.

Hátraütötte a lesiklott mente-ujjasát. Átadta Verbőczy levelét.

A két türelmetlen fej eltünt mögötte. Imre csak az urnő hegyes csucskás fekete gyöngyös koronáját láthatta. Milyen kékes fénnyel üt át rajta az erősnövésü haj! Meg azt a másikat, melynek aranya a palotai buzatenger hullámzását juttatta eszébe.

Ezen a látványon meg is állapodott a szeme. És nem fáradt el a nézésébe, pedig a kettő hosszacskán olvasott. Néha egy-egy elharapott szót váltottak idegen nyelven.

- Ç'est épatant!

- Ça va à merville!

Nem értette, hogy mit jelent. De tudta, hogy franciául van. Mióta Ulászló a francia Candalei Annát ültette maga mellé a trónra, még a kisebb magyar kuriákban is megpóbálták legalább keresztre feszegetni ezt a cikornyás nyelvet, mely épp olyan divatossá lett, mint Beatrix alatt az olasz.

Hanem a hercegnő bizonyosan jól beszélte. Ebben nem kételkedett Imre.

Végezetül eltelt a betükkel a két hölgy. A fejük kiemelkedett a pergamen mögül. Az urnő arcáról eltünt a zuzmarás vonás. Intett a fiunak, hogy lépjen közelebb. A kezét utánozhatatlan méltósággal csókra nyujtotta.

- Téged szóval a fiam küldött?

- Igenis.

- És apródunkká fogadott.

- Főállapotban való udvarlójának, - egyenesedett ki a jövevény s félkezét a derékban szabott kurtánkája csipejére tette.

A két hölgy összemosolygott.

- Helyes. Szerencsésnek találom a fiam választását. De azt sem hallgathatom el, hogy sokat kell tanulnod még, amig ezt a főállapotot, melybe a princ helyezett, kellő méltósággal fogod viselhetni. Udvarunk minden időben hires volt arról, hogy csupa jómodoru világfi forgolódott benne, mint az elődöd, Dóczy János is. Kamerárius lett pár hónap alatt az udvarnál, ahová tőlünk ment. Sulyt helyezek rá, hogy a házamat e tekintetben blamázs a jövőben se érhesse. Végy példát Dóczyról, és igyekezz mielőbb a nyomába jutni. Én pedig parancsot adok az udvarmesternek, hogy vegyen oktatásba. Mától kezdve foglalkozzék veled.

- Az egrégius?

Imre megrőkönyödött.

- Mi kifogásod az egrégius ellen?

- Nekem semmi. Inkább ugy gondolom, hogy neki lehet ellenem egy kevés.

- Ugyan!

A fiu a szőnyeget borzolta a csizmaorrával.

- Hát csak megmondom! Én bizony falhoz kentem egy kicsit.

- És vajjon miért?

- Nem akart beengedni.

Az urnőnek megrebbent az ajka széle. A lány meg kipirult. Aztán elnevette magát, zengő futamos nevetéssel, mint valami ezüstfuvola.

- Most már értem, hogy kerültél ide! Nos, ez nagyon helytelen dolog volt kedvesem. Az udvarmestert kötelességében megháboritanod, vagy éppen bántalmaznod nem szabad. Elengedem neked, hogy bocsánatot kérj a derék embertől, mert bármilyen fontos szerepet tölt be az udvarnál, mégis rangodon alul áll. De hogy hasonló hibákat el ne követhess, egyelőre a szobádban maradsz, mig a kellő udvari etikettet elsajátitod. Addig is, megtanulod a bemutatkozó reveranszot és a hozzávaló piruettet kifogástalanul.

Intett a szőke lánynak, aki éppenséggel nem barátságtalanul mustrálgatta a szépszál mulatságos bihari vadócot.

- Ez itt a leányom Borbála. A te fiatalabbik urnőd. Mutatkozz be neki.

Imre megmozdult, hogy kövesse a parancsot. Hanem a lába mintha dágványba ragadt volna. Alig akart billenni a helyéből. Az arcát egész a haj gyürüző acélhullámáig skarlátvörösen futotta el a vér. Nagy erőfeszitéssel tette meg azt a pár lépést a cseresznyeszin ruháig. Addig a törékeny fehér kézig, mely olyan könnyedén hullt ki a tölcséres fátyolujjból, mint valami lankadt virág.

Igyekezett megemberelni magát. Összevágta a sarkantyuit, jól megrázta Borbála kezét.

- Palotai Czibak Imre vagyok kisasszonyom.

Most már hiába próbált elbujni a nevetés a rózsaszin szájak mögött. Fékezhetetlenül tört ki a fehéren csillámló fogak közül. A két nő felkacagott. A hercegasszony még föl is állt.

- Hát ez igy tökéletesen nem jól volt, kedvesem. A lányokkal csak arra, a bihari vadonban szokás kezetszorongatni. Az udvarnál kézcsók, térdhajtás jár nekik is.

Imre mellére horgasztotta a bodros fejét.

Palotán eddig - Fülöp atya kivételével - mindenki a lehető legjobb véleménnyel viseltetett az ő kis uri személye felől. És ime, itt, mintha kiránotották volna a gyékényt alóla. Legszivesebben elsülyedne a fa-berakásos padló alá. Maga is érezni kezdte minden szögletét. Mintha merő élekből, tüskékből lenne összerakva.

A hercegnő végül megszánta az elröstelkedett apródot.

- No ne busulj, - mondta vigasztalólag, - majd megtanulod. Addig is köszönj el a leányoktól.

Borbála átnyitotta az ajtót.

Fojtott kuncogás seppegő zaja csörgedezett be, mint valami rejtett patak csobogása.

- Bejöhettek.

A neszezés elhalkult. A küszöbön egymás után léptek be a számüzött palotás kisasszonyok.

Sárika óvatosan eresztette zárjába a kilincset.

Imre alaposan megnézte őket. Lehettek vagy tizenöten. Szőkécskék, barnácskák, cigánykák. Alacsonyak és sugárnövésüek, szikárak, meg itt-ott dagadók. A szeme kérdőjel volt mindnek. Kiét kék, kiét pedig fekete föstékkel irta szinesre a Teremtő kedve.

A hercegnő Imrére mutatott.

- Ime, Czibak Imre de Palota, mes enfants. Mától kezdve nincs nagyobb vágya, mint hogy udvarlásunkra lehessen. Fogadjátok őt sikkel és kurtoáziával, mert örömhirt küldött általa fiatal urunk, a princ.

A lányok komolyak voltak már mind, mintha valahány egy-egy szent Cecilia lett volna. Fehér, gondozott kezeiket mellükre keresztezve bókoltak meg, mint a szélhajlasztott harangvirágok.

Imrét elöntötte a büszkeség. Fölszegte a fejét, mint akit ez a hódolat méltán megillet. Végre fölülkerekedhetett!

Átfürkészett a lehajtott fejeken. A legutolsónál, Sárikánál megállapodott. Őt választotta az első kitüntetésre. Féltérdre ereszkedett előtte. Jókorát cuppantott a kezén.

Sárika huzta volna vissza a kövér markocskáját, de amit egyszer Imre megragadott, azt bajosan lehetett elszedni tőle.

Mikor a kézcsók elcsattant, a legényke fölegyenesedett. Önérzetesen tekintett körül. A másodikat kereste, akit az udvari hódolatban részesitsen. Hanem a lányok sértődötten forgatták félre a fejüket.

A hercegnő az apródhoz lépett. Megérintette a karját könnyedén.

- Kedvesem, - szólt halkan, - amit a kézcsókról mondtam, az csak az udvar hölgyeire áll. A palotás kisasszonyoknak a kézcsók: sértés.

Imre megsemmisülten hátrált az ajtó felé.

Az urasszony magához intette Sárikát.

- Lányom, rád bizom az uj apródunkat. A kulcsárt hivd elő, rendeld meg nála ugyanazt a szobát, amelyikben Dóczy János főapród lakott. Az udvarmestert küldd be, te pedig a többiekkel együtt rajta légy, hogy minél előbb bevezethessük Imrét oda, ahol a helye lesz. Ugy akarom, hogy mire a princ hazaérkezik, már körötte foroghasson. Most menjetek.

Az ujonc nem mert többé meghajolni, sem kezetcsókolni. Hasztalan huzgálta Sárika a dolmánya ujját. Sarkonfordult, ment komoran.

A lány vigasztalta.

- Ne bánkódj pajtás! Dóczy János is kezdte valahol.

Imre legyintett lemondólag.

- Megette a fészkes fene hugom! Sose lesz belőlem udvari férfiu.

- Dehogyis nem. Majd kinevelünk, mint őkegyelmét.

- Engem aztán nevelhettek hallod! Mig a világ, se fogom én azt megérteni, hogy ami egyvalakinek tisztesség, az a másiknak orcapiritás legyen.

Mélyet sóhajtott, belenézett bánatosan a kislány szemébe.

- Éppen téged bántottalak meg, aki pedig jó voltál hozzám! No csak ne szerénykedj. Te nem kuncogtál, mikor mindenkinek nőtt a dagadója.

- Nem láttam rajtad semmi nevetnivalót. Kicsit butuj vagy még, ennyi az egész. Első idejében Dóczy ur is tehetett hibákat.

Imre meglóbálta feje fölött az öklét nagy keserüen.

- Hej, az én jó Istenem süllyesztené pokolra azt a Dóczy Jánost, hogy ne dörzsölhetnétek minduntalan az orrom alá...

Sárika nem engedte, hogy kikanyaritsa a mondókáját. Kézenfogta, vitte.

A folyosón most is ott rőfölt az egrégius.

Mérges pillantást küldött a távozók felé.

III.

A kulcsár tágas, világos szobát nyitott Imrének az urak házában. A falakat kárpit takarta itt is. A padozatot erdélyi pokrócok. A sarokban kandalló állt, égett benne kivülről a tüz, kellemes enyheséget porlasztva az őszi hüvösségbe. Körötte pad huzódott, annak fölötte bibliás történetekkel megirt képek. Kisebb-nagyobb asztalok, egy falba eresztett ajtósszekrény, egy farkasszőrrel átvetett támasztószék és egy vadász-zöld posztóból való, szuperlát-szőnyeggel eltakart oszlopos ágy volt a szoba butorzata. Az ablak melletti asztalon ónmedence kinálta korsójából a vizet.

Imre jól leprüszkölte magáról az ut porát. Aztán leült a padra és várta, hogy történjék vele valami.

Egy papagályszin gúnyába bujtatott udvari lakáj fölhozta a fiu kevés uti málháját. Kirakosgatta a szekrénybe. Zajtalanul járt-kelt. Imre álmosan nézte. Később, mikor a legény kifelé indult, rászólt.

- Hallod-e hé! Küldd föl a szolgámat. Lent lesz valahol az udvarban. Csak Vid Sebestyént keresd, Palotáról.

- Palotá...

A lakáj összekapta magát. Mereven meghajolt.

- Nem lehet, uram. Vid Sebestyén nem jöhet ide.

- És ugyan mért ne jöhetne?

- Azért uram, mert becsukták.

- Sebőt?

- Azt.

A legény fogta már a kilincset.

- Befakasztotta a kapus fejelággyát. Most hütik egy kicsit a tüzét.

- Ugy! Nem tudod, annak adnak enni?

- Adnak uram, adnak. Napjában fél kenyeret, vizet, amennyi belefér.

- Szép.

A lakáj visszasanditott, mint aki fél, hogy megmarasztják. Sietve tette be maga mögött az ajtót.

Imre utána bámult. A fejét rázogatta. Látszott, hogy vár még valamire. De senki se mozdult. A nagy csöndben csak a gyomra sürgető korgása hallatszott. Szepesvárán alighanem bevárják a vacsora-csillagot! Az is lehet, hogy megfeledkeztek róla.

Fogta az uti iszákját, kivett belőle egy szép termetes madárlátta sódart, maradék cipót. Ki se tette a markából, mig tartott belőlük. Mikor a csüllöngőt gondosan lekoppasztotta, azt mondta neki bucsuzóban:

- No te cubák, ha mink ilyen szépen elhelyezkedtünk itten, hát eriggy te is a magad helyére!

A csontot illedelmesen az asztal alá lökte. Mélyet sóhajtott és végignyujtózott a medvebőrős padon.

A csillagok lassacskán kibátorkodtak az égre. Bekandikáltak az ablakon. Később valami harangfélét vélt hallani a fogoly. Aztán halk motoszkálást. Mintha lábujjhegyen járna a szobában valaki. Imre hagyta, hogy járjon. Ő most más, különösebb dolgokkal volt elfoglalva.

A pad fölött megmozdult az egyik bibliás kép.

Magdolna kilépett a Krisztus keresztje alul. A szőke haját szétteritette. Lemosolygott rája. A kezét a homlokához értette, mint a nagyasszony szokta, altatóul, otthon, Palotán.

Térdre kellett ereszkedni előtte. Nemcsak az egyikre, mind a kettőre. Azt a kezet meg kellett csókolni tizszer, százszor. Ni! A csókok helyén elszinesedett a törékeny fehér holmi. Egész pirosra biborult. Mint a piros szegfü. És nem is vették el tőle! Pedig Magdolna most csudálatosképpen a Borbála arcát viselte.

- Mért nem rejted el előlem?

És Magdolna felelt:

- Mert ez, a balkezem, a tiéd.

Reggelre virradva azon érte magát Imre, hogy a himzett keszkenőjét izekre szaggatta.

Az anyja könnyáztatott, fehér kiskendőjét.

IV.

A napok gyorsan multak és mindnek más volt a szine. Mintha virágcsárdából került bokréták lettek volna. A beköszöntő keserü emlékei lassankint alvadoztak. Imre békét kötött az udvarmesterrel. Jámboran türte, hogy előre-hátra taszigálja, hadonásszon előtte a gombos pálcájával. Tőle telhetőleg iparkodott megszivlelni minden utasitást, amivel az önérzetes ember nem fukarkodott.

Az elméleti tudományokban is haladást mutatott a fiu. Nagyjából tudta már, hogy kinek jár kézcsók és térdhajtás, kinek térdhajtás kézcsók nélkül, hogy ki a nagyságos, méltóságos, tekintetes, nemes és nemzetes, ki meg egyszerüen: »uram«. Kezdett derengeni előtte, hogy kell betisztelegnie egy vendégekkel megrakott szálába és hogy illik kihátrálni onnan.

A gyakorlatok a szobájában folytak. Ilyenkor fadarabok jelentették a magas vendégeket és a ruhafogas jelképezte Jánost, aki mögött Imre buzgón állta a posztját, végezve a szükséges hókusz-pókuszokat. A kis zeneteremben az udvarlólányok helyettesitették fölváltva a hölgyeket, vagy csoportosan, egy vénasszony felügyelete alatt.

Imre bolond dolognak tartotta ezt az egész komédiát, de beletörődött, hogy nélküle ugyanaz a bárdolatlan tuskó maradna, akit megérkezésekor senki se állhatott nevetés nélkül. Pedig azt a sajnálkozó nevetést ő nem akarta látni mégegyszer az életben! Főképp nem azon a korallszinü szájon, melyről különben legszivesebben vette volna, ha éjt-napot egybe mosolyog.

A szorgalom néhány hét multán meg is érlelte a maga gyümölcsét. Az udvarmester káprázatos bókot vágott fiatal tanitványa előtt s igy szólt:

- Nézzen az urfi a tükörbe.

- És vajjon miért?

- Mert most másvalakit lát benne, mint aki idejött.

Imrének fölragyogott a szeme.

- Ugy találja kelmed, hogy jártas vagyok a kurtoáziában?

- No, azt még nem mondhatnám egészen, de igy házi használatra már megteszi.

A fiu örömében kezet szoritott a fontos emberkével. Mind a két tenyérben egy-egy lengyel tallér kuporgott. Egyiket bánatpénznek szánta az öklelésért, a másikat örömében adta az elösmerésért.

Ezen meg is barátkoztak szépen. A hoppmester végképp kiengesztelődve pipiskedett ki a szobából.

Hanem azért nem maradt tétlen. Sorát ejtette, hogy jelentkezzék a hercegnőnél. Ez a látogatás következményekkel járt.

Estére kelve kopogtak Imre ajtaján.

A fiu meg se fordult. Szokva volt, hogy minden nap ebben az órában jelentkezik az étekfogó az estebéddel, melyet az oldalasztalnál szolgált föl a fiatal urnak. Nem is felelt hát a kopogtatásra.

Az ajtó anélkül is benyilt.

Vadonatúj huszárgúnyában, a Czibak-szinek pompájában kérkedve Sebő vigyorgatta be a harminckét fogát. Hogy senki idegent nem látott a szobában, csak beszökött. Fel is boritott egy szép ezüstbe vedrezett drága porcellán-ibriket. A kényes holmi három darabba szaladt a talpa alatt.

Imre ráhökkent a legényre.

- Ne bolond, ne! Te meg hogy kerülsz ide ajtóstul?

- Magam lában, urfi.

- Látom, fogyna ki alólad! Hol voltál eddig, ugy-e?

Sebő forgatta a fejét a fürkésző pillantás elül.

- Oskolában, urfi.

- Mit habogsz?

- A merő igazat, szent ugyse! Három napig mind állni, meg járni oktattak, mint a pulyát. Előbb meg arra tanitottak, hogy a tót hajdunak puhább a fejelággya, mint a magyarnak. Mostanra aztán egész okos lettem.

- Ültél, ugy-e?

- No, nem éppen. Mert állhattam is, ha ugy hozta a kedvem.

Imre elkomolyodott.

- Idehallgass, fiam, - szólt fejcsóválva. - Azért hoztalak ide magammal, te állat, hogy finomodjál. Ne mondhassák, hogy otromba parasztok vagyunk. Viseld magad ezentul becsülettel, hogy panaszt ne halljak rád, mert akkor én nevellek meg, de amugy palotai módra. Megértettél?

A legény szája szegletében vigyorgás kezdődött. Hanem a gazdája elébe vágott. A levert ibrikre mutatott.

- Látod, te tulok! Szemetet csináltál.

Sebő hirtelen elvakkantotta magát. Betakarta a képét. Mikor visszafordult, vörös volt, mint a cékla. De a komolysága ellen nem lehetett kifogás. Még fogadkozott is.

- Tanuljuk hát azt a mórest, a seb rágja rojtosra!

Lehajolt a csupor szilánkjaiért.

- Te, hé! - fordult meg hirtelen Imre. - Mi az ott a zsebedben?

A legény zavartan kapott az oldalához.

- Füstölt kolbász, instálom, meg holmi cipóféle.

- Mért dugdosod akkor?

- Elavasodik, ha megéri a nap.

- Hallod! Te loptad ezt valahol.

Sebő bántódva pillantott a gazdájára.

- A konyhában kaptam.

- Mikor nem volt bent senki!

- Hogyne lett volna. Kérdezze meg az urfi. Biánkának hivják. Belső frájj a kisasszonynál. Üsmerősöm...

Imre elnevette magát.

- Az ördög hordjon el! Szoknya után szaladgálni bezzeg ráértél máris!

- Mit csináljon az ember? Nem birom én ezt az uri lé-löttyöt. Nekünk meg a belső cselédekkel van élelmünk a tábláról.

- Honnét?

- Ejnye! Hát a szálából. Vagy az urfi nem ott szokott enni?

Imre elfordult. A vállát vonogatta.

- Néha jobb szeretek magamra. Ilyenkor fölparancsolom ide az ételt.

- Persze. Mikor megéhezik. - Hagyta helybe Sebő nagylelküen. - Nem is lehet ott enni. Mióta eljöttünk, mindig éhes vagyok. Az urfinak nem korog a hasa?

Kihalászta a zsebéből a kolbászt. Friss cipó durcája mosolygott mellette.

- Legalább jóllakunk egyszer!

Összebazsalyodtak, nekikészülődtek.

Az ajtón kopogás.

Imre intett a legénynek.

- Befele gyorsan a szuperlát mögé!

A hoppmester volt a kéretlen vendég. Ragyogott róla az elégedettség.

- Őfensége azt óhajtja, hogy az urfi ma a szálában jelenjék meg a vacsoránál.

- Muszáj?

- Az Isten világáért! Ez a kegy!

Imre a legényre nézett.

Sebő az orrát dörzsölte kárvallottan.

V.

A szálában meghajolt illemtudóan, kerek félkört kaszálva maga előtt a jobbkezével. A többi apródnak parolát adott. Karban állva várták az udvart.

Tescheni Hedvig a budavári kudarc óta tizszeres gonddal ügyelt arra, hogy maga körött csorbátlan fejedelmi udvart tartson. A hivatalosan lebecsülő »nagyságos« cimre még gondolni se volt szabad. Ehelyett kihangsulyozottan a »fenség« és János számára a »princ« megszólitás járta.

Hedvig sohase jelent meg a ceremóniamester és udvar nélkül. Nem csupán hiuság: politikai számitás is vezette. János magasabbrendüségét be kellett verni a köztudatba.

Mikor bevonult a terembe udvarával, az egrégius intett Imrének. Az előre lejtett a sarui hegyén, kilenc lépésről adta le a sikerült bókot. Borbálánál ugyan kissé tovább tartott kézcsóknál a térdelés, mint azt a reglama megszabta, de szerencsére nem mindenki mért itt az udvarmester hajszálmértékével.

A hercegnő elismerőleg bólintott az egrégius felé.

A tisztelgések csendjét átható csöngetés szakitotta meg.

A konyhamester adott jelt az asztalhoz-ülésre. A hoppmester megindult az étekfogók élén és átvette a lajstromot a különböző fogásokról. Az udvar rendet állott a kézmosó medencék mellett. Aztán a főpohárnok elmondta az asztali áldást. Hedvig lebocsátkozott a főhelyre. Mellette a férfinép oldala üresen maradt. Azok most Ungot-Bereget járták János urral.

Imre az asztal vége felé kapott helyet a többi apróddal, a palotás lányok pedig Borbálától lejjebb sorakoztak rangfokozat szerint. Sárika az ostor végére jutott, Imre mellé, akinek háta mögött - főállapotára való tekintettel - ott állt a maga külön hajduja, Sebő, hogy alkalomadtán beadhassa neki a bőrtokba rejtett étkezőkészséget, cipót.

»Uraimék«, az udvari tisztviselők, külön asztaloknál étkeztek és megint külön Gyurka, a legfiatalabb Zápolya-ivadék a vénasszonyával.

Hogy az udvar igy férfiak hijján néptelenkedett, aránylag kevés beszéd esett. A himzett keszkenőkkel átkötött fedeles tálakat a szolgák az asztal közepére tették. A köztálakból merithetett kiki tetszése szerint.

Tizenkét fogás váltotta föl egymást, de Sebő igazsága mégis beteljesedett Imrén. Egész alaposan éhen maradt asztalbontásig. Hol magáért, hol a hajdujáért ügyelt, hogy el ne vétsenek valamit az uri tisztességből. A hercegnő tekintete gyakran állt meg rajtuk és ilyenkor váltottak is pár suttogó szót Borbálával, aki elmosolyodott.

Vacsora végén az udvar egymás egészségére köszöntötte a lakozást és minthogy a ház urának távollétében hiányzott a zene, igy tánc se következett. Mindenki társaloghatott azzal, akivel épp akart.

Imre Sárika mellé huzódott. Büszkén kérdezte meg tőle:

- Na hugom, hát meg vagy-e velem elégedve? Jól raktam-e le az egzáment?

Sárika pajkosan nyalogatta meg a száját.

- Nálunk Putnokon már megtenné. De itt még mindég tanulnod kell. Cipóval máskor ne törülgesd a levest.

- Né! - hökkent meg az apród, - jobb, ha kinyalom talán?

- Egyéb se hiányzik! Hagyd te békén azt a levest! Nem arra való, hogy belefetyeld.

- Azt parádéból öntik alája?

- Körülbelül.

Imre a fejét ingatta. Csöndesen botránkozott.

- Nálunk, látod, senki-ember elé olyan ételt nem adnak, amire csak ránézni szabadjon. Mink bizony az ujjunkat is megszopjuk utána, ha éppen jól esett valami.

- Ne dicsekedj vele! - nevetett a kislány.

Később oktatólag tette hozzá:

- Aztán el ne felejtsd megmondani a hajdudnak, hogy a kanalat ezentul ne a dolmányába fenje! Arra lóg a vállán a himes keszkenő, hogy abba törülje.

- Kár azért a kendőért, te! Vadonatuj holmi.

- Sose törődj vele!

- Isten neki! - adta meg magát Imre. - Egyéb panasz nincsen?

- Tanitsd meg a legényedet, hogy az orrát ne szivogassa. És ne pökdössön minduntalan, mert az erős vétek az illedelem ellen. Tudod: szolga szerint itélik az urat. És ha nem ügyelsz rá, hiába igyekszel akkor te magad.

- No majd eldugom az orrát, ne félj!

- Helyes. Nem haragszol, ugy-e, azokért, amiket mondtam?

- Hogy haragudnék! Inkább sok esőt kivánok arra a vidékre, ahol a magadfajta galamblelkü hajadonkák teremnek. Hovávaló vagy kincsem, ha nem vétek a kérdésemmel?

- Miért vétenél? Nincsen abban semmi illetlenség. És meg is felelek neked. Én bizony Putnokon búttam a tojásból és a nevem Putnoky Sári, kegyelmednek szolgálatjára.

A jókedvű kis ördög hátrakapart egy tréfás knixet.

- Mivégből kérdezed?

- Azért, hogy legalább tudjam, milyen néven tiszteljem az én őrangyalomat.

- Őrangyalod?

A legényke meghökkent. Hirtelen visszafordult.

Borbála állt ott, mosolyogva. Hanem ebben a mosolygásban most mintha valami kevés fanyarság lett volna.

Az apród lesütötte a szemét.

- Jól hallottad, kisasszonyom, - szólt zavarodottan. - Sárika őrangyalom nekem, mióta a lábamat a házatokba tettem. És te csudálkozol ezen?

- Én sohase csudálkozom.

Borbála hátraszegte a fejét.

- Én legfeljebb furcsállom, hogy ilyen rövid idő alatt már angyalszárnyat találtál Sárikán.

- Nem kellett azt soká keresgetni. Mindjárt első pillantásra megmutatta ez, hogy angyallelke van.

- És én? - szaladt ki Borbála fehér fogai közül.

Meg is röstelte magát. Azzal pótolta a hibát, hogy elfordult.

Imre őszinte meggyőződéssel felelt.

- Te is angyal vagy, kisasszonyom, csak egészen másfajta. Téged én még álmomban is bámullak.

- Szoktál álmodni rólam?

A lány visszafordult. Belevillant Imre tekintetébe. A kék szeme most zöldnek látszott, mint a násfájáról lefüggő smaragd és cikkázó fénnyel lobbant, mint a szentjánosbogár.

Az apród nem állta soká. Meg is ijedt, hogy talán ujból valami helytelen dolgot tett. Helyreigazitólag dünnyögte:

- Összeálmodik az ember sok bolondot néha.

- Köszönöm.

A lenszin szemöldek haragosan fonódtak össze.

Borbála végigmérte a legénykét.

- Az, amit az elébb mondtál, az szép volt. Kár, hogy ugy siettél elrontani.

- Hát rosszul tettem?

- Még kérdezed?

A lány kurtán fölnevetett.

- Az bolondság neked, ha valaki rólam álmodik?

- Kisasszonyom, mióta én a lábam kihuztam Palotáról, magamat érzem a világ legotrombább parasztjának. Sohase tudhatom, hogy melyik szavammal vétek. Nem használhatom azt, ami a szivemhöz legközelebb esnék. Mert ha nem kéne válogatnom, ha ugy beszélhetnék hozzád hangosan is, mint ahogy magamban szoktam, tudom, a haragod el nem érhetne!

- Ugy?

Borbála meglepődve fürkészett Imrére. Aztán egyet gondolt, letelepült a faragott oszlop előtt álló hátasszékre. A fiut is maga mellé intette.

- Gyer ide, Czibak Imre! Asztal után ugyis a tréfajátékok ideje van. Hát nem bánom, szólj most ugy hozzám, mint ahogy magadban szoktál.

- Megengeded?

- Meg.

- De igéred, hogy nem fogsz megharagudni?

- Nem igérek semmit. Azt mondtam: beszélj. És huzd ide a lábom elé azt a bársony vánkost. Ha állsz, elfogod előlem a parazsasüst látását. Pedig én nagyon szeretem a tüzet nézni.

Sárika elsompolygott. Imre engedelmesen a vánkosra ült és komolyan bólintott.

- Akkor ne az üstre nézz kisasszonyom, hanem az én szemem közé. Mert én azt forróbbnak érzem a parázsnál. A te szemed is olyan forró?

- Nem kérdezhetsz, legfeljebb válaszolhatsz. Tovább!

- Hmm. - Bukott meg a fiu kerek feje. - Pedig abból baj lesz, kisasszonyom!

- Mért lenne?

- Lásd, az én beszédem nagyrésze csupa kérdés. Igy mindjárt az elején elakadok. Arra se tudok például választ, hogy mitől zavarodok én meg mindjárt, ha melletted vagyok? A palotás lányokkal már egész jól meglennék. Azokon nem érzem, hogy másformák, mint magam.

- És mellettem?

- Egyszerre visszásan fordul minden. Sokat nem értek. Igy azt se értem, hogy nem törik le alattad a lábad?

- Mért kellene annak eltörnie?

- Hisz olyan vékony és kicsiny, akár valami ánizsos kenyérke. Aztán a szemed olyan furcsa néha, mint az erdei macskának. Hol kéket, hol zöldet játszik. Más lányok szeme mindég egyforma. Vagy szürke, vagy sárga. A derekuk is, vagy sovány, vagy kövér. De a tied!...

Elakadt. Aggodalmasan kémlelt Borbálára.

- Nem tudom, szólhatok?

- Csak folytasd. Hát a derekam?

- Se kövér, se sovány. Ahol sovány, ott két tenyérrel átfoghatnám. Ahol pedig kövér, ott olyan, mint a darázscsipte alma. Az ember szinte szeretne belélharapni.

A lány előrehajolt. Az arca piros volt, mint a láng. Finom orrcimpái kitágultak. Majd meg visszahorpadtak, mint a tejhabocskák.

Kicsit sietősen szólt.

- És te szeretnéd?

- Mit?

- Beleharapni.

Imre nagyot ütött a fejével.

- Ühümm. Szeretném.

- Aztán még?

- Aztán még sokmindent. Mindennap mást. Az ördög tudja mind előszámolni, mikor igy rámnézel. Nem nézett igy rám az anyám soha. Se más fehérnép. Pedig egy-két bokor megfordult nálunk is.

- Azok nem voltak szépek?

- Pff!... Szépek! Az arca ragyogott mindnek, mintha szalonnával fényesitette volna.

A lány nevetett.

- Én az enyémet kalárisporral hintem.

- Kalárisporral?

- Persze. Mit csudálkozol? Nálatok nem tartanak az asszonyok patika-ládát?

- Dehogynem.

- És abban nincs kalárispor? Drágakövek pora? Ábel vére? Kigyószarv? Sárkánytej? Gólyazúza hintő? Szarvas szive? Nyulszem?

- Sose hallottam hirüket. Anyám pipitérfüvet tart, meg nyulhájat. Meg aztán én szedek neki néha márciusi havat, ha esik, hogy mindég szép maradjon.

- Olyan szép az anyád?

A fiu mélyet lélegzett a nagy mondáshoz. Utóbb csak lehagyta, kurtán legyintett.

- Legszebb a világon.

- Nálam is szebb?

- Te!... Te nem erről a földről való vagy.

A lány fölállt. Alig észrevehetőleg megnyujtózott és előre tartotta a kezét.

- Emberkoponya-porral szoktam hinteni, - szólt egykedvüen.

Imre elhőkölt.

A fényes barna szeme kerekre tágult.

- Emberkoponya? - kérdezte riadtan.

Borbála vállatvont.

- Persze. De nagy csuda! Ha egyszer attól szépül a kéz!

- És tik embereket ölettek meg azért a porért?

- Eriggy már, csacsi! Hogy öletnénk!

- Akkor honnan szeditek?

- Mit tudom én? Sose kérdeztem. A vajákos asszonyunk dolga, hogy honnan keríti.

- Anyámnak nincs vajákosa.

Borbála elnézően mosolygott.

- Nekünk meg van. A főporkoláb felesége. Olasz asszony. Ugy hivják hogy Giovanna.

Intett négy ujjával a fiunak. Indult. A hercegnő hivta.

Imre elrőkönyödve bámult utána.

Az urnő megkérdezte Borbálát.

- Mit beszéltetek olyan hosszasan azzal a kis bölénnyel?

- Kitudakoltam, hogy milyen szépitőszereket használnak Biharban az asszonyok.

- És?

- Petrezselyemviz meg pipitér. Ezektől ugyan nem tanulhatunk semmit.

Borbála elbiggyesztette a szájacskáját. Vidáman tette hozzá:

- Képzelje asszonyom, még az emberkoponyaport se ismerik!...

- Ssz!

A két nő összenézett. Nevettek.

VI.

Reggel óta megállás nélkül szakadt a hó. A szárnyas pelyhek röpködtek, mint milliárdnyi fehér pillangó. A várkastély mázas födelén megindult olykor saját sulyától egy-egy tábla és menydörgő robajjal hullt le az udvar kövezetére. A hajduk virradat óta lapátolták a templomépülethez vezető utat.

A hercegnő egyetlen nap se mulasztotta el a misét. Mig a pap a graduale confiteor igéit hullatta csöndesen, a soros palotás leány selyemkötésü tékáról imaszöveget olvasott fel, lágy félhangon.

- Világ boldogsága, kegyelmes Uristen, kinek ingyen való szent kegyelméből im ma is térdet hajthatunk a Legfölségesebb trónusa előtt, kérünk téged e mindennapos imánk erejével, hogy szüntelen gyámolitásodban részeltetni méltóztasd a mi kedves urunkat és házunk ékességét János urat, akit utjain megvédj és kisérjél, hogy erőssége legyen a gonoszak ellen, akik az ő ellenségei és nem érnek többet, mint az eszékes kába. Védd meg a szörnyeteg ócsárkodásaitól, aki bár koronát bitorol a fején, de mégis pogányabb a duló pogánynál és fenébb erkölcsü a kremi tatárnál is. Lásd meg kegyelmes Uristen a te nagyságodból, hogy aki Magyarhon trónusát gyalázza mostan házanépestül, mely sok sirást, sopánkodást viszen hátára kötve és áldás helyett szegény magyaroknak kára és fájdalma látásoddal Uram még meg nem szünik. Épp ezért, Világ Boldogsága, jöjj segitségünkre, hogy valamit müvelünk jóvégre, azt Isten tisztességére és János urunk jóvoltára müveljük és add ezért nekünk és minden magyaroknak a te jutalmadat, szivünk ékességének, János urnak pedig magyarok trónusát és koronáját, hogy azt Mária országában országolhassa, mind maga személyében, mind pedig maradékai által, Ámen.

Az udvar halkan morzsolta a hetes lány után a mindennapos imát. Nagyrésze már kivülről is tudta.

A hercegnő arccal földreborult az oltár lépcsején a fohász alatt. Mikor a mise véget ért, az udvar rendet állt az urnő mögött, aki Borbálát kézen vezetve haladt vissza a palotába. A lányok megoszlottak a konyha és a munkatermek közt és okultak, szorgoskodtak egyizromba délig.

Akkor a dolog beszünt. És hogy a nap is kibujt a szürke felhősátor mögött, a palotás kisasszonyok lekérőztek az udvarba csuszkálni, hólapdát csinálni.

A hercegnő intett Borbálának.

- Menj te is.

- Köszönöm anyám, hideg van kint.

A lány az ablak mellett ült. Fürge ujjai szaporán füzték a fényes islóg-pikkelyeket egy készülő pártára, melyet közbül gyöngyszemekkel csepegtetett meg. A tükör előtte állt. Minduntalan bele próbálgatta a készülő ékességet. Sietett. De hogy egy izben véletlenül lepillantott az udvarra és a nemes ifjak közt ott látta Imrét nagy csatába bonyolódva Putnoky Sárival, csak kitette a kezéből a sürgős munkát.

- Olyan szép az idő. Mégis lemegyek.

Gyorsan magára kapta a bársony subácskáját, szőrrel bélelt süvegecskéjét, keztyüit. Ment a többi után.

Az urfiak mindjárt abbahagyták a vad mulatozást. Illedelmesen oldalogtak egy-egy lányhoz és csuszkáltak, játszottak velük a felporzó hóban.

Borbála egyenesen Imréhez tartott. Rátette hátulról a vállára a kezét.

- Hát te mért hagytad ott a párodat?

A fiu elvörösödött mint a láng.

- Mert téged láttalak jönni.

- Ugyan!

Borbála felhuzta a szemöldökét, mint aki nagyon meglepődött. Pedig tudta ő a választ. Csak jól esett hallania is, azt, amit tudott.

A szálas magas legényke olyan csattanó élet volt a tulipiros arcával, hajlott sasorrával, a szilaj, sötéttüzü szemével, hogy Borbála megkivánta a szája mozgását, a szavainak mély orgonazugását is hozzá.

Kicsit nyugtalanitotta ez a dübörgő erejü, ostobán őszinte és folyvást féket-korlátokat borogató sihederférfi, akin jobban érezte a maga hatalmát, mint a humanista-majmoló, hold-világos verseket fábrikáló udvaronc ifjak bármelyikén. Kedve telt benne, hogy egy nap tizszer arcába kergesse a vért. Hogy gorombán a szemébe vágassa azokat a vaskos szépelgéseket, melyeknek századrészét se türhette volna a nevelt és ildomos udvari ifjaktól.

Rágyöngyözte egyforma fehér fogait Imrére.

- Alább nem adod?

A fiu komolyan ingatta a fejét.

- Nem! Már kicsinek is olyan voltam, hogy mindég a legmagasabb fára másztam fészket szedni.

- És mindég elérted?

Borbála tekintetében különös, dacos hirtelen-fény lobbant.

A másik nem vette észre azt a csöppnyi gunyt a szája szegletében. Buzgón bizonygatta:

- Amibe én egyszer megakasztom a markom, az az enyém. De - tette hozzá igazságoskodva - arra volt eset, hogy a fa derékba tört.

- És te lepottyantál?

- Együtt zuhantunk.

A lány lecsukta a szemét, mint aki szédül.

VII.

A palotás kisasszonyokat összeterelték a munkaszálából és a konyhából. A hercegnő házába küldték őket.

Hedvig a tükör előtt fogadta a lányokat. Könnyü habos hálóköntöst viselt. Az acélszin haja apró farudacskákra volt fölcsavargatva és Giovanna, a hajfodoritásban is jártas vénasszony azzal foglalkozott éppen, hogy cukros vizzel locsolgatta a felsodort tincseket. Igy majd mélyebbek lesznek a hullámok és jobban tartanak a keményszálu erős fürtök, melyek most olyanok a fehér homlok körött, mint a döfésre emelt apró szarvacskák.

Az urnő arca szokatlanul piros volt. Előtte a faragott cicoma-asztalkán nyitott levél feküdt. És a földön pecsétes boriték, egész összecibálva. Látszott, hogy nem ért rá késsel bontani, akinek szánták. Csak a kisujját akasztotta bele. A papiros villám-cakkos vonalban repedt. Tehát a türelmetlen kéz reszketett, alighanem.

Mikor a lányok mögött bezárult az ajtó, az urnő végre megvált a levéltől. Végigpillantott a várakozókon.

- Kedveseim, - szólt - mától kezdve változást teszek a munkarendünkben. Reggel, fölkelés után, ne menjetek a dolog-szobába, sem pedig a konyhákba, hanem kiki maradjon az ágyas házban és ott várjátok be Giovannát, aki velünk elkészülve szépitésetekre leszen.

A vénasszony belocsolta az utolsó hajszarvacskát is. Kitette a megmártott pamatot az ezer-ráncu sárga kezéből. Fogatlan szájával inye-csikorgósan rámosolygott a leányokra, akik tiszteletteljesen, de meglepődve várták a további parancsot.

A hercegnő magához intette az idősebbik Athinay kisasszonyt.

- Nézd Giovannám! Ez a lány csinos volna. Az alakja formás, a válla kerek, a kezei határozottan szépek. Hanem az orrán az a bibircsó, az rettenetes. Tudsz ellene valamit?

- Semmi, - libegtette Giovanna a feketefátylas fejét. - Patkányszőrrel fogom lekötni, borsos ecettel bekenni. Egy hét alatt nyoma se marad.

- Helyes. Kezd meg még ma.

A lány elhalványodott kissé. Hátralépett.

Az urnő a Homonnay-Drugeth kisasszonyt szólitotta.

- Mutasd a bokádat, ma Chérie!

A hajadonka piruldozott.

A hercegnő türelmetlenül vonta össze a homlokát.

- Mi az? - kérdezte szigoruan. - Csak semmi kényeskedés! Giovanna előtt nincs titok. Neki mindent kell tudnia, hogy segithessen. És hogy mindnyájan szépek legyetek, mert nagy napokra virradunk közelesen.

Giovanna fölnyivákolt.

- Bizony, Budára kerültök, mézeim! A királyi udvar előtt kell megmutatnotok, hogy Szepes-várán értenek ám a szépitéshöz. Hát Giovannának hirét vigyétek, azt mondom!

A lányok megrebbentek, mint a galamb-sereg. Az arca egyszerre piros lett mindnek. Még az Athynay kisasszony se borzadt már ugy a patkány-szőrtől.

Az udvar!

Ez volt mindnek a legtitkosabb vágya, bár emliteni kockázatos lett volna itt akárkinek is, hogy Buda csak nagyobb vonzóerő, mint Szepes, akármilyen pazar fénnyel igyekezett is Hedvig asszony tulragyogni a trón sugárzását.

A vonakodó Drugeth kisasszony azonnal engedett a szégyenkezéséből. Felvonta engedelme-sen a ráncos posztószoknyácskáját.

Nohiszen!... Nem volt az a boka éppen olyan tulságosan vastag. De a kelleténél igazán erősebb volt egy-két paraszthajszállal.

Giovanna szakértőleg tapogatta.

- Nos?

- Bőrbe varrjuk szorosan. Le nem fejtjük, amég olyan lesz, mint a kőszáli zerge pipiskéje. Egyet se busulj aranymadaram!

A vénség sorbavette a többi hajadonokat is. Azok nem huzódoztak most már. Sőt a Somlyai Báthory kisasszony meg is lökte hegyes könyökével a pufók Tornallyay lányt, hogy előbbre jusson.

A cserfes Kun Ágota maga jelentkezett, hogy neki az orcáján piros patincsok szoktak lenni, mikor a szakácsmester tulságosan beborsolja a tehénhus-pecsenye lemóniás levét. Azonfelül szeplői vannak. Ha jól megnézzük, három is. És közülük egy épp a szája szegletében, ami a savanyu ételektől azonnal kipattogzik.

A bátor szóemelésre a többiek is hangjukhoz leltek. Zsivajlani kezdett a kis szoknyás tábor. Azt lehetett volna hinni, hogy csupa szörnyeteg rutság valamennyi, ha az ember nem látja közelről őket.

A hercegnő elvágta a kerekedő vihart.

- Csöndesen, csak csöndesen! Mind előadhatjátok a bajaitokat Giovannának, de majd annak idején és helyén. Vonuljatok a szobátokba és egyenkint járuljatok elé. Aztán pedig - vetett egy szigoru pillantást Sárikára, aki már a kilincset fogta, - átmentek mind a zeneterembe és gyakoroljátok szorgalmasan azokat a világi táncokat, melyekre az udvarmester oktat. A varrást azért nem hagyjuk abba. Sőt esténkint a lefekvés később legyen egy órával s eggyel korábban a kelés. A szabókat is beállittatom még ma.

A leányok alig várták, hogy az ajtó becsapódjon mögöttük. Már a folyosón összekapaszkodtak és széles örömükben egrégius nélkül is táncraperdültek. Csak azt sajnálták, hogy az urfiakat nem értesithették erről a nagy esetről tüstént. Az apródok a fegyverteremben egzerciroztak. A csukott ajtón keresztül kihallatszott minduntalan a vivómester vezénylő hangja.

- Állj, vissza!

Vagy:

- Előre, sujts!

Valami tompán buffant. Mintha kóccal tömött bőrpárnát döngetnének buzogánnyal. Pedig az a töltelék aligha lehetett kócból, mert hirtelen nagyot orditott. A palotai szenteket invitálta lefelé az égből.

Odabent Czibak Imre »dolgozott«...

Amilyen félszeg volt a kis bölény a sikos padozaton, épp olyan rettegett tekintéllyé lett a vivóteremben. A kard mesterére ismert benne, kézi ijjal pedig senki se bánt hozzá hasonló ügyességgel a palotás ifjak közül. Apró puskával soha célt nem tévesztett. A kopjázásnál, dárdavetésnél meg egyenesen félni kellett tőle.

Hát féltek is az udvaronc legénykék egytől egyig! Páros gyakorlatoknál nem akadt már, aki kiálljon vele. A vivómesternek kellett palástul vetnie magát. A nóta legtöbbször igy is siralmasan végződött. A kis bölény, ha egyszer belemelegedett, nem hallgatott semmi kommandóra. Nem ismert »Állj«-t, csak mikor az ellenfele nem állt a lábán. Ez rendszerint be is következett.

Az urfiak előtt rendkivül megnőtt a tekintélye és ebből átsugárzott valami a lányos házra is. A csitrik nem vették többé olyan nagy esetnek, ha el is vétett valami pukeránclit. Hisz nem érthet mindenhöz egyformán jól az ember!

Vivás után az apródok is a zeneterembe parancsolódtak. A hajadonok vártak már rájuk.

Lett vihorászás ennél a találkozásnál!

A legénykék - illem ide, egrégius oda - hasukat fogták nevettükben. Csupa maskarák voltak a derék lányok kivétel nélkül.

Az Athinay kisasszony orráról tüske módjára állt el a kemény patkányszőr, amivel a szemölcsét kötötte le Giovanna. A Somlyay Báthory kisasszonynak jókora zöld paradicsom éktelen-

kedett a homloka közepén. A Tornallyay lánynak átton át ragasztották tapaszokkal az arcát, Sárikának pedig a helyes kis tokája volt felkötve szoros csimbókkal a pártája tetejére. Szinte kidagadt tőle a ragyogó barna szemecskéje. A Drugeth kisasszony meg Kun Ágota a sarokban gubbasztottak némán.

- Hát tihozzátok mi ütött, hogy egyszerre mind invalidusok lettetek, hékám? - fogta elő Imre a két kárvallottat.

Azok félreforgolódtak, nem feleltek semmit.

A táncmester tapsolt. A párok fölálltak.

Imre tovább okoskodott.

- Tik nem táncoltok?

- Nem.

- Miért? Hisz ennyi rokkant közt elcsusznátok szépen. Nektek legalább az orcátok ember-formáju.

A hajadonok hallgattak. A Drugeth lány tovább sántikált, Kun Ágota pedig a gyomrára szoritotta a két halovány kezét.

Ő szegény belső orvosságot kapott...

Imre végül elcsipte Sárika kötője sarkát. Táncba vitte, megpörgette mint az orsót.

- Ne forgaff buta, - nevetgélt a kislány az állát préselő szoros kendő alul. - Bizony még orromra efek!

- Veled meg mi történt? Fogad huzták talán?

- Nem látod? Fépülünk.

Imre a fejét csóválta.

- Ugyan-ugyan hugom! Mért csinálsz ilyen maskarát magadból! Hiszen szép vagy te anélkül is.

- Igazán?

- Hitemre.

- Tetfem neked?

- Nagyon. - Erősködött a fiu. De hirtelen el is némult.

A levegő megtelt körötte rozmaring-illattal.

Megfordult, Borbála állt ott.

Kevéssel előbb jött le a terembe, nesztelen suhanással, mint a macska. Rajta nem éktelen-kedett se kötés, se pólya, se paradicsom. A gyomrát se fájlalta. Igaz, hogy pattanásai, tokája és szemölcsei se voltak. Mégis, kedvetlennek látszott. A pirosság lesápadt az arcáról. Fitos orrocskája, mintha megnyult volna. Szemei alatt halványkék karikák. A mozgása bágyadt. Csak a hullámos, kissé duzzadt szája virult a szokottnál is nyersebb vörös szinben. A teli ajkak azonban megrebbentek néha. A kék szemek mereven furódtak Imre tekintetébe.

Intett az apródnak.

- Gyere.

Imre leköszönt Sárikától. Boldogan hajolt meg előtte.

Korán örült pedig. Nem sok köszönete lett a közelségből. A lány alig szólt hozzá. Azt is a foga közül inkább. Immel-ámmal táncolt.

Az apród végül kérdésre szánakozott.

- Beteg vagy te is, kisasszonyom?

- Eh, ostoba!

A fiu elszomorodott. Némán imbolygott tovább a táncolók között.

Az udvarmester szirupos hangon vezényelt:

Eggyet, kettőt, három, négy.
Szépen, szépen csak mindég...

A lengyel változót próbálgatták. Aztán az egrégius uj mókát talált ki. De hogy ahhoz szalagok kellettek volna, Borbála kiállt a körből.

- Majd én küldök szalagot kegyelmednek. Gyere Czibak Imre!

Sietve lépett ki az ajtón. Imre tétován haladt utána. A szivét a torkában érezte lüktetni.

Mi lesz most?

Még sohase történt, hogy a lány igy magával hivta volna. Hogy szemtől-szembe álljon vele, egyedül. Valami furcsa sejtelem azt sugta benne, hogy különös dolognak megy elébe a nesztelenül suhanó lány nyult árnyéka mögött.

A folyosó komor volt és sötét. A vastag ódon falak redvesen veritékeztek.

Végre elértek Borbála szobája elé. A lány belépett. Imrét hangtalanul maga után intette. Az apród zavartan állt meg a becsapódó ajtó mellett.

Borbála a faliszekrényhöz sietett. Kurta, heves mozdulattal kinyitotta. Nagy nyaláb pántlikát szórt le a szőnyegre. Aztán megfordult, a fiu szemébe lobbant.

- Ide gyere!

Az apród engedelmesen görnyedt a szalagok fölé. Szédülten nyult utánuk. De a lány nyersen rászólt.

- Hagyd! Beszédem van veled.

- Várom a parancsodat, kisasszonyom.

- Vagy a büntetésedet! Megérdemelnéd, hogy életed hosszáig a tömlöcben lakozz. Tudod-e?

- Tudom, ha te mondod.

Imre feje lassan a mellére horgadt. Eszébe se jutott védekezni az ismeretlen vád ellen.

Borbála egyszerre arccal fordult neki.

- Felelj! Még mindég ugy szólsz hozzám, mikor magadban beszélsz?

- Hogyan?

- Hát ugy, amint a multkor este mondtad. Ej, ne magyaráztasd! Hiszen tudod te azt.

A fiu bólintott. Most már fölszegte a fejét.

- Én sohase másitom meg, amit gondolok kisasszonyom. Ha hibáztam, jó. Büntess meg, mint akármi jobbágyot. Állom.

- De meg nem bánod?

- Nem.

- Ez az utolsó szavad?

- Ez.

- Vigyázz, - szisszent föl Borbála. - Nem tudhatod még, hogy mi büntetés vár az olyanra, aki az anyám lányának biborba piritja az arcát!

- Nem tudom. Igaz. És látod, nem is kérdezem.

A fiu fölállt. Kiegyenesedett. Dacos nyugalommal nézte amazt, aki reszketett. Egykedvüen vonta meg a vállát.

- Legfeljebb az eshetik meg velem, hogy egy sötét éjszakán a porkolábotok gondozásába kerülök. Sebaj! Az én koponyámból se lesz hitványabb por, mint azokéból, akik eddig szépitették a kezed. Aztán legalább mindég veled lehetek, rátapadva az ujjaidra, kisasszonyom.

- S te ezért a bolondságért meghalnál?

Imre fölbiggyesztette a száját.

- Bolondság! Hiszen te magad oktattál ki, hogy nem bolondság rólad álmodni. Akkor hát meghalni se az. A halál is álom. Én nagyon szépeket fogok álmodni a te kezeden kisasszonyom, amig majd tart a poromból az iskátulyádban.

A lány csak állt, csak nézett.

Az arca hóvirág lett, a szeme zöld tó, a szája rubin-szivecske a havas partok közt.

Egy karszékre mutatott.

- Ülj oda és várd a büntetésedet.

- Te leszel a porkolábom?

- Mint ahogy magam voltam a bírád.

- Akkor meg éppen örülök.

- Korán ne legyen! Látod, mi van a kezemben?

Borbála magasra emelte a karját. Ujjai közt vékony, finom acélpenge csillant.

Imre ráösmert.

- A tőröd.

- Az. Hegyes és éles.

- Kár. Rövid ideig fogom érezni a kezed.

A lány fölnevetett. Érdesen, bántón.

- Ha jobb szereted lassan, apránkint, ezt épp megtehetem neked. Csukd be a szemed!

A fiu szó nélkül engedelmeskedett. Hátradült a puha széken. Hosszu sötét pillái csöndesen ráereszkedtek a hamvas arcára. Ugyanolyan piros, élettel teli maradt az, amilyen rendesen lenni szokott. Egy izma se rándult. Ugy ült ott az ólmos ablak szines üvegjén behulló napsugárözönben, mint valami vasból kovácsolt fiatal bálványisten.

Borbála melléje lépett. Hosszan nézte. Aztán föléhajolt. Izgékony ujjai a mesterkével, szironnyal himzett ing bodrai közt motoszkáltak.

A hideg penge megérintette a sikos élő bőrt. Majd belecsókolt a barna husba. A hegye elmerült.

A lány keze megállt. Arca elnyult, szája köré két mély, szenvedő vonás merevült. Az orrcimpái tulipán-nyilással tágultak.

- Fáj?

- Nem, ha a balkezedet mellette hagyod. Álmomban nekem igérted ugyis.

Borbála hirtelen lekapta a balkezét.

Szemei megszállott fényben ragyogtak. A tőr mélyebbre merült. Már nemcsak a bőrt horzsolta. Sötét vörösen, mint a lángoló bibor, szivárogni kezdett a vér.

A lány rámeredt. Homloka viasz-szinüre sápadt. Finom gyöngyökben veritékezett. Aztán hirtelen kirántotta, elvetette az eszközt. Szája bugó kacagással ráégett a telihusu szájra és ott is maradt, mig ki nem fogyott a lélegzetből.

Az egrégius hasztalan várta a pántlikákat.

Más táncba kellett fogni.

VIII.

Nem aludt Imre ezen az éjszakán egy szemhunyásnyit se. A szive ugy vert, mint a motolla. Halántékaiban tüz égett, az ereiben olvadt parázs rohant. Nyeldeklője minduntalan kiszáradt az emésztő forróságban.

Félrerántotta a szuperlát függönyét, hogy több levegőt kapjon. Ez se hozott enyhülést. Fölkelt hát és járkálni kezdett, mint a holdas. Az ablakhoz ment, kinyitotta. A csillagok hüvös fénnyel sziporkáztak fönn a végtelen magasságu égboltozaton. A hold egykedvüen merengett le ezüst udvarából. Jéghideg levegő ömlött rá. A nyakára, mellére, ahol még ott lüktetett a különös délelőtt különös emléke. Ha nem érezte volna a seb tüzelését, talán el se hiszi, ami vele történt. De érezte. És hinnie kellett azt, amit nem tudott és ami ezer kérdést görgetett a fülledő agyába.

Mi volt ez?

Attól az uttól, amit otthonról idáig tett, hogy került eddig az ablakig? A játékos kedve hogy ért el a mostani emésztődésig, melyben megzavarodott a nyelve, elhagyta a szokott mély gyermekálma, a füttyös-nótás vidámsága és minden, amit hazulról magával hozott?

Egy nyugtalan, verdeső fehér kis kéz rángatja, sodorja valami ösmeretlen igézetbe, aminek a nevét se tudja, vihar-szelét se érezte. S mégis, a vihar már itt van. Benne robajlik és borogatja a lelkében az édesanyja drága virágos kertjét.

Kik voltak ezek az emberek, akik olyan boszorkányos gyorsasággal hámozták le róla a tegnapi énjét, szokásait, kedvteléseit, hogy maga se vette észre? Ki volt ez az asszony, aki szépséget és fölséget sugárzott magából és akinek sugárzásában mégis, hideg havazkodott, félelem dermedt? Ki az ő ura, aki alig idősebb nála s ugyanakkor tapasztalatban, tervekben: vénebb az apjánál is? Akinek játéka a politika. Utja országhatártól országhatárig vezet és akinek kimondatlan szava is parancs?

Igen, kicsodák ezek mind?

Főleg pedig: ki ez a lány?

Angyal, vagy boszorkány? Tündér, vagy démon?

A szőke haja fényes és selymes. A szeme végtelen kékségü, mint a határtalan égbolt. Makulátlanul tiszta, mint a Szüzanya szeplőtlen köntöse. Fehér rajta minden, mint a kerubinok az irott képeken.

De ha égből szállt csuda, ha olyan, amilyennek a szenteknek lenniök kell, miért hinti akkor embercsontok porával a kezét? És az a kéz hogy bir vérontó szerszámot fogni? Hogy tudja megmeriteni? Készakarva fájdalmat okozni? És mire neki a rettegés, a gyötrelem mások arcán?

Játék? Csak játék? A főuri kisasszony kedvét tölti az apróddal?

Tegnap Dóczy János volt itt apród. Ma ő. És holnap, ki tudja, ki lesz? Ki fog ülni abban a karszékben? Kinek mellén bomlik meg a gyolcs? Kinek vére serked? Kinek a szájára ég rá az a száj?

Fölrezzent, körülnézett.

Ki kiáltott itt nemet?

Alig ösmert a saját idegen hangjára.

Becsukta az ablakot, leült a kályha mellé a medvebőrre. Aztán fanyarul elmosolyodott.

De ki hát ő maga, hogy tiltani, vagy parancsolni merészeljen neki bármit? Annak, akit röviddel még nem is ösmert és akitől egyszer, talán nem is sokára, megint külön szakitja majd az utja? Akit trónok fényessége, sorsok magassága és célok mélysége választ el a pelyhedző állu kis legénytől, a szürke apródtól?

Megrettent a puszta gondolatra is.

Elvesziteni?

Nem nézhetni rá többé a napraforgó teli napbanézésével? Jót, rosszat válogatás nélkül, szidást és kedveskedést nem várhatni, nem kapni tőle?

Összeszorult a torka. Szeméből valami meleg, teli csöpp serkedt a pillái közé. Szivárgott, aztán lehullt csendesen a padlatdeszkára. Utána bámult ijedten.

Sirt.

Tehette. Magában volt ebben a nagy magányban. Csak a csillagok szeme virrasztotta.

Idők multán megtörülgette az arcát dacosan, legényesen a dolmánya ujjával. Az a tépett kis keszkenő ott a szive fölött, a két vitézsujtás közé gombolva, ugyis kevés lett volna már leszárogatni az ember-könnyeit! Jó Czibak Lőrincné nemzetes asszony, ott Palotán, ezentul kár a rokkát olyan sebesen hajtani! Himes pamuttal hurkot kötni! Dísznek valók azok az apró holmik, semmi másra.

A kandallóban feldohogott a tüz. Éledő kedvvel falt a hasábfába. Imre arca megkeményedett. Mintha ő is átment volna az edző tüzön, mely felé gyermekeket inditanak az anyák, hogy férfiakat kapjanak belőle vissza. Hajlatlan nyakuakat, magukban, maguknak akarókat, a szüleölektől más asszonyi állatokhoz fordulókat.

Imre fölszegte a fejét.

Akárki is ez a lány, kell neki! A sorsa pecsétje ráégett a szájára ma reggel. Kell ez a szédület még és még. Egy életen át mindég, a mindégen tul is. Ha titkok medrében huzódva, seb-áron az életét kellene is váltságul fizetni érte. Semmi ezért a büszkeséges, nagyságos csudáért, ezért a lányért, aki az övé lesz.

Földet, vagyont harácsolni, játék érte, ha ugy kivánja. Dicsőséget, hangot kópja-hegyre könnyü érte tüzni. Vagy bölcs fóliánsok lapjai közül hires nevet kivarázsolni számára. Mi az neki?

A legényke karján megfeszült a posztó. Melle kipattant a vitézkötések aranyabroncsai közül. A tennivágyás ugy megdagadt benne egyszerre, hogy már csak akadályokat kivánt hozzá, amikben megjátszassa, mint a kitörő csikót.

Fölállt, megropogtatta a derekát.

IX.

Hedvig asszony közeledett szivósan megharcolt céljához. Végre megérkezett, nem ugyan a várva-várt Szathmáry György, csak a levele. De ez a levél már Budáról keltezve, az udvar hangulatának alapos megváltozását jelentette. A szépségéről és bölcseségéről egyformán emlegetett váradi püspök beváltotta Verbőczy ur jóslatát. Megint a régi méltóságában tündökölt a királyi palotában. Sőt a befolyása jócskán meg is növekedett, mert a szélkakas udvari népség igyekezett előzékenységben tultenni egymáson, hogy a visszatért kegyenc neheztelését az exilumért lehetőleg elháritsa magáról és a történetekben való ártatlanságát igazolja.

Szathmáry György nagyobb ur volt ma a budai várban, mint valaha. Az ő eszétől várta az udvar, hogy a fölgyülemlett veszedelmet a fejek felül elforditsa és a készülő jégverés elől, amit lehet, tető alá mentsen.

Mátyás halála óta egyre jobban torlódott az elégedetlenségek és nyomoruságok fellege, mely mindent elsöprő terhével most hirtelen leszakadni készült. A főnemesség fékevesztett önkénykedése és kapzsisága, mely már annyira ment, hogy önzésében nem ösmert se hazát, se nemzetet, mely csak jogokat harácsolt, de a kötelezettségek alul következetesen kitért, rohamosan élte föl, mindazt az erőtartalékot, amit Mátyás felhalmozott. Belső békét, külső tekintélyt, törvényt és becsületet.

A tohonya Ulászló betegsége óta arra se volt való többé, hogy a trónban ülve legalább jelképezze a királyi hatalmat és bibor palástjával leplezgesse a feneketlen züllést. Mióta szél érte, egyre göthösködött. Egy izben halálhirét is költötték, ami még jobban siettette a nagy leszámolást.

Az agyonzaklatott, kizsákmányolt és törvényes jogaiból kijátszott köznemesség, melyet viszont a baromi sorsba sanyargatott jobbágyság leszegényedése és elkeseredése közvetlenül szorongatott, kitünő szövetségesre talált a roppant vagyonu és befolyásu Zápolya-családban. Hiszen Hedvig asszony tervei fiával szintén az oligarchia elleni küzdelemre utaltak, mert kézenfekvő dolog volt, hogy egyetlen magyar főur begye se venné be a magával egy sorból kinőtt királyt, ha csak annak hatalma nem volna rá, hogy magát fölibük kényszeritse.

- Nos, hát lesz hatalma!

Tescheni Hedvignél készen várt a terv.

Gyorsan fölismerte a kedvező pillanatot és habozás nélkül cselekedett. János a köznemesség élére állt s mire Budán az érdekeltek észbekaptak, a nemzeti párt már meg is volt szervezve.

Most aztán egyszerre lelohadt az udvar nevető kedve. Az emberszámba se nagyon vett »tótocska«, a »Jankó«, a »tegnapos gróf«, akinek apja még bocskorban dagasztotta a sarat, hirtelen fenyegető veszedelem módjára tornyosult a látóhatárra. Számba kellett venni és megbékiteni jóidejében, amig lehet!

Igen ám, de »Jankó grófhoz« Hedvig asszony hiuságán keresztül vezetett az ut! Hozzá pedig Szathmáry György a legbiztosabb utmutató!

Nem maradt más hátra, Candalei Anna asszonynak ez egyszer palástul kellett vetnie a maga büszkeségét. Egy jeles napon koronás pecsétü levél köszöntött be Szepesvárába, melyben a királynő meghivja kedvelt rokonát és hivét, hogy a szomoruan indult farsangot jelenlétével fényesebbé tenni s holmi apró, rég elmult félreértéseket elfelejteni kedveskedjék.

Megtörtént hát a nagy elégtétel!

A büszke liliomos francia királyasszony kénytelen utána menni annak, akit valamikor nem győzött elég gyorsan meneszteni!

Jó.

Hedvig asszony számitásában régen szerepelt már ez a tétel is. Udvarának pompája készre szövögetve várt a falszekrényben. Az udvarhölgyei pedig olyan zergelábakon pipiskedték hibátlan szépségüket, hogy azokra ugyan nem hiába fogyott a szepesi paradicsom, se a rhebarbara.

A hercegnő csomagoltatott. Ujan vonatott, arany-ezüst hámos, bársonnyal, tükrökkel ékes bőrhintaiban fölvonult a budavári Zápolya-palotába, ahol egy évi csend után ismét fölkanyargott a vidám kacagások ezüst-pántlikája.

A farsangi mulatságok egymást érték. Mindenki ki akart tenni magáért és egy pillanatra ugy látszott, mintha megint visszasugárzottak volna a Mátyás alatt élt szép idők. Hedvig asszony ragyogott az udvarnál és Candalei Anna nem igyekezett árnyékot vetni erre a csillogásra.

A dáridós napok gyorsan peregtek. Szinte észrevétlenül fordultak a kalendárium lapjai Böjtelő havában a rákosi országgyülés terminusára. Eredetileg azzal a ravasz föltevéssel tüzték ki erre a szokatlan időre, hogy az ördögnek se lesz kedve ilyen hidegben-sárban, hóban és hólében tipratódni, hanem kiki szépen otthon marad a jó meleg sutton. Legfeljebb az bátorkodik el, aki anélkül is Budán őgyeleg. Az ilyenek pedig csupa rendes udvarjáró emberek. Nincs mit tartani tőlük. Azt az egy-két szájast meg, aki mégis fölkocogna a saját hangját élvezni, majd ráncba szedik a főuri bandériumok. Fő, hogy az országgyülés névleg megtartódjék és ezzel az ördögnek kijáró gyertya meggyujttassék.

Másképp történt.

Asszony járt a gyertyával.

Mintha a föld alól bujtak volna elő, egyszer csak hemzsegni kezdett a sok ismeretlen nemes embertől Buda. És Rákos mezején, sürü egymás mellett mint a kucsma-gomba, sorakoztak máról-holnapra a szállás nélkül maradtak sátrai.

Erre a hirre kezdtek az udvarnál észbekapni.

Perényi palatinus előző nap délután lóra ült és a főpapság, főnemesség kiséretében Rákosra ugratott, kihirdetve, hogy a király - betegsége miatt - az országgyülésen megjelenni nem tudna, ezért azt Szent Jakab havára hivja össze.

A tekintetes karok és rendek megköszönték szépen a nádor szives fáradságát és minden jót kivánva őfelségének, azt izenték, hogy csak szunyókáljon békével az ágyban, megbeszélik majd nélküle is egész rendesen a megbeszélni valókat.

- De ez a tere-fere nem bir joghatállyal! Törvénytelen lesz, amit igy határoznak kegyelmetek! - pattogott a nádor.

- Gondoskodunk mink illő hatályról is, azért ugyan egyet se busuljanak, - nyugtatták meg Perényi urat az egybegyültek.

A küldöttség hát visszalovagolt Budára.

- A szösz tudja, mit akarnak. Majd előállnak vele holnap! Veszedelmes dologban aligha sántikálnak, mert a Laci-konyhák már lesátoroztak és a hordók csapon vannak.

Másnap aztán Rákos mezején már korán reggel gyülekezni kezdtek az urak. Mert jó ugyan a puha vánkosokon heverészni, de a törvényhozás se utolsó mulatság néha. Ki lehet teregetni a hangot, hosszu hónapokon feltorlódott honfibut és lelkesedést! Van »vivát« és »pereát«. Barátkozás és acsarkodás. Minden, ami a magyar sziveknek kedves. Alkalom kinálkozik végre a köznemesség számára, hogy összemérje a maga erejét az oligarchiával és megösmerje a saját embereit, akikkel összekomásodni ajánlatos.

A fortélyos-poharak nem hiába jártak, János se koptatta haszontalanul a lova patkóját, se a nemesi kuriák kilincsét. Jóval az országgyülés megkezdése előtt együtt találta itt mindazokat a hüséges hiveit, rokonait és barátait, akikre számitott.

Czibak Imre sorba ösmergette fel a biharországi urakat is. A Bajomiak, Izsákiak, Esztáryak, Bessenyeiek, Majsayak, Tordayak, az Ártándyak, Bacsók, Toldyak, Pázmánok, Zólyomyak, Csákyék és Telegdyék eljöttek mind egy lábig. De nem hiányzott Deák Simon ur, Somlyay Báthory István, Kun Gothárd, Drugeth Ferenc, Homonnay Jakab és a Zápolya-ház legtávolabbi vidékeken lakó cimborasága sem.

Egy-egy mozgó vagyon, lóháton dagadó bársonytorony, szőrme- és ékszerhalmaz volt mind. Ugy, hogy az Ujlaky herceg háromszáz rend diszruhája közül a legcicomásabb se keltett olyan feltünést, mint azt előre remélte. A karkötőjét is, melyet külön erre az alkalomra vásárolt hetvenezer kemény aranyon, hiába csörgette minduntalan. Kevés bámulója akadt.

Mikorra a sápadt fényben tündöklő téli nap már föluszott az égbolt peremére, a kulacsok jócskán kiürültek. A vivát-kiáltások tengerré dagadtak.

János nyugodt mosolygással, szótlanul ült a sátorban sziporkázó parazsas üst mellett. Nem mozdult, mig Verbőczy nyulánk alakja oda nem rajzolódott a sátor-bejárat elé.

Akkor aztán fölkelt. Intett Imrének.

- Gyere.

Kiléptek a szabad nagy térségre, melyen félkörben tarkállott a tizezernyi lovas tömeg. A ritka levegőn mint óriás sikoltás szisszent át a kirántott kardok csesszenése. Felharsant a jelszó:

- Éljen a nemzeti párt! Éljen Zápolya János!

A rárómadarak, struccok, kerecsen, sas, keselyü és darutollas süvegek lobogtak a lelkesedés orkánjában. A gerendákból barkácsolt emelvényen, szembe a bámészkodó nappal, fölsudárodott Verbőczy István szikár alakja. Leemelte kócsagtollas fövegét és messzi hallatszó érces hangja végigzugott a sorokon:

- Testvéreim, véreim! Magyarok! Mindnyájan tudjuk, hogy miért jöttünk ma ide, Rákosnak hires mezejére, a szent törvényülő helyre. Egy cél, egy gondolat, egyetlen eszme volt az, ami bennünket az ország minden részéből együvé terelt. A mi nemzetünk, édes magyar hazánk megerősitése és megvédése minden külső-belső veszedelem ellen. Tovább ne menjünk dolgainkban, sem szavainkban egy hanggal se, valameddig nagy esküvéssel ezt az Istennek kedves, magyarnak hasznos szándékunkat meg nem pecsételtük.

Dörgő éljen felelt.

A térség közepén kis halom duzzadt. Verbőczy arra felé irányitotta most a lépteit. A dombon százados fa roppant tönkje hevert. Mellette véres bárd.

Verbőczy magasba emelte.

- Tisztelendő, méltóságos, tekintetes és vitéz rendek! Fogadjuk meg Isten orcája előtt, hogy valameddig egy csöpp vérünk betart, valameddig a szivünk csak egyet dobbant, az a mi dicső nemzetünkért leszen!

- Fogadjuk! Fogadjuk!

- Esküdjünk meg, hogy kéz a kézben és váll a váll mellől el nem tágitunk, valameddig számot tartunk az igaz magyar névre!

- Esküszünk!

- Aki e szent kötést netán fölbontani, a közösségben széthuzást szitani, vagy a nemzet jóvoltát elárulni vetemednék, ime, igy sujtson rá földön a bakó és mennyből a seregek urának haragja!

- Halál reá!

A bárd megvillant. Pengéje éles reccsenéssel csapódott bele a fába.

Most Ártándy Pál szökött a bárd mellé és lábát annak fejére dobbantva, harsogott a nyüzsgő tömeg felé, azon az ékes-szóló nyelven, mely ellenállhatatlan orátorrá avatta.

- Véreim! Magyarok! Szomoru szemmel látjuk Mátyás dicsőséges országlása után édes hazánk szétrongyoltatását, csufos pusztulását. Kérdem, kik az okai ennek? Eleink vérük bő hullatásával szerezték ezt a földet. Vassal-fegyverrel manapig hüen oltalmaztuk. De ki küzdhet nyilt sisakkal lappangó métely ellen? Ki csöpögtethet ősi szittya erkölcsöket azokba, akiket husunknak-lelkünknek idegen nemzet vetélt? Ezek inkább dologtalanságra és henye dőzsölésre adják magukat, mintsem a fegyverforgatásra, magyar dicsőségünk növelésére. Elég volt az idegen rongyból, idegen királyokból! Ütött az óra, hogy szent István trónusára magyar vérből való utódot biztositsunk. Nem kell a pozsonyi szerződés! Polyák után a német, Ulászló után Miksa! Nem kell senki jöttment! Éljen a nemzeti párt! Éljen a nemzeti királyság!

- Éljen!

- Vesszenek a herék! Vesszenek az idegen virtusok!

- Halljuk Esztáryt! - rikoltott föl valaki a bihari táborban.

Esztáry ur lobogott a bárd mellett, mint valami élő vörösbársony fáklya.

- Tisztelendő, méltóságos, tekintetes és vitéz rendek! - heveskedett. - Az ország többségét ime az itt jelenlevő nemzeti párt képviseli. Semmi kétség benne. Mért kerülgetnénk, ami egyenes? Mért halogatnánk, ami a körmünkre égett? És ugyan mért kimélgelnénk azokat, akik minket sohase kiméltek: a hatalmaskodó főurakat s a Jagellók Istentől elfajzott potyadékát? Pokolba az egész gyülevész haddal! Ha már egyszer ilyen szép közakarattal eggyé állottunk, ajánlom, tegyük is le mindjárt a trónról és jöjjön közülünk való, szavunkat megértő, szivünk dobbanását megérző, magyar király!

A hang elrobajlott. Azonban se »vivát«, se »eláll!« nem harsant a váratlan bihari szóra.

János arca halványabb lett. Vállán átrebbent egy gyors, galváni ütés. Valamit suttogtak fojtott hangon a hozzá hajló Verbőczyvel. Imre fülelt, de mégse értett semmit ebből a magasabb diplomáciából. Csak annyit tudott, hogy Esztáry bátya szakasztott ugy beszélt, mint a jó

Czibak Lőrinc ur szokott otthon. Azon a világos, egyenes nyelven, aminél nincs szebb és igazabb a kerek világon.

A palotai fattyuban megtorlódott a lélek.

Dörgő kiáltásban felejtkezett haza:

- Éljen!

A bihari urak odavillantak. Elkapta őket is a fiatal hang tavaszi sodra. Bihar helyeselt, csörömpölt.

Verbőczy ur alig győzte oltogatni a föllángoltakat.

- Tekintetes rendek, vigyázzunk a hebehurgya szóval! Ulászló királyunk homlokát a szent kenet érte. Feje István koronáját viseli. Vele tehát magyarok országában semmi kisebbités, sem aláztatás nem történhetik. Az ő sorsa Nagyasszony pátrónánk palástja alatt vagyon, akiben bizunk mindörökké. A mi dolgunk betelt azzal, hogy a sanyargatott nemzet nevében vétót emeltünk a törvénytelenül létrejött és ránk erőszakolt pozsonyi paktum ellen, mely az ország koronáját idegen kézre akarja játszani. És mikor elhatároztuk, hogy a jövőben csak magyart fogunk királlyá választani. Nincs más teendőnk, mint hogy ezt az elhatározásunkat őfelségének illő mód megizenjük és döntésünk számára a kellő biztositékot megszerezzük.

Bihar morgott, a hüvösebb fölvidék, a józan alföld pedig helyeselt. A higgadtabb álláspont győzött. A határozat tolmácsolásával megbizták Verbőczyt. Ezen aztán Esztáryék is megbékültek. Verbőczyt egyformán nagyra tartotta mind a két fél.

Az aulista urak lóhalálban vágtattak Budára, hirül adni az udvarnak a fenyegető veszedelmet.

X.

Zápolyáék velencei stilusban épült, fehérmárvány-loggiás budavári palotája ugy trónolt a Szent János-utcában, a mezitlábas barátok komor klastroma mellett, mint valami csipkés patyolatpárta. A hattyuprémes kék darabontok vártája előtt nagy volt a jövés-menés. A várakozó teremben nyüzsögtek az urak, akik Rákos mezejéről jöttek fel Jánossal, hogy Verbőczy István kiséretét maguk közül kiválogassák.

Mig az urak tanakodtak, Hedvig hercegnő Tomiczky gróf krakkói főesperest, a fiatalon merész ivpályát befutott lengyel udvaroncot kérette a főajtónállóval.

Mióta Szathmáry György végképp visszapolitizálta magát az udvarhoz és Candalei Anna fénykörében sütkérezett, a hercegnő tüntető kegyeivel halmozta el a csinos fiatal diplomatát, akit a világiason tul merészkedő modora, csipős cinizmusa és nagy humanista miveltsége az idei udvari farsang legkapósabb lovagjává koronázott.

Hogy ez a kénytelen megalkuvás hány széttépett zsebkendőjébe, megirt, de el nem küldött levelébe került a gőgös asszonynak, azt egyedül Giovanna tudta volna megmondani, aki a nyügös napok alatt ugyancsak megszenvedett. Urnője szemrehányásokkal ostromolta. Szidalmakkal halmozta el, amiért szépitő tudományát nem igyekezett rajta jobban hasznositani.

- Nem is csudálkozom, - hajtogatta, - hiszen nézd, ez a tincs itt a balfülem mellett egészen szürke. És a szeplőhuzó vized se ér semmit.

Giovanna nem védekezett. Ismerte a zsarnokát, aki nem türt ellenmondást még akkor se, mikor maga tudta legjobban, hogy mennyire tuloz. Az »egész szürke« hajtincsből mindössze egyetlen ősz hajszál volt igaz, a szeplőhuzó viz pedig bátran lehetett rossz is, mert a hercegnőnek csak képzelt szeplői voltak.

Mindazonáltal Giovanna hallgatott, félve azoktól a szenvedélyes kitörésektől, melyek néha az eszméletlenségig ragadtatták az asszonyát. Igyekezett inkább, hogy egy csomó uj szer segitségével még tündöklőbbé varázsolja azt, aki anélkül is az ország virágoskertjének legpompázatosabb rózsái közé számitódott. Ujabban szamártejben mosdatta és nyers hus-szeletek közé kötötte éjjelenkint az urnője arcát, hogy puha üdeségét fokozza.

Az eredménnyel maga Hedvig is meg volt elégedve. A csiszolt kristálytükör ma hibátlan szépségü arcot sugárzott vissza. Ráncnak, gyürődésnek, zavaró foltoknak nyoma se mutatkozott sehol. A hullámos fekete fürtök acélos fényben csillogtak ki az aranybogláros koronka alul. A sugár alakon olyan kifogástalanul simult az ezüstgalonokkal bőven meghányt, halhaju kamuka ruha, hogy Tomiczky ur köszönni is elfelejtett bámultában, mikor a bekiáltó mögött a terembe lépett.

Hedvig kézmozdulattal küldte el a szolgát. A fiatal lovagnak maga mellett mutatott helyet a lépcsőfeljáratos, baldachinos emelvényen, a trónformáju karosszékénél alacsonyabb hátu székben.

- Kegyelmed talán már nem is jönne látogatásomra Comes uram, ha nem hivatnám? - mondta olyan kihivó hangon, amire cáfolatnál nem is következhetett egyéb.

A főesperes ur - éppen nem paposan - meghajtotta térdét az urnő előtt és husos, csupasz szájára nyomta annak illatos kezét.

- Fenséges asszonyom alaptalanul vádolja a leghódolóbb szolgáját. Mióta az a kitüntetés ért, hogy fenséged...

Hedvig gyorsan Tomiczky szájára tette egyik ujját.

- Csitt, Comes! Ez nem a galantériák ideje, hanem a munkáé. Arról számoljon be kegyelmed, hogy mit szóltak az udvarnál az országgyülés határozatához?

- Teljes konsternáció, fenség. Amint Hungária legszebb asszonya akarta.

Hedvig szemében csillanás volt az öröm.

- Ugy hát sikerült?

- A maga egészében.

- Mivel oszlott szét az udvari tanács?

- Most is együtt vannak. Várják a küldöttséget. Ki akarnak térni, hogy időt nyerjenek.

- A régi recipe!

- Hja asszonyom, a vágtató szekérnek nem jó elébe állni. Könnyen eltipor.

- Inkább egy lökés oldalról. Ugye?

- Kedvező pillanatban. Igen.

- Résen talál.

A hercegnő hátradült. Éles tekintete elfelhősödött. Zavartan kezdett babrálni a gyöngyös övéről lefüggő selyemtarsolykával. Majd fölkapta a fejét. Tomiczky szeme közé villant.

- Szathmáry György is résztvett a tanácskozásban? - kérdezte.

A csupaszra borotvált rózsás arcról hirtelen elillant az örökös szőke mosolygás.

- Fenséged még mindég a szép váradi püspökre gondol!

- A házunk érdeke Comes uram, hogy számbavegyek minden tényezőt.

- Igy hát csak politika?

- Semmi egyéb.

- Fenséged boldoggá tesz, - fuvolázott Tomiczky. - Jól esik hallanom azok után, amiket rossz nyelvek az udvarnál suttognak.

- És ugyan miket?

- Hogy Szathmáry ur régebben gyakran levelezte fenségedet.

- Ugy!

- Igen. És hogy fenséged is kegyes volt a váradi számkivetés idejét leveleivel megédesiteni.

A hercegnő gunyosan csipte össze a szemét.

- Ha szabadna tudnom, melyik énje háborodott föl ezen? A pap, a diplomata, vagy pedig a férfi?

Tomiczky a mennyezetet kémlelte. Ujjai fürgén babráltak a világias, diszes lovagi öltönyén, melynek feszülése gyors és alapos elhizást jósolt. Arcán mosolygás ravaszkodott, amint az urasszony kék-eres karja fölé hajolt.

- Fenség, - mondta, - be kell látnia, hogy önnel szemben nehéz a válaszolás. Egy bizonyos. Engem feszélyez maga a puszta gondolat is, hogy Szathmáry György egyáltalán a világon van.

- Mért éppen ő ne lenne?

- Kivánja tudni fenséged?

- Érdekelne.

Tomiczkyban egyszerre nagyot lobbant a lengyel.

Heves mozdulattal csapott a levegőbe.

- Eh asszonyom, ne kerteljünk! Ön helyett is gyülölöm ezt az embert.

- Nevetséges.

- Nem találom. Inkább tragikomikus. Fenséged Szathmáry urat meghivására érdemesitette.

- Miért ne?

- Szathmáry ur a meghivást el is fogadta.

- Természetesen. Nem látok ebben semmi rendkivülit. Szepesvár nem zárda, Szathmáry ur pedig nem cseri-barát. Még csak nem is fölszentelt pap. Oda mehet, ahová akar.

Tomiczky felszökött.

- Igen, ez az! Szathmáry ur nem barát, nem pap, de ami rosszabb ennél, nem is lovagias férfi! Anna királyasszony hivására egyszeribe elfelejtett izlést és kurtoáziát s fenségedet refüziroz-ta! Ez volt a legjobban megnevetett tréfa ez idén. Az udvar apraja-nagyja ezen vidul, ha már ki kellett mondanom!

Ezuttal a hercegnő pattant föl. Fakó lett a szája szegletéig.

- Ha jól értem, szólt rárohanó pillantással, - kegyelmed ezt privát sérelemnek hajlandó tekinteni és nem veszi észre, hogy ezzel engem megaláz.

- Asszonyom!...

- Hallgasson Comes. Nem türöm, hogy tovább gyanusitson. Nem türöm, hogy olyan valakit lásson bennem, akit elhagyni, vagy mellőzni lehetne! Megértett engem?

Azok az acélfényü szemek olyan vad lobogással tüzeltek, hogy a lengyel egyszerre udvaroncca hamvadt vissza tőlük.

Lehajtotta a fejét.

- Fenség, gráciáért esedezem.

- Ha férfi kegyelmed, akkor ne esedezzék, hanem csikarja ki magának, amire vágyik!

- Jelölje meg legalább az utat!

- Megpróbálom, - enyhült az urnő és helyére lankadva, nehány pillanatig lecsukott szemmel tünődött.

Aztán föltekintett. Élesen, parancsolóan.

- Figyeljen. Azt akarom, hogy akik tegnap nevetni merészeltek, holnap rettegjenek. Elsősorban Candalei Anna.

- Párviadal! A Bourbon liliom és a Tescheni sas harca! Értem!

- Helyes. Azt akarom, hogy a liliom a sas csőre közé kerüljön. Az udvart akarom! A trónt akarom! A királyi koronát akarom! Menjen és hozza el nekem. A fiamnak, a princnek!

- De fenség! Az ég szerelmére!...

Az udvaroncnak leesett az álla. Kocsonyás zsenge kis tokája elkezdett rezegni a riadalomtól.

A szóval is a levegő után kapott.

- Asszonyom! Nyilt hadüzenet?

- Ha kell.

- Palotaforradalom?

- Az időbe telik. Én nem várok.

- Akkor... Ezek szerint?...

A főesperes ur karján borsózott a ludbőr. A foga is összekoccant.

- Nincs más, fenséged a tőrre gondol.

Gunyos nevetés felelt. Hedvig asszony kacagott.

- Ilyen kockázatos játékhoz önben hiányzik a véna. Egyelőre beérem kevesebbel.

Tomiczky nagyot fujtatott.

- Várom fenséged parancsát.

- Nos, kegyelmed egyszerüen megkéri Anna királyleány kezét a princ számára. Amint látja, ez a kis föladat nem jár veszedelemmel.

- Nem a veszedelemtől tartok én, hanem a fölsüléstől, - próbálkozott felülkerülni a lovag. - Candalei Anna sohase fogja a lányát olyan valakihöz adni, aki nem királyi vérből származik. Épp elég nehéz feladat elé állit igy is asszonyom.

Hedvig a száját biggyesztette.

- Barátom, kegyed tulszerény az önbecsülésben. Azon fölül tájékozatlan is. Legyen nyugodt, Candalei Anna azóta már sejti, hogy mi forog kockán. Nos, a helyzet roppant egyszerü. Még ma hajlandó vagyok segitő kezet nyujtani ahhoz, hogy a lánya trónra kerüljön. Holnap már késő. A királyné választhat János fiam és az uti batár közt. Nem nehéz választás, ha van, aki a tényekre rávilágitson. Ime a kegyelmed megbizatása! Csak annyi, hogy mint a lengyel király követe és egy barátságos hatalom képviselője, az udvart az adott körülmények felől tájékoztassa. Élvezetes munka egy vérbeli diplomatának és hálás szerep a lovagnak. Az is érvényesülhet benne.

- Nem látom hol?

- Elfelejti, hogy szemtől fog találkozni Szathmáry urral?

- Istenemre, a dolog kezd inspirálni!

- Föltételeztem előre. Nos barátom, módjában lesz bebizonyitani, hogy, ha a gallus asszonynak erős a támasza, épp olyan kemény ellenfelet állitottam vele szembe én is.

- És ezt bennem látja fenséged?

- Igen. Kegyelmedben. Aki sulyosan vétett ellenem és akinek lovagi hitele függ attól, hogy ezt a vétséget helyreköszörülje. Kegyelmedre számitok, hogy épp olyan bátor, mint eszes, aki épp ugy szivén viseli az én ügyemet, mint Szathmáry ur az udvar kegyét s akinek hüségében, odaadásában megbizhatok.

- Fenség, - emelkedett föl Tomiczky, - az öné vagyok.

A hercegnő kezét nyujtotta.

- Remélem Comes, hogy az is marad.

A főesperes ur rózsás arca biborba pirult.

Nem látta, hogy a lehajtott feje fölött mekkora szikrát vetett az a két acél-szem. Hátrálva tartott az ajtó felé.

Mielőtt kezét a kilincsre tette, hosszan visszanézett.

- Liliomot a sasnak. És fenséged?...

Hedvig lefüggönyözte a szikravetőit.

- Kegyelmedtől függ...

A kárpit nehéz suhanással hullt a padozatra.

XI.

Mikor a Mátyás-templomban másodszor huzták meg a nagy harangot, a királynő letette öléből a kis Anna hercegnőt és kézenfogva a sárga csibe-pelyhes apróságot, odavezette Benoit asszonyhoz.

- Foglald el a gyermeket, Marie - mondta - és gondotok legyen rá, hogy ne sirjon, amig érte küldök.

A hölgyek siettek eleget tenni a parancsnak.

Anna üdvözletet intett és csöndben, nehogy a kislány észrevegye, átsuhant a szomszédos ágyasházába.

Nem nagy szoba volt ez, de levegős. A térségre nyiló tágas ablakokon sárga folyamokban zuhogott be a téli nap.

Anna szerette a világosságot, a derüs szinek megszürt harmóniáját. Beatrix örökébe lépve izlése ugyszólván mindent megváltoztatott a palota szobáiban. Beatrix jó és drága arannyal, föstékekkel megiratta a hálófülke falait, de a csintalan, pogányos és olaszos képek sértették a liliomos asszony szemét. Nem szivelte a Mátyás-izlésü királyszin házöltözék-selymek tobzódó vérpompáját se. A falfestékeket levésette. A vörös függönyöket pedig szelid, sárgára tündöklő kék selyemdisszel cserélte fel.

A korábbi butorok közül egyedül Beatrix aranyfaragásos, csavart oszlopu mennyezetes ágya menekült. Hanem a sátor pajkos amorettjeit itt is bibliai históriákkal, a nehéz vont-arany kárpitot kék szuperláttal szeliditette. Az oszlopok fejénél medályos tokba téve strucctollakból készült csokrok ékeskedtek. Az ágy előtt fehér rókából varrott szőnyeg nyujtózott. Az ágy mellett faragott asztalka, karos gyertyatartóval. Rajta tul oszlopos hintabölcső, mely azonban üresen állt, mióta Annácska kinőtt belőle.

A gyorsan növekvő kisleánynak ágy kellett már és azt édesanyja kivánságára ugyanolyannak faragták, mint az övé volt, kicsiben. Az ágy oldalát ezüst rostélyok rácsozták, hogy a kis királyleány édes gyermekálmából le ne zuhanjon a sivár valóságok földjére.

A falakon tükrök és képek, az ablakban asztal iróládával, varrószekrénykével, a fal mellett himes és rakott mivü fiókos szekrények, szőnyeggel letakart heverő. A másik ablak előtt cicomaasztal tükörrel, rejtegette a patikaládát. Végül a kandalló melletti homályos beszögelésben imazsámoly egészitette ki a perzsiai szőnyegekkel befuttatott hálóház butorzatát.

Anna az imazsámoly felé tartott. Gyantagolyócskákat gyujtott a szeplőtlen Szüz képe előtt és sugár, kissé tul-karcsu alakját térdben meghajtva buzgó imádkozásba merült.

A fényes cirádákon elsikló napsugár sziporkázó aureolába övezte a sötétszőke hullámos haját és a büszke fejet, mely magába fordult áhitattal pihent a csucsos végü, összekulcsolt ujjakon.

A szemek tág kék barlangját sötét szempillák árnyékolták. Csak a themiszi homlok sugárzott kemény márványfehérséggel a finoman hajlott orr fölött. A halványhusu ajkak megmegnyiltak ima közben és fénylő fehér fogakkal gyöngyözték ki ezt a csöndes áhitatot.

Mikor a fohásznak vége lett, Anna beszólitotta a belső palota-hölgyét, Bornemissza Máriát. Sima, egyszerü karasia-posztó nyakas szoknyáját ékkövekkel himes biborköntössel cserélte fel. Rubintokkal ékes násfáját nyakába kapcsolva vállára teritette a hermelin-palástot.

Átment a királyhoz.

Ulászló a heverőn nyögdicsélt. Főfájásról panaszkodott. Petyhüdt arca fáradtnak látszott. Vizenyős kék szemei alatt a könnyzacskók duzzadtan vöröslöttek és tömpe orra sárga volt, mint a viaszk. Lesirt róla, hogy nem aludt az éjjel. Hanem azért magára szedte nyügös terhü pompáját ő is, mint valami kötelességtudó, pontos vén gyermek.

A királynő jöttére mozdulatot tett, hogy fölemelkedjen. De visszahullott és keserves siránkozásba fogott.

- Jőjjön, jőjjön, gyermekem, hogy legalább az ön közelléte enyhitse a nyomoruságunkat! Oh Annie, Annie, ha felséges Kázmér atyuskánk igy látna, ebben a szörnyü szenvedésben!... Képzelje leányom, ma éjjel még a mézes lemóniát is kihánytuk! S most üres a gyomrunk, tombol a halántékunk és azt hiszem, hogy egyetlen belső részünk sincs a helyén.

A királyné a fénylő, tar homlokra nyugtatta a hüvös kezét. Szeliden vigasztalta a sopánkodót.

- Felség, minden bajaink időbeliek és elmulnak, mint ahogy elmulik minden a végtelen időben és térben. A mi Urunk igéretére emlékezzék felséged és viselje a keresztjét, ahogy parancsolva van, mint ahogy viselem én is a magamét.

- Igen leányom, igazat szól, mint mindég. És sajnáljuk, hogy a szent keresztet, melyet egyéb napokon hordani szokott s melyet fölséges Erzsébet anyuskánk soha egy pillanatig le nem tett, ma ezzel a hivalkodó ékességgel cserélte föl. Szivesen megcsókoltuk volna, hogy lássa jámbor hajlandóságunkat. De hát!...

A fáradt kéz lankadtan ütött el magától. A vértelen, folyvást szivárgó ajkak közül hosszu sóhaj szakadt.

- Nekünk semmi se sikerül, gyermekem. - Mondta csüggedten.

A királyné nem felelt mindjárt. Majd a heverő körött tiszteletteljes csöndben álló urakhoz fordult.

- Kérem kegyelmeteket, hagyjanak magunkra.

Az urak némán távoztak.

Anna a heverő szélére ült. Megfogta a nyirkos, hideg kezet. Mintha megborzongott volna. Alig észrevehetőleg összerázkódott. Lehunyta a szemét. Csak azért is a gránátvirágszin ajkához parancsolta a szétfolyó ujjakat. Dacos alázkodás, önkorbácsoló akarat volt ez a mozdulat.

- Felség, - szökött fel a hangja, - ha a nyakéktől mára megváltam, oka van annak! Hiszen ön tudja, hogy nem kedvelem a pompát. De adódnak alkalmak, mikor teljes méltóságunkban kell megmutatkoznunk udvarunk előtt, mely anélkül se valami tulságos mély hódolattal viseltetik irányunkban. Igy hát arra kérem, kérve kérem, szedje össze felséged minden erejét és igyekezzék uraink előtt férfiasan viselkedni!

- Mikor szenvedek, Annie!

- Az ember szenvedhet, felség, a király: soha! A Szuverén uralkodik mindenek felett.

A beteg szomoruan mosolygott.

- Óh Annie, leányom, felettem urrá lett már minden és mindenki. Emlékezzék az esküvőnkre, gyermek!

- Felség, Isten a tanum, hogy mindég a szemem előtt lebeg.

- Akkor azt is tudod, hogy kölcsön árán válthattuk meg csak a nászunkat is.

- Felséged busás zálogot adott azért a kétezer forintért!

- Igen, egy falut az esztergomi káptalannak. Mig Jankó gróf hetven várnak és városnak parancsol! Ujlaky zsebében tartja a fél országot, Bakács meg a többit. Azok a királyok!

- Akkor felséged a királyok királya!

- Dobzse. - Felelt a férfi és lehunyta a szemét.

Anna mély szánalommal nézte a vánkosai közt nyafogó tehetetlen bábut, akit a Teremtő óriásnak szánt valaha és akiből ötven év viharos örömei kiszürcsöltek minden erőt, kiloptak minden izmot, keménységet, nem hagyva meg rajta, csupán az ölelkező napokban tágra kinyult bőrt, mely lazán lötyögött az átfénylő csontok körött.

Kisvártatva megint megszólalt, emeltebb hangon.

- Vladisla, ne feledd a kupolatermünket! A Corvinus föliratával szemben a te neved áll: »Uladislaus, tollat ad astra Caput!« Akarom, hogy a fejed valóban a csillagokig érjen! Hódolattal tekinthessenek rá, akik utánad jönnek. A gyermekünk jövője, a trónod sorsa dül el ma! Ember!

- Nem tőlem fogják kérdezni.

- És mégis neked kell megfelelned. Kell!

- Óh Ninon, Ninette, drága leányom! - tört ki a fáradt keserüség amabból. - Oh, ha tudnád, mennyivel jobb volna nekünk e nyügös condrák nélkül! Nyügös, nyakas magyarok nélkül! Csak ugy magunkra. Csak egymásnak és a kis Ankának élni, Jagelló atyuskámnak valamelyik messze, csöndes kastélyában!... Ahol nem szoritja fejünket az aranyabroncs. Ahol nem huz a palást, a jogar, az aranyalma nem terheli a vállunk. Ahol hosszan el lehet feküdni és ahol te is elférnél mellettem Anna, hogy melegits, édes szunamita lányom!... Szent Prokópra, most hagynál nyögni. Hagynál békén és az ujjad se mozditanád meg azért, hogy az utánunk jövőknek is nyakába kösd ugyanezt a keserves kölöncöt. De hát, te nem szeretsz minket, Anka!

- Felség!

A királyné felszökött.

- Felség, az Istenre kérem!

- Tréfáltam. Ne haragudjék, asszonyom. Ugy-e kegyetlen, ugy-e beteg tréfa? És ugy-e, ön szeret minket, lányom?

- Igen!

Sietős, éles volt ez a válasz, mint egy befelé bizonykodó, ijedt sikoltás.

Aztán elfordult Anna és hosszan magába nézve kisérte szivéig a hang igazságát. Nem látszott a szemén az, amit ott belül látott. Visszaverő pajzs volt ez a tekintet és önmagukba vetett horgonyok az összefonódó ujjak.

A király bágyadtan mosolygott, mint az őszvégi napáldozás.

- Köszönöm, - szólt. - És történjék, ahogy ön akarja. A szent feszületre, megpróbálok mindent, hogy kedvére legyek.

Siránkozva lábraállt.

Anna rendelkezett a várakozó kamarásnak.

- Őfelsége a fogadóterembe kiván vonulni.

Maga is indult.

Ulászló keresztültámolygott a kitárt ajtaju, fényes szobákon. A kupola-teremben lemaradt. Megvárta, mig Anna előrehalad. Aztán hirtelen átölelte a kamarás nyakát.

- Dusa moj, - suttogta. - Végy a karodba, kérlek. Hogy a királyné ne lássa, dusinkó!...

Az udvaronc átnyalábolta izmos karjával.

Ulászló megkönnyebbült. Fáradt vénasszony arcát odadörzsölte a fiatal borostához. A falra mutatott.

- Látod, dusinkó? Ez vagyunk mi. »Uladislaus tollat ad astra Caput...« Most már közelebb értünk a szép csillagokhoz...

A terem visszaverte a tétova szókat. Mintha Mátyás gigászi árnyéka lehelt volna vissza az árnyékutódra.

A trónteremben Anna vánkosokat rakatott a király derekához, hogy egyenesen tudjon ülni és nagyobbnak látsszék.

XII.

A főurak jöttek egyre-másra. Perényi Imre nádorispán, Báthory, Drághfy, Bornemissza János pozsonyi gróf. A főpapság élén Bakács Tamás primás hömpölygette a sulyos hustömegeit. Az udvari méltóságok zárták be a sort. Szathmáry ur legutoljára maradt. Hanem ő másodmagával érkezett. Karján, a világi módra diszes atlaszdolmányba kapaszkodva a kis királylány üldögélt. Sikongva kapkodott a berakott mivü mentekötő lánca után.

A hatalmas ember oroszlánszeliden türte a kis kezek garázdálkodását. Mély árku sötét szeme nedves fénnyel csillogott a gyermekre.

A király a lányka után nyult.

- Add ide őt nekünk. - Mondta bágyadt irigységgel. És a nőiesen lágy szája vénasszonyossá fittyedt. - Ha ő itt van, érette könnyebben megy minden.

Szathmáry lábára állitotta az aprószentet és hosszan nézett a királyi anya felé. Merész sas-orrán az öblös cimpák felhólyagosodtak. Kemény álla előreszökött, mint a figyelő vadnak.

A két szempár összetalálkozott.

Annáé zárkózott volt és szomoru, amazé sötét és sóvár.

A királynő elfordult. Megfogta a férje nyirkos kezét.

- Vladisla, - szólt halkan - emlékezzél.

- Mire?

- Hogy kemény leszel és bátor.

- Igen.

- Nos, adj jelt a kihallgatásra.

Ulászló intett.

- Látni kivánjuk kedves hiveinket, az országgyülés küldötteit.

A besereglők egy pillanatra elnémultak. Egymásra bámultak.

A trón, Mátyás dicsőségének piedesztálja, még mindég sugározta magából azt a büvös hatalmat, mely egy emberöltővel elébb a világ hóna alá vágott kis turáni nép fele forgatta a vén Európa fejét. Szinte ez az összezsugorodott szomoru férfi-banya is meglátszott benne.

Az urak térdethajtottak. Megcsókolták Anna biborköntösének szélét. A királyné nyugodt volt, méltóságteljes és komoly. Csak a pilláinak alig-rebbenése jelezte, hogy tudomásul vette a hódolatot. A keze megszoritotta azt a másik kezet.

- Most!

És Ulászló erősnek akart hangon szólt:

- Üdvözöljük kedves hiveinket s üdv a távollevőknek is. Felséges hitvesünkkel óhajtjuk hallani azt az izenetet, mellyel Rákos mezejéről dicső nemzetünk rendjei szinünk elé járulnak.

A szomoru komédia első jelenete sikerült.

A királynő két ujja jutalmazóan simogatott bele a vonagló tenyérbe. A kiküldöttek csoportjában mozgás támadt. Szétválva meglazultak a sorok. Verbőczy István szálas alakja ott állt a trón előtt. Bárddal szabott saskeselyü-arca meglágyult, amint a gyámoltalanul pillogó szemekbe nézett.

- Felség, - kezdte - a rákosi rendek alattvalói hódolatukat izenik általunk felségteknek és egész magas házának. Az országgyülés jó egészséget kiván koronás királyának, hogy azt népei javára Isten kegyelméből fordithassa.

Valaki harsogva tüsszentett.

Esztáry ur volt, aki a hosszu bihari utban jócskán megfázott és aki a törvényülő gyülésen se kimélte magát. Nem hetvenkedett most benne semmi készakart szándék. Mégis, a merev levegőjü helyen, a nyársat-nyelt emberek közt, a királyi diszéből maskara módjára kipislogó Ulászlóval szemben, volt ebben valami ellenállhatatlan komikum.

A peckes sorban kuncogás támadt Néhányan lökdösődni kezdtek, hogy rejtettebb helyre mentsék a nevetésre bolonduló ábrázatjukat.

A király maga is elfanyalodott. Csak Anna tekintete söpört vissza minden illetlen vigságot.

Az urak lehajtották fejüket a liliomos asszony előtt, aki rövid idő teltén ugy megnyitotta az idegen szóra nehezen táruló szivüket.

Szánták ezt a halottas-szekér után kötött duzzadó fiatal életet, mely olyan hősiesen győzködött az alvadó társa oldalán, mintha feltarthatta volna percegésükben a szúvakat és sötét odvában a megindult temetői szurkot, az éhen nyüzsgő hullafércgeket, melyek olyan tragikus biztossággal lestek erre a bontakozó hatalomra!

A bátrak bámulták rettenhetetlenségét. A tiszták az erkölcseit, a bölcsek okosságát és az erősek azt a két maga előtt is takargatott vállat, mely olyan dacosan követelt ki minden nyügöt-terhet.

Az első sorokban nevetgélők elszégyenkezve kullogtak hátra. Csak egy pelyhedző állu legényke maradt a helyén. A fiatalembernek oszloplábai voltak és eleven izom-pajzs boltozta a mellét. Diszes öltözetén a Zápolya-ház szineit viselte. Két tenyere - mint valami szent misepárnán - csipkével leboritott holmit tartott.

Ez az egy el se mosolyodott.

Anna pillantása megállapodott rajta. És a kettő helyett is királyi tekintet lassan felolvadt.

Verbőczy ur tovább folytatta.

- Ugyanez a rendi országgyülés mély hódolata mellett izeni felségednek, hogy a pozsonyi paktumot, mely a trónöröklés jogát Miksa német császárnak elkötelezi, magáévá tenni nem fogja.

Ez koppant.

Az aulista urak felhörkentek. Kezdtek fészkelődni.

A seppegést egyszerre éles hang vágta ketté:

- Vivat rex Uladislaus! Vivat regina Anna!

Szathmáry jelentőségteljesen hajolt a királynői trónszék felé. A szónok aztán elbánt a maradék zajjal:

- Épp ezért a rákosi országgyülés ugy határozott, hogy a jövőbeli csak nemzeti királyt választ. Mert a tapasztalatok ugy mutatják, hogy egyedül a vérből eredt vér lehet igazán javára az ő nemzetének. Nem titkoljuk felségtek előtt, hogy a haza sorsát veszedelemben látjuk.

Verbőczy szünetet tartott. Ulászlót fürkészte. De a király, aki a »vér« hánytorgatására aggódva fölpislogott, már megint egykedvüen bogarászta a kis Anna selyemhaját. Ez az ügy nem érdekelte.

Baj, baj! Mindég baj és panasz! Megszokta ő ezt régen. Ugyan mit fájlalják az ő fejét vele? Ez a Miksa dolga, meg a magyaroké.

- Dobzse, - bólintott. És Verbőczy ur megköszörülte a torkát.

- A rendek gyülése a koronás király jogait megháboritani őrizkedik és fölségedet szent István dicső trónusán alattvalói hódolattal elösmeri. Hanem egyenlő teherviselést kiván a főnemességgel! A kormányzásba való beleszólást, a nép oktalan sanyargatásának megszüntetését, a közszabadságok és alkotmányosság helyreállitását, valamint a nemzet önrendelkezési és szabad királyválasztási jogának elösmerését és tiszteletben tartását.

A bomba lesujtott és robbant.

Azok, akik eddig csak pusmogtak, most egyszerre hangjukra leltek. És az aranykárpitos falak, Mátyás tekintélyének tanui, olyasmit láttak, amire a budai várban, a trón előtt eddig még nem volt példa.

Mielőtt a király a maga szándékát kinyöszöröghette volna, a főurak előre pattantak és dühös hadonászás közt ripakodtak oda a küldöttségnek. Bakács Tamás primás rengő hasát előre dagasztva, képéből kikelten harsogott Verbőczy ur felé:

- Impertinencia! Nem türjük a kiváltságaink megcsorbitását!

Drághfy rátetézett:

- Kutyaölők! A nemzet becsülete nektek semmi? A megkötött egyezség lábak kapcája? Az ország pecsétje szemét? Fi, az ilyen országgyülésre!

- Talpnyalók! Cenkek! - bődült föl Esztáry ur. - Eladtátok a hazát a németnek! Koncért vicsorogtok, ebfajzat!

- Azt a szerződést ti eszkábáltátok! Senki jóvá nem hagyta. Az országgyülés nem szentesitette. A nemzet el nem ösmerte.

- Urak, urak! - próbálkozott Szathmáry békitő hangja.

El is veszett a zajban.

A két csoport összekeveredett. Most már szemtől szembe acsarkodtak egymásra. Mintha a trón ott se lenne. Mintha a király csak levegő volna.

A sánta Báthory mellét döngetve orditott:

- Hát ki a nemzet? Talán ti, bocskorosok?

- Ott a törvény, ahol a hatalom!

- Ki innen! Ki velük!

Ártándy felsüvitett:

- Violencia! Kardra Bihar!

A követek oldalán megcsörrentek a nehéz szablyák.

- Ne kiméld! Maradt Rákoson elég!

- Éljen Zápolya János! - reccsent föl hirtelen Esztáry ur náthás hangja. És a kezében már villant is a penge.

De nem sujtott le. És a többiek is visszaszégyenkeztek a bársonyos tokjukba. A lökdösődés egyszerre elült.

Anna kiegyenesedve állt a trón előtt. Mozdulatlan volt és összeráncolt szemöldökei alul haragos villámok cikáztak. Fölemelt ujjal a trónra mutatott, melyben sápadtan, összeroskadtan görnyedt a királyi bábu.

Esztáry ur ott kövült meg Bakács Tamás előtt. A nádornak nyitva felejtkezett a szája.

A pillanatnyi megilletődésben Dóczy Ferenc királyi konziliárius előrejött a trónszék mellől és gyors közbelépéssel igyekezett megmenteni a helyzet méltóságából, amit még lehetett.

Egyenesen Verbőczy felé intézte szavait.

- Őfelsége a legkegyelmesebb hajlandósággal viseltetik az országgyülés iránt és legmagasabb igéretét adja, hogy annak határozatait mindenképp elösmeri.

A hang figyelmeztető volt. Anna tekintete is nógatólag fordult a király felé. De Ulászló lefittyedt száján csak egyetlen szó sikeredett ki. Az is kettétörve.

- Ugy-ugy...

Az urak rosszkedvüen néztek össze.

Marjay a vállát riszálta.

- Nem az első igéret már, amit kapunk. Az országgyülésnek zálog kell, hogy aki adta, be is tartja!

- És mi volna a kegyelmetek ezirányu óhajtása? - kérdezte Dóczy jó diplomatához illő előzékenységgel.

A kiküldöttek csoportjában mozgás támadt. Tomiczky gyorsan előre lépett. A vitatkozókra ügyet se vetve, lengyeles impertinenciával a trón elé állt s azt mondta:

- Felséges földim és legkegyelmesebb uram, javasolnék valamit, ami a huza-vonát egyszerében megszüntetni és a békességet helyreállitani alkalmatos volna. Megengedi felséged, hogy beszéljek?

- Dobzse, - élénkült fel a szorongatott Ulászló. - Dobzse pán Tomiczky. Hát csak beszélj! Te mindég tudsz valami okosat, dusinkó.

- Ugy értettem, hogy fölséged magyarjai Zápolya János szepesi grófot szemelték ki a trón örököséül.

- Jól értetted, pán Tomiczky.

- Felségednek meg leánya van.

- Egy kis aranymadár!

- Ugy van felség. Nos, adja fölséged Jagelló Anna hercegnőt János grófhoz feleségül és ezzel a garanciával minden kivánságnak elég van téve. A nemzet megkapja a zálogot, fölséged házának magas sarjadéka pedig a trónra jut, ahová született.

A szavak elhangzottak és percekig nem is jött rájuk felelet. Ulászló kábán lógatta a fejét. A főurak hápogtak. Maguk a követek is elképedtek.

A lengyelt még messzebbre hizlalta az általános figyelem.

- Hogy pedig az országgyülés kiküldöttei kész biztositékot vihessenek vissza Rákosra, van szerencsém ezennel megkérni alázatosan felségtektől Jagelló Anna hercegnő kezét Zápolya János szepesi gróf részére és kérem nevében felséged beleegyezését.

Hogy a megkövült némaság erre se engedett, Tomiczky kivette a mellette álló fekete legényke kezéből a letakart vánkost és azt a trón szőnyeges lépcsejére helyezte.

- Ime János gróf nászajándéka felséges mátkája számára, melyhez a királyi gyermeknek jó egészséget és megbizónk iránt való hajlandóságot kivánunk.

A szót ugyan Ulászlóhoz intézte a lengyel, hanem a tekintet Szathmáry uron állt meg, gunyosan és kihivólag.

Az összerántotta a sürü fekete szemöldökét. Komor arca még sápadtabb lett. Előlépett a királyné trónszéke mögül és a hánya-veti lengyelt tetőtől talpig végigmérve felelt.

- A kegyelmetek óhajának helye nincs. A kis hercegnő alig három esztendős. Nem érett a nászra.

- Eminenciád kissé szórakozott, - himbálódott Tomiczky kajánul - Corvin János herceg leánya, Erzsébet se sokkal idősebb. Mégis készörömest odaigérték Zápolya Gyurkának. Ha nem tévedek, épp az eminenciád közbejárására.

- A Corvin lány és Jagelló Anna hercegnő közt van némi különbség. Nem gondolja illusztrisszime?

- Eminenciád talán azt akarja mondani ezzel, hogy Zápolya János és Zápolya György között meg nincs különbség?

- Azt akarom mondani, hogy a kegyelmed föllépése illetlen, a házasság pedig abszurdum.

- Nem veszek leckét eminenciádtól.

- Pedig ráférne kegyelmedre.

A vihar ujból kitört.

- Fogadd be a tótot, kiver a házadból! - fujtatott közbe a primás.

- Bocskoros vőlegény! - harsogott a sánta Báthory.

- Mátyás se volt nagyobb ur!

- Mátyás negyvenezer jó kardra támaszkodott!

- Azok a kardok ma is ott várnak Rákoson. Éppugy vágnak, mint akkor!

- Ha nem hiszik, próbálják ki kegyelmetek! - bömbölt Esztáry.

A két ellenfél némán áll a zsivajlók között. Egymást ették szemmel. A lengyel hetykélkedve, Szathmáry pedig sötét, rárontó nézéssel.

A krakói főesperes nyikordult elsőnek.

- Nem értem, mi jogon avatkozik eminenciád a magas királyi ház családi ügyeibe. Mint királyi helynök, vagy mint atyai helynök?

Most már Ulászló is kiriadt az ébren-álmából. Megvonaglott, mint az eltiport féreg. A keze lehullt Annácska szöszke fejéről.

- Mi? Mi az? Mit beszél? - kérdezte tétova kapkodással, ami mögött a beteg test ketrecébe zárt lélek mozdult.

Aztán visszaernyedve fájdalmaiba, védekezőleg tette hozzá:

- Dobzse, dobzse. Csak ne orditsatok olyan nagyon kedvelt fiacskáink! Ti magyarok mindig ordittok. Mire az? A zaj sérti fülünket. Hagyjatok. Hagyjatok egy kis időt. Jól mondta Szathmáry püspök. Anka három esztendős. Három kicsi esztendőcske!... Hát ne okoskodjatok kérlek. És a rákosiak se okoskodjanak kérlek. Várjatok talán kicsikét, mig az Anka megnől. Meg Jankó is, kicsikét. Mi üzenjük, hogy nőhet! Mi üzenjük!

Tomiczky elbizsolyodott.

A király ingadozik!... A király dadog! Jöhet a döntő roham!

Belevágott.

- Felséges atyuskám, az országgyülés határozott választ és megmásithatatlan igéretet s arra garanciát kiván! Ezt a kis királyi bubácskát itt, eleven zálognak.

Ulászló helyett váratlanul a királyné felelt.

Tekintete törvény volt és fölemelt pallos.

- A gyermek sorsa fölött az országgyülés nem, egyedül mi magunk döntünk. A király még él, mi élünk, mi rendelkezünk. Kegyelmetek pedig engedelmeskednek!

Másodszor támadt csönd. Kiki hallhatta a saját szive dobogását.

Tul a korona sápadó nimbuszán, az anya egyetlen igazsága előtt hajoltak embermellekre egymásután az emberfejek.

Az asszony csöndje volt ez. Minden csöndek leggazdagabbika.

A történelem csöndjén tul: az örök folytatódás pragmatikája.

Szathmáry György ugy lobogott a királyi nő mellé, mint valami megtáplált máglya. És a tüzéből sziporkák pattantak a követ szalma-szőkeségére.

- Belátja-e most már főtisztelendőséged, hogy igazán a magas királyi ház intencióit tolmácsoltam? Az utódlás kérdése nem időszerű. Őfelsége élete tavaszán, szülhet még fiat is a trónnak!

Tomiczky fölrántotta a vállát. Kurtán felvakkantott.

- Belátom, hogy eminenciád jobban tájékozott, mint én. Ezért elhiszem azt is, hogy őfelsége trónörököst ajándékozhat a királynak, ha eminenciád - garantálja.

Éles kiáltás csendült.

Candalei Anna, magyarok királyasszonya, piruló arcát kezével eltakarva hullt vissza a megmocskolt trónra.

A békanyálba gázolt liliom fölött tépett sasszárnnyal keringett a bosszu megétetett, fekete madara.

Szathmáry György két lépéssel termett a lengyel elé.

A magasra ivelt ökle lecsapott.

Belesujtott a rózsás arcba, a száj nyulós mocsarába. Ütötte, mig véresre habzott. Az asszonnyá omlott királynő mellett a férfivé bőszült ős-him tajtékozta büntető torát.

És nem volt ember, aki megállitsa.

És nem volt magyar, aki pártra szakadjon ellene.

És nem volt hiuság, mely tovább is akarta volna itt a követi tisztet.

Az urak egymás után sompolyogtak ki az ajtón.

Csak a kapubolt bástyájához érve fujt ki Marjay ur a hideg veritékéből:

- Hol a nászajándék?

- Az bizony ottmaradt a vivőjével együtt.

A bihari bölényke hiányzott.

XIII.

Az országgyülés egy torokból hördült fel a csattanós válaszra. A nemes urak, akik a követjárás alatt bőven használtak a borból, toporzékoltak, hogy János azonnal, fegyverrel torolja meg a gyalázatot.

Verbőczy ur hasztalan járt köztük a békitő szavak mákonyával, a rendi büszkeségen esett seb nem akart gyógyulni. Ekkor bevágott a legfrissebb hir:

- A királyt szél érte!

A kardok hüvelyükbe bujtak.

- Elintézte az Uristen.

Az országgyülés aztán kimondta, hogy szent Jakab havának huszonötödik napjára fegyveresen jelenik meg Székesfehérvárban és dülőre viszi a nemzeti királyság kérdését. Akár életben marad Ulászló, akár sem. Minden egyéb tárgyalást félretettek. Amilyen sebesen jöttek, épp olyan sebesen szét is mentek, rábizva az ország gondját az Uristenre.

Esztáry ur önérzetesen ütött a mellére:

- De legalább jól megmondtuk nekik!

XIV.

Az uraknak igazuk volt.

Czibak Imre, aki a nászajándékokat hozta, csakugyan lemaradt tőlük. Látta egymásután eloldalogni a küldöttség tagjait, akik még kevéssel előbb olyan derekasan kitartották hanggal, de akikben a lovagi jóizlésükön esett csorba elviseléséhez már nem maradt erő.

Tomiczky egyszerüen kereket oldott. Egyedül Imre nem mozdult. Maradt és várt. Eleinte ildomosságból, mert apród létére leghátul volt a helye. Később pedig mindjobban elömölte a gőg.

Palotán nem szokta meg köszönés nélkül távozni valahonnan. Sem elkullogni, mint az orronütött kutya.

A király rosszul lett az izgalmaktól. Fáradtan csápolt a kezével. A kihallgatás végetért. A főurak igyekeztek mutatni, mintha semmi se történt volna. Mikor Ulászló megindult, a nemesi testőrök szakasza a ceremóniamester mögé igazodott. Imre térdet hajtva várta, mig Anna, kézenfogva a kis hercegnőt, lejött a baldachinos emelvényről és kilépett az ajtón.

Ugy rémlett neki, mintha a felséges asszony egy pillanatra visszafordult és a szomoru, mélykék szemével ránézett volna. Aztán a kiséret is elhagyta a termet, mely egyszerre kiürült. Az egyedül ácsorgó apróddal nem törődött senki.

A legényke megfordult és ugyanazon az ajtón, melyen át a küldöttség urai elillantak, maga is kiment. Végig a hosszu folyosón.

Ahol a palota lakosztályaiba vezető átjárók homályos, hatszögletü sikátort alkottak, valaki hirtelen utját állta. Fiatal, előkelő külsejü nő lépett elé.

Imre fölkiáltott a meglepődéstől. De az ismeretlen gyorsan szájához emelte egyik gyürüktől ékes fehér ujját és csendre intette.

- Csitt, semmi nesz!

- Kicsoda kegyelmed, asszonyom és mit akar tőlem?

- Majd megtudod, gyermek.

- Asszonyom - tette csipőre a kezét a legényke önérzetesen - nyilvánvaló, hogy összetéveszt valakivel itt ebben a homályban.

- Miből gondolod?

- Én nem vagyok gyerek. Én a szepesi gróf főapródja vagyok. Palotai Czibak Imre.

- Helyes. Akkor bocsánatot kérek kegyelmedtől ünnepélyesen, főapród uram, - mondta az ismeretlen átfutó mosolygással és megfogta a komoly férfiu kezét.

- Kérem kövessen. Igyekeznünk kell.

A hang olyan aggodalmas és sürgető volt, hogy Imre önkéntelenül engedelmeskedett.

Folyvást mellék-sikátorokon haladva értek föl a felső rendre. Az utolsó lépcsőfoknál Imre megállt. Kiszabaditotta magát a vékony ujjakból.

- Hát végre is asszonyom, hová vezet engem?

Az idegen erősen a szeme közé nézett.

- Nem tévedett kegyelmed, mikor az előbb férfinek vallotta magát?

- Asszonyom!

- Mintha félne velem jönni.

- Már követem.

Megint fordulók következtek.

Végre egy homályos zugban megállt a különös vezető. A falon borsónyi kis folt feketéllet. A dáma kulcsot vett elő és a foltocskára igazitotta. Aztán hátralépett.

A tábla kinyilt ajtó módjára.

Hirtelen világosság rontott az apród szemébe. Csak mikorra megbarátkozott vele, látta, hogy kék kárpitos, szőnyeges szobában áll, melynek két ives ablakán át a Mátyás-templom tornya hirdette a Mulhatatlant.

A dáma halkan kiejtette a jövevény nevét.

- Palotai Czibak Imre.

Az apród körülnézett ezen a titokzatos helyen, ahová ilyen különös módon cseppent.

Oldalt az imazsámolyon, a lefutó hermelines bibor-bársonyból büszke fej emelkedett ki. Majd az egész nyulánk alak kiegyenesedett az ámultan hátráló legényke előtt.

- Felség!

Imre alatt magától hajolt meg a térde.

A látomás közeledett. Megfogta a kezét és fölemelte. Szomoru, szelid hang szólt tiszta latinsággal:

- Kelj föl, fiam. Látni akarom azt az arcot, amelyik nem mosolygott, mikor mindenki nevetett.

- Felség!

- Nézz reám, gyermek!

A fiu fölpillantott. És ugy érezte, hogy hirtelen szük lett a szeme ekkora szépség, ennyi csuda befogadására.

A hangok beléfelejtkeztek.

Anna tünődő mosolygással nyugtatta a szemét a megzavarodott gyermek-férfin. Aztán leoldva vállán a nehéz palástot, fáradtan ült le a karszékbe.

- A Zápolya-ház szineit viseled, - mondta.

- Igen, felség.

- És te hoztad leányunk számára a nászajándékokat is?

- Igen.

- Nézd fiam, - mutatott a királyné az irószeres asztalra - ott a vánkos. Mint hogy nem fogadjuk el leányunk részére a szepesi gróf kezét, illetlen volna, ha az ajándékait magunknál tartanók.

- Felséged visszautasitja?

Anna bólintott.

- Azért hivattalak. De mivel nem akarjuk nyiltan megalázni hivünket, Tescheni Hedvig hercegnőt azzal, hogy a jegyajándékát ország-világ szemeláttára neki visszavessük, igy hát ugyanazon az uton fogsz eltávozni, amelyiken idejöttél. Egyebekben pedig...

A fáradt fej egyszerre dacos lendülettel szökött magasba.

- Hedvig asszonynak tudomására adhatod nevünkben: ha Candalei Anna megmutatta a kisujját Tescheni Hedvignek, abból még nem következik, hogy a szepesi grófné a királyné kezét értse alatta. Ez az az izenet, amit nem akartunk papirosra bizni, hanem amit te helyére fogsz juttatni a nászajándékokkal együtt.

- Felség!

Anna türelmetlen mozdulatot tett.

- Várj, fiam. Nem fejeztem be. Számodra is van mondanivalóm. Tartozom neked valamivel azért a tisztességtudásért, amiről rajtad kivül itt ma mindenki megfelejtkezett. Czibak Imre, átadva izenetünket urasszonyodnak, jelentkezz a kamarásunknál, Dóczy János urnál, aki téged parancsunkra az udvari apródok közé avat. Meg vagy elégedve?

Imre ugy érezte, hogy a szive hirtelen a torkába dobban. A száját eltorlaszolták a hálának és rajongásnak azok a forró hangjai, melyek most mind egyszerre kivánkoztak ki belőle. Utat nem találva, a fénylő gyermekszemekbe sajtoltak gyöngyvizü könnyeket.

Anna hagyta ébredni a legénykét. Könnyü keze végigsimitott a csigás fürtökön.

- Örülsz?

Imre igyekezett megemberelni magát.

- Fölséges asszonyom, - felelt - én a felséged kegyes jóságát meghálálni ez életben nem leszek méltó. De amit fölséged kiván...

- Nos?

Az apród csöndesen ingatta a fejét.

- Lehetetlen. Lehetetlen. - Ismételte ujból, mint aki magával vitázik.

Fölnézett és az esdeklő szeme találkozott Anna szemével.

Szelid volt az a tekintet és végtelen bánatos, mintha lezárt koporsók fényes takarója lenne.

Ugyanakkor a hullámzó hang puha simogatással kérdezte:

- Miért gyermekem?

- Felség, apám akarata volt, hogy a Zápolya-udvarhoz kerüljek.

- Atyád Zápolya-párti?

- Mink Czibakok mindég azon a párton vagyunk, amelyik a nemzet jóvoltát védi.

- És mi nem Magyarhon jóvoltára törekszünk?

- Felséged nem is akarhat rosszat.

- Akkor nem értelek.

Imre nehezet nyelt.

Aztán megszegte a kemény tarkóját és kifelejtkezett belőle, amit gondolt, ugy, ahogy gondolta. Mintha jó Czibak Lőrincné édesanyja-asszony kérdésére válaszolna otthon, Palotán.

- Felséged csak a bal székét üli a trónnak.

- És te azt hiszed, hogy a másik...?

A szelid szemek egyszerre fölvillantak.

Imre nem láthatta. Lehorgadva csüggött a feje, mint valami napszivott virág.

- Én azt hiszem felség, hogy azt a két széket meg kellene cserélni.

Most fölnézett a látogató. A szája szegletében megfélemlés guggolt. Mintha valami szél-áramlat kisöpörte volna mind azt a sok szer-szót, mellyel Szepesben szokás körülhazudni az igazat! Ez a felelet megint kendőzetlen volt, bihari izü volt. Olyan, amilyennek belül forrongott.

Vajjon nem dorgálják-e meg érte? Nem zárják-e fogságba, mint ott tul a hegyeken szokták?

Semmi jóslatot se olvashatott le Imre a királyasszony arcáról. A büszke fej, mely az előbb hátravetődött, a tiltó tekintetü kék szemek: a csipkekendő mögött rejteztek. És igy is maradtak eltitkolva, soká.

Mikor Anna megint látni engedte őket, ez az arc sápadt volt és szenvedő. A szem alatt tiszta tavukban fényes könnyek csillogtak. A királyné... sirt.

- Felség! - kiáltott Imre megrendülve. - Felség!

Anna fáradtan intett.

- Semmi, fiam. És köszönöm neked, hogy egy szót, »azt« a szót, nem mondtad ki. A király személye szent. Tetteihöz nem érhet fel egyetlen alattvalójának birálata se. Ezt ne felejtsd el soha! Valamint azt se, hogy a legmagasabb szférák a leghidegebbek. A király nem közületek való. Engem is messze, idegen világból emeltek fölétek. Fiam, minket nem szeret itt senki.

- Asszonyom, én...

- Tudom. - Bólintott Anna. - Te: egy gyermek. Te igen. De veled fiam, be is telt a sor.

- Felségtek körül a főurak!

- Haszonlesésből.

- És a főpapság!

- Érdekből.

- És a tudósok! Müvészek!

- Pénzért. Hiuságból.

- A testőrök...

- Zsoldért. Lelsz még valakit?

Anna szomoru kiváncsisággal mosolygott a gyerek-emberre, akinek rajongó tekintetében ugy fölengedett, olyan különös magától értetődéssel fordult ki a lelkének titkos fiókja, mintha csak naponta látta és mindégtől fiának ringatta volna.

Imre homloka összeráncolódott az erővel-gondolkozásban. Aztán hirtelen egyet csillant a vasgomb-szeme.

- Felséges asszonyom, - kiáltotta kincset-lelt örömmel. - Felség! Hát Szathmáry György ur!

Ugy vágta ki, mint a hatos kockát.

Candalei Anna leejtette a barna pilláit. Az arca egyszerre halálsápadt lett.

Alig hallhatólag felelt.

- Gyermek, vannak hódolatok, amik veszedelmesebbek, mint a gyülölet.

Szemben a főajtó függönyei szétnyiltak. Ijedt női arc bujt ki közülük.

- Majesté! Le roi se sent mal. Trés mal!

A királyné remegve állt föl. Gyorsan csókra nyujtotta a kezét. És futva, mintha félálomban tenné, ráejtette hullámos száját a tiszta homlokra.

- Fiam, imádkozz értünk!

Imre botorkálva vette magához a párnát. Tapogatva nyitotta meg a szőnyegajtó kilincsét.

A palota hideg márványfalai ugy verték vissza az élő mozgás zaját, mint valami fölséges, szörnyü hideg sirbolt.

A folyosó végén Szathmáry György állt. Sötéten, mint a nehéz könnyek felhője. Keményen, mint egy oszlop és elkerülhetetlenül, mint a végzet.

Anna felé se fordulva suhant tovább a királyi lakosztály irányába.

XV.

Hedvig asszony gyorsan csomagoltatott és indult. Meg se állt Szepesváráig. A budai kulcsár megint leteregette a drága butorokat, kiszedte a gyertyát a nehéz karos gyertyatartókból, szétzavarta a muzsikusokat és bezárta a palota termeibe az ottfelejtett kacagást.

A hercegnőre, amint a szepesi kastély tornyát meglátta, rájött a bolond-óra. Alig lehetett kiszedni a batárból. Rázkódott és a fogait csikorgatta. Olyan ijesztő mód halavány volt, hogy azonnal ágyba kellett tenni.

A frájjok és vajákosok a vén Giovannával együtt azt se tudták, hogy hova kapjanak.

János nem ért rá velük vesződni. A princ nem dühöngött, nem csikorgatta a fogát, nem is fuldokolt. A princ: fegyverkezett. A csörömpölés Budáig hallatszott. A nehezen lábbadozó Ulászlónak megint sok panasza akadt az izgága magyarok ellen, akik, ime, nem értenek a szóból és veszett lármájukkal késleltetik, hogy az a megiramodott beteg lélek visszavánszorghasson a meggyötört testbe.

Szathmáry ur jónak látta átvenni a kommandót. Rajta volt, hogy erre a gyámoltalan sopánkodásra is, meg János csörtetésére is, megtalálja a méltó választ. Mialatt a király a mézes lemóniát szopogatta, ő lehajolt és fölvette az elhajitott keztyüt. Összeszedte Ulászló minden emberét és a székesfehérvári gyülésnek elébevágva, Budára toborzott uj országgyülést. Sőt tulnézett az ország palánkján is. Velencét, a cseheket és morvákat szövetségbe édesgette, hogy aztán odaköthesse a felséges nyoszolya oszlopaihoz őket, nyugodt álom-őrzőknek.

Hanem a szepesi szélkakas is elunta balfelé forogni a Zápolya-kastély tornyán. Egy napon fekete pecsétes gyász-izenet érkezett Hedvig számára. Az állt benne, hogy a hatalmas Uristen, megsajnálván Hollós Mátyás és fiának, néhai való jó Corvin Jánosnak társtalan bólyongásait az ő magas birodalmában, ime atyáihoz intette zsenge utódjukat, a kis Kristóf herceget, aki is a fölső parancsnak engedelmeskedvén, szomoruan meghalálozott. A bus szivü özvegy vigasztalására igy a kis Erzsébeten, Zápolya Gyurka mátkáján kivül senki se maradt. És őrá száll most már az az egész roppant vagyon, mely a két gyermek közt eddig megfeleződött.

Ez a hir egyszerre megjavitotta Hedvig asszony gyönge egészségét. Az udvarnál viszont nagy lett a riadalom. A jó egység megbomlott. Azoknak az uraknak, akik eddig leghangosabban verték a mellüket a budai kontra-országgyülés mellett, kezdett hirtelen lohadni a tüzük. A dusgazdag Jankó iszákjából több igérkezett, mint a koldus Ulászlótól. Egyre többen betegedtek ki az udvarból.

Anna imádkozott, Szathmáry ur gondolkozott. Ulászló egyiket se tette. Hanem megcsókolva Kázmér király atyai képmását, levelet menesztett Krakóba, legszebb és legfiatalabb öccséhez, Zsigmond herceghez. Váltott lovakkal érkezett meg rá a felelet is. Maga Zsigmond. Fiatalon, szőkén, rózsás arcából kicsattanón, kék szemeinek felhőjében uszva.

Szathmáry ur összevonta szemöldökét a szőke dalia láttára. Anna elcsudálkozott. Ulászló pedig szivére ölelte visszatérő életének ezt az első sikerét.

- No pan Szathmáry, hát csak nem kell busulni! És ön se szomorkodjék, leányom! Felséges Jagelló öcsénk majd helyre-kurizálja nekünk az egész kavarodást.

Szathmáry a szájába harapott és a királynőre nézett.

Annának haragos föllegek setétlettek a homlokán.

Szobájába ment, az irószeres asztalhoz ült. Nagy sebesen róni kezdte a betüket. Mikor elkészült, vörös pecsétet ütött a levélre és átnyujtotta Szathmáry urnak.

- Eminenciád ezt azonnal cimére juttatja.

A fekete szemek ráparázslottak a királyi asszony kezevonására.

- Rex imperator Maximilianus, - olvasta megütközve.

- Érti eminenciád?

- A szövetség!... Értem. De fölség! Ez háboru.

- Természetesen. Nem hunyászkodunk.

Hanem Ámor gyorsabb volt Marsnál, a félelem a dacnál, a fürgelábu herceg a vén Miksánál.

Mire a császár összetrombitáltatta a nehézkes német atyafiakat a birodalmi gyülésre, Zsigmond már ki is fördőzte a kezdődő rheumáját a felhévizi Királyfürdőben, sőt meg is érkezett Trencsén várába, ahol Zápolyáék a nyarat tölteni szokták és szép jóreggelt kivánt a fenséges amazonnak.

XVI.

A nyári nap ugy tüzött le az égről, mintha egyszerre akarna kiömölni a nyavalyás kis sárgolyóra. A trencséni várhegy komor csucsáról leijesztett virágok megrohanták a völgyet és ugy habzsolták a bujt-patakos porond testét, mintha az egész földet magukká akarnák virágozni.

A sáncfalak odvaiból fecskék usztak ki sikló repüléssel.

A várkert hüvös tölgylombjai alatt Borbála közelebb dörzsölődött az Imre nyitott dolmánykájához. Száján még ott nedvesedett a békekötés édes pecsétje. De az ajkakon már borzolta a csók izét egy fészkelődő kérdés.

- Te! Aztán hát mutasd, hol csókolt meg a hires királynéd?

Imréből boldog kacagás kanyarodott ki. A homlokára mutatott, ahol két domborulat külön ivben duzzadt a két szemöldök fölé.

- Itt. Látod, szentem?

- Eh! Ne nevezz engem igy. Nem vagyok én szent.

- De nekem az vagy!

- Akkor se szólogass annak.

- Mért? Hiszen nem hallja senki?

- Olyan parasztos! - biggyesztette el száját a lány.

Hanem ez most mégse volt komoly duzzogás. A szemei csillogtak, mikor fölágaskodott, hogy jól megnézze »azt« a helyet...

Büszkeség lobogott a szemek kékjében, bár itt-ott sárga cirmok villództák bele a féltést.

- Te! Aztán mindég olyan szép az az Anna?

- Nagyon, - bólintott Imre áhitatos butasággal.

- Szereted?

- Ssssz!...

Amaz nevetett, önmagáért való boldog nevetéssel.

- Jobban, mint éngem?

- Az már nem lehet, szivem.

- Borbála!

- Jó, hát Borbála. Tubicám, gyöngyvirágom!

A lány összeolvasztotta a két szemöldöke aranyát.

Valahogy kezdett nemtetszeni neki ez a nagy vigság, ez a világból kidagadó bolond jókedv. Igy kevésbé érezte megszállottjának Imrét, mint amikor kiárkolt szemmel és holdas szomorusággal őgyelgett körötte.

Odarántotta a vállát.

- Én szebb királyné lennék.

- Te?

A fiu nevetni kezdett.

- Te? Királyné?

- Én, én! Mit ámolyogsz?

- Hát hogy: te királyné!...

- Igen.

- De mikor én nem leszek király!

Borbála arcát elömölte a pirosság.

Végigmérte a legénykét és toppantott.

- Attól én még lehetek, - kiáltott s a szemében hirtelen megszaporodtak a sárga cirmok.

Sarkonfordult, otthagyta az elhült lovagját.

Imre utána indult. A lány szaladni kezdett. Félszemmel hátra, féllel az utat ügyelve. A távolság veszedelmesen fogyott köztük. Erre nekivágott a virágágyásnak.

Az apród megdörgölte mérgében az orrát. Neki ez már nem volt szabad. Legázolni a friss palántákat? Ohó!... Szép tánc is lenne abból! Meg aztán könnyen megláthatná valaki a kastély-ablakból, ha a bokrok közül kitör.

Oldalt került hát szépen, le a porondos utra. Ott is okosabban szedte a lábát. Mire a sietség most már, mikor ugyis vége a csóknak? Borbála nyilván fölmegy a házba.

Nagyot csudálkozott, mikor a várudvarra kiért.

Nem hogy ott volt Borbála, de hozzá meg is szerezte magát egy lovas daliával, aki az Ókapu felől jövet épp most penderedik le a paripájáról.

No ez különös!

Az idegen mélyet bókol, söpri a fövenyt az ezüstcsipkés szélü selyem süvegével. Hagyján! Ezt még kegyesen megbocsátaná neki az apród, ha a süveglóbálást nem követné egy irdatlan hosszu kézcsók. De követi.

- Egy, kettő, három, - számolt Imre egyre jobban nekifuvalkodva.

A kézcsóknak se vége, se hossza.

- Megállj te cégéres! - berzenkedett föl erre.

És kemény léptekkel átvágott az uton.

Maga se tudta, hogy kire is neheztel inkább. Az idegenre-e, aki ilyen orcátlan, vagy pedig Borbálára, aki mindezt szivesen türi! Ahelyett, hogy félrelökné! Nyakon teremtené! Vagy legalább csak »valamit« csinálna vele!

Egyszerre nagyon nehéz lett a szive.

Mogorván állt meg a szépelgő pár előtt. Ezt a kikent-kifent ficsurt nem ösmerte. Ugyan kiféle, mifajta lehet?

Akármennyire törte a fejét, nem emlékezett rá, hogy találkozott volna a horgas orru, nyulós ábrázatu legénnyel, aki az általános világi divattól eltérőleg csupaszra borotválta a bajusza helyét és szakált se hordott, amint azt rendes emberek szokták.

Mérgét nyeldesve baktatott közelebb. Mire odaért, jött már az urasszony is a meleg-ház felől. Virággal teli kosárkát lóbált a karján.

- Ah, Dóczy uram! Milyen váratlan vendég! - kiáltotta.

Most hát megtudta Imre, hogy ki a jövevény! És a bosszusága fanyar dühhé olvadt.

Lám, az előd! A dédelgetett kedvenc! Akinek nevét összecsücsöritett szájjal szokás kiédeskedni a kastélyban. Itt a példakép, akit annyiszor dörzsöltek az orrához különféle alkalmakkor, melyek egytől-egyig rosszemlékűek voltak rá nézve!

A csajbókolás megismétlődött. Ujabb kéz- és lábfícamitások. Kalaplóbálás, szemforgatás.

Némi megnyugvással állapitotta meg Imre, hogy ez a kézcsók még tovább tartott, mint a másik. Dóczy ur egyszerüen rátapadt a felényujtott kézre, hogy ugy kellett lehessenteni róla, mint a legyet a mézről. Hanem ez már nem javitott Imre kedvén. Orrlógatva várta, hogy az idegen róla is tudomást vegyen.

De Dóczy ur nem mutatott erre semmi hajlandóságot. Visszadöngicsélt Hedvig asszony előbbi szavaira.

- Sőt nálam is váratlanabb vendég, fenséges asszonyom, akit előre megjelenteni szerencsés vagyok!

- Ugyan kicsoda? - kiváncsiskodott Borbála, mintha ő se venné észre, hogy negyedik tanuja is akadt a tereferének. Bár egy pillantása odalopott Imrére. Igy sötétre zordulva már kedvérevalóbb és alaposabb szerelmesnek látszott a fiu, mint az előbb.

Dóczy ritkás fogai vigan kásáztak ki a lebiggyenő felső ajka mögül.

- Találja ki szépséges hugom.

- Csak nem Dóczy Ferenc?

- Lejjebb, lejjebb a korban! Följebb a rangban és átellenben a fajban!

- Lengyel? - csipett bele Hedvig is a játékba.

Dóczy hunyorgott.

- Közeledünk.

- Laszkó Jeromos?

- Magasabban.

- Tarnovszky herceg?

- Annál is följebb.

Hedvig nagyotsejtő türelmetlenséggel vágott közbe.

- Látja kegyelmed, hogy igy ki nem találjuk soha!

- Mondom asszonyom, mondom. Süveget nem hord, mégse jár hajadonfővel. Almát tart, csak nem harap bele. Mi ez?

A választ be sem várva mélyen bókolt.

- Egy királyi herceg. Őfensége Jagelló Zsigmond, Kázmér lengyel király legifjabb fia esedezik kegyes fogadtatásért.

- A király öccse?

- Maga személyében.

A hölgyek összenéztek. Mind a kettőnek villant a szeme.

Dóczy élvezte a meglepődést.

- Remélhetek-e egy rózsát a fenséged kosárkájából feleletképpen?

Borbála nyult is a virágért. De az urnő arca már megint hüvös méltóságot és magátólértetődést tükrözött.

- Természetesen örülünk a látogatásnak, - felelt. - És rajta leszünk, hogy őhercegsége jól töltse az idejét nálunk. Borbála, - fordult a lány felé - értesitsd az egrégiust és intézkedj, hogy...

A szó félbeszakadt. Imrét lehetetlen volt továbbra is észre nem venni.

- Lám, hiszen van itt, aki a parancsot vigye. Czibak Imre, de Palota, főapródunk. - Intett az urasszony az ácsorgó felé.

Imre elpirult.

A kénytelen drill derékba hajlasztotta. Ha kelletlenül is, várta a jobbot. Itt a parancsoló szemek előtt nem lehetett okoskodni.

A parola azonban elmaradt. Dóczy ur nem viszonozta a beajánlást. Helyette a tollas süvegét átváltva a bal kezébe, alapos barackot nyomott a keményen ülő fejre.

- Nagyot nőjj, öcsém!

Jó, hogy a beszélgetőknek sürgősebb dolguk is volt most, mint hogy az apródot figyeljék! Mert igy legalább észrevétlen maradt az a két vasököl, ami csomóba szökött a bodros ing-ujjban. Meg az a még csomósabb válasz, ami kicsuszott az összeszoritott fogak közül, amugy bihariasan.

Imre sarkonfordult, megindult a kastély felé.

XVII.

Ulászló jól számitott. Ezt a gordiusi csomót kardnál finomabban oldotta meg a kötőtü. A háboru elmaradt. Ágyubömbölés helyett muzsika csendült. Egy vérbeli herceg előtt készségesen tárultak föl a trencséni sasfészek megvivhatatlan kapui. A harcias amazon Bucephalosról átnyergelt Pegazusra. Patócsy Máté várkapitány uram helyébe Giovanna lépett. A darabontok lekerültek a falakról, hogy vasing helyett kék dolmányba bujjanak. A pattantyusok ellenben fölmásztak a bástyákra, hogy kanóccal a kézben lessék a tüzmester jeladását az üdvözlő bombardóra.

Mire a vendégek beköszöntöttek, már virággal himes szobák és diszruhákban pompázó hajduk fogadták őket.

A Zápolya udvar nem kevésbé ragyogóan várt az ünnepi szálában, melynek erkélyén az egrégius zenészeket bujtatott el, hogy ez az öröm se hiányozzék a jeles napon.

A hercegnő és Borbála egyforma diszben kápráztattak az udvarló leányok élén. S a főhajtás, mellyel a Tescheni sas fogadta fejedelmi vendégét, semmiben se maradt el a Bourbon liliom méltóságteljes bókja mögött.

Dóczy ur egymásután ajánlotta be a vendégeket, akik az urnő elé járultak kézcsókra.

- Fenség, Jagelló Zsigmond herceg ég a vágytól, hogy magasságtoknak hódolatát bemutassa.

A férfikora teljességében pompázó királyi lovag, minden üde szin élő gyüjteménye, lengyelesen vonzó fesztelenséggel egy-kettőre ugy ott termett Hedvig asszony mellett, hogy szinte ráaranylott a nagy szőkeségével. Fejedelmi szépek voltak igy egymás mellett. A meglepettség halk moraja futott át a termen. Még az urnő is elmosolyodott, mikor a szemben levő nagy csiszolt tükörbe kémlelt.

Dóczy tovább illemkedett.

- Bornemissza János pozsonyi gróf ur, a budai várkapitány őkegyelmessége, fenségednek régtől való nagy hive.

A zömök, bronzarcu öreg katona peckesen hajolt ki könnyüselymü szikszai mentéjéből.

- Asszonyom, - mondta mély öblögetésü hangon, - az én hódolatom csak másodsorban jöhet. Őfelségét a királyt illeti az első hely. Megbizott, hogy üdvözletét Trencsénben prezentáljam.

Hedvig egy pillanatra becsukta a szemét. Mintha valami nagy simogatás futott volna át rajta.

- Köszönettel veszem a kitüntetést a princ nevében is, aki mélyen sajnálni fogja, hogy a magas látogatásban nem lehet része.

- A szepesi gróf nincs itthon? - huzta alá Bornemissza a tévedést.

- A princ vadászik, - szisszent rá az urnő.

A vendégek sorba ismerkedtek. A lengyel urak sorba ölelkeztek. Rövidesen feloldódott a szertartásos hangulat. Ebéd alatt már vidám zsivaj töltötte meg a szálát. Minden figyelem Zsigmondé volt itt. A fiatal herceg megvesztegető szépségében, vidám szellemességével egy csapásra sodort magához minden rokonszenvet. Mintha világéletében Trencsénben tanyázott volna.

Asztal után engedelmet kért, hogy nehány percre visszavonulhasson. Mint mondta, a málhái kicsomagolására akar felügyelni, mert akadnak bennük kényes portékák, amiért kár lenne, ha veszendőbe mennének és nem oda, ahová szánta.

Itt jelentőségteljes pillantást vetett a hölgyekre. Hedvig asszony kegyesen bólintott, Borbála pedig belepirult, ugy, ahogy Imre még sohase látta.

Az apród szorongó szivvel leste Zsigmond visszajöttét. Valami furcsa tompa érzés zsibbasztotta a kedvét. Elfogultan támaszkodott egy oszlophoz és alig felelgetett Sárikának, aki mellé-huzódva panaszolta a maga külön sérelmét.

Dóczy ur nem akarta hölgy-számba venni!

- Talán te is barackot kaptál a bubodra?

- Annál is rosszabb! Megcsipkedte az arcom. Ez több, mint egy barack, pajtás! Elhiheted. Az én koromban!...

- Hmm. - Bólintott Imre megértőleg. - Aztán mit csináltál hugom?

- Biz én a körmére vágtam a kamerárius urnak.

A fiunak fölcsillant a szeme.

- Mindég tudtam, hogy derekabb hajadonkát keresve se lehetne találni nálad.

Zsigmond visszajött végre. Tornyos csomagokat rakatott az asztalra. Mindenki odasereglett, hogy elsőnek csudálhassa a hercegi meglepetést. Finom mivü olasz maszkák voltak a ládikákban. Hedvig asszony láthatólag gyönyörködött bennük. Borbála tapsolt örömében.

- Álorcák, álorcák! Fenséged bálra készült.

- Milyen kár, hogy ilyen meleg napok járnak, - sóhajtott Dóczy. - A szálában fülledt a levegő a tánchoz.

- A kötélen szellősebb is volna, - dohogott Imre.

Hedvig fölényesen intett.

- Semmi se kár, kamerárius uram. Ha meleg a szála, ott a diszkert. Fáklyafény mellett még mulatságosabb is lesz. Rendezünk nagy fölvonulást és maszkaversenyt tüzjátékok mellett.

Nem aludtak a fiatalok ezen az éjszakán egy szemhunyásnyit se. Mind másnap estére izgult. Csak Imrét kerülték a remények szines pillangói. Komoran járt-kelt, mint valami trónfosztott isten, aki elvesztette azt a hatalmát, hogy pokol fenekére sülyessze tüstént az egész világot, kastélyostól, Zsigmondostól, az álorcákkal együtt.

Tudta, hogy a mulatozásban mindenki közelebb dörgölőzhet majd Borbálához, mint éppen ő. Meg hogy ez a közelség nem lesz szépelgések és forró szavak nélkül való.

Ó, hogy bánta már a reggeli kötekedő vigságát! Milyen ostobának látta magát vak bizakodásában!

Az a tekintet, az a sárga-cirmos fellobbanó nézés nem hagyta nyugodni. Tenni kellett itt valamit. Valami nagyot és okosat, ami kiemelje ebből a végzetes apródi szürkeségből. Ami elfelejttesse a barackot. Oda kell kerülnie, ahol az ő méltó és jogos helye van. Oda, Borbála mellé.

De hasztalan törte a fejét, nem jutott eszébe semmi mentő gondolat. Fölrántotta a dolmányát, hogy kimegy a kertbe hütőzni.

A folyosó végén, a lányosház lépcsejénél egy fölgyürt-kámzsás árnyék hussant rá. Megösmerte. Sárika volt.

- Éppen téged kereslek, - lihegett a kis gömbölyüség.

- Történt talán valami?

- Meghiszem azt pajtás.

A kislány kihajolt a kámzsából.

- No Imre, akarsz-e leckét adni mind a kettőnkért.

- Kinek?

- Hát ezeknek a jöttmenteknek.

- Hogy akarok-e?

- Akkor idesüss hamar. Az elébb kihallgattam asszonyunknál a Dóczy praktikáját. Hasznodra lehet, ha egy kicsit ügyeskedsz. Gyere ide a bolthajtás alá, megsugom.

És Imre ragyogó arccal hallgatta a titkot.

XVIII.

Másnap a készülődésekkel telt. Az udvar kicsije-nagyja lótott futott, titkolózott, bomlott. Alkonyattal a seprőgyerekek tisztára simitották a kertet és az utakat. A kertészek fáklyákat tüztek az ágyásokba. Kivilágitották a virág-csárdát is. A gyertyák százai szivárványos fényben sokszorozódtak a lombfüzéres falakon. Bornemissza ur a pályabirák tribünje előtt sétálgatott a még néptelen kertben, mikor váratlanul szembetalálkozott a kastély urasszonyával. A hercegnő maga akart meggyőződni róla, hogy a készülő Olympuson az eljövendő istenek semmiben se fognak hiányt látni.

Az öreg katona utját állta a szép sietőnek.

- Bocsásson meg asszonyom, hogy föltartóztatom. De rég vadászok egy ilyen négyszemközti alkalomra.

- Talán csak nem valami diszkrét ügy, Comes? - mosolyodott el Hedvig.

- Annál is rosszabb. Legalább rám nézve.

- Ugyan?

- Politikai küldetés asszonyom. Tojáshéjból való cipellő az én sarkantyus lábamnak. Hisz különben fenséged bizonyosan rég ki is találta már eddig, hogy nem puszta időtöltésből szegődtem a herceg kiséretébe.

Hedvig meglepődést mutatott.

- Hallom kegyelmedet.

Bornemissza köhécselt.

- A király küldött külön megbizatással. Asszonyom, én nem értek a szócsavarás mesterségéhez. Röviden dologra térek. Remélem, hogy katona-embertől és fenséged férjének egykori jóbarátjától nem fogja megvonni a bizalmát?

- Kegyelmednek el kell néznie, ha a történtek után óvatosak vagyunk.

- Értem, hogy mire céloz asszonyom. De higyje el, hogy a Tomiczky ur által hozott tagadó válasznak, meg a többi sajnálatos dolognak is, egyedül a lengyel volt az oka. Nem lett volna szabad olyan hányaveti módon viselkednie. Tomiczky ugy lépett föl, mint aki nem kér, hanem végrehajt. Erre az udvar se válaszolhatott másképp, mint ahogy felelt.

- Tomiczky talán több joggal követelt, mint amennyivel Szathmáry ur biráskodott, - jegyezte meg a hercegnő. - Hanem hát jó. Ne vitatkozzunk ezen. A következmények majd megmutatják, hogy megvolt-e a kellő hatalma ugy beszélni, amint beszélt. A princ elvégre is az ország akaratát jelenti.

- Fenséged megfeledkezik arról, hogy Ulászló viszont a főnemességre támaszkodik.

- Nem felejtek semmit.

- Szóval kenyértörésre akarja vinni a dolgot. Polgárháboru, - bólintott a vendég.

Hedvig a vállát vonta.

- Nem éppen. Egyelőre csak fegyveres országgyülés Fejérváron.

- Mikor a király Budára hirdette meg? Egy és ugyanaz asszonyom. Más néven. És tegyük hozzá, hogy szükségtelenül. Mert hisz a király szándéka nem egyéb, mint a rákosi országgyülés határozatait Budán ratifikálni. Törvényes országgyülés keretében, ami ne legyen meg-

támadható később az alkotmány szempontjából. János igy békés uton elérheti mindazt, amit óhajt. Ezt izeni általam a király.

Az urnő biccentett.

- Helyes. Tudomásul vesszük. Mi garanciát helyezhet számunkra kilátásba?

- Hozom a király szavát.

Hedvig elnevette magát.

- Szép, - mondta kurtán. - Hanem Comes uram, a szó repül.

- Fenséged kételkedik benne?

- Nem minden esetben. A kegyelmed szavát például elfogadnám biztositékul arra, hogy a király is megtartja a magáét. Hajlandó ráadni?

Bornemissza zavartan köhécselt.

- Kegyelmed nem felel?

- Csak magamért és magamról asszonyom.

- Lássa!

A hercegnő készült tovább. A vendég visszatartotta.

- Kérem fenség, maradjon még.

- Nincs értelme, hogy tovább folytassuk ezt a meddő eszmecserét. Ab initio nullum, semper nullum. Biztositék nélkül nem áll módomban tárgyalni.

- Biztositék!...

Most már Bornemissza kelt föl. A kastély felé mutatott.

- Asszonyom, nem kívánhat különb garanciát annál, mint amit Ulászló küldött Trencsénbe. A saját testvérét.

- Zsigmond? Nem értem.

- Vajjon csak egy gyermeke van-e Tescheni Hedvignek? Jobbkeze, vagy a bal, fia vagy a lánya: nem mindegy-e önnek?

Hedvig szemöldöke felfutott a homloka közepéig a meglepetéstől. Hol összecsukta, hol meg szétnyitotta a legyezőjét. A lélegzete hintált a könnyü selyemtunika alatt.

- Kegyelmed hát azt gondolja, hogy Zsigmond látogatása?...

- Ezt a célt szolgálja. Ugy van. Ami éppen nem jelenti, mintha másrészről János kívánságát a király végleg elejtette volna. De a dolognak ez az oldala még nem időszerü. Beláthatja asszonyom.

A legyező izgatott lebegése megszünt. A tollas szárnyak összecsukódtak. Hedvig szép feje ráhajolt a faragott ébenfa nyélre. Gondolkozott. A király számitása tisztán állt előtte. A könnyelmü öccs és a Zápolya vagyon! Nagy gondtól szabadulás a Jagellóknak és két légy egycsapásra Ulászlónak.

- Nos és Zsigmond herceg? - villant föl egyszerre.

- Átadtam fenségednek. Ezzel az én küldetésem be is fejeződött. A többi asszonyom gondja.

- Helyes. A halasztást, a fölkinált módon, hajlandó vagyok fontolóra venni. Megelégszik kegyelmed ezzel a válasszal?

Bornemissza összevágta a bokáit.

- Magamnak is ugy tünik, mintha tulsoká tartottam volna vissza fenségedet. Tehát a jelszó marad: Junó?

- Nem. Auróra.

- És Mars. - Biccentett az öreg katona.

A hercegnő bucsuzott.

- Kérem, mulasson jól nálunk.

- Én pedig, hogy fenséged ne mulasson rajtunk.

Az urasszony sietve tartott a kastélynak.

Bornemissza utána nézett elgondolkozva. Aztán vállatvont. Föllépdelt a birói emelvényre.

XIX.

Kevéssel tiz óra után megnyiltak a kastély ajtai. Kürtös heroldokkal az élén, virágok mezében, Géniusz-köntösben, tündérek és mithologiai alakok képében kanyarodtak ki az álorcások a nagy köröndön felállitott mennyezetes trón elé.

A bő tunikákban nem lehetett többé különválasztani ismerőst az ismeretlentől, házbelit az idegentől. Mind azon mesterkedtek, hogy áruló jelt ne adjanak. Legfeljebb a lépések dallama és a bokák formája engedett némi kis teret a találgatásnak.

A fölvonuló menet élén, fehér lovaktól vont rózsakocsiban Auróra istennő fehér kis kezei fogták arca köré a lebukó fátylakat. Diadémjában a Hajnal-csillag sziporkázó ékkövekből világitott. Egy átfutó illatnál nem tartott tovább amig elvonult, hogy helyt adjon a Bosszu három tépettköntösü kigyókoszorus nemtőjének. Három Grácia és a kilenc Muzsa után, pávatollas lovaktól vonva jött Junó. Álorcája mögül az istenek anyjának mindent uraló tekintete gyujtott. Hintója mellett, rózsaszin fátyolaiban felhőzve a kis Hébe futott.

A hölgyek után a férfiak jöttek. Itt is akadt látnivaló elég. Egy csoport kecskelábu Faun közepéből nyurga Pán emelkedett ki. Nyomában fölpáncélozott Mars kevélykedett fehér-rózsás pejlován. Egyik kezében kopja, a másikban pajzs. A rövid tunika ivelten izmos és nemes formáju lábszárakról árulkodott. A sisak sürü rostélya leeresztve. Rajta struccforgó, piros-fehér tollakból.

A menet elhelyezkedett az egrégius rendezése mellett és a föllobbanó tüzijáték millió szikrázó csillaga alatt megindult a fényes Olympus a fölporondolt kerti uton át a birói emelvény elé. A dobogón Bornemissza ur, Malachowszky Tamás és Drugeth István társaságában fogadta az érkezőket. Mind a hárman öreg veteránok. Már csak a pályabiráskodásra voltak kaphatók. Előttük kellett ellépdelniök a jelmezeseknek. Körülöttük izgultak a nézők.

A festői csoport közeledett. Egy sugár Themis már át is esett a próbán. Majd Fortuna, Bellona, Ceres, Diana kerültek sorra. A két hintó lassu méltósággal uszott végig az uton. A feketeparipás Junó után, törpe fehér mokányló-vonta kocsin Zápolya Gyurka hóditott Amorett képében a hölgyek közt. Mellette egy Párka ügyelt a kis isten ildomos magaviseletére.

Nem is történt semmi baj, mig a faunok elő nem kerültek. De a nyurga Pán olyan szépen furulyázott, hogy az érzékeny olmützi guvernánt éber szeme is odafelejtkezett. Ekkor aztán Ámor, felhasználva a kedvező pillanatot, kötelességszerüen ugy belenyilazott a hosszu Pánba, hogy az óbégatva menekült a virágcsárdába. A Párka sikoltozott, a nézők kacagtak. A birák

pedig a pajkos Amorett pártjára szegődtek. Jól megvivátozták Adonist, Apollót, Ganimedest, Jupitert és Merkurt is.

Hanem a deli Mars láttára összesugtak a pályabirák.

Rövid tanácskozás után Bornemissza ur kihirdette az itéletet.

- Az igazlátók ugy találják, hogy szépségben és kellemben, valamint hüségben Auróra istennőt és Mars hadurat illeti a pálma, s az est koronája. Lépjenek hát elő és foglalják el helyüket a trónon!

Auróra leszállt a hintóból. A kis Ámort kézenfogva föllépett a trónra. A lépcsőn a rózsaszin köntösü Hébe és három Grácia kaptak helyet, hogy udvarának fényét emeljék.

Viharzó tapssal zugott a lelkesedés.

- Éljen a győztes hadur!

Az istenek sürü csoportjából kivált Mars. Leszökött a lováról és a trón elé lépett, jobbról. Balról a hasonmása.

Az éljenzés hirtelen elhallgatott. Nézőkön és versenyzőkön egyaránt a meglepődés moraja futott végig.

A trón lépcsőjénél két Mars állott. Kettő hajtott térdet.

Egyik szakasztott olyan, mint a másik. Csak a sisak-forgójuk különböző. Egyiken két vörös toll közt egy fehér. A másikon két fehér közt egy piros.

A pályabirák összenéztek. Junó nyugtalanul feszengett a pávás kocsiján. A maszkák kiáltoztak.

- Melyik az igazi? Melyik a győztes?

Auróra gyorsan Hébéhez hajolt.

- Mi történt itt Sárika?

Két eleven barna szem uszkált a lárva mögül egyik lovagról a másikra. A baloldalt térdeplő piros tollforgóján aztán megállapodott.

Hébe visszasugta:

- Ugy látszik véletlen. Két egyforma maszka.

- Vagy inkább rossz tréfa!

- Nem gondolnám. Ha csak Dóczy ur...

- Dóczy? Velem?

Hajnal istennő a fejecskéjét rázta. Fátyolai repkedtek, mint a rózsafelhők. A váll is megrándult. Akaratosabban és kényesebben, mint a virradat gyöngéd szelleméhez való.

Bornemissza ur kijött az emelvény szélére. Átkiáltott.

- Melyiknek adja a koszorut az est királynője?

- Én - felelt vissza egy dacos hang - térdeplő Marsot nem koronázok.

- Igy hát?

- Szálljanak lóra és küzdjenek meg érte.

- Lovagi torna! - ujjongott föl egy magas szoprán, melyben nem volt nehéz a Drugeth kisasszonyéra ösmerni.

Bornemissza aggódva sanditott Junó szekere felé.

A pávatollak hevesen libegtek. A pozsonyi gróf ezt beleegyezésnek vette. Kihirdette a döntést.

- Legyen küzdelem!

Egyszerre szökött talpra mind a két lovag. A sisakrostélyok egymásnak fordultak. Két villogó szempár kereszteződött.

A lovakat hamar elővezették.

Egy pillanatban pattant nyeregbe mind a két vivó. A kör kiürült, a nézők hátrább szedték az irhájukat.

A lovagok bevágtattak a porondra.

Megvillannak a kopják. Összecsapnak. A vért nagyot döbben. Egy szemhunyásnyi időig egy test a kettő. Aztán villámgyors fordulat. Szétváltak.

Mintha ugyanaz a kép tört volna két darabba. A küzdők egyforma magasságuak. Testtartásuk, a fejhordozás és a harcmodor: ugyanaz. Mind a kettő mestere a kopjának, lónak. Gránitszobrok módjára ülik a nyerget.

A paripák prüszkölnek, horkolnak. Két lábon fonnak. Megfordulnak. Ujból összecsapnak. Háromszor, ötször, tizszer.

A kép nem változik.

Csak a vértek döngenek nagyobbakat az ütések alatt és a mének nyihorásznak egyre dühösebben.

Most egész a kör szélére vágtat a két Mars. Onnan rontanak szembe, megeresztett kantárszárral. Egy döfés, gyors háritás, mint a káprázat követik egymást. De a vad hajrában összefut a két ló. A harci mén, melynek fehér rózsa volt a fejpáncélja mellett, nyakonharapta a vörösrózsás ellenfelét. A paripa fölágaskodott. Rövid, fojtott szitok szürődött át a lovagja sisakrostélyán. A fehér Mars döntő ütésre emelkedett.

- Junior, junior! - lelkendezett Pán az emelvény alul.

És már szaladt is, hogy segitsen a porondra kerülő vörös Marsnak.

De a lovag hamar urrá lett a paripája fölött. Előre hajolva a lova nyakával födte magát. A kopjája pedig sebes siklással futott a fehér Mars lábszára alá.

Pán egy helybe gyökerezett.

Ez igazán brilliáns fogás volt.

- Senior! Senior! - ragadta el a lelkesedés a többi isteneket. A kopja kezdte külön fesziteni a nyerget a lovastól. A sisak, a vért, lassan emelkedett. Már csak a kengyel tartotta a lábakat. A két test nehéz zihálását hallani lehetett. Aztán éles csörömpölés.

A fehér Mars elvált lovától. Széles ivben bukfencezett a porondra. Ott elterült hosszan.

A nézőkből felharsant a zsivaj. Összesereglettek. Kacagtak, éljeneztek.

- Vivát a Piros Mars!

- Foglald el bitorolt trónusodat!

- Vállon vigyük, diadalmenetben!

Hárman is kaptak utána, hogy fölemeljék.

Erélyes kéz háritotta félre őket.

Junó leszállt a hintóból és egész Hedvig asszony hangján parancsolta:

- Mutasd meg az arcod, lovag!

A győztes habozott. Fölnézett a trónra, majd Junóra és lecsüggesztette a fejét.

Az istenek anyja a furiák kezével kapott most a sisakhoz. A csatlószij engedett. A sisak leröpült.

Födetlen fejjel ott állt az apród.

Az Olympus éijenzett. Még az időközben föltápászkodó lovag is kiáltott egy vivátot. Csak hárman hallgattak. Akiért a versengés folyt, aki a győztest leleplezte, meg a nyurga Pán. De az már ott se volt. Bokortól bokorhoz lapulva tünt el a virágcsárda mögött.

A letört Marsot Jupiter támogatta föl a kastélyba. Vére nem csordult, sebe nem esett, éppen hogy bicegett a kimarjult lábával. Hanem magához közel senkit se eresztett. Az arcát nem mutatta. És Junó az istenek anyjához illő szigoru hangon szólt az apródnak:

- Kövess.

Két Marssal indult a céco és Mars nélkül folytatódott. De azért kitartott kakas-szóig a toboros, egeres, süveges, lapockás, meg a lengyel változó. Auróra megközelithetetlen fönségben trónolt egyedül, egész a maszka-levetésig. Akkorra eltünt.

Se ő, se Zsigmond nem kért a korhelylevesből.

XX.

A vendégek késve gyülekeztek a fényes táblánál. Nagy meglepetésre János véletlenül megérkezett. Az örömet csak egy másik véletlen rontotta. A herceg meghült az éjszaka és szobáját volt kénytelen őrizni. Ugy látszik, hogy váratlanul a rheumája ujult ki, mellyel Budán a fölhévizi fürdőt járta.

Tábla után a vendégek ásitozva lézengtek a jeges üstökkel hütött termekben. A nyomasztó hőségben jobb hijján azzal mulattak, hogy a két Mars titokzatos históriáját találgatták. Az egyik egy udvari apród, ez kétségtelen. De ki lehetett a másik, aki rejtve maradt?

Kun Ágota már-már készült elvetni a sulykot, mikor az ajtó kinyilt és Dóczy lépett a terembe.

A kamerárius ur arca teli volt ragasztva flastromokkal. Hozzá olyan szabályszerüleg sántitott, hogy senki se találgatott tovább. A vendégek kacagtak.

- Sebaj, - vigasztalta Hedvig a kárvallottat. - A vajákosom majd rekommendál kegyelmednek egy jóféle irt marjulás ellen.

A nyurga legény savanyu képet vágott.

- Bizony fenséges asszonyom, elkelne valami ártalmatlan csillapitószer az apród számára is - felelt.

- Legyen nyugodt, kezelésbe van.

- Hólyaghuzó lesz a legjobb, - forgatta tamariskus-pálcáját az udvaronc dohogva. - Az ilyen pökhendi kis urfiaknak ajánlatos még idejekorán lelohasztani a tüzét.

Senki se felelt. Az álmosak oszladoztak, hogy a délutánból toldják meg, amivel az éjszaka adós maradt. János az urak házába vezette Bornemisszát, ahol minden jel szerint néhány falu sürgősen kockára kivánkozott.

Dóczy ur követte őket. A küszöbön elbotlott a székely pokrócban és akkorát talált lódulni, hogy a szemközti falig futott tőle. A kimarjult lába eközben különös módon jól szuperált. De nem volt, aki megütközzék ezen a furcsaságon. A hercegnő Borbálával együtt a rheumás vendég látogatására indult.

Borbála vékony aranyláncon emberképü majmot vezetett maga mellett. Még Budán vásárolta kóbor jokulátoroktól. Azóta a majom nagy szerepet vitt a Zápolya-udvarban. Asztalnál Borbála mellett foglalt helyet és külön lakáj állt a háta mögött. Ez egyébként meg is illette a bolondos jószágot, mert igen előkelő köntösben igen előkelő nevekre hallgatott néha. A szerint, amint Trencsénben éppen elégedetlenek, vagy még elégedetlenebbek voltak gazdái a másik udvar eseményeivel...

Zsigmond nyugvóágyon és bepólyázva fogadta a ház irgalmasait. A rheuma csakugyan alapos garázdálkodást végzett rajta. Orra hegye se látszott a finom fekete selyemkendőből, amit a látogatók belépésekor fél arcára huzott.

A leeresztett ablakzsindelyek félhomályában olyan volt igy, mint valami sebesült Mars isten.

A két hölgy kezet nyujtott a szenvedőnek, aki azokat tiszteletteljesen megcsókolta. A majom sietett követni a példát. Ő is parolát nyujtott a hercegnek. Erre kitört a kacagás.

- Pompás állat! Nem hittem volna, hogy ekkorát nevessek még ma. - Derült Zsigmond.

Borbála produkálni kezdte a kedvencét.

- Défilez!

A majom méltóságteljesen fogta föl a hosszu köpenyege farkát. Végigbegyeskedett a termen.

A két dáma összemosolygott.

- Présidez!

Az állat a nyugvóággyal szemben álló öblös karszékhez ment. Palástját hullámos ráncokba igazitva leült. Aztán nyugtalanul nézett körül, mint akinek hiányzik valamije. Hedvig leemelte egy ámbra-doboz aranyozott, korona formáju födelét. Rányomta a fejére. Ettől megnyugodott. Kevélyen pislogott maga elé és az oldalát vakargatta elégedetten.

- Mi a neve a felséges dögnek? - kérdezte a herceg.

Megint összevillanás. Halk nevetgélés.

Hedvig asszony elfordult.

De Borbála kislányos daccal rántotta meg a vállát.

- Ninette, - mondta.

A herceg majd lekacagta magát a székről.

Ezen az arcon ugyan nem is verhetett magának fészket a boru. Zsigmond értette a módját, hogy ne tiltakozzék, anélkül, hogy helyeselne. Csak a tréfát és csak önmagáért élvezte, mint valami fölfakadó izü friss gyümölcsöt.

Élet, halál, minden játék volt ebben a játékos kézben, még önmaga is. Reggeltől estig való kérészröpdösés, bele a vak szerencsébe, ami ugy folyta körül, mint a levegő.

- Gyer ide, - selypitette a fintorgó kis állatnak. - Megérdemled, hogy ezért a kitünő tréfáért igazán praclit szoritsak veled. De kegyelmetektől is, hölgyeim, - fordult a látogatók felé - kétszeres kegy volt ez a vidám látogatás. Zavarban vagyok, hogy mivel viszonozzam.

- Azzal, hogy gyógyul herceg.

- Mivel töltötte a délelőttjét? - szorgoskodott az urnő.

- El sem képzeli, asszonyom.

- Talán valami érdekes lektür?

- Eh! Nincs érdekesebb olvasmány az életnél.

- Akkor hát az életet olvasta?

- Igen. A mennyezeten számoltam meg a napsugarakat.

- Csakugyan?

Borbálának kicsit gunyosra szükült a mosolygása.

- És mennyi volt?

- Csodálkozni fog, kisasszonyom. Tizenhat. Pontosan annyi.

Hedvig asszony jóindulatulag tanulmányozni kezdett egy fali szőnyeget. Szórakozottan mormolta:

- Hiába, egyedül a keletiek értenek a szinkeveréshöz...

A herceg tudomásul vette ezt az előzékeny kikapcsolódást. Most már egyenesen Borbálához beszélt.

- Később meg találócskát játszottam. Ösmeri ezt a játékot?

- Nem.

- Kár. Kitünő időüző. És néhány gomb elegendő hozzá.

- Fenséged megtanithatna rá.

- Kész örömest, Auróra, istenek leánya.

- Fenséged gunyt üz.

- Isten ments! Inkább álmokat üzök. Mert lássa, mialatt a napsugarakat számláltam, álmodtam valamit.

- Érdekes. Sohase hittem, hogy ez a két dolog, a mathézis és kabbala, megférjenek együtt. De a gombok szerepét még mindég nem látom.

- Pedig egyszerü. A gombok voltak a mathematika.

- Nem értem.

- Nekik adtam föl ezt a kabbalisztikus kérdést: Mennyi idő kell hozzá, mig az álmom valóra teljesedik? Minden gomb a dolmányon egy point. Ha párosan jönnek ki: hamart jelent. Ha páratlanul...

Legyintett a kezével.

- Ez esetben nem maradna más bátra, mint a világ legbutább dolga.

- Micsoda?

- Várni.

- És a gombok?

- Páratlanok voltak.

Borbála fölkacagott. Ingerkedő, kicsit kárörvendő volt ez a nevetés.

- Igy hát eldült a kérdés. Fönséged »a világ legbutább« dolgára kényszerül.

- Tévedés, - mosolygott ki a kendője alul Zsigmond. - Képzelje, segitettem a szerencsén.

- Hogyan?

- Egy gombot letéptem.

Hedvig hirtelen ráötlött, hogy a szőnyeg arabeszkjeiben humor is van. Jókedvüen nevetgélt.

- Pompás, pompás, - mondta. - Ez a koronás sárkány itt, határozottan emlékeztet valakire.

Zsigmond irgalmazott a számüzött lelken. Homlokára ütött.

- Hölgyeim, revánssal tartozom tekegyelmeteknek. Egy sárkányfiókkal. Nem illik a vigságot csak elfogadni.

- Fenséged tud valamit számunkra?

- Ami majdnem fölér a majommal. Megengedik?

- Természetesen.

A herceg kiáltott.

- Iván!

Az ajtó megnyilt.

Borbála halkan fölsikoltott.

Középtermetü, emberféle szerzet lépett a szobába. Félorcája napedzetten barnás. Hanem a másik fél, a kézzel együtt, fekete volt, mint a szerecsené. A szörnyetegnek hiányzott a jobb szeme és az üres csontgödörben valami vörös-eres tömeg kocsonyásodott. A szépszabásu áll és a nemesen ivelt orr megdöbbentő hangsulyt adott a torz ábrázatnak.

A két hölgy ijedten tartotta maga elé a kezét.

Zsigmond sietett a megnyugtatással.

- Nem kell félni tőle. Nem árt senkinek. Sőt roppant mulatságos. Néha, mikor unatkozom, magamhoz hivatom. Iván olyanokat tud mondani, hogy nincs az az udvari bolond, aki fölérne vele. Amellett kész tudós. Öt nyelven beszél. Melyiket óhajtják?

- Nekünk mindegy, - tért meg büszkeségéhez Hedvig a riadalomból.

Borbála visszaült a helyére és élvezte azt a különös érzést, amit a borzalom és kiváncsiság keveréke okoz.

Zsigmond intett a legénynek.

- Gyere közelebb, Iván. Ugy. És most felelj a szép dámáknak: ki vagy?

A szörnyetegen valami rebbenő hullám futott át. Az ép szemét is lecsukva felelt habozás nélkül:

- Isten küldötte vagyok.

A hölgyek összenéztek. Mind a kettőnek megütközés kövült az arcára.

Zsigmond folytatta:

- És ki volt az ősöd?

- Az uj élet hirdetője. A szlávság fölkelő napja, deli Markó király. Akiről a Duna vizén tul minden gyermek hősi éneket dalol. Aki a kardjával óriás sziklákban hasadékot vágott, hogy azon keresztül vezesse a seregeit. Aki játék módjára dobálta a hegyeket. Az a Markó, aki ezer csatát győzött és akire büszkék szerbek és bolgárok.

- S mi vagy te?

- Ma szolga, holnap ur, holnapután cár.

- És végül?

A szörnyeteg homlokán veritékcsöppek gyöngyöztek. Tágra meresztette az egy szemét.

- Próféta, - sugta oly titokzatos hangon, hogy Borbálát elfutotta a ludbőr.

Zsigmond meghajlásában egy kis büszkeség feszengett.

Hedvig a zsebkendőjével legyezgette magát.

- Bő viszonzás a majomért.

- Fenséged mit tart a fickóról?

- Eszelős. Megszállott, vagy cégéres. Mindenesetre mulatságos az orcátlansága.

És ujból nevettek, örülve a saját jókedvüknek, mint valami véletlen talált kincsnek.

A felemás ember állt és nézte őket. Az orrcimpái remegve hólyagosodtak. Homlokán üszkös máglya égett, vértanuk máglyája. A szája mintha kimondatlan szók terhétől roskadoznék.

Borbála rábüvölten bámult.

- Fenség! Egy alku.

- Állom.

- Adja nekem ezt az embert a majomért.

A herceg gálánsan csókolta meg a feléjenyujtott kezet, mely most hideg volt és galvánikusan rángatózott.

- Kész örömest. De félek, hogy rossz vásárt csinált. Ha meggondoljuk, az a majom mégis csak többet ér.

- Bizza rám, fenség.

- Mehetsz Iván.

Zsigmond kiintette a legényt az ajtón.

Mikor a zár becsapódott, a küszöbön megállt a megrugdalt szolga. Keze ököl lett. A két izmos karja belesujtott a levegőbe.

- Cserni Jovánt egy majomért! - Horkant a folyosó néma sikátorába. - Megálljatok kutyák! Megálljatok kutyák!

XXI.

Hála Giovanna kenőtudományának, a herceg szemlátomást épült és Dóczy urnak is használt a marjulás ellen való jóféle balzsam. Rövidesen Zsigmond már lejárt délelőttönkint labdázni Borbálával a kastély előtti térségre. Csak a kamerárius sántitott még egy kicsit. De Janus Pannonius csintalan verseivel a térdén jól lehetett azért a fiataloknak szükséges strázsát a hátbizsergető mulatsággal egyesiteni.

Tekintve hogy Dóczy ur épp a 276-ik versezetnél tartott és mert Lucia szerelmi szépsége erősen érdekelte, ez a strázsamesterkedés nem volt valami tulszigoru. Tőle ugyan suttoghatott a herceg Borbálának amit éppen akart.

Imre dult-fult a torony karcer-szobájában. A párkánydeszkát verte.

- Hiszen kerüljek én ki innen egyszer!

Szerencsére a zár kibirta a rohamot, mig az előkelő vendégeskedés tartott. Még azután is, hogy a látogatók, a princ és kétezer fegyveres diszkiséretében szép közakarattal megindultak vissza Budára, retesz mögött tartotta pár napig az urnő a bihari bölényt. Nehogy alkalma legyen megint beleöklelni a számadásaiba!

Egyelőre kárbaveszett a nagy óvatosság.

Az apród szerepét átvette a szerelmesek hü fegyvertársa, a véletlen. Sándor lengyel király betegágynak esett, mire Zsigmondot sürgősen hazahivták. Elköszönni is alig maradt ideje. Igy esett, hogy egy verőfényes napon végre fordult a kulcs és az apród kiléphetett az áhitott szabadságba. A raboskodó napok alatt magába nyelt indulatossággal gőzölgött egyenesen Borbála elé.

Egy hajnalicska virággal befuttatott lugasban lelt rá, amint az irott példa után épp egy lángoló szivet varrt piros fonállal valami ételeszköz-tartóba.

Imre viharos csörtetésére ijedten ejtette térdére a munkát.

- Hogy kerülsz te ide?

- Felőled ugyan akár Ábrahám kebelébe is költözhettem volna - rontott ki amabból a visszafojtott keserüség. - Anyádasszony ketrecbe záratott, mint valami ártó fenevadat, neked meg kisebb gondod is nagyobb volt, mint hogy velem törődj.

- Bölcsen tudhatod, hogy nekem a vendégek mellett a helyem. Te pedig, ha ostobaságokat csinálsz, ne panaszold, mikor iszod a levét.

Valamivel szelidebbre bársonyodva tette hozzá:

- Nem nagy dolog lehetett az egész fogságod. Hisz a csontodat se törték ugye? Igy legalább többet gondolhattál rám.

- Igen. Átvehettem a te részedet is.

- Arra nem volt szükség.

- Igazán?

Imrének földerült az arca. Kapva lelkendezett a biztatásra.

- Esküdj meg, hogy jártam az eszedben!

- Kell is nekem eskü. Van aki tanusitsa, te hitetlen pogány.

- Kicsoda?

- Iván.

- Az meg már kifia-bornya?

- Az uj lovászom. Zsigmondtól cseréltem a majomért. Mindennap kérdeztettem utánad.

- Zsigmond?

A fiatal ember visszasötétedett.

Hát már: »Zsigmond«!

Csak igy: »Zsigmond«!

Többé nem: »egy azokból a hiresekből«. Sem: »a polyák«. Sem: »a herceg«. Nem. Csak Zsigmond. Mint ahogy ő Imre. Ő, akiből rab lett, mig amabból »Zsigmond«.

- Te, - csikordult ki belőle a tehetetlen düh. - Azt a te Zsigmondodat pedig én leütöm egyszer.

Borbála ketté csudálkozott egy szál piros fonalat a fehér fogai közt.

- Miért?

- Egyszerüen azért, mert: »Zsigmond«.

- És az bün?

- Én nem türöm.

- Imre! Bolond vagy?

Az apród fujtatva vetette magát a szembeneső padra.

- Az - felelt kurtán. - A másik meg szélfejü bitang! Pernahajder. Cenk fickó.

- Mit vétett neked, hogy igy szidod?

- Azt, hogy el akarja forgatni a fejed.

- Imre!

- Ez az igazság. Az, hogy szerelmes szándékkal jött ide a kutya. Meg az, hogy rajtad felejtkezett. Belédgárgyult. Elvesztette rajtad még azt a csöpp eszét is, amit fejébe dagasztott a bába! Azt mondom neked, hogy szerelmes beléd fülig. Fülön tul is. A beste!

Most végre kiadta, ami a begyében volt!

Nagyot fujtatott és várta a szörnyű leleplezésének méltó hatását. A lángba pirulást. A felszökést. Az ijedt tiltakozást, kellő felháborodást.

De Borbála csudálatosképpen a helyén maradt. És ha a pirulás föl is látogatott az arcára, az ijedt megbotránkozásnak nem mutatkozott azon semmi nyoma. Ellenkezőleg. Mintha a büszke öröm cikkázása lenne az a mosolygás, ami átsuhan ott a piros szájon, melynek két nyilacskája lassan lefelé görbül, mint a megdicsért kis bubának.

- Igazán gondolod, hogy Zsigmond szerelmes belém? Miből láttad?

Ez már sok volt. Itt betelt a mérték.

A fiuból kicsordult a keserüség. És ömlöttek belőle az ingerült vádak, a rabság lefeszitett indulatai és a féltés egész tavasz-áradása. Mind egy-egy lélek-gerendát, sziv-bölcsőcskét hintált a hullámain.

Ki kellett tenni a kézből azt a pamutszivet mégis.

Borbála megütközve fordult oda.

- De hát mért gyülöljem? Azt mondd meg! Miért? Amért neked nem tetszik az orra-állása? Amért a fejedbe vetted esztelenül? A herceg kedves ember. Igen jól mulattam.

- Akkor szereted is.

- Se nem szeretem, se nem gyülölöm. Csak örömest voltam vele. Ennyi az egész.

- Na, ha »örömest«, akkor áldjon meg az Isten.

Imre szeméből cipruságak integettek. Fölkelt, mint aki indul.

A lány elkapta.

- Megállj! Hova szaladsz csacsi? Hisz nem komoly a dolog. Te tudod legjobban.

- Mered állitani, hogy nem szereted?

- Hallod, ha semmiről, de erről az egyről gondoskodtál. A repülő Mars! Rossz tréfa volt, hanem jól sikerült. És ha láttad volna! Dóczy sántitott hozzá!

Borbálát megint elkapta a nevetés sodra.

Imrének is elakadt a berzenkedő szava. Virágokat örvénylő szédüléssel hajtotta le a fejét. Azok a rozmarin-illatu ujjacskák pedig birtokukba keritették a hullámos fürtöket és fontak, matattak köztük hizelgő cicadörgölőzéssel. Maga se tudta, hogy zökkent vissza a padra.

Borbála melléült. Kezébe kulcsolta a kezét és teliszórta a szeme csillagszóróival.

- Ide hallgass, te golyhó! Nem szerelem volt az, amit te itt láttál. Egészen más ennek a neve. Nem érzés, hanem politika. Tartozom a családomnak azzal, hogy a céljainak utjába ne álljak. Mikor a nevem leirom, ugye akkor is ez jön előbb: »Zápolya«. És csak aztán: »Borbála«. Ez belőlem, ez a »Zápolya«, ez a családomé. A princé.

- És a Borbála?

- Még kérdezed?

- De mikor nekem mind a kettő kell!

A lány okos-hüvös anyáskodással nyugtatta.

- Persze hogy kell. Tiéd is lesz az mind a kettő, te bölényke. Hanem előbb légy olyan emberré és olyan valakivé, hogy a te Borbáládat nekedadni legyen a politika.

- Most se megyek a szomszédba mendikálni. Ott a tizenhárom pusztánk!

- Az nem elég.

- Hát Mindszent, Marja, Vadászi, Szőreg, Keszteg, Esküllő?

- Nem elég.

- Czéczke, Fancsika, Ürgeteg, Körtvélyes, Kurthalastelke, megtoldva Kerekligettel?

- Nem elég, nem elég, nem elég. Ide fülelj kedves! Nem a dominiumok kérdése ez. Más valami. Csacsi vagy, gyerek vagy, és tetejébe én is az vagyok még. Egyikünk se ért a dologhoz. Hagyjuk mi csak szépen a politikát politikának! Azon igyekezz, hogy minél előbb nagy emberré legyél. A többi az én gondom.

Imre a fejét csóválta.

- Nem egyenes beszéd ez aranyvirágom. Én a ti politikátokat be nem veszem, meg nem értem soha. Nekem válaszolj te kereken.

- Felelek, majd mikor neked jogod lesz kérdezni. Ha ugy állasz elém, mint akinek ez már lehet és szabad.

- Mit kezdek én addig! - sóhajtott a fiu.

És ebben a sóhajtásban olyan közel talált repülni a másik fiatal szájhoz, hogy az édes-izes gyümölcsöt le kellett szakitani róla.

Kicsit elszédültek bele mind a ketten.

Borbála szőke feje odahervadt az Imre vállára és jól elfészkelődött ott a váll öblös kosarában.

A konyhamester táblához hivó harangja rebbentette őket külön. Az apród felszökött. Neki még tisztelegnie kellett az urasszonynál. Sietve lépett ki a lugasból.

Valami furcsa zajra neszelt. A gallyak közt különös emberállat próbált elosonni. Fele barna volt az ördögadtának, fele pedig fekete, mint a sávolyos szövet.

Imre ráhökkent egy pillanat hosszáig. Aztán megragadta a leselkedőt két fülénél fogva. Megrázta, mint halász a bográcsot.

- Megállj hé! Ki vagy, te istencsudája?

A felemás rádárdázta az élő szemét. Perzselő tüz sisteredett ki abból a tekintetből.

- Hát az vagyok! - kiáltotta. - Isten csudája, Markó unokája.

- Akkor erigy a pokolba üköd után! Onnan kémlelődj.

Egy-kettőre ott hempergett a fekete legény a pázsiton, egész hosszában.

Imrének csak a kastélyajtónál ötlött az eszébe, hogy valami Iványt emlegetett Borbála, No, nyilván ezt cserélték el a majomért!

Bánta is ő!

Fütyörészve lépett be a hüvös kapubolt alá.

XXII.

Benoit asszony francia poémákat olvasott föl a királynénak, mikor az ajtónálló Szathmáry Györgyöt jelentette. A kancellár át se öltözött, hanem azon mód, ahogy leszállt a lóról, sietett kihallgatást kérni.

- Felség, bocsánatért esedezem, ha tulgyorsan igyekeztem volna parancsának eleget tenni. Az országgyülésről jövök.

Anna helyet mutatott.

- Hagyj magunkra, lányom.

Hogy egyedül maradtak, intett.

- Hallgatom.

- Óh fölség - szerénykedett a kancellár - nem sok, amit jelenthetek. Bár az igaz, hogy megnyugtató. Öröm, békesség, jóbarátság. Fölkelt a nap és teliragyogta a horizontot.

- Eminenciád nagy rajongója a természetnek, - lepődött meg Anna.

- Igen asszonyom. »Beatus ille qui procul negotiis.« Élvezem a csend költészetét. Azt a fránya pozsonyi szerződést hát végre megsemmisitették a rendek. Sőt! Teljes egészükben jóváhagyták a rákosi klauzulákat. Ez tiszta munka volt.

Anna fölkapta a fejét. Élesen György szemébe nézett.

- Lehetetlen. - Mondta. - Eminenciád tréfál.

- Nem engedném meg magamnak a trónnal szemben.

- Eh! Miksa császár követei ezt nem türhették.

- Nem is türték, felség. És épp itt volt egy kis bökkenő a nagyszerü harmóniában! A követek keményen léptek föl. Háboruval fenyegetőztek az esetre, ha Miksa jogain csak a leghajszálnyibb sérelem történnék. A fegyver aztán visszafelé sült. A rendek kardjukhoz kaptak és határozatba ment, hogy aki e törvény ellen valaha véteni merne, örökös szolgasággal lakoljon.

- És Miksa követei?

- Ki törődött volna ott velük?

- A főurak! Perényi, Bakács, Báthory! Akik hüek hozzánk és velünk tartanak.

Szathmáry elnézően mosolygott.

- Óh asszonyom, ott voltak ők mind a király körött. És megtették, amit tőlük várni lehetett, erről megnyugtathatom felségedet. Olyan pompát fejtettek ki, amin szem-száj elállhat. Zápolya maga kétezer lovaggal jött Rákosra.

- Zsigmond diszkisérete!...

- Hiány nélkül, teljes gálában, felség. Ki állhatna ellen ennyi csillogásnak? Belekáprázott a tekintet és elszorult a sziv. Miksa követei se birták soká. Vakitott a napfény azokon az uj vérteken. De a főurak, akikre asszonyom hivatkozott, kitartottak bizony derekasan. És emelt fővel, tántorithatatlan bátorsággal megszavaztak mindent, amit a hazára nézve ebben az emelkedett pillanatban épp üdvösnek találtak.

- A rákosi klauzulákat?

- Mindent.

Anna végigsimitotta a homlokát. A lélegzete láthatólag elnehezült.

- Lássuk csak! - mondta. - Eminenciád gunyolódik. A nádor! A primás! Nem, nem. Az lehetetlen.

Szathmáry a szeme sarkából figyelt. Nagy nyugalommal bólogatott.

- Ugy van, fölség. Lehetetlen. Jól tudták azt a főuraink is, hogy milyen hatalmas munkát végzett Verbőczy István, mikor ezt az abszurdus törvényt mégis sikerre vitte. Bravur! S épp ezért elösmerésül nemzeti ajándékot szavaztak meg a derék itélőmesternek, akit nem győzök eléggé csodálni. Kell ennél szebb példája a lelkes áldozatkészségnek?

Anna fürkészőleg nézett a kancellárra.

Ez a hang, ez a visszás beszéd, arról a szájról, olyan merőben idegen volt neki!

Megdöbbenésében és izgalmában egyre jobban szorongatta a hátas szék bársony könyöklőjét. Ijedt kiáltássá lett a kérdése:

- A király! És mit tett a király?

- A király, asszonyom, bölcs mérsékletet tanusitott. Ezt a ritka erényt, mely oly jól illik a koronás főkhöz és ami annyira fölébe emeli őfelségét minden eddigi elődjének a magyar trónon.

- Csak nem azt akarja mondani eminenciád, hogy meghajolt Zápolya előtt?

- Isten őrizzen engem az ilyen szentségtörésnek még a puszta gondolatától is! Nem asszonyom. Nem. A király távol állt a meghunyászkodástól. A király mindössze számolt az adott helyzettel és kegyeskedett átvenni mindent, amit elébe tettek.

- S nem vágta a Zápolya szeme közé?

- Nem asszonyom. Annál ragyogóbb cselekedetet müvelt. Szankcionálta ezt a törvényt, mellyel fölséged nem látszik egyetérteni. Az ő szokott, lebilincselően rövid módján. Egyetlen szóval: Dobzse! És igy, amint megdöbbenve látom, szembehelyezkedett asszonyom akaratával. Istenemre, erő kell hozzá! Ha ez se férfias bátorság, akkor semmi se az. De hisz szerencsére nem szükség védenem a monarchát az ő fenkölt hitvesével szembe! A királynő szive telve loyalitással és hódolattal felséges férje iránt. Elégszer tudomásomra adta ezt, nekem magamnak is.

Most végre villant a tekintet fekete nyugalma! Villant és elárult sok mindent, azon a káprázatnyi gyors hasitékon.

Anna összébb huzódott, mint a gazella a párduc ugrása előtt. Már értette ezt az embert, akit az előbb még rejtély módjára fürkészett!

Szathmáry a tölcsér formáju ruhaujjból kifehérlő karra delejeződve füzte tovább:

- Valahára elkövetkezett hát fölségedre a béke rég áhitott napja! És anyai szive ünnepelni fog. Végeredményében Jankó gróf nem is olyan utolsó legény! Bátor. Gazdag. Elmés. Azt a kis szépséghibát meg, amit a családfája mutat, majd betakarja Szent István subája.

Anna ujjai megroppantak az ölében. A kétségbeesés kitört belőle.

- Hisz ez rettenetes! Ez, amiket itt beszél! Hisz akkor Zápolya kezében vagyunk kényre-kegyre?

- Asszonyom, fekete szinben látja a világot. A princ...

- Eh!

- Bocsánat... Jankó gavallérnak bizonyul az egész vonalon. Fölényesen küzd a bosszuállás khimérája ellen. Barátságos rokonnak igérkezik, aki fátyolt fog vetni a tegnapra és segitő kezet nyujt a gyöngébbek felé.

- Kancellár uram!

György sietett közbevágni.

- Értem fölséged hitvesi aggódalmát. Nem elégszik meg se a muló gesztusokkal, se az elhangzó szóval. Szerencsére módomban áll eloszlatni minden nyugtalanságát akkor, amikor hódolattal jelentem, hogy Jankó urfi menlevelet adott őfelsége számára és biztositotta őt jóindulatu védelméről.

Nem folytathatta tovább.

A királyné hangosan felsikoltott. Aztán összegörnyedve ott maradt a székben. Kiégett tekintettel bámult maga elé.

XXIII.

A kudarc teljes volt és teljes a megaláztatás.

Tescheni Hedvig kegyet gyakorol az uralkodó és a korona fölött! És ebben a szégyenben, ebben a megtiportságban itt maradt egyedül. Nincs egy lélek, nincs senki, akire számitani lehetne. Elhagyták, elárulták. Ellene esküdött minden és mindenki.

- Vége, vége! - tört ki belőle panaszosan.

- Felség!

Anna fáradtan nézett az előtte térdeplő férfire.

Az sugárzott, mintha máglyák lobognának benne.

A királyné ösztönszerüleg elhuzódott.

- Eminenciádat se sujtotta le valami nagyon a mi szerencsétlenségünk, - mondta keserüen.

György lehajtotta a fejét. Le egész a bogláros sólya-cipellőcskékig.

A felelete mélyre temetett érceket olvasztott.

- Felséged látja most, ugye, hogy kik azok, akiket védett, akikre bizott és számitott. Érdemtelenek voltak nagy szivének szeretetére egytől-egyig. De nem beszélhet szerencsétlenségről, akit egy egész világ helyett szeretnek. Minden baj és minden csapás csak közelebb hoz felségedhez. Végzetszerü dolog ez asszonyom.

A királyné összerezzent.

- Uram! Hát ennek sohase lesz vége? Hányszor tiltsam meg Eminenciádnak, hogy ilyesmiről beszéljen? Hány lakatot kell tennem a szájára, hogy a vakmerősége le ne törje? Kancellár uram, püspök uram, ön mélyen megfeledkezik a királynőnek kijáró alattvalói hódolatról épp ugy, mint a hitvesnek kijáró tiszteletről. Eminenciád visszaél az elhagyatottságommal és azzal a keggyel, hogy szabad belépése van ezen az ajtón. De tudja meg, hogy tévedett, mikor azt képzelte, hogy gyöngének talál. És tudja meg azt is, hogy ma kimeritette a crimen lesae majestatis legszélső fogalmát is! Cselekedni fogok.

- Ez fölséged joga.

- Élni is akarok vele.

György szeliden bólintott.

- Nincs más vágyam, minthogy felséged keze törje meg fölöttem a fekete pálcát.

- Jelenteni fogom eminenciád viselkedését a királynak. Addig pedig megtiltom, hogy ezt a küszöböt átlépje. Jól teszi, ha azonnal csomagoltat és elutazik valahová messze. Valahová külországba, ahonnan a hire se juthat ide, még mielőtt az exilumát megint megparancsolnám. Óh, Várad, ugy látszik, nem használt eminenciádnak!

A fenyegető szók elhangzottak. Anna remegve dült hátra. Amaz hagyta csöndben, mint ahogy védekezés nélkül engedte magára zudulni a lesujtó vádakat is. Csak mosolygott tovább szelid, végtelen apáskodással. Aztán megcsókolta a lankadtan lefüggő ruha szegélyét és azt mondta zengő és fájdalmas rásimogatással:

- Fölség, szegény királynőm és szentséges madonnám! Mindezt nem fogja tenni. Nem jelent semmit a királynak, mert a király sohase fogta föl az ön meggyötört lelkét. Ereje se volt hozzá. Halottat bolygatni ön tul kegyeletes. Nem fog engem számkivetésbe küldeni se. Hisz

jól tudja, hogy fenséges gyermekének és a dinasztiának nálam hübb védelmezője nincsen. Végül óvakodni fog attól, hogy az ország előtt meghurcoltasson és gyötrelemre itéltessen.

- Gondolja? - villant Anna.

A férfi feje lehanyatlott.

- Tudom. - Válaszolt halkan. - Mert saját magát büntetné meg ezzel, méltatlanul, asszonyom. Mert az én szégyenem felségedet piritaná lángba. Mert az én gyötrelmeim kisértenék éjjel és nappal. Mert egy nyugodt pillanata se lehetne többé. Mert... ön szeret engem Anna.

Mély, orgonabugásu férfisirás volt ez a vallomás.

Anna kisértetlátó szemmel dermedt az előtte térdeplőre. Összeszedte minden erejét, hogy fölülkerekedhessen most az egyszer. Döntőleg, utoljára. Hogy örökre kiszégyenithesse még az emlékezetéből is ezt a mindég visszatérő embert, aki után sikoltott minden ösztöne és aki elől sikoltva menekült a dacos tisztasága.

De a szentségbontó kinyilatkoztatásban nem volt egyéb áhitatnál. Vele-zokogó fájdalom, uj szentséget fölmutató uj vallás hirdette magát benne. Vérét kináló és áldozatos szektárius volt ez a sötét magyar. Papja a végzetnek és utjelzője egy igazabb, emberibb sorsnak. Asztronomusa a nagy éjszakába állitott horoskopnak, rejtett órák és rettegett titkok kikiáltója: maga a szerelem.

A királyné kezeibe temette az arcát. Szava, ami lesujtó villámnak indult, fogyó fényü könyörgés lett.

- Uram, - tördelte idegen hangon - eminenciád nem fog megalázni egy kiszolgáltatott teremtést. Ne merje álmodni se, mintha én, az ön királynője, megfelejtkezett jobbágyunkat...

- Cézárrá akarná koronázni. Igen. - Egészitette ki a gyermekien gyönge botladozást amaz és fölállt.

- Legyen nyugodt, asszonyom. Nem kell kimondania végig. Felséged méltatlan jobbágya megérti ennyiből azt a királyi akaratot, mely szembe mer szállni a saját szivével is, hogy valamiképpen meg ne hajlassza azt a liliomot, amit a heraldikusok a cimerébe róttak. Az ön parancsa, hogy tovább szenvedjünk. Felséged külön, és külön én. Hogy elvessünk magunktól mindent, amit egy felső rendelés ajándékozott a lelkünkbe. Helyes. Nem kell tőlem fölségednek tiltania ezt az ajtót! Exilumba se kell küldenie. Számkivetem én magamat jobban, mintha országhatárok meredeznének köztünk. És nem térek vissza ide, mig felséged nem hivat.

- Nem fogom hivatni.

- De igen. Esküszöm felségedre, aki mindennél több, szentebb és imádandóbb előttem.

Szathmáry György kisudárodott egész királyi férfiasságában.

- Ez hát elvégeztetett. Most csak egyre kérem még fölségedet. Kegyeskedjék megengedni a kancellárnak, hogy a hivatalos jelentését is befejezhesse.

Anna a szemével intett.

A másik tekintete belekapaszkodott és el nem eresztette többé egy pillanatra se.

- Fölséged azt mondta az előbb, hogy mindennek vége. Nem! Maradt egy lehetőség. Egyetlen egy. Ami megmentheti a trónt és felségtek dinasztiáját. Ami jóvátesz multat és jelent. Ami elsöpör viszálykodást és háborut. Ami egyesiti a nemzetet és királyt.

- Hallani akarom!

A férfi már a küszöbön állt.

Mereven nézett Annára.

- Felség! Egy trónörökös.

Ideje volt, hogy kilépett.

A királyné erejefogyottan csuklott össze.

XXIV.

- Marie?

- Igen felség.

- Vedd ki a mécsest az alabástrom tartóból és tedd ide mellém az asztalkára.

- Felséged nem tud majd aludni a fényben!

- Ha tudok élni az árnyékban...

- Szólott felséged?

- Nem, gyermek. Talán patkányok futkosnak a szobában.

- Asszonyom már megint képzelődik. Tennék egy hideg tömlőt a homlokára.

- Köszönöm, lányom. A patkányok attól ugyse félnek. És a baglyok, denevérek, amik a toronyban...

A hangok halk mormolásba vesztek.

- Felséged lázas. Egy por a patikaládából. Egész kevéske kis por. Ennyi. Lám. És kész. Most próbáljon pihenni, asszonyom. Igy. Oldalt a párnán azt a szép sötét-arany hajunkat. Esküszöm felség, mintha a Szajna hullámait látnám. A mi Szajnánkét. Bizony.

Benoit anyásan kotyogott, amig szünet nélkül tett-vett. Kis selyemernyőcskét hozott a mécses elé, hogy félhomályba tompitsa az ágyat, melynek vánkosain ugy nyugodott Anna feje, mint drága ereklye az oltárpárnán.

Kis idő mulva a királyné fölrettent. Szemében a lázas kábulat elsuhanó uszálya felhőzött.

- Marie! - kiáltotta - Marie! Küldesd el ablakunk elől a kobzosokat!

- De felség!

- Akarom. Eriggy!

- De felség, - ijedezett az udvarhölgy. - Kobzosok nem járnak ilyenkor. És ha járnak is, ide ki merészkednék?

- Azt hiszed, hogy senki? Azt hiszed, hogy a trónus olyan magasan áll, mint amilyenben látszik? És hogy az alattvalók hódolata olyan mély, mint amilyennek mutatják?

- Madame, könyörgöm!... Hisz felségedet itt mindenki tiszteli.

Anna hirtelen felült. A dus sötét szőke haja homlokába szóródott. Lefolyt a vállain, melyek most olyan kislányosan gyöngék és gömbölyücskék voltak, a simuló hálóköntösben, mint ha a saját királyi képének hugocskája lenne.

Szemét kimeresztve siránkozta, mint valami rémlátó gyermek:

- Ne hidd, kedves, ne hidd. Az alázat csak behuzott köröm. A hódolat az árulás subája. Alatta öklök szorulnak. És a tisztelet zsámoly, amin át förtelmes vágyak kapaszkodnak fölfelé.

- Asszonyom!

- Idáig! Eddig az ágyig. Érted?

A forró kéz lecsapott az összegyürt takaróra.

- Lányom, még ezen tul is. Mondom. Át ezen a gyolcson. Érzem, hogy süt. Érzem, ne beszélj! Nem akarom. Gondolkodni se akarok. Én undorodok magamtól.

Benoit keze már az asztali harangot kereste.

Anna gyorsan lefogta.

- Nem, - szólt ijedten. - Gyere inkább és mesélj valamit. A Szajnáról. Azt mondtad, hogy olyan a hajam. Ugye?

- Igen.

- És Párisról beszélj. Ahol ritka a hó. Ezt szeretném hallani.

Az udvarhölgy nem birta tovább. Kijajdult belőle az aggodalom és a szeretet.

- Igen felség, a Szajna és Páris! Oda kellene visszamennünk nékünk. Ott ritkább a hó és sürübbek a házak. És ott asszonyom tudott alunni édesen, reggelig egyhuzamban. Nem ugy, mint amióta idejöttünk. Ezek a durva barbárok, harsogó magyarok, ezek a vastagnyaku lázadók...

- Hagyd.

- Fájdalmat okoznak fölségednek. Szüntelen sértik a fülét. Megbotránkoztatják a szemét.

- Nem igaz.

- Fölháboritják a békességét. Óh asszonyom, mióta idejöttünk, nem volt egy nyugodt éjszakánk. Gyehenna ez, nem emberek országa! Szörnyetegek hada, nem nép.

- Marie!

Anna egyszerre fölült. A szemében nem volt már semmi a hőség vérködéből. Gyönge nyaka egyenesre szökkent, mint valami királyi liliomot hordozó szár.

- Lányom, megtiltom neked, hogy népünket, a magyarokat egy hanggal is böcsmérelni próbáld! Nem barbárok ezek: félistenek. És a harsogásukban fájdalom van. Jobb és igazabb alattvalókat nem kivánhat náluk senki halandó király.

- De hiszen felséged szava?...

- Tudod, hogy vivódok. A forró fej rémképekkel birkózik néha.

Parancsolóan nézett a fiatal asszonyra.

- És különben is, engem itt mindenki tisztel. Magad mondtad. Nem?

- Igen.

- Nyugodj meg hát és eriggy feküdni. Késő lehet.

Benoit könyörgőre fogta.

- Madame, hadd maradjak inkább! Legalább csak, mig dereng.

- Szükségtelen. Nézz utána, hogy Annie nem riadt-e föl. Szegény!...

Marie az ágyacskához lépett. Félrehuzta a szuperlátot. A szöszke gyermek két rózsás öklöcskéjét arcához szoritva szitta az álom édesen csorgó mellét.

Anna hosszan bámult a képre.

Mintha láthatatlan csillag gyulladt volna rajta, a homloka sugárzott. A szája halk szókat morzsolt.

- És vele vége legyen mindennek...?

Benoit visszafordult.

A királyné intett.

- Menj a szobádba.

- Asszonyom!...

- Parancsolom.

Az udvarhölgy meghajolt.

Őt már nem lepte meg semmi szeszély. Mióta ez a különös betegség tartott, melynek nem tudtak nyitjára jönni az udvari orvosok, végigpróbált ő a betegével minden képtelenséget.

- Felséged nem óhajt valamit?

- Csak egyedül maradni.

Benoit kezet csókolt és távozott. Kis ideig hallatszott még a szöszmötölése a benyilóból. Aztán csönd lett.

Anna is becsukta a szemét. A szive kidobolta ütemesen a muló perceket a párnán.

Később a fülke felől tompa nesz egyforma ritmusa szürődött át. Egész napi kimeritő szolgálata után a francia nő elaludt. Nyugodtan és mélyen, mintha a Szajna partján, Párisban pihenne, ahol ritka a hó és ahol igazi hódolat lakik a lovagi lelkekben.

Anna gyorsan fölkelt.

A mécsest a cicomaasztalra tette. A fiókból szaggató sietséggel gyöngyöket és szalagokat tépett elő. A kalárist a hajába fonta, a pántlikákkal megkötötte a fürtök végeit. Kis aranyhálót illesztett gömbölyüen, a homlokától körbefutva a fejére. Arcára rizslisztet porlasztott, egy gyapotbojttal piros szint lehelt a közepébe. Szemöldökeit feketén kiivelte. A szempillákat is. Selyem hálóköntöst rántott elő a szekrényből. Ugy állt a szoba közepén, mint a gyönyörüségek Olympusra kacagó istenasszonya.

Egy percig találkozott képmásával a tükörben. Végignézte, mint aki önmagától akar elsőbben is megittasulni.

- Talán... - Gondolta inkább, mint mondta.

Aztán csuklyás nehéz bársonyköpenyt vetett a vállára. Felhuzta a szalagos sólya-papucsot és zajtalanul, mint az árnyék, kisuhant a szobából.

XXV.

A folyosó üres volt és hátborzongatóan néma. Csak a kanyarodóknál égett szövétnek.

Egy ajtó előtt megállott Anna. Óvatosan lenyomta a kilincset. Gyéren világitott teremben, a kandalló mellett egy férfi ült. Fejét a tenyerébe támasztotta. Loboncos szakálla kicsurgott az ujjai közül.

A királyné gyöngéden megérintette.

- Bornemissza uram, - sugta.

- Felséged?

- Ide. A királyhoz...

Anna benyitott és megállt az ágy előtt.

A király odarettent rá.

- Asszonyom! Ilyen késő órában!...

- Csitt, - mosolygott a gránátvirág száj.

És a látogató ledobta köpenyét.

- Nem vagyok-e az ön hitvese, Vladiszla?

Ulászló megmozdult az ágyon. Hallani lehetett, ahogy a lepedő ropog az izzadságtól.

Kerekre tágitotta a szemét.

- Mit müvel Anna? - kérdezte ijedten. - Mikor tudja, hogy a legkisebb izgalom is megárt a digesztiónknak! Két napja mintha az ördögök kergetnének. És most lám, mi jut az eszébe!... Nem, nem, - emelte föl a kezét tiltólag, - ezt nem többé! Nem többet nekünk!

A királyné homloka fehér-izzón égett.

- Fölség! A gyermek!...

A hang elnyulott, mint a sivatagok királytigrisének párjahivása.

Anna ott állt diadalmas szépségének fiatal pompájában.

Ulászló rémülten rántott egy párnát az arca elé.

- Annie! Mi nem akarjuk megérteni a vágyait! Mi nem akarjuk a kevély törekvéseit! Jól akarunk alunni és meggyógyulni. Élni! Élni! Soká, Annie! Hagyj minket nyugton leányom. Ne üzz atyuskáimhoz időnap előtt.

Védekezőleg emelte föl erőtlen karjait.

- No erigy szépen édes kicsi lányom. A jó meleg ágyikódba. És szedd föl a ruhácskáidat is, mert megfázol dusa moja.

A percek ellihegtek.

Anna fölegyenesedett.

Lassan, mint a holdas álomba járó, felöltötte a csipkés selyemköntöst, csuklyás köpenyt. Aztán anélkül, hogy amoda csak egy pillantást is vetett volna, kifordult az ajtón.

A kis Anna ágya előtt megállt. Megcsókolta az alvó gyermeket hosszan, mintha végtelen messzi utra indulna. Majd gyengéden karjába emelte és elindult a benyiló felé.

- Marie?

Benoit asszony éber szeme rögtön felpattant.

A királyné csöndet intett. A kezdődő kérdést tiltó szigorusággal verte vissza.

Már nem volt gyermek, nem volt álomlátó beteg. Nem volt többé megnyiló titok, a saját sebén kicsorduló asszony. Már a liliomos fölség volt, aki megszokta távoli országokban, hogy térdek hajoljanak az akarata elé.

A sebesen öltöző udvarhölgynek azt mondta:

- Vidd át a kicsikét a dámák szobájába. Te is ott maradsz vele.

Az udvarhölgy léptei elhangzottak a folyosón.

Anna lezárta a fülke ajtaját. Az ezüstkorsóból lemosta arcáról a két fekete ivet. Le a pirosságot, fehér rizsport. Le minden föstéket, gyöngyöt, szalagokat, selymet. A haját egyetlen szoros ágba fonta és fekete zsinórral csomózta össze a végét. Állig gombolódó durva vászon hálóköntöst vett fel és fölé a csuklyás gallért.

Mikor elkészült, odaült az irószeres asztalhoz.

Csöngetett.

A belépő kamarásnak kiadta a parancsot.

- Kéretem a kancellár urat.

Tekintete szigoru és apácás komolysággal állt meg az irott időmutatón.

- Halottak napja, - mormolta halkan és rábólintott.

Aztán felállt, kiegyenesedett.

Az ajtón most lépett be Szathmáry György.

A sulyos szőnyegfüggöny tompa suhanással hullt le mögötte.

XXVI.

Karácsonykor, a kis Jézus születésének ünnepén, gyarapodott eggyel az Ur szolgáinak száma.

Hat heti böjt, kegyetlen önsanyargatás és lelki gyakorlatok után a Szent Ferenc-rend zárdájának pesti templomában Szathmáry György, a váradi egyházmegyének öt év óta kinevezett püspöke, ellentmondott a világ minden hivságának és fölvette az egyházi rendet.

1506. év Boldogasszony havában bemutatta első szentmiséjét szülővárosában, Kassán.

XXVII.

A pozsonyi tábor nyüzsgött mint a méhkas. Az öröm harsogott minden torokban.

- Éljen Patócsy Máté!

Még János is lóra szállt. Ugy fogadta hadnagyai élén a trencséni kapitányt.

- Ezer morva talpas, hatszáz huszár és tizenkét öregágyu, - jelentette a vén katona, hogy fiatal vezére előtt megállt peckesen.

- És egy oroszlán. Azt elfelejtette kegyelmed?

- Fogatlan mándruc nem számit, - ütötte le az elényujtott parolát Máté ur szerénykedve.

- Körmöcivel számitjuk bizony errefelé, bátyám.

- No, az még akad talán.

A vezéri sátor előtt leszálltak az urak a lóról. János beinvitálta Patócsyt.

- Hát mi hir otthon? - kérdezte, leülve a cölöpökre rótt deszka-asztal felső helyére. Patócsynak jobbkézt mutatott helyet.

- Semmi különös, - sodorgatta a bajszát amaz. - Vagyunk, vagyogatunk. Toltuk az időt. Mióta tekegyelmed táborba szállt a tavaszon, lestük a hireket, hogy mi lesz? De nem akart lenni

semmi. Nekem pedig melegedett a fülem töve. Törtem a fejem. Ugyan mi dolog ez ottan? Nem szoktunk mink sokat kéringélni, mikor kard van a kezünkben. Tekegyelmetek meg csak a csalogatóst járták itten a némettel. Bezzeg Héderváry bevágott Ausztriába! Derekasan megkoppasztotta a kétfejü madarat a maga fészkében!

János a szájaszélét rágcsálta. Láthatólag nem tetszett neki ez a beszéd.

- Hédervárynak könnyü volt kapitány uram. Mikor ő támadott, még sehol se voltak a német csapatok. Engem meg már maga Miksa császár tisztelt meg a látogatásával itt Pozsony alatt! A főuri bandériumokat hasztalan lesem, Bornemissza uram pedig most gyülekezik a királyi sereggel, ha igaz, valahol Rákosnál.

- Jó-jó. Tudom én, hogy nem babra megy a játék. Bár az ország is tudná! De az csak azt látja, hogyan bolondoznak itt előre-hátra. Attól félek, hogy előbb-utóbb köznevetség lesz a vége.

János hevesen megmozdult a gereznán. Hüvös arcát elfutotta a láng.

- Ki merészelne?

- Aki akarja uram. Kár az igazságért megharagudni. És ezért is gondoltam én, hogy összeszedem Morvában ezeket az embereket. Az urasszony is ráállt, adott pénzt, igy hát itt vagyunk.

- Köszönöm bátyám a segitséget. Jókor jött. Az őszinte szót is, - csillapult János. - Majd meglátja, hogy nem veszett kárba.

Patócsy a fejét csóválta.

- Ohó uram! Lassan a testtel! Nem azt mondtam én, amit kegyelmed értett. Hogy most aztán hübele Balázs! Hanem hogy ésszel mozogjunk. Itt is belécsipünk a svábába, meg ott is. Piszkáljuk, ugratjuk, mig a főseregek beérkeznek. Igy az ország is látja, hogy nem kockázzuk el az időt, meg a fenséges asszony akaratának is elég lesz téve.

- Anyám izent?

- Azt, hogy várja be kegyelmed az ő hiradását, mielőtt a nagy leszámolásra ráadná magát.

- Irást nem küldött?

- Nem. De levelet azt hoztam azért egy egész garmadával. Ennek is, annak is.

János fölállt.

- No akkor csak osztassa szét őket bátyám. A táborban öröm az otthoni pósta.

- Kegyelmed itthágy?

- Összehivom a hadnagyokat. Illik, hogy tanácsban vitassuk meg a kérdést.

XXVIII.

Patócsy ur szétoszttatta a leveleket. A táborban nagy lett a vigság. A markotányos sátrak körött egyszerre fölpezsdült az élet és a tétlenségtől elszuszékodott emberekben megint megbuzdult a vér.

Imre is kapott két levelet. Egyiken Putnoky Sárika szarkalábjait ösmerte fel, a másikon pedig még az irást se kellett néznie. Rávallott az illata a küldőjére.

A szép egyforma betük beszámoltak sorba a Szepesvárán folyó életről és mindarról, ami Imrét érdekelte. Végül meleg biztatás. Imre csak igyekezzék, törtessen előre. Itt az ideje, hogy valami nagy és kiváló cselekedettel kitüntesse magát s a főapródságból lovaggá emelkedjék.

»Ha valamikor, ugy most ütött a tettek órája« - izente Borbála.

Imre szivébe zárta ezt a biztatást a levéllel együtt. Jaj lett volna ma annak a vasas németnek, akit a rossz-sorsa elébe hoz!

De a vasasok békén vesztegeltek, akár jómaguk.

Ehelyett Sebő kullogott be a sátorba.

- Mi az hé? - lepődött meg Imre.

Válasz helyett Sebő a kebelébe nyult.

Onnan is levél került elő.

- Nézze már az urfi, hogy mi van ebben! A kis üsmerősöm küldi.

- Hisz ez a Putnoky kisasszony irása?

- Persze. Honnan értene egy szolgáló a betüvetéshez, mikor még a főuri dámák közt is ritka az irástudó?

- No, ebben igazad van. Hát akkor hoci azt a levelet, had lássuk.

Nem volt abban semmi különös. Mindössze tudomására adatik Vid Sebestyén hadfinak, hogy a szajmóka nagyon jól sikerült az idén. A kolbász valami csuda! A füstölt oldalasért meg éppen kár volna a kutyának, hogy az avas szalonnáról ne is emlitsünk. És ez okból Sebő igyekezzék leszabdalni a maga németjeit s nézze, hogy mentől előbb visszakerüljön. De már Trencsénbe megint, mert most költöznek oda nyaralni, ahol is ezek a fölsorolt inyes dolgok számára szivbeli hüséggel megőriztetnek.

A levél alján az állott:

»Igazis Sebő! Azt izeni még a Biancád, hogy fölvitte ám az Isten a dolgukat! Dóczy ur a minapában lent járt Szepesen és ezzel az alkalommal az anyját, Giovannát magával kérte föl Budára. Egyenest a királyasszonyhoz. Mig az udvari vajákosokat ki nem oktatja a tudományára, ott is marad. Bizonyosan nem fogják üres kézzel hazaereszteni! Örülj te is. Lesz pénz a lakodalomra. Csak ne beszélj róla a világon senkinek, mert ez belső palotai titok és az urasszony nem szereti, ha a hireket kihordjuk. Meg nem is okos a szerencsét elkiabálni!«

Sebő és Imre összenéztek.

- Dóczy ur?

- Giovannát?

- Budára?

Ezen meg kellett állni egy kicsit.

Mi szél fujta Dóczyt Szepesvárra, mikor még azok is elkészülődnek, akik ott laknak? És tetejébe: hogy adhatta magától a kényes urnő éppen Giovannát? Aki nélkül lélegzeni se tud! S éppen Candalei Annának!

Budára!

Különös.

Imre visszaadta a levelet.

- Hát Budára! Látod, hogy az áll benne? Mit törődünk mink az asszonyok dolgával! Akad nekünk itt mindjárt egyéb dolgunk is.

Csakugyan, gyülekezőt fujtak. Hivták a hadnagyokat és a kapitányokat. Itt pedig akkor dolga lesz az apródnak is a gazdája mögött!

Imre futva indult a fősátor felé. Mire odaért, együtt találta már mind az urakat. Kezdődött a haditanács.

János az asztalfőn ült, jobbkézt Patócsy Máté. Aztán sorba a többiek, rang és kor szerint. A posztóval letakart asztalon, János előtt a kivont kardja. A többiek is letették a magukét.

Hogy Imre sietve a gazdája mögé igazodott, János ur föltette a süvegét és felkelt. Körülnézett a gyülekezeten s azt mondta:

- Feleim, vitézek, hivattam kegyelmeteket. Hogy ha valaki netalán még a segitő csapatok érkezéséről nem hallott volna, az most tőlem tudomást szerezzen. Trencsén várunk kapitánya, édes anyám asszony gondos áldozatából...

- Éljen Patócsy Máté! - zudultak közbe az urak lelkesen.

A kapitány biccentett, János folytatta:

- Ezer talpast, hatszáz kopját és tizenkét öregágyut hozott számunkra. Ezzel az erősitéssel már próbálhatunk valamit. Igaz, hogy számban a németnek igy is alatta maradunk, de hát egy pár rajtaütéssel azt gondolom, hogy mindjárt könnyebben telne az idő, mig a főuri bandériumok, vagy pedig a Bornemissza Comes seregei beérkeznek. Akkor aztán nekiláthatunk annak, amit meghagytunk. Ugy számitom, hogy Kamuthy Gergely uram lovas százada...

Nem folytathatta tovább.

A kapitányok és hadnagyok ingerülten szökdöstek fel. Az elunatkozottakból kitört a méltatlankodás.

- Mért éppen Kamuthy kezdje?

- A kék darabontok talán kutyák?

- Hátrább ott az agarakkal! Mink volnánk a Mátyás-huszárok!

Egy borvirágos orru kapitány a mellét döngette.

- Nem rostokolunk tovább!

- Kire várnánk? Vagyunk elegen.

- Annál nagyobb lesz a dicsőség, ha magunk látjuk el a dulókat, - kiáltoztak az urak összevissza.

János hagyta tüzelni őket. Mikor megelégelte, kopogott az asztalon fekvő kardjával.

- Megálljunk urak! Hagyjanak kegyelmetek engem kibeszélni. Várják a sorukat, hisz azért gyültünk össze, hogy tanácskozzunk. De ha mind egyszerre kiabálnak, abból nem lesz végzés.

- El van az már végezve - pattogott a kis Kamuthy.

A vihar ujból kitört.

- Nem beszéd kell ide, hanem kard!

- Senki sincs közöttünk, aki mást akarna.

- Megyünk mind!

János a fejét ingatta. Intett Patócsynak, hogy próbálkozzék talán ő. Az éktelen zsivajban elveszett a hangja.

Máté ur aztán föl is állt. Megkaparta a háromszög formán homlokába nőtt haját. És hogy még erre se lett csönd, két kézre fogva a rezes huszárcsákóját, ugy csapta le az asztal közepére, hogy akkorát durrant, mint egy török mozsár.

Azt mondta a ráhökkent csendben:

- Azistenfáját kegyelmeteknek, idehallgassanak hát végre! Hang illeti itt meg azt is talán, aki minket küldött. Nem gondolják kegyelmetek?

Kamuthy gyorsan visszalépett a padba.

A többiek bólogattak.

- Halljuk Patócsyt!

- Halljuk Zápolya urasszony szavát.

Patócsy a torkát köszörülte.

- Fene nehéz igy boldogulni kegyelmetekkel! Pedig nem tagadom, hogy az urasszony épp ellenkezőjét tanácsolja annak, amit itt ekkora lármával közakaratnak nyilvánitottak. A hercegnő azt izeni, hogy várjanak kegyelmetek.

- Mire?

- Várjanak, mig az ő követe beérkezik. És addig ne csak előre ügyeljenek, de hátra is, hogy két tüz közé ne szoruljanak!

- Hátra?

- Két tüz közé?

Az urak meghökkentek.

Mi akar ez lenni?

Maga János se értette a dolgot. Meghuzta Patócsy dolmányát.

- Mire célzott anyám ezzel az izenettel?

- Azt már nem tudhatom.

János néhány pillanatig maga elé tünődött. Aztán lassankint fölbiggyent a szája. Vállatvont.

- Ej, asszonyi óvatosság. Setét-látás.

Kamuthy kapva kapott a szón.

- Hallották kegyelmetek a vezért! Igaza van. Még ha készülne is valami hátbatámadás, annak se lehetne jobb orvossága, mint: előre! Csak mondja ki kegyelmed Patócsy kapitány uram a harcokban tapasztalt igazi véleményét!

- Megmondtam.

- Az nem a kegyelmed szava volt. Asszonybeszéd volt.

Patócsynak hirtelen fölpuffadt a képe. Homlokát a ráncok csikjában egyszerre elfutotta a pulykapirosság.

Nagy dübbenéssel a mellére ütött.

- Hát ha én én vagyok, hát akkor én se tanácsolhatok mást, mint hogy hegyibe, azebadta!

De már ezt igazán nem lehetett birni ülő életmód mellett! Ez több volt, mint amennyi ide kellett.

Az urak felugráltak.

Ki hol érte, ölelgette a hozzájuk tüzesedett öreg szittyát. Máté ur a vadkan-agyar formáju bajszát sodorgatva állta az ünneplést.

- Támadunk!

- Nem várunk!

És jó, ha a német táborig el nem hallatszott a haditanácsnak ez a »titkos« határozata.

Az urak a süvegeiket hajigálták föl a teli udvarral kelő hold felé.

A vezér kedvtelve mosolygott.

Ekkora harci láng átég a poklon is. Megeszik ezek a németet reggelire!

XXIX.

János átvizsgálta a tábor-állást. Később visszatért a fősátorba, hogy maga is pihenjen néhány órát, mielőtt a tánc megkezdődik. A sátor előtt megkérdezte az ott vártázó Imrét.

- Nem keresett valaki, amig kint jártam?

- Senki. De az őrség holmi gyanus firmát fogott.

- Láttad?

- Nem láttam én.

- Akkor honnan tudod, hogy gyanus?

- Nem ösmerte a jelszót.

- Helyes. Küldesd ide.

Imre előhivatta a káplárt.

Kis idő teltén jött a legény foglyostól. Az idegen nyütt deákgunyát viselt. A foltozott köpeny csuklyáját az arcába huzta.

A káplár belóditotta.

- Arra ni! Engem akar kend bolonddá rakni? Még hogy az urat kereste!... Ilyen pofátlanságot!

János kiváncsian pillantott a jövevény felé.

- Beszélj! Ki vagy, honnan jöttél, hogy kerültél a táborba és mért nem nevezted meg magadat?

A nyurga deák fürkészve nézett körül.

- Csak négyszem közt uram, - felelt.

- Imre öcsém! Állj a sátornyilás elé. Gondod legyen rá, hogy senki se háborgasson. Te meg itt szaporán!...

Az idegen válasz helyett hátravetette a csuklya gallérját. Hegyes orr, rágó áll, két szurós szem.

János elhátrált meglepetésében.

- Dóczy uram!

- Psszt, semmi zaj. Nem jó dolog lenne abból, ha most itt valaki megösmerne.

- Ugyan! Mire ez a nagy titkolózás?

- Majd elmondom aztán. Egyelőre fontosabb, hogy látom, támadásra készülnek, kegyelmetek.

- Rövidesen. A haditanács igy határozott.

- Hát nem érkezett meg az urasszony izenete?

- Eh, rémlátás. Babonáskodás. Azért veri kard az oldalamat, hogy hozzányuljak végre. Nem indulhatok rokkapergés után, mikor a dobok szólnak.

- Kár.

- És az nem kár, hogy máról holnapra lelküket vesztik az embereim? Ha széthull a sereg? Nem, - ütött le János ökle - megelégeltem már ezt a komédiát. A hadnagyaimnak igazuk volt. Elvégre is katonák lennének talán? Ha csak azért jött kegyelmed, kamerárius uram, hogy a szándékomról lebeszéljen, akkor ugyan fölösleges volt ez a maskara.

Dóczy lebiggyesztette a száját. Hanyagul vetette le magát a sátor aljába rakott rókamálas bundák és bőrpárnák tetejébe. Mikor jól elfészkelődött, felpislákolt.

- Nem izente az urasszony, hogy ügyeljen kegyelmed hátra?

- Azt csináljuk, amikor előre támadunk. Ha pedig anyámnak különös oka volt erre az izenetre, bizony rosszul tette, hogy nem küldött magyarázatot is mellé. Félszóból nem értek.

- Ugy gondolom, jó oka lehetett rá, hogy a magyarázatot, amit kegyelmetek várnak, senki halandónak orrára ne kösse. Ha nem izent többet, ez azért van, mert nem izenhetett.

- Kegyelmednek megbizatása talán, hogy ezt velem közölje?

- Haj, az én megbizatásom! - emelgette a szemöldökét Dóczy jelentőségteljesen. - Ha az után megyek, akkor másvalahol kellett volna szerencsés jóestét kivánnom, mint éppen itt! De ami késik, az nem mulik.

- Kamerárius uram, elég a rébuszokból. Nem vagyok se báb, se vitézjános, hogy kócon rángassanak. Vagy beszél kegyelmed nyiltan, vagy hagyjuk is abba.

János finom arcán az ingerültség vékony szarkalábjai cikáztak át. A jövevény láthatta, hogy végén a türelme. Elgondolkozott néhány percig, mint aki sajátmagával vitázik. Aztán föl-rántotta a vállát.

- Ha olyan nagyon tüzel kegyelmed, jó. Legyen. Remélem, nem ád ki rajtam? Nos. Hát: a főuri bandériumokra hiába várnak itt az egyszer. Az biztos.

- Sejtem, hogy kisebb gondjuk is nagyobb, minthogy nekik a Zápolya János feje fájjon.

- Ellenkezőleg! Éppen a Zápolya János feje fáj nekik legjobban. Mert még mindég a nyakán ül.

- Ugy! Szép. És akkor mire várjak tovább?

- Kegyelmed felejti a királyi sereget.

- Bornemissza ur?

- Igen.

- Rája se számitok valami nagyon.

- Pedig lássa, ő jönni fog.

- Igazán? - lepődött meg János és egyszerre fölfigyelt.

Dóczy elégedetten bólintott.

- Ugy áll uram, ahogy az urasszony izente. Jó lesz vigyázni hátra is. Érti-e most már kegyelmed?

- Nem én.

- De érti Szathmáry György! Egymásnak ugratta a két oroszlánt, hogy megegyék egymást. Ami megmarad, azzal meg ő bánik el. Erre kell a királyi sereg. Hát igy vezesse uram azt a támadást hajnalban!

Jánosnak foga közé szorult a válasz.

Hangtalanul maradt, ahol állt. Csak a hideg szemének kristálytörése mutatta, hogy micsoda förgeteg lehet ott a sima fölényes homloka mögött.

Nehezen nyeldeste az első düh méregkortyait.

- Ez árulás!

- Dehogy. Családi politika.

- Akkor meg éppen nincs más hátra, mint a sürgős leszámolás. Vétek minden vesztett percért.

- Hogyan! Kegyelmed megmarad amellett, hogy megütközik?

- Jobban, mint valaha. Előbb Miksa, aztán Ulászló. Az én kardomon a becsület. A nemzet mellém fog állni.

Dóczy két ujjal lefricskázott a ködmenéről egy rátapadt pelyhet.

- Sajnálom kegyelmedet azért az ujabb csalódásért, ami érni fogja. A számitása rossz. Ha Miksa felülkerül, akkor a vert hadvezér: senki. Ha pedig kegyelmednek mégis sikerülne a győzelmet kierőszakolni a tulerő ellen és Ulászlónak fordulna, rebellis volna a neve. Akkor meg a törvényekre hivatkozva eshet rajta a királyi sereg.

- De mikor árulást büntetek!

- Van rá bizonyitéka?

- A kegyelmed szava.

- Arra ugyan óvakodjék hivatkozni uram, - neszelt föl Dóczy ijedten. - Mert én letagadom.

- Ugy!

János kényszeredetten mosolygott.

- Kegyelmed hát nem ura annak, amit mond?

- Én szolgája vagyok a királynak és barátja Zápolya Jánosnak. Jól tudja kegyelmed. Hiszen a pártfogása juttatott be az udvarhoz.

- Hogy ott ellenem szegődjék!

- Hogy hasznos szolgálatot tehessek kegyelmeteknek. Kételkedik uram? Könnyen bebizonyithatom, hogy igaz minden szavam. Tudja-e, hol kellene most lennem, ha történetesen nem itt volnék? Ha a tábor mellett settenkedve észre nem veszem, hogy támadásra készülnek?

A látogató már állt. Kifelé mutatott a sátornyiláson.

- Odaát. Amazoknál.

- Miksa?

- Hozzá szól a küldetésem.

- Kitől?

- A Dobzsétól. Kölcsönös házassági szerződésre küld ajánlatot a kis Anna és Miksa unokája, Ferdinánd között. Különben, itt van ni!

Pecsétes levelet huzott elő a zsebéből.

- Olvassa a cimzést, uram.

János a szövétnekhez hajolt.

A levélen csakugyan a királyi pecsét diszlett. És valóban Miksa császárhoz ajánlották »testvéri szeretettel...«

- Ez az ember koronás gazember. - Lökte félre János az irást elutálkozva. - Az ország előtt fegyverkezik, alattomban meg az ellenséggel paktál. Ha ég és föld összeesküszik is ellenem és ha minden poklok összefognak, engem abban meg nem akadályoz semmi hatalom, hogy a nemzet akaratát keresztülvigyem. Vége legyen az idegen garázdaságnak! Betelt a mérték.

- Azt hiszi kegyelmed?

- Azt.

- Akkor sajnálom.

Dóczy ur arcán fanyar vigyorgás tétovázott. Kivont egy széket a kecskelábu asztal mellől és ráült. Két hosszu lábát maga alá huzva rákönyökölt a hegyes térdeire. Ugy hunyorgott a fiatal vezérre.

- Uram, Zápolya János, a királyné áldott állapotban van.

János elhőkölt, mint aki elé parazsat dobtak a szóval. A szeme elkerekült. Dermedt nézéssel állt meg a hirhozón. A szája tétován őrölte:

- Candalei Anna?

- Igen. A Bourbon liliom bókol a Tescheni sasnak. Felel az országgyülésnek is.

- Lehetetlen.

- És mégis, lehetséges.

- De hiszen, - kapott János levegő után - hátha lánya lesz?

- És ha fiu?

- Igaz.

János lehorgasztotta a fejét.

- Akkor vége a komédiának, kamerárius uram.

Sürü csend zuhant kettejük közé.

János tenyerébe hajtotta az arcát. Hallgatott, mint a beomlott part.

Pár perc multán Dóczy fölkelt. Magára teritette a deákos gallérját. Fejére a kámzsát. A szövétnek kékes lidércfényében hihetetlenül nagyra nyult ki igy az árnyéka.

Mikor a cihelődéssel elkészült, János vállára tette egyik csontos kezét.

- Uram, várjon. - Mondta behatóan. - Ne támadjon se holnap, se holnapután. Várjon.

- Mire még?

- A legegyszerübb megoldásra.

A hang huhogott, mint valami odvából fölvert bagoly.

János önkéntelen összerezzent.

- Nos? - kérdezte rekedten.

Dóczy átvetette félvállon a gallér lebernyegét. Elfordult.

- Szélütött korcs ember fattya. Ki tudja, hogy életrevaló lesz-e? És hogy Anna, aki örökös rettegések közt él, vajjon kihordozhatja-e?

- Kegyelmed magamra hágy?

- Nincs több szavam.

A sötét árnyék kifordult a sátornyilásból.

Kivül szétnézett.

A sátor környéke elhagyatottnak látszott. Csak az apród állt a ponyva hasitéka mellett. Keze görcsösen markolta a kardját.

A különös vendég vissza se nézett. Nekieredt az éjszakának.

XXX.

- Sebő! Kész vagy?

- Igenis, urfi.

- A lovak?

- Fölnyergelve.

- Apró puska, lőpor?

- A nyeregkápában. Eleség a tarisznyában, két kulacs bor és az urfi subája.

- Ne babrálj tovább.

- Igenis.

A két árnyék futva indult meg a sátrak közt.

A fáklyafény vörösre festette az arcuk szinét. Óriás árnyékot vetve maguk elé, szökdöstek át a füben elfeküdt katonák fölött. Itt-ott egy kopja csillant Az égi fényesség megtört rajtuk.

A fegyveres népen tul Sebő előre rugtatott.

- Várjon az urfi!

Imre megállt. Föltartott fejjel kémlelt a csillag-himes, mély-ölü nyári éjszakába. Szent István hava ráteritette védő palástját az alvó táborra.

Hallotta a legényt eldörömbözni és hallotta a saját szive dobogását is. Halántéka lüktetett. A veriték szakadt a homlokáról. Anélkül, hogy számot adott volna magának róla, a szája hangtalan kérdésre nyilt.

- Vajjon idejében érkezünk-e még?

Kisvártatva visszajött Sebő. Már a lován ült. Két másikat vezetéken huzott maga után. Imre felszökött a nyeregbe. Türelmetlenül mártotta meg sarkantyuját a csikó oldalában. Aztán meggondolta, megint visszafogta a kantárt.

Itt, ahol minden bokor élt és lélekzett, nem lehetett csak lépésben haladni.

Végre a markotányos szekerek hosszu sora is megszakadt. Épp, hogy a cigánykovács kalapált távolabb rőzsetüz mellett. Hanem arra jó figyelmeztetést világitott a lobogó venyige. A lovak kikerülték maguktól is.

Az utszegő csalitosból váratlanul egy árnyék huppant elébük.

- Megállj, kik vagytok?

Sebő a nyeregkápába nyult.

Az apród rárivallt.

- Ne tüzelj toklyó! Az őrszem.

- Vagy ugy?

Imre megvesztegelt. A rőzsetüz felé fordult.

- Rám ösmersz?

- Az urfi! És ez a másik?

- Sebő, a komád, te állat.

- Jelszó?

- »Liliom meg a sas.«

A katona félreállt.

- Szabad az ut. Szerencsével járjon az urfi.

- Rám fér, - dörmögött vissza Imre és a nekiengedett paripák átdübörögtek a kis fahidon, bele a sürü éjszakába.

Imre összeharapott szájjal, ráncbavont szemöldökkel kémlelte az utat. Olyan komor, olyan viharos volt ez a tekintet, hogy a legény nem mert kérdezősködni. Csak mikor a hajnal pitymallani kezdett, próbálkozott ki belőle a bátorság.

- Aztán hova urfi?

Zord pillantás felelt.

- Nem látod? Amerre a nap kél.

De ez a kelő nap véres vörösséggel hasadt föl az égre...

- - -

Harmadnap reggel bekanyarodtak a budai királyi palota főkapuján.

Imre a várnagyot kereste.

Szentelaky Szente Mihály várnagy uram nagyot nézett a korai látogatón, aki a lóhátról ugy ugrott be egyenesen a szobába, mintha a felhőkből cseppent volna.

- Be sürgős, be sürgős, - ingatta a fejét.

Imre elvágta a szavát.

- Jelentessen kegyelmed a felséges asszonyhoz. Azonnal beszélnem kell vele.

- No né! Alább nem adja, öcsém?

- Megmondtam.

Olyan türelmetlen szikrát lobbant az a két fekete szem, hogy a várnagyba beleszakadt a tréfa.

- A királyné hónapok óta senkit se bocsát a szine elé. Jó félesztendeje, hogy magam se láttam. A kertbe se járt le. Az utóbbi napokban meg éppen gyöngélkedik. A felcserek egész éjjel mellette strázsáltak ma is. - Mentegetőzött.

Az apród arcáról lefakult a tulipirosság erre a hirre.

Keményen odanézett a várnagynak.

- Főbejáró dologról van szó. Tudja-e kegyelmed?

- Ejnye!... Aztán kinek a fejéről?

- Még most a máséról. De ha föltart itten, kétszer se igérem, hogy nem a kegyelmedéről.

- Pfü, de fene mérges fattyu!

Szente uramnak kezdett viszketni a nyaka.

Ennek a legénynek semmi jót se jövendőlt a hangja. Feszengve huzta meg a vállát.

- Hát öcsém, lelke rajta. Ha igy áll a dolog, akkor gyerünk a kancellár ur őeminenciájához.

- Bornemissza urral jobb szeretnék - akadt fönn Imre. - Azt ösmerem.

- A rákosi táborban van.

- Eszerint nem válogathatunk. Legyen Szathmáry ur.

A várnagy megindult elől a lépcsőn. Végigkanyarodott a hosszu folyosókon. Egy örökké-valóság, amíg helybe értek.

Nagy faragott ajtó, előtte alabárdos testőr.

Az alabárd keresztbe fekszik a bejárás előtt.

- Állj! Ki vagy?

- Futár.

Az alabárd lekoppan háromszor a márványpadlatra.

Buzavirág-kék dolmányos, aranygalonnal meghányt huszárforma lökken ki a jelre az ajtón. Firtatódik az is.

- Kit jelentsek, uram?

Sohase lesz hát vége ennek a keringőzésnek?

Imre legszivesebben összeborogatta volna az egész léhütő társaságot. Minden ize remegett a türelmetlenségtől. De azért visszafogta magát.

- Staféta a táborból, - felelt.

- A pozsonyi, vagy a rákosi táborból?

- A pokol fenekéről!

Most már nem győzte tovább béketüréssel.

A huszár sietve iszkolt beljebb. Elő is került rövidesen. Kitárta az ajtót.

- Tessék.

Az apród adós maradt a köszönettel. Átfutott a nagy várószobán, mint akit a tatárok kergetnek. Benyitott a szőnyeg-kárpitos téres fogadószálába.

Szembe vele ott állt a püspök szoborba kívánkozó, sugár alakja. Épp a kámzsáját gombolgatta össze a mellén. Tág szeméből sötét árvácskák nyiltak bársonyos szelidséggel a fiatal látogatóra. Barátságosan nyujtotta a jobbját.

- Hallom, sürgősen beszélni kiván velem, amice. Miben lehetek szolgálatjára?

Imre nem ült le a fölkinált helyre. Orrcimpái tágultak, amint egyre gyorsabban szedte a levegőt. Szája széle remegett.

- A királyné... A felséges asszony!...

Szathmáry ur keze hirtelen állva maradt az utolsó gombon. Elsápadt. Ez a hang komor sejtelmek felhőjéből tört elő, mint valami bevilágitó fényű villám.

- Mi van a királynéval? - botlott ki belőle a kérdés s azok a gondozott fehér kezek megragadták az apród vállát.

A két arc egymásra terült. A két pillantás összekapaszkodott, mint valami nagy zuhanás rémülete előtt.

Imrét égette ez a nézés. Rekedten válaszolt.

- A királyné élete veszedelemben forog. Uram, könyörgök, segitsen, ha lehet. Ha még lehet!

Elakadt a hangja.

Szathmáry megrázta.

- Beszélj, beszélj, folytasd!

- Van a királyné mellett egy vajákos?

- Van amellett több is.

- Azt kérdem, akit Dóczy hozott.

- Igen. Fölfogadtuk. Mi a neve?

- Giovanna.

- Ösmered?

- Ne kérdezze eminenciád. Csak kergesse a pokolba ezt a banyát, amig nem késő.

- De mégis, miért?

- Uram, én nem mondhatok többet. Véletlenül tudom azt is, amit tudok.

- Mit?

- Hogy ez az asszony méregkeverő.

Szathmáry eleresztette az apród vállát. Rekedt kiáltás szakadt a torkából. Valami nem-ember hang.

- Óh, a májfolt-üző! A görcsök!

És két szökéssel az ajtónál termett.

- Várj, mig visszajövök, - intett a küszöbről.

Imre üres nézéssel bámult a távozó után. Hosszu percekre mintha megállt volna minden gondolata.

Aztán nagyot lélegzett. A dolmány ujjával megtörülte gyöngyöző homlokát.

Egyszerre mély csönd és elnyugvás támadt benne. Első, mióta harmadnap előtt ott a pozsonyi táborban, a sátornyilásnál a lehámló vándordeák kámzsája mögött Dóczy János arcára ösmert. Első, mióta a hidegen sikló szavai az értelmébe fogództak, mint valami förtelmes hinár fonalai. Első, mióta megtudta, hogy Hedvig asszony Budára küldte Giovannát, akit minden más szolgálójának elébe helyezett, Candalei Annához, akit mindenkinél jobban gyülölt.

Óh, az az asszony! Az a rettenetes anya!

Visszarévültek benne az emlékek hivás nélkül is.

A rádöbbenés, amitől földbe gyökerezett a lába, A paripa-gyilkoló iramodás idáig. A megérkezés és most ez a jó számvetés, a nyugalom.

Még jóra fordulhat minden! Ugy lehet, megmentett két emberéletet. Két királyi sorsot, melyeknek mindegyikén sok ezrek élete, az ő népének jövője fordul meg.

Bátor és szép cselekedet volt ez, ami rászolgált arra, hogy megelégedjék vele és hogy mások is észrevegyék. A nagyasszony ott Palotán, hogy örülne, ha látná! Meg Borbála és János, akik ezekről a borzalmakról semmit se tudnak!

Igen, János ülhet békén ott a sátorban a szövétnek mellett. Hiszen nem sejt, nem gyanit semmit abból a lebegő szövevényből, ami mérges pók-fonálként kötődött a két udvar két sarkából a két koronás asszony közé! Hallgathatja messzi álmodozva a tábori siposok muzsikáját. Hüséges szem őrködik a neve fölött.

Ugyan, mi jobbat is tehetett volna a rászakadó felelősség terhe alatt, mint amit tett? Okosabb lett volna talán föllármáznia János urat? Nem. Ezt a szörnyüséget neki kellett és neki lehetett elháritani egyedül. Csak neki, aki nevéhez köti majd egyszer a Zápolya nevet. Ezt a halálos titkot senkire se bizhatta. Jánosnak, a kard emberének, az anyatisztelő fiunak, a nemzetvédő hősnek, a holnapra ágyazó fejedelmi léleknek még a sejtelem árnyékával se szabad elhomályosodnia.

Óh, hogy áldotta most a véletlent, ami Szathmáry elé vezette! A kancellár nem ösmerte őt, mig Bornemissza tüstént ráhibázott volna. Lám, segiti a jó ügyet az, aki láthatatlanul is birája a láthatóknak! És aki igazságot is fog szolgáltatni egész bizonyosan. Neki nincs mit félnie ettől az itélettől. Ő megtette a maga kötelességét. Ami pedig hátra van, vissza a táborba. Épp olyan ismeretlenül, ahogy jött. Idők multán majd kerül alkalom arra is, hogy megfelelő formában óvatosságra intse Jánost és elmondjon kiméletesen annyit, amennyit annak tudnia szükséges.

Maradt ideje alaposan végiggondolni a tervet. Hosszu óra telt, mig Szathmáry ur visszatért. A vörös márványtalapzaton épp delet pörgetett az öreg homokóra, mikor az ajtó megnyilt. De aki betámolygott rajta, nem az volt többé, mint aki elment. Csak az árnyéka. Nagy szikla-homlokán összetapasztotta a veriték a fodros fekete haját. Szemei mereven néztek, mint az álomjáróé. Az arca szintelen, gyürött. Kezei reszkettek, mintha ez az óra husz esztendőt vénitett volna rajta. A térde meg-megcsuklott. Mint valami kivágott fatörzs zuhant le a karosszékbe. Ugy maradt ott két keze közé szoritott fejjel, hangtalanul. A hatalmas mellből sipolva szakadt ki a lélegzet.

Imre megilletődött tisztelettel huzódott hátrább. Hagyta viaskodni ezt a ledöntő fájdalmat. Nagysokára bátorkodott elő a kérdéssel:

- Uram, elkéstem talán?

Az idegen hangra György fölrebbent. Körülnézett, mint aki ébred. Az apród ott állt előtte. A fiatal arcon szorongó aggodalom.

Szathmáry mélyet sóhajtott.

- Nem tudom.

- A királyné?

- Isten kezében vagyunk mindannyian. Te megtetted, amit ember tehetett.

Már csak simogató jóság volt a tekintetében, ahogy fölpillantott.

- Mi a neved fiam és honnan jöttél?

- A táborból.

- Melyikből? Hiszen három is van.

- Mind a három a hazát szolgálja, uram.

Szathmáry bólintott.

- Helyes. És azt a mérges varangyot honnan ösmered?

- Giovannát?

- Igen.

- Egy katonám leveléből tudom, amit tudok.

- Mért fordultál hozzám? Ismersz talán valahonnan? Váradról?

- Nem ösmerek én az udvarnál senkit.

- De a Dóczy ur nevét emlitetted. Őt csak ismered? Vagy erre se akarsz felelni?

Imre kihuzta magát. Balkeze valahogy a csipejére tévedt.

- Nem, - mondta keményen.

- Miért?

- Mert Dóczy János nekem ellenségem.

Szathmáry keresztül mosolygott a saját szomoruságán. Tekintete gyöngéden pihent a fiatal ember kipirult arcán. Világos volt ez a nézés és messzi távlatokig ellátó.

- Megértettelek, - válaszolt. - Igazad van. Sőt ennél is több: lovagi igazad. Tartozom neked azért a nagy szolgálatért amit tettél, hogy ne faggassalak arról, amiről hallgatni akarsz.

- Eminenciád lekötelez.

- Semmi. Menjünk tovább. Most már egyedül rólad lesz szó. Hova szándékozol, ha innen elmégy?

- Vissza, ahonnan jöttem.

- A táborba?

- Igen.

- Oda nem mehetsz többé.

György ur a fejét ingatta.

- Uram, - emelte meg hangját Imre, - engedély nélkül, jelentés nélkül távoztam. Katona vagyok.

- És pedig a javából. Látom.

- A legsulyosabb fegyelemsértés lenne, ha vissza nem térnék.

- Szökés.

- Eminenciád nevén nevezte.

- És azért mégse mehetsz oda vissza. Azok a kezek, melyek fölértek a trón lépcsőjéig, téged is megtalálnának ott bizonyosan. Azt tanácsolom neked fiam, hogy mától kezdve vigyázz magadra. Nézz a szeme közé mindenkinek, akivel beszédbe ereszkedsz. Tekints a hátad mögé, az ágyad függönye, a bokor mögé is! Senki idegentől ételt-italt, szállást el ne fogadj. Mert egy lyukas tallért se adok a te szép fiatal életedért.

- Uram, én nem félek.

- Nem félni és óvatosnak lenni két egészen összeférő dolog. Én mondom ezt neked, aki magam se féltem soha, de aki az élet értékét jobban ismerem nálad. Olyan férfi, mint te, fájdalom, nagyon ritka kalász manapság a lepörkölt magyar tarlón. Vétek lenne tőled, ha oktalanul sarló alá hajtanád, még mielőtt aratást érlelhetett volna ezen a szomoru földön. Rád fiam másutt várnak a kemény föladatok. Méltók. Neked valók. Erigy te oda. Az esztelen kalandosságok és a céltalan életpocsékolás ma sulyosabb bün a gyávaság látszatánál is. Vétek a nemzeted és az ország jövője ellen.

Imre rádöbbent az elnémuló ajkakra.

Gyöngéd aggodalom volt azokon. Az apja szigoru tekintete állt rajta az édesanyja féltő lágyságába mosódva.

Az apródnak lehorgadt a feje.

- Uram, - szólt fölindulását nyeldesve, - köszönöm az eminenciád jóságát.

- Megértettél?

- Meg.

- És mi a feleleted?

- Az, hogy mégis mennem kell. Mert...

A hang elakadt. A legényke elvörösödött.

- Engem visszavár valaki, - volt a válasz.

György fölkapta a fejét. Ránézett az apródra élesen. Majd fölkelt és kiegyenesedett. Szeméből eltünt a szelid szomoruság. Az a tekintet kemény volt már és parancsoló. A hang érdes és száraz.

- Nos hát legyen! Öntsünk tiszta bort a pohárba! Tudom, hogy ki vagy és honnan jöttél. Csak a lovászodat kellett megkérdezni. Nem szivesen tettem, de nem mindég válogathatunk az eszközeinkben. Ahonnét te elindultál, ott is a politika forgatja a köpönyegét. Egyik se neked való hely, hogy megmelegitsd. Köztünk nagyban ment a játék. Egy trón volt a tét. Te velünk játszottál és talán fejek fognak veszni a kezed munkája után. Büszke, magas fejek. De az első amelyik lehullik, a tiéd lesz. Azt, ha visszamégy, meg nem menti semmi hatalom. Ami rád vár, nem a szerelmes lány jegykendője, hanem a pallos.

- Uram!

- Ne szakits félbe! Tudj meg mindent. A szepesi boszorkány megszökött. Neszét vette, hogy keressük. Most már csak te maradtál egyedül, aki beszélhetnél, ha erre kerülne a sor. Gondolod, hogy a te szerelmed rózsalánca megkötné azt a sulyos kezet, amely koronás főkkel labdázik? Hogy elkerülnéd a bosszuját? Óh, ha más nem, az óvatosság is azt parancsolja,

hogy elnémulj! És milyen egyszerü dolog lesz eltenni láb alul egy szökött katonát, aki gyáván megfutott az első ütközete elől! Még az apád is megtagadna.

- Gyáva? Én?

Imre feljajdult fájdalmában és sértődöttségében. Nyakán vastagon kidagadtak az erek. Rábámult a rettenetes emberre, akinek olyan könnyü fölemelni és a kétségbeesés örvényébe taszitani az ő kis semmi életét, önérzetét és mindent, amit vidám büszkeséggel vallott eddig magáénak.

Eddig!...

Mert ezentul másképp lesz. Más lesz, az utja is, ő maga is, az élete célja is. Tudta. És tudta, hogy amannak kérlelhetetlenül igaza van.

A lihegő melle megapadt egy mély sóhajtástól. És ez a sóhajtás már elővágtató férfinyarak förgetege volt, amiben a gondtalan tavaszok himes uszálya libegett el örökre.

- Rendelkezzék velem Eminenciád, - mondta fej-lehajtva.

György ur meglepődve nézte egy pillanatig ezt az emberré keményült fiatal arcot.

Aztán bólintott.

- Palotai Czibak Imre, az okosságod semmivel se marad le a bátorságod mögött. Helyesen határoztál. Te most el fogsz innen tünni, biztos, messzi helyre, ahol senki se gyanit. És ahová nem érnek el a cselszövő kezek. A végházakhoz küldelek. Ott nagy becse van a jó kardoknak. Hamar rendet vághatsz magad fölött, olyan magasra, ahol vár az a te Valakid. Mert várni fog, biztositlak róla. Ettől a perctől kezdve nem leszel többé játékszer, hanem villámoktól terhes zivatarfelhő. Akitől félni kell, akit rettegni kell, mert nem lehet többé tudni, hogy mikor sujt le.

Elhallgatott és egy kurta pillantással az ajtó felé tette hozzá.

- Lám, itt is van a te jövendő gazdád. Ő majd megmondja a további sorsod.

A függönyöket Bornemissza ur erős keze háritotta félre.

Előre jött, parolát adott Szathmárynak.

- Hivatott Eminenciád, - szólt.

- És hálásan köszönöm, hogy ilyen haladék nélkül fölkeresett. Ime, átadom kegyelmednek a legfiatalabb hadnagyát, palotai Czibak Imrét. Fogadja gráciájába. Megérdemli mindenképpen.

Az öreg katona mosolygósra tüsközte a bajszát.

- Nem szükséges Eminenciádnak be-rekommendálni. Nagyon jól tudom én, kivel állok szemben.

- Hogyan! Már találkoztak kegyelmetek?

- Olyanformán. Akkoriban egy királyi herceget ütött ki a nyeregből a fickó.

- Hmm. Most meg egy királyt.

Bornemissza ur helybenhagyólag biccentett. A kezét Imre vállára tette.

- Czibak Imre hadnagy, mától fogva az ország katonája vagy. Helyed a fogarasi végházban, urad Tomory Pál kapitány, az én nevelt fiam. Itt ez a levél, fogd. Késedelem nélkül indulsz és jelentkezel vele Fogarason. Vezetőnek melléd rendelem Székely András szabadságos káplárt, aki haza készül. Áldjon meg az Isten kedves vitézem!

Két kemény kar ölelte magához az uj katonát és a tövises borzbajusz meghorzsolta a kigyulladt homlokot.

XXXI.

A végzet fekete rokkája pergette tovább bakacsin-fonalát. Nyűtt szálak szakadtak, ujak megeredtek és zúgott-forgott a fekete kerék. Aki megakassza - ember nem született. Mint marionett-figurák a bábszinház deszkáján, hadonásztak, tettek-vettek, akik halálra született csókból, magyar anyáktól lettek.

Nem ők harsogtak, mulattak, nem ők gyászoltak és sirtak: egy kilobbanó szép szabad kor lángját temetgette bennük a nagy játékrendező, aki a szálakat fogta, hogy tragédiát parancsoljon a hejehujás és egymáson kacagó, egymás ellen fenekedő komédia után.

Az Urnak 1506. esztendejében, Szent Jakab havának első napján Candalei Anna királyasszony trónörököst adott az országnak, saját élete árán. A gyermek korán született, idétlenül. Fölhasitott sertések belsejében nevelgették életre.

Csoda-e, ha csak itt lelte jól a helyét?

Csorduló élővér és vágóhid volt a bölcsője, ugyanaz lett a koporsója. Egy nemzet megalvadt vére. Egy nép fekete vágóhidja. Ormán három óriás halom levágott fejekből. Magyarország disze-virága Mohács.

MÁSODIK KÖTET

SAS-SZÁRNYAK ALATT

I.

Az országuton, a virágba-bokrétázott fák alatt három lovas törtetett előre. Elől egy fiatal dali, mögötte két katona. Várhuszárok. Az öregebbik káplár. Olyan csavaros a bajsza, mint a szőlőinda. A fiatalabbikon nincs semmi szembeötlő, csak az, hogy fiatal. Meg idegen is talán ezen a vidéken. Nagyon nézdelődik. A dalia hasonlóképpen. Minduntalan kérdez valamit a káplártól. Az öreg magasakat huppan a ló hátán, mikor felel. Rázza a vasderes. Sietős az ut.

Medgyes alatt mégis meg kell állni. Megrekkent a sok vásáros nép. A szekerek mind összeakadtak egy gubancba.

- Hát ezekhez mi ütött?

Az öreg katona morog.

- Nem látja a hadnagy ur?

- Mit?

- Eddig ami szekér ment, az balra ment. Ami pedig gyött, az jobbra gyött. Most előretört valamelyik a sorból.

- Azám, - ágaskodott föl a dali a nyeregben. - Látom is már, hogy melyik!

Csakugyan, szétvált az eleven hangyaboly.

A nyüzsgés közepén hájas-köpcös ember állt az egyik kocsin. Csapkodott maga körött az ostorával.

- Utat, utat, takarodjatok!

- Hejnye, a seb egyen meg te pogány! - berzenkedett a kápláros vén legény.

De a rendbontónak segitsége is akadt. Négy lovas darabant. A lármára előugrattak a kocsi mögül. Kardlappal, fokossal kezdték borogatni az árokba a népet. Iszkolt is, ki merre látott. Az asszonyok sivalkodtak, a gyerekek visitottak. Amelyik kiborult, szitkozódott.

A galibás szekér mögött egy csapat kötéllel összefüzött ember haladt.

- Utat, utat!

- Ugyan ki lehet ez a beste cudar? - melegedett a hadnagy füle is.

A csavartbajszu a lovát rángatta.

- A kőhalmi ágilis.

- Micsoda?

- Hát a szász királybiró, érné el a bánat!

- No, derék birái vannak a királynak! Aztán azok meg ott török rabok a szekere mögött?

- Van eszükbe, uram! Jóravaló magyarok. Csak parasztok.

- Akkor mért vannak megkötözve, mint a barmok?

- Jaj urfi, - kehhentett a káplár. - Azok alighanem tilosban találódtak.

- Miféle tilosban?

- A vásáron.

- Loptak talán?

- Ej, fenét. Halat-vadat árultak.

- Még az is bün?

- Tiltja a törvény a jobbágynak.

A hadnagy meglepődve nézett.

- Nálunk Biharban más a rend, - mondta. - A mi parasztjaink gazdagok. Igaz, hogy meg is dolgoznak érte. Bajomy Feri bátyámnak van legalább száz olyan jobbágya, aki fejenkint leszámolhat ezer-ezer aranyat. Ő maga tanitja a népét jószágtenyésztésre, gazdálkodásra, nemhogy a halat-vadat elsajnálná tőlük. Akár az apám, meg a többiek.

- Messze ide Bihar, urfi! Itt koldus a nép. Nem uri kedvtelésből vadászik, hanem hogy a földjét a vadkártól megóvja. Ha meg már elejtett valamit, akkor eladja. Kell a pénz a sarcra, dézsmára! Urának a pars nona, papoknak a tized. Nagy a nyomoruság egész országszerte.

- Persze, mikor a paraszt halászik, madarászik, ahelyett hogy a földjét müvelné! - dohogott a hadnagy.

A másik legyintett.

- Nem azért koldus a nép, uram, amért madarászik, hanem azért madarászik, mert koldus.

A hadnagy karikába emelte a szemöldökét. Csudálkozott.

- Hát nincs ezeknek földesuruk, aki a szükségükben segitene rajtuk?

A káplár a vállát vonogatta.

- Még csak itt van igazán! Külön udvart tart már mind. A paraszt bőre épp a versenyhez kell.

- Ugy! És most mi történik ezekkel?

- Mennek uram a porkoláb elé. Kinek a kezét csapják le, kinek az orrát, fülét. Kit meg egyéb módon hagynak helybe. Nem hiába énekli a jobbágy, hogy: »Nincs boldogtalanabb az paraszt embernél, mert nyomorusága nagyobb az tengernél.«

A fiatal lovas előreugratott.

- Hej, gyerünk, előzködjünk! - kiáltotta.

De már elkéstek.

Mielőtt a nagy gubancon tul érhettek volna, szembe az uton nagy csengő-szóval egy sor szekér kanyarodott elő. Székely vásárosok igyekeztek Medgyes felé. Az élükön kibédi lőcsös szekéren harmincéves-forma, szálas, izmos ember. Lefüggő fekete bajsza belefolyik a szakállába. Egyszinü a süvegével. Az orra nyerges sasorr. Fövege jókora darabon egyenesen meredezik. Látni, hogy fej van alatta végig. Gödrös héjja-szeme tisztást kémlel a fölborogatott szekerek között.

Az ágilis elébemegy hanggal.

- Hé ottan! Térj le az utról! Nem látod, hogy jövök?

- Hé ottan! Hát térj ki te, azebadta!

- Hej az istenfádat, hogy beszélsz te velem?

- Ugy, az istenfádat, ahogy te énvelem.

- Én beszélhetek, mert én királybiró vagyok.

- Én pedig lófő székely.

A szász birót végképp elöntötte a düh. Ráorditott az izgága emberre.

- Coki paraszt!

- Paraszt az apád!

Az ostor nagyot kanyarodott. Éppen vakszemen érte a székelyt. Végigfutott az arcán a véres csikja.

A lófő szempillantás alatt toppant lenn a földön. Jött szekérlőcsöstől.

- Hej, aki duló mindenedet! Éngem vagdosol te?

A lőcs már suhogott. Hadarta a csépet. Valaki orditott a járása nyomán. De hogy ki, azt nem lehetett látni többé. Lóhátról se. Csak annyit, hogy a levegőből véres eső esik. Haj-pamatok, csont-darabok, hus-foszlányok, ostorszilánkok vannak közétapadva.

Feje nélkül esett vissza a kőhalmi királybiró a kocsira, egész hosszában.

A darabantok egyik erre, másik arra. Lett itt hely egyszerre, hogy bálat lehetett volna járni! Csak a megkötözött jobbágyok guzsorodtak félénken összébb.

A lőcsös lófő előttük termett. Egymásután hántotta róluk a szijjakat.

- Uccu te! Ki merre lát! Szabadok vagytok. - Kiáltotta.

A szekerek megindultak csörömpölve.

A káplár fölágaskodott a nyeregben. Két karral a levegőbe karolt. Mintha virágzó fákat, mezőt és várost, ezt az egész vérben-uszva is szép, bosszuló kedvében is diadalmas kis országot roppantaná magához. Bárddal faragott képe fényes lett, mintha Napisten titkából olvasna, ahogy mondta:

- Itthon vagyunk, uram. Ez itten már Erdély!

II.

Mikor az ut letisztult és az utolsó fogoly is elmentette rongyos irháját, a fiatal hadnagy odaszöktetett a kibédi szekérhez.

- Bátyám, - emelte meg a süvegét a sasorru, csontos óriás előtt. - Volna egy kérésem.

- Hallom.

- Engedje, hogy megszoritsam a kezét.

A székely kurtán fölpillantott. Lesuhintotta a vért az ujjai hegyéről. Amaz beletette a nagy-fészkü tenyérbe a magáét.

- Palotai Czibak Imre a nevem.

- Dózsa György, Dálnokról.

III.

Napok óta a kopár országutat járták a lovasok, rekkenő hőségben. Megörültek a hüvöst igérő erdei ösvénynek. Pedig a bozótos őserdőben lassabban kellett haladniok. A vén óriástölgyek összesátorozó sürü lombozatán alig derengett át némi világosság.

Imre lova meg is botlott valamiben. Erre aztán megszegte magát és sehogyse akart továbbmenni.

- Gyer' ide Sebő, biztasd meg oldalról. Megcsökönyösödött ez a dög. - Bosszankodott a hadnagy.

A legény odaszöktetett.

De ebből csak az lett, hogy egy helyett ketten vesződtek most már.

Sebő megvakarta a füle tövét. Leugrott és harsányat fütyült.

- Hadnagy uram! Ezek megorrontottak.

- Micsodát?

- Ezt itt ni.

A lovász lehajolt, fölemelt valami gömbölyüt.

Az a gömbölyü pedig alighanem süveget hordott valaha, mert az ember-arcából két fagyos szem dermedt ki. Nyilván az után csudálkozott, aki ilyen szépen helybehagyta. Ki volt az készitve, egész alaposan! A nyaka csonkján füles madzag lógott, jókora csimbókra kötve.

A káplár megnézte szigoru szakértelemmel, aztán felakasztotta a nyeregkápájára.

- A Benedek Huszár Istváné, - mondotta kurtán.

- Hát ösmerte szegényt?

- Nem láttam én a hordozóját soha. De a görcsöt, azt ismerem. Nem tud ilyet kötni Benedek Huszár Istvánon kivül senki. Hej, káromkodik most tudom, amért elvesztette! Egy lengyel tallérral lett rövidebb. Ennyi a fejpénz nálunk. Az Isten tartsa meg Tomory kapitány uramat, ki is szokta adni becsülettel.

- Ni, a dereka, meg egy cimborája! - vágta ketté a lelkesedést Sebő, a füben keresgélve.

- Forditsd félre és gyerünk tovább!

- Ühümm, - dohogott a legény. - Nem olyan hamari munka az! Van itt egy egész rakás. Szálljon le kend apám! Ördög győzi igy egymagában.

András lezökkent. Müértőleg csóválgatta a fejét.

- No, a teremtésit, erről a bálról lemaradtunk. Kár pedig. Derekas munka volt.

- Ugyan, kifélék lehettek?

- Tudja a szösz, uram. Hanem az bizonyos, hogy kéztől álltak, amig álltak.

Az ut szabaddá lett. A lovasok tovább haladtak. De ezentul még jobban kellett ügyelniök. Hol itt, hol ott nyilt egy-egy furcsa csonka-nyaku embervirág a dus páfránylevelek közt.

- Akár kik voltak is, rossz idő járt rájuk, - vonogatta vállát a hadnagy.

András helybehagyta.

- Haj, Tomory Pál kapitány uram nem tréfál! Akit ő megsimogat, az kurtább marad egy fejjel utána.

Mikor az erdőből kiértek, a vén katona előre mutatott a köves uton.

- Ahol-e! - Mondta örvendezve.

Távolabb valami szürkés folt haladozott. Előtte még egy, meg még egy. Nyüzsögnek, mint a galacsinhajtó bogarak.

A káplár biccentett.

- Tábori szekerek.

- Fogarasból?

- Alighanem. Közel járunk.

- Érjük be őket!

A három utas neki-rugtatott. Amazok ott elől éppen csak hogy kocogtak. Gyorsan fogyott a távolság köztük.

A hadnagy odaugratott az utolsó szekérhez.

- Kik vagytok hékás?

Egy dagadtfejü katona a bakról előre döfött az ostorával.

- Várbeliek.

- Fogarasból?

- Hát.

Nem valami szivesen vallott a hadfi. A beszéde is furcsa, mintha gombócot nyelt volna. Nagyokat hemmegett minden szó után. Végre kisörcentett a meszes fehér porba. A sürüre alvadt vérben egy jókora, agyarnak is beillő fog gubbaszkodott.

A katona szétfente a bajszát.

- Ráment, - mondta.

Imre csak most vette szemügyre a kocsin-ülőket. Vagyis hogy: ült, aki éppen tudott. De kettő is feküdt a kasban, szalmára ágyazva. A töreken a vér piros szine tarkállik.

Imre a kocsishoz fordult.

- Csatából? - kérdezte.

A legény a fejét tapogatta.

- Ühümm.

- Ezek a sebesültjeitek?

- Az, aki. Mert négy szeker amoda legelül a halott.

A hadnagy egyszerében megértette a különös erdei gombákat. Kérdezni akart még valamit, hanem az ember elfordult. Nyilván megint kikivánkozott egy foga.

Imre előbbre szöktetett egy szekérrel.

Annak már a kocsisán meglátszott, hogy nagyobb bajjal jár. A szalma közt, hátul vendég-oldallal megtoldva csupa elnyult test. Kihólyagzó szemek, ziháló mellek, vicsorgó szájak.

A fekete kaszás szérüjét hordják ezek itten!

A kocsis-katonának nyakába kötve a félkarja, durva gyolcskendővel. Egykézre tartja a gyeplüt. A lovak meg-meghorkannak néha, mert rángatja a szárat.

Hiszen, nem ok nélkül esik!

A gyeplüszijj alatt bicskát szorongat a katona és azzal nagy ügyesen nyeseget a lelógó öregujján. Már csak egy bőrfoszlány, meg egy in tartja az ujjat. Egy kanyarintás, lent van az is. Röpül az árokba a cimbora foga után.

Imre riadozott.

- Mit csinál kend?

- Látja! Kancsérolok. Eggyel több ujjam volt a kölleténél.

- Hát ez a másik?

A hadnagynak kezdett hirtelen igen rosszizü lenni a szája.

A szekérben kigyulladt fejü, majd meg viaszsárga arcu halódók közt egy deresedő öreg káplár ült peckesen. Mellében nyilvessző. Háta közepén áll ki a vége. Hegyes csucsáról lassan pergedeznek le a vércsöppek. A káplár két kézzel tartja a vesszőt, ugy illegeti a szekér döccenéseihez. Ül, pedig nagyon a végét járja. Minduntalan lecsuklik a feje.

Imre önkéntelenül kapott a nyilvessző után.

De a peckes katona ráeszmélt.

- Odább, - förmedt el mérgesen.

- Hiszen, csak ki akartam huzni a sebből!

- Ohó!

A szót elfojtotta a felbuggyanó hab.

A kocsis magyarázkodott.

- Félti. Félti, mert addig él, mig a vessző benne van. Már pedig István bá'nak előbb beszéde van a kapitány urral. Igaz-e apám?

A káplár bólintott. Ugy maradt a feje a mellére horgadva. Szája sarkaiból két kis piros forrás folydogált csöndesen.

- Herbe... Herbe... - hördült rekedten.

- Mit mond?

- Azt, hogy ő maga vágta le Herbét, a vezért. Hanem, hogy meglőtték, elveszitette.

- A fejét ugye?

- Azt, azt! A bizonyságot.

Imrének fölragyogott az arca.

- Sose busuljon kend!

Aztán visszakiáltott.

- Hé! Székely András! Ide hozzám!

A sebesült fölneszelt. Pókosodó szeme, a feltartott áll, mintha valahová messze hivásra figyelne.

Egyszerre nagyon szép, különös fölségü lett ez az örök-vártának rendelt, haldokló székely katona.

Imre megfogta a fagyódásában csak még keményebb kezet.

- Pajtás! - mondta. - Fogarasba készülök én is. Hadnagyotok leszek. Szólj, ha tehetek valamit érted a kapitánynál!

A vérző száj mozgott, de hang nem jött ki rajta. A tétova szemek elsiklottak Imre mellett és Székely András keresték. A káplár most rugtatott a szekér mellé. Lehajolt a nyeregből. Kezét nyujtotta.

- Komám! Benedek Huszár István komám! Itt a kulacsom, huzzon kend egy kis lelket belőle.

A révedező szemek fölvillantak. A két reszkető kéz eleresztette a nyilvesszőt. Előre nyult. De nem a kulacsot kereste, hanem a nyeregkápáról lecsüngő fejet.

Székely András megértette. Leakasztotta a csatlószijjról öreg István tanubizonyságát és a kezébe adta.

Benedek Huszár István megragadta a levágott fejet. Kiegyenesedett, mint a nyárs. Magasra tartotta a prédát. Mintha tisztelgett volna a hadak láthatatlan urának.

Aztán végigzuhant a szalmán.

Hirtelen nagyon sürgős, nagyon parancsoló lett az a távoli hivás, ott a Nap szekérutján.

A katona elejtette az állát.

Imre keszkenőt vetett az arcára.

És most egyszerre észrevette, hogy a keszkenőjén virágkoszoru van, szép szironyos árnyék-varrással himezve s a közepén elrepülő fehér galamb, fehér olajággal.

Jó meleget érzett belül és a keze összeszorult, bosszuló és oltalmazó férfiököllé.

IV.

A nap még szeretkezett föld-arcu kedvesével és az Olt partján a virágok még nyitott szemmel lesték az aranyló méhek raját, a láthatatlan fonálon le s felhintáló szunyog-dandárt, mikor a szekérsor a fogarasi uton lefordult.

A marcona falak sebmarta füstös lőréseikkel és tátottszáju mozsaraikkal sulyosan ülték meg a végvárat, Magyarország délkeleti kulcsát. A kazamatákban ünnepet ült a harci csönd. A sütők és szabadmáglyák tüzét kitombolt vitézi tettek mesélték fényesebbé.

A tábori szekereken sok jó székely vitéz örökre elnémult már. A katonák mogorván ösztökélték lovaikat. Csak a fiatal hadnagynak akadt egyre tudakolnivalója.

Ujjával a vár falára mutatott.

- Talán bizony gyümölcsöt aszaltok, hallod?

- Aszal ám az ördög! Hussal él a katona, meg szalonnával.

- De ott a bástyatetőn! - makacskodott Imre. - Az madárhessentő? Ugy látom, mozog.

A káplár fölkapta a fejét, maga is kiváncsian a másik kiváncsiságától. Aztán megint le is biggyesztette.

- Nem madárkergető az, hanem szikkasztó.

- Micsoda?

- Hejnye! - sanditott oda a katona. - Hadnagy uram se sok hadat láthatott eddig, ha igy nem ösmeri a szokást!

- Én táborral jártam, nem várszolgálatban.

- Vagy ugy. - Nőtt meg egyszerre a katona. - Mink itt az ellenség fejét levegyük és kitesszük szikkasztóba. Hogy ott meg ne fázzék, hát kitömjük szalmával. Ami kiszikkadt, megyen egy renddel följebb. Ott is marad, mig szélnek ered a haja. Szikkasztani pedig kopja hegyin szokás, hogy jól járja a szél és a por ne nagyon érje.

- Ezeket mind tegnap keritettétek?

- Alighanem, - bólintott a hadfi önérzetesen. - Épp csak imitt-amott van közte, ami régebbi. Megösmerszik arról, hogy azokat a madarak már lekopuzták. Meg hajuk sincsen. Elhordta a vihar.

A katona fölmutatott a kapura.

- Látja uram ott azt a szép cifra figurát? Tö meg Pö betü.

- Látom.

- No az a mi kapitány urunk dicsősége országvilág előtt. Ugy hivják, hogy: Fentő. Csupa levágott fej. A szikkasztóról kerültek. Akad köztük, amelyik három esztendős. De nem minden koponya állja addig. A hitványabb hamar elmállik.

Imre megköszönte szépen a felvilágositást és nyelt hozzá egy nagyot. Nézte, hogy odább menjen. Hanem azok a nyelükön forgó, emberarcot viselő szélkakasok megint magukhoz delejezték a szemét. A lebarnult husból kiötlő nyelvek, fogak, mintha egyenesen rávigyorogtak volna, csufolkodva, hogy akadhat még a föld kerekén hadnagy, aki irtózik tőlük! Mikor pedig ők épp olyan elengedhetetlen velejárói a harcos életnek, mint amilyen a gyermekéveknek a labda és kócparipa, amilyen fontos kelléke a szepesi kurtoáziának az udvarmester aranygombu pálcája és a politikának a lépesvessző!

Tudta jól Imre, hogy uj sorsának ezek az utmutatói és igyekezett megszokni őket. Nagyjából sikerült is neki. Legalább már veszteg maradt a gyomra, ha a bástyafalra nézett. A többit majd meghozza magával az idő!

A szekér a sánc mellé kanyarodott.

Itt elevenebb világ járta. Katonák, meg közgunyás várjobbágyok jöttek-mentek, ki a várból, be a kapun. A bástya előtt vagy husz is dolgozott. Füzfavenyigével szorgalmasan fonogattak körül valami négyszögü térséget.

Imrére megint ráérett a kérdezősködés.

- Mi készül itt emberek?

- Tetemvár.

- Micsoda?

De nem kellett ismételni a kérdést. Jött a felelet magától. Két ló huzta szekéren a várból.

Csupaszra vetkeztetett hullák. Karok, törzsek, lábak. A hozzájuk való fej a bástyafokról csudálkozhatik le a folytatására.

A pecérek egymás után billentgették lefele a tetemeket a szekérről. A sövényfonók meg beemelgették őket a négyszögbe. Ott három rab szépen rétegekbe rakta. A felsőket háttal egymásnak támogatva, hogy csucsa is legyen, ha már egyszer vár!

Legfölülre épp most nyuzott meg a kapuban egy kerek szőke fejet a cigány.

- Ez lesz a teteje, - sercintett ki oldalt az Imre tanitómestere. - Még ugyan megbecsülik őket, hogy körülsövényezik! Maradhattak volna a farkasoknak. Hanem hát a kapitány ur ilyen finnyás ember...

Végre megszakadt a »tetemvár« embertéglát hordó szekereinek sora. A sebesültszállitók lekanyarodhattak. Sebő a vén Andráshoz oldalgott.

- Apám, - mondta. - Miféle szerzet volt ez a Herba?

- Az, öcsém, rabló volt. Lesvető, száguldozó, kozároló, vásárütő, falvakat fölverő zsivány. Egész sereggel járt, mint a tatárok.

- Sereggel?

- Bezony.

Az öreg katona a bajszát rágta.

- Hozzá ritka jó sereggel! Csupa hajdu. Akik a marhával kereskedtek külországokban. Valamikor jó mesterség volt az. Harcos élet. Csak egész emberek köllettek rá. De a törvény kiütötte a kezükből a kenyeret. Nem szabad a jószágot idegen országba kivinni. A sok hajtó pőrén maradt. Pedig annak is élnie kell valamiből.

- Mért nem szántanak, vetnek? Ott kapnának ma földet, ahol akarnának.

- Az. Hogy eladják testüket-lelküket érte! Eltaláltad. Szabad nép ez, fiam. Fegyverhez szokott. Vitéz nép, nem rögturó barom. A betyárságot is azért üzi, mert az fegyverre megy.

- No hiszen, szép sorsra jutottak, ha hősök! - keseredett közbe Imre és a tetemvár felé mutatott.

András kimeresztette a szemét.

- Szép bizony, - esett rajta a szón. - Nem történt ezekkel semmi csufság, uram! Tisztességesen levágták a fejüket, mint harcos ellenfelekhez illő! Egyet se akaszttatott közülük a kapitány ur. Nálunk megbecsülik ám az arravaló embert!

V.

A piacon a kapitány után kérdezett a hadnagy. Küldték a vice-várnagyhoz. Az továbbadta a várnagynak, onnan az őrparancsnoknak.

Öles szálu, marcona ember volt az. Majd keresztülnyársalta a jövevényt a szurós szemével.

- Kövessen kegyelmed, - brummogott.

Imre megindult a vezetője mögött.

Vajjon miféle ember-ordast fog még látni ez után a vad talpas után? Miféle emberevő pofát, vércsemcsegő szájat és vámpir-szemeket? Milyen lehet ugyan az olyan ház gazdája, amelyiknek ilyen a pitvara?

Megrántotta a vállát.

Mindegy, akármilyen. Hisz katona. Nem udvaronc, sem pedig szertartásmester. Olyan, amilyen a dolga.

Folyosókon, mohhal benőtt udvarokon, kőboltozatos esővizcsatornákon kanyarodtak keresztül.

A Vizi kapunál letért a vezető.

A köves helyen, mintha kalapban hordták volna hozzá a földet, aprócska kert domborodott. Kúszán-furcsán nőtt nagy diófa vetett rá árnyékot.

A kertben, fehér kanavász gúnyában, mezitlábra huzott varratlan sólyában, pőre-ingujjasan egy középmagasságu, karcsutestü fiatal férfi állt. Nem lehetett több harminc évesnél, bár a hullámos barna szakálla többnek mutatta. A kezei izmosak, de puhák és keskenyek. Mozgása eleven, mégis hajlékony, simuló. Virágcserepet tart éppen és azon van, hogy valami frissen ültetett palántára ráboritsa. Mellette esővizes kanta.

Az őrparancsnok felé-bökött.

- Ott, - mondta és azzal sarkonfordult.

Imre körülnézett. Tanácstalanul mustrálgatta a hajladozó embert. Ugyan ki lehet ez? Kertésznek nagyon uras, urnak meg papos. Rajta kivül senki sincs a kertben.

Nem sok válogatnivalója maradt. Ráköszönt óvatosan az idegenre:

- Laudetur Jesus Christus!

Ez az üdvözlés mindenképpen megfelelőnek igérkezett.

A kertész most apró hegyes fadarabkát szurt le a földbe. Aztán vigyázva, nehogy a feltámasztó kis pöcök félrebillenjen, lerakta a cserepet a dugványra.

Odajött.

- In aeternum amen. - Felelt. - Éngem keres öcsémuram?

- ... azaz, hogy a várkapitány urat.

A kertész bólintott.

- Tomory Pál vagyok.

Két sor nagyon fehér fog csillant ki a lágy, völgyes, hullámos ajkak közül. És az Imre csudálkozására két sötétkék, gyermekesen tiszta szem csudálkozott vissza.

- Kit tisztelhetek kegyelmedben, öcsémuram?

Amaz csak a nevével ocsudott magához.

- Palotai Czibak Imre.

- Palotai Czibak... Palotai Czibak... Mintha már hallottam volna valahol! Igen bizony, - örvendezett föl hirtelen a hang. - Nem Biharból jött, öcsém?

- Odavaló vagyok.

- Akkor helyes nyomon járok én is. Szerémi György barátom mesélt az édesapja-uráról. Valami conscolarisa van ott a páternek. Székesfehérváry Fülöp, ha jól emlékszem.

- Az az!

Olyan csupa derü lett egyszerre Imre, mintha sohase látott volna levágott emberfejeket póznán forogni. Mintha véres fentő és tetemvár a világon se lettek volna.

Az otthoni drága arcok, nevek, másodszor harangoztak ma ünnepet a lelkébe. És valahogy harangszó nélkül is, folyvást ott lebegtek, mintha kárpótlást akarnának venni maguknak a hosszu időért, mig a távolszakadt lélek szinte meg is felejtkezett róluk.

Tomory barátságosan mustrálgatta a fiatalember földerült arcát.

- És mivel lehetnék szolgálatjára, öcsém?

- Kapitány uram, - csapta össze a bokáját Imre - inkább majd én szolgálom kegyelmedet, ha megengedi. Bornemissza János pozsonyi gróf ur küldött engem ide és ezt a küldetést hadnagyi rangommal együtt ebben a levélben, scripta manu, meg is erősiti.

Odatartotta a levelet.

De amaz nem nyult érte.

- Tegye csak el, uröcsém. Abban, amit a hadnagyom mond, nem kételkedhetek. Ahol már betü kell az igazság bizonyitgatására, ott a hitlevél se használ. Van itt az én számomra különb garancia, mint az irott malaszt!

Sáros ujjával Imre arcára mutatott.

- Ez engem meg nem csalt soha.

- Kapitány uram, hát befogad engem Fogarasba?

- Isten hozta, öcsém.

Két maszatos tenyér szépen kirajzolódott a hadnagy dolmánya hátán.

Hogy az alkonyat kezdett leszállni, a sáncok irányából friss szél kerekedett. A kettő lassan indult befelé a várfal átjáróján. Táguló tüdővel szivták a völgyek illatos levegőjét.

A Vizi-kapunál Tomory megfordult. Szó nélkül visszasietett a gyerek-köténykényi kertbe. Mikor megint beérte Imrét, röstelkedve mentegetőzött:

- Majd elfelejtettem! Szegény kis palántáim ott maradtak leboritva. Egy cseppet se kaptak volna ebből az áldott harmatból!

VI.

Kisasszony hava szokottnál is forróbb volt az idén. A rekkenő hőségben még a levegőben táncoló porszemek is áttüzesedtek. Külön égetett mind. A szél járt ugyan, de hömpölyögve, ólmosan. Nem volt köszönet benne. Valahányszor a Főkapu felől nekikanyarodott, türhetetlen büzt teritett a várra. A tikkadt levegő megtelt a hangoskodó tetemvár orrfacsaró, dögleletes szagával.

Négy ember betegedett meg az első zápor után a várban. Meg is halt mind a négy, irtózatos kinok között.

Tomory elzáratta a Vizi-kaput. A legénységnek külön parancsban tiltotta meg, hogy a kőbe vájt viztartó megszedett esővizén kivül egyebet igyék. Akit folyóviz ivása közben értek, az lesétált három napra a kazamatákba, patkány-mulattatónak. Azt az épületrészt, ahol az ispotály volt, a négy katona után kénvirággal kifüstölték és lezárták. A kutakat befödték.

A csonthalom megmérgezte a vár vizét.

Hála Tomory erélyes intézkedésének, a szörnyü nyavalya megszünt pusztitani. Hanem az élet azért csak nehéz maradt Fogarasban, az égető kőfalak között.

Imre kihozatta a subáját, tábori bőrpárnáját a szabadba. Ott próbált aludni éjszakánkint. De igy se sikerült a dolog. A hollók és varjak olyan nagy seregben lepték meg éjjelente a vár környékét, hogy mig förtelmes munkájukkal el nem készültek, szó se lehetett itt a nyugodhatásról.

Pedig a hadnagynak alapos szüksége lett volna erre! Az öreg András, akit Tomory melléje adott, hogy a várszolgálat nehéz mesterségére kioktassa: egész nap futtatta. Legelőször a fegyvereit vette vizsgálat alá. A kopjára csak vállat vont. A buzogányt már lemustrálta. Hanem a kardra egyenesen nevetnie kellett.

- Ilyen pecsenyeforgatókkal akarna dolgozni a hadnagy ur? Apritani kell a hust a háboruban, nem nyárson forgatni!

Imre büszkén vágta oda:

- Mit ért kend, András, ahhoz? Nem az a kérdés, hogy milyen a szablya, hanem az, hogy kinek a markában forog. Megugratok én ezekkel a tüzpiszkálókkal, akit akarok.

András a tenyerébe pökött.

- No uram, hadd lássuk hát azt az ugratást! Erre magam is kiváncsi vagyok.

Elfuttatták Sebőt a bőrmellesért, rácsos sisakért. Összeereszkedtek.

De a beigért ugratás bizony elmaradt. Ugy kopogtak az ütések Imre páncélján, mint a zápor.

A hadnagy elmérgelődött. Bosszantotta a sok szájatáti, meg hogy Fanchaly hadnagy, Tomory ur öccse, olyan jóizüen kacagott minden ütésnél, amit ő kapott.

- Fene érti, - dohogott. - Ez még nem esett meg velem. Valami rontás van a kardomon.

- Megmondom én neked pajtás, mindjárt, hogy mi az a rontás! - vigasztalta a jókedvü bajtárs és Andrásra mutatott.

- Balkézre vivott veled a vén kötnivaló! Nem vetted észre? Kétkezes a betyár.

- Persze! - ütött homlokára a hadnagy. - Ez volt hát az a furcsaság, ami egyre zavart! Én nem szoktam meg a balkezes vivást.

Fanchaly elértette a bajtárs pirulását.

Kiállt Imre elé.

- Na komám, próbáljuk talán együtt. Én is jobbkezes vagyok.

- Örömest.

Fanchaly se hozott szégyent Fogarasra. Vivott biz az szépen. Nem volt könnyü munka fölékerülni. De Imre végül is csak kiverte a kardot a kezéből. Helyreköszörülte a csorbát.

Most meg ő kacagott.

- Sebaj pajtás, azt mutatja ez, hogy tanulhatunk egymástól mind a hárman. Mától kezdve szivesen verekszem veled, ha ugy akarod.

- Hogyne akarnám!

- Páros napokon szolgálatodra állok. A páratlanokon meg, nem bánom, verjen el kend apám, amig majd egyszer én verem el kendet.

- Ott leszünk, - sodorgatta dugóhuzóit a káplár.

A napok vigan teltek folytonos gyakorlatozás közepett. A többi emberek is kedvet kaptak. Végül már csörömpölt az egész várudvar a nagy csatazajtól.

Tomory örült a dolognak. Szerette, ha ébren maradt a tüz a legényeiben a békés napok alatt is. Hagyta, hogy a katonák egyre több páncélt, fokost, buzogányt hordjanak ki a tárházakból és csak azt kötötte ki, hogy az ócskáját pusztitsák.

Imre buzgón agyalta Fanchalyt és döngettette magát Andrással. Mig egyszer aztán rákapott ő is a balogságra. Hiába kezdett táncolni körötte a mester, egyet se tudott rásózni. Végül két kardot fogtak mind a ketten és a nagy keringőzésben a hadnagy váratlanul olyan alaposat talált kólintani András bubjára, hogy menten beszakadt a sisakja.

- No a Pilátusát a hadnagy ur markának, hát kész vagyunk. - Jelentette ki a vén szittya. És olyan büszkén tapogatta a cipóra nőtt kisebbik fejét, mintha legalább is ő osztotta volna magának, tükörből.

- Gyerünk megjelenteni a kapitány urnak! Hadd örüljön!

Hanem ez az öröm elmaradt.

A várpiac felül fölharsant a rezes-kürt.

- Gyülekező, - kapta fel Fanchaly a fejét.

- Itt készül valami, - rikkantott András is, de már akkor futott.

A többiek utána! A tárházakból ujabb rohanók vágódtak hozzájuk. A templom környéke is mozgott. Nyargalt, loholt az egész várnép. A főszakács arra se érkezett, hogy kitegye markából a vaskanalat. Azzal vágta ki a parádét a kapitány előtt.

Tomory most ért le a gyülekező helyre. Kezében irást tartott. Nyugodt és egykedvü volt az arca. Szemében ott mosolygott az örökös derü. Mintha a virágoskertje közepén állna. Végigpillantott a feszes sorokon, aztán azt mondta:

- Fiaim, fogarasi jó vitézek! Parancs érkezett, hogy a királyi biztos ur őnagysága részére karhatalmat adjak és őt küldetésében megerősitsem. Ezért hát minden ember szerelje föl magát, délebéd végeztén pedig gyülekezzék. A talpasok tized-aljankint várakozzanak, a hadnagyok kiki a maga századával. Oszolj!

A délelőtt készülődésekkel telt. Tomory a magára-maradó vár biztositásáról és a markotányos szekerek felől rendelkezett. Sorrajárta az udvarbirákat és fegyvertárakat. Átvizsgált minden falat, minden ágyut, a puskapor-őrlő malmokat, kapukat és vársáncot. A kulcsokat átadta az őrparancsnoknak.

Odaszólt a mogorva dromedárra:

- Mire visszatérünk, az ispotályokat lássa el kegyelmed. Tépés, gyolcs, sinek, füvek, pióca, zsindely, mészpor és pókháló legyen gyüjtve elég.

Hirtelen a mellette lebzselő Imréhez fordult.

- Hát te, fiam! Összeszedelkőztél már?

- Én kész vagyok.

- Csak nem igy akarsz jönni? Vért nélkül, sisak nélkül, mezitelen karddal?

A hadnagy vállatvont. Kedvetlen arcán csalódás látszott.

- Parádés kiséretnek igy is elég, - felelt.

Tomorynak egyet villant a szeme.

- Vasat mondtam! Lódulj és tedd a parancsot!

Imre még a szobájában is hüledezett.

Ilyet!

El nem hitte, hogy ugyanaz a Tomory csördült rá, mint aki eddig ott a kertben a virág-cserepekkel pancsolt.

Hogy tud vágni az a két szelid kék szem!

Vajjon hova lett belőle az a gyermek-nézés, az az ártatlan derü, amit beleszokott?

A gyülekezőre ott volt vasban. Ami öldöklő szerszámja, mind a tüszőjébe szurkálta. Kardot pedig kettőt is kötött.

Tomory tekintete megállt rajta.

Aztán, hogy kidübörögtek az emelcsős kapun, maga mellé intette a hadnagyot.

- Helyes, - biccentett. - Máskor első szóra fogadd a parancsot! Itt egy fej van és egy szó.

Imrének szurta a kérdés az oldalát.

- Kapitány uram!

- Nos.

- Talán a kremi tatárok táborába kisérjük azt a királyi komiszáriust?

- Még annál is cefetebb helyre, fiam.

- Ugyan!

- De bizony. Székelyországba megyünk kommenciót behajtani.

- Miféle kommenciót?

- Azt magam se tudom. Majd meghalljuk annak idején és helyén.

- Köszönöm a közlését, bátyám.

Imre beljebb szoritotta a csatló szijját.

A képéről egyszerre mintha lefujták volna a csalódottságot.

A székelyekből kapott már némi izelitőt Medgyes alatt!

Kósa?

Józsa?

Hogy is hivták azt az öles embert?

Mindegy no! Találkozik még vele, ugy lehet, ez életben.

A legények vidám kurjongatásba fogtak körötte. Maga is velük fujta:

»Várj éngem galambom virágos kapunál,
Ha majd visszatérek, szép rózsabokornál...«

Nagyon szivéből jött most ez a nóta.

VII.

Az adószedők Székelyföldet járták. Minthogy királyfi született, a székely nemzet »önként és szivesen adott ősi ajándékára« sor került. Minden közrendü telkes székely előterelgette a maga jószágocskáit, hogy a király ökrét azok közül kiválasszák. Az ökör cimerére aztán a királyi ember rásütötte az udvarképesség billogát és elhajtotta az állatot.

A nagy »ökörsütésből« ilyenformán a gazdának csak a szaga maradt. Nem is volt ez soha valami közkedvelt mulatság! Manapság legkevésbé. Marosszéket lepörkölte az aszály. A legelők mind kisültek, a buza megszorult. Ami kicsi maradt volna, azt megverte a jég. Igyekezni kellett a behordásával. Szó ami szó, csontra-bőr volt itt bizony az egész jószágválaszték.

A perceptor kiabált, fenyegetőzött és szitkozódott. Hanem az ökrök még ettől se hiztak meg. Sőt egyre soványabbak lettek, minél beljebb haladtak a Széken az adószedők. Öreg Uzon Mózes, pixidárius Dálnokon, meg éppen olyan rozoga pár marhával kocogott elő, hogy a két girhes jószág alig állt a lábán.

Ki is pukkant a dugó az izmaelitából.

- Hát ez mi? - förmedt a góbéra.

- Ökör, - bólintott az atyafi barátságosan.

- Talán bolond kend, hogy ilyen bőregerekkel hozakodik elő?

- Az a bolond, uram, aki jobbat ád, mint amilyen dukál.

- Hiszen ezeknek már foga sincsen?

- A királyfinak talán van?

A perceptor azonban nem nyugodott bele ebbe a megdönthetetlen igazságba. Parancsot adott a fogdmegeknek, hogy verjék föl a telket. Számba vett minden állatot, de csak nem talált egy fia ökröt se.

- Hová suvasztották kentek a jószágot? - fröccsent ki belőle az epe.

A góbé derüsen nézdegélt.

- Nem kellett azt suvasztani, uram. Suvad magától is ebben a fene aszályban. Ami meg birós volt, azt kihajtottuk a hegyekbe még ősszel, hogy éhen ne vesszen. Ami kicsi fü itt akad, kell a tehénnek.

- Mind ezt mondják kendtek, mint akik összetanultak. Hát akkor mi az Isten csodájával munkáltak eddig? Talán ezekkel a szunyogokkal?

- Azzal, amivel uram. Nem a kegyelmed baja volt, hanem a miénk. Sose fájlalja miatta a fejét!

Hanem a perceptornak tovább fájt a feje. Sehogy se fért bele, hogy igy rásóznak az atyafiak minden szemét jószágot, ami már a pecérnek se való. Elkezdett szaglászni.

A falu a dálnoki patak völgyén virágoztatta piros cserépfödeleit. Hosszában szegte be a két partot. Uzon Mózes telke az északi domboldalon fekszik, a falu végén. Ugy ragad oda egy szélesen elfekvő öreg kuriához, mint fecskefészek az ereszhez. A porta közepén szép büszke udvarház. A telken végig hasitvány-kerités. Lefut egész a hegy lábáig.

Salva guardia.

A perceptor mégis rászánta a fél szemét. Bekandikált a lécek között. Harsányat fütyölt. Mert olyan cimeres ökörcsorda legelészett ott benn, amilyet álmában se sokat látott. Öles szarvu, fehér állatok. Reng és ring a hus rajtuk, amint lépkednek méltóságteljesen. Lehet belőlük vagy harminc bokor. Csupa öt-hat éves.

A perceptornak egyszerre kiderült az ábrázata. Kerül a kapura. Bezörget.

- Hé! Ki lakik itten?

Szemrevaló barna legény jődögél lefelé a pitvarból. Nyitja a kis ajtót. Megáll az urféle előtt és ráköszönti a jónapot tisztességtudóan. A tekintete békés, mosolygós, ahogy ránéz az izgága emberre. Szeliden felel:

- Az én nevem Dózsa Gergely. Ez meg itt a Dózsa-kuria. Miben lehetnék szolgálatjára kegyelmednek?

- Az ökrökért jöttünk a király nevében.

- Akkor eltévesztették a kaput. Ez itt lófő telke és nem közrendü porta. Miránk nem tartozik az ökörsütés.

Perceptor uram ráhökkent a legényre.

- Ne papolj öcsém, hanem állj odább, azt ajánlom. Semmi bajom nekem a telketekkel. Nekem az ökrök kellenek, amiket ide hajtottak a falubeliek a sütés elül. Vagy tagadod?

- Én uram csak azt tagadom, hogy kegyelmednek ide hozzánk bármi bejárata volna. A többi nem az én gondom.

Gergely átcsapja a reteszt a kis ajtón. Szép csöndesen visszafelé indult. Faképnél hagyta a perceptort. Az vörös lett, mint a posztódolmánya és minthogy igazában is vélte magát, elkezdett orditani.

- Kinyisd azt az ajtót! Én itt a király nevében parancsolok!

Gergely visszafordult a hangra. Azt felelte nyugodt komolyan:

- A király nem parancsolhat ökörsütést. A király legfeljebb kérhet. A székely nemzetgyülés pedig megadhatja, ha akarja. A király nem kért, igy hát örüljön, ha mégis kap valamit. Követelőzni nincs joga. Se neki, se kegyelmednek. Ez az igazság.

- Nyisd ki azt a kaput, mig szépszerével mondom!

- Ettől az ajtótól meg nyughassék kegyelmed!

A csetepatéra odabámészkodott már lassacskán az egész felvég.

Az atyafiak csöppet se csináltak titkot belőle, hogy örülnek a perceptor csufságának.

A királyi embernek egyéb se kellett. Végleg kiborult a kuncogásra. Összekiabálta a fogdmegeit és nagy zenebonával rajtamentek a kapun. Az ugyan becsületes tölgyfából készült, de hogy tizen is feszültek neki, végül is bezuhant.

- Karikást az ökröknek! Hajtsátok! - Dagadt a perceptor mája.

Gergely összefont karokkal állt az ámbituson. Nézte a hajszolódást. A székelyek meg Gergelyt nézték... Hogy az a kisujját se billentette, ők se mozdultak. Hagyták elhajtani az ökröket, végig a nagy uton, le a templom iránt. Mikorra odaértek, a szőlők felől csendes poroszkálással egy lovas kanyarodott le. Törülgeti az izzadt homlokát, szemlélődik. Az udvarház előtt hirtelen fölvágja az üstökös fejét.

- Hé, Gergely! Mi történt itt?

- Bizony bátyám, betörette a kaput a perceptor, a király nevében.

- A király? Az én kapumat?

Dózsa György kinyult a nyeregben, mint egy eleven lármafa. A szeme lobogott és recsegett a hangja.

- Fegyverre székely!

Estére már egy tüz-láng volt az egész Marosszék.

VIII.

A királyi biztos Székelyvásárhelyre várta a perceptorait. Tomorynak ide kellett jönnie. Meg is érkezett ötszáz lovasával és háromszáz talpassal. Tábort ütött a mezőn. Stafétával jelentette, hogy készen áll.

Déltájra aztán megszólaltak a kürtök a város felől. Cifrán kiagyusztált lovasok élén közeledett a királyi biztos.

Tomory félkörbe parancsolta az embereit. Ő maga a komiszárius elé ugratott.

Mikor a lovasok látóközeibe értek, Imre csak rámeredt a jövevényre. Akkorát dobbant a szive, mintha ki akarna ugrani a mente-kötő láncok közül.

A királyi biztosban Dóczy Jánosra ösmert.

Minden jókedve, földerült reménysége egyszerre hagyta cserbe. A napos térség árnyakkal lett népes.

Mit keres itt ez az ember, az ő oldalukon? Ez az ármánykodó, cselvető, akinek könnyek, pusztulás és szerencsétlenségek ugy jártak a nyomában, mintha az árnyékával együtt lennének hozzátartozói?

Megütközve nézett Tomoryra. De a kapitányon nem látszott semmi meglepődés. Szokott nyugalmával vezényelte tisztelgőre a fegyvereket.

Most a komiszárius lépett elő.

- Az urakkal volna beszédem, - mondta. - Parancsokat hoztam.

A tisztek leszálltak lovaikról és megindultak a fősátor felé. Elül a királyi biztos.

Bent a sátor közepén aztán megállt Dóczy, föltett süveggel. Jobbkeze a csipőjén, balja a kardon. Sarkáról a lábujjhegyére hintázott. Kegyesen elmosolyodott a marcona hadfiak feje fölött és az üdvözlő sarkantyupengetésekre elnézően biccentett.

Mikor a csengés-bongás megszünt, bágyadt méltósággal csöndet intett. Pecsétes levelet vont ki a kebléből s elnyujtott orrhangon olvasni kezdte:

- Kedvelt hiveink, székelyek! Tudomásotokra adjuk a mi szerelmes atyai szivünk örömét. Ime, királyi jogarunknak utódja, trónunknak pedig örököse született Isten kegyelméből...

A fogarasiak összenéztek.

Őket bizony ott, a bagolyvárukban elfelejtették értesiteni erről az országos hirről.

No, sebaj!

Azért őszinte öröm volt az a dörgő »éljen«, ami a torkukból szakadt és Imre is szivesen vette ki belőle a ráeső részt. Mert hiszen ha valakinek, akkor neki igazán érdeme volt abban, hogy a kis királyka, a liliomos asszony fiacskája, lám, mégis a világra termett.

Dóczy ur tovább olvasott.

- Tudomásotokra adjuk rendelkezésünket, hogy az örvendetes esemény alkalmából telkenként egy-egy ökörben megállapitott járandóságunkat Vásárhely alá terelni ne késlekedjetek, ahol is azt megbizottunk, nagylucsei Dóczy János udvari kameráriusunk számba veszi és minékünk Budavárba megfelelő néppel fölhajtatja. Izenjük hát néktek székelyek, hogy perceptoraink választásában megnyugodjatok és az ökörsütést ősi szokás szerint megejtsétek. Egyebekben maradunk hozzátok mindenkor legkegyelmesebb atyai hajlandóságunkkal Budavárban, 1506. év Szent Jakab havának 2. napján rex Uladislaus m. p.

Dóczy ur összehajtotta a levelet és bedugta szépen a nadrágzsebébe. Aztán vizenyős szemével beleszürcsölve a felülről bevágódó világosságba, intett:

- Hallották a parancsot kegyelmetek?

- Hallottuk.

- Volna még a magam részéről is egy bizalmas természetü parancsom, amit hozzátennék. A szebeni tanács panasszal fordult őnagysága héderfáji Barlabássy Lénárd vajdához, a székelyek alispánjához, hogy a medgyesi vásár alkalmával a kőhalmi királybirót agyonverte nemes Dózsa György lófő székely, aki Erdélyország nyilvánságos rablója. Ezért őt olyan példa-adással kell megbüntetni, hogy az ország többi jó lakosa közt kötött szövetségi egyezség és egyetértés inkább megerősödni és megizmosodni, semmint felbomlani látszassék. Minthogy jelenleg fölösszámu karhatalom áll itt rendelkezésemre, az egzekucióhoz szükséges fegyveres erőt én a vajdának készséggel fölajánlottam.

Tomory végighallgatta a cikornyás körmondatot, a szeme se rebbent. Annyit felelt mindössze:

- Kár volt bizony.

- Mért lett volna kár? Apró szivességek növelik a barátságot, - mosolyodott el amaz fog-hegyről. - Mink itt igazán ráérünk. Jó lesz az a kis kirándulás unalomüzőnek.

- No, ami a szórakozást illeti, azt hiszem, hogy nem lesz oka panaszkodni. Csak az a baj, hogy kevesen vagyunk hozzá. Mért nem fordult a vajda a nemzetgyüléshez? Az annak a módja.

- Ej, de óvatosak az urak itt Erdélyben! Ennyi teketória egy renitens székelyért!

A kamerárius ur legyintett, jelezve, hogy befejezte az előadnivalóját. Neki kaland kellett, amit aztán fölfujhasson Budán és aminek a hirében elsütkérezhessen egy kicsit. Ez meg itt épp kapóra jött.

Hogy a kölletlen Tomoryt megbékitse, maga fogta duzzogásra a dolgot.

- Kegyelmetek is mind akadékoskodnak! Az egész világ orrát lógatja. Pedig Budáról is azért menekültem el! Telisopánkodták a fülemet. Jó, jó, hogy a királyné meghalt, de hiszen senki se élhet örökké! De az már mégse kivánható, hogy az ember ki ne fogyjon a gyászból miatta.

- A királyné meghalt?

Tomory fölkapta a fejét. A fogarasiakon is átütött ugyanaz a rezdülés. Kérdőleg hökkentek az udvaroncra.

Az fanyarul bólogatott.

- Meg, meg.

- És kegyelmed ezt csak igy mondja nekünk?

- Hát hogy mondjam?

A kapitány végigmérte Dóczyt tetőtől-talpig. Sarkonfordult és kiment a sátorból. A hadnagyok követték parancs nélkül is. Kisvártatva megszólaltak kivül a kürtök. Hosszan, sirós bugással.

- Imára!

- Azzal ugyan föl nem támasztjátok, - morgott a kamerárius és fölvonta a vállát.

Le is eresztette tüstént. A háta mögött léptek roppantak. Megütődve nézett a belépőre. Két villogó szem parázslott feléje a sátor félhomályából.

- Gondoskodott róla kegyelmed, ugy-e? - került előre a jövevény.

Dóczy urnak gunyosan legörbült a két szájaszéle.

- Lám, lám! Milyen váratlan szerencse! A kis dezentor!

- Czibak Imre hadnagy! - kapott a kardjához amaz.

A kamerárius gőgösen mustrálgatta.

- Farsangi maskara fiatalember. Én mondom ezt, aki kiösmerem magam az effélékben.

- Még gunyolódni mer?

- Nem ijedek meg orgyilkosoktól, ha mindjárt páncélban és csatabárddal törnek is rám, mikor én födetlen vagyok. Nos, mi tetszik?

A gyávák vakmerősége használt. Különb védelem volt Dóczy számára, mint lett volna a vért, vagy a harci szablya.

Imre tokjába vágta a kardját.

- Néhány szóra elvárnám majd kegyelmedet a táborhelyen kivül.

- Ott leszek.

- Naphajlattal a vásárhelyi uton.

- Szolgák nélkül.

- Szolgák nélkül.

- Kardra.

- Amire tetszik.

A hadnagy kifordult a sátorból.

Kint megállitotta az emlékezés.

Röviddel előbb épp igy állt egy másik sátornyilás előtt. Belül ugyancsak Dóczy árnyéka vetődött a ponyvára. Éppen, hogy akkor még élt a gránátvirágajku, szomoru nézésü, szépséges asszony. Magyarok királyasszonya.

- Elkéstem, - mormogta a hadnagy és a hüséges fiatal szeme teli lett könnyel.

IX.

Ember tervez, székely végez.

A sok ágba indult események váratlanul egy szálba futottak. És hozzá ugyan görcsös szálba! Nem hiába, hogy Marosszék kezében pergett a rokka! Duellum, büntető hadjárat, ökörsütés, meg Dózsa György: mind egy bolyba nyüzsdült. Jöttek a székelyek, mint a viharveszedelem. A megszalasztott perceptorok alig lihegték ki rémületüket, már nyakukon is termett az előhad. Szerencse, hogy Tomory nem volt készületlen. Ötszáz lovasával rögtön talpon állott. Igy legalább nem söpörték le a vásárhelyi rétről. Összecsaptak.

Dóczy János aztán elujságolhatta Budán, amit látott. Mire a nap nyugovóra hajolt, szétszóródott a királyi sereg, mint a pelyva. Menekült, aki menekülhetett. Alig egy maroknyi kis csapat küzdött még. Valami ötven ember. Azok közt sincs sértetlen egy se. A viaskodók élén egy fiatal lovag. Mind a két kezében kard. Mint a villám, sujt jobbra, balra. Nem hárit soha, csak támad. Öreg káplár van mellette. Két kézre verekedik az is, mint a hadnagya. Mind a kettő véres, a sarkantyu-kötő szijjáig. A hadnagy homlokán jókora lék. A széléből piros

patakok erednek. Megáll egy gondolatnyi időre, mig kitörüli a szeméből azt a forró nedvet, aztán megint beleront a sürüjébe.

- Szoritsd, - kiáltja.

És a kimerült, véres emberek nekilendülnek ujból.

Babonás hatalma van ennek a fiatal katonának a legényei fölött! A félholt is megmozdul a hangjára. Zug a szava, mint a harci kürt, tekintete gyujt, a kardja ront. Hatodszor tör már előre és amerre fordul, az utját elfeküdt hullák jelzik. Sisakja rég lehullt, hullámos fekete haja repdesve lobog a szélben a vas melledző csupa horpadás. Dolmánya foszlányokba szaggatva. Ugy lóg ki a vért nyilásán a posztó darabja, mint valami lihegő, véres nyelv.

- Ott az a fa, hadnagy uram! - vágódik mellé a vén legény csörömpölve.

A lovag megfordul, irányt vesz.

- Az a tölgy, András?

- Az. Ott állt, mikor utoljára láttam.

- Hé! Fogaras! Erre! Erre!

És a ziháló csapat nyomul utánuk. Néhány lehullt a nyeregből. Sebaj. Katonadolog. Nem ér itt rá egymással törődni senki. Törtetnek, akik megmaradtak, a hadnagy mögött. És döng a páncél, dübörög a csákány, recseg a kopja. Halálorditás és diadalüvöltés, mint valami ördögi kórus, harsan föl a fiatal vezér körött.

A kis csapat eléri a tölgyet.

Jó helyt járnak csakugyan. Alighanem Tomory keze dolgozott itt! A bozótnál hulla-szérü. Még most is verekszik előtte egy lovag. Baljában a csákány. Jobb karja bénultan lóg ki a páncélból. A vaskesztyü ujjainak csatornáján csöpög a vér.

- Kapitány uram!

- Imre! Ide fiam, ide!

A hadnagy keresztülvágja magát. Oldalazza a lovát a béna vitéz mellé. Nyergében fölállva osztja a vágásokat helyette is. Egész testével védi Tomoryt.

Lekiált rekedt hangon.

- Mögém a nyeregbe!

Amaz megpróbálja. Kétszer is nekifohászkodik. De visszazuhan. A sok vérveszteségtől erőtlen a lába.

A székelyek ujult erővel támadnak. Körül-gyürüzik a fiatal lovagot, mint az áradat a hid oszlopát. Az embereit lesodorják tőle.

Imre körülnéz és látja, hogy egyedül maradt. Tomory felé is egyre növekedik a távolság. Már alig hallja a szavát:

- Vágd ki magad! Menekülj.

Ebben a pillanatban, mintha a földből bujna ki, egy fiatal kopjás ugrat a kapitánya mellé. Ledobban lováról és nyeregbe emeli Tomoryt. Elrántja a paripa zabláját, rásuhint a kard lapjával. A megriadt állat törtet előre, a szabad térségnek. A huszár ottmarad a helyén, gyalogosan. Nevetve int az elámult hadnagy után.

- Tiszteltetem Palotát minden bennevalóstól!

- Sebő!

Aligha érti már a nevét az a legény!...

Köröskörül harsog a székely riadó:

- »Korpázd a bestyét!«

X.

Azért mégis lecsendesült Marosszéke.

Czibak Imre hadnagy összeszedte a végvárak legénységét és visszafordult a felkelőkre. Ezuttal sikerült is kicsikarnia a győzelmet. Kár, hogy az ökörsütésből csak nem lett semmi. Mert a zenebonára az egész királyi komissió meglépett Székelyföldről. Nem maradt, aki az ökröket Budára hajtsa.

Pedig Fogaras drága árt fizetett értük! Fanchaly János vicekapitány meghalt a vár ispotályában. Tomory Pál husz sebet kapott és hetekig lebegett élet-halál között.

Mikor végre fölépült, ugy, hogy elhagyhatta a betegszobát, Imrét hivatta. A vásárhelyi csatáról mindössze ennyit mondott:

- Látod fiam, hogy mért parancsoltam én rád vas-inget akkor? A szászokat meghajlithattam, de ezek a székelyek még mindég azt hiszik, hogy akit megölnek, az szolgájuk lesz a másvilágon. Hát most szolgálhatnánk nekik valamennyien, ha a Teremtő meg nem őriz.

Imre azon igyekezett, hogy kedvébe járjon a lábbadozónak, amiben lehet. Fanchaly dolgát is neki kellett ellátnia.

Egy napon, mikor éppen a bástyafalakról tért vissza, a kapu előtt egy rokkant hadfit talált. Az ábrázata cirmos, mint a jóféle muskotályi alma. A lábát alig huzza, karja felkötve. Hanem másegyébként egész együtt van a fiu.

- Sebő! - csudálkozott el a hadnagy.

- Ühümm, - vigyorgott a legény.

Aztán odakacsintott Imrének:

- Ifiuram! Ezek ám a nekünkvaló népek! Isten ugyse, fölért egy palotai bucsuval!

*

Dóczy Jánosnak ugy inába szállt az »ökörsütés«, hogy meg se állt Váradig. Csak itt jutott eszébe, hogy valami elintézetlen lovagi ügye maradt a háta mögött.

Hátha még azt is nyélbeüthetné egyfüst alatt?

Egyet gondolt, betért Palotára.

XI.

- Tomory? Ugy értettem, mintha Tomoryt mondott volna öcsém?

- Azt, azt. Tomory Pál, a fogarasi végház kapitánya. Ösmeri talán bátyámuram?

Lőrinc bólintott. Betöltött a kupákba és egyiket a vendég elé tolta.

- Hallottam hirét, - felelt, mikor a borát kihörbölte. - Sótiszt volt őkegyelme a kincstári bányában. Jóravaló ember hirében állt. De mikor elkerült Mármarosból, fölcsapott polyák-párti bitangnak. Lássa, öcsém, az ilyenek teszik pocsékká a magyar becsületet! Ugyan mire ennek kard a kezébe?

Dóczy ur arrábbhuzta a széket, hogy az ablakzsindely közt bucsuzó nap a szemét ne sértse. Sietett tiltakozni.

- Oh, azt nem mondhatnám éppen! Mert a stratagémája nem lett volna rossz, ha a székelyek időt engednek neki. Hanem azok bizony rajtaütöttek, mint az égiháboru. A verekedést pedig, mi tagadás, csakugyan nem állta Tomory. Megfutott. Csudálja kegyelmed? Ennyi is elég szép volt egy sótiszttől?

- Ejnye, ejnye. Beh' röstellem! Ilyen pocsék szégyen! És öcsémuram mit mivelt?

- Mit tehettem volna? Hiszen gálában voltam, - rántott Dóczy a vállán. - Mire én fegyverre kaphattam, már szétfutott az egész ármádia. Hanem most megyek vissza Budára és az orruk alá pörkölöm a magamét! Az én káromra ne hizzék senki, mikor asszonyok, meg papok dirigálják az országot.

Lőrinc ur a fejét csóválta rosszalólag.

- Azért van aztán, hogy csiszárok kezébe kerül a kard, öcsém!

- Nekem elég is belőlük. Ahogy lejelentkeztem Budán, otthagyom őket. Szedem a sátorfámat Thurzó Elek bátyámhoz. Fogjon Szathmáry uram magának más bolondot!

Palota ura a táncoló poharak közé vágott.

- Ejnye fikkomadta, de jól beszél öcsém! A nagylucsei Dóczyak közül való ugye?

- Az Orbán-nemzetségből.

- Mindjárt gondoltam. Nem esik messze alma a fájától. Isten hozta nálunk!

A kupák összecsendültek. Lőrinc fenékig üritette a magáét. Széttörülte a bajszát, hunyorgatva mustrálta a vendéget.

- Egy valami van, amit még nem értek.

- Mit?

- Ilyen szép erkölcsökkel és dicső nemzetséggel, hogy is kerülhetett kegyelmed a polyák mellé?

- Ulászlót véli bátyám?

- Azt.

- Nagyon egyszerü.

Dóczy érzékenyen mosolygott.

- Tudja bátyám, öten maradtunk árván. Apánk katona-ember volt, nem sok apritani való esett utána. Ugy nézték, hogy a kicsinyje elpusztuljon a háztól.

- Ki a világba! - bólintott a házigazda részvéttel. - Igy szokott az lenni.

- Ilyenformán. Szerencsére még elég jól jártam. A Zápolya-házhoz kerültem nemesi apródnak. Ott lettem főapród. Tőlük csalt el nagybátyám, Dóczy Ferenc konziliárius az udvarhoz. Bár sohase hallgattam volna a szavára!

Lőrinc ur belevágott a sopánkodásba.

- Kegyelmed a Zápolyáknál tanult?

- Ott.

- Hiszen akkor ösmerős is ottan?

- Persze.

- Szokott járni Szepesvárára?

- Sőt igenis gyakran.

Czibak Lőrincnek fölcsillant a szeme.

Végre egy ember, akit alaposan kikérdezhet az ő büszkesége felől!

Nagy ravaszkodva köhécselt.

- Nincs ott véletlenül valami Czibak nevü fiu? Ha jól emlékszem, Imrének hivják. Az no! Eltaláltam. Czibak Imre a betyár! Verekedő, nyugtalan vérü gyerek. Lehet vele baja a gazdájának!

Dóczy urnak ihatnékja támadt. Jót huzott a kupából és megnyalogatta a száját inyenckedve.

- Czibak... Czibak...

- Az, az.

- Ugy mondja bátyám, hogy verekedő, nyughatatlan vérü?

- Ugy hát.

Dóczy a fejét rázta.

- Ott bizony nincs ilyen.

- Há!... - ejtette le Lőrinc az állát. - Nem lehet az öcsém! Gondolkozzék csak jobban.

- Azt teszem.

- No, akkor gondolkozzék még erősebben! Ott kell annak lennie! Főapród János ur mellett, amilyen kegyelmed volt valaha.

A vendég összehuzott szemmel bámult maga elé.

Hirtelen fölvillant.

- Azám, - csapott a homlokára. - Rémlik is már, hogy kiről lehet szó!

- Ugy-e, lássa!

- Igen, igen. Czibak Imre. Tudom, hogyne tudnám! És ösmerem is. Hiszen alig pár napja, hogy beszéltem vele. Bátyámuram az oka, hogy rá nem jöttem mindjárt.

- Én?

- Persze. Vagy nem azt állitotta, hogy verekedő, pattogó a gyerek? Mellé találtam érteni a tréfának. Ó, dehogy is, dehogy! Nagyon igyekvő, szelid fiu az. Jámbor és illedelmes, mint valami dáma.

- Nono, - hökkent meg Palota ura a nagy dicséretre. - Gondolja öcsém, hogy beletört az udvari életbe?

- Mintha egyenesen arra született volna! Vétek is volt elszólitani a dámák közül. Hanem ez a vétek János ur lelkét terheli. Ő akart mindenáron katonát faragni belőle. Pedig: naturam expellas furca, tarnen usque recurret. Nem szabad ilyesmit erőltetni soha. Otthon kellett volna hagyni a fiut, ahelyett, hogy a pozsonyi táborba erőltette. Ez öreg hiba volt Jánostól.

- Hogy háboruba vitte Czibak Imrét?

Lőrinc ur rámeredt a vendégére. A kezében, félutján, megállt a serleg.

- Mit akar ezzel mondani kegyelmed?

Dóczy elmosolygott a házigazda feje fölött.

- Ej édes Istenem, hát mit mondhatnék? Ami történt, az nem a gyerek hibájából esett. Hogy is találta volna helyét a durva katonák között, a kényelmetlen tábori életben, a kemény földön hálásban? A mosdatlan tréfák sértették, a készülő verekedés incommodálta. Sokkal finomabb lélek, semmint hogy az ilyesmit hosszasan türni tudná. Fogta magát és...

A beszélő megállt egy pillanatra. Látszott rajta, hogy megfelelő szavak után keres. Aztán odavetette lanyhán:

- Elment. Eltávozott.

- Czibak Imre?

- Igen.

- Otthagyta a tábort?

Lőrinc urnak biborba borult az arca.

A vendég rácsudálkozott.

- És ugyan mi okosabbat tehetett volna, az istenadta? Nem mindenki születik ám oroszlán szivvel, bátyám! Képzelje csak, mit érezhetett az a szelid gyermek, mikor meghallotta, hogy másnap reggel támadásba indul a sereg?

- Hátha nem hallotta? - kapott a szó után Lőrinc.

A másik a száját fintorgatta.

- Hallotta biz' az. Hiszen ott volt a hadi-tanácsban a gazdája mögött.

- Biztos benne kegyelmed?

- Nemesi hitemre! Csudálkozik bátyám ugye? Magam se különben. Mire gyerekeket vinni ilyen helyre? Persze, hogy megiramodott szegény kölyök. Vissza se nézett, ugy elment. Ütheti János bottal a nyomát. De mi az? Mi van kegyelmeddel?

Dóczy ijedten kapta föl a fejét.

Lőrinc ur kirugta maga alól a széket. Ráorditott.

- Hej az istenfáját az urnak! Kiről beszél itten? Az én fiam nem futóbetyár, se gyáva nyul, aki megszaladjon a maga árnyékától! Ilyen Czibak még nem született erre a világra!

A két nehéz ököl lecsapott. Ugy vágott az asztalra, hogy kancsó, óntányérok és serleg, szana-szét repültek.

A vendég a zsebbe-járó kendőjével szárogatta magát. Szörnyen mentegetőzött.

- Mille grácia kedves bátyámuram! Honnan sejthettem volna, hogy a fiáról társalgunk? Egy szóval se árulta el nekem. Azt hittem, hogy csak névszerint rokonok. Oh, ha gyanitottam volna! Sajnálom ezt a félreértést. Annyival is inkább, mert hiszen azóta igyekezett a jó fiu

helyreütni a csorbát. Nem lett se jokulátor, se igric, se reges, nem ment el se mimusnak, se vágánsnak, mint ezt a megtévelyedett ifjak teszik, mikor nem mernek hazakerülni a szülék elé. A kegyelmed fia hü maradt az ősapák tradicióihoz. Én bizonyithatom, aki találkoztam vele azóta.

Lőrinc ur türelmetlenül intett. Hogy amaz szünetet tartott, közberivalt:

- Hol van a beste?

- De kedves bátyám! - édeskedett Dóczy. - Kegyelem szegény fejemnek! Már igazán mukkanni se merek. Hisz kegyelmed belébetegedik ebbe a diskurzusba. Lelkemre nem venném. Hagyjuk későbbre talán!

Hanem Lőrinc fogta a hátráló ember dolmányát.

- Hol a bitang? Hol látta? Tudni akarom.

Dóczy a vér-elfutott, ijesztő mód kidagadó szemekbe nézett. Mentegetőzve motyogott.

- Ha kényszerit kegyelmed, meg kell mondanom. A vásárhelyi futásnál. Beállt katonának Tomoryhoz.

- A sótiszthöz? A polyákpárti csiszárhoz?

A szederjes arc hirtelen elfehéredett. Lőrinc szeme szép csöndesen lecsukódott. Lassan és békésen visszaereszkedett a karosszékbe. Az álla egy kicsit jobbra ütött, aztán átbillent balra. Szája hangtalan őrölt. A szó ottmaradt a tüskös bajusz mögött. A szó a szájban, a sürü Czibak vér a félrebicsaklott fejben, Palota ura meg a gondolkozó székben. Ugy kellett elvinni onnan, karon. Be az ágyba, hogy próbálja most már ott tovább gondolni azt, aminél ugy elállt ez a dus, zakatoló nagy életgépezete.

Szerencse még, hogy a felcser épp odaát járt Csákyéknál. Át lehetett futtatni érte. Meg hogy kéznél voltak a friss palotai piócák a patikaládában. Igy, ha nyikorogva, ha viszologva is, megint csak megindultak a kis-kerekek, nagy-kerekek abban az öblös boltozatban, ott a nagyasszonyka galambpehelyből fosztott vánkosai közt.

Ilyen váratlan szerencsétlenség esetében illik, ha a vendég megoldja a kerékkötőt, akármennyire marasztják. Hát még ha kitoló-kását főznek neki?

Elbucsuzásra se eresztette szine elé Czibakné a kameráriust. Ez a kis madár-asszony csudálatos eleven nyárssá tudott merevülni, az olyanokkal szemben, akik az ő fészkének védettjei ellen merészelnek törni.

Dóczy urnak visszaizent, hogy kész a fogat, amely tovább viheti, ha ugyan nem lovon akarna menni inkább, ahogy jött. Az ajánlatot Fülöp atya tolmácsolta, félreérthetetlenül.

Mikor a váradi ut elporzott a királyi biztos ur lova után, a pap visszatért Lőrinc ágyához.

De sok szép szőke hullám tarajzott el a Körös tükrén addig, mig jelekkel, szemjátékokkal és akadozó szavakkal eldadoghatta Palota ura azt a megbizatást, amit ezen az örökös ellenlábasán kivül senki jóbarátjára nem mert bizni az öreg pogány.

Székesfehérváry Fülöp aztán összecsomagolt két daróc-csuhát, egy melegebbet viszontagságos időre és egy másikat megmutatkozásra, hozzá két szőr-övet, gyolcsinget, egy iskátulyában kenyérmorzsát bővesen az uti madaraknak s ezzel a málhával elindult egy födeles szekéren idegen világok felé, hogy beteljesitse a kapott parancsot.

XII.

A nyárra ősz boritotta avar köpenyegét. A nap arany-dárdákat vert a repkénnyel sürün benőtt vasrácsos ablak rostélyain át a fegyvertárba, ahol Imre a várnagy és az őrparancsnok segitségével éppen a fegyvereket vette lajstromba, hogy helyére rakassa, ami hibátlanul maradt.

Alig felényire jutottak még a munkának, mikor egy várjobbágy a hadnagyot kereste a kapitány izenetével. Jőjjön fel azonnal a lovagterembe, mert látogatója érkezett!

A fiatalember kezéből kifelejtkezett a lajstrom.

Látogatója? Neki?

Nagyot ütött a szive pőrölye. Nem is nyult a papirosért, futott be a várba. Futtában egyre azt csöngetyüzte benne az öröm:

Ki lehet? Ki lehet?

Mióta megvált két otthontól, mióta az anyja kezéről, a kedvese melléről leszakadt, mint valami fületlen kösöntyü, nem látott ő többé viszont soha senkit abból a világból, ami egyszer mögötte becsukódott. Gyült, gyült, halmosodott benne az élő arcok temetője. Mintha különös, titokzatos nászra verődő lakadalmasok lettek volna mindazok, akiket szeretett s mintha sürü ködfátyolon tul várnának rája, elérhetetlen messziségben.

Hármasával szökdelt fel a lépcsőn. Kurtán kopogtatott a lovagterem ajtaján. Nem jött felelet. Odabent nem hallották. Nem is hallhatták. Két ember hangosan beszélt. Bár veszekedésnek is beillett volna, ugy igyekeztek tulnőni egymást zajjal. Egy hang, melyben Imre a kapitányéra ismert, azt kiáltotta éppen:

- Ne tovább páter! Egy szót se higyj abból, amit mondott. Czibak Imre a leghüségesebb és legbátrabb katona, aki valaha megfordult a kezem alatt. Nem hogy gyáva lenne! Mig én husz sebbel az ispotályban hevertem, ugy elnadrágolta a székely revolueiót, aminél különben magam se tehettem volna. Öcsémnek szerettem, mióta az igazi öcsém Vásárhely alatt elesett. Hát mit akarsz te akkor?

Az ösmeretlen vitatkozó nem ért rá felelni.

Imre abba a veszedelmes korba érett már, mikor magától robban a puskapor. Elöntötte a harag, föltépte a kilincset.

Ugyan miféle barát merészel itt rá agyarkodni? Ki ellen védi a gazdája? No, ha eddig nem tanult repülni, ő majd megtanitja!

De bizony a nagy szándék kutba esett. A dühös mozdulat a karjában, a nyütt fakilincs pedig a markában felejtkezett.

A csörtetőre szembefordulva, mintha a tanulószoba fóliánsai közül lépne ki, Fülöp atya állt a terem közepén. Soványabban és napszivottabban, mint valaha.

- Szentatyám!

Imrében bennemaradt még a lehelet is.

Ugy bámult a papra, mint valami hazajáró lélekre. Olyan kedves kisértetre, aki számára azért mindég nyitva maradt az ajtó ott, ahol minden nap bezárt egyet-kettőt.

Tomory közelebb jött. Érezte, hogy az ő nagyon is valóság személye nem alkalmas most, járható hidat verni a két csudára döbbent lélek közé.

Intett Imrének.

- Gyere, fiam, itt a papotok, védd te magad a vádjai ellen. A ti dolgotok. Ha megelégeltétek, várlak az ebédlő szálában. Fehér asztalnál majd jobban eligazitjuk a többit.

Ezzel otthagyta az egymásnak-valókat.

Az ajtócsapásra Imre is helyreocsudott. Azzal a föltett szándékkal toppant ide, hogy röpiti, akit bent talál. De végül maga volt az, aki repült. Ölelte, kérdésekkel halmozta a szigoru embert, aki »más«, akinek minden szabad.

Hanem Fülöp olyanná fagyott egyszerre, mint egy bünök barlangjába kövült jégoszlop.

- Csak semmi szincerizálás! - háritotta el magától a lelkendezőt. - Sok van a rovásodon, amice!

Imrének lelohadt az ölelése.

- Jól hallottam hát? Kegyelmed igazán gyávának tart? Hitvány asszony-embernek? - kérdezte bántódottan.

A pap elfordult. Nem válaszolt mindjárt. Kihuzott egy öblös gyontáros széket a kandalló mellett, arra leült. Ujjai meginditották a malmot.

A mennyezetet bámulva, szólt.

- Ne firtatódj, hanem felelj: Ki tanitott arra, hogy a nevelő-gazdádat elhagyd? Eláruld?

- Én? Én?

- Igen, te. Szememmel látom, hogy Zápolya urtól, akihez apád adott és aki kegyesen befogadott, rutul elszegődtél. Ez a becsület? Erre oktattalak én téged?

- Nem. Hanem arra, hogy asszonyt megilletni még virággal se szabad. Annál kevésbé ölbetett kézzel nézni, hogy besurranó gaz bujnyikok törnek rá, mikor az az asszony gyermeket hord. - Lépett elő Imre.

A páter összerezzent. A malom hirtelen megállt. Két riadt szem hült rá a hadnagyra.

- Mi az? Miféle asszonnyal volt teneked dolgod?

- Higyjen bár szentatyám felőlem amit akar, nem mondhatok többet abból, ami nem az én titkom.

- Hallgass is, hallgass! Ne botránkoztass! Nem azért jöttem.

- Mit akar hát kegyelmed tőlem?

- Amit az apád. Gyere haza.

Imre kerekre nyitotta a szemét.

- Páter, ez nagy kivánság volt.

- Mit beszélsz?

- Azt, hogy nem tehetem.

- És ugyan miért nem?

- Mert egyébre szánt a sors.

- Nem sors, te pogány, hanem az Uristen!

Imre elfanyalodott az otthoni hangra.

- Jó. Legyen. Az Uristen másra teremtett engem, mint hogy paraszt módjára a földet turjam.

- Azt hiszed?

- Tudom.

- Ez nagyralátás, - koppantott Fülöp a szék karfájára. - Bünös felfuvalkodottság. Esztelen gőg. Üres kifogás, hogy megszegd a nyakad a szülei parancs ellen.

- Nem kifogás.

- Lári-fári. Gyere haza!

A hadnagy a fejét ingatta. Mélyet sóhajtott.

- Nem lehet, páter. Értse meg atyaságod! Akármennyire vágyom is a szüleim után, akármennyire huz is az otthoni küszöb, ki kell várnom azt az időt, mig Valaki módjára állithatok haza. Az életem kormányrudját kovácsolom én, hogy annál teljesebb öröm legyek azok számára, akiknek köszönöm.

Fülöp megint koppantott.

- Bolond beszéd. Sose okoskodj te abba bele, ami egyszer parancs! Ennyit legalább megtanulhattál volna itt. Ami pedig a szülőid örömét illeti, no, azt megcsináltad alaposan!

- Haragszanak rám talán?

- Csiba! Nem te kérdezel! Te itt számolsz és engedelmeskedel. És kotródsz haza.

Imre elnézte ezt a saját akarata mellé lehorgonyozott élő pergamen-hajót. Hogy ütődik vissza róla minden próbálkozás! Milyen kemény, milyen megvivhatatlan torony ez az ember az észargumentumok számára!

Kiédesedett szájára a gyermek-hizelgések kedves ize. Most arról az oldaláról környékezte meg a zord férfiut, ahol őt magát is leggyöngébben virrasztották. Az érzések rejtett folyosóján kisérelt oda jutni, ahol a sziv hét lakattal titkolt kamrája melengette forró aranyát.

- Fülöp atyus, - szólt meglágyitva a hangját. - Kegyelmed láthatja, hogy kinőttem a dajkaévekből. Férfi vagyok már és kopog az ajtómon a jövő. Szeretek valakit nagy-nagy szerelemmel. De az a valaki fölöttem áll rangban. Azt én a palotai szántásból el nem érhetem soha. Nekem, ha másképp nem lehet, hát karddal kell vágnom az utat föl, arra a polcra, ahol a kezét az enyémbe teszi.

- Elég, elég, egy mukkanást se tovább!

A pap ugy szökött fel, mintha a megnyiló földből maga a sátán toppant volna elé, azon lólábasan, kénkő-füstösen. A két kezét is maga elé tartotta pajzsnak.

- Még kérkedni mersz, te pokolszállott? És még azt hiszed, hogy fölfelé vezet az az ut? Le, le, a gyehennába! Azt mondom, tarts bünbánatot te esendő-veszendő lélek! Magadért meg a parázna vétkedért!

Ugy hadonászott, mintha ártó szellemekkel birkózott volna.

Imre sötét tekintettel nézte. A homlokán vörös Czibak-foltok gyulladtak. Szemét ködösre felhőzték a megsértett szüzi rajongás elfojtott könnyei.

- Páter,- válaszolt hangosan nyeldesve - lássa bennem atyaságod a kiszolgáltatottat. Aki gyöngébb, éppen mert erősebb és aki számára a tisztelet s a hála kemény törvény. Ha szabad ember volna, világi férfiu, most másképp felelnék. Igy csak azt mondom, hogy nem bünöm, amit kegyelmed »paráználkodásnak« gyaláz. Apámtól se volt bün, hogy szerette anyámat. Tiszta volt az életük, mint a hóharmat. Ilyen életet akarok én is magamnak. És magam körött is. Magas szikla-fészket, ahol sas lehessek a károgó dögvarjak és a harácsoló szarkák fölött.

Hallgassa atyaságod azt, amit gyónás-titok alatt kötök a lelkére! Zápolya Borbála az, akit én szeretek és aki engem szeret. Ezért nem foghatom én a dolgok könnyebbik végét. Ezért nem megyek haza, apám ölelésében megbujni, édes anyámasszony könnyein lágyulni. És most olyan valamit tud kegyelmed, amit rajtunk kivül senki.

- János ur huga...!

Csönd lett. A páter nem folytatta. Az arca kienyhült és a homlokredői elsimultak. Haragnak nyoma se volt többé rajta. A pillátlan szemekben csak szomoruság uszkált.

- Akkor mégse voltál hitszegő, - motyogta.

Aztán ujból rábólintott.

- Ha ezt a te nagybeteg apád hallaná, fiam!

A hadnagy felkapta a fejét.

Fölpattant, mint akire álmában törik rá az ajtót. Amilyen csöndes lett amaz, ugy megnőtt egyszerre az ő hangja.

- Apám beteg? - kiáltott riadtan.

És már indult is, hogy rohan, mint aki alatt ég az a föld, amit még meg nem járt.

Mint ahogy ő szokott.

Egyik tegnapból a másik holnapba, ármányok barlangjából cselvetők táborába, a táborból a trónig, a tróntól megint el. Sikságokon át, hegyeken át, vizeken, hidakon, vérpatakokon, csatamezőn, tetemváron keresztül megint tovább, mindég tovább, oda, ahol az élet nagy fentőjét rendezi az a szörnyü hatalmu kéz, mely ugy játszik vele, mintha vakon nem-látó, siketen nem-halló, önmaga célját nem is ösmerő puszta eszköz volna.

Távolról, az elszállt gyermekévek messzeségéből mintha Verbőczy ur sóhajtós hangját hallotta volna föl egyszerre:

»Tudja a Teremtő, hogy mit is akar velünk! Csupa szomorusággal vagyunk mind tele. Az is lakol, aki jobbra fordul, az se megy messze, aki balra tér. Mintha láthatatlan kezek rángatnának bennünket ide-oda.«

Oh, jól magába hallotta ezeket a komor szókat az az ajtóréshez tapadt, szomjas gyerekfül annak idején!

Az ajtónál a pap lefogta. Ujjai közül kifejtette a kilincset. Aztán a vállára tette egyik csontos kezét.

- Fiam, - szólt a szelid tünődéséből megint Fehérváry Fülöppé szigorodva - megállj! Egy moccanást se mégy innen! Itt a helyed. Érted? Itt. Mert alantasak ugyan a te indulataid, földi nagyravágyást és a szerelem bujaságát kevered ugyan közéjük, hanem a szived, az igaz. S az elhivatásod való, ha ezen át tüzött célt eléd a Teremtő. Tudom, hogy a nagyravágyásod egyszer még megalázkodik és a tisztátalanságod megtisztul abban a tüzben, amiben majd a földi dolgaid elhamvadnak. A magad célját talán soha el nem éred, de eléri benned a célját az, aki erre a világra inditott, ne kutassuk, hogy milyen végre. Maradsz, fiam! Isten ujjmutatása ellen apád parancsa is semmi.

Olyan különös fény gyulladt a pap homlokán és a hangja annyira távolabb valami volt, mint ő maga, hogy Imre önkéntelenül meghátrált.

Mintha tul a szobaajtón, sokkal nagyobb, ellenállóbb kapu csapódott volna be előtte annál, amin keresztül véréhez kivánkozott a vére, a fájdalom együttlétébe legalább, ha már az örömbe nem lehet.

A fiatalember végigsimitotta homlokát. Csupa veriték volt az. Ebben a félhomályosra boltozott szobában a káprázatok játszanak ma vele.

Hogy is?...

Az apja!

Hiszen azt se tudja még, hogy micsoda ostoba véletlen nyavalya teritette hanyatt azt a lelkébe vert pompás ember-szobrot!

- Nagy veszedelem környékezi? - kérdezte tétován.

Fülöp a fejét ingatta.

- Attól elélhet. Talán némán, talán bénán, de mindenképpen ugy, ahogy felülről rendelték. Te nem segithetsz rajta.

- Látni szeretném!

- Többet ér neki, ha visszamegyek a hirrel, hogy nem lett kóbor lator a fia. Hogy nem hozott szégyent a fejére. Én megteszem a magamét, tedd meg te is a tiéd. A többi az édes Üdvözitő gondja.

Imre lehajtotta a fejét, mint aki a legmagasabbat várja áldozatra. Egész vállával nyomta le a kilincset. Némán követte a papot az ebédlő szálába.

Asztalnál csöndes volt és messzi tünődő. Meg se hallotta Tomory szavát. Csak a kézmosás után fordult Fülöphöz.

- Meddig marad nálunk szentatyám? - kérdezte.

A pap lenézett a várudvarba.

- Indulok most mindjárt.

- Tengellyel utazik kegyelmed?

- Igen. Lőcsös szekérrel.

- Akkor lenne egy nagy kérésem.

- Hallom.

- Vigye magával kegyelmed a lovászomat.

- Vid Sebestyént?

- Azt. Nagyon megzuzták Székelyvásárhelynél. Jobb lesz neki otthon.

Fülöp bólintott.

- Helyes. Készüljön a legény, viszem.

És elindult a kasornyás szekér a várudvarról. Még kendőt lobogtatni se lehetett a leboruló gyékényfödél alul. Mikor a kapun kifordult, Imrének utána mozdult a lába. De aztán csak visszahuzta szép csöndesen.

Épp olyan tilalom lett számára menni, mint amilyen volt kevéssel előbb a maradás. Mint minden, ami elkezdett a saját akarata lenni.

Tomory megérintette, nem érzett föl rá. Szólt is hozzá a kapitány. Arra se felelt.

Bámult a szekér után, mig az lekanyarodott a csont-halom mögött. Aztán elnyelte az ut pora.

XIII.

A fogarasi kemény élet erős marokkal gyurta Imrét. Az a másfél esztendő, amit ott töltött, egész meghuzta. Ugyancsak sok dolgot adott a szabóknak! Hol itt lett szük a dolmánya, hol amott rövid. Minduntalan kifeslett egy-egy gunyájából. Megtelt és megemberesedett, felnyult öles magasra. A hangja lemélyült. Mint az orgonaszó, ugy zengett elő a széles mellkasból. Bajusza, szakálla gondot okozott a borbélyoknak. A járása is meghiggadt. Csöndesebb és nehézkesebb lett s a hirtelen cselekedetek, örömök és haragok tejláza is lehüvösödött róla.

Tomory kedvtelve nézegette a szárnyai alatt tollasodott, nagyhuzásu fiatal sast. Egyre több és több dolgot bizott Imrére. Már valósággal helyettesének tekintette s a személyes ügyeit is megvitatta vele, egyenranguak, barátok módjára.

Ilyenféle ügyesbaja pedig éppen elég akadt, kivált az utóbbi időben, mióta a fegyverek pihentek és egyelőre semmi veszedelem se zavarta a vár békéjét. A kapitány birtokra alkudozott jó távolasan, Borsod megyében, ahonnan származott.

- Aki katona, - mondotta gyakran, - az sohase tudhatja, hogy mit hoz rá a holnap, mikor rokkan le, vagy mikor szabják kardra képtelenné. Jó, ha van ilyenkor egy darabka födél, ahol meghuzódhatik, hogy pihenjen és fiakat neveljen, uj kardokat élesitsen az, akinek markából kihullt a magáé. Neked könnyü, öcsém, a bihari dominiumotokkal a hátad mögött! De nekem, aki gyerekkorom óta idegen kenyéren éltem és a család melegét sohase ösmertem, előrelátónak kell lennem.

Még előző esztendőben megvásárolta Tomory Lorántffy Tamás ur fiaitól Abod és Boldva borsod-megyei falvakat, háromezer forinton, amit a takarékos ember szinte dénáronkint rakott élre. Hanem a birtok-átadásnak nehézségei mutatkoztak. Ugy oldották meg hát a kérdést, hogy amig Tomory elfoglalhatja uj birtokait, időlegesen beéri Kazincz falu cseréjével.

De ezt az egyezséget se volt ajánlatos csak ugy láttatlanban leszerződni! A becsület gyönge lábon állt világszerte. Az országban burjánoztak a pénzhamisitók, akiknek körme alá nézni se nagyon lehetett, mert könnyen az derült volna ki, hogy épp a legelőkelőbb helyekről, az udvar, főurak és országnagyok közül kerülnek ki a főcinkosok. Hanem ez a tényeken semmit se változtatott és Tomory aggodalmasságát mindenben indokolta.

A kapitány utra készült. Imrét is maga mellé vette, világlátni. A hadnagy örült a változatosságnak. Jó tréfák és egymás elé kiboruló beszélgetések röviditették az Erdélyen át Felsőmagyarországig tett fáradságos utat. Velezden régi birtoka volt Tomorynak. Itt megálltak pihenni.

A kapitány fényesre csutakoltatta a lovakat. Ujj, veretes szerszámot parancsolt ki számukra és behordatta a szobába a málhás szekérre rakott ládákat. Udvarbiróné asszonyom alig győzte friss mosdóvizzel, szagos szappannal meg borbély-pomádéval. Olyan locskolódást és akkora agyusztálódást mivelt, hogy Imre csak elhült, mi lett a szürke, igénytelen külsejü emberből! Szemrevaló levente gubózott ki bizony abból!

Tomory, hogy Imrét elbámulni látta, rászólt némi zavarral.

- Te is jobban tennéd, ha körülnéznéd magad!

A hadnagy eloldalgott a szobájába.

Nagy meglepetések várták itt!

Nem talált a ládájában semmit abból, amit bele lomolt Fogarason. A nyütt, táborviselt és ittott megtoldott ruhák, amik helyébe röstelt hazulról ujakat kérni, nem voltak sehol. Vágott-ujju türkiszkék atlaszdolmányt, sujtással meghányt és alakos csomókkal diszitett mályvaszinü

bársonynadrágot lelt a ládatetejére készitve. Az aranybogláros, kaláris szinü kvinétből rászabott, menyéttel megprémezett mente ott teregette ezüstcsipkés ujjait az ágyon. A medvebőrrel letakart heverőn vadonatuj, hattyubőrös süveg. Nagy bokréta kócsag lobog a csótáros forgóban. Salavári cipellős, csebeli csizma, fekete tubin-palást: minden uj és minden rászabott volt itt. Még az övek s a testi gyolcs-holmik is.

De már erre Imre is nekidült a mosdótálnak! A haját körülnyiratta kereken vállig-érőre, illatos olajjal megkenette a csigás fürtöket. Tett olyan hivságoskodást, hogy Fülöp atya szegény, dupla keresztet vetett volna, ha idelát!

Tomoryn volt aztán a sor, hogy csudálkozzék, mikor összekerültek. Tudta ő ugyan mindég, hogy csinos gyerek a hadnagya, hanem, hogy ilyen pompázatos lemosolygása az Uristennek és hogy ekkora darab élet, ilyen egész férfi, arra csak most hökkent rá.

- Na, aki asszony ennek ellen bir állni!

A kis-szolgáló is elejtette a cseréptálat nagy rárőkönyödésében. És még azt a nyaklevest se vette szivére, amit kár fejében az asszonyától kapott. Ugy nyelte az eszemadta szép katonát.

Imrének valahogy jól esett ez a csudálat nagyon. Mórikálva szökött nyeregbe. Megköszönte illendő módon az ajándékot. Egyedül az nem fért a fejébe, hogy ugyan mire is ez a csillogó parádé egyszerre?

Tomory ravaszul mosolygott.

- Majd megtudod hamarosan, öcsém!

Az igéret nem puffant a levegőbe. A szomszédos birtok nagy udvarházánál a kapitány a teleknek igazitotta a lovát. Az udvaron, hangos örvendezéssel egy hajadon rebbent Tomory felé. Sugár, karcsunövésü jószág. Fényes barna szeme tágra kerekedik, ahogy összebámul a nagyszál, egészember hadnaggyal.

- Czibak Imre!

- Sárika szentem!

Még Putnok urának öles személyében való jelenléte se akadályozhatta meg a kettőt abban, hogy összeölelkezzenek.

Tudta már Imre, hogy hol járnak!

Csak Tomory nem tudta mire vélni ezt a nagy egymáshoz lobbanást.

Mintha megnyult volna egy kicsit a kapitány mosolygós arca.

XIV.

- Fordulj már hékás!

- Fordulok.

- Nézz a szemembe!

- Nézek is.

- De furcsa vagy igy hallod!

- Hogy: »igy«?

- Hát: igy. Ilyen póznára nőve. Kibajszasodva. Te!

Sárikának le nem fogyott a szájáról az ezüst csengetyüszó.

- Te! Tudod milyen most a hangod?

- Nem én.

- Majd megmondom. Mikor szegény jó anyus meghalt, aztán apa hazahozatott engem Zápolyáéktól nagylánynak, az udvarbirónk feleségétől kaptam egy szép kis feketeszőrü bárányt, hogy ne sirjak. Mostanra megnőtt az a bárány. Nagybuta kos lett. Épp olyan a te hangod is, mint az övé.

- Na, köszönöm. Szebb hasonlatot nem találtál?

- Hja pajtás, kinek mi dukál.

- Szepesben bezzeg kedvedre valóbb voltam. Igy nem tetszem neked?

Sárika a vállát rángatta selymán.

- Igaz, hogy a parádés gunyádban már bennevan, hogy azt feszíteni kell mellben és emelni vállban, a kezed is tudod hová rakni ott a cifra tokos kardodon. Hanem azért nekem csak az maradtál te, ami voltál.

- Micsoda?

- Buksi.

- Buksi?

- Az. Gyere, segits összehajtani ezt a sahos abroszt. Nem érem be magam.

- Hogy is érnéd, te bikmakk! - adta vissza a vágást a hadnagy. - Mikor lehet az talán három rőf is, te meg jó, ha a könyökömig érsz! Na, azért bizony ki ne karmold a szemem! Inkább összehajtom az asztalkerületet is.

- Magam himeztem Szepesben, - dicsekedett a lány.

Erről a kérdésről megint eszébe jutott Imrének valami. Már nyitotta a száját, hogy kérdez. De meggondolta, ismét visszanyelte.

Nem illett volna »azt« a nevet itt az étekfogó, lebzselő szolgák közt kiejteni!

Inkább azt kérdezte hát:

- Tomory bátyám még mindég a törvényt teszi édesapáddal?

- Persze. Rég tanakodtak utoljára együtt.

Bizony, aki ugy szerette a közügyek levét a politika kanalával keverni, mint az öreg Putnoky, az most talált magának anyagot a vitához bőven!

Anna királyasszony halálával egyszerre lerongyolódott az ország. A közügyek mind lejjebb züllöttek. A török az egyre megalázóbb szerződések ellenére is, folyvást följebb huzódott a déli tartományokban. A pénztárak üresen kongtak és a végvárak katonái kezdték hiába várni a zsoldot. A magára maradt, nyomoruságában kapadozó Ulászló fölélte a pápa által küldött »törökbaj« pénzeket is, melyeket pedig a levegőben lógó, félholdas-lófarkas veszedelem elleni szervezkedésre kellett volna forditani.

Mátyás udvarának pislákoló fény-emléke is kilobbant. A főurak elégedetlenkedtek, a nemesség lázadozott, a jobbágyság átkozódott és a fogát csikorgatta.

- Még csak egy gyermek-király hiányzik a trónra! - tört ki a keserüség Putnoky urból. - Hogy is gondolhat ilyen balfogást kapitány öcsém?

- Ugy bátyám, hogy épp ez a vékony kis szál tart már egyedül minket a végső veszedelem fölött. Ha Ulászló meghal, holnapra kész a polgárháboru. Akkor aztán Isten se menti meg Magyarországot a széthullástól. Akármilyen gyermek az a király, fődolog, hogy: van. Meg kell koronázni minél előbb. Be kell látnia kegyelmednek, hogy a király személye maga a legitimizmus. Kettőre is jó. Egyrészt kizárja a belső viszályt, másrészt meg lehetővé teszi, hogy egy erélyes, jól gazdálkodó interregnum jöjjön, a legarravalóbb emberekből.

- Megint csak idegen király volna! - legyintett Putnoky.

A kapitány fejét ingatta.

- Téved kegyelmed. A gyermek magyar nevelésben részesül. A mi gondunk, hogy azzá is váljék.

A keménykötésü szittyáról lemult már a vita forrója. Kiváncsi szemekkel nézegette a vendégét.

- Kikből állna hát az a kormányzótanács?

- Bornemissza ur: a kard. Szathmáry ur: az ész.

- És Zápolya János?

- A népszerüség. Tekintély és minden, amit akar. Királyi hatalom a királyi árnyék mögött.

- Vivát! Ilyen formájában lehet beszélni a dologról. Itt a kezem öcsém. Magam is fölmegyek a koronázásra.

A fogarasi főkapitány lesütötte a szemét. Egyszerre nagy ügye akadt a karos-szék rojtjaival.

- Sárikát is fölviszi kegyelmed Fehérvárra? Kár lenne elütni a látványosságtól. Nem minden nap koronázunk királyt.

Putnoky ur jólélekkel mosolygott bele a bajszába.

- Ha ugy gondolja öcsém, hogy nem unatkoznék tulságosan, debizony fölvinném én!

- Nem gondolom, tudom.

A két férfi kibujt a medvebarlangból.

Imrét meg Sárikát épp azon érték, hogy a tálas mellett rakosgatták az egybejáró ezüstpoharakat. A hadnagy, mint valami diadalmi jelvényt táncoltatta a maga ezüst tornyát Tomory elé. Szépen, soros rend szerint egybe volt igazitva mind a tizenkét pohara.

- Ni, hogy valamire mégis jó vagyok itt! - dicsekedett.

Hanem a kapitány csak legyintett a tréfára. Kedvetlenül pillantott át Imrén. Sárika hivó szava is elfutott a füle mellett. Hangtalanul ment ki az ajtón Putnoky ur után, aki az istállóival akart elbüszkélkedni.

A kettő összecsudálkozott.

Aztán szorgoskodtak tovább.

XV.

Mikor az ispányt, meg a kulcsárt leszámadoltatta, Sárika maga is átment a kis toronyszobába, az ő külön galambduccába. Tréfás bókot csapott Imre előtt.

- Hát most kérdezd amit akartál.

- Nekem, - felelt a hadnagy fülig vörösödve, - tulajdonképpen csak egy kérdésem lenne.

- És ez?

- Mi van János bátyámmal?

Sárika jól hátbavágta az álorcáskodót.

- Nesze.

- Miért?

- Mert nem János ur tiszteletére kérted te tőlem ezt a külön kihallgatást pajtikám!

- Hanem?

- Szoknyát visel az a te Zápolyád. Tudom én azt!

- Ha tudod, akkor meg mért kertelsz? Örülsz talán a kinlódásomnak? Ejnye!... Hiszen te mindég jószivvel voltál hozzám, hugocskám!

- Még megrikatsz, - komolyodott el a lány és megsimogatta azt a lekonyult fekete fejet. - Kérdezz no, nem bánom.

- Te később jöttél el Szepesből, mint én. Mondd el, mi véleménnyel van rólam Borbála, mióta elmaradtam a háztól? Gondol-e rám néha? Neheztel-e rám nagyon? Mert én ezt mind nem tudom.

- Nem küldtél levelet Szepesre?

- Hármat is. Mind válasz nélkül maradt. Pedig a kezébe került. Sebő utján küldtem. Bianca, a frájja, odalopta neki. Ez biztos.

- Hát ami azt illeti, - csóválta Sárika a bölcs fejecskéjét, - gondolhatod, hogy nem esett jól szegénynek az a te furcsa megválásod! Hozzá az urasszony előtt is titkolóznia kellett. Mert az anélkül is igen ellened volt bőszülve. Rajtam kivül senkinek se panaszkodhatott az árva.

- És neked panaszkodott?

Ugy itta most Imre a szót, mint forró homok a vizet.

A lány biccentett.

- Eleintén elnyelte a szomoruságát. Hisz emlékszel, hogy milyen büszke-dacos lélek? No. De nem soká birta magában. Egyszer csak kitört. Ó, te kamuti jószág! Be szidtalak akkor! Ugy sirt a kedves, hogy a pogánynak is megesett volna rajta a szive!

- Sirt?

A hadnagy olyan boldog arcot vágott egyszerre, mintha igazán pogány öröme telnék abban, hogy más anyaszülte a könnyeit hullatja szomoruságában.

- Mondd tovább! Mondd tovább édes hugocskám, ha Istent ösmersz!

- Mit: »tovább«! Nincs »tovább«. Vagy talán azt kivánnád, hogy éjt-napot és esztendőket egybe rijjon utánad?

- Hát megvigasztalódott?

- Nem tudom. Ettől fogva nem beszélt rólad többé. Mintha elszégyelte volna, hogy egyszer is engedett átlátni magán.

- Tudtam, - sóhajtott föl a hadnagy. - Elfelejtett.

- Semmit se tudtál.

- Mit mondassz?

- Azt, hogy buksi vagy. Nagy butuj kos vagy. És azt, hogy a toll-forgódat, amit Mars-isten sisakján viseltél, ott találtam egyszer az ölében, amint az ablakon át a várkertbe bámult. Mikor meg a szekrényét takaritottuk ketten, leltem egy csomagocskát is.

- Mi volt benne?

- Hamu.

- Hamu?

- Az. Ráirva: »A parazsas üstből való. Itt kezdődött az egész...«

- Te! - szökött fel Imre. - Te! Igaz ez, hugom?

- Talán nem gondolod, hogy a kedvedért majd hazudni fogok?

- Azt gondolom, hogy te vagy az Uristen legkedvesebb madara. Csak csicseregj!

- Kár a dicséretért. Nem sok folytatás van. Még valami pántlikák, meg egy tőr. De azokon nincs irás. Igy aztán nem is értem.

- Én igen, - szédült vissza a hadnagy a különös emlékbe. - Más egyéb nem volt?

- Pár leprésölt hajnalicska virág a trencséni lugasból. Ott nől ilyen, ha ugyan el nem felejtetted.

- Én?

A hadnagy akkora szemeket meresztett, hogy Sárika elkacagta magát. Párnás ujjacskáival visszahuzigálta Imre szemére a fölrántott héjját.

- Na, most ezzel kész is a tudományom, - mondta. - A többinek járj utána magad pajtikám.

- Hogy gondolod?

- Nagy kérdés! Hát irjál neki.

- Mikor három levelemet válasz nélkül hagyta?

- Három! Irj neki tizszer! Huszszor! Százszor is, ha kell. Mink lányok szivesen vesszük azt, ha töri magát utánunk valaki. Főleg az a valaki, aki leigérte nekünk a Fiastyukot is az égről. Háromszor!... Jól adod. Aki olyan könnyen belenyugszik abba, hogy: »háromszor«, hogy elveszitsen minket, az olyan nem is szeretett soha. Nem addig van, Imre! Te megszomoritottad Borbálát és ezért vezekléssel tartozol neki. Nem pedig hogy egy intésedre hanyatthomlok várjad! Engeszteld ki! Járj a kedvébe! Ne hagyj neki nyugtot! Jobban meglágyitja ez a haragját, mint akármi más. Ott a kalamáris, ténta, fogj hozzá!

Imre már ment is. De a papiroson megint megállt a keze.

- Hogy juttatom el neki? - kérdezte aggodalmasan pislogva.

- Azt bizd rám. Elégszer fordul staféta köztünk.

- Magadra vállalnád?

- Nem valami nagyon érdemled ugyan, - kényeskedett a lány, - hanem azért Isten neki! Ne kelljen lovászokhoz és frájjokhoz fordulnod ezentul. Ami levelet szánsz, küldjed ide.

- Hozzád?

- Igen. Meddig időztök Boldvában?

- Egy hónapot biztosan eltarisznyázunk.

- Akkor továbbitom a választ egyenesen Fogarasba.

- Ó, te eleven szent! Hogy hálláljam meg valaha?

A szerénykedés elmaradt. Tiltakozás se jött. Sárika hallgatott. Hallgatott és pirult.

A hadnagy meglepődve nézte.

- Szólj hát, ha kedvedre lehetnék valamiben?

- Mostantól, majd mikor levelet küldessz hozzám Borbálának, tégy melléje valamit az én számomra is.

- Mit?

- Legalább egy cédulkát, - volt a zavart felelet.

Imre meghökkent.

- Neked?

- Valamiképp azt ne gondold, hogy beléd-gyönyörködtem!

- És mégis Fogarasból várod a levelet?

- Onnan.

- Ha száz évig élek, akkor se jövök a nyitjára ennek a rébusznak.

- Ó, de nagy is a te kevélységed! De elbizakodtál! Mintha egymagad volnál Fogarasban!

Imre nyitva felejtette a száját.

- Csak nem Tomory talán?

- Eltaláltad.

Hanem ezzel már futott is kifelé Sárika! Az arca mint a láng. Kis hijján fölboritotta volna a boldog halandót az ajtóban, aki éppen visszaérkezett a gazdaság-nézésből.

A kapitány a menekülő után bámult. Mély ráncokba komorult a homloka.

Aztán belépett. Betette maga mögött az ajtót. Hidegen végigmérte a hadnagyot.

- Neheztel rám valamiért, bátyám? - szökött fel Imre.

Tomory elfordult.

- Mész a lovászokhoz. Azonnal nyergeltetsz.

- Igenis.

- A szekeresek befognak és fölmálháznak. Indulunk Boldvába.

- Ilyen hamar? - szaladt ki Imre száján a kérdés.

De a kapitány szemében csak egy kemény villanás volt a felelet.

A hadnagy álmélkodva ment a parancs után.

XVI.

A lovasok szótlanul kocogtak az uton. Amilyen nagy garral jöttek, épp olyan kelletlenül lődörögtek most a nyeregben. Egy elhagyatott cserép-égetőnél Tomory végre megrántotta a gyeplőt. Hirtelen szembefordult a hadnaggyal.

- Te, öcsém! - kérdezte. - Miféle seppegés-suttogás volt az ott Putnokon?

- Putnokon?

- Ej, ne add a tudatlant! Sárikára értem.

Imre föllélegzett a megindult beszélgetésben.

- Az? - felelte vigan. - Jaj, bátyám, bizalmas ügy!

- Gondoltam.

Tomory ugy sarkantyuba kapta a lovát, hogy az kitört. Háromszor is megkeringélt lovasával a réten, mig a kapitány megint urrá lett fölötte. Akkor visszaugratott az utra. Egy darabig megint némán poroszkáltak egymás mellett.

De Imre érezte, hogy amannak fürkészve áll rajta a szeme. És ez a vizsgálódás kezdett kényelmetlenné válni.

Most meg ő kérdezett.

- Mit néz rajtam, bátyám?

- Nézem, hogy mekkora Adónisz vagy.

- Én?

Ezen már meg kellett ütközni.

- Adónisz?

- Bizony. Vagy hogy nevezed az olyat, aki egykettőre elcsavarja a hajadonok fejét?

- Bátyám!

- Eh! - tört ki a másikból az ingerültség. - Előttem ne szenteskedj! Azt képzeled talán, hogy vak vagyok? Hiszen verseket fabrikáltál, hallod-e? Vagy azt a levelet is le akarod tagadni, amit bucsuzóban loptál Sárikához?

Imrében egyszerre világos lett minden. A kölletlen arc, a redőzött homlok és a gyors továbbindulás.

Ó, hogy ő erre nem gondolt előbb!

Szélesen bomlott ki belőle a kacagás.

- Bátyám! Kedves bátyám! Nem Sárikának iródott az a levél!

- Hát ugyan kit ismersz te hajadont rajta kivül erre?

- Még hozzá jó sokat! Volt ott néhány bokor, ahonnan őtet ismerem.

- Szepesváron?

- Ott.

A kapitánynak földerült az arca.

- Né, ezt el is felejtettem, lásd, hogy együtt inaskodtatok. Valamelyik palotás-kisasszony talán?

- Ó, dehogy! Sokkal följebb. - Csuszott ki Imre száján.

És föllángolt.

Érezte, hogy menthetetlenül elszólta magát.

A kapitány hátradült a nyeregben. Meghökkenve pillantott Imrére.

- Csak nem Zápolya...? - kérdezte.

A hadnagy gyorsan közbevágott.

- Kérem kegyelmedet, ne mondja végig!

És ez a hang több volt, mint tilalom. Fölért a vallomással.

Tomory átnyujtotta kezét a nyeregből.

- Ne neheztelj, öcsém, amért igy beleavatkoztam a belső dolgaidba. Nem a te titkodat akartam én fölfedni.

- Bátyám! - röstelkedett Imre. - Kérem, ne szégyenitsen rám! Hiszen magam is azt tettem kegyelmeddel szemben.

- Nem »kegyelmed«, mától kezdve, öcsém! Egymás életébe láttunk. És a barátság jól elfér a tisztelet mellett.

A két férfi erősen megszoritotta egymás kezét.

- Sok szerencsét Imre!

- Pál, legyél te is nagyon boldog!

- Ahogy a Teremtő parancsolja.

Elhallgattak.

Szembe rájuk, kerekedő vihar piros felhője robogott az égen. A szél átnyargalt az üres tégla-égetőn és utánuk süvitett, mint valami hosszura elnyult bagolyhuhogás.

Az utasok igyekeztek födél alá jutni.

XVII.

Szent István havának koránkelő napja bekandikál a nyitott ablakon. Végigtáncol a vastag szőnyegen. Fölkuszik a selyem menyezetes nyoszolyán.

Az ágyban egy kis gyermek alszik. A fürge aranytollseprő megcirógatja fehér-rózsaszin arcocskáját és a vánkoson elfolyó lenszőke haját, meg a piros karika szájacskát, mely nyitva felejtkezett az édes álomban. A kurta fitoska hegyén aztán megállapodik. Elkezdi pajkosan csiklandozni.

A gyermek megmozdul.

Apró öklével megdörgöli a piszéjét. Majd a szemét is. A hosszu pillák lassan fölválnak gömbölyü rózsapárnáikról. Két nagy kék virág ámul bele a reggel csudájába.

A gyermek fölébredt.

- Dadi? - énekli hivó hangon.

És felül. Körülnéz.

A baldachinos, lépcsős ágy körött: senki. A másik ágy is üres ott a sarokban. Összegyürt lepedőjén egy sulyos test bemélyült fészke. A szobában egy lélek sincs.

A gyermek szája kezd lefelé görbülni.

- Dadus? - szólal megint, de már egy kicsit táncikál a hangja. És már rugja is le a paplant.

A takaró szines brokát. Zizegve hull le a berakott mivü, szőnyeges padlóra. A fiucska ottmarad kötésig mezitelen. Hátul-nyiló pendelykéje felgyürkőzött a hóna alá. Az ing elkiált a vánkos szinétől. Az ing szennyes és avitt.

- Dadus? - hallatszik ujból.

Semmi válasz.

A gyermekből kitör a sirás. Kezdi fujni az angyalok trombitáját.

Valahol messzebb ajtók csapódnak.

- Dadihoóz, dadihoóz, dadihoóz!

Fényes cseppek gyöngyei gördülnek le az ázott pillákon. Az egész gyermek egy könny. Félő, könyörgő sirás.

Most elhallgat.

Ha? Ki az?

Csakugyan, az ajtó csikorog. Nyilik és becsapódik.

Hosszu hálóköntösében bukdácsolva egy másik gyermek fut a szobába. Arcra hasonmása a rivó bubának, csak lányosabb és nagyobb. Amolyan hatéveske. Ugyanolyan szőke a haja is. Épp, hogy a köntöse nem szennyes. Az tiszta, fehér. De rongyos. Oldalt végighasadva térdig. Könyéknél lerepedt az egyik ujj. Kócmadzag tartja össze a vállal. Az ügyetlen csomó gyermek-kéz bogozására vall.

A kislány oda csetlik-botlik a mennyezetes ágyhoz. Föléhajol. A fiucska ránéz, aztán el-bizsolyodik.

- Ana, - pöntyögi. - Ana!

- Anna bizony szentikéje! Mért sir Lajika? Mért sir? Szabad sirni Lajikának? Szabad? Mi? Te huncut!

Jaj, az a mutatóujjacska de borzasztó furcsán kezd iregni-forogni ott a nyakacskán, az ingbodor alatt! Jaj, hogy motoszkál!

Lajika védekeznék. Megpróbálja fölfujni a két kis rózsaszin pofácskáját. Leszegi a madárhusu állát.

Hasztalan.

Végül is elbuffan nevetve. A másik is nevet. Kacagnak édesen.

- Hej, te betyár! Hát ez kellett neked?

A pöttön ember hirtelen felül.

- Lajika éety, - mondja egyszerre kijelentésszerü komolysággal.

- Nem kaptál még tejkót?

A buba a fejét rázza. Gyürüs szőke haja sepri a napsugarakat.

- Nem taptál.

- A dadi hol van?

- Dadiii! - zokog fel a fiucska, ujra kezdve, ahol elhagyta.

Hanem amaz a szájára teszi a kezét. Nagyos bölcsességgel dorgálja.

- Nem szabad rini! Lajika nem ri. Lajika kap szép aranykoronát. Ugyám! Meg aranyalmát is kap. Királykának nem szabad sirni. Megyünk dadihoz, kérünk kalácskát. Jó? No gyere.

- Ana ity gyön?

- Persze.

Az aprószent fölguborodott a párnára. A kislány megfogta a pendelykéje végét. Lepöttyentette az ágyról. Megpacskolta.

Ezen megint nevetni kellett.

Aztán elindultak. Anna kinyitotta az ajtót. A két gyermek kihussant a folyosóra.

Igen bizony! Csakhogy most nem Budavárában vagyunk! Itt nehezebb megtalálni a dada kamráját, mint otthon.

Vajjon melyik lehet az övé?

A kislány meghuzta az egyik kilincset. Benyitott.

- Dadi?

Senki se felelt.

Szembe az ajtóval, nagy tükör előtt egy kövér néni állt. A másik néni éppen a haját huzgálta ki a gyöngyös fejkötője alul. Szép cakkosra.

Anna ijedten csapta be az ajtót.

A második előtt már megtétovázott. Mintha sejtette volna, hogy ott sincs az, akit keres, hanem egy magas nyurga néni mereszt majd rá farkasszemet.

Huh, be csunyán nézett! Az ajtónyitás szele kikapta kezéből azt a lenge csipkefátylat, amit a kontyára készült tüzni. Még jó, hogy nagyobb baj nélkül elszaladhattak innen!

- Dadi?

Ugy lehet, hogy itt van. A kukucskáló nyiláson keresztül nem látni ugyan, hanem talán beljebb!

A kislány beütötte az orrocskáját.

- Dadus?

- Nézd már meg, hogy miféle kölykek lábatlankodnak itt! Kergesd el őket az ajtótól! - Hallatszott egy izgatott, idegen hang.

Kellett is azokat kergetni!

Futottak, ahogy az apró lábacskáik, meg a hosszu köntös épp megengedte. Vert a szivük, mint a lépen ragadt madárkáé. De annyit legalább megtanultak, hogy az ajtókat nyitogatni ott, ahol fényes udvari dámák parádéra öltözködnek, nem ajánlatos. Anna ezentul hát inkább csak kivülről hallgatózott be mindenüvé.

Ez se az! Ez se. Itt is pörölnek, ott is dulakodnak.

Na végre!

Ebből az ajtóból nem hallatszanak hangok. A kocogtatásra se válaszol senki. Itt meg lehet búni, ha már a dada elveszett és visszatalálni is nehéz oda, ahonnan jöttek.

A két gyerek beosont.

Micsoda öröm!

A kopott szoba közepén ott a dadi garabollya. Mellette egy láda. Kibontott tetejére odakészitve az épitő-kockák és a rongybabák. Legfelül egy egészen uj, amit nem is láttak eddig. A hosszu szál cérnán még rajta lóg a tü. A bábu fején nincs haj. Kopasz az egész. Hanem ehelyett a képéből két nagy kajla bajusz lóg le, lószőrből. Bő bugyogó van rajta, meg hosszu kaftány. A korommal huzgált fogait vicsorgatja.

- Ni, török baba! - Pilled meg Annus.

- Töjök, - petyegi Lajika is és néz, néz ijedten.

Sirni már nem mer, szüpögni se nagyon, de az uj babától elhuzódik azért. Egész a tulsó sarokba.

Ott aztán lehet játszani, éhséget felejteni, vigan sikongatni két törött seprü meg egy csöbör szemét között, mig a dada előkerül valahonnan.

Istenem, ugyan hol is járhat?

XVIII.

Hol!

Merre kanyaroghat a palotai belső cseléd utja, mikor a legnagyobb szükség volna rá? Mikor Székesfehérvár, az ősi koronázó város utcái már lobogódiszben usznak és a királyszállásra is visszahaldokolt a régi pompából egy halvány mosolygás? Mikor kora reggel óta jönnek-mennek itt a főurak csörtető diszben, ki a kapun, be az ajtón. Mikor az országnagyok hölgyei nem győznek elég ékszert, kösöntyüt, násfát és boglárokat magukra aggatni.

Hol!

A kedvesét látogatja talán? Vagy összeállt a felcsődült néppel nyelvet mérni? Piacot rőfölni? Vagy a föld nyelte el?

Nem a föld, csak egy rozoga ház ott a Templom-utcában. Emberséges szürszabó lakik benne, meg a felesége. Egytestvér a két asszony. A szürszabóéknak kislányuk is van. Négyesztendős forma. Ide kellett sietnie dadinak a reggel.

Uramfia!

Hogy azok a himes-hámos asszonyságok milyen szélfejüek! Raktak ezek Budán a ládába mindenféle hiábavalóságot, csak éppen azt nem, ami legjobban kellene.

Ingecskét készitени bizony elfelejtettek.

Vagy talán nem is volt?

Meglehet!

Mindegy! Ami rajta van Lajoskán, az többnapos, maszatos. Abban nem lehet megkoronázni magyarok királyát.

Siet a dada, hanem mig visszatér, abba idő telik. Mert a jóasszonynak galamb ugyan a szive, de szárnyakat nem adott hozzá az Uristen neki!

XIX.

A ceremóniában résztvevő urak összesereglettek az ünnepi teremben. Az udvari dámák is elkészültek valahára külső ékességükkel. Körülállták tarka csoportokban a trónt, melynek vánkosain összetörten és szenvedéstől megviselve gubbasztott Ulászló.

Mióta Candalei Anna mögött becsapódott a sirbolt ajtaja, még a saját árnyékának is felére fogyott le ez a szomoru váz. Szeméből ki nem apadtak a könnyek s a vértelenné szikkadt ajkakon folyvást ott virrasztott a gyász az elköltözött után.

A koronázó templom harangjai első hivásra kondultak. Az udvarmester buzgón járt-kelt, szólitgatta a diszmenetben résztvevő párokat és főméltóságokat. Csak a kis király nem volt sehol. Elindultak hát, hogy utánanéznek.

A palota vendégszobái: üresek.

A gyermekszobákban: senki.

A keresők egyre nyugtalanabbak lettek. Perényi nádor jelentőségteljes pillantást váltott Dóczy Ferenc konziliárius urral és félhangon Zápolya János nevét suttogta. Merényletet emlegetett.

Szathmáry György már a testőrök kapitányát hivatta éppen, mikor a palota cseléd-folyosójának végéről, egy eldugott lom-kamra ajtaja előtt egyszerre megálltak a kutatók.

A kamarából csengő gyermekhangok hallatszottak ki.

Perényi ur benyitott.

Szörnyüség!

Az illusztris hölgyek szájáról megbotránkozott kiáltás röppent el. A főmagasságu és nagyméltóságu uraknak is földbe gyökerezett a lábuk.

Magyarország leendő királya ott hancuzott a cselédkamrában. Törött seprünyéllel vezette rohamra a bábuit. A kis vezér pendelykéje hátul csomóba kötve, hogy a fölborult moslékkal még maszatosabbra ne kenje magát, mint amilyen anélkül is volt.

A királyka mosdatlan és öltözetlen! Mikor pedig a koronázó templomban, ime, másodszor kondul a harang!

Ki felel ezért?

És mi történjék most már?

Perényi ur találta föl magát elsőnek.

- Hamar vizet, szappant, fésüt! Nem hagyhatjuk ezt az országra szóló skandalumot!

Nosza, az egyik frájj fut szappanért, fésüért. A másik nyargal a diszruhácskákkal. A harmadik a kutról hoz vizet.

Hogy a viz jéghideg? Hogy tép a fésü? Hogy a gyermek fél a sok idegen arctól, idegen emberektől, akik kirángatják kezéből a »kardot«, akik mind cibálják, taszigálják, kézről-kézre adják?

Ki érne rá azzal itt törődni!

A harang kong-bong, a parádé várakozik. Nincs idő tétovázásra. A szennyes ingecskére ráhuzzák az aranyos diszruhákat, hermelingalléros biborpalástkát.

Mikor az egyik fődáma erélyes keze talpraállitja a kapálódzó fiucskát, hirtelen berobban a kamara ajtaja. Termetes parasztasszony könyököződik át a fényes szájtátókon. Kezében tiszta, himes kis ing.

- Itt van, itt! - Lihegi a futástól veritékezve.

De az urak félretolják.

Mire is volna az a sok babrálás, mikor tisztát és szennyest egyaránt eltakar az a királyi palást!

Csak mikor a palatinus karjára kapja a gyermeket és a diszes előkelőségek megindulnak mögöttük szaladvást, sivalkodik föl megint a jóasszony.

- Jaj, ne vigyék, ne vigyék! Hiszen még ma nem is evett az ártatlan!

- Vivát, vivát Ludovicus, magyarok királya! - Harsant föl rá feleletképpen.

A menet elérte a gyülekező termet.

XX.

A templomban kékesen felhőzött az áldozati füst. Bakács Tamás hercegérsek fényes segédletével az oltár előtt. Körül káprázтató pompa. A gyertyák fénye dominiumokat érő ékszerek, drágakövek, bársonyok és selymek tüzén törik meg.

Olyan ez itt, mint valami óriási kert, ahol embervirágok nyilnak. Magyarhon disznövényei. A főurak tábora csupa égőszerelem, gránátalma, tulipán. A dámák tubarózsák, szegfüvek, mályvák. Az apródok mint a nefelejcsek. A főpapság aranytól-ezüsttől roskadozik.

A trónszék mögött peckes alabárdosok, körötte nemesi testőrök. A trón zsámolyánál balra egy szőke, jobbkézt egy barna levente. Szoborba lehetne faragni mind a kettőt. Főleg a jobboldalit. Még a királyka szeme is megakad rajta. Nézi hosszan, édes elbámulással. A barna lovag is néz. Nézi a királykát. A tekintete ráterülő puha bársonypalást. Egész betakarja vele a kis fiut. És büszkeség villódik a szája körött. Mintha azt mondaná, hogy ebben itt mindenben neki is része van. De nem mond semmit, csak mosolyog. Aztán tovább siklik a tekintete. Át, a szemközti táborba.

Ott, egy másik karosszék mellett, szőke lány támaszkodik. A ruhája nehéz vont-arany selyem, a köténye islógos, kéken szegélyezett fátyol. Fátyol van a fején is, a bogláros pártából hosszan hátrabocsátva. Coboly a mente-gallérja, petymeg-béléssel.

A karszékben ülő dáma piros palástot visel, hermelinszegéssel. Kupos koronka ül a szögfekete haján. A koronás az oltár felé néz, a lány a leventére. Összecsillan a szemük.

A mise ezalatt folyik tovább. Bakács primás megfordul és kezében a szent kenet edényével a király ölében kandikáló gyermekhez indul. A fiucska nézi a nagy kövér papot. Nézi a palástját, nézi a fövegét. Végül a kezét nézi és a parányi sziv hirtelen megdobban.

A pap kezében edény van! Arany edény! Abban bizonyosan tejecske. Jó langyos tejecske Lajoskának!

Már tátja is a csőrét a gyerek. Kerekre nyitja, mint valami éhes galambfióka.

De nem!

A várakozó száj egyszerre legörbül. A pap nem nyujtja az edényt. Ott, a szöszke haj alatt, a homlokán babrál. Megkeni szent olajjal az Ur nevében.

Lajoska halkan nyöszörög.

Hanem a suttogást elnyomja a kardok csörömpölése. Jönnek a főurak a trón elé. Perényi nádor szent István kardját hozza. Báthory a palástot. Bornemissza János az aranyalmát és jogart. Adnák őket sorba az apró kezekbe.

Nem, Lajoskának nem kell a kard! Nem kell a jogar. Nincs most kedve játszani. Csak az aranyalmát akarja. Az almát, amiről »Ana« beszélt a reggel. Kétmarokra fogja s a szájacskájához emeli. Kóstolgatja.

Thurzó uram megtaszitja a sánta Báthoryt.

- Látta kegyelmed?

- Mit?

- A kis király megcsókolta a respectábilis simbolumot.

Báthory megnőtt egy fejjel.

- Én ennél többet láttam.

- Ugyan?

- A király sirt a boldogságtól.

- Mégis szép dolog az ilyesmi!

- Érdemünk van benne.

Az urak büszkén hordozták körül tekintetüket. Csupa hasonlóval találkoztak.

Az evángélium letelt. Bakács Tamás öblös hangja végiggurult a roppant templomon:

- Akarjátok-e, hogy Lajos herceg királlyá koronáztassék?

Vihar volt az, ami felörvénylett az ősi falakból. Terhes jövendők láncáról leszabadult itélet, mely élő torkokból zugott halott idők felé. Nagy események futárja: a végzet támadó szele.

- Akarjuk! Akarjuk!

Olyan ereje nőtt a hangnak, hogy szinte ütött.

A piros-palástos asszony lecsukta a szemét. Keszkenőjét az arcához emelte és ugy maradt előre görnyedve, mig az orkán át nem söpört rajta. Bizonyosan megszédült a zajban.

Lángszin palástos szőke férfi állt mellette. Hozzáhajolt.

- Fenséged szenved?

- Nagyon.

- Segithetek valamit?

- Oh János, János! Hát nincs Isten az égben, hogy az én mindennapos miséim kárbavesztek?

- Anyám, a végzet ellen nem lehet harcolni. Még imádsággal se.

Most a fátyolos lány bókolta közéjük a pártás fejét.

- Asszonyom?

- Igen.

- Kérem, csöndesebben. A nádor és Báthory idefigyelnek.

A hölgy fölemelte elrejtett arcát. Mosolygott.

- Igazán pompás... A gyermek szép és erőteljes. Mondd nekik, hogy nagyon örülünk ennek.

De nem lehetett többé utat nyitni. Az ünneplők előre szorongtak. Egymás válla felett dugják ki a fejüket. A nádor elindult a trón irányába!

Minden szem a gyermek felé fordul. Lajoska megbuvik Ulászló palástjában, hogy alig látszik ki szöszke feje a biborhullámból. Pillái nagyokat nyilnak és csukódnak. Gyanakodva tekintgél az ujból közeledő papra, akiben egyszer már megcsalódott. Annak megint van a kezében valami! Nem edény, nem serleg, hanem egy aranykosár, lefelé boritva.

Vajjon kit akar azzal megfogni?

A kövér, szigoru pap pedig jön, jön, közelebb. A királyka egyre riadtabban nézi a koronát. És mikor Szent István ősi öröksége a homlokát éri, fölsikolt élesen. A kiáltás végiglobban a templomon, mint a paradicsomot tiltó kerubim lángpallosa. Mintha térdre parancsolna minden bünös lelket az Ur elborult arca előtt.

- Miserere nobis Domine!

Valami megmagyarázhatatlan iszonyat, valami névtelen rémület és lelkek mélyéig borzongató tiltakozás volt ebben a panaszos, tagolatlan gyermeki hangban, mely ugy verdesett a kékes tömjénfüstben, mint a szárnyaszegett galamb.

Az urak összenéztek.

- Mi ez?

- Rossz jel, - hökkent Drághffy ur a palatinusra.

Csak a hermelin-palástos asszony orcája pirult ki perzselő lánggal. Fölállt a székből és állt, állt, keményen, egyenesen, mint egy jövőbe emelt győzelmi obeliszk. Keze a szőke ifju kezét szoritotta.

- Él az Isten, János!

Szent Péter templomában megkondultak a harangok.

»Vivos voco, Mortuos plango, Fulgura frango...«

XXI.

A ragyogó menet elindult a hivó harangszó felé.

A kőkockákon elhalt az utolsó lépés is. A gyertyák kialudtak. A koronázó templom kiürült. Az oldalkápolnában, Nagy Lajos király katafalkjának fehér márvány oltárlépcsőjére borulva egy pap imádkozik.

Hogy ki lehet, nem látni. Homlokát a szőnyegbe temeti. Igy volt az egész szertartás alatt. Nem mozdult a vivátra, nem mozdult a jajgatásra se. Imádkozott, csak imádkozott.

Mikor a szer-szolga megindult kulcs-csomójával a főkapu fele, a térdeplő feltekint végre. Az arca kisértetiesen fehér a környező fekete szakállban. Sötét szemében az Olajfák magános éjszakájának gyötrelme tágul. A szája hangtalan mozog.

- Patrona magna, Patrona incunda, Patrona nostra aeterna, Ora pro nobis...

A szerszolga kinyitja előtte az oldalajtót.

- Laudetur Jesus Christus!

- In aeternum amen.

És Szathmáry György alázatosan meghajtja a fejét.

XXII.

A menet a közeli Szent Péter templomba kisérte rex Ludovicust, a kéteszendős, éhes, szomoru magyar királyt.

Ut alatt a barna levente és a szőke lovag vitték feje fölött István koronáját. A templomban trónszékre ültették a gyermeket. Egy karosszékbe, melyről azt tartotta a hagyomány, hogy az még az első magyar királyé volt valaha.

Innen aranyos diszhintón, melyet Bakács Tamás esztergomi érsek ajándékozott leendő urának, a város falain kivül, szent Miklós egyháza elé vonultak. Itt állt a királyhalom.

Perényi nádor lóra szöktetett. Ölébe vette a kis királyt és felugratott vele a dombra. A trónálló barna levente a selyempárnáról az apró tenyérkébe adta Szent István kardját. Perényi egybefogta a gyönge kezet és a hatalmas pallost.

Lajos ránevetett, aztán a szablyára.

És az ember-fáktól fekete erdő zugása közepett ugy próbálták ketten a négy történelmi vágást az ég négy tája felé.

Két királya is volt már az országnak.

De kettő se birt el egy kardot.

XXIII.

A kis király több lovagot ütött aranysarkantyus vitézzé ezen a napon. Köztük elsőnek palotai Czibak Imrét, a legfiatalabb testőrkapitányát.

Alig várta Imre, hogy a szolgálatát letehesse. Futott a szállására, öltözetet váltott. Lemosta a forró nap veritékét, fölfrissitette magát. Mire elkészült, megjött Tomory is. Ledobta süvegét a székre, csizmáit lerugta az asztal-lábban, azzal végigvetette magát a heverőn.

- Főkapitány uram nem készülődik? - csudálkozott Imre.

Tomory kissé bosszusnak látszott.

- Hát igenis, nem megyek az udvari mulatságba, ha épp tudni akarod! Én a dolgom elvégeztem mára. Bornemissza bátyám szabadságolt.

- Miért?

- Mert én magam kértem.

- És ezt...?

- Ej!

A fekvő legyintett. Aztán mosolyra enyhült.

- Nem mindenkinek ringatták ám aranybölcsőben a szive választottját, mint a tiédet!

- Pál!

- Azért ugyan sose nézz rám olyan sajnálkozva, mintha mindjárt tallért akarnál a kalapomba dobni!

- Putnoky bátyámék nincsenek meghijva az udvarhoz?

- Barátom, - felelt a komótizáló, - Putnoky ur nem főméltóság, csak afféle kurtanemes. Mink az ünnepet házonkivül üljük, az ő szállásukon. Egyet se busulj pajtás, nem járok én rosszul. Közelebbről nézve még örülök is, hogy igy esett a dolog.

Imre karikába tágitotta a szemét.

Amaz egy kis zavarral nevetett.

- Elég ritkán gyöhetünk össze tudod. És ha már egyszer ilyen szépen egy kalap alá politizálódtunk, szeretném ma dülőre vinni a kérdést az öreggel.

- Putnokyval?

- Persze. Vagy adja a lányát, vagy szöktetem. Választhat. Idáig tele volt kifogásokkal. Hogy fiatal még Sárika. Meg hogy nem szivesen engedné magától olyan messzi földre. No, én most rövidesen Budára kerülök. Meglátom, hogy mire jutok vele. Mink Sárikával egyek vagyunk.

Imre meglepődve nézett fel.

- Budára szándékozol? - kérdezte elképedve.

Pál kifordult a heverőn.

- Ami azt illeti komám, készülök én oda jó régecskén. De most reménységem van rá, hogy a munkácsi kasztellánusságot mihamarabb megkapom. Bornemissza János, a nevelő apám beajánlott. Igy aztán udvari ember leszek magam is. Élelemszállitó a királyi konyhára.

- Te?

- Én bizony. Mit álmélkodsz? Hiszen voltam én már életemben sótiszt is. Remélem, hogy ez a mesterség se fog ki rajtam. Majd beletanulok.

- Hát Fogarassal mi történik?

- Azt is elintéztem. Kap egy jó kapitányt. Kicsit fiatal ugyan, hanem ez a hiba minden nappal javul. Tetejébe egy ideig még a nyakán is maradok, amig egész beletanul. Valami Czibak Imre nevü legény. Nem ösmered?

Imrével egyet fordult a világ.

Nagyot rikkantott és talpra-ölelte Tomoryt.

- Hogy köszönjem meg én ezt bátyám?

Pál tiltakozott.

- Jó, jó! Csak meg ne fojtsál! Ne énnekem köszöngess te, hanem elsősorban is Szathmáry uramnak. Ő volt a fő protektorod. Az én számomra nem maradt más, mint hogy örüljek a választásnak. Ennyi az egész.

Imre talpa alatt égni kezdett a föld.

Pál derülten figyelte a fészkelődését. Rászólt.

- De indulhatnál is talán, hallod! Téged várnak a nagy cécóra. El ne késs!

- Igaz.

Imre az ajtónál termett.

- Jó végzést, Pál! Isten áldjon!

- Téged is.

Az ujdonsült kapitány hármasával szedte a lépcsőket, lefelé a rendről. Rövidesen hallatszott is a lovának elnyargaló dobogása.

XXIV.

- Ez az a jó hivünk, eminentissime?

- Igenis felség.

- És hogy hijnak, fiam?

- Czibak Imre, felséged szolgálatára.

- Hmm, hmm, dusinkó...!

Ulászló nyugtalanul pillogott a ritkás szempilláival.

- Nem láttunk mi már valahol téged?

- Lehet, fölséges uram. Jártam az udvarnál.

- Mikor?

- Zápolya János gróf követségével.

- És te hoztad nekünk azt az izét... Dobzse! - Bólintott a király. - Már emlékszünk. Tudjuk, hogy ki vagy. Felséges hitvesünk, a mi jó Ankánk, akit az Uristen... halóporában...

A dadogó hang megszakadt. Ulászlónak könnyek lepték el a szemét.

Szathmáry ur is elfordult. Sőt fel is kelt. Sietve ment ki a teremből.

Imre szorongó szivvel bámult a nyult árnyék után. Aztán ezt a siralmas embertorzót nézte, aki olyan semmi volt királynak, de aki olyan király volt szerelmesnek.

Megesett a lelke rajta.

Szólhatott hozzá nyugodtan, ugy se törődött velük senki. Az általános figyelmetlenség közepett az urak hátat forgattak a trónnak és csak a maguk mulatsága után szaladgáltak.

- Fölség, - emelte fel a hangját, - kérem, ne szomorkodjék! Hiszen a királyné magasztos lelke most vidám.

- Mit mondassz, fiam?

- Azt felség, hogy a mai napon öröme volt neki.

- Gondolod?

- Tudom.

- Óh, fiam, beszélj! Beszélj nekünk erről és mindenről! Beszélj nekünk róla! Ugy se akar senki... Szathmáry ur, látod, mindjárt faképnél hagy. Isten bocsássa meg nekünk, de azt hisszük, hogy nem szerette szegényt. A királyné se valami nagyon. Minduntalan számkivetésbe akarta küldeni. Hanem te ismerted őt. Te láttad és szeretted. Ugye?

- Igen, felség.

- Ugye szép volt?

- Mint a Madonna.

- És jó is volt!

- Mint maga a jóság.

- És...

A hideg, reszkető kezek hirtelen kinyultak. Megragadták a fiatal férfi forró, teli kezét. Az élet, a trón és hatalom háromszoros hajótörötte a visszahozhatatlan tegnap szalmaszáláért esengett. Titokzatosan és gunytól rettegve hajolt a trónálló felé.

- És ugye, szeretett minket ő is? Ugye, ez igy volt? Beszélj!

- Fölséged ma ezt a szerelmet megkoronázni látta, - fordult el Imre. - Felséged az ölében tartja a bizonyságot.

- Óh igen, igen, ez tagadhatatlan! És köszönjük neked, jó fiunk, hogy erre emlékeztettél. És köszönjük azt is, amit Ludovicusért tettél. Szathmáry ur tudja. Ő mondotta nekünk.

- Felség, én tartozom köszönettel.

- Ne okoskodj, kérlek. Ezért neked jár valami, barátocskám. Jár. Kapnod kell valamit. Igenkor adni kell. Tudjuk mi azt. Hát...

A remegő ujjak belekotortak a zsebbe. Végigtapogatták a ruha varrásait. Aztán a sárga arcon megcsillant az öröm.

- Megvan. Nézd, itt... Ez kell? No, no dusinkó! Hiszen értjük. Katona vagy te. Könyv-csattot nem használhatsz. De látod, ez arany. El lehet adni. Mi is eladjuk. A könyvekről maradt. A Corvinusról, tudod! Ó, neki jól ment dolga! Neki még bibliotékára is tellett. Nekünk a konyhára se. Ezt a holmit is a mészárosoknak tartogattuk, ott Budán. Nem akarnak már nekünk hitelezni... Pedig a gyermekeknek hus kell! Nekünk? Nekünk már nem kell semmi. Na, tedd el hamar! Tedd el, hogy az urak meg ne lássák. Megint lármáznának.

Imre arca lángbaborult. Szive mélyéig megrendülve huzódott vissza az ajándék-osztó kéztől.

- Felség! Könyörgöm, ne kivánja.

- Elutasitod?

- Csak lemondok róla.

- Igazán?

- Ha fölséged kegyesen megengedi.

- Meg, meg! Óh igen, ez szép volt! Szent Prokopra...! Az első eset.

És a tétova kéz elindult megint a ruha ráncai felé. Zsebredugta az ajándékot.

Éppen idejében. Mert a trón előtt négy ur évődött. Egész közel verődtek. Bakács Tamás esztergomi érsek azon dicsekedett, hogy annyi az ezüstje, amennyit kétszáz pénzverő két esztendeig se birna földolgozni.

- Nagy dolog is ugyan, ezüstből pénzt verni, - vonogatta a vállát Kára ura, Báthory. - De nekem a »károm« düti az aranyat. Ezt csinálja utánam kegyelmed!

A gyöngyösi Országh jót kacagott a tréfán. Sietett ráduplázni.

- Az semmi! Nekem még a kutyáim is Gyöngyösen járnak!

- Én nem rakok kutyára bőrt, - kényeskedett Ujlaky herceg, Parasznya ura. - Inkább lehuzom róla. Csak a »Parasztyaim« filléreiből hatezer arany az évi jövedelmem.

Ezen aztán megint lehetett nevetni. Hanem Bakács ur se hagyta magát. Ha már éppen a dominiumaikat hánytorgatják az urak, hát hiszen neki is volt egypár! Alig néhány napja örökölte, mint fogadott fiu, a Hont vármegyében fekvő kemencei uradalmat. Az »Arany-dominiumot«, amihez négyezer hektárnyi föld tartozott. Ez a birtok pedig nem azért kapta az »arany« jelzőt, mert igazán aranyat ért, hanem mert az ötvenedik pár örökbe-fogadó szülő után maradt Bakács Tamásra, aki igy, mint az ország legmegátalkodottabb árvája, arany-jubileumát ülte vele.

Ki is vágta most büszkén:

- No, nekem meg akkora »kemencém« van, hogy az urakat minden jobbágyostól és kutyástól együtt ropogósra süthetném benne.

Báthory odafordult a királyhoz.

- Felség, tegyen igazságot köztünk! Döntse el, hogy melyikőnk hát a nagyobb ur?

Ulászló szomoruan ingatta a fejét.

- Nem értünk mi ehhez, kedvelt hiveink! Kérdezzétek talán az esztergomi káptalant. Az mindent tud. Egy faluért nektek is ad a bölcsességéből.

Az urak kelletlenül álltak odább.

Két kamarás jött a királykáért. Le kellett fektetni a gyermeket. Ulászló levágott egyet a fényes szőke fürtök közül. Imrének nyujtotta.

- Nesze dusinkó! A tiéd. Ne mondd, hogy nem fizettünk királyi arannyal! Fiam, szeresd mindég Ludovicust. Akkor is, ha mi már nem leszünk!

A kapitány térdethajtott.

Mikor fölemelte a fejét, a szeme találkozott egy másik szempárral. Az a tekintet sötéten fénylett. Hivólag intett a kastély kertjére nyitott ajtó felé.

Imre sietve ment le a lépcsőn.

XXV.

A kertben megkezdődött a tüzijáték. A nagylombu fák alatt sürün hullámzott az ember. Itt-ott magános párok váltak külön, összesimulva imbolyogtak a zene ütemeire. A tánc őrülete elharapózott az egész világon, mint valami ragadós betegség. Táncolt mindenki. Főur és szolga, vallási örjöngő és városi szabadlány. Hát az udvar mért ne táncolt volna?

A rotundák körött, a főtérségen, ahol a főméltóságok lejtettek egymás hölgyeivel, megőrizték ugyan a konzervativ erkölcsök látszatát és csak »basse-dance«-okat jártak illedelmes fölvonulásban, etikettszerü hajlongásokkal, de titokban unták is ezeket a semmitmondó sétákat, melyek kevés kilengést hagytak az elfojtott érzékiség számára. Inkább a szökőkutak homályosabb vidékére vágytak, ahol néhai Beatrix királyné és bátyjának példamutatása után már a pajkosabb német »Zeunert« keringték a merészebbek. Mióta Ferdinánd főherceg Florencben, a szinpadon, tizenkét mezitelen nimfától és ugyanannyi szatirtól eltanulta, a vérmesebb fiatalok nem tudtak lemondani róla.

Még távolabb, a tánchely szélein, már maga az udvari illem se tudott korlátokat rakni a kitörő szenvedélyességre. Itt szabadon loboghatott ismét a Zsigmond alatt behurcolt táncdüh. Annak idején épp ugy meg volt a járvány-jellege ennek is, mint akármi más betegségnek. Csakhogy, mig akkoriban valóságos örjöngéssé fajult és a hajadonlányok százainak bukásával végződött, most a tobzódók megelégedtek azzal, hogy táncosnőiket felborogassák. Ez az »Umbstossen« figura zajos lelkesedésre és sok nézőre talált. Borbála észrevétlen osonhatott el a bámész tömeg háta mögött a márvány-csarnokos kis gloriett felé.

Mikor belépett, visszanézett.

Imrét elfutotta az öröm borzongása. Követte.

Két éve mult, hogy nem látta ezt a hintáló és mégis biztos járást! Két éve, hogy nem fogódott el a szive az izgatott várakozástól, hogy ezt a kezet, melyet valahára az övében tart, meg nem szorithatta, meg nem csókolhatta.

- Borbála! - Szólt elfulladva és megkisérelte birtokába venni azt a telipiros szájat is, mely után annyi lázforró éjszakán kivánkozott és amelynek izét szüntelenül érezte és vágyta.

De a lány kisiklott az öleléséből. Az asztal mögé surrant és leült.

- Maradj csak ott, - mondta. - Semmi kedvem sincs az ilyesmire. Nekünk komoly számadásunk van egymással. Azért hivtalak.

Imre leforrázva lankadt a kőpadra. Kérdéssel próbálta elütni a zavarát.

- Megkaptad a Velezdről irott levelemet?

- Meg. Azt igérted benne, hogy mindent megmagyarázol. Nos, itt vagyok, hallgatlak.

A hang csöndes volt és ellenséges.

Imre fájdalmas meglepődéssel nézett fel.

- Borbála, te azt gondolod, hogy én hütlen lettem hozzád.

- Természetesen. Ó, kár ez ellen bizonykodnod! Ami történt, az megtörtént. Nem változtathat rajta semmi szépités. Hanem hiszen sebaj! Fő, hogy hasznodra vált. Ne tiltakozz, ne! Nálunk tanultad meg, hogy mi a politika. Nem hibád, hogy tultettél a mestereiden.

- Én?

- Igen. Te hamarabb megérezted az időt, mint mi. Te nem akartál alá kerülni a felboruló szekérnek. Még idejében ugrottál le róla. És ügyesen ugrottál! A szürke apród ma, lám, aranysarkantyus vitéz. Büszke gárdakapitány. Királyokkal társalog.

- És te képesnek tartassz engem ilyen hitványságra?

A lány vállatvont.

- Képesnek tartalak olyan okosságra, hogy a magad sorsát jól megkovácsoljad. A siker téged igazolt. Igen, a mi dolgunk nagyon rosszra fordult.

- Mit beszélsz?

- Azt, hogy Corvinék fölbontották az eljegyzést a kis Erzsébet és Gyurka öcsém között. Hogy ezzel a vagyonunkat, a hatalmunkat, és a princ kilátásait felényire apasztották. Vagy nem látod, hogy Frangepánék már itt orcátlankodnak a Jagelló körül? Nem tudod, hogy Corvin özvegye, Beatrix asszony a Hochenzollern Brandenburgi György gróf jegyese? Ulászló unokaöccseé, aki olyan szépen járta a lengyelt?

- Ezt igazán nem tudtam, - hökkent meg Imre.

A lány a száját biggyesztette.

- Az özvegyet az őrgróf ur, Gyurka volt mátkáját pedig Patócsy Mihály gyürüzte el. Hja barátom, Szathmáry nem szundikál a kancellári székben! Bár hiszen minek magyarázzak én itt neked? Tudod te mindezt, nálam is jobban.

- Nem igaz! Borbála, esküszöm...

Imre felszökött. Hanem hogy egy fényes tüzsárkány épp rájuk világitott, csak megint a helyére zökkent.

Borbála folytatta tovább mozdulatlan arccal.

- Bizony csöndes tanya lett Trencsén és Szepesvár! Olyan, amilyennek te szeretted volna valaha. A főnemesi vendégek, a bratinázó urak nagyon megritkultak. És mostanra oda jutottunk, hogy a princ örülhet, amiért meghivást kapott a más koronázásához. Ez az invitálás se Zápolya Jánosnak szólt, hanem az országos főkapitánynak, akit mégse lehet ugy egész zsebre tenni. De ki törődnék azzal, hogy valami Borbála nevü lány is jött vele? Szerencsém, hogy olyan előkelő ismerőst találtam, mint te vagy, különben árulhatnám tovább a petrezselymet valamelyik sarokban, mint az anyám.

- A hercegnő körött nincs senki? - pattant fel Imre megint.

Most a lány tartotta vissza.

- Ó, sose buzgólkodj! Mellette a princ. Mulattatják egymást és nézhetik Corvinékat, ha épp kedvük tartja.

- Borbála! - csordult ki a fájdalom Imréből. - Hiszen az, amit te itt mondassz, mind, mind, csupa politika! Mikor pedig nekünk két hosszu esztendő után egész másvalamiről kellene beszélnünk!

A lány odavillant. Kesernyés vonás jelent meg a szája körött.

- Igen, - szólt, - emlékszem, hogy közben egy kis szerelmet is játszottál Szepesen.

- Én nem játszottam.

- Hagyd csak. Velejár a mesterséggel.

- Borbála! Érts meg!

A fiatalember fölállt. Megpróbálta elfogni azt a legyintő fehér kezet. Hanem a lány még jobban elhuzódott. Tiltólag mutatott a padra.

- Maradj! Onnan is megértelek. És tudom, amit mondani akarsz. Azt, hogy két év óta lettél valaki. És hovatovább ennél is több leszel. Helyes. Igy legalább majd könnyebben viseled azt az egy balsikert, amit nálam fogtál. Nem a princ hugánál, nem a Zápolyánál, hanem Borbálánál. Végeztünk Czibak Imre. Mehetünk, kiki a maga utjára.

Fölkelt és vontatott lépésekkel a gloriett kijárata felé tartott.

Imre két karjával fogta el az ajtót.

- Borbála, nem engedlek innen, amig meg nem hallgatsz. És meg kell hallgatnod, ha az életem árán is! Jó, ne legyen hát titkom előtted. Ha ez a titok köztünk áll, én magam oldom fel rajta a zárat. Akkor aztán a Zápolya-lány lesujthat, de az én Borbálám csak fölemelhet engem. Igen, én elhagytam a princ táborát, éppen mert szerettelek és mert akkor is téged szolgáltalak, meg Jánost. Akarod tudni, hogyan?

- Akarom.

- Nos, akkor tudd meg, hogy János palástja alatt a legocsmányabb összeesküvés készült, ami emberi észben megfoganhat.

A lány megrebbent.

- Ki ellen? - kérdezte fojtva.

- Egy gyermek ellen, aki még meg se született. Akinek az volt minden büne, hogy koronát kellett volna viselnie, ha a világra jön. És ezért, Borbála, ezért, az anyára is ott várt a halálos méreg! Óh, pokoli biztossággal volt előkészitve minden!

- És te megakadályoztad?

- Ugy van.

Borbála minden izében reszketett. A fogai hallhatólag összeverődtek. Jéghideg ujjai megragadták azt a forró kezet.

- Hogy jöttél rá a dologra? - pihegte.

- Véletlenül, aranymadaram. Szolgálatban voltam a princ mellett és ott hallottam egy olyan beszélgetést, amit a princ nem érthetett meg, mig én megértettem. Mert nekem akkor már kezemben volt a titok kulcsa. Tudtam, hogy a királyné mellé méregkeverő vajákos asszonyt loptak.

- A nevét! A nevét!

- Ne kutasd, kedves.

- Van bátorságom szembenézni akárki arcával.

- Kivánod?

- Követelem.

Imre lehajtotta a fejét.

- Giovanna, - felelt halkan.

A halvány arcot egyszerre elfutotta a rózsaláng. Borbála megrázkódott.

- Az anyám! - kiáltotta.

Imre megkisérelte csöndesiteni a feltört lelket. De a lány ingerülten dobta el a simogató kezét.

- Ilyen gyalázat! - sziszegte.

- Csillapulj, kedves.

- Hagyj.

A fiatalember majd elnyelte szemmel ezt a fölháborodástól szilajjá lett arcot.

- Mégis, az anyád, lelkem! Nem szabad elfelejtened.

- Nem is felejtettem el soha. Az akarata törvény volt előttem. Hanem, hogy igy megkerült, igy kijátszottak...

Imre elhátrált meglepetésében.

De Borbála ügyet se vetett rá. Élesen nézett a szemébe.

- Egyre felelj még csak! Szóltál te erről valakinek?

- Hogy is képzelhetsz ilyet! A szerelmünkre esküszöm, hogy a világon senkinek.

Imre váratlanul két kemény, fius kart érzett a nyaka köré fonódni.

És az a tikkadt száj egész az arcához égve sugta:

- Akkor jól van. Szolgálj engem továbbra is hüségesen. A többi az én gondom.

Imre utánakapott a hintáló deréknak. Mint az életét, fogta magához, magának a lányt és tartotta vasmarokkal, mig az ellenállása el nem lankadt és az illatos, drága test ott pihent a karjai közt. Megmámorosodva hajolt fölé és eszeveszetten csókolta, ahol érte. A lefojtott szenvedélyek kétszeres ereje feszitette ezt a hirtelen rohamot. Az ösztönök érezték, hogy a nagy lobogásu tüz átgyulladt a lányra is és hogy a megadása nem gyöngeség már többé, hanem kábult beleegyezés.

Imre rádöbbent a veszedelemre. Egyszerre elbocsátotta a zsákmányát.

- Borbála! Borbála! - lihegte fölegyenesedve. - Bocsáss meg, kérlek!

A lánynak tágra pattant a két szédült szeme. A pillákra könnycseppek duzzadtak. A száj köré szenvedő vonás rajzolódott.

- Ostoba. - Mondta.

És a selymek, fátylak, futva suhogtak ki a márványoszlopok közül.

Imre megkövülten nézett a távozó után.

Ugy érezte, mintha egy kicsit megállt volna az esze. Ugy, mint Szepesváron, mikor az egrégius szalagjait keresték.

Mi volt ez megint?

XXVI.

Borbála futva ért föl a palotába. Megigazgatta a szétlazult haját és összegyürt ruháit, aztán előállittatta a hintót s gyorsan elhajtatott. Mig a hercegnő hazajött, ráért lehülni.

Hedvig annál bosszusabbnak látszott.

- Mi dolog ez, - kérdezte, - hogy igy előrejöttél minden hiradás nélkül?

- El fogom mondani, de majd négyszemközt. Nem való férfi fülére.

A hercegnő csudálkozva állt meg.

- Borbála? Miféle hang?... Először is, János nem »egy férfi«, hanem a Zápolya ház feje. Másodszor pedig, ha te azt hiszed, hogy csak mutogatni vittelek az udvarhoz, akkor nagyon tévedsz. Az volt a parancsom, hogy ma puhatolózz Tomorynál, aki az udvari párt főkolomposa. Megtetted?

- Nem.

- És miért, ha szabad érdeklődnöm?

- A dolog roppant egyszerü. Putnokyék nem voltak meghijva és igy Tomory se jelent meg.

- Akkor hát tétlenül lebzseltél mostanáig?

- Asszonyom téved. Czibak Imrével akadt igen fontos dolgom.

- Ah!

Hedvig fölélénkült.

János sietve tette be maga mögött az ajtót. Az ilyen élénkség sok mindent jelenthetett. Többek közt perpatvart is. Torkig lakott vele az utóbbi időkben.

A két nő egyedül maradt. Egy darabig némán nézték egymást. Két esztendő alatt a hercegnő egy nálánál még szivósabb akaratu, még hajthatatlanabb fiók-Hedviget láthatott fölcseperedni maga mellett. Tudta, hogy Borbálát parancsokkal már nem, csak nehány rejtett rugó helyes kitapogatásával lehet kormányozni.

Óvatosabban mondta:

- Helyesen itéled meg, hogy Tomory és Czibak, a kettő egyre megy. Szükséges látnunk, hogy mit forralnak még ellenünk, miután a princ párthiveit elidegenitették tőlünk. És az az áruló cenk is, milyen ujabb árulásra készül.

- Kit tisztel meg anyám, ezzel a hizelgő jelzővel?

- Azt, akit illet. A házunktól elszökött kémet, Czibak Imrét.

- Ismét tévedés, - koppant le Borbála. - Czibak Imre nem kém és nem áruló. Ha ellenséges szándékkal lenne irántunk, rég keresztül-vihette volna. Olyan titkot tud, amivel összetörhetné Jánost.

- Ugyan! És mi az a titok?

Borbála élesen az anyja szemébe nézett.

- Lajos király születésének körülményei, - felelt nyomatékosan. - Az a dolog, amiről asszonyom elfelejtett engem tájékoztatni.

Hedvig leejtette a selyemkeztyüjét. Fehér lett, mint a nyakbodra.

- Mit ösmerhet Czibak erről az ügyről?

- Mindent. Parancsol még valamit asszonyom?

Hedvig igyekezett összeszedni magát. Kurtán biccentett.

- Köszönöm. Épp elég egy lélegzetre. És arra, hogy védekezzünk.

- Milyen irányban?

- A további árulások ellen. Amit Czibak tud, az nem titok Tomory előtt se. Bornemisszánál folytatódik a láncszem és bezárja Szathmáry György.

- Ma este a harmadik tévedés anyám.

- Mennyiben?

- Czibak nem beszélt.

- Megteheti holnap. Nincs veszteni való időnk.

- Ha nem titok ez az ujabb terv, szabad talán hallanom, hogy mit határozott anyám a fogarasi kapitány felől? Vagy itt is vak eszköznek szánt?

- Ugyan ne bosszants kérlek! Megelégeltem már ezt az ironikus hangot!

A hercegnő leült. Aztán megint fölkelt és gyors léptekkel kezdett föl-alá járni.

- Egy bizonyos, - mondta. - Ezt az embert el kell némitani. Bármi áron.

- Ugy, mint Giovannát?

- Eh! Itt nem kisérletezhetünk. Biztosra kell mennünk.

- A tőr?

- Valószinüleg.

Borbála csöndesen ingatta a fejét.

- Asszonyom, helytelenül számit. Ez a terv rossz. Még a Lajos-féle tervnél is rosszabb.

- Miért?

- Mert kivihetetlen.

- Ugy találod?

- Igen. Tulságosan nagy akadálya van. Olyan, akit nem lehet átlépni.

- Kicsoda?

- Én magam.

A két nőnek összevillant sárgán a szeme, mint két ugrásra készülő macskának.

A hercegnő szökött elsőnek. Gunyosan elbiggyesztett szájjal vetette oda:

- Eddig elfelejtettem engedélyt kérni tőled, mikor a házunk érdekében cselekedtem.

Borbála hunyoritás nélkül felelt.

- Eggyel több ok arra, hogy ezt a végzetes hibát többé el ne kövesse anyám.

- Tehát ugy gondolod, hogy mostantól kezdve a tanácsodhoz kell folyamodnom?

- Több, mint kivánatos.

- És az adott esetben mi volna ez a bölcs utmutatás?

- Hogy hagyja asszonyom Czibak Imre fejét a nyakán. Nagyon jól ül az ott. Esztelenség is lenne bolygatni. Sokan keresnék. Elegen hátat forditottak már nekünk, egyéb se hiányzik, mint hogy tetejébe magunkra vaditsuk Bihart.

Hedvig nem felelt mindjárt. Néhány pillanatig megütközve nézte az előtte álló lányát. A zöldesen fénylő szemekből a saját elszánt tekintete villogott rá, annyi éleslátással és értelemmel, hogy végül is mérlegelnie kellett azt, amit hallott.

Felvonta a vállát.

- ... pas faim de votre protégé. De hát akkor milyen módon gondolnád bekötni a száját? Ki biztosit róla, hogy csendben marad?

- Sőt mi több, a hivünk. Én, asszonyom.

Borbála fölvetette a fejét. A szőke fürtök hintáltak a bogláros párta alatt.

A hercegnő a kandallóhoz támaszkodott. Szája köré gőgös vonás rajzolódott. Meg is keményedett ott.

- No lám, - intett. - És mik lennének az eszközeid?

- Csak egy van. Én magam. Czibak Imre barátunk és szövetségesünk lesz egy életre.

- Te pedig az övé, ha nem csalódom.

Hedvig hüvösen mosolygott most már.

- Helyes, - szólt. - Füzz lakatot Czibak Imre szájára és légy hozzá kedves.

- Asszonyom beleegyezik?

Borbála homlokán átfutó árnyék volt a gyanú.

De a hercegnő negédes hangon felelt.

- Annyira, hogy magam is látni szeretném azt az imposztort. Meggyőztél egészen. Nincs értelme többé semmi feszültségnek köztünk.

A két nő széjjelvált.

Egyik se árulta el amit gondolt.

XXVII.

A história-rovók 1510-et irtak. Két esztendő szárnyalt át gyors suhanással a budai kastély fölött is. És Ulászló még mindég élt. Már a csudával volt határos, hogy mi tartja össze ezt a minden tagjában külön halódó testet. De a váz ellentállt. Az átutazó nemesek hiába keresték a fekete zászlót a palota ormán.

A király a várkert udvarán üldögélt a napon. A gyermekek távolabb a füvön játszadoztak a dajkájukkal. Ulászló Landeresius Dezsővel próbálta elverni nyügös unalmát. A francia a megboldogult királynő kamarása volt, aki urnőjével került annak idején a Hétvezérek alkonyodó országába. Mióta a főurak és főpapok elhuzódtak a leszegényedett udvartól, a király el nem bocsátotta magától a franciát.

- Csak te maradtál már nekünk, - sopánkodott. - És te se tudom, hogy meddig. Napról-napra fogy a hiveink száma, mióta a morbus galecus megint felütötte a fejét. Ha ez igaz, itthagyjuk Budát és megyünk Pozsonyba. Kilencvenhatban is igy tettünk. Akkor is »pestis« volt fiam! Borzasztó betegség! Zsámbékon vadászgattunk, mig kidühöngte magát a járvány. Nem hallottál valami uj prognozist, édes felünk?

- Nem.

A kamarás ur elvörösödött és gyorsan lehuzgálta bársony ujjasán a csipkét. Másik kezével homlokába nyomta a hajfürtjeit.

Ulászló tovább siránkozott.

- Nagyon féltjük a gyermekeket. Inkább egyébben huzzuk még összébb magunkat, de az orvosoknak minden nap végig kell vizsgálniok őket. Nem tudsz valamit Bakács urról?

- Nem.

- Mostanában nagyon ritkán látjuk. Talán csak nem haragszik ránk valamiért?

- Nem tudom, sir.

- Eh, - legyintett a király türelmetlenül - Te senkiről se tudsz semmit. Unalmas fráter vagy, Landeresius. Hoztál legalább valami könyvet, amivel szórakozhatnánk?

- Igen.

- Kitől való?

- Burckhauseni Grünspck József irta kilencvenhatban, amint látom. Miután fölséged egyre a járvány miatt aggódik, gondoltam, hogy ez fogja érdekelni legjobban.

- És ezt helyesen is gondoltad Desiderius! Nagyon okosan gondoltad. Az ember sohase tudhat eleget ezekről a dolgokról. Hidd el!

Landeresius megvárta, mig a király megint elfordul egy őrködő pillantást vetni a gyermekek felé. Akkor hamar előbujt a csipkeujjasból és föllapozott egy oldalt.

- Brant Sebestyén igy ir a dologról felség:

»Hic Latium atque Italos invasit, ab Alpibus extra
Serpeus Germanos Istricolasque premit,
Grassatur mediis jam Thracibus atque Bohemis
Et morbi genus id Sarmata quisque timet.«

- Lásd, lásd! - riadoztak Ulászló vizenyős szemei. - Mindég ebből az irányból kaszál! Akkor talán nem is elég Pozsonyba vinnünk a kicsikéket? Csak volna, akit megkérdezhetnénk ebben! Ó, ha mi ezt sejtjük! Dehogy is eresztettük volna el Szathmáry urat Kassára!

A király elhallgatott. Figyelve pislogott a virágágyat szegélyező tamariskus sövény felé, ahonnan egy fiatal férfi bontakozott elő.

Ulászló aggodalma egyszerre örömmé változott.

- Nézd, nézd, ki jön itt! Éppen legjobbkor. Brandenburgi György hivünk és rokonunk járatos a világban és a legmegbizhatóbb tanácsot fogja nekünk adni. Ülj le kedves fiunk!

A magas, kövérkés arcu fiatal ember egész odaért. Meghajolt a király előtt, aki nyafogva kezdte rögtön örökös panaszát.

- Lásd, ez a Landeresius unalmas medve. Semmi hirecskével se tudja felüditeni a mi testi-lelki rabságunkat.

A két udvaronc vállat vont, összenézett.

Landeresius üdvözlésre nyujtotta a kezét.

- Isten hozta őrgróf! Majd ha őfelsége nekem is annyi beneficiumot juttat, mint kegyelmednek, akkor talán én is vigabb fickó leszek.

A kéz még mindig ott állt a levegőben. Hanem a jövevény elmulasztott bele parolát adni. Hátratette a magáét. Korántse gőgösen, nem haragosan, csak egy kicsit még telibb szájjal mosolyogva. Hamisan kacsintott.

- Szivesen üdvözlöm kiválóságodat, - sugta csintalanul, - de majd csupán ha a terápiáját lefolytatta... Ha egy szép madonna megprezentel, ez ellen nem tiltakozhatnék. Egymás közt azonban semmi értelme se volna.

A király nyugtalankodni kezdett.

- Mit suttogtok ottan? Tudjátok, hogy nem szeretjük a csöndes beszédet. Kedves magyarjaink nagyonis megszoktattak a harsogáshoz.

Landeresius rohamosan bucsuzott.

- Sir, arra kértem az őrgrófot, hogy helyettesitsen nehány hétig felséged körött. Egy rokonom érkezik Zárán keresztül, annak szerelnék elébe menni.

- Megmondtam ugy-e, hogy te is itthagysz? - kapta föl a fejét Ulászló duzzogva. - Hát csak menj, rossz fiu. Mi nem marasztalunk. És üdvözöld nevünkben a többi főurakat is, akikre mind ráért a mehetnék.

A kamarás köszönt és távozott.

A király folytatta a siránkozást.

- Egymás után forditanak hátat! Az egyik zárai vendéget vár, a másik a birtokát bogarássza, a harmadik pedig arról alkudozik, hogy megint örökbe fogadtassa magát valami jó zsiros rokonnal...

- Bakács Tamás?

- Az. A primás.

György megmutatta a harminckét fehér fogát nevettében.

- Jaj, felség, ez egyszer nem a birtokait szaporitja őeminenciája!

- Hát?

- Az invalidusok számát.

- Mit beszélsz? - riadt föl Ulászló, a szájaszéléig fakulva. - A morbus galecus...?

György vigan halászgatott a zsebében.

- Felséged az elébb egy kis pletykára vágyott. Ne mondhassa, hogy szükében vagyok! Ime ez a kis levél, amit ma kaparintottam meg őeminenciájának irószeres asztaláról. Hallgassa csak felséged!

Kiteritette az összegyürt papirost és fennhangon olvasta:

- »Őeminenciája a kardinális urnak leghivebb szolgája bátorkodik válaszolni a föltett kérdésekre és a morbus galecus ellen javasol némi vomitus-előidéző és laxativ szereket és guajacum mellett főképp kedves barátokkal vigadni, csevegni és örvendezni kell. Leginkább azonban minden délután, ugy a második étkezés után valamely alkalmatos hajadonnal...« Szegény kardinális, - nevetett a látogató, - a maga hatvan esztendejével ugyan jókora feladat elé állitja őt Montagnana Bertalan tudós professzor uram...!

A királynak reszketett minden ize.

- Hát már ő is! Már ő is! - tördelte a kezét kétségbeesetten. - Hol állunk meg kedves György, ha már a legszorosabb környezetünk is...!

- Felséged ugy találja, hogy elég friss volt a pletyka?

- Dobzse. Friss és rettenetes. Rettenetes, ha mondom!

- Parancsol fölséged még egy kis indiszkréciót ebből a sütetből?

- Szent Szaniszlóra! György!

A látogató kuncogott, mint egy vásott kölyök.

- Tudja-e fölséged, hogy mért utazik Landeresius Zárába az ángyikája elé?

De már erre felelni se ért rá Ulászló. A rémület csudával határos erőfeszitése talpra vetette.

- Ludovicus! Ludovicus! Anette! Hé szolgák! Füstölőket!

Még ugyanaz éjjel utnak eredt az egész udvar Pozsony felé. Oda is követték a riasztó hirek. A »pestis « nyomában járt. Akkor Ulászló bezárkózott és lefeküdt ágyba. Az ételt-italt is az ablakon keresztül adogatták be neki.

Tomiczky Péter épp Trencsén várában üdült, mikor a futamodás hire Hedvig asszonyhoz jutott. A családi tanács aztán ugy határozott, hogy János urtól illő lesz haladéktalanul részvét-látogatást tenni a királynál, aki most Szathmáry György hivétől is el van szakitva.

Meg is érkezett a princ hamarosan.

- Felség, halaszthatatlan államügy! dugta be mosolygó arcát György úr. - Hannibal ante portas!

- Hagyj békén kedves felünk! Hannibal meghalt már régen, szerencsére.

- Hannibal meghalt, de él Zápolya Jankó, és kétezer fegyveressel jött lánykérőbe!

- Ó, a Belzebub fia! - csordult ki a tehetetlenség az üldözöttből. - Be ne ereszd ide hozzánk édes jó hivünk!

- Akkor mit mondjak?

Ulászló befordult nyögve a párnái közé. Könnyek csorogtak végig az arcán.

- Mondd meg neki, hogy ezennel kinevezzük Erdély vajdájának. Hordja el magát és legyen átkozott!

György ur kiszeleskedett az ajtón.

A király tovább sirdogált.

- Ó, pan Szathmárycskó...! Mért is nem lehetsz te most itt velünk?

XXVIII.

Tomiczky ur nagyon meg volt elégedve az eredménnyel. Anna hercegnő kezét ugyan ez alkalommal se sikerült János számára megnyernie, hanem a kárpótlás, ami helyébe jött, maga is fölért egy kis királysággal. Az erdélyi vajda hadsereget tarthatott. Nagy szó volt ez, mikor a trónon egy haldokló ült, a trón árnyékában pedig egy gyermek gubbasztott, akinek gyönge életfonálkáját akármelyik pillanatban elmetszheti a párkák ollója. Valami vak véletlen, vagy pusztitó gyermekbetegség, himlő, gugavész. Csak a jó Isten tudja, hogy tiz esztendős korukig, amig a csontjaik megerősödnek és a tejfogaikat elhányják, mi minden veszedelem nem ronthat az uj sarjakra és velük együtt az országra is, ha a növendékpalánták véletlenül éppen koronás királyok.

János hát várt és egyelőre készült elfoglalni azt a magas méltóságot, amiből majd könnyebb lesz türelmeznie a nagy aratásig.

Hetvenkét vár fegyveres küldöttségei gyülekeztek Várad várában. A kiválasztott bandériumok pedig elébe mentek az uj nagyurnak egész a Tisza-révig.

János kiérett férfiasságában szebb volt, mint valaha. Még azok is, akiket egyszer már elforgatott tőle a balszerencse szele, megint fölfedezték és megint beleszerettek.

A fiatal vajda jó gazdának igérkezett. Elfogadta a hódolatot és elfelejtette, amit elfelejteni illik. Finom mosolygással a száján egyforma kedves volt ugy a hü, mint a megtérő juhokhoz.

Ő is kisérettel jött. Borbála, akit a két eseménytelen esztendő egész elunatkoztatott, kapva kapott a kinálkozó alkalmon, hogy egy kicsit megmutogassa magát a világnak. Imrével is találkozni akart.

A fiatalok többször látták ugyan egymást a koronázás óta, Hedvig asszony magas engedelmével leveleztek is sürün, de mind ez nagyon kevés volt a gyermekből kifeslett lobogó vérü lánynak. Neki élő száj kellett, nem papiros-csókok. Ölelésre égett, nem irott malasztra. És siettette volna egyre följebb, mindég ragyogóbb magaslatra a fiatal embert. Olyan méltóságba, ahonnét majd Tescheni Hedvig is észreveheti.

Csak ezen a ponton különböztek össze Imrével néha. A férfinek sehogy se fért a fejébe, hogy mit követelőzik rajta a szerelmese, mikor neki egy öltő gúnyában és mezitláb, hajadonfővel is ugyanaz volna Borbála, mint aki most feszes diszben táncoltatja mellette az arabs csikóját.

- Csacsi vagy, - feddette a lány. - Hiszen nem magamért kívánom én, amit kívánok. Olyan valamivel kell az anyám elé állnunk, hogy örömmel mondhasson igent. Éppen azért ösztökéllek én, mert minél előbb akarok a tiéd lenni.

- Szeretsz?

- Szeretlek.

- És ami téged illet, eljönnél hozzám igy is, aki most vagyok?

- Ha nem lennék Zápolya-lány.

- El?

- El. Még papot se várnék, hogy összeadjon.

Ejnye...!

Ez egy kicsit messzebb talált szaladni, mint ahogy Imre kivánta volna. De mindegy. A sebverő játéktól kezdve ezer apró furcsaságon keresztül rég megedződött már ő az ilyen elvetett szókhoz, melyek utóvégre is csak a boldogságát tulozták. Tisztában volt jó előre azzal, hogy az ő szerelmesét más lenből szőtték, mint a többi halandók lányait. Hanem hiszen ott volt az a mesterkélt környezet, a rang és vagyon fullasztó, minden szeszélyt megmagyarázó beteg légköre, ami a különösségeket egyszerre olyan érthetőkké tette!

- Majd kinevelem belőle a rigolyákat, ha egyszer jogom lesz hozzá! - Gondolta Imre. És annál sugárzóbb volt a szeretete, mert olyan valamit is talált, amit megbocsáthatott.

XXIX.

A küldöttséghez a Tisza-réven tul is minduntalan csatlakoztak ujabbak. Az egyik előtt egy javakorbeli, izmos szőke lovag szépelgett Jánosnak, szoborba önteni való vasderesén.

Imre a szemöldökét ráncolta, Borbála mellé terelte a lovát.

A lány bevárta.

- Mit néztél ugy az előbb?

- Bolond dolog! - Derült vissza a kapitány. - Egy percig azt hittem, hogy a te régi gavallérodat látom.

- Miféle gavalléromat?

- Hát Zsigmondot.

- A lengyel királyt?

- Azt.

Borbála az ajkába harapott.

- No az ugyan nem egyhamar fog elénk lovagolni!

- Hallottál felőle azóta?

A lovagnak kicsit tágabbra kerekedett a szeme.

A lány vállatvont.

- Hogyne. - Felelt elkedvetlenedve.

- Irt nektek?

- Még ne is irt volna?

- Hányszor?

- Háromszor.

- És te válaszoltál?

- Hallod, - vált ingerültté az elébb vidáman csengő hang. - De rádjött a kérdezősködés!

- Hiszen talán nincs titkod előttem?

- Semmi titok sincs abban, ha az ember felel udvarias levelekre.

- Szóval feleltél.

- Természetesen.

- És hányszor?

- Ötször, ha éppen tudni akarod. Hanem abból két levelet az anyám diktált.

Imre csak nem akart letérni a kellemetlen tárgyról. És a tekintetében most már megdöbbenés felhőzött.

- Eszerint, - makacskodott, - Zsigmond irt háromszor, tik meg ötször irtatok.

- Igen.

- Hiszen akkor két leveletek válasz nélkül maradt?

- Nem nyughattál ugye, mig kivallattad!

- Bocsáss meg kedves, nem arra vagyok én kiváncsi, amire te gondolsz. Azt szeretném tudni, hogy miért volt olyan fontos anyádasszonynak a dolog. Nem szokott ő kétszer irni olyan helyre, ahol egyszer válaszolatlan hagyták a levelét!

Borbálának megkeményedett a gödröcskés álla.

- Zsigmond, király. - Mondta kurtán. - Neki sok minden szabad. Olyan hatalom és olyan összeköttetés, akit nem ejthetünk el könnyen. Ő valaki.

- Vagyis az, ami én nem vagyok.

- Olyan, amilyenné emelkedned kell. Ha a trónon nem is lehet, találkozik rá más mód.

Itt voltak hát megint a mindenkori surlódásuknál!

A kemény szók álltak Imre szivében, mint a késpengék.

Ez fájt.

- Te! - mordult ki belőle a féltés. - Azt a polyákot én megölöm, ha még egyszer szemtől kapom!

- Tedd.

- És te hagynád?

- Nem érdekel. Téged szeretlek.

Imre arcáról egyszerre lemultak a láva-hullámok.

Ez meg jól esett.

Olyan jól, hogy el lehetett benne felejteni minden rosszat.

Lehajolt és megcsókolta azt az erős kezet ott az arabs ló nyakán.

- Tomoryt a vajda mellé választották konziliáriusnak. Én leszek most a fogarasi főkapitány, - mondta nagyon alázatosan.

A két csikó vigan szöktetett tovább az uton.

XXX.

Ihráz alatt Borbála János mellé szegődött. Valamit suttogtak félhangon. A lány mosolyogva magyarázott, János bólogatott. Jókedvüeknek látszottak mind a ketten.

- Helyes, biccentett végre a vajda. - Ezt meg is csinálhatjuk. Előre küldök mindjárt egy stafétát az izenettel.

- Nem jobb lenne váratlanul?

János körülnézett a hullámzó tömegen.

- Nem, - felelt aztán. - A meglepetéshez sokan volnánk.

- Én se ugy gondoltam, hogy valamennyien menjünk. Csak mi, meg páran az urak közül.

- Jó.

A vajda előre ugratott. Külön hivta a maga embereit. A többi lekanyarodott a szentandrási uton.

- Hát ezek mért váltak el? - kérdezte Imre, mikor Borbála megint visszajött.

- Előre igyekeznek szállást csinálni.

- És mink?

- Megyünk utánuk.

A lánynak ragyogott az arca. A szeme zavartalan kék volt. Nem látszott most benne egyetlen sárga cirom se. Egész gyermekké fiatalodott igy.

Imre kedvtelve nézte. Megfürdött a lelke Borbála napsugaras örömében. Fel is fért rá! Mióta Várad felé közeledtek, egyre nagyobb nyomottság lett fölötte urrá. Ez az évek előtt elhagyott táj, az ismerős ég, a szelid halmos lankák és a Körös szőkén fodrozódó vize, mind az otthon drága emlékeit muzsikálta a lelkébe. Az otthont, amit azóta se látott, hogy kiszárnyalt belőle. A kastélyt, ahol gyermek-örömeit élte, gyermek-háboruit vivta és ahol két kedves öreg szüle bizonnyal nem is sejti, hogy milyen közel hozzájuk visz el a világba kirepült fiu utja!

Ha tudta volna, hogy erre kerülnek, akkor engedelmet kér, hogy beszökhessen. Igy már nem illenék rendet bontani.

Majd, majd! Ha egész a saját ura lesz! Ha függetlenül intézheti a maga sorsát! Szabad egyszer örülnie neki is. Fogaras ura nagyobb ajtót is nyithat a vén szittya neheztelő szivébe, mint igy. Nemsokára eljön az ideje, hogy az uj tisztségét elfoglalhatja és akkor büszkeséggel toldhatja meg a betoppanást!

Lassankint elszünt a háborgása, de azért szontyolodott maradt. Borbála hát elővette minden tudományát, hogy a maradék felhőt is elüzhesse arról a szép sugárzó homlokról, mely ugy világitott és ragyogott a szelid ősz-reggeli napban! Beszélt neki az emlékeikről, terveikről és mindenről, amiről tudta, hogy amannak kedves. Sikerült is lassacskán magába felejtkeztetnie az előreszaladt lelket.

Imre csak akkor vette észre magát, mikor a jobbkézt eső kis erdő felül hirtelen fegyveres csapat kanyarodott rájuk szembe.

Egy pillanatra elakadt a lélegzete is.

A palotai uton jártak, nem messze a Körös-gázlótól. És azok a villogó kardu darabantok a Czibak-szineket viselték.

És az a hang...!

Álom játszik vele, hogy az apjáéra vél ösmerni benne?

Az urak előttük tolongtak, nem láthatott semmit. Hanem a szive, az nagy oda-ütésekkel harangozott valami édesbus sejtelemre.

Hallotta, amint ott elől János mondta:

- Ez itt Erdély nemességének legjava, bátyám. Sokan vannak, igy nem ismerheti mindet. De egyre emlékszik közülük talán.

- Már öcsém, akár ösmerem, akár se őket, a kapum nyitva áll előttük. Hozott Isten mindőtöket, - szólalt megint az a hang, mely ugy átjárta Imrét, mintha a vére hullámain futna tovább.

A kapitány Borbálára tekintett. A lány sugárzott. Intett, hogy menjen előre. Hanem akkorra már szembejött János.

- Fogaras főkapitányát hadd prezentálhassam kegyelmednek! - kiáltott vigan.

Egy pillanat és Imre lova odahorkant a kis tisztás közepére. Táncos kedvü mén kapálta ott a porondot. A nyergében vállba-zokkant emberóriás. Mintha fehér lantornán keresztül csillantotta volna elő a multból a fogarasi főkapitány emlékezete. Már talán nem is tudna medvét ölni többé az a medveölő! Lődörög a karja a dolmányujjban. Jobbkeze fonnyadtan csüng le mellette. A szárat a balban tartja. Jobb oldalára kötve a kard.

Az a heved-öv...! Fele annak, ami volt valaha. A feszes derék megpőtyedt, lazán bukik előre. A vállak kicsucsosodnak. Ütközik belőlük a csont. A domboru mellkas behorpadva, mint besüppedt sirja nótás tegnapoknak. Az élet tulbőségének szedervirágai lesárgultak a megfogyott arcról. Csak az a két kiülő, vérelfutott barna szem tekint még elő régi csillogással a szakáll, haj és bajusz egybeömlő fehérségéből.

A régi csillogással, uj csodálkozással. Nézi, bámulja egymást a két férfi. A medve-ölőnek elnyilik a szája. A vendégváró és a látogató összerebbennek, mint két csókolózó sas.

- Apám!

- Imre!

Az urak most vették észre, hogy meghültek az utban. Sürgősen elforgolódtak. Itt-ott előkerültek a keszkenők is.

A vén szittyából rekedten próbálkozott ki a régi harsogás.

- A ragyabunkóját! Talán csak nem maradunk idekint az uton?

XXXI.

Imre ott állt az apja, anyja, meg a Péter fiu közt.

- Hadd lám, te! Mutasd magad! Nagyobb lennél nálam?

- Jó ujjnyival, apám.

- És ez a dolmány itt, végig te vagy?

- Végig bizony, édes anyámasszony! Megtapogathatja. Mink Czibakok nem tömjük ronggyal a kebelünket. Ugye apám?

- De nem ám, kutyafékom!

- Aztán igazán főkapitány lettél?

- Itt a donációs levél a zsebemben. Megmutassam?

- Hagyd. Majd odabent. Előbb ezt a kölyket nézd itt! Derék legény a Petykó. Mi? Hozzád hasonlit.

- Bizony öcskös, mintha magamat látnám a te korodban. Talán valamivel kisebb a körte-hajigálód.

- Nem is nőlök akkorára, mint bátyám!

- Sose busulj. Legalább kevesebbel beéred fölöstökre, mint én.

- Hogyhogy?

Imre büszkén törülte félre a csinos mokány bajuszkáját.

- Hát, - kevélykedett, - én nem adom egy sódaron alul.

- Együltödben?

- Együltömben.

- No ez már beszéd. Tulteszel apádon. Früstökre én csak egy lud erejéig tudtam fölvinni.

A nagyasszony belecsipogott.

- Mióta a baj elérte szegényt, alig egy gyönge pulykafit fogyaszt reggelire!

A hang sóhajtós volt. Egy kicsit megfeküdte Imrét. Elbuslakodva ballagott az apja után a másik szobába, ahol a vendégség ugyan derekas buzgalommal kezelte a savanyu érmellékit. A kis Csáky Cili ott forgolódott köztük tálakkal és poharakkal. Hol itt kinálkozott, hol ott.

Megnyult a csöppség alaposan. Nem kellett többé kinyitni előtte az ajtót. Maga is fölérte a kilincset Egész ügyesen adta már a kisegitő házikisasszonyt. A rokolyácskája is megnőtt vele együtt. Bokáig takarta a csitri hajadonkát. Egyébként olyan volt, mint régen. Éppen, hogy a piszéje köré verődött ki néhány apró szeplő. Hanem azért szerette itt mindenki, a szeplőivel együtt.

Csak Borbála huzódott hátra tőle, mikor a nyalánksággal hozzá ért. Szepesen nem szoktak ilyentájt vastag-étellel kollációzni. Itt-ott csipkedtek egy kicsit, azt is állva, futva.

Valahogy nem tetszett most a lánynak ez a nagy körbetelepülés, ez a szipogás és hörbölés. Mintha csupa félholtra éhezettet akarnának egyszerre helyreétetni!

Bántotta Lőrinc ur nyers hangja is. Minduntalan félrekapta a fejét, valahányszor az öreg kiszalajtott valami nem tulságosan szelid tréfát a bajusza mögül.

Ez lesz az ő ipa?

Ennek a lármás vénembernek fog ő kezet csókolni? És az majd épp ugy lapockán veregetheti őt, mint a bemutatkozásnál?

Erre a gondolatra elpárolgott minden magával hozott vigsága. Már Imrét se látta olyan sugárzó szépnek, olyan kivánatosnak, mint ott kivül, a tarlóvirágos, aranyzáporos mezőn.

Egyre több és több hasonlatosságot fedezett föl benne az apjával.

Ha az a kis mokány bajusz egyszer megered, épp ugy fog a szakállba fonnyadni, mint Palota uránál. A szemek ugyan még bent csillognak a tömött huspárnákban, de egy-két esztendő, meg a hires Czibak-étvágy, a bőven forgatott kupa és azok is kidüllednek majd. A tiszta szemfehérjét be fogják futkározni azok a csuf piros erek.

Borbála elfordult és próbált elfordulni a saját gondolataitól is. Hanem az igyekezete kárba-veszett. Egyre rosszabbul érezte magát ebben az olajos vászonnal beragasztott ablaku házban, ebben az avitt posztós házöltözékü, egyszerü szobában, ahol a Boldogasszonylevél édeskés illata terjengett, és ahol a pompának, a mükincseknek sehol semmi nyoma.

Idegenül feszengett a poharazó vendégek között.

Szembe vele megint recsegett Czibak ur hangja.

- Most aztán még arra felelj, hogy fogarasi főkapitány léttedre kit uralsz gazdádnak, fiam? Hogy kerültél megint Jánoshoz? Talán otthagytad Tomory bátyádat?

A hangban eluszott neheztelés vibrált.

János megérezte és ő sietett felelni.

- A kegyelmed fia Fogaras végházának főkapitánya és legfőbb erőssége az erdélyi vajdának is. A mi legjobb hivünket becsülje benne bátyám!

Lőrinc ur hátraejtette a fejét. Szakállsörtéi vizszintesen álltak a levegőben.

- Üssön belém a menykő, édes öcsém, ha egy mukkot is értek ebből a furcsa állapotból, ami köztetek van. De ha te mondod, hogy nincs semmi vádad a fiam ellen, akkor nem is vagyok kiváncsi többre. Igaz, hogy a mi időnkben csak egy urat szolgáltunk, a másiknak pedig bevertük a fejét, hanem az más világ volt.

Senki se felelt, a szobában csönd lett. Nyilott az ajtó. Imre mintha a vén Mátyást ismerte volna meg abban a fehér szőr-gombolyagban, aki most az apja elé állt.

Lőrinc rávakkant a vén hajdura.

- No te kötnivaló! Hát elintézted?

- Igenis igen.

- Az ut?

- Fölszórattam cseréppel. Azon keresztül ugyan lovas el nem kepickél! Mind lesántul.

- Helyes. A kötél?

- Meghuzattam átlósan. A Lőrinc-kaputól a nagy szilfáig. Keresztül bukik rajta minden szekér, ami az uton jár.

- Jól van.

- Miben töri a fejét kegyelmed, Lőrinc bátyám? - kiváncsiskodott a vajda.

Palota ura vigan sodorgatta a bajszát.

- Nem nagy dolog, öcsém. Csak vendéget fogunk. Mióta rájöttem a módjára, tizen alul sohase ülünk asztalhoz. Vigyázzatok, hé, - kiáltott a hajdu után. - Nehogy a papot fogjátok meg! Jön az anélkül is, ha ugyan oda nem tartja Miklós deák Csáky uraméknál.

- Fülöp pátert?

- Azt.

- Miklós deák?

- Persze. A Szent Katalin-béli rektor. Rájuk jött ujabban, hogy a parasztokat dajkálják. Még a végén szarvat növesztenek a buta fejökre!

XXXII.

Czibakné nemzetes asszony nagyon meg akarta becsülni Zápolya urék kisasszony lányát. Éjszakára bevitte magához az ágyasházába alunni, hogy denevér el ne ijessze, bagolyhuhogás föl ne rémissze álmából a távoli vendégszobában. Mert bizony a szakállszáritókban fészket ver a levegőnek ez a vágáns népe és aki meg nem szokta, könnyen megretten tőle.

A lány huzódozott. De hogy János szigoruan ráintett a szemével, csak utána kölletlenkedett mégis a szövétneket tartó, fejkötős kis öregasszonynak. Hagyta magát megfésülni, vánkosok közé babuskálni, pedig a bőre borsódzott annak az aszaltszilva módjára összeráncosodott öreg kéznek minden érintésétől.

Mikor aztán a szövétnek elaludt, egyszerre rohanta meg ennek az egész keserves napnak minden rossz emléke. A hátba-puffantások fölsajogtak. A szörbölések és a harsány nevetések kihozták a sodrából. A nagyasszonyka rá-ráfelejtkező tekintete felbőszitette. De legfőképpen Imre.

Milyen nevetséges pulyává gyerekült itthon! Hogy járt-kelt az a nagy ember ezekben az alacsony szobákban! Mintha valami fejedelmi kastélyban kevélykednék! A két ökle folyvást zsebbegyürve. Majd szétfesziti az ajtókat a nagy büszkeséggel.

Ugyan mire olyan büszke? Erre a bagolyfészekre? Tizszer belefért volna az egy Szepes-várába, minden bőregerestől. És a szeme szüntelenül kérdezte: Ugy-e szép nálunk? Ugy-e jó minálunk?

Érezte Borbála, hogy még egy éjszakát se birna ki többé ebben a levendulaillatu ágyban, ezek közt az ósdi szagot lélegző falak, megrokkant öregek közt, nemhogy örökösen!

Igen, de hát akkor mi lesz? Hogy lesz majd velük? És mit kezdjen Imrével, akinek csak ma reggel is ugy elkötelezte magát szépszókkal, szerelemmel és akinek két erős karját jobban érezte, jobban vágyta ebben a gyönge órában, mint valaha?

Ó, akárhogy fog is hasonlitani esztendők multán az apjához, ma még hegyesen áll a csókos bajsza, a szemek is tisztán ragyognak a sürü pillák alatt és az egész fiatal férfi egyetlen nagy igéret, vérgyujtó öröm, ölelkező beteljesedés.

Rettegi és irtózza a későbbi énjét, hanem a mait, azt kivánja. Az kell neki!

Miért is jött ő ide, hogy homályossá zavarja magának a pohár tiszta vizet?

Átkozta a percet, ami erre vetette. Gyötrődve dobálózott a tulságosan puha és tulmeleg párnák közt. Mind nehezebben nyelegette azt a gombócot, ami folyvást feltolakodott a torkán.

A könny ellepte a szemét. Egyszerre fuldokló zokogásban tört ki. A hangok visongálva szakadtak ki a száján, visszafojthatatlanul.

A nemzetes asszony egy pillanat alatt kint volt az ágyból. Már égett is a szövétnek. Jó Czibak Lőrincné ott állt a nyoszolya mellett. Próbálta helyresimogatni, megnyugtatni a vergődő lányt, hanem az ökölbe szoritott kéz csapkodott, az a két smaragdszem forgott, a fehér fogak csikorogtak, mintha harapni akartak volna.

Palota nagyasszonyának hirtelen rideggé fagyott az aggódó arca. Leült az ágya szélére s onnan várta, mig elmulik ez a különös vihar. Aztán eloltotta a szövétneket és keresztet vetett.

- Ments meg Uram minket a gonosztól, ámen...

Hajnalig se jött álom a szemére.

XXXIII.

Hasztalan szedte ki a Lőrinc ur a hintó-kerekeket és hiába istenkedett a nagyasszony. Másnap tovább kellett menniök a vendégeknek.

Borbála hátrahuzódott a parolázó uraktól. Nem látszott már semmi baja. Csak sápadt volt egy kicsit és a szeme körött felhőzött könnyü kékes árnyék. A bucsuzásnál megkisérelt még mosolyogni is. Megkönnyebbülten, mint aki nagy veszedelemből szabadul. Szerencsére, a hátbadöccentések ezuttal elmaradtak. Lőrinc ur épp hogy a két ujját nyujtotta oda. Elég volt abból a lánynak egy is!

A nemzetes asszony se engedte megcsókolni a kezét. Hát azt se erőltette valami tulságosan. Hagyta Imrének az édeskedést. Az annál derekasabban kivette a részét mindenből.

Lőrinc ur háromszor is visszakiáltotta a fiát a kapuból. Mintha nem győzné eléggé megnézni. És mintha nagyon féltő aggodalommal nézné. Anyókának is gond barázdálta az arcát. Reszkető öreg szája szüntelenül morzsolt, mint egy szürke kis egérnek. Minduntalan kikivánkozott rajta valami. De az a szép óriás-gyermek olyan napsütéses, olyan boldog volt, hogy mégse mondott neki semmit. Hagyta menni háboritatlanul a maga utján.

Mikor a hid eldübörgött utána, a két öreg visszatopogott a házba. Lőrinc megfogta az asszonya két kezét és mélyen egymás szemébe néztek.

Egyik se szólt egy szót se, mégis egymásba láttak.

Aztán a nagyasszony dolgai után nézett. A hálóházban vetetlenül maradtak az ágyak. A magáét feltornyozta, a másik előtt megállt. Hosszasan eltünődött mellette. Majd gyorsan lehántotta a meggyürt lepedőt, vánkostokot, diktahéjjakat. Két ujjal sarokba hajitotta a holmit s odaintette a szolgálót.

- Eregy fiam, vesd a szapulóba!

XXXIV.

János ünnepélyes erdélyi bevonulása megtörtént. Fábián napján, a gyergyói havasokban, megtartotta a hagyományos bölényvadászatot is. Most már körülnézhetett a vajdaságban. Csak itt világlott rá egészen, hogy micsoda nagy hatalom az ő hatalma! Micsoda nagy szó: Erdély.

Ez a nép a maga ezer veszedelemben tüzállóra égett lelkével, zsarát közt melengetett hüségével, önálló gondolkozásmódjával és megpróbált türelmével, nem is hasonlitott a fölvidék lassuvérü népéhez. De nem hasonlitott az anyaország beteglelkü, ezer pártra szakadt és már csak gyülölködni, zsidót kergetni és harácsot sóvárogni tudó magyarságához sem. Itt a tekintélyt nem a születés, nem a vagyon és nem a vallás mérte, hanem a kard.

A harc állandóan a levegőben lógott. A béke fölszine alatt felelősségérzéssel nőtt még a buzaszár is. Csöndes és kemény fiakat nevelt, de szigoru és jogos birákat is, a magyar holnapnak. Ez a föld a maga havasprémü palástjával egyetlen nagy vártaköpeny, egyetlen dus lelki éléstár volt, mely biztosságot igért, meleget füllt és uj életet gyüjtögetett a hanyatló Turánnak.

János hamar átlátta, hogy mekkora királyság neki Erdély. Hanem a szétkölletlenkedett Nemzeti Párt is ráeszmélt, hogy neki pedig mekkora erőlendülés a Zápolya vajdasága! Az elbosszankodott urak egymásután találtak vissza János kilincsére és a fiatal vajda valósággal megnőtt ebben a jóleső udvarlásban.

Hosszan elnézte szobája falán Corvin Mátyás képét.

Mennyi hasonlóság közte és a dicsőségben országló nagy nemzeti király közt! Arcban és külsőségekre ugyan épp ellentéte a marcona fekete embernek, hanem a sorsuk és az életkörülményeik szinte csudálatos analogiát rejtettek.

Nem volt-e ő is a Nemzeti Párt vezére, mint annak idején Mátyás? Nem származott-e ő is, apai ágon a népből? S az anyja, ha keményebb és abszolutisztikusabb formában is, de nem volt-e mégis a nagy Szilágyi Örzsébetnek élő hasonmása? Az a szivósság, ahogy hitt a fia királlyá hivatottságában, ahogy érte küzdött és imádkozott, nem megismétlődő parancsa-e a magyar jövendőnek?

Akadtak percek, mikor a fiatal ember a vér vak sodródásával kivánkozott az anyja után. Mikor megbánta, hogy távoltartotta Erdélytől Hedvig asszonyt és Borbálán, meg a fekete lovászán kivül senkit se hozott magával ide, az uj sasfészekbe. Ilyenkor már-már bemártotta ludtollát a bodzalébe, hogy ir az anyjának és hivja. Hanem a levél végül is csak elküldetlen maradt. János kezét megfogta az emlékezés. Az a gunynév, mely miatt Hedvig asszonyt Szepesváron hagyta és amit olyan szivesen ragasztottak volna rá az ellenfelei.

»Katalin vajda...«

Ebből a cimből nem kért. Az ő holnapjának kard a jelképe és nem a fejkötő. Elsőbb dolog itt minden családi érzékenykedésnél és politikai cselszövéseknél egy fegyelmezett, állandó hadsereg. Ez legyen a támasza, meg a hetvenkét vára! Jobban politizálnak azok, a világ legagyafurtabb politikusainál is.

Igy gondolkozott János.

Hja, Hedvig asszony helyén Tomory Pál állott!

Ez az izig-vérig katonaember maga volt a szelidség és bölcs mérséklet, amint letette kezéből a kardot. Egyszerre átvedlett szorgalmas hivatalnokká. Bámulatos pénzügyi szakismeretei, melyeket még kincstári sótiszt korában szerzett, azonkivül széleskörü kereskedelmi összeköttetései, megvesztegethetlen becsületessége és törvényismerete megannyi megfizethetetlen kincsesbánya volt az uj vajda számára. Tomoryt magyarok és szászok egyformán szerették és ügyes-bajos dolgaikban birájukká tették.

A konziliárius tudott takarékoskodni az idővel. Hajszálnyi pontossággal beállitott munkarendje számolt minden kötelességgel. Rohantak a napok, de minden elhullatott perc végzett cselekedetet érlelt.

A vérázott ősi földből gomba módjára kezdtek kisarjadni az uj katonák és rövidesen készen álltak a várak.

Egy napon aztán nyugodtan jelenthette Tomory a vajdának:

- No, uram, mostantól kezdve jobban ráérünk aprólékoskodni. A nagyján szerencsésen átestünk. Nem kell többé a holnap miatt aggódnunk.

János az ablakhoz karolta a tanácsosát. Belemosolygott a Királyhágón tul leáldozó napba. Messze, a betegvizü Tisza-Duna, a senyvedő testü Pannon világ fele.

- Nézze kegyelmed! Mig mi a vártán állunk, mig Erdély karja és szive a helyén van, addig odaát sincs mit félniök. Hódolhatják és ehetik egymást, ahogy kedvük tartja. Majd mikor eljön a nagy világvomitusz, amely kiveti magából az utálatot, leszünk mink nekik friss falat, tisztult hus és csontok. Egészséges jövendő.

- Erdélyből indul a megujulás, - vont vállat amaz és tünődve kémlelte az eget.

A nap lebukott.

Nyugat felé kigyultak a felhők fehér szélei.

XXXV.

A história-irók átforditottak az 1511-ik lapra.

Bőjtmás hava előcsalta a fakadó bokrok alul a kékszemü ibolyát. Az ibolya ugyan még megbujhatott a jó meleg moha-takaróban, de a história-rovók nem dughatták tokjába a kalamárisukat. Azoknak most lett épp a legfőbb keletük.

Érkező követek nyugtalanitó hireket kezdtek hordani a Vajdaságba. A népek végzetének örök bölcsője, Kelet, megmozdult. A békességes II. Bajazid szultán alatt megingott a porta selyem trónvánkosa. A harcos párt Szulejmán köré csoportosult, a janicsárok fészkelődtek. Összeesküvések és orgyilkosságok kerültek napirendre és munkába lépett a selyemzsinór.

A levegő egyszerre megtelt feszültséggel.

Az európai népek török elleni szövetsége, amivel már rég senki se foglalkozott komolyan, hirtelen sürgető szükséggé vált. A lengyel udvar is fegyverbarátok után nézett.

Zsigmond, amilyen könnyelmü szélkakas volt lovagnak, éppen olyan erőskezü és tisztalátásu lett királynak. Ismerte a saját hiveit, de ismerte a magyar nemzetet is. Érezte, hogy ez az erényeiben és büneiben is rokon nép rászületett a természetes szövetségre. Mindkét trónon Jagellók ülnek. A határokon ugyanazok az ellenségek. A két nemzet szövetségéhez elérkezett a legkedvezőbb pillanat. Szokott élénkségével azonnal terve kiviteléhez fogott. Követei megjelentek Budán. A tárgyalások megindultak és eredményre is vezettek. A szerződés elkészült.

Hanem a megalkotóját, Szathmáry Györgyöt, furcsa meglepetés érte! Azt tapasztalta, hogy a Nemzeti Párt urai egyhangu örömmel veszik tudomásul a dolgot. A kancellár előtt rögtön gyanussá lett ez a nagy loyalitás. Kezdte huzni-halasztani az egyezség ratifikálását. Az események rövidesen igazolták is az óvatosságát. A szeg kibujt a zsákból.

Mikor Miksa császár követei megérkeztek, magukkal hozva a két dinasztia összeházasitásának tervét, ugy a kis Anna, mint Lajos trónörökös számára, ezuttal már nemcsak a Nemzeti Párt urai tiltakoztak a házassági terv ellen, hanem hathatós segitségül megjelentek Zsigmond követei is.

Most tisztán látott Szathmáry!

A magyar trónöröklés kérdése épp ugy nem közömbös Zsigmond király előtt, mint ahogy a Nemzeti Pártra nézve se közömbös a lengyel király szövetsége! Zsigmond magához akarja ragadni a vezérpálcát!

A szerződés, amit a lengyel követek egyoldaluan aláirva magukkal hoztak Krakóból, rögtön teli lett hibákkal. Többek közt - szörnyüség! - egyik mondatból hiányzott egy egész »és«!

Csak természetes, hogy Ulászló nem hagyhatta jóvá és a lengyel követek üres kézzel térhettek haza!

Nem igy Miksa követei! Ők sikerrel dolgoztak s Ulászló beleegyezését és királyi szavát vitték tarsolyukban, hazafelé.

A sok huzavona közepén egyedül János állt nyugodtan. Neki nem kellett kapadoznia. Készen volt minden eshetőségre. Az erdélyi vajda megnőtt, Transsylvania politikai jelentőségét pedig gyorsan fölfedezték még azok a hatalmak is, melyek a békés napok alatt szivesen elnéztek az egész magyar egyetemesség feje fölött.

Tomorynak sietnie kellett a tanácsaival. Erdélyi napjai meg voltak számlálva. Végre megkapta a munkácsi kasztellánusságot! Ezen fölül a »törökbaj« beköszöntésével Budán is szükség támadt a jókardu és jóeszü emberre. Követséget kellett küldeni a Portára. Már pedig erre a csiklandós tisztségre nem sok vállalkozó kinálkozott.

János mindent elkövetett, hogy Tomoryt maradásra birja. Hanem azt ugyan le se láncolhatta volna többé!

Pünkösd havának utolsó hetében hát ütött a bucsuzás órája.

- Nem szivesen megyek, - mondta Tomory, - de látja nagyságod, hogy teli a világ gyávákkal és árulókkal. Nem hagyhatom cserbe a királyt, akármilyen nehezemre essék is magamnak a dolog. Hiszen házasodás előtt álltam. Mit csináljak? Katonasors ez.

- Igen fogom nélkülözni kegyelmed bölcs utmutatásait és a kipróbált hüségét.

Tomorynak megállt a szeme a fiatal emberen.

- Gondoltam én erre is, - szólt. - És mielőtt végleg elmennék, szeretném, ha nem hagynám egész magára nagyságodat. Ajánlanék valakit helyettem, akiben épp ugy megbizhatik, mint bennem.

- Kire céloz kegyelmed?

- Fogaras főkapitányára, Czibak Imrére. Tudja nagyságod, hogy öcsémnek szerettem. Mindenben jótállok érte.

- Tudom.

Tomory lesöpört egy csomó pergament a medvebőrös padról és leült. Halkan folytatta.

- Akkor az se kerülhette el a figyelmét, hogy Czibak Imre és nagyságtok Borbála huga már régen értik egymást. Javasolom, hogy kösse hozzá és sajátmagához ezt a kiváló kardot. Nem csak a leányasszony járna jól vele, hanem nagyságod is. Az uj erdélyi vajda mellett elkél egy régi kipróbált katona. Czibak Imre azonkivül hogy megbizható ember, még nagy mértékben népszerü is. Olyan idők jönnek, mikor az ilyen összetartó erő szerfölött becses. Nem tudjuk vajda, hogy mit hoz a holnap. A vihar szele föltámadt és a föld reng a talpunk alatt. Ne felejtse el nagyságod, azt, amit most mondtam! Helyettem hűbb és igazabb férfiut, Zápolya Borbála hugom számára pedig különb támaszt keresve se találhat mint a fogarasi főkapitány.

János meglepődve hallgatta a kevésbeszédü Tomory nekiáradását.

- Leánykérés akar ez lenni konziliárius uram? - kérdezte.

- Olyanformán. Volna ellene kifogása nagyságodnak?

A vajda fölkelt. Mind a két kezét nyujtotta.

- Dehogy is van, dehogy! Félre ne értsen kegyelmed. Észrevettem én azt, hogy a két fiatal közt szövődik valami. Hanem, hogy ennyire érett a dolog, azt nem sejtettem. A hugom nem beszélt erről nekem.

- És erre jó oka volt, - mosolygott Tomory. - Én ugyanis elfelejtettem mandátumot kérni erre a föllépésemre. Magam szakállára cselekszem, abban a tudatban, hogy a legjobbat teszem. No meg aztán egy kis önzés is vezet.

- Mennyiben?

- Szeretném, ha Imre lagziját egy időben ülhetnénk az enyémmel. Nem volna egész az örömem, ha az ő dolga még a levegőben lógna, mikor az én sorsom révbe hajókázik.

- Adna a Teremtő sok ilyen »önzést« konziliárius uram!

Tomory sugárzott.

- Igy hát »bene«, amit válaszol nagyságod?

János átölelte.

- Nézze kegyelmed! Én előttem ugyan nem kell fölszámolnia Czibak Imre érdemeit. Atyámfia és a családját is nagyra tartom. Nyers, de igaz emberek. Hanem itt nem énrólam van szó. Leánykérés: asszonykérdés. Az anyjára tartozik elsősorban. Hirt kell adnom neki.

- Természetesen! Megelégszem azzal, ha nagyságod pártoló hangon terjeszti elébe a dolgot és ha mellette áll a kivánságnak.

- Ezt egész szivvel igérhetem kegyelmednek.

János kezet nyujtott. Tomory beletette a magáét.

- Nagyságod protekciója nyert ügy a hercegasszony előtt. A többi csak formaság.

- Higyjük a legjobbat. És reméljük, hogy a szép terv minél előbb valóra válik.

A két férfi elbucsuzott.

Tomory sietett Imréhez, jelenteni a végzést.

XXXVI.

A fiatalokat együtt találta. Fogaras vitéz főkapitánya épp azzal foglalatoskodott, hogy »példát« rajzolt az ő nehézkes kezével egy Jánosnak himzendő uti bőrpárnára »férfi-izlés« szerint, mikor Tomory belépett.

Borbála a hirre azt mondta, hogy: »ah!« És kiejtette ujjai közül az irószenet. Imre ennyit se vallott. Hanem előbb kimeresztette a szemét, aztán pedig felugrott és Tomoryt jobb karjával, Borbálát a bal karjával magához ölelve, kettejükön csókolta le azt az örömet, amit beszéddel kifejezni ugyis szegény lett volna.

Az a csók olyan forró volt, hogy beleégett a tiltakozásnak még a megszülető gondolata is és olyan tavaszi förgetege az életnek, ami egyszerre becsapta a rossz emlékeknek valamennyi nyitott ablakát.

Borbála ebben a percben könnyünek és megoldhatónak látott egyszerre megint mindent és az Imre csillogó tiszta szép szemén át elképzelni se tudta, hogy is láthatott valaha másképpen.

- Anyámnak engednie kell, - szólt. - És ha volnának is ellenvetései, nekem meg olyan eszközök vannak a kezemben, amikkel leküzdhetem őket. Egy a fontos. Hagyjanak zavartalanul cselekedni és amig anyámmal a kérdést dülőre nem vittem, Imre menjen el innen minél messzebbre. Nem szabad ugy tünnie, mintha az ő megkerülésével döntenénk és őt már végleges határozat elé állitanánk. Kimélnünk kell a látszatot és az ő érzékenységét. Az okosság parancsolja ezt.

- Igaz, - válaszolt Imre helyett Tomory. - A kegyelmed előrelátásával, húgom, mindenben egyetértek. Annyira, hogy a szükséges garanciáról én gondoskodom.

- Mi volna ez?

Tomory a keblébe nyult és egy négyrét hajtott levelet vett ki belőle.

- Királyi parancs, - mondta. - A Portához induló követségben magam mellé kell vennem valakit.

Imre vállára tette a kezét.

- Velem jössz Istámbulba, pajtás! Igy kettős célt érünk. Engem két erős kar biztosit a nyaktörő utban, te pedig nem fogsz itt lábatlankodni, ahol most semmi szükség sincs rád. No, mi a felelet?

Fogaras főkapitánya sugárzott az örömtől. Átölelte a boldogság hirhozóját és keményen megszoritotta a kezét.

- Isten és apám után neked köszönök mindent. Csak természetes, hogy amit tik ketten jónak tarttok, abban én legyek a harmadik.

- Velem jössz?

- Küldöm a stafétát Fogarasba. Egy órán belül szekéren a málhám.

- Elvárlak.

- Ott leszek.

Tomory előre sietett, hogy ne zavarja a fiatalok bucsuzását.

XXXVII.

Hedvig asszony se pihent ezalatt. Szepesváron ugyan megnyüzsdült az élet. Itt a lengyel követség urai gyülekeztek. A vendégek közül Tomiczky Péter részesült abban a különös kegyben, hogy a hercegnő négyszemközt fogadta. Zsigmond király teljes-hatalmu megbizottja simán és fölényes biztossággal beszélt.

- Óh, asszonyom, a korán érett gyümölcs nélkülözi az izt és illatot. Az igazi epikureus tud várni a kellő pillanatra. A vágy fokozza az élvezetet. Ez az életmüvészet titka.

A karakói főesperes elégedetten nézett Hedvig asszonyra. Az izgatottnak és türelmetlennek látszott. Bosszantotta a vendég kedélyeskedése.

- Ugy veszem észre, hogy pályát tévesztett, uram. - Fordult el kölletlenül. - Kitünő gyümölcskertész lett volna. Kár a veszteségért.

- Gondolja, fenséged?

- Annál sokkal több. Tapasztalom. Mint érdekelt fél, aki bizott és csalatkozott.

- Miben, asszonyom?

- Inkább úgy kérdezné talán, hogy miben nem? Mindenben Comes, ami önnel függ össze. A lovagban, a férfiben és a politikusban.

- Fenséged az erdélyi vajdaságra céloz?

- Igen, arra. Ez az ön terve volt. És mi az eredmény? János ül, mint medve a barlangjában. Én pedig összetett kezekkel nézem, hogy mint kopik ki lassan mindenből, mig majd elfelejtik azt is, hogy egyáltalában élt.

- A princ nagyon helyesen viselkedik, - bólogatott Tomiczky. - Tökéletesen megértett engem. Fegyverkezik és vár. Vár és hallgat. Ez a fő. A hallgatás erő és müvészet. Hallgatni nem könnyü és sohase volt olyan nehéz, mint éppen most.

Szünetet tartott és várakozólag nézett Hedvigre.

A hercegnő topogott türelmetlenségében.

- Kétségbeejtő ez a makacsság! - mondta. - Ulászló Boroszlóban üdül, mint valami cézár, fogadja a küldöttségeket, szövetségesekkel tárgyal, királyok közt válogat és Szathmáry György nyugat politikájának tengelye. Csak ön hallgat és vár. Miksa császár szövetségi szerződéssel könyököz s kölcsönös házassági tervet sző Ulászló fia meg a lánya közt. Ön pedig hallgat és vár. A tárgyalások be is fejeződnek, a kölcsönös szerződések elkészülnek, az egész ügy a lezárás előtt áll, de ön még mindég vár s azt akarná, hogy én is várjak.

Tomiczky megrezegtette a háromrétüre gömbölyödött tokáját.

- Azt óhajtanám, asszonyom.

Hedvig nem birta tovább ülő helyzetben. Rohanó vére mozgásra kergette. Le s föl járkálva vetette oda:

- Comes, ön vagy beteg, vagy...

- Ne mondja ki, fenséged, - tiltakozott amaz. - Félek, hogy később megbánná. Tomiczky Péter az ön tántorithatatlan lovagja, aki el nem árulná soha. Minden ügye szent nekem. Az első mindenek fölött. Ha eddig folyvást csak a vak bizalmát kértem, erre is megvolt az okom. Nagy küzdelem, amit én vivok, asszonyom! Nehéz és időt igénylő. Itt sulya van a legparányibb mozdulatnak is. Mind egyszerre állunk itt szemben egymással. Jagellók és Zápolyák, Miksa császár és Zsigmond király, magyarok és lengyelek. És igen, hogy el ne felejtsem, Szathmáry György, meg az ön legkisebb szolgája. Igen. Mi ketten. S hozzá nem is éppen az utolsó sorban! Asszonyom, mi nem felejtünk olyan könnyen, mint a világi emberek!

Tomiczky szeméből fojtott láng lobbant. Előrehajolva füzte hozzá:

- Fenség, én kaptam egy leckét bizonyos nyereg alatt puhitott diplomáciából, amit én a magas iskola eszközeivel akarok viszonozni. Eddig csak kevergettük a mártást a pecsenyéhez. Most aztán rövidesen tálalni fogunk.

Hedvig ingerülten állt meg a nagy velencei tükör előtt.

Abból intett a vendégére.

- Elkésett, Comes. Az udvar Budára vonul a szentgyörgynapi országgyülésre.

- De a király Boroszlóban marad!

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt, hogy Szathmáry ur zavartalanul játszhatta el a maga játékát és én is zavartalanul akarok dolgozni. Igy egyenlők a fegyverek.

- Nem értem.

Ezuttal Tomiczky kelt föl. Egész közel lépett és meghajolt.

- A lengyel-magyar szövetségről van szó, asszonyom.

- És ezt a szövetséget Zsigmond a Dobzsénál keresi?

- Nem. Zsigmond bölcsen tudja, hogy a kard Zápolya Jánosé. Azt sem felejti el, hogy mit jelent a magyar nemesség és mennyit ér Erdély. Zsigmond a Zápolya János szövetségét keresi, de ugy, hogy ezáltal a magyar nemzet egységét még jobban szét ne zilálja, hanem ellenkezőleg, hogy eggyé álljon az egész magyar nép.

- Lehetetlen föladat.

- Az én kezemben van, asszonyom! - sudárodott ki Tomiczky a zsirpárnái közül. - Biztositom, hogy az udvar nem fog ellenkezni. Sőt! Ulászló lesz a terv legbiztosabb pártfogója és saját-kezüleg segiti trónra az első Zápolyát, föltéve, hogy fenséged utját nem állja.

- Én?

Hedvig szeme nagyot-látóan villogott.

- Mit óhajt tőlem Zsigmond király?

A főesperes fejhosszal nőtt meg ebben a pillantásban. Kurtán válaszolt:

- Zápolya Borbála kezét, asszonyom.

XXXVIII.

Tomiczky ur beköszöntött Boroszlóba.

Ulászló nagy szivességgel fogadta öccse követét, aki magával hozta a lengyel-magyar szövetség kész szerződését, ugy kiigazitva, amint azt a magyar udvar kivánta. A lengyel király minden óhajtás előtt meghajolt és testvéri jóindulatának legteljesebb bizonyságát adta. Közölte, hogy a maga részéről is rajta lesz a törökkel kötött fegyverszünet meghosszabbitásán és ugyanakkor kéri bátyja támogatását a moldvai vajda számára, a tatárok ellen. Végül, hogy országaik közt a jövőben minden határvillongásnak elejét vegye, egy közös lengyel-magyar bizottság kiküldését javasolja, mely ezentul békésen rendezze azokat a kérdéseket, amik egyenetlenséget szithatnának a két testvér-nemzet között.

- Most, - irta Zsigmond - az erők egyesitése a fontos. Épp ezért a testvéri szeretet aggodal-mával kéri őfelségét a magyar királyt, hogy saját népének megosztását kerülje s mondjon le a Miksa császárral való kölcsönös szerződés tervéről a nagy és szent cél érdekében. Ez a terv a magyar nemzet mai torzsalkodásának és minden egyenetlenkedésének alap-oka. De az volna még inkább a magyar és lengyel nemzetek között, mert a német állandó veszedelem Lengyel-ország feje fölött is. Már pedig ne szövetkezzék a testvére ellenségével az, aki a testvérére támaszkodhatik.

Ulászló nagyon meg volt elégedve Zsigmonddal, Tomiczkyval és az egész világgal, ami ilyen szép előzékenységgel forog az ő személye körött. Olyan régen nem hederitett rá senki, hogy szinte beleszédült a maga fontosságába. Egy kicsit ugyan gondolkozóba esett azon, hogy alig néhány napja igérte meg a császári követeknek a kettős házassági ügy szorgalmazását, körül is nézett Szathmáry György után, hanem az urak már mind elutaztak Budára. Mellette csak Hammel Mihály prépost, a gyóntató papja maradt. Az pedig, amilyen német nevü, épp olyan karakán érzésü magyar ember volt.

Lelkesen bólogatott a lengyel javaslatra.

Ulászló hát szintén rábólintott.

- Dobzse, kedves hivünk. Jó lesz az igy nagyon.

Tomiczky olvadozni kezdett a sikerben.

- Felséges földim, engedje meg, hogy Zsigmond király még egy bizalmas kéréssel háborgassa országos gondjai közepett! De a fölséged tapasztalt bölcsessége az egyetlen, amihez az én uram szorongatott helyzetében folyamodhatik.

A király pislogott.

- Beszélj, pan Tomiczky, beszélj! A dolog igazán érdekes.

- Nem csak érdekes, fölség, hanem fölöttébb veszedelmes is.

- Óh, óh! Talán valami asszony van a dologban?

- Ugy van, uram. Zsigmond király házasodni akar.

- Dobzse. Azt ugyan rég megtehette volna. De édes hivünk, mire kell neki ehhez a mi segitségünk? Világ életében jobban értett ilyesmihez nálunk a lurkó!

Tomiczky mély tisztelettel tiltakozott.

- Óh, felséges uram, a tapasztalatok bölcsességét nehéz pótolni!

- Nono. Hiszen a tapasztalat, az valóban megmaradt. Mit akarsz hát akkor?

A követ kétségbeesett arcot vágott.

- Jaj, felség, nehéz dolog itt dönteni nagyon. Lengyel nővel nem léphet házasságra a király.

- Mért ne?

- Mert ezzel vetélkedést támasztana a főuraink közt. Igy két eshetőség marad számára. Vagy egy magyar, vagy egy olasz összeköttetés. Országos szempontból ma a magyar volna kivánatosabb.

Ulászló elmosolyodott. Hamiskásan kacsintott.

- Dobzse, pan Tomiczky. Te is nagy lurkó vagy. Játszod itt az áldozati bárányt. Azt hiszed talán, hogy nem hallottunk még semmit a szép Sforza Bónáról?

- Bizony felség, mi tagadás, ha az én uram szabadon követhetné a szive sugallatát...!

- Ugy, ugy! Szóval mi kaparjuk ki nektek a gesztenyét, hogy legyen kire hivatkozni, ha az uraitok belekapcáskodnának ebbe a kis ügybe.

Tomiczky ugy lapult a szőnyegvánkoson, mint a lud-leső róka. Tagadólag ingatta a fejét.

- Nem egészen, felség! Hiszen, amint mondani bátorkodtam, a fő cél ma az, hogy a lengyel-magyar szövetségben az én királyom egységes és erős fegyvertársat kapjon, nem pedig egy pártokra szakadt népet. Ennek meg az a legbiztosabb módja, ha a Zápolya-házat a Jagelló-házhoz kötjük.

- Zápolya?

Ulászló nyugtalanul dörzsölgette a tömpe orrát. Körülnézett segitség után. De a szobában csak Hammel Mihály breviáriumozgatott.

Az se figyelt oda.

A főesperes szorosabbra huzta hát a kört a prédája körött.

- Mi a legmélyebb hálával örvendezünk felséged nagylelkü döntésén, melynek értelmében most már az én uram, Zsigmond király elveheti a szép Sforza Bónát. Mert valóban nem utolsó áldozat, hogy felséged öccse boldogságáért magára vette Zápolyáék gondját!

Ulászlónak leesett az álla.

- Én? Sapristi...! Csak nem akarod talán, hogy mi meg vegyük el Hedvig asszonyt?

- Óh, szükségtelen, hogy felséged személyesen incommodálja magát. Az is jó, ha János megkapja Anna hercegnő kezét.

- Mi az? Dusinkó! Te bolond vagy! - hült el a megriadt Ulászló. - Eriggy, feküdj le, vagy rakjál piócát és majd gyere vissza, ha jobban lettél. Vagy vissza se gyere, hanem eriggy a felcserekhez. Azoktól kérj tanácsot, ne mitőlünk. A mi lánykánk még mindég nem nőtt meg a házasságra, meg a Jankó se nőtt még meg a házasságra. Én pedig már rég kinőttem belőle. Mért nem keresgéltek a magatok portáján? Hiszen van a Zápolyáknak lányuk is?

- Felséged Borbálát gondolja? - Hökkent meg Tomiczky és kerek szemmel bámult a királyra.

Az izgatottan pislogott.

- Hát mért ne gondolnám, barátocskám? Mért ne? A Borbála, látod, az éppen abban a korban van. Szép is, gazdag is, Zápolya is. Hát mit akartok még, kérlek?

- Igen, igen, fölség. Ez mind igaz. Hanem akkor mi legyen Sforza Bónával?

- Ej, ej, pan Tomiczky! - duzzogott Ulászló. - Mi legyen, mi legyen! Az lesz vele, ami eddig volt vele. A királyoknak megvannak a kötelességeik, de kérlek szépen, megvannak a szabadságaik is. Hiszen értessz te minket...

A követ savanyu arcot vágott.

- Felség, erre a megoldásra én nem hivhatom fel a királyom figyelmét. Gyönge is vagyok én akkora viharhoz, ami otthon kitörne, ha ezzel az ajánlattal előállok. Pedig belátom, hogy felséged bölcs tanácsa fején találta a szöget. Hanem, ha felséged talán egy külön követtel, saját levelével jelentené ki ezt a kivánságát, mint megmásithatatlan akaratát, ez a teljes sikert jelentené.

- Dobzse, dobzse. - Nyugtatta Ulászló jólelküen az ijedt embert. - Majd mi megvédünk téged, pan Tomiczky. Ne félj. Ne félj te csak semmit!

A sarokban gunnyasztó préposthoz fordult.

- Eriggy fiam, Hammel Mihály, ird meg szépen a levelünket és légy Krakkóban a mi külön követünk! De siess dusinkó, mert láthatod, hogy sürgős!

- - -

Hammel Mihály még el se indult Krakóból, mikor megérkezett oda Kázmér tescheni herceg, Hedvig asszony bátyja a kész házassági szerződéssel.

Szathmáry urral fordult egyet a világ, mikor a történtekről értesült. Sietve kereste föl Ulászlót, hogy rábirja az ajánlat visszavonására. Volt neki ehez egy biztos eszköze: az emlékeztetés. Az elhunyt királyasszony akaratára való hivatkozás, az az idegenkedés, amivel a Zápolyák iránt viseltetett.

Ulászló megtört. Sirva szánta-bánta, amiért erre előbb nem gondolt. Hanem hiszen jobb későn, mint soha! Nosza, sürgősen elküldte Procek Jánost Zsigmondhoz, ujabb levéllel. Abban visszavont mindent, sőt a beleegyezését is megtagadta az eljegyzéshez.

Procek János azonban még el se járhatta a megbizatását, mikor Zsigmond levele beköszöntött Budára, Szathmáry György kancellárhoz. A lengyel király értesitette benne kedves hivét arról a megérlelődött szándékáról, hogy Zápolya Borbálát nőül fogja venni.

György ur megmozgatott eget-földet. Proceket a második, majd a harmadik futár követte, de Zsigmond hajthatatlan maradt. Amit ő egyszer kimondott, azt meg nem másitja. Az ő szava nem gyerekjáték. Gondolták volna meg Budán előbb, hogy mibe ugratják!

A nagy kancellár végleg elvesztette a csatát. Nem maradt más hátra, mint hogy elvonuljon a küzdő térről és jó képet mutasson a gonosz játékhoz, mely ilyen simán trónra juttatja az első Zápolyát.

Tomiczky sietve csomagolt és utazott Szepesbe. Egyetlen szál liliomot vitt ajándékba a tescheni sasnak.

- Ha késve is, fenség, ime prezentálom. - Mondta.

Hedvig asszony mind a két kezét nyujtotta.

- - -

És mig a két boldog vőlegény a nótázó fegyveres néppel Szendrő környékén fogyasztotta az istámbuli utat, a hercegnő elindult Erdélybe a szép menyasszonyért.

XXXIX.

Az ut porát leverni se ért rá. Először is a fiát kapta elő.

- Mi dolog az, - kérdezte, - hogy mióta Erdélybe jöttél, már tudomást se veszesz rólam? Bebörtönöztél Szepesre, a hugoddal ultimátumot küldetsz, te pedig a kiskirályt játszod.

- Minthogy az is vagyok, anyám. Erdély a mi erőnk. Erdély a hatalom. - Válaszolt János kissé hüvösen.

A hercegnő ingerülten vetette magát egy karosszékbe.

- És neked ez elég, ez a kiskirályság? - lobogott. - Nem akarsz tullátni a palánkon? Ezen az istenverte Királyhágón, ami eltakarja előled a tágabb horizontot?

- Anyám, én látok és várok. Nem a Királyhágó ver palánkot elém, hanem a legitimizmus. A magyar trón nem üres. Ketten is ülnek benne.

- Egy élő halott.

- És Ludovicus!

- Egy gyermek! Kettejük kardja se kard. A kettejük élete sincs egy egész. Maholnap üthet az órád.

- Az ébren talál.

- Köszönöm, - dobolt az ujjával Hedvig. - Ezt nevezed te ébrenlétnek! Az egész világ talpon, mindenki a holnap horoskopja előtt tülekedik, mindenki mozog, szövetkezik, te meg itt gunnyasztassz tétlen.

- Asszonyom téved. Ki s be járnak hozzám a követek. Annyi barátom lehetne, amennyit akarnék.

- És talán nem akarsz?

János vállat vont.

- Bizonyos, hogy nem minddel állok szóba. Tomorynak igaza volt. Meg kell rostálnom őket.

- Tomoryt kérdezed te? Bornemissza emberét? Az udvar ágensét? Ulászló fellajtárját?

Ezen már igazán nevetnie kellett Hedvignek. És ez a nevetés, ami természetes volt és a meggyőződésből loccsant, jobban meg is fogta az önállóságára féltékeny vajdát, mint a parancsoló despota-hangok.

Figyelve emelte föl fejét.

Vajjon nem tulozott-e csakugyan a bizalommal? Tescheni Hedvig nem mindég hasonlit ugyan Szilágyi Örzsébetre, de vajjon benne is megvan-e hát ugyanaz az éleslátás, aminek segitségével a Corvin példakép mindég ki tudta szemelni magának az embereit és eszközeit s amivel olyan csalhatatlanul ismerte föl minden szükségben a célravezető utat?

Kicsit alábbhagyott a magabiztossága.

Hedvig éles szeme rögtön észrevette a rést és támadott.

- A te érdekeid ellenkeznek Ulászlóéval. Az ő emberei nem lehetnek hüségesek hozzád és hozzá egyszerre. Tanácsuk hamis pénz, az utmutatásuk pedig képmutatás.

- Anyám, Tomory jóbarátnak bizonyult, amig mellettem volt.

- Eh, - legyintett a látogató. - Neked nem barátokra, hanem szövetségesekre lesz szükséged. A legmagasabb allianszokra. Világ életedben az volt a bajod, hogy fölkapaszkodott szerencsevadásznak tartottak. Az őseidet nem korrigálhatod. Mért nem korrigálod legalább saját-magadat?

- És ezt hogy gondolná, anyám?

- Szerezz koronás szövetségeseket. Fejedelmi rokonságot!

- Elégszer próbáltam. Méltatlanul ér a szemrehányás. Mert asszonyom se jutott messzebbre nálam. Emlékezzék csak a Tomiczky küldetésére!

A hercegnő szeme sötéten csillant.

- Emlékezem is, - mondta. - Ne félj, egy pillanatra se felejtettem el, hogy válasszal tartozunk. És mostanra az alkalom is megérkezett.

- Anyámnak van valami terve?

János érdeklődve hajolt közelebb.

Amaz gunyosan nézegette a félig csukott pillái alul.

- Nem szoktam üres kézzel látogatóba járni, - felelt.

- És ez a terv?

- Mit terv! Aláirt okmány. Kész házassági szerződés!

János keze ottmaradt a dolmánya gombján, amivel babrált.

- Anna? - kérdezte elhülve.

- Óh nem. Borbála.

- Hiszen őt én már odaigértem Czibak Imrének?

Hedvig elsöprő mozdulatot tett.

- Semmit se igértél. Legföljebb nem tiltakoztál. Ez kettő. És nélkülem különben se igérgethetsz te a hugod felől. Ebben a kérdésben először is nekem van szavam.

- Tudom. Meg is mondtam Tomorynak, hogy asszonyom határozata dönt. De remélem, tekintettel lesz az én közbejárásomra. Mert...

Hedvig közbevágott.

- Nos, az én határozatom pedig az, hogy nem adom Zápolya Borbálát egy kurta nemeshez!

- Anyám!

- Kérlek, ne opponálj és ne makacskodj! Lásd be az igazamat. Ugyan ki az a Czibak? Mi az a Czibak? Egy ember? Tiz? Száz? Neked ezrekre és tizezrekre van szükséged. Seregekre és királyok rokoni szövetségére. Mit akarsz te Czibak Imrével? Fog az neked erőt, vagy hatalmat adni, ha egyszer majd föl akarsz lépni oda, ahol a helyed?

A szók hulltak, mint az esőcseppek. És az egyforma kemény hullásuk lassankint mélyedést vájt János szilárdságába. A hangja már csak kérdezett, mikor a szava még állitott.

- Asszonyom, én a családunk érdekét se tévesztettem szem elől, a választásommal.

Hedvig nevetésében győzedelmi zászló bomlott.

- Óh, óh! Családi érdek! Czibak Imre, Zápolya Borbálának! Ha tizezer Czibak állna is a hátad mögött, akkor se érne föl egy király tiz csatlósával, tiz erdélyi vajda egy király sógorával.

János fölneszelt.

- Király? - kérdezte. - De hát kiről beszél itt anyám tulajdonképpen?

- A lengyel trónról, kedves fiamuram.

- Zsigmond?

- És Borbála. Megmondtam.

János elfordult. Hangtalanul mérte föl a szobát.

Aztán hirtelen megállt a hátas-szék előtt.

- A hugom szereti Czibak Imrét, - szólott.

Hedvig megint nevetett.

- Ennyi az egész?

És fölkelt. Megveregette a fia vállát.

- János, attól tartok, hogy e téren nincs sok tapasztalatod.

- Én pedig attól, hogy Borbála szenvedni fog.

- Sose féltsd te őt! Az én vérem folyik benne. Fejedelmi vér. Semmitől se szenved annyira, mint a középszerüségektől és senkit se szeret ugy, mint a hatalmat. A királyi korona, az udvari élet, a hódolói, a frájjai és az ékszerei majd megvigasztalják.

- Bizonyos ebben, asszonyom?

- Tökéletesen.

- És ha garanciát kérek?

A hercegnő jóindulattal nézte ezt a belső köpenykeresést. Tisztán olvasott a fia homloka mögött. Hagyta, hogy amaz akarjon. És minthogy biztosnak érezte a saját sikerét, maga sietett a zsámollyal a védekező önérzet elé.

- Tudod, hogy végeredményében mégis az történik, amit te kívánsz. Tőled teszem függővé a házunk minden ügyét. - Mondta. - Igy hát kérdem, megelégszel-e vele, ha a hugod személyesen fogja itt neked kijelenteni, hogy minden kényszer nélkül örömmel kész a Zsigmonddal való házasságra?

- Ez az, amit óhajtok, - hajolt meg János és kezet csókolt.

Aztán csillogó szemmel tekintett föl az anyjára, akit a kiharcolt nyugalomnak ebben a derüs ráhajlásában már megint nagyon Szilágyi Örzsébetesnek látott.

- Hogy csinálta ezt meg, asszonyom? - kérdezte felszabadult jókedvvel.

Hedvig megvesztegető anyai lágysággal bólintott.

- Azért, amiért nektek eszetekbe se jutottam, talán mégse olyan egészen hiábavaló lom az anyátok, János. Mig te itt a kiskirályságoddal játszadoztál, azalatt én egyengettem az utadat a te nagykirályságod felé. Nem volt könnyü munka. De értetek semmi se sok nekem. Hozom a szövetséget és viszem a menyasszonyt. Korona van mind a két kezemben. Egyikőtök se panaszkodhatik.

János a Corvin-képre nézett.

A VELEZDI NÁSZ

I.

Szent Mihály havának elején, mire az égi világító állatok eljutottak a Mérleg jegyébe, visszaérkezett Putnokra a két vőlegény is. Nagy nyüzsgés fogadta őket. A háznál már erősen készülődtek a lakodalomra.

- Nem tudod, Sárika, - vonta félre Imre a piruló hajadont, - megérkezett-e azóta a lagzitok főgazdája Szepesbe?

- János urat érted?

- Ugyan ki mást!

A lány arcáról egyszerre lesápadt a sugaras mosolygás. Ugy lelohadt az öröme, mintha valami tilos dolgon érték volna.

- Megjött, - mondta elfordulva.

Imre a levegőbe hajitotta a süvegét. Bolond jókedvében észre se vette Sárika elszontyolodását.

- No hiszen akkor a nászoló kisasszonyodnak is Szepesben kell lennie!

- Ott is van.

- Nem tudod, hogy készülődnek-e?

- Mire?

- Ó, te csacska bogara a jóistennek! Hát ugyan mire készülnének? A mi kézfogónkra, hékás! Oda tik már gazdának, gazdasszonynak gyösztök. Vagy olyan kurta az eszecskéd, hogy elfelejtetted a megállapodásunkat?

- Nem felejtettem én.

- Akkor mi ütött hozzád? Mért lógatod a fitoskádat?

Csak most neszelt rá Imre, amire a maga zajában nem is ügyelt eddig. Hogy Sárika olyan, amilyen különben sohasem szokott lenni. Gyanusan csöndes.

Ni!... A szája széle rángatózni kezd! A homloka redőkbe vonul az elfátyolosodó szeme fölött!

Imrének nagyot koccant a szive. Különös, névtelen rosszérzés fogta el. Szinte megsulyosodott tőle.

Elkapta csuklónál a kis menyasszony kezét. Megrázta.

- Valami baja esett Borbálának? - kérdezte riadtan.

- Semmi annak.

- Egészséges?

- Egészséges.

- Hát akkor?

De a lány hirtelen kiszabaditotta magát a marasztaló kézből. Futásnak eredt.

- Eriggy, nézd meg magad! - kiáltott a küszöbről.

S azzal kint is termett az ajtón.

Imre szaladt volna utána. Hanem a lába sehogy se akart elválni a padlótól.

Igy nyitott rá Putnoky ur.

Mi volt ez megint?

A széles szavu, nagyölelésü ember visszarebbent. Elhátrált az ajtótól.

Imre ráesengett.

- Bátyám! Kérem kegyelmedet, ha türelmezne egy kurta percre!

- No!

Putnoky beszánakozott félvállal.

- Mi kell, édes öcsém?

- Csak arra kérem kegyelmedet, hogy feleljen őszintén. Nincs valami baj Szepesváron?

- Nem beszéltél még a leányommal?

- Beszéltem volna, ha faképnél nem hágy. De ugy eliramodott, hogy szinte megijedtem tőle.

- Nekünk, férfiaknak semmitől sem szabad megijednünk, öcsém.

Imrén megint végigfutott az előbbi borzongás.

Mit hivatkoznak előtte az ő férfiui bátorságára?

Ez meg már éppen különös volt!

Belenézett a házigazda tétovázó szemébe.

- Bátyám, - szólt elfogódva. - Sárika azt tanácsolta nekem, hogy menjek magam Szepesre. Mit jelentsen ez?

- Ej, öcsém! Nem vagyok én orákulum.

- Kegyelmed is ugy gondolja, hogy jó lesz Szepesre mennem?

- Ha akarsz, mész. Vehetsz rá időt, amig mink itt rendre vergődünk. Meg is járhatod az utat.

- Igy hát bátyám is azt tanácsolja, hogy menjek. Köszönöm. Indulok azonnal.

Imre a kilincsre tette a kezét.

Putnoky ránézett az elborult arcu fiatalemberre. Zavar felhőzött az arcán. Szája hangtalan tünődésben mozgott.

Hogy amaz átlépte a küszöböt, hirtelen utána fordult.

- Te öcsém! - mondta. - Mégis azt gondolnám inkább, hogy ne menj te sehova. Mert miért is mennél, ugy-e? Örömmel áldotta meg az Uristen a födelemet, maradj csak köztünk. Nagyon hiányoznál.

- Hiszen visszajövünk a lakodalomra mindnyájan. János, a főgazda, itt lesz a helye neki!

- Itt volna, ha jönne.

- Hát nem jön?

Putnoky ur a körmeit vizsgálgatta roppant figyelmesen.

- Az bizony felköszönt, pajtás. Nem mondta a lányom?

- Hiszen hallja kegyelmed, hogy elszaladt tőlem?

- Persze, persze. Igaz. Majd elfelejtettem.

Olyan zavaros és olyan határozatlan volt ez a beszéd, hogy Imrét most már kötéllel se köthették volna Putnokra. Világosan látta, hogy titkolnak itt előtte valamit, amiről sejtelme sincs, hogy micsoda, de ami egész bizonyosan csak rossz dolog lehet.

Futott az istállókhoz, nyergeltetett. Ő maga utiruhát váltott, aztán sietett a toronyszobába, leköszönni Sárikától.

A kis menyasszonyt egyedül találta, mert Tomory átszöktetett haza Velezdre, rendbe tétetni a házát a vőlegény-siratásra. Sárika éppen az esküvős fátyolára varrta a himes pillangókat, mikor a bucsuzó rányitott. Ujjacskái fürgén jártak a lenge holmin. Hanem a szeme, az ki volt sirva.

- Mégis elmégy tőlünk? - kérdezte, gyorsan felszáritva a könnyeit.

- Megyek. Hiszen te tanácsoltad, hogy menjek!

- Azóta meggondoltam.

- Ej, - szaladt ki a türelmetlenség izgalma amabból. - Nem győzöm én ezt a találgatást. Ahányan vagytok, annyiféleképp beszéltek, mondani meg senki se akar semmit. Nem hiszek többé egyikőtöknek se. Indulok, az lesz a legjobb.

Sárika fölkelt a varrása mellől. Megsimogatta az ő óriás-pajtásának fénylő fekete haját.

- Ahogy akarod, lelkem. - Felelt szokatlan szelidséggel. - Csak egyet igérj meg a te kis hugodnak!

- Neked?

- Nem az voltam mindég?

- Igaz.

- Na látod! Nem is olyan nagy a kérésem. Csak annyi, hogy akármint essék is, visszagyössz Putnokra.

- Sárika!

Hanem most már Imre se kérdezősködött tovább! A nyugtalanság és a névtelen rossz sejtelmek ugy elömölték, hogy beleizzadt, még mielőtt a nyeregbe szállt volna. Az a hajsza pedig, ami ezután következett, árkon át, bokron át, végig a meleg őszi napban tikkadó országutakon, lehervasztotta arcáról is az élet pipacsvirágait.

Testben leromlott és porban-záporban megviselt vándor volt az, aki Szepesváron, Kisasszony napján leszökött a habtajtékos lova hátáról.

II.

A bástyatornyon fönt lobogott a kettős zászló. Zápolyáék hát csakugyan Szepesen vannak!

Imre legelőször is az urak házába futott. Ugy gondolta, hogy ha valami baj van, ott előbb megtudja.

Jánost kereste.

Az ajtónálló elébe fektette az alabárdot.

- Nincs itthon, - mondta.

- Hisz a tornyon fönt a zászló!

- Azért még sincs itthon.

- Hazudsz!

A darabant jónak látta kérlelőre fogni a dolgot.

- Nekem az a parancsom, uram, hogy ne eresszek be senkit.

- De itthon a gazdád!

- Hát itthon van, uram.

- Beteg?

- Nem.

- Alszik?

- Nem.

- Vendégeket lát?

- Igen.

- Kicsodát?

- A tescheni Kázmér herceg ur, meg valami lovagok érkeztek hozzá. Azokkal tanácskozik.

- Honnan jöttek azok a lovagok?

- Lengyelből.

- Lengyelből?

- Onnan.

Imre sarkon fordult, mint akit a maga sulya hajit el. Botorkáló lábbal és neki-neki támolyogva a folyosó redves, csepegős falának, haladt a felső rendre, az apródok szállása felé.

Uristen, mi van itt!

Micsoda sötét titok jár előtte lépésről-lépésre? Mi ez a sok rejtelem és szokatlanság? Mi ez mind?

A szolga, aki elnyargal mellette, hátrahőköl, mint a kisértetlátó. Csupa zavart arc, ijedt elrebbenés! Aki idejében észreveszi, az menekül előle. Hány perc vajjon még az örökké-valóság, mig a kérdésére értelmes feleletet kaphat valakitől? Amig föllebbentheti a bizony-talanság fekete takaróját?

Reszketett a keze, mikor a vivó-szoba kilincsét lenyomta.

A teremben most is ott nyüzsögtek a nemesi apródok, éppen, mint az ő idejében. De most nem hancuroztak és nem dulakodtak, mint az ebben a délutáni szabad órában lenni szokott. Egyiknél se volt kard vagy kopja. A vivómesterről is hiányzott a bivalybőr-vértezet. Ehelyett valami kiteritett nagy bársony leplet vizsgálgattak mind, összetolongva, egymás hegyén-hátán lökdösődve.

Imre jó fejjel magasabb volt a legmagasabbnál is. Átlátott a vállak fölött. Szeme önkéntelen tapadt a bársony lepelre, mintha abból akarna kiolvasni valami magyarázatot.

Himzett nyeregtakaró volt a diszes holmi, selyemszélü, ráncos fodorral. Szögletes sarkaiból aranyfonállal varrott koronák villantak elő. A lengyel korona. Oldalt, a célba nyilazó emberformáju bőrsajba vállán egy másik takaró. A hátán is egy. Körül a teremben mindenütt. Nyilván ugyanannyi, amennyi az apród.

A jövevény lépését senki se hallotta a zajban. Csak mikor utat söpört magának a bámész kölykek közt, nyikkantak rá, hogy ott áll.

A szemek még kerekebbre tágultak és a szájak is karikára felejtkeztek. Aztán egy kis köpcös legény elsivalkodott hegyesen, mint a kést érző malac.

- Jaj, beeresztették!

És azzal uccu, neki az ajtónak! A himes takarót kirántotta a mester kezéből. A többi utána, mint a farkast orrolt nyáj. A mester is ugy kisodródott kézen-közön, hogy abból se maradt több egy gazdátlan lótakarónál.

Imrének megcsikorodott a foga a dühtől. Szemeit elfutotta a vér. Körülnézett valami-valaki után, akin kitombolhassa ökléből a csomót és a karjaiból a feszülést. De a szobában csak a felnyargalt por szálldosott. Üres, élettelen és rejtelmes maradt itt minden.

Maga se tudta, hogy jutott ki az ajtón.

A folyosó végében, ahol az ut az asszonyok házába torkolt, hirtelen egy árnyék hussant rá szembe. Olyan gyors volt ez a mozdulat és olyan váratlan, hogy a botorkáló meglódult tőle.

A derengő félhomályból egy villogó fekete szem parázslott felé. Egyetlen egy. És az arc is, amiből előlobogott, fekete volt, mintha sirból kikelt hulláé lenne, amelyik ezen az oldalán feküdte magát a rothadásba.

Imre vállonragadta a látomást.

- Megállj! Ki vagy? - rivallt rá.

Az ördögpofa magasra szökkent.

- Ma szolga, holnap ur, holnapután cár.

- Cserni Jovan!

A felemás ember odaforditotta az üres szemgödrét.

És ez mind ugy beleillett ebbe a bomlott napba, ebbe a bomlott révületbe, mint egy fantasztikus mozaikba a kőszemek.

Imre ellökte magától az élő akadályt.

- Eriggy a pokolba!

És botorkált tovább.

A belső frájjok ajtaja nyitva lebegett. Belülről két halkra tompitott hang szürődött ki. Bianca civakodott egy palotás szolgálóval.

- Én megyek a kisasszonnyal, ha mondom! - Hallotta Imre.

Aztán a frájj hangja felelt.

- Jól is illenél a karika-lábaddal királyi udvarba!

- Jól bizony! Szolgáltam én már királyi helyen.

- Hogy is ne! Ischia szigete nem Krakó! A koldus királyné odva nem a lengyel udvar. Zsigmond király majd jobban megválogatja, hogy ki őgyelegjen a lába alatt, mig a felesége szobája felé koptatja a szőnyeget!

A két lány elhallgatott.

A »karikalábu« kiejtette kezéből a fehér gyöngyöket, hogy azok szétperdültek, mint a megkövült könnyek.

Valami bődült az ajtón kivül.

Nem lehetett »valaki«, mert nem emberi volt az a hang.

A letaglózott bölény ordulhat igy, mielőtt a fejét befurná a porba.

III.

Állva maradt és nem érezte, hogy áll. Elindult és nem érezte, hogy jár. Valaminek nekiütődött homlokkal és nem sejtette, hogy mi az a valami. Csak zihált. Csak harapta a levegőt s mert az olyan sürü és olyan rágós volt, mint a szijj, az állával is őrölni kezdte.

A füle ébredt elsőnek.

Vékonyan, mint az enyhülés kristálypatakja, ezüstösen csengő hangokat muzsikált bele.

Borbála ajtaja előtt állt. A hang is az övé. A nótát együtt tanulták még valamikor régen, vándorló regesektől.

Imrénél betelt a szenvedés pohara. Vad fájdalom rohanta meg. Odatántorodott a félfának és mintha a legkedvesebb valakijének sirkeresztjét ölelné, kicsobbant belőle a könnytelen zokogás. Zakatoló homlokát a két keze közé szoritva maradt ott sokáig. A nóta már rég elhangzott, mikor fölemelte a fejét. A mozdulattal meglódult láncövén a kardja. Hozzákoccant a tölgyfadeszkához.

Belülről emelt hang kérdezett rá:

- Ki az?

Nem tudott felelni. A feje lehanyatlott, mint a hervadt virág. A torka összeszorult.

Az ajtó felől sietős léptek közeledtek. A kilincs lenyomódott. Borbála állt a küszöbön, szebben, szőkébben, mint valaha.

Fölkiáltott.

- Imre!

Az csak a fejével bólintott, hogy: igen.

A lány megfogta azt a rángatózó nagy öklöt. Gyorsan bevonta a szobába. A vasnyelv a zárra csattant.

Imrébe különös éles részletességgel zörgött mind ez a sok apró nesz. A léptek tompa dobbanása, a vascsikorgás, a deszkák recsegése. Mintha ravataloznának itt most valakit! Itt, ebben a délutáni napban aranyló szobában, ahová annyiszor tekintett föl az udvarból vágyó szemmel, valamikor régen, mikor elindult szembe az élettel, az első célok frissen-kovácsolt vértjét tartva maga előtt. Valaha, mikor a saját szeme tisztásán keresztül még szépnek, égigérő örömerdőnek nézte ezt az egész hazugságrengeteget, mely ma süllyedő világgá bontakozik

benne és száll, száll, le, a lelke parttalan fenekére, hogy a könnyek és a vér áradata összecsapjon felette visszahozhatatlanul, - örökre...

Lám, az ablak mellett ott áll még a varróasztalka, ami mellől annyiszor világitott le a havas téli udvarra egy büszke, szép gyermekleány aureolás feje. Ott a szekrény, ahonnan a piros pántlikák repültek. A karszék, amiben ő áldozott egyszer a szerelempróbáló vérkeresztségnek.

Oh, igen! Ott van változatlanul minden.

Csak ő nincs ott és Borbála nincs ott többé.

Ők ketten szétfoszlottak az elkacagott gyermekévekben, elvesztek a fiatalság rügybontó pitymallatában. Kihulltak az élet laza ujjai közül valahol, valamelyik utfordulónál. Ők ketten nem Borbála és nem Imre ezentul. A lengyel királyné, meg egy szürke magyar. Idegen nő és idegen férfi, a sorsuk külön robogó plánétájain.

Lehet ez? Lehet?

Fölnézett és a szeme belehullt abba a két ultramarin-vizü tóba, mint két sulyos, fekete vasgolyó. Már nyugalom volt ebben a nézésben és csönd. S az értelem halkan felfodrosodó hullámaiban valami különös, önmagán tulcsodálkozó, önmagától elfüggetlenült érdeklődés is.

- Hát felséged nem zárkózik el? Nem utasit ki? Nem ijed meg tőlem?

A lány tekintete szokatlan fényben lobogott. Kurta ivben, mintha sugarakat szórt volna maga elé a szőke pillák alul, melyek fölgyultak és megaranylottak ebben a belülről támadt tüzben.

- Nem vagyok »felség« és nem ijedek meg tőled, mert vártalak. Ha nem jöttél volna, akkor én indulnék most utánad, hogy előhozzalak akárhonnan is.

Imrével hátrább döccent a lába.

- Borbála! Igaz?

- Igaz.

Nem lehetett ezt olyan könnyen hinni!

A látogató állt egyhelybe kövülve.

- Te, - kérdezte. - Te, a büszke, a nagyralátó?

- Én.

- Te, akiben legkevésbé mertem volna bizni?

- Akkor pirulhatsz érte.

- Te megmaradtál volna nekem hüségesnek és erősnek?

Borbála lesüppedt a heverőre.

- Látod.

Imre ugy érezte, hogy le kell térdelnie hamar. Nem birja lábon ekkora ajándékát a reménységnek.

Válasz helyett befurta fejét a ruha lágy redői közé. És csak didergett, mint akit forró láz emészt.

A másik rátünődött arra az odahajtott fejre, az erős-izmos nyakra.

Megsimogatta hegyeskörmü ujjaival.

- Ó, te nagy bölény! No, kelj fel szépen onnan. Beszélnünk kell egymással világosan.

- Ne kivánd, hogy nagyobb világosságot lássak annál a reménynél, amit nekem adsz, az után, hogy mindennek végét hittem. Igy hát nincs még veszve semmi?

- Nincs.

- És te az enyém vagy?

- Az leszek.

- Borbála! Te! Te, aki a királynők királynőjének születtél, félre tudnád lökni értem a koronát?

A lány arcán könnyü kis zavar suhant át. Apró hegyes fogai megmerültek az ajkában.

- A korona? - kérdezte huzódozva. - Hagyjuk azt Imre. A korona a politikához tartozik.

Imre fölemelte az arcát.

- Mit akarsz ezzel mondani?

Borbála lehajolt és belenézett mélyen abba a két fekete kutba. Szája követelőn és forrón kezdte keresni azt a másik szájat. Ráégett hosszan, kábitóan. A szavai ugy permeteztek közbe, mintha csak kisérőzenéje lennének annak az egyedül fontos dallamnak, ami a fellobbant érzékekből, a sistergő vérből és összefonódott karokból hirdette az egyetlen szerelem egyetlen diadalát.

- A te Borbálád királynőnek született, igen. Te pedig az ő királyának. A korona az enyém, én meg a tiéd. A királynők sorsa, hogy politikából házasodjanak, de a szivük szerint szeressenek.

A lány magához vonta, egész átfonta a fölébe hajlót.

Imre érezte, hogy süllyed, süpped, zuhan bele a lágy heverőszőnyegekbe, a saját szédületébe. Valahová, ahol értelmüket vesztik a szavak és ahol fölöslegessé is válik minden hang, minden mozdulat, ami nem ezt a csudálatos alámerülést teszi még teljesebbé.

- Zsigmond lehet társam a trónon, hanem a szerelemben csak te lehetsz. - Hallotta a füle mellett elbuborékolni a szókat.

Percekig tartott, mig az elnyargalt értelem vissza tudott fordulni utánuk, hogy fölpattantsa a titkok apró gyöngy-hólyagocskáit.

Akkor hirtelen felszökött, mint aki önmagát akarja elkapni zuhantában.

- Borbála! Mi történik velünk?

A lány ott hevert a szőnyegen, mint a virágai terhétől kiborult rózsató. A száján szédült mosolygás nyilt. Szemét csudaváró álomra függönyözte.

- Ne gondolj rá. Ne törődj semmivel. El ne rontsd, ami szép! Tedd igazzá, amit elképzeltem. Tégy a legboldogabbá. Asszonyoddá.

- Borbála!

A férfi visszadöbbent.

Két kar nyult utána, mint a fölébredt vágyak sikos indájai.

- Ne beszéld át ezt a percet!

Imrének elállt a lélegzete is. Az arca halottszürkére fakult.

A ködfátyol szétvált.

Egyszerre lepte meg a látás.

És minden hang, minden mozdulat mintha távolabb meg távolabb lökné a lánytól, akit Madonnának glóriázott a szerelmes gyermek-áhitatában és akinek álomban nyiló száján most magdolnás csábitás csordul, blaszfémiás bünök sikamlós kigyói sziszegnek.

Odaszökött a heverő mellé. Egyetlen riadalommal állitotta lábra a szenvedély holdas megszállottját.

- Borbála! Jól értettem? Te Zsigmond felesége akarsz lenni?

A lány szeméből is elröppent a bódulat felhőuszálya. Szőke pillái közül hideg fény hullt a lelkendezőre.

- Vigyázz, - felelt. - És élj a pillanattal! Ne várd, mig elereszt a vonzás. Kapcsolódj bele és soha többé le nem hullhatsz róla. Igérem. Nem lesz panaszod, amért a nevem nem a tiéd után irom. Az a másvalaki, jól tudod, király egy nagy nép felett. De amit meg én ajánlok neked: királyság egy nagy király fölött. Mit akarsz hát ennél többet tőlem?

Nem jött válasz.

Imre a kandalló párkányára könyökölt és onnan nézte a lányt, mintha először látná.

Az folytatta tovább, unszoló hangon.

- Ott lesz a helyed mindég mellettem. Érted? Mindég. Beláthatod, hogy ezt a szerencsét nem volt jogom visszautasitani a sorsnak. Gondom lesz rá, hogy te is kivedd belőle a részed. A királyné kegyence sokszor több a históriában, mint maga a király.

- A férjed.

- Igen. Jól értettél. Nem az »uram«, hanem csak a férjem. És ha igazságos vagy, akkor be kell ösmerned, hogy amiért a házunk érdekét szolgálom, érted is megteszek mindent, ami asszonytól telik. Nem mondtam le rólad! Kellesz nekem. Semmivel se kevésbbé, mint a hatalom. Mért nem felelsz hát? Mért bámulsz rám? Hiszen nem szólhatok hozzád ugy, mint egy libapásztor-lány? A mi világunkban nincs helye a vakságnak, se a holdvilágos képmutatásnak. És én ezt igy becsületesebbnek is tartom.

A sárga cirmocskák kezdtek megsokasodni Borbála szemében. A szelid nefelejcsek most éles taraju sarkantyuvirágok lettek.

A lány folytatta.

- Mért ébresztettél volna bennem kivánságot, ha nem azért, hogy a magadévá tégy? Esztendők óta igéret volt minden kézszoritásod. Azt hiszed, hogy ez semmire se kötelez? Nem Imre. Jogom van hozzád és velem kell jönnöd Krakóba.

- Mint a királyné...

- Kedvese! Mondd csak ki! Ne szégyeld, ha én büszke vagyok rá.

Borbála már állt. Megrázta vállban azt a merevre kövült testet.

Dac és harag lett egyszerre a nézése.

- Keveselled talán? - Toppantott. - Annak kellesz! Annak! Királyasszony kegyeltjének. Akit nem nyügöz hozzám semmi eskü kolonca, se a megszokás unalma, ez a muszáj-börtön. Játéknak kellesz, akin országok nyernek, vagy vesztenek. Aki törvényeket diktál még nekem magamnak is. Mert akarom. Mert nem engedem ki a szerelmet az életemből! Nem engedlek Imre!

Amaz állt tovább mozdulatlanul. Az ajka fölcsuszott az inyéig.

- És te ezt a feneketlen förtelmet szerelemnek mered gunyolni? A nevem nem kell, a kezem nem kell, uradnak kevés vagyok, de büntársadnak, annak elég lennék?

- Nem bün, amit a természet olt belénk.

- Borbála! Térj magadhoz kérlek! Lehetetlen, hogy ezek a szennyes, hulladékos szók benned fogantak volna meg! Kegyetlen próba az egész. Mondd hogy igy van! Mondd hamar!

- Nem mondok semmit. Érts meg Imre! Hozzám akarlak kötni, hogy soha többé elhagyni ne birj. Most már kell is, hogy magadévá szeress! Zápolya Borbála nem engedheti, hogy visszautasitsák.

Imre egy-rántással szabaditotta ki kezét a rákulcsolódó kézből.

- Eressz, - kiáltotta egész idegen, nyers hangon.

És az arca merev lett, mint a bronz-szobornak.

- Ez a csuda, ez a lehetetlen, mégis megtörténik látod. Zápolya Borbálát visszautasitja a porszem, a senki. Nem kell a dézsma! Nem kell a szerelmed! Nem kellesz, nem, te magad se kellesz!

A sulyos léptek elindultak.

- Imre! Megállj! Ez őrültség. Gondold meg mit teszel!

A férfi hátrafordult. Hullámos fekete haja az arcába patakzott.

- Meggondoltam, - válaszolt rekedten. - A senki elmegy és a királyné boldogtalan lesz.

Az ajtó becsapódott tompa dobbanással, mint első rög a bezárt koporsón.

Belülről vijjogó hang tört ki szakadozottan:

- Bölény! A bölény!

IV.

Velezden, a vőlegényes háznál már javában állt a sirató este, mikorra Imre beért. Ideje volt. A násznép kezdte tudakolni a vőfélyt. Attól tartott mindenki, hogy az is felköszön, mint Zápolya János. A tizenkettedik órában pedig bajos dolog lett volna helyette másvalakit keriteni.

Egyedül Tomory nem félt a hoppon-maradástól. Még ő biztatta a vendégeit.

- Azt igérte, hogy visszajön. Czibak Imre nem másitja meg a baráti szavát.

Csak akkor hökkent meg, mikor Imre igazán beállitott. Ki volt ugyan teremtettézve a vőfély szépen, a szakállát is megeresztette az alkalomra illő módon, de az arca olyan sárga és olyan élettelen, amilyennek sohase látta.

- Valami bajod esett talán? - kérdezte, megszoritva a fiatal ember kezét.

Imre a fejét rázta.

- A fogam fájdult meg az utban. Ennyi az egész, - felelt és megpróbált egy kényszeredett mosolygást.

Hanem ez a mosolygás leritt róla. És a hangja recsegett, mintha fürészfogak közül dörzsölődnék elő.

Tomory megcsappant kedvvel mutogatta be a vőfélyt az összesereglett vendégeinek.

Itt nyüzsögtek már a Tomoryval rokon felvidéki családok mind. A Csetnekyek, Kellemesyek, Kövérek, Balitiak, Fanchalyak és Tornallyayak elhozták minden ija-fiukat és még egyre érkeztek örömlátók.

A szász városok küldöttségei nagy kísérettel és ajándékokkal megrakodva jöttek. Eperjes, Szeben, Brassó, Fogaras, Kolozsvár és Vásárhely igyekeztek fényben tultenni egymáson. Tekintettel Tomory országos rangjára, a káptalanok, konventek, vármegyék és városok is képviseltették magukat. A moldvai és havasalföldi vajdák pompázó követségei se hiányoztak. Olyan lett tőlük a velezdi legényház, mint valami tábor. A szolgák és lovak számára külön szineket kellett huzatni a konyhaudvaron.

A násznagyi méltóságot Bornemissza ur viselte. Saját ajándékait az udvar prezentjeivel megtoldva hozta. Diszköntösöket - Mátyás ruhatárából...

Másnap reggel, hogy Putnokon is lezajlott a lánysiratás, Verbőczy ur, aki János helyén töltötte be a főgazdai tisztet, átizent Velezdre, a lakodalmasoknak.

- Elkészültünk és várjuk az érdemes vendégeket!

Megindult hát a menet ünnepi rendben. Elől, hatlovas leeresztő hintón a vőlegény, Bornemissza násznagy urral. A lovakon diszruhás fellajtárok. Az első ülésben Imre vőfélykedett. A szokásos mókákat mind végigcsinálta, de talán még sápadtabb volt, mint előző napon.

- Nem szünik a fogad, pajtás? - érdeklődött Tomory részvéttel.

Imre csak legyintett.

- Ennél nagyobb bajom ne essék!

Mikor a Putnoky-kuria körvonalai kezdtek kibontakozni, két kacagányos nászoló urfi előre ugratott megjelenteni a menyasszonyos háznál a mennyegzős nép közeledtét. Maradt belőlük elég. A menet előtt és Tornallyayné nász-asszony hintaja mellett is ficánkolt egypár. Nyomon követték őket a siposok, dobosok és a trombitások. Diszruhás szolgák és felhámozott, rokolyás vezetékparipák zárták be a hosszu sort.

Az előköszöntő ifjak tisztelegtek Putnokon Verbőczy ur előtt a násznagy nevében. A főgazda feláldotta őket egy nagy serleg borral és három táncot osztott nekik. Visszaizent, hogy immár igen nagy várakozásban volnának mindenek a diszes vendégség után.

Sugaras kedvben tértek vissza a kacagányos örömmondók. Nem győzték dicsérni Verbőczy urat, aki lám, a móka-bohóságok közepett is ilyen emberül állja meg a helyét!

A menet ujból elindult. Hanem a kastély előtt volt még egy stációzása. Mert mikor a csimpolyázó és kurjogató nép illő közelségbe ért, be kellett várni a putnoki főgazda küldöttjeit. Azok pedig nem jöttek üres kézzel! Szép rubinköves aranygyürüt hoztak. Fölmutatva a nászoló legényeknek, távolosabban kihelyezték egy nagy kivágott fatörzsre.

- Izeni a putnoki ház főgazdája, hogy azé a gyürü, aki előbb éri!

Nosza, a menyasszony és vőlegény nyoszolyó-legényei nekirugaszkodtak. Lett itt lóverseny olyan, hogy a vendégek nem győztek tapsolni. A nyertes aztán ujjára huzta a gyürüt.

Most már Imrének is le kellett szállnia a hintóról. A menyasszonynak és örömapának szánt ajándékok ott várakoztak rá a rokolyás paripákra terhelve. Azokat neki kellett átadni bent a főgazdának.

Verbőczy ur öleléssel köszönte a bőkezüséget. De mintha egy fokkal még a szokottnál is szivesebb lett volna. A komoly barna szemek gyöngéden simogatták ezt a virágos vőfélyt, akinek olyan vig a szava és olyan halott a hangja, mintha negyednapos Lázár-álomból jönne ide örömet jelenteni.

Szerét ejtette, hogy külön intse egy percre.

- Miért vállalkoztál erre a bohóskodásra, főkapitány öcsém? Ez most keserves lehet neked.

- Barátja csak egy van az embernek, bátyám, - felelt Imre csöndesen. - Tomorynak nem szabad megtudnia ma semmit az én bajomból. Ezt nagyon szivére kötöm kegyelmednek.

- Szép önfeláldozás. Becsüllek érte. De azért azt hiszem, hogy nem haragszol meg, ha a három táncodat mégis elfelejtem odaosztani neked?

- Megköszönöm bátyám.

Szavukat fülsiketitő dörgés vágta ketté. A kapu előtt mozsarak és tarackok dördültek a násznép elé.

Legelől Bornemissza és Tomory jöttek. Imre mögéjük csatlakozott. Sorba kezeltek az örömapával. A násznagy szép beszédben áldotta föl a diszes gyülekezetet, amire Verbőczy ur olyan ékes orációval felelt, hogy attól szem szárazon nem maradhatott. Imre a kapunak támaszkodva hallgatta a köszöntőt. Csak most érezte, hogy milyen sulyos minden tagja. Milyen összetört! A feje kábul és a vállát mintha ólomterhes zsákok nyomnák. Eddig semmit se érzett, azt se, hogy van. A testéről egész megfeledkezett, olyan tengerré nőtt a lelke fájdalma. Jól esett, hogy megtámaszkodhatott. Igy könnyebben várta végét Bornemissza ur hivatalos lánykérésének.

Verbőczy aztán intett az egyik nyoszolyólegényüknek.

- Ne mondhassák, hogy nem teszünk eleget készséggel a tisztes kivánságnak! Hozzátok hát fiam azt a szép menyasszonyt!

Hozni se kellett! Oda készitették azt jóelőre. Sing-számra röpködött a pántlika a pártájáról. Épp hogy szalmából volt az a koszoru. A »menyasszony« meg olyan vén, hogy már igazán megillette a fehér ruha, mert végképp elhagyta a bün az ártatlant.

El kellett érteni a tréfát és hasonlóval viszonozni. Ezért Bornemissza a kiadott vászoncselédet szépen a násznép közé penderitette és azt mondta Verbőczynek:

- Olyanigen meg vagyunk elégedve a menyasszonykával, hogy egy percig se hagyjuk tovább a kelmetek házánál, hanem magunkkal vigyük, ahová azt a mi felünk kivánni fogja.

A násznép nevetett, indultak kifelé vidám zeneszóval a kapun.

Bezzeg lett erre marasztás! Tüstént előkerült Sárika és Verbőczy nem győzte visszatessékelni a kötekedőket.

- Enni kellene ezt a két embert, hogy ezek a tréfát is milyen komolyan csinálják! - Lökte oldalba Imrét a kövér Tornallyayné.

De a vőfély nem felelt. Valami mészpor hullhatott a szemébe a falról, ahova támaszkodott. Azt próbálta onnan kidörgölni.

A kis menyasszony odaadta neki a csipkés keszkenőjét, hogy az puhább legyen. És mikor ebéd előtt rendet álltak a kézmosásnál, titkon megszoritotta a vőfélye kezét.

- Az én jó Istenem könnyitse meg neked, ami nehéz, - sugta oda halkan.

- És adja mind nektek, amit tőlem elvett, kedves kis hugom, - válaszolt Imre és sietve tünt el a tömegben.

Reggelig járta a lengyel változó, az egeres, süveges, és lapockás táncok. Papok is voltak szép-számmal a vendégek közt. Ezek is kedvet kaptak. De mivelhogy a táncos párjukat átfogniok botránkozás lett volna, igy csak kendővégről élhetetlenkedtek a lakadalmasok tarka seregében.

V.

Már hajnalban talpra serdült az egész háznép. Igazabban szólva, le se feküdtek bizony azok. A habverők motolláztak, a kemencék dohogtak, a szabad tüzeknél csapatszám sürgölődtek szakácsok és kukták. Nagy átlós-gerendán aranyozott szarvu fehér ökör forgolódott. Aki elment mellette, hiven a szokáshoz, belevágott egy kést. Olyan lett az ökör, mintha acéltüskéi nőttek volna.

A máglyányi tüzrakás mellett cipó-osztók készségeskedtek. Teknőszám adogatták szét a rózsásra pirult kenyérkéket, vendég és házhoz tartozó szolgáknak egyformán. Csatornákon keresztül öblös kádakba folyt ki a bor a pincéből és a zöldpálcás algazdák ügyeltek rá, hogy a csobogása el ne szünjék egy pillanatra se.

Mulasson a nép is, mikor az urak vigadnak!

Senki se kináltatta magát! A konyhaudvarban egyik tréfa a másikat kergette. A lehántott héjju, szalonnával megkent fenyüszál körött hempergett mindenki a nevetéstől. A legények sorba próbálták megmászni a sikos póznát, hogy elérjék azt a szép rend rázsaposztó gunyát, ami a hozzájáró telekes bocskorral, süveggel, egy palack jó borral, meg három arannyal együtt kinálkozott annak, aki előbb éri.

Fönt ezalatt a nyoszolyólányok Sárikát öltöztették. Habfehér ruhájában, köves koszorujáról lehulló fátyolai közt olyan volt a kis menyasszony, mint valami hóba esett halovány rózsa. Mig az esküt a pap előtt elmondta, világért se emelte volna fel a szemét. Csak mikor gyöngyös koszoruját levették és szokás szerint kibontva a haját, élővirág koszorut tettek a fejére, mert a vendégek elé lépni. Arcocskája lassankint átszinesedett és a hegedősök fel-ujjongó muzsikáján megvidámodva mosolygott rá az örömlázban sugárzó emberére.

- Be meg is könnyebbültem kedves! - sóhajtott.

- Hát eddig talán nehezelted?

A menyecske tágranyitotta két kárbunkulus szemét.

- Ugy féltem, mig a pap össze nem adott minket! - felelt.

- Attól tartottál, hogy megszököm tőled?

- Nem tudnám én azt elmagyarázni, hogy min is aggóskodtam, csak rettegtem, hogy sose érhetném meg ezt a percet, mikor édes uramnak nevezhetem kegyelmedet!

Megtétovázott egy kicsit.

Első eset volt, hogy ugy szólitotta ezt a lelkének-szivének egyaránt drága embert, ahogy asszony szokta az ő hitestársát.

Pál a szemével cirógatta.

- Gyermek vagy te szentem! Nincs mitől félned.

- Hiszen most már nem is nyulszivüsködök! Tudom, hogy többé senki-semmi el nem választhat kegyelmedtől. De addig...! Mikor a pap összefonta a kezünket, szinte megszédültem. Pedig nem szoktam én kényeskedni, ugye?

- No, igazán senki se foghatná rád. Hanem azzal még mindég adósom vagy, hogy min is aggódtál tulajdonképpen?

- Megmondjam?

- Meg.

- Egész?

Pál megszoritotta a hideg ujjacskákat.

- Mától kezdve mindent »egészen« el kell mondanunk egymásnak szivem. Nem lehet titkunk egymás előtt.

- Akkor se, ha az a valami szomoru?

- Akkor kell csak igazán közölnöd velem!

- Hát...

Sárika egy kicsit megszeppenve nézett maga elé.

Aztán nagy elhatározással szólt.

- Álmodtam valamit édes uram.

- Azt ugyan én is megteszem gyakran.

- Én nem. Mert ahogy leteszem a fejem a párnára, reggel azon helyről emelem föl mindég. Nem is láttam én eddig jelenést soha.

- És ma láttál?

- Igen. Szegény boldogult anyámat. Jött felém lángpiros palástban. Jött és kitárva tartotta a köpenye szárnyát. Hivott fenhangon is. Olyan volt a szava, mint a hegedü. Sohase hallottam hozzá hasonlót. Féltem. Futottam. Utólért és rámteritette a piros palástját. Elvitt.

- Megborzongtál kincsem!

- Meg.

- Pedig látod, hogy nem igaz az álmod.

- Igen.

- És azt is tudod, hogy nem engednélek elvinni mellőlem.

- Ó, - csillant föl Sárika szeme, - kegyelmedről én mást álmodtam.

- Ugyan mit?

Sárika habozott. A keze még hidegebb lett ott az ura ölelő tenyerében.

- Ostobaság, gyerekség csakugyan, - válaszolt, tétovázva. - Ma éjjel ugy láttam, barátköntösben.

- Engem?

- Kegyelmedet. A derekán szőröv. A fején hamu. Kard volt a kezében és irtózatosan sok fegyveres nép körötte. A lába alatt vér. Tengernyi vér. Mink odarepültünk a pirosszélü fekete felhőben. De későre. Kegyelmednek akkor már nem volt feje. Aranytálcán mutogatták. A

szeméből véres könnyek hulltak a hosszu fehér szakállára. És messze, messze, borzasztó jajgatás jajgatta a halotti énekét.

Pál elnevette magát.

- Megfogtalak most, csalfa beszédü rigó! Ugyan mit keresne kard a barát kezében, akinek szőröv a derekán és hamu a fején? Mire volna a körött fegyveres?

Sárika a fejét ingatta.

- Emlékezzék kegyelmed Kapisztrán Jánosra!

A másik megállt, mintha a szive dobbantotta volna egyhelybe. Hanem aztán gyorsan kiszabaditotta magát a különös, futó rosszérzésből. Tulkacagott rajta.

- Gyere már Imre, hallgasd ezt a kis plánétás madarat! Akár hiszed, akár se, barátnak álmodta az urát, az esküvője napján. Olyan tréfa ez, ami fogfájás ellen is jó.

Imre megpróbálta, hogy ugyan tud-e még valami mosolygás-félét erőszakolni az elgyötört arcára. Sárika mellé lépett.

- Rólam nem álmodtál, gyöngyöm?

- Álmodtam bizony.

- Mit?

A kis menyasszony hosszan a kérdező szemébe nézett.

- Azt, hogy te is csuhába jársz, egy uton Pállal. Ahol ő elhagyja, te folytatod, csillaghullás jegyében, egy fényes sátorig.

- És aztán?

Sárika elfordult.

- Nem tudom. Egy kutya ugatott. Álmomban-e, vagy ébren? Arra se emlékszem. Fölriadtam.

Pál érezte, hogy az a puha kar reszket az övében.

Meg akarta szoritani, de a lány gyorsan elfutott.

A csimpolyások rázenditettek a menyasszony táncára.

A két férfi megütközve bámult egymásra.

VI.

A délebéd estebédig tartott. Akkor ujból kellett öltözniök a nyoszolyólányoknak. Olyan volt már a ruhájuk, mint az öntött saláta. Asztalnál se vége, se hossza a pohárköszöntőknek. A fortélyos ételek is sok nevelést okoztak. Főképp a nászasszony bélese. Hogy Imre, tisztségéhez hiven megszegte, egymásután hullt ki abból rézvessző, vasszögek, törött patkó, sarkantyúpengő, bajuszkenőcs és pocegér. Még egy kócbábu is lappangott benne.

- Rajta! Hadd lássuk, hogy adja vissza a vőfély a csufot! - kiabálták a vendégek a vidám zsivajban.

Hanem Verbőczy ur utját szegte a tréfának.

- Megálljunk, feleim! - szólt elkomolyodva. - Azt a fogafájós vőfélyt hagyják csak kelmetek békén. Van itt valami egyéb is, amire gondolnunk szükséges. A magától hulló fát én ugyan rázogatni nem akarom, de az idő sürget, éjfél mindjárt ránk ejti a szárnyát. Illik, hogy az uj menyecskét apjaurától rendben elköszöntsük.

Sárikára nézett és intett neki.

- Gyere ide lányom, Tomoryné asszony! Magad kötelmét vedd az elmédre és melyre Isten kötelez kemény parancs alatt, a születiszteletnek eleget tegyél. Hajts térdet az előtt, akit ime rövid percek multán árván hagysz itt a régi házban és meggondolva, hogy valameddig valami jó ért az életben, az mind tőle jött és valamennyi szeretetre szükséged volt, abból ő anyád helyett is felesen osztott neked, nem lesz nehezedre a kezét megcsókolnod és megköszönnöd neki, amit érted mivelt. Hogy szeretett és fölnevelt és a mai napon arra az utra bocsát, amit a Mindenható akarata és végzése számodra örökösen kijelölt. Végy bucsut mindazoktól, akik szerettek és akiket szerettél, mert más világ lesz az, ahová most közülünk indulsz!

Az asztal körött tiszteletteljes csend lett. A nevetgélés elhalt. Minden tekintet a kis meny-asszony felé fordult.

Sárika fölkelt Tomory mellől és az apja székéhez tartott. Elfogultnak látszott nagyon. A járása imbolygott. Az arca szokatlanul sápadt és az ajka szélei remegtek. Alig tudta elsuttogni a köszönő szókat, amikkel pedig olyan csordultig telt a lelke.

Hanem az a csók, a föláldó apai kézre, beszéd volt a leghangzatosabb beszéd helyett is.

Az érzékenykedésnek - tisztségéhez hiven - Imre vetett véget. Felintett a felső rend karzatán várakozó zenészeknek és apjától az asztal elé lenditette a kis menyecskét.

- Sose volt lánytestvérem, - mondta halkan. - Pedig mindég kivánkoztam utána. Most hát megértem benned, kedves. Csak legalább tik legyetek boldogok, ha már nekem nem lehetett!

- Ahogy az Isten akarja, Imre. - Felelt Sárika a Pál szavával.

Nem beszélhettek többet.

A toronyban mélyen, bugva, megkondult a harang. Lassan, méltóságteljes zöngéssel verni kezdett. Tizenkettőt ütött egymás után.

Mikor az utolsó kondulás is elrezgett, fölpattant a folyosóra nyiló ajtó. Szilaj szöktetéssel tizenkét egyforma, kalárisvörös selyem diszruhába öltözött levente rontott be rajta. Mindnek a kezében szövétnek, virágos tokba téve. Táncolva az oldalasztalokon álló karos gyertyatartók-hoz futnak, sorbagyujtják rajta a fáklyáikat.

A levegő fojtó. Egyszerre megtelik az égő gyanta kesernyés szagával. A násznép az asztal körött lélekzet-visszafojtva várja a lagzi főpontját, a »koszoru-üzést«, mikor tánc után a szövétnekes ifjak elröpitik majd az uj asszonyt nászszobájába.

Hogy a harmadik fordulónak is vége, Imre érzi, hogy vállon érinti valaki. Föltekint a maga messzi elszaladt gondolataiból. A vendégek illedelmesen az asztal körött ülnek, csak Bor-nemissza állt fel. Odahunyorit.

- Fiam, ne felejtkezz meg a tisztségedről!

- Köszönöm bátyám. Már megyek.

És a vőfély a hosszu asztal előtt hagyott kör közepébe lép, a menyasszony elé.

Csuda, hogy annak milyen fakó ma a mindég piros arca! A szeme körött kékes árnyék.

Imre kirántja a kardját. A fényes penge süvit. Egy csapásra vágja ketté a kibontott haj fölött hervadozó élővirág koszorut. A fátylak röpködnek a suhintás szelétől.

Ugyane percben fölsivalkodnak a kürtök. A szövétnekes ifjak köre összecsap.

Imre emelt hangon kiált.

- Tomory Pál, kövesd a te asszonyodat!

A menyecske most már az uráé.

A nyoszolyólegények sebes iramban sodorják az ajtó felé, hogy tüzes kisérete legyen a nász-szobáig, ahol két ember megirt sorsa beteljesedik.

Olyan szép ez a szilaj, pogányos figura, ez az ősidőktől visszafelejtkezett régi szer-tipratás, hogy minden szem rácsudálkozik, amint az ifjak piros felhőbe gomolyodva hullámzanak a fehér menyasszony körött.

Az asztalnál ülő vendégek felszökdöstek a székekre, hogy még jobban lássanak, mig a csillag-hullásos menet végiglejt az egybenyitott szobákon keresztül.

Kinek lenne most figyelme arra a percenő kicsi szikrára, mely az egyik fáklyáról pajkosan a fátylak közé pattan?

Senki se gondol rá, senki se veszi észre.

Csak egy rettenetes, elnyujtott sikoltásra dermed meg a vér az örvendező szivekben.

A sipok hirtelen elhallgatnak, mintha beléjük tört volna a hang.

Egy pillanat és a nászágyas ház küszöbén, a táncos kör közepéből valami furcsa, palástforma tüzsugár lobban a mennyezet felé. Libeg-lobog, aztán szétterül.

Az ifjak elhátrálnak a nyoszolyólányok közé. A nézők leugrálnak a székekről. A hegedüsök dörömbözve vágtatnak le a karzatokról. Mindenki tolong, mindenki kiáltozik, mindenki rohan. A belső cselédek ki, a külsők be a szálába. Senki se tudja, hogy mi történt. Senki se tudja: hova és merre. Azt se, hogy mit akar. Jajgatással, égési szaggal, vágnivaló füsttel telnek meg a szobák. A feldöntött székek és asztalok dörgő robajjal zuhannak a földre. Tálak csörömpölnek, üveg pattan, hasitó, dermesztő csilingeléssel.

- Mi ez itt?

Imre megrázta Putnoky urat vállban.

Az öregnek csak harangoz a sörényes ősz üstöke az elernyedt nyakon. Kezében még ott az asztalkendő. Szorongatja, gyüri, mintha jó és rossz, minden attól függne. Szoritja, hogy a szeme kidülled tőle.

- Sárika! Lányom! - hebegi.

És mikor a rázó kéz elereszti, a hatalmas test tovább harangozza a viasz-szinüre sápadt fejet. Aztán végigvágódik a földön, mint a kidőlt szálfa.

Imre ököllel tört magának utat a tömegben.

Törtetett oda, ahol a táncosok álltak.

Egy iszonyattal teli orditásban ráösmert Tomory hangjára:

- Vizet, pokrócokat! Vizet, hamar, vizet!

De mire a szolgák szétfutnak, mire visszalihegnek és mig a sikoltozó, fejvesztett népet a szőnyegről le lehet rázni, késő már minden.

Szállongó fekete pernye-fátyolban ott fekszik a kis menyasszony, mint egy máglyára vetett virág. Karjai összefonódtak a gyötrelmes kinban. Pillátlan szemei fölakadtak, mintha valami távozó árnyék után révülne a mennyezeten.

Pál szoritja magához eszelős fájdalommal a drága kis teremtést, ahogy lefüggő fejjel halódik a karjai közt Olyan ez a vasember most, mint a háborodott. A foga csikorog. Szájáról tajték habzik és szó helyett csak valami tördelt riongás az, ami utat lel belőle.

Verbőczy lélekzik élővé elsőnek az elrettenésből. Int Bornemisszának. Sietve lépegetnek át az egymást legázolt, ájult asszonyok testén.

- Térj magadhoz, fiam! - Öleli át Bornemissza a rángatózó vállat. - A kétségbeesés nem férfihez és nem katonához illő.

- Add át a szenvedőt azoknak, akik enyhülést tudnak nyujtani neki, nem ugy, mint te, aki halálra szoritod.

Az esketŏ pap is ott állt már akkor.

- Egy Istent mindnyájan ismerünk. Az ő rendelésén zugolódnunk nem szabad. - Mondta és megindult előre a nász-szoba felé.

Imre nem lelt hangot. Csak átkarolta a tántorgó embert erősen, erősen, hogy össze ne roskadjon.

A nyitva hagyott ajtón sürü tömegekben gomolygott ki a füst a fekete éjféli égre.

VII.

A nászszoba fel volt virágozva szépen. A nászágy puhán megvetve. De boldogságot váró ujasszony helyett egy élő rémület az, akit Pál a vánkosokra fektet.

A hullámos barna haj leperzselődve tövig. A borostás torzsák közül szivfacsaró sebek tátonganak elő. Óh, mi lett a kedves, üde arcocskából! A mindég mosolygó száj szögletéből hová lettek a rózsák?

Az égett test nem tür magán ruhát. Fölfedi a fiatalságnak minden duzzadó szépségét, biborban tüzelő teli halmát. Az egész életre-szóló örömigéretet.

Az ujember leül az ágy szélére.

Ahoz a leplezetlenséghez egyedül neki van joga ezen a világon.

Mereven, a tébolyodás együgyüségével bámul maga elé. Mint aki a végzet titkát gyóntatja.

Hajnal felé elcsitul az észvesztő nyögés.

Csend lesz a szobában. Olyan csönd, amiben még a ki nem mondott szók is meghallatszanak.

Pál akkor az ágy fejéhez lép. Megfogja azt a lecsüggő kis kezet. Az összerándult ujjról némán levonja a karikagyürüt és az ujjára huzza, a sajátja fölé.

Aztán halkan, sulyos nyugalommal kimegy és bezárja maga mögött az ajtót.

Lent a nagy kert fölött pitymallik a nász hajnala.

VIII.

A fák sürüje még nem bocsátotta be a hajnali derengést. Itt, a fekete uton megnyujtotta uralmát az éjjel.

A kuszó indákban meg-megbotlott néha. Hanem azért csak ment tovább. Hirtelen belezökkent valakibe.

Mintha a saját kihunyt szeme nézne rá vissza a homályból.

- Ki vagy?

Megösmerte a hangot.

- Én, Imre.

- Mit keresel itt?

- Amit te. A magányt.

- Neked még van, akihez tartozz.

- Nincs énnekem többé senkim.

- Pál!

A nehéz léptek megtorpantak a zizegő avarban.

Ez a kurta szó egyszerre nagyon világos lett a sötétben. Nem lehetett felelni rája.

A két férfi némán állt az uton. Mintha az elvágtatott életük után hallgatóznának.

Aztán Imre hangtalanul kezet nyujtott. És benne is hagyta azt a másik kezében.

Nyugodt és biztosfogásu volt már az a tenyér.

Tomory halkan kérdezte.

- Hát te?

- Mint jómagad.

- Nem értelek.

A fiatalembernek nagy sóhajtás szakadt ki a száján.

- Vége, - mondta ugyanolyan kurtán, mint előbb a másik.

Most meg Tomory volt, aki megállt.

- Borbála?

- Igen.

- Meghalt?

- Bár meghalt volna inkább!

Pál vontatottan felelt.

- Nem tudod, hogy mit beszélsz.

- Ne félj. Mérlegeltem a szavam.

- Akkor sötét titkod lehet.

- Az.

A két barát tovább indult, mint az alvajárók.

Tomory szólalt elsőnek. Hüvös és szenvedélytelen volt a hangja.

- Pajtás, az élet tulél mindent. Pajtás, ha az öklünkkel verjük is szét a fejünket, itt ebben az órában, egy betüt se változtathatunk meg abból, ami történt. Mert annak igy kellett történnie. Mit tudjuk, hogy miért?

- Te még birsz hinni célokban?

- Én nem »hiszek«. Tudom, hogy vannak.

- Pál!

Imre elfogta a sötétben Tomory karját.

- Megrémitessz ezzel a nyugalommal!

- Ne félj. Igaz, hogy láttál háborogni és az észvesztéshez közel. De ez már elmult. Az én nyugalmamban értelem van. Nagyon soká találtam nézni ott, ahol voltam, a falon a keresztet. És az az én elpusztult családomon tul egy nagyobb családot mutatott nekem. Minden magyarok családját.

- Téged ez megvigasztal?

- Nem. - Fodrozódott Pál hangja. - A fájdalom bennem van, mint földben a gyökér. De rajta kivül van még egyéb is.

- Micsoda?

- A kötelesség. Itt, az oldalamon. Az asszonyom helyén.

- A kardod!

- Igen, Imre. Szükség van arra. Talán több is, mint egy boldog emberre volna. A boldog ember elégedett, fiam. És az elégedett ember tétlen.

- Ha tudnék tőled irigyelni valamit is, - állt meg a másik, - akkor most irigyelném ezt a megváltó bölcsességet.

Pál megszoritotta a fiatalember kezét.

- Nagy árt fizettem érte. - Válaszolt. - Mig azt a szörnyü tusát ott fenn végignéztem, egyre erősebb és parancsolóbb bizonyosság lett bennem, hogy itt nem a véletlen keze dolgozik, hanem valami tervszerü hatalom, ami nagyobb és szörnyübb nála. A lehetetlenre is képes, hogy magának tépje és térdre kényszeritse éppen a tiszta-homlokuakat az ő kifürkészhetetlen célja előtt. Nem engedi az egyéni boldogulást a hozzánk hasonlóknak. Ha kell, akkor az örömek nyiló kapujában taglózza fejbe és teszi földönfutókká. Mert földönfutó és nyomorult életekre van szüksége, pajtás. Elégedetlenekre, belülről égőkre, poklot hordozókra és komorakra. Eszközökre.

- Honnan vetted ezt a szörnyü filozófiát, Pál? - Ütődött meg Imre.

A másik apásan tette vállára a kezét.

- Egy ártatlan teremtés fizette az iskolapénzem nagyobbik részét. Ha még erre se kapnék észbe, akkor nem lennék gondolkozó lény és nem volna férfi a nevem.

- Mindég szerettelek, de most csudállak.

Pál tovább indult.

- Nincs miért, - mondta. - Hiszen az első jelt épp te adtad nekem.

- Én?

- Igen. Vagy nem karddal vágtad-e le az én halott kis asszonyom fejéről a nászkoszorut? Hát most rajtam a sor. Karddal vágom le én is a gyászkoszorut az én nagyobbik asszonyom fejéről.

Imre sötét csudálkozással meredt a homályos utra.

- Te ösmersz ilyet? - kérdezte.

- Igen, - bólintott Tomory. - Veled együtt, pajtás. A neve: Hungaria. Titokban már rég bünökből fonják a pártáját. A tiszta köntösét áruló kezek gyujtogatják. Elérkezik majd az óra, mikor itt köröttünk lángot fog minden. Elérkezik még a mi időnk, a fekete vőlegények ideje!

Imre a fejét ingatta.

- Én a te magasságodat föl nem érem. Én csak azt érzem, hogy elvesztettem mindent, ami szép volt az életemben. Neked legalább megmaradt a fájdalom, ami fölnemesit. Nekem ennyi se jutott. Az én részem a csömör és utálat, ami lealacsonyit. Ezt nem lehet tulélni.

- Már tul is élted. Hiszen itt vagy.

- Egyedül miattad történt.

- Köszönöm, fiam. - Szólt Tomory megindultan.

Aztán csöndes, lehulló hangon folytatta tovább.

- Ez is az én igazam mellett bizonyit. Alig, hogy az első célod összedült, jött egy másik. Ha kicsi is, de: cél. Másvalakinek a nyugalma. Nem veszed észre, hogy itt már tisztult és nemesedett is az életed értelme? Többé nem te állsz a középpontban. Rajtam kivül pedig vannak, akik még közelebb is tartoznak hozzád. A szüleid. Mernéd-e ugyan Putnoky bátyánk sorsát mérni a te béna apádra? És vajjon, mit felelnél a nagy birónak, ha számonkérné tőled az ő leáldozó napjaik békességét? Meg az életedet, amit nem te vettél magadnak és igy nincs is jogod magadtól elvetni? Azt válaszolnád, hogy csalódtál egy kacér lány szépelgésében? Nem érzed itt, a nagy szerencsétlenségnek ebben a nehéz levegőjében, hogy milyen elégtelen volna a végső kérdésre ez a felelet? Milyen bünös, milyen önző és milyen nevetséges?

Imre hallgatott.

Lecsüggedt fejjel, mélyen magába fordulva haladt a kerti uton. A nyárfa-sikátor végén beszürődött az őszi hajnal derengő rózsaszinje. Egyszerre világossá lobbantotta az ágbogas ösvényt. A fákon ébredő madarak kezdtek csipogni.

A két vőlegény a ház felé tartott.

A pagony szélénél Imre megállt. Megszoritotta Tomory kezét.

- Ez hát az élet. Másokért. - Mondta.

Pál igenlően intett.

- Ez, fiam. Ez legyen az uj törvényed a nagy templombontás után.

- Köszönöm, hogy megvilágositottad előttem.

- Szóval hazamégy?

- Nem. Még most melletted van a helyem.

- Elfogadom.

Pál Imre vállára támaszkodott. Haladtak tovább.

A kastély udvaráról valami nagy feketeség táblázódott eléjük. Széles posztódarab volt az, kiteritve egy lapos kőre. Mellette csöbör, jóféle arannyal és borz-szőr ecsetekkel.

A képiró festette a temető-zászlót.

A leveles diák halkan morzsolta az epitáfium latin szövegét.

»In Paradisum deducant te Angeli...«

A két vőlegény leemelte a süvegét.

IX.

Verbőczyt és Bornemisszát Putnoky mellett találták, virrasztva az égő szövétnek körött.

A lesujtott ember már az ő nyugalmukkal nézett rájuk. Csak a fejét vetette hol a bal, hol a jobb vállára. Ugy, mint az este és azóta folyvást, percnyi szünet nélkül. Mintha egyre köszöngetne.

Pál elfujta a szövétneket. Az ablak-kosárhoz lépett. Kinyitotta a táblákat a rózsaszin virradatba.

Putnoky rekedten kérdezte.

- Te, aki ura voltál, mit kivánsz? Rendelkezz a cimer-vetőim, a szabók, ácsok, sáfárok és a kőszegőim felett. Küldhetsz jelentőleveleket, hijhatsz, akit akarsz. Jövő ilyenkorra talán temethetjük is.

Pál tagadólag intett.

- Nem apám. Én rutnak és kegyetlennek tartom ezt a nálunk divó szokást. Két esztendő is bele telnék, amig elkészülnénk.

- Hát akit tizenkét évig tartanak fönn?

- Mi ne marasszuk erőszakkal azt, akinek el kellett mennie közülünk. Itt a nászkiséret, össze kell hivni őket. Elég lesz gyászkiséretnek. Temessünk a legrövidebb idő alatt.

- Mikor?

- Holnapután.

Putnoky a bal válláról átvetette fejét a jobb vállára.

- Ahogy akarod.

Senki se szólt többé.

És Imre ugy érezte, hogy nagyon jól beillik most a kettő közé harmadiknak.

ÉS MEGMOZDUL A FÖLD...

I.

A szobában vágni lehetett volna már a port. De Lőrinc ur csak folytatta tovább a dulást. Egymás után vert le a falakról minden Zápolya képet. Némelyiket meg is ontotta a balkézre fogott rezes szablyájával.

- Ebanyád cudar! Nesze neked!

Ügyelhetett a két szolga, hogy a vén szittya ki ne dühöngje magát a hordozószékből, ahová most meg a köszvény szijjazta a beteg csontokat.

Mióta a szél elérte, Palota ura nem járhatott ki többé a váradi Hévizekhez fürdőzni. Őszire mindég jobban meg jobban elővette a baj. Sokat szenvedett. Hanem a fiáért még a nyomoruságáról is elfelejtkezett. Tört, zuzott tehetetlen dühében.

A nagy csörömpölésre befutottak a házbeliek is. Imre aggódva karolta vissza a lihegő apját.

- Az Isten szerelmére, mit mivel kegyelmed?

Lőrinc ur azonban büszkén szabadkozott az ölelésből. Mély árkokkal szántott arcából szinte kisérteties fénnyel tüzeltek ki azok a barna szemek. A viasz-szinü ököl a beomlott mellet döngette.

- Próbálgatom fiu, hogy fog-e még ez a fene fringia? Meglékeltem a bestye tótját!

- Ugyan-ugyan! Hisz János nem oka az én bajomnak. Ő ártatlan.

- Csöndesedjék kegyelmed! - esdekelt közbe a nagyasszony is.

De Lőrinc csak harsogott.

- Nekem ugyan be nem fogjátok a számat! Mindég mondtam én, hogy tüzrevaló nép ez a Zápolya! Az apja is az volt. Ezt meg tetejébe rá németbe oltották! Hát még a cifra donnájuk! Első perctől keresztbe akadt a begyemben. Most aztán elbántam minddel! Itt van!

- Itt ám, hogy kegyelmed holtra izgatja magát, meg ez a sok kárbaveszett portéka. A kép semmit se vétett.

- Talán sajnálod? - bőszült fel Lőrinc. - Had ugrom ki ebből a székből, hogy összetapossam a maradékát is! Ne félj fiu! Megfizet érted az apád!

Olyan szomoru látvány volt ez a hetvenkedés, hogy Imrének elszorult a szive tőle. Hanem a váz annál tüzesebben folytatta:

- Megbántottak? Visszabántjuk gyerekem! Keveseltek? Majd én megmutatom nekik, hogy kicsodák a Czibakok! Kiállunk a gyöpre!

Imre tagadólag ingatta a fejét.

- Nem mozdulok én el innen egy tapodtat se többé! Ahol jó az apámnak, jó lesz nekem is. Elgazdálkodok itthon.

Lőrinc meghökkenve nézett a fiára. De hogy annak nyugodt egykedvü volt az arca, csak ráhagyta.

- Ugy lesz minden, amint te akarod. A gazdálkodás ugyan Péter dolga, hanem ha gondolod, vedd át tőle. Én azt se bánom. Ott a dominium, azt csinálsz vele, amit kedved tartja.

Ez volt az a szó, amit Imre várt!

Belevetette magát a munkába, hogy ne lásson, ne halljon tőle. Maga is nekihajolt az ekeszarvának, ha szerét tehette. A szántásból dusan ömlött az ősi föld szaga. Az elszórt magvak vágyó odabujással temetkeztek a televényes hantok alá. A tarló kenyérré zsendült és kendert, lent igértek a végeláthatatlan táblák, mások fázására, mások szükségére.

Igy volt ez jól. Igy kellett lennie. És igy volt egyedül lehetséges.

Lőrinc hagyta különcködni a fiát. Magáén különcködik! Nem marasztotta akkor se, ha vendégek verték föl a házat. Engedte, had szökjék. Megértette, hogy ez a feltört lélek idegenkedik minden kivülről jött dologtól. Menekül ösmerős és ösmeretlen arcoktól, minden hirhozástól.

Imre ugy érezte, hogy a nyomoruságát a homlokára irva hordja és leolvashatja azt onnan akárki. Rettegett, hogy a tegnapját kérdezhetnék tőle, azt a verőfényes, vidám tegnapot, amit a volt-magával együtt ő már befalazott a velezdi kriptába, örökösen.

Mikor az őszi szántás-vetés lemult és a megeredt csirák puha angyaldunna alatt várták a kenyérré létel titokzatos metamorfózisát, Palotán is megszünt a külső munka. A kényszerü tétlenség és saját gondolataitól való menekülés vágya átverte Imrét Kőrösszegre. Előbb csak megmutatkozott s figyelt, mint a veszedelmet fürkésző vad, hogy nem kérdezősködnek-e Csákyék? Nem próbálják-e vigasztalgatni?

Nem. Senki se háborgatta. Csáky ur meleg kézszoritással fogadta, mintha két napja váltak volna el egymástól. A korán értelmessé fejlődött Cilike mellett pedig nem lehetett unatkozni. Imre megnyugodva tért haza s ettől kezdve egyre gyakoribb vendég lett a kőrösszegi várban.

A kislány mindég talált számára valami hasznos munkát. Most a patika-ládát szedték rendbe és a nyáron gyüjtött gyógyitó füveket osztályozgatták.

- Mire neked ez a sok giz-gaz hugom? - jutott eszébe Imrének a kérdés.

A hajadonka elpirult.

- Elárulom, ha nem nevet ki érte.

- Mért tenném? Nem vagyok én olyan nevetős legény!

Cilike huzódozott.

- Van nehány szegényem, - felelt. - Sok köztük a beteg. A paraszt, mig fiatal, nem ér rá magával törődni. Mikor aztán elöregszik, ugyan ki gondolna vele? A tisztátlanságban, meg az egészségtelen házaikban tanyát ütnek a nyavalyák és pusztitanak köztük.

- Te parasztot dajkálsz?

- Nem dajkálom én őket, csak könnyitek a terhükön, ahol tudok. Azok is Istentől lettek, bátyám. Nincs kétféle lélek, higyje el kegyelmed! Akit a Teremtő egyforma embertestbe teremtett, annak a lelkében se tehetett különbséget. Én legalább igy képzelem. Arra is sokszor gondolok, hogy értünk dolgoznak, amig egészségesek. Akkor nekünk kell a bajukban segitenünk.

- Különös!

Imre meglepődve nézett fel.

- Kitől tanultad te ezt a furcsa beszédet?

- Miklós deáktól.

- A Szentkatalin-beli magisztertől?

- Attól. Meg Fülöp atyustól. Mire is mennék egymagam, mikor hármónk se elég ahhoz, hogy segithessünk ugy, amint kellene. De igazán nem nevet ki? - kérdezte Cilike, hirtelen visszafordulva egy nagy nyaláb székfü-avartól.

A nagy komoly ember nem nevetett, bár az arca szokatlanul megelevenedett. Nem látta ilyen élénknek és élettel telinek Cilike, mióta visszavetődött Palotára.

- Te hugom, - mondta. - Én ugyan nem egészen értem az eszedjárását, mert a jobbágy csak jobbágy. Arra való, hogy dolgozzék. Aki meg többre termett közülük, az tanuljon, vagy legyen katona. Nyitva előtte a világ. Hanem abban igazad van, hogy a nyomoruság minden halandónak egyformán nehéz. Ajánlanék neked valamit.

- Hallom, - fülelt a kislány.

- Ha azt hiszed, hogy hasznotokra lehetek, akkor fogadj be magatok közé társnak.

Cilike ugy megörült, hogy a hosszu szoknya méltóságáról is elfelejtkezett. Odaszökött és átkarolta vékony karjaival a szörnyen tekintélyes nagy ember vállát. Hozzádörzsölte az orrocskája szeplőit a bronzbarna archoz.

- Nem tréfál?

- Egy csöppet se én! És hogy lásd a jámborságomat, meg is kérdezlek, hogy mit tehetnék? Valami mást, többet, mint eddig tettetek. Valami maradandót értek tudod, ami ne máról holnapra tartson.

- Oh, - szontyolodott el a kislány, - járt ilyesmi már az én eszemben is sokszor! Váradon bezzeg van Betegedő Ház, poklasok háza, meg a vakoknak teleke. De itt nálunk hiába próbálkozok. Az apám utját szegi.

- Miért?

- Tudja Isten! Ő azt tartja, hogy nem jó a parasztnak kinyitni a szemét, mert hamar elragadják a lovak. Ha a kisujját mutatja valaki, mindjárt a keze után kap. Bölcs szigoruság kell a parasztnak! Igy szokta mondani apa, ha kérlelem.

- Sose busulj kicsim - vigasztalta Imre a hajadonkát. - Mind igy gondolkoznak ezek a régi vágásu emberek. Aztán még itt Biharban csakugyan nincs is mit panaszkodnia a jobbágynak. Ur ahoz képest, amit országszerte láttam. Legalább is, mig egészséges. Hanem a beteg, az mindenféleképpen szánalomra méltó. Arról gondoskodjunk. Kitervelünk valami okosat. És ha nálatok nem is sáfárkodhatunk, hát akkor kipróbáljuk Palotán. Majd enged István bátyám is, mikor a hasznát belátja!

- Nagyon okos tekegyelmed.

- Az, - háritotta el magától Imre a dicséretet. - Olyan bölcs, hogy még azt se ösmerem, amit a markomban tartok. Miféle burján ez, te Cilike?

- »Áldottfü«, bátyám. Gyomorbetegeknek való. Amaz mellette »Álomhozó«. Nagy fájások ellen.

- És ez?

- »Csaba irja.« Sebet forrasztó. Tul rajta »Lépfü«. Zsiger kisebbitő. »Arannyal versengő.« Ez szümölcsre meg viszketéstől ajánlatos.

- Hát ez a furcsa?

- »Borbála füve.« Erysmiumnak is hijják. Mindennél többet érő.

Imre kiejtette kezéből a herbariumot.

- Majd legközelebb folytatjuk a leckét, - mondta. És sietve kiment. Lóhalálban nyargalt Palota felé.

Cilike csudálkozva bámult utána.

Ugyan mit vétett ennek az a száraz kóró...?

II.

Két álló hétig nem mutatkozott Imre Kőrösszegen. Mire megint előkerült, Cilike már rendbe is rakta és föl is cédulázta a füveit.

A kislány nem kérdezte, hogy hol járt, mit csinált, mitől orrontott ugy meg. Amaz pedig nem beszélt róla. Folytatták ott, ahol abbahagyták.

- Te, - szólalt meg Imre, a gyolccsal és medicinákkal teletömött szekrények közt lézengve. - Valami eszembejut most, hogy ezt a nagy patikát látom.

- Micsoda?

- Elég volna ez a sok holmi egy egész Lazaretumnak.

- Hát aztán?

- Épitenünk kellene.

- Esetteknek való házat?

- Azt. Tavasszal nekifoghatnánk. Őszire tető alá is huzhatnánk.

- Fülöp atyus! Fülöp atyus!

A kislány kiszaladt az ajtón. Hozta a mindentudóját. Ragyogott a szeme, mint a kárbunkulus.

Összeültek tervezgetni, eszeskedni. Mindenkinek egyszerre ötlete támadt. A nekivaló mulatságra, mintha megérezte volna, Miklós deák is előkóricált.

Cilike kórházat javasolt, Miklós deák oskolát, a pap meg egyházat.

Imrén állt a döntés.

- No, - mosolyodott el Palota fiatal ura, uj kedvre kapva a csillogó szemek közt, - én majd döntök is. Elfogadom Cilike tanácsát, épitünk ispotályt. A szegényházat megkonstituálom a magam kedvére. Hogy pedig Miklós deák se kopjon ki a mesterségéből, kap oskolát. Tisztelendőséged aztán misézhet érettünk az uj templomában.

- Megépitjük mind a négyet?

- Talán elég lesz két esztendőre, - vonogatta Imre a vállát, álorcáskodó szerénységgel.

Belül azonban nem kendőzte a lelkét látszatokkal. Hagyta, hogy átjárja az a jó melegség, ami ugy elömölte itt a felzsivajló ujongásban, hogy az már majdnem örömnek volt mondható.

- »Ez hát az élet: másokért.« - Hallotta fölcsendülni a saját hangját, valahonnan messzis-messziről.

Rábólintott és meghajtotta a fejét.

- Ez.

III.

De az ötlet nem volt elég. Ide tervek kellettek. Komoly és szakszerü elaborátumok, anyagjegyzékek, rajzok, sőt a leendő intézmények számára szigoru és bölcs, emberséges szabályzatok is.

Csak most szorult egyszer igazán Cilikére Imre. Egész hozzánőtt a gondok nagy közösségében. Valami csöndes, egyforma melegség kezdett langyoskodni a szivében, mint az éledő parázs a rég nem fütött, vén kemencében. Fényes lobogások szelid zsarátnoka. Hanem azért melegség volt az.

Ezen a kislányon nem kellett észrevennie a szoknyát. Azt, hogy más nemhez tartozik, mint ő. Azok közé, akik neki eddig merő csalódást, vagy mély fájdalmu gyászt hoztak.

Cilike elütött minden eddig látott asszonyfélétől. Leginkább még Czibakné nemzetes asszonyhoz hasonlitott természetre, akit anyja helyett nevelő szülejének tisztelt, mióta félárván maradt. Mosolygós volt, mint a nefelejts. Hanem mikor kellett, talpraesett, mint a macska. Ha akart valamit, akkor olyan szivós lett, mint a szijj. Körültekintőbb és eszesebb a kalmárnál. Amellett tapintatos, mint a felcser, aki megszokta folyvást sebesültek közt járni, fájdalmakkal bánni. Imre minden utmutatásának hasznát látta. De azért Lőrinc urat is megpróbálta belevonni a tervezgetésükbe.

A beteg nagyot ámult.

- Mióta ember a jobbágy, te?

Aztán, hogy árnyékot látott a fia homlokán, csak ráhagyott mindent.

- Csinálj gyerekem, amit akarsz. Itt te vagy az ur, te vagy a király. Ha éppen kedved tartja bolondokat tenni, hát akkor megteszed. Punktum. Ami pénz kell, ott az udvarbiró. Adjon korlát nélkül. Ha szükséged lesz rá, hajttasd fel a kőszegőket, ácsokat, vasverőket. Fölforgathatod azt is, ami még lábon áll. Nem kérdezem. A tiéd.

- Igazán megengedné kegyelmed? - sugárzott Imre.

A vén medveölő a lábához kapott. Oda, ahová a saját nyomorusága nyilalt.

- Meg, meg. - Bólintott. - Az minden, amit kivánok, hogy a köszvényesekről se felejtkezzetek meg. Elkelne egy hajlék a Hévizek mellé!

Megindult az építkezés, nem is négy helyt, mint azt előre tervezték, hanem ötfelé egyszerre. A Várad melletti »bányákat« csakugyan az Uristen is a mindenféle csuzos-zsábás bajok ellen teremtette. Ott verték a vályogot hozzá.

Imre most már egész kisajátitotta a hórihorgas Miklós deákot.

- Jaj, hugom, - mondta, - a regulák is szükségesek ám! Ki kell azokat dolgozni előrelátóan.

- Hogy a nép vigabban cipelje a kutyasor igáját! - morgott a diák.

- Hogy megtanuljon Istent félni és a gazdáját tisztelni! - pattant vissza Fülöp.

Amazok ketten nem elegyedtek a vitába. Megszokták kis koruktól az egyik izgágaságát épp ugy, mint a másik kegyes szigorát.

IV.

A termés szokatlanul rossz és a tél szokatlanul kemény volt. A környék zsellérnépét éhinség fenyegette.

Imre hát megnyittatta a magtárakat és gabonát osztatott a jobbágyok közt. Arra se nagyon nézett, hogy kőrösszegiek is találtak témferedni a palotai szekerek közé. Mindegy! A szenvedés egyforma.

Jó megelégedéssel lehetett aztán résztvenni a közös örömekből. Fülöp atya és Miklós deák nagyra voltak a végzett dolgukkal. A pap lenyomta Imrét egy székbe és mialatt Cilike az olajmécs mellé ült kötözőkendőket szegni, diadalmasan olvasni kezdte:

- »Az ispotályban épp ugy, mint egyebütt, Isten fölségét dicsérni kötelesek mindenek. Aki nem imádkoznék, ilyen pogányt egyet se tartsanak köztük. Ha valaki elfelejtette volna a kereszténi parancsolatokat, napot kell számára hagyni, hogy fölokosodjék. Ha nem akar okulni: el-kiüzessék!«

A diák belevágott.

- Ez itt fontosabb! Meghagyja, hogy: »Az udvarbiró fekete szabásu posztót köteles csináltasson minden férfinek és asszonyi állatnak, akik a házakat és oskolákat lakják.«

- Köteles?

- Persze. Ne szakitson félbe tisztelendőséged, mert még egyéb is van itten! Hogy azt mondja: »Egy hosszu szoknyát, kétszer cipellőst, fehérgunyát emberségeset, azonkivül süveget, szijövet, asszonynak és leánynak két előkötőt az ő módjuk szerint, továbbá két pénzes fedelet fejre, leányoknak hajfonót és egy paraszt pártát köteles adni az ur.«

- Köteles? Kö-te-les?

Imre legyintett.

- Hagyja atyaságod. Megadom. Regulánál nem a szó a fontos.

A deák folytatta.

- »Aki meghal, annak csináltatni fognak inget bokáig, abba temessék, ne mint kutyákat szokás, pőrén. Hanem emberjog szerint! Aki koldul ezentul, az uraság szégyene. De valamikor ünnep, vagy módos vendég gyön a palotába, minden azilum két bentvalót persellyel odaküldjön, hogy az urnak alkalom adassék tartozását a sanyaru néppel és a nép gyermekeivel szemben pénzben is megadózni.«

Fülöp páter tüsszentett is, köhögött is egyszerre, ugy torkára szaladt a méreg.

- Hallja-e kend!...

- Megálljon reverendisszime! - háritotta félre amaz. - Még nem tartok a végén. Itt van az is, hogy: »Ünnepekkor és szent Imre, meg szent Cecilia napján minden napra minden hajléknak három rend ételt tartoznak osztani és ezenkivül is bárányt, tyukot, hat-hat icce bort, valamint tiz-tiz icce sert, szalonnát, zsirravalót bővesen. És az ételek mindenestől savasak-borsosak légyenek.«

- Hát egy kis sáfrány nem kéne, amice?

Most már lecsapott Fülöp atya ökle az asztalra. A pergamen-ember lángot fogott szent haragjában.

- »Köteles?« »Tartozik?« »Emberjog?« »Megadóztatni? « Miféle szavak ezek itten, diák? Kinek parancsolgat itt kend? A kutyájának! Meg aztán micsoda hivság ez, hogy mind csak a bendővel és a külsővel van a regula tele?

- Gondoskodott atyaságod a szent kenetről helyettem is. Mert az mindég kéztől találkozik, ha a népet inkább jóllakatni kéne!

- Kéznél bizony! - villámlott a páter. - Be is redigáltam ide ebbe az irásba! Hogy azt mondja: »Az udvarbirák gondot viseljenek a kegyelemben alapitott hajlékokra! Valamikor bemegyen oda az udvarbiró, mindég szembe legyen a főgondozóval és megértse tőle, hogy a népek és az ő gyermekeik vasárnap oltárhoz eljárnak-e? Aki nem jár, kézi kalodába köttessék láncon, ami a hajlék előtt van, ha aki oda el nem fér, az köréje istenesen. Két napokig is tartsa ottan és egzaminálja a kereszténységből és aki nem jobbul, mindenestől el-kiüzessék minden jóból és rendből. Ezért kaloda légyen minden hajlék előtt tizenkét pogányra való és azon vasreteszek légyenek és lakatok tizenketten, erőben. Aki a paptól az ur hire nélkül bucsut venne, az fejének vesztésével menjen a kárhozatba.«

Fülöp atya büszkén nézett körül.

Imre meg nem állta, hogy el ne mosolyodjék a két ember buzgólkodásán. Bár valami furcsa kis keserü iz visszafanyarodott a szájára. Maga se tudta, hogy miért.

De Miklós deákot elfelejtette megmarasztani azon este.

V.

Rövidesen elmult aztán ez a rossz érzése is. A munka megkezdődött. Imre naponta kijárt a szikkadó épületfalakhoz és a készülő dolgok megelégedettsége kisodort belőle minden visszás gondolatot. Nézte a cseréptetőnek támasztott és már készre faragott kapubálványokat.

> »Anno Domini 1514. Szent István havában
> Isten dicsőségére«,

igérték a rézből kivert, mives cirádák.

Husvét táján majd helyükre kerülnek azok is és előbbre egy lépéssel az uj cél.

Imre lassu léptekkel poroszkált vissza a kastély felé vezető uton. A langyos tavaszi szél körülsimogatta, megborzolta a haját. Ez jól esett, mint a gyöngéd cirógatás.

Egyszer csak hirtelen megállt.

Arra eszmélt, hogy fütyörészik.

Nem valami harsogva ugyan, nem kitörő kedvvel, mint hajdanában, de azért mégis fütty volt az fütty! Önmagától jött és önmagáért való.

Meghökkent.

Gyorsan, egyfutással végignézett, befelé.

Mi történt vele?

Hova lett a nagy fájdalma, ami egy párnán hált, egy pohárból ivott, egy tányérból evett eddig vele?

Nem érezte.

Erre nekibátorodott és becsukta a szemét. Kimerészkedett egy próbatevő szót. Azt a szót, ami az életénél is többet jelentett számára valamikor:

- »Borbála!«

Valami fölsajdult benne tompán, halkan. Aztán csönd lett.

Imre elgondolkozva ingatta a fejét. Igen, hordja még a sebet. De ez nem tüzel, nem tombol és nem követelőzik többé, mint mikor hazajött. Ide, az öreg szülőkhöz, a népe, az ő dolgos és józan parasztjai közé, maga is parasztnak.

Paraszt!...

Ez a szó most egyszerre nagy és tág értelemre nyilt benne. És világitott, mint a fölvirradt horizont.

- Az én népem, - mormolta megindultan.

S a szeme messzire bámult.

Ezen az éjjelen ugy aludt, mint azóta se, hogy hazulról elkerült.

VI.

Lőrinc ur szavának állt. Az egész épitkezés alatt egyszer se kérdezte meg, hogy mennyi pénzt fizetett ki az udvarbiró, micsoda irtást müveltek az erdőn, mi követ hordtak el a kőszegők a bányából, mi vasat dolgoztak fel a kovácsok a tárházakból és hogy hány jobbágyot von ki Imre a mezei munkából.

A falak gyorsan nőttek és 1514 husvét vasárnapján Fülöp atya ünnepélyesen feláldhatta a föltámadt Jézus nevében a kész hajlékokat.

A Lazaretum nyomorultjai már az ősszel beköltöztek a nekik épitett fészekbe. Az ispotályba is felvettek minden jelentkezőt, senkitől se kérdezve, hogy kifia és honnan került. Elég ajánlás volt a nyomoruság.

Hogy Miklós deák meg a páter házi törvényei egyaránt érvényesüljenek, Imre a maga is rokkant Sebőt tette meg a Lazaretum főgondozójának. A legény ugyan eleintén vonakodott az uj hivatalától, de csakhamar rájött, hogy jó oldala is van a mesterségének. Kommandirozhatta a gondjára bizott »legénységet«, katonás fegyelemmel.

Akadt dolga elég. A szigoru jobbágytörvények nem sok különbséget tettek bün és büntetés közt. Legföljebb a deres meg a cigány hóhér közt engedtek válogatást. Az itélet olyan volt, mint a földesur, aki gyakorolta.

Biharban ugyan általában jól ment dolga a parasztnak a tulnyomóan liberális gondolkozásu főurak dominiumain, hanem azért itt, a jobbágyság Eldorádójában is akadtak kivételek, akik siettek kipótolni, amit a többiek elmulasztottak. A Zólyomy urak kemény marka messze hiressé tette Székelyhidat. És Kőrösszegen se panaszkodhatott unalomról a hóhér. Ami mulasztást Czibakéknál észre se vettek, azért odaát már puffogott a deres. Főképp mióta Miklós püspök kivonult a dominiumból.

Áldhatta Cilike az Imre ötletét! Mert a Lazaretumba épp az ő birtokukról került a legtöbb csonka-béna. István ur nem sokat tréfált, ha a népét valami rendellenességen érte. Kérlelhetetlen szigorában egykettőre kész volt a véres itélettel.

- Bizony bátyám, - mondta a lány, mikor egy délután éppen a menházak látogatásából jődögéltek vissza Palotára - néha rá se ösmerek az én jó apámra. Hozzánk olyan szelid, mint a kezes bárány, de a parasztra a legkisebb moccanásért is rábőszül.

Imre igyekezett megnyugtatni a hajadonkát.

- Te meg, látod, jóváteszed az ő szigoruságát. Ami sebet Csáky-kéz ütött, Csáky-kéz gyógyitja helyre. Hálásak is neked érte a szerencsétlenek.

- Igen, - hagyta helybe Cilike, a karján tartott bokrétát nézegetve. - Még virágot is adtak szegények! Pedig nehezükre eshetett a hajlongás. Annak, aki az ibolyát szedte, fél lába volt. A másik meg a fogával kötötte a háncsot a csokorra.

- Fogával?

- Igen. Egy keze sincs. Csak mint a dobverő a két karja. Az kétszer szökött el tőlünk Kőrösszegről. Mikor apus visszahozatta, én épp a donjon ablakában álltam. Hallottam, amint hóhérolták. Álmomban is fölriadok néha arra a szörnyü hangra!

Imre adós maradt a válasszal. A kislány se szólt, csak sóhajtozott. Jó darab utat tettek meg igy némán, mire megint felemelte a fejét.

- Féltem, hogy egyszer még valami baja lesz ebből a nagy szigoruságból!

Már alig egy kőhajitásnyira jártak Palotától. Az emelcsős kapun éppen most lovagolt be Csáky István.

- Bizonyosan a Budáról való ajándékokkal siet - derült fel Cilike és élénken tette hozzá:

- Igyekezzünk mink is, bátyám! Látni szeretném, hogy kinek mit hozott.

Imre elől engedte a hajadont. A kastélyban előbb himes csuprot kerestek a virágoknak. Bevitték a kápolnába, Szent Cecilia ezüst-hárfát pengető szobra alá. Péter örvendeztette meg vele a Czibak-ház eleven szentjét, a Lazaretum fölavatása napján.

VII.

Csáky ur lelomolt ezalatt. Szét is osztogatta az ajándékait. A nagyasszonykának tizenkét rőf gubás tafota került, egy uj nyári subára tellő. Lőrinc számára egy menyecskeformáju ezüst bilikom akadt a tarsolyban.

A vén szittya nagyot nevetett a csintalan holmin. Azt bizony a régi virtusához találta szabni az ördöngős szomszéd! Teli állapotban nem lehetett kitenni a kézből, mert a kerek ezüstrokolya volt a pohár öble, talpa meg semmi. A rubin-szemü asszonyság csak foggantyunak szolgált, mint a csengő nyele.

Imre egy szép abroncsgyürüt kapott, táblás gyémánttal, meg zománccal ékeset, kisujjra valót. Hozzá ugyanolyan mákfej forma mentegombokat, tizenkettőt. Péter egy módos és evő-eszközökkel, hajfésülő szerszámokkal ellátott kocsiládát, kordoványbőrrel szépen bevonva s rézpántokkal megveretezve. Ezüst kulcs járt hozzá.

Mikor már mindenki elörülte a maga örülnivalóját és a fiatalok levonultak a kertbe labdázni, Lőrinc a medvebőrös padon ülő szomszédhoz fordult.

- Hát aztán mi hir Budán? - tért a velejére.

Csáky ur vállat vont.

- Megbolondultak. - Felelt kölletlenül. - Hushagyóra keresztet hirdetett Bakács, azóta hemzseg a sok kolduló barát, bocskoros nemes, hajdu és paraszt. Még a polgárok is megmozdultak. Az egész világ kruciátus lett. Olyan gyülevész népség, amelyik a nevét se tudja becsületesen kimondani.

- Nono! - érdeklődött Lőrinc.

István rábólintott.

- Pedig ez igy van. A »crux«-ot »kuruc«-nak ejti. Rajta is ragadt, hogy »kuruc«.

- Hejnye az istenfáját! - nevetett Lőrinc. - Ugyan mire kell a »kuruc« Bakácsnak?

- Kapisztrán Jánost játszik. Ugy gondolja, hogy ez majd jobban sikerül, mint a pápaság.

- Már meg pápa akart lenni a rotipár? No né! De kinyilt a pislája! Nem elég a biboros herceg-primásság?

- Nem annak semmi. És hozzá kishijján be is ütött a dolog. A cambrai ligához huzó biborosok le akarták tenni Gyula pápát a pisai zsinaton. Bakács volt a főcsahos.

- És letették?

- Várjon csak kegyelmed! - intett Csáky. - A biborosok hajbakaptak időközben, Bakács erre fogta magát, otthagyott csapot-papot és átszegődött dühös Gyula-pártinak. Bevonult Rómába olyan fénnyel, hogy beleszédült az egész lateráni zsinat. Mert ott meg az gyülésezett.

- No - dörmögött Lőrinc. - Ugyan mit szólt Őszentsége ehhez a Pálfordulásához?

- Nem sok ideje maradt a diskurálásra. Elpatkolt hamarosan. Képzelheti kegyelmed, hogy Bakács se volt rest! Dologhoz látott azonnal. Megoldotta a zacskót és hullatott olyan arany-esőt, amilyet még nem látott pápaválasztó conclave! Tiszta csuda, hogy ennek ellenére is alul maradt. X. Leó legyürte.

- Ejha! Derék legény lehet az a tallján!

- Emberére akadt ezegyszer a rotipár, annyi bizonyos. - Mosolyodott el Csáky. - Amellett észben se marad mögötte. Ugy elbánt Bakáccsal, mint a pinty! Kinevezte konstantinápolyi patriárkának és adott mellé egy nagy ménkü ólompecsétes bullát, hogy hirdessen keresztet és foglalja el magának az uj méltóságát: a töröktől... Igy sikerült Őszentségének lerázni egy csapásra mind a két ellenségét!

- A mi nyakunkba!

Lőrinc ur nyugtalanul kezdett fészkelődni.

- Na, gondolom, hogy a polyákot azonmód kilelte a hideg a háboru szelére!

- Sose lelte biz' azt. Sőt a bokáját is összeverte. Mert neki meg vezéri kardot, süveget küldött a pápa.

- Vezéri kardot? Annak a turós zacskónak?

Lőrinc ur bosszusan dörgölgette az orrát.

- Mégis bolond a digó!

- Dehogy bolond, dehogy! Tudta az jól, mit csinál.

- És a polyáknak volt képe elfogadni?

- Eszébe se jutott, hogy két kinálást várjon. Hiszen a vezéri méltóság mellé kétezer aranyat is küldött Őszentsége! Meg ötezer font salétromot, ezer font ként és ezer font puskaport.

Azonfelül ágyukat, buzát, árpát. Kézzelfogható dolgok ezek mind, bátyám! És Ulászló meg is fogta őket. Lezabolt, mint rendesen. Mikor aztán zsebrevágta, ami vágható, akkor egyszerre eszébe jutott, hogy ő épp a minapában kötötte meg öt esztendőre a fegyverszünetet a törökkel. Igy hát ő nem csinálhat semmit.

- Nem ám, mert neki kellett volna kiállitania a sereget!

- Persze! - bólintott Csáky. - A rotipár sietett is megvigasztalni a királyt, hogy egyet se busuljon a zsoldosok miatt! Eligazitja ő az egészet, csak rá kell bizni. Ugyis tele az ország a sok akasztófa elől bujdosó jobbággyal, hajduval és szegénylegénnyel. Itt a bulla, ki kell hirdetni nekik a szent keresztet általános bünbocsánattal. Majd jönnek arra! A polyáknak megtetszett az ötlet. Ni, hogy ő erre nem gondolt! Hamarosan dobzsét kurjantott, Bakács pedig meghirdette a keresztet.

De már erre meghökkent Lőrinc.

- Fegyvert? A zsiványok kezébe? - mordult el dühösen. - Megveszett ez a Bakács? És az urak mit szóltak rá?

- Sejtheti kegyelmed, hogy nem nyelték le szárazon. Telegdy, a kincstartó meg is mondta, hogy könnyü ezt a csürhét Isten nevében összecsőditeni, hanem ha az egyszer fegyvert érez a markában, szétverni annál nehezebb lesz! Csáky Miklós püspök bátyám meg nekiment a polyáknak. Mi dolog, hogy magyar sereget vigyenek a törökre, mikor békeszerződés van köztünk? Gyalázat! Ne kötötte volna meg az egyezséget, ha támadni akar!

- Ez az igazság! - ütött a combjára Lőrinc. - Az adott szó nem játék, még akkor se, ha a kontyosnak adtuk. Erre tudjon valamit őeminenciája!

- Hát tudott.

- Mit?

Csáky kölletlenül legyintett.

- Jót nevetett rajta és mindenkinek igazat adott. Hogy a pápa fején találta a szöget, rá kell menni a törökre, addig, amig lehet, mert különben majd ő jön ránk. Itt a legjobb alkalom most, mikor Szelim megölette Bajazidot, aztán a két testvérét, Korkudot és Achmedet. Forrong az egész Törökország. Ugyan mire várnánk még? De amellett Telegdy urnak is igaza van, hogy a kruciátusok féken-tartandók. Azon képpen Miklós bátyámnak is, hogy szerződést szegni nem szabad. Ezt a sok igazságot mind teljes mértékben érvényesiteni pedig nincs csak egy expediens.

- Micsoda?

- Az, amit ő csinált. Hogy meghirdette a keresztet. Igy az ország nem tör egyezséget, hiszen a keresztes had nem magyar, hanem pápai katonaság!

- És Ulászló?

- Egyszerüen leteszi a vezéri süveget, kardot. Bakács majd kerit helyette egy alkalmatos embert, aki erős kézzel fékentartja a sereget. Ennyi az egész. És mind jóljárunk. Ha a keresztesek győznek, megszabadultunk a török bajtól.

- Aztán ha forditva esnék?

- Akkor megszabadultunk a vágáns népünktől.

Lőrinc fejcsóválva dünnyögött maga elé.

- A bagoly rugja meg a csavaros eszejárását! Ezt ugyan kitalálta!

István szomszéd a vállát vonogatta.

- Ki bizony. Neki is látott Bakács vezért keresni!

- És talált?

- De még milyet! Ezt hallgassa kegyelmed, mert ilyet nem evett! - Mérgelődött Csáky s a megoldott majc-övét kardostól az asztalra csapta. - Az ember maga se tudja, hogy nevessen-e, vagy dühöngjön rajta. Képzelje, valami székely katonát fogott a rotipár a végházakból! Dózsa György a neve.

- Dózsa? - majszolt Lőrinc a különös néven. - Dózsa!...

- Az.

- Sohase hallottam hirét.

- Én igen. Miklós bátyám beszélt róla. Tizenhárom nyarán, mikor Zápolya Szerbiában elverte a törököt, vele járt ez is. Közönséges hadnagy volt akkoriban a székely lovasságnál. A harctéren kapott kapitányi rangot és ugy maradt vissza Nándorfehérvárban, zsoldos szolgálatra. Na, most mit szól ehhez?

- Mihez?

- Hát hogy ilyen szedett-vedett népre biznak nálunk vezéri süveget!

Lőrinc rosszalólag sodorgatta a bajszát.

- Azt öcsém, hogy elfajzottunk egész. Nem értem, hogy került ez az ember Budára?

- Ugy, - felelt Csáky, - hogy Szendrő átellenes Nándorfehérvárral. Az meg török kézen van, mint kegyelmed tudja.

- Tudom.

- Egy idő óta lovas szpáhik táboroznak benne. Legutóbb Erded bég volt a vezérük. Fene kötekedő firma. Ez azzal mulatott, hogy ki-kilovagolt a két vár közti mezőre és párbajra hivta a magyarokat. Hanem a vállalkozókból kifogyott lassacskán, mert minden ellenfelét sorba levagdosta. Hushagyó kedden is, mint rendesen, kiállt a török. Ott hetvenkedett. Böcsmérelte a »gyáva gyaurokat«, amért egy farsangi tánctól is elbujnak féltükben.

- Hogyazistenfáját! - vakkant el Lőrinc. - És nem akadt, aki betömje a száját?

- Várjon kegyelmed. - Emelte fel István a mutatóujját. - Még nem értem a végére. Hogy a kontyos ott acsarkodik, ez a Dózsa épp a várfalon áll. Nézi a le- s felnyargalászó törököt. A bég is meglátja őtet. Ráhörken.

- »Hallod-e, Gyurka néni! Aztán te mért nem huzol szoknyát?«

Dózsát elfutotta a tüz.

»Megsugom, ha bevársz«. - Mondja.

A török nevetett. Megáll a lóval.

»De akkor nagyot ugass ám, kutya gyaur, mert én kicsit nem hallok!«

»Már pedig ezt meghallgasd, kontyos! Mohamed apádnak üzenem a paradicsomba!«

»Ebanyád! Gyere no!«

- A székely nem kérette magát. Egy-kettő ott termett. Tagbaszakadt óriás a bég, amaz gyereknek látszik mellette. A pallosa akkora, hogy más sokallaná két kézre. Amellett talpig páncélban. Ennél a Dózsánál egy görbe huszárkard. A sisakját is a hóna alatt viszi, hányaveti módon.

- Ejnye! - izgult Palota ura.

Csáky csak az ajkát biggyesztette.

- Ugyan, ugyan! Sose féltse azért kegyelmed. Nem virág-házban nőtt az, hanem a parlagon. Ő maga is feldöntött a vállával egy faistállót, amit hat legény feszitővasakkal se birt megemelni.

- Akkor jó, - biccentett Lőrinc. - Folytassa öcsém, mert pogányul érdekel a dolog.

Csáky a pohár után nyult, nagyot huzott belőle, aztán visszatért a históriára.

- A török bámulja a fedetlen fejü székelyt. Vigyorog. Látja, hogy egy csigafürt kanyarodik a Dózsa homlokára. Rábök az ujjával:

»Azt a malac-farkat meg lenyesem a fejedről, hogy legyen mit szopjál odaát!« Azzal emeli is a pallost. De a székely se röst. Elébe vág. Egy szemvillanás és repül a török páncélos karja, bennevalóstul. Jó Erded bégnek az álla is leesett meglepődésében. Sehogyse értette a dolgot.

- A seb egye meg! - pattogott Lőrinc. - Pedig elég értelmesen megmagyarázta neki Dózsa!

- Bizony, - rázta a fejét Csáky. - Nem sokat tanácskozott őkelme! Rábizta az illő felvilágositást a hetedik paradicsom hurijaira. Ott több ideje lesz a töröknek társalogni.

- Levágta?

- Le azt. A második csapás már a bég kopasz fejének szólt, és az szép engedelmesen el is indult a fentőre, a levágott kar meg Budára. Ulászló örömében rögtön bele is hirtelenkedte a Dózsa-cimerbe. Az embert sarkantyus vitézzé ütötte, aranylánccal, biborruhával fölékesitette, lovagi rendbe emelte és megajándékozta egy negyven kapuból álló faluval. Szép, hogy ráadásul szentté nem avatta.

Lőrinc kézzel-lábbal helyeselt.

- Dejszen öcsém! Rászolgált, amint hallom! Meg kell becsülni az ilyen embert. Mátyás is igy tett, azért dicsekedhetett Kinizsy Pállal!

- Nono! - fanyarodott el István. - Sohase volt jó az a hamari munka! Nem szabad a szerencselovagok számát oktalanul szaporitani a tradicionális rend sérelmére. Hagyni kell mindenkit a maga-szőrüek közt, mert ranggal nem mindég jön meg a méltóság!

- Aki egyszer megállta a sarat, megállja máskor is! - vette pártul Lőrinc a török-ölőt. - Én azt gondolom, hogy nyugodtan befogadhatja a rend Dózsát. Nem fog ránk szégyent hozni.

- Nem ám, mert már rég megtette.

- Mennyiben?

Csáky rosszkedvüen babrált a medvebőrtakaró puha szálaival. Szája szeglete lefelé görbült.

- Miklós bátyám ösmeri az atyafit. Azt is tudja, ami hir Budára nem hallatszott el.

- Micsodát?

- Hogy Erdély nyilvánságos rablója ez a jött-ment. Medgyesen kirabolta a szász vásárosokat, egy csomót meg agyonvert közülük. Ahány rebellió, abban mind benne uszott fülig. Lázitotta a székelyeket, máskor pedig a szászokat. Amerre járt, ott fü nem nőtt egyhamar. Miklós bátyám le is pocskolta szemtől-szembe, azon aranyláncosan, sarkantyusan, ország-világ előtt. De mit ért az már?

Az ujságolás félbeszakadt. Égő szövétnekkel a nagyasszony lépett a szobába. Mögötte Imre, Cilikével. Tere-fere közben egész besötétedett odakint.

Lőrinc kölletlenül csóválgatta a fejét.

- Kár, - szólt befejezésképpen. - Elfajzottunk, no! Elfajzottunk. A hősökből dúlok lesznek és a haramiákból lovagok. Nem ismertél te Erdélyben valami Dózsa Györgyöt? - fordult a fiához.

Imre meglepődve tekintett föl.

- Hogyne ismertem volna! - felelt. - Mért kérdezi apám?

- Szeretném tudni, hogy igazán olyan nagy zsivány fajzat-e?

- Zsivány...!

A fiatalember méltatlankodva ráncolta a homlokát.

- Ember az bizony a legjavából. Mustránák való székely!

A két ur egymásra csudálkozott. Elnémultak.

A nagy csöndességben csak a nászukat tartó varjak rekedt károgása hallatszott.

VIII.

Imre siettette most már a többi épületek befejezését is. A váradhévizi fürdőház, a templom és az iskola még felében-harmadában állt.

Hanem az emberek egyszerre mintha immel-ámmal kezdtek volna dolgozni. Miklós deáknak is alábbhagyott a tüze. Morgolódva és szimatolva járt-kelt a kőrakások közt. Ha beszélt hozzá Imre, türelmetlenül felelgetett, s ha szerét tehette, ugy intézte hogy a süvegét megbillentenie se nagyon kelljen, köszönésre.

A fiatal ember nem sok ügyet vetett rá. Hagyta, hogy kölletlenkedjék a parasztjai közt. Ő maga inkább azzal törődött, hogy ujabb csapat jobbágyot szabaditson a mezei munkától az épitkezéshez.

A parasztok elő is kerültek. De ebből a segitségből se lett sok köszönet. Miklós deák addig-addig őgyelgett a munkások közt, mig egyszer csak megálltak a dolgozó kezek. A jobbágyok összedugták a fejöket és sugtak, bugtak. Aztán elkezdődött a szivárgás a köleséri gyülekező tábor felé.

Imre senkit se marasztott. Ő a palotai szántásból csak a mozgalom jelvényét látta. A keresztet. Sokkal szentebb volt előtte, semhogy ellene szegülhetett volna. Pedig a legjava munkásait vesztette.

Maradt a maradék néppel és folytatta lassabban, amit annyi tüzzel kezdett.

Mikorra a falak vállmagasságba nőttek, hirtelen megmozdultak a telkes jobbágyok is. Napokon át lehetett látni, amint kisebb-nagyobb foltokban vonultak, dudaszó mellett, kurjongatva a palotai uton.

Mostanra már Kőrösszeg alatt is volt kuruc-gyülekező tábor.

Csáky ur bosszankodott is eleget.

- Lenézni se esik jól az ablakomból, - pattogott Imrének. - Addig, hogy egy nap elunom a komédiát és szétverem az egész hordát.

A fiatal ember a vállát vonogatta.

- Had menjenek bátyám, én nem ellenzem. Harcos nép ez. Kell a vérének a mozgás, meg a veszedelem játéka.

- Vagy a deres öcsém. Mig nem késő az is!

De a kurucok egyre gyültek. Dózsa meg, egyre növekedő hadával, a Rákoson gyakorlatozott.

Kezdtek az országban különös hirek keringeni. Hogy a sereg nem is akar a törökre menni. Hogy a barátok a főpapok ellen lázitják a népet. Hogy az udvarnál se nézik már jószemmel a sok összeröffent parasztot, bocskoros nemest és az elégedetlen alsópapságot. Küldenék őket haza, kápsálni, meg a földet munkálni. Mert igy mind éhen vesznek. A katonák zsoldjára nem telik. Pedig a tarisznyákból kifogyott a »hazai«.

A sereg éhezik. Dózsa rekvirálással próbál segiteni a bajon. A fegyveresek hol itt, hol ott csapnak le egy-egy főuri birtokra. Szedik a dézsmát. Ahol nem adnak szépszerével, onnan erőszakkal viszik.

Az országnagyok persze tiltakoznak. Feloszlatják Dózsa seregét. Bakács visszahirdeti a keresztet, sőt egyházi átokkal fenyegeti meg azokat, akik ezután is fegyver alatt maradnának.

Csakhogy Dózsa fütyül most már a »felső« parancsra. Ő a seregét kiképezte, elrendezte, fölszerelte. Eb ura fakó! Vele ugyan nem járatják a bolondját. Ha egyszer a seregek élére rendelték, akkor ő vezér, az emberei meg katonák, akiknek rajta kivül más nem parancsol. Ha éhesek az urak, hát fogják meg az eke szarvát maguk!

Az urak megdühödtek erre a kurta-furcsa válaszra. Feleletképp hazarendelték a jobbágyaikat. Dehiszen beszélhettek már azoknak! Senki se hederitett rájuk.

No, aki nem jön a hivásra, majd jön fenyitésre!

A nemesi kastélyok udvarán munkába állt a deres, meg a hóhér. Elkezdődött az otthon-maradtak kinzása, sanyargatása és az indulni akarók bebörtönözése.

Erre aztán csakugyan megmozdult a paraszttábor. Az otthoni botütésekben hirtelen sajdult fel évszázadok keserves szenvedése, jajja.

- Ha ti igy, mink még igyebben!

A kuruc sereg dulni, rabolni kezdett. Ráébredt, hogy valahára fegyver van a kezében s hogy az a fegyver: hatalom. Élet, halál, minden.

A békés Palotára kevés hir jutott el a távoli borzalmakból. Ami eljutott is, azt se igen hitték.

Mesebeszéd!

Folytatták a munkát, hogy az aratás be ne érje.

Hanem mikorra épp az ácsok felhuzták volna a kész födélszéket, egyszerre vándorló papok lepték el a környéket.

Kőrösszeg határába is vetődött belőlük egy.

- Mihály, a köleséri pap! - magyarázta Miklós deák és a parasztoknak megvillant a szeme.

Hogyne villant volna! Mikor olyan igazságokat hirdetett ez a pap, hogy a föld a népé, aki megmunkálja. Hogy szabad hazának szabadok a fiai. Nincs ur és nincs jobbágy. Csak emberek vannak.

Meg hogy Dózsa György a nép vezére.

Föld! Szabadság!

Ebből megértett a paraszt mindent, amit eddig szavakba önteni se tudott. Hosszu századok gyötrelem-öröksége, fojtott ösztönössége rádöbbent, hogy él s hogy ennek az életnek minden lehetősége Dózsa György.

És egy napon Biharban is felharsant a jelszó:

- Fegyverre kurucok!

A földmunkások vállukra vetették a kaszát, a kőszegők a csákányt, vasasok a pőrölyt és megmozdult az ősi föld.

IX.

Palotára lovas érkezett. Imre hallotta az emelcsős kapu láncainak csörömpölését, mikor leeresztették. Csáky volt a jövevény.

A komoly, megfontolt és mindég egyforma kedvü főurnak szokatlan tüzben égett az arca. Alig vett annyi időt, hogy parolát nyujtson az üdvözlésre, szökött le a nyeregből.

- Na, öcsém, - szólt, - hát igazam volt-e, mikor az öklöm szorongattam, ahelyett, hogy mint te, a mennyei mannát lestem volna?

Imre elcsudálkozott.

- Nem értem, mire céloz kegyelmed.

Csáky egy négyrét hajtott levelet teritett a lugasasztalra.

- Sokszor rágtátok a fülemet Cilával együtt, hogy mért vagyok olyan kemény a bitang paraszt-jaival! Most aztán itt van ni! Kellett nektek szarvat növeszteni a buta fejökre! Fegyvert a kezükbe! A hires Dózsád ütközetre vitte a hordáját bent az országban, még mielőtt egy irmagja törököt szagolhatott volna! Ne, ha nem hiszed!

Oda fricskázta a levelet Imrének.

De az nem nyult utána. Egy kicsit megpilledve nézett a vendégre.

- Belső háboru? - kérdezte.

A szomszéd elmosolyodott. Hideg megvetés gunyolódott a szája szélén.

- Ördögöt! - felelt. - Csak egzekució. A sánta Báthory meg Miklós bátyám szétrugták a nagylaki Maros-gázlónál az egész szemétdombot.

- A csanádi püspök?

- Igen.

- Dózsa seregét?

- Ej! Sereg! Horda az öcsém. Kóborol, mint csikasz a lápon. Megugrott az első puskatüzre. A többit pedig, ami maradt, majd elintézi a deres, meg a cigány. Kár a becsületes kard az ilyen munkára.

Fölényes és biztos csengésü volt ez a hang, hanem azért Imre sehogyse tudott belenyugodni. Egyre a kastély nyitott ablakai felé révedezett a szeme, ahol az anyja épp a betegszoba faggyas kendőit szárogatta.

Az a gyenge kis öregasszony és az ő székbe szögezett nagybeteg apja, meg a többi bárányai, nagyon is a felelősségére sulyosodtak.

Elborultan fordult István urhoz.

- Mikor kapta bátyám ezt a levelet?

- Alig egy órája. Kata hugom küldte. Jaksics Péterné, Nagylakról. Staféta hozta, staféta vitte a gratulációmat is. Csak azt irtam meg, aztán jöttem hozzád. Gondoltam, jó szomszédok közt sohase elég sürgős a jó hir. De ugy látom, hogy magam maradtam az örömmel. Mi bajod? Talán vackorba haraptál?

Imre a vállát vonogatta.

- Az, bátyám, hogy kár volt olyan nagyon sietni a gratulációval! Közelebbről ismerem én Dózsát, mint kegyelmed! Ha ővele egyszer ennyire haladtak a dolgok, akkor aligha is fognak azok megállni a nagylaki gázlónál.

- Hanem!

- Én a második, a tizedik, a huszadik póstát várom. Mig a fölvetett alma leesik, idők változhatnak és velük a szerencse.

- Eh! - legyintett a látogató s a kezét bucsuzásra nyujtotta.

Hiába marasztotta Imre, elment a kedve. Zsémbelődve lovagolt vissza, amerről jött.

A fiatal ember tünődve bámult utána, mig csak el nem nyelte a kőrösszegi ut felnyargalt pora. Akkor megfordult s fölment az apjához.

Lőrinc urnak rossz napja járt. Az éjszakája se igérkezett különbnek. Imre maga akart virrasztani mellette. S mig a beteg nehéz lélegzetvételét hallgatta, kibámult a csöndes tavaszi éjszakába.

Tul a Körösön, elnyult, hosszu sorban apró tüzek lobbanását látta. Világitottak, mint a Szentjános-bogarak. Vörös fényükben ide-oda nyüzsgő árnyékok imbolyogtak. Mikor a szél meglebbent nyugat felől, különös, morajló hangokat hozott magával.

Nem vegyült abba lárma, se kiáltozás.

A tömegek csöndje volt ez a tompa zaj.

X.

Csáky ur nem soká állta a duzzogást. Sokkal jobban összeszoktak az ő vén szomszédjával, semhogy hosszu időn át nélkülözhették volna egymást. Még az eseménytelen napok alatt se győzték kibeszélni magukat, nem hogy most birták volna a szótlankodást, mikor nyüzsgött-mozgott köröttük a világ. István rövidesen megint beköszöntött. Czibakékat papostól az árnyékos szilfa alatt találta. Imre számadásokkal vesződött, a nagyasszony Péter hacokáját foldozta, Lőrinc pedig a pappal csatázott.

Mikor a vendég betopogott a hidon, örömmel fogadták. Lőrinc a karszékből nyujtotta a kezét.

- Már épp azon voltam, hogy átvitetem magam gyaloghintón, ha ma se került volna elő! - zsörtölt a szomszédra.

Az Imre felé sanditott.

- Őkelme az oka! Alaposan megrontotta multkor a szájam izét.

- Hogy-hogy?

- Olyan nagyra van a Dózsa Györgyével, mintha legalább is sárkányölő Szent György lenne a rabló himpellérje! Én bizony nem hallgatom.

Elérkeztek hát végre a mindennapos beszélgetésük tárgyához!

A két ur mohón kapott a szón. Fülöp is közbe koppant néha, csak Imre, meg a nagyasszony hallgattak. A fiatal ember örült a vendég jobb kedvének. Dehogy is akarta volna ismét elrontani a maga bagolyhuhogásával! Hagyta, had tegye a törvényt a kettő.

Mikor a számadás elkészült, fölvitte az irószobába és elrakta szépen a leveles ládába. Nem is szándékozott lemenni addig, mig a kényes társalgás tart. Valahogy akaratlanul is bele ne ártakozzék!

Nagyon elcsudálkozott, hogy utána küldtek. Hivatták, még pedig sürgősen.

Igyekezett lefelé a garádicson.

Már messziről látta, hogy a társaság megszaporodott. A fának támaszkodva idegen katona állt. A lovát ott abrakolták a kastélyudvaron. Két palotai legény szalmával csutakolta. Merő tajték volt a szegény pára.

No, ez alighanem postát hozott valahonnan!

Lám, ott a levél Csáky ur kezében, csakugyan! Olvassa fennhangon. Lőrinc pedig odaüti a bal öklét minden mondat után az asztalhoz.

Imre hallja a keserü kifakadását.

- Hát ez is megeshet! És ez is nélkülem! Hej, semmit-érő rongy élet már az ilyen.

S rázza a galambfehér sörényét busan.

Ugyan miféle hir lehet, ami igy elalkonyitotta azt a drága homlokot?

Imre öles lépéssel termett az apja mellett. Csáky szomszéd épp végére ért a levelének. Odanyujtotta neki.

- Nesze öcsém, olvasd el te is. Mindnyájunkat érdeklő dolog.

A fiatal ember elvette az irást és belenézett. A szemöldöke ráncokba futott.

Bizony, furcsa hiradás volt ez! Várad várából keltezték. Alul Pöstyéni Gergely uram manupróprriája éktelenkedett, két kövér tintafolt között. Látszott, hogy hevenyébe karmizsálták a betüket. Sürgősnél sürgősebben invitálják az urakat, hogy nemesi bandériumaikkal prezentálódni ne késlekedjenek Várad várában, ahol is minden nélkülözhető erő gyülekezzék a sánta Báthory megsegitésére, akit Dózsa György ugy szétvert seregestől, hogy a nagyur maga is csak csudával határos módon birt épp bőrrel menekülni. Pöstyéni uram nem küldheti a várbeli embereit, mert szintén fülig uszik a bajban s az ő dolga elsősorban is a vár védelmezése.

- Az a kérdés, - emelte föl Lőrinc az öregujját szigoruan, - hogy quo jure rendelkezik ez az ipse a bandériumok fölött? Martonosi Pöstyéni Gergely uram a püspök sáfárja, nem a vármegyéé. Sőt még a püspöké se, hiszen őszentsége meghalálozott. Aki pedig meghalt, az nincs és aki nincs, annak sáfárja se lehet. Mit szólsz hozzá páter?

- Azt, hogy nem igaz. A mindenkori váradi püspök egyben a megye örökös főispánja. A püspök sáfárja tehát egyben a főispáné is. Idem: A püspök lévén mindenkori, igy jogában áll meghalálozni. A főispán ellenben lévén örökös, ugyanez részére de facto nem concedálható. Ergo: meghalván a püspök, az valóban nincsen és igy sáfárja sincsen. De minthogy sáfár mégis vagyon, ergo az a főispáné. Annak pedig jogában áll a bandériumokat hivni.

Lőrinc ur előbb elképedt erre a papos érvelésre. Aztán verni kezdte félököllel az asztalt mérgében.

- Összetarttok csuhások, mint mindég! Hanem mink is megmutatjuk! Nem megyünk egy moccanást se. Bandérium kéne Pöstyéni komának? Fenét neki! Ugy-e sógor?

Csáky le s föl sétált a kis térségen, majd hirtelen megállt az asztal előtt.

- Én bizony megyek, - mondta. - Mert nem az itt a kérdés, hogy van-e joga vagy sincs Pöstyéninek, hanem az, hogy mi lett Csáky Miklóssal?

- A csanádi püspökkel?

- Igen. A bátyámmal. A sánta Báthory meg ő együtt harcoltak.

Czibak urnak mintha elvágták volna a harsogását. A nagyasszony is kiejtette kezéből a varrást.

- Csak talán nem esett baja? - hökkent a szomszédra.

- Baj! Csáky Miklóssal! - rágott vissza István a szóra megvetően. - Az nem. De a dolog mégse tiszta. Valami zavar lehet itt. És minthogy nem értem, magam fogok utána nézni.

- Kegyelmed személyesen akarja vezetni a kőrösszegi bandériumot? - Szólalt meg Imre.

- Nem is várom, mig a fiam hazaszállingózik Göttingából!

Amaz a fejét rázta.

- Bátyám, nem ajánlom.

- Mit?

- Azt, hogy itthagyja Kőrösszeget. Szükségtelen kegyelmednek Csanádig menni ahhoz, hogy kurucot lásson. Elég kinézni az ablakból. Ha rám hallgat bátyám, akkor inkább ezeket tartsa itt szemmel.

- És a bandériumokkal mi lesz?

- Elvezetem én. Péter ugyis itthon marad nálunk, házat őrizni. Én meg nem hozok szégyent a kegyelmed fejére, azt elhiheti.

- Köszönöm öcsém, - intett Csáky. - El is hiszem. De el nem fogadhatom.

- Miért ne?

- Ami az én dolgom, az az enyém. Nem akasztom más nyakába.

- S ha a kurucok kedvet kapnának belátogatni a kőrösszegi várba, mig bátyám Csanádot járja? A bosszu nagyon közel esik. Miklós püspök volt az első, aki tengelyt akasztott Dózsával. Az pedig nem felejt.

- Már megint Dózsa?

Csáky urnak hirtelen összeszorult a foga. Elfutotta a láng.

- Hát ha semmi egyébért, elmennék csak azért, hogy annak a te hires Dózsádnak kiforditva hozzam haza a bőrét! Elkel ott a cimer-teremben, a többi duvadak közt.

Imre nem vitázott tovább.

Várta, mig a vendég lekezel az övéitől. Akkor az apjához fordult.

- A hidat huzassa föl édesapám utánunk. A várjobbágyok pedig fegyverkezzenek.

- Te elmégy?

Imre Csáky felé hunyoritott.

- Elkisérném István bátyámat Kőrösszegre, - mondta csöndesen.

- Értem! - bólintott Lőrinc és a pap egyszerre. S a nagyasszony mélyen a varrása fölé hajolt.

XI.

Kőrösszegen ugyan különös dolgok vártak a kastély urára!

Az udvar teli málhás szekerekkel, idegen szolgákkal, vezetéklovakkal. Láda láda hátán. A lőcshöz barmok kötve, a kasornyában pulyka vertyog, csibe, réce sivalkodik ijedten.

Az uraság elkomorult.

- Hát ez mi? - kérdezte ingerült hangon.

De mielőtt a lekantározással vesződő idegen kocsis válaszolhatott volna, a kastély felől egy férfi biceg a csoportnak. Lassan jődögél, a lábát minduntalan megtapogatja. Közbe sziszeg és káromkodik. A dolmánya szakadt, poros, az arca fakó.

- István! - kiált Csákyra.

Csak most ösmert rá Imre.

- Toldy bátyám!

Szalonta ura volt a sáros, véres vándor. Jobb karja a nyakába kötve.

Csáky megdöbbenve nézett a különös vendégre.

- Hogy kerül ide, kegyelmed?

- És hozzá ilyen sommásan, ugye? Barmostól, szekerestől. - Biccentett a szálas, őszes ember s keserüen legyintett utána.

- Ne féljen szomszéd, hogy szükében lesz a látogatóknak! Vagyunk szépecskén. Itt a familiám, itt a szalontaiak, kölesériek, meg a sarkadiak mind, aki még mozog. A Fekete-Kőrösön innen kegyelmedhez invitálta magát, aki megmenekült. Délebbre már lángban a világ! Békés ég. Csanád egy tüztenger.

- De hát mi történt?

Toldy elkarolta Istvánt, az épen maradt bal karjával.

- Nézze meg kegyelmed a saját szemével.

A felső renden aztán beszélnie se nagyon kellett Toldy urnak. Beszélt helyette a sok halomba hányt bugyor, kendőbe kötött dunnák, párnák, meg a rivó gyermekeket dajkáló cselédek ijedt arca.

Az asszonyokon a kiállott rémület viaszlárvája, a férfiak közt egy sincs ép, egy sincs kard-forgató állapotban. A kőrösszegi borbélyok sorba járnak köztük árnikával és sebforrasztó Csaba-ir főzettel.

Füstben, vérben fürdött arcok ezek. Borzalom és fogcsikorgató düh valamennyi.

Imre ugy olvasott róluk, mint a nyitott könyvből. Csak ennyit kérdezett.

- Dózsa?

Toldy vállat vont.

- Egyéb se hiányzott volna! Akkor ugyan nem kellene itt alkalmatlankodnunk. A mi emberünk más volt.

- Kicsoda?

- Az egyik sáfárja. A köleséri pap. Szinte hozzátehetném, hogy: hál Istennek. Pedig ugy rontottak ránk éjnek idején, mint a vadak. A kastélyom prédának esett. Felgyujtották a latrok! A többi se járt különben. Az irataikat elperzselték, amit értek, elrabolták, a jószágot elhajtották. A borom csatornán folyik az udvaromra. Az én hires borom!

Csáky ur az öklét szorongatta dühében. A sok éles mély redőtől alig lehetett az arcára ismerni.

- Mi hir Miklós bátyámról? - kérdezte.

- Kegyelmed nem tudná?

- Mit?

Amaz köhécselni kezdett. Zavartan motyogta.

- Bizony, másodszorra kevesebb szerencséje volt a harcban. Dózsával került szembe. Szét is verték a seregét, hogy irmag alig maradt belőle.

- Dózsa? - csikordult el Csáky.

Toldy igent intett.

- Nagylaknál volt az összecsapás. De itt azért még meguszta volna valahogy Miklós püspök. Báthoryval együtt Csanád várába menekültek. Hanem ezt meg rájuk gyujtották a zsiványok. A sánta Báthory az ablakon ugrott ki, ugy futott el egy ingben, mezitláb.

- És Miklós bátyám?

A sebesült elfordult.

- Ő a viz felől próbálkozott.

- A Maroson?

- Ott. Csak valamelyik cudar észrevette a fölfelé iparkodó csónakot és utána eredt.

- Elfogták?

- Sajna! Aztán Dózsa elé hurcolták. Ugyanigy járt Ravazdy Péter alispán, nagylucsei Dóczy György, Torpay Miklós, meg Telegdy István kincstartó uram is.

Toldy felsóhajtott.

- Hogy mi lett belőlük, azt nem tudom. Alig vettem a hirt, máris ránk jöttek. De ugy mondják, hogy aki Dózsa kezébe kerül, az nem menekül. Kerékbetöreti, vagy karóba huzatja mind az elfogott nemest. A kincsüket szét harácsoltatja, a hordája pedig meggyalázza a leányaikat, feleségüket, bosszuból, amiért a Turnál elfogott kereszteseit megnyuzatták és megsüttették Budán. Nekünk az volt a szerencsénk, hogy a paraszt a levéltárakon kezdi a dulást, ahol a jobbágyok hitleveleit tudják. Hanem Dózsának más a gondja. Ő király akar lenni. Paraszt-király. Amerre megfordul, irmagja urat nem hágy. A falvakban hordják a véres kardot. Halállal fenyeget mindenkit, aki nem áll mellé. Bizony szomszéd, nyomunkban a veszedelem.

Csáky nem tüzelt már. Nem is felelt. Mereven bámult maga elé. Csak az Imre hangja rezditette élővé.

A fiatalember kezét nyujtotta.

- Mikorra várhatom a kőrösszegi bandériumot? Mert az enyém felkészül reggelig, - kérdezte csöndesen.

Csáky most már elfogadta a feléje nyujtott jobbot. Rekedten mondta:

- Virradattal ott lesz a gázló alatt.

Imre vágtában igyekezett vissza Palotára.

XII.

Czibak ur ott ült akkor is a nagy szilfa alatt a gondolkozó székben, ahol hagyta. De a többiek szétrebbentek, kiki dolga után. Lőrinc egyedül gubbasztott.

Borus volt az a megfonnyadt, sápadt arc és a homályos tükrü barna szemekben mély szomoruság felhőzött, amint a sürgő-forgó fegyvereseit nézte.

A vén Mátyás, mint a nyárs, posztolt a háta mögött. Néha egyet-egyet rántott a hegyesre kifent cincér-bajuszán, majd meg nagyokat szitkozódott a szótlan gazdája helyett. »Pallérozta« az embereit.

- Huzd ki magad, ebugatta! Ugy áll rajtad az a gúnya, hogy idesanyád három hélig böjtöl kinjába, ha meglát benne! Czibak legény volnál, vagy mi a seb?

Imre leült az apja mellé. A hüvös ujjakat belekapcsolta a maga forró fiatal kezébe, ugy fütötte azt az alvadó drága életet és ugy nézdegélte vele a tollászkodó népet.

Hogy azok rendre vergődtek, Mátyás oda-reccsent rájuk:

- Sorakozz!

A hangyaboly megnyüzsdült a kastélyudvaron. Kiki iparkodott a helyére mentől előbb. Mátyás végigbaktatott a lénia mellett, aztán megállt a gazdája előtt.

- Alássan jelentem, kész, a teremtésit!

Lőrinc szeme végigsiklott a peckes sorokon.

Harminc palotai fattyun feszült a kék dolmány. Kemény kötésü, vastagnyaku, élettől dagadó fiatalság mind. Az orcájuk tulipiros, majd kicsattan az erőtől és a jókedvtől. A fegyvere vadonatuj mindnek. A föveg piros nyelve félrecsapva, mint a kakastaréj. Az egyforma csebeli csizmák ragyognak ékesen. És szól az ének sziveket igézőn:

»Várj engem galambom, virágos kapunál,
Ha majd visszajövök, szép rózsabokornál...«

A vén Mátyás rámosolyodik a vörös-kék Czibak zászlókra.

- A kkeserü irrgalmát az apátoknak!...

De Lőrinc ur erre se éled. Sőt, mind jobban elsötétül. Aszott kezével bágyadtan int.

- Elmehettek.

Ő pedig fölvitette magát az ágyasházba. Onnan is kiparancsolt mindenkit. Egyedül akart lenni.

Hanem Imre sehogy se értett a parancsról. Ott lomotolt az apja körül és türelmesen várta, hogy majd csak megszólal. Lőrinc elnézte egy darabig némán, aztán elfordult és kibámult az ablakon, üres, tág nézéssel.

A nap épp most bukott le a Kőrös-berek mögött. Piros fényétől kigyulladt a viz és vörhenylett, villogott, mintha folyékony tüz volna, mely eggyé lobbantja a földet az éggel. A bárányfelhők rózsaszin széle megperzselődött tőle. A láp felett egy kócsag huzott át lassu szárnycsapásokkal. Harcos fejét előre szegzi, a csőre mint a tőr. Most beleért a sziporkázó fénybe és hirtelen eltünt, mint a káprázat.

Lőrinc mélyet sóhajtott. Lehelete megborzolta a fia fürtös haját.

- Mi baj édesapám?

De a vén szittya elforditja az arcát. Ugy kell azt visszaölelni erőhatalommal, hogy a szemébe nézhessen.

- Apám!

A fiatalember megrendült.

Az a két barna szem csupa könny. A fényes gyöngyszemek egymásután perdülnek le a szikkadt, szomoru arcon. A hosszu, ősz szakáll harmatos lesz tőlük.

Imre fájdalmas csókkal itatta le azt a két hunyó csillagot. A fiatalságának, az életének két drága, vezető csillagát.

Lőrinc gyengéden bontakozott ki az ölelésből. Megeredt a szava, mint a szitáló őszi eső.

- Hát mégis csak elmész? Megint elmész? - kérdezte.

Majd rábólintott magától.

- Nem sajnállak én, ne gondold fiam, hanem irigyellek! És te se sajnálj engem, mert én rajtam meg az Isten büntető balkeze ez, amért hütlen lettem a kardhoz, amit a kezembe adott. Hibáztam. A tétlenséget nem menti semmi. Én elvesztettem a hitem egy jobb jövőben és most vezekelek. Az Uristen elvette azt, amit én letettem, hogy vissza ne adja soha többé. És nekem ugy kell elpusztulnom lassan, mint a beteg tuloknak, egyhelybe zuhanva, magam körött tipratódva, nem pedig amint férfihez illő, az eleim szablyájával a halott jobbkezemben. Ez az, ami fáj, látod.

Imre odatérdelt a karosszék elé. A fejét ráhajtotta arra a két reszkető térdre. A válla rázkódott a belső sirástól.

- Jóra fordul még minden! Kegyelmed meggyógyul. Megsegiti az Isten.

- Elsegit az Isten. Igy mondd, ha jót akarsz, fiam. Ennél többet én nem kérek, nem várok, nem is akarok.

A fonnyadt kéz ráterült a hullámos fekete hajra, mint valami hosszu utban megfáradt vándormadár lecsüggedt szárnya. Ott pihent áldólag sokáig.

Aztán hirtelen keményen szólalt meg Lőrinc hangja.

- És most eriggy! Vissza se pillants. Ugy akarom.

Imre hang nélkül fordult ki az ajtón.

Lent a kastélyudvarban még egyre zümmögött a nóta:

»Várj engem galambom virágos kapunál...«

A szél messze vitte a tördelt hangokat.

XIII.

A Csáky urak dominiumának a kőrösszegi vár képezte a magvát. Hires régi bagolyfészek volt ez, melynek mohos kőkockáira már kétszáz esztendő előtt egy király vére fröccsent. Itt ölték meg kedves kunjai László királyt, Kopasz nádor hadai is itt szálltak szembe Károly királlyal.

A nagy időket látott épület meglehetősen elavult állapotban senyvedt mostanra. Hatszegletü donjonjának vastag falai ugyan bátran dacolhattak minden viszontagsággal, de az őrtorony toldva-foldva bomladozott. Födeléről sok helyt lehordta a vihar a zöld cserepet, a körfalak

lőréseibe fészket vertek az ég madarai. A hatvankét öl hosszu, negyvenkét öl széles várudvar körött korhadoztak a palánkok és megbomlott a sövénykerités a sáncokon.

Csáky István haladék nélkül a hiányok helyrepótlásához látott. Hogy a had elvonult, ebbe ölte a dühét s az ideje javarészét. Hanem a széles sáncárkok is tele voltak sással, náddal, iszappal. Az északi oldalon belepte a moh meg a páfrány és valami odakerült repkényág bolondjába ugy megeredt az egyik oldalában, hogy a karvastagságu ágbogait ugy kellett puskaporral kirobbantani a bástyafal tövéből.

Ennek az ároknak a rendbehozására már nem volt elegendő a várbeli jobbágy. Csáky ur hát parancsot küldött a cséfai, pankotai, vásárhelyi, besenyei, berek és nagyböszörményi, a darvasi, inándi, bélsoki külső uradalmaiba is, hogy inditsanak tüstént a sáncmunkára való népet. De hogy a dolog addig se álljon, leszalajtott Szent-Katalin városába a főbiróért, megparancsolva neki, hogy a kézmiveseket azonnal állitsa elő. Portánkint két fegyverest adjanak a várba és addig, mig a külső jobbágyok előkerülnek, minden szentkatalinbeli férfi, vagy asszonyi állat, aki csak kezét-lábát birja, a sáncmunkához rögtön jelentkezzék.

A porkoláb épp a Domonkos-rendü kolostor tőszomszédjában, az iskolában érte az öregbirót. Ott tették a törvényt Miklós deáknál.

A két ember összenézett a parancsra.

A biró fölszegte az állát s azt mondta a várbeli embernek, csöndesen.

- Jól tudod, fiam, hogy a Szent Katalinbeliek nem tartoznak nektek robottal. Eriggy hát dolgodra és ne zavard mások békességét. A várjobbágyokkal rendelkezzetek, hanem a többihez semmi közötök.

A porkoláb megcsóválta a fejét s visszament a hirrel. Ugy látszik, sietve szedhette a lábát, mert kis idő multán már megint jött. Csakhogy most négy fogdmeg csörömpölt utána. Ugy vitték főbiró uramat a Comes elé.

Csáky István épp a várudvaron állt, mikor az egzekució megérkezett.

Rárivalt a főbiróra:

- Kend az, aki megtagadta a parancsot?

A birónak a szeme se rebbent a nagy hangra. Egyszerüen rábólintott.

- Én bizony, uram. Mert ami nem dukál, az nem dukál.

Csáky előtt elsötétült az ég.

Mióta a világ világ, igy még nem beszélt vele paraszt. A keményvonalu, büszke arc szederjes lett az indulattól.

- Deresre a kutyát! - kiáltotta és sajátkezüleg vágta rá az első korbácsot.

Magához ébredni se maradt ideje a főbirónak, mikor már olyan alaposan kikapta a huszonötöt, mint akármelyik kóbor cigánylegény tyuklopás után a községháza udvarán.

Két megbotozottja is volt hát Szentkatalin mezővárosának! A főbirája, meg a rektora, Miklós deák. Megvitathatták egymással, hogy mi a különbség a palotai és a kőrösszegi igazságszolgáltatás közt.

Bár a vita elmaradt. Ehelyett a főbiró felpakolt és elindult. Nyomába a Szent Katalin-utcai, meg a Macskás-utcai atyafiság, egyenesre vert kaszákkal, cséphadarókkal. A cihelődő várjobbágyokat Miklós deák vitte utánuk. Addigra már mindnek a mellén ott lángolt a vörös kereszt.

Csáky István várhatta a népét! A csendes tavaszi éjszakában fellobbanó tüzek mutatták, hogy merre visz az utja. Körül égett a sok majorház és karám. A mezőségen elszabadult barmok bitangoltak szerteszéjjel.

És Kőrösszeg hangos lett egyszerre Dózsa György nevétől.

XIV.

A reggel rózsaszin köntösben libbent a buzarengető, virágos táblákra. A nap sugarai olyan élesen hasitottak át rajta, mintha a fényes égi állat aranyfonalakat eresztett volna le a földre.

Imre lovasai gyors menetben ügettek a váradi uton. Jobbról-balról kankalinos mezők villogtak harmatgyöngyösen. A kiöntések mocsaras rétjei felől vizi madarak szálltak fel nagy csapatokban. Olyan volt a környék, mint valami leteritett cirmos köpenyeg. A buzatáblák virágos sávolyát haragos zöld lóhere-csikok váltogatták. Elszórva kék buzavirág és a fehér cickóró foltjai tarkáltak.

A lovak feltartott fejjel, táncosan fogyasztották az utat. Mostanig jó darabot hagytak maguk mögött. A poklasok háza az olaszi részen alig egy kődobásnyira állt előttük. Csipkés, sárgára meszelt falaival mint valami óriás gólyahir vált ki a zöld csokorból.

A kis csapat békességét eddig nem zavarta semmi. Apróbb-nagyobb csoportokban kuruc fegyveresek jöszménkedtek ugyan a váradi uton, de ezek jámborak voltak, mint a bucsusok. Zászlók alatt vonultak és csöndesen énekelgettek. A nótájuk egyhangu, vontatott. Ugy zümmögött messzebbről, mint a dongók muzsikája.

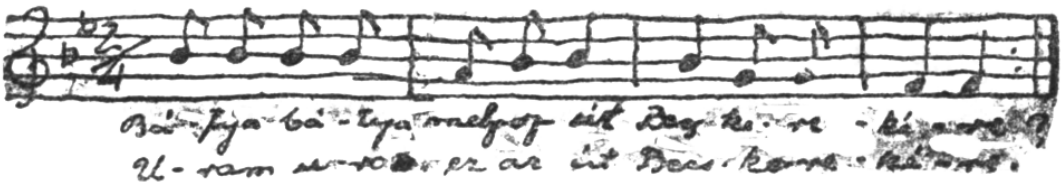

Hanem a poklasok kórházán tul kezdett elevenedni az élet. Itt tábort ütöttek a parasztok. Ezeknek már odacsillant a szemük a fényesen öltözött nemesi bandériumokra.

A tábor szélén két paraszt állt egy pirosló cseresznyefa alatt. Vöröskeresztes zászlót fognak kifeszitve a harmadiknak, aki két marékkal dobálja bele fölülről a harácsolt gyümölcsöt. Ez, mikor a darabontok hátát látja, utánuk hajitja a botját. A másik kettő megröhögi a tréfát és kövek után nyul. Egy pujkatojásnyi lapos Körös-kavics el is talál egy palotai embert.

A legény szitkozódik és visszafordul. Kap az aprópuskájáért, odapörköl. A suhanc ijedtében lecsöppen a fáról s azzal rohan is mind a három nagy orditva a tábor felé. A palotaiak utánuk!

De Imre köztük termett. Leparancsolta a verekedést.

- Nem azért vagyunk itt, hogy cseresznyetolvajokkal kapcáskodjunk, - mondta.

A legények mérgelődve ugrattak tovább. A tábor megnyüzsdült mögöttük. A kurucok felugráltak s szitkozódva, orditozva parittyáztak, lövöldöztek utánuk.

A lovasok vágtában kanyarodtak le a Körös hidjához. Itt már erős várbeli őrség köszöntött rájuk Jézus nevével. A partot Szent László vitézei tartották megszállva. A hidfőt elsáncolták. A fekete földhányásokon látszott a friss ásás. Heőgyártó parancsnokuram közölte Imrével, hogy Pöstyéni mult éjjel letiltotta az átkelést. Igazolás nélkül többé senkit se szabad beereszteni. A város és a vár el van zárva.

Imre nem szólt semmit a hirre, csak a süvegét huzta mélyebben a szemére. Hanem a legényei annál jobban lélekre kaptak! Megérezték a verekedés szagát a levegőben.

A kis csapat vigan szöktetett a hidra. Hamarosan le is csöppent a lóról! A pusztákat járt tüzes csikók sehogy se akartak megbékülni az ismeretlen faalkotmánnyal, mely üresen dongott a patkóik alatt. Ezeket bizony kantárszáron kellett áthuzgálni rajta.

Mig a legények párosával átkepickéltek, Imre ráért körülnézni az elétáruló pompás képen. A tavaszi nap milliom aranysugara villódva táncolt a váradi házak sokszinü cserépfödelein, szerteszórva tüzét, mint valami drágaköves, óriás boglár. Délről és nyugatról a Pece-patak vize, mint folyóezüst, keretezte körül a sziporkázó ékszert. A külső Hostátok smaragd-kösöntyük módjára függtek rajta körben, a vizen átkaroló apró hidak kapcsolták egybe az egészet. Napnyugat felől erős védőfalak. Északon és délen sáncok. De mintha még ezek a harcias dolgok is tavaszt mosolyognának a világba! A sáncok falán futó sövénypalánkok kirügyeztek a nap és a viz kettős cirógatására. A sok füzfavenyige mind megeredt bolondjába. Nekilombosodva játszadoznak a Körös szőke hajával. Olyan derüs, olyan békességes volt ez a város, mintha egyenesen az angyalok kötényéből hullt volna ki a jámbor emberek örvendeztetésére.

Hanem a sövények mögött feketéllő mogorva földsáncok már sejteni engedték, hogy erősségnek is erő lehet arra beljebb ez a paradicsom!

Mikor a lovasok átvergődtek, Imre megint a csapat elejére ugratott. Ugy haladtak át a külső kapun kettesével, hosszan elnyult sorban. A főutcán rendbeszedelőzködött a legénység és nótára gyujtott. Kétoldalt a fa-vázás, pirostéglás hajlékokból asszonyi fejek kandikáltak ki a szép ébresztőre. A felső rend ablakai tele virágokkal. A sok bazsalikom, rozmaring mohón teregeti oda pince-sápadt leveleit egész téli senyvedés után az áldott tavaszi napnak.

Az alsó rend ablakaiban nincs virág. Itt a különböző céhekhez tartozó mesterek munkái ékeskednek közszemlére téve. A váradi sarkantyú, kard, arany és ezüstmivesek, üvegesek, harangöntők, himzők, képirók, gyönggyel dolgozók meg kőszegők portékái messzeföldön hiresek. Van rajtuk bámulnivaló elég a pusztafiak számára.

A cserépfödeles házakban még csak éppen hogy ébredeznek. De a zsindely- és zsuptetejü fészkek körül annál nagyobb a sürgés-forgás! Ezeknek most verik le a födelét. Ponyvákat feszitenek helyükbe. A favázás porták elé lajtvizeket, teli csöbröket, dézsákat hordat a gazda. A sok ember alig győz cipekedni, a katonák pedig kitéregetni.

Bizony, ezek ostromra készülődnek! A polgár nagyon mélyen megsüvegeli a katonát. A legények integetnek. Imre is alig győz köszöngetni jobbra-balra.

A vár előtt elterülő fás térségen végül megálltnak a lovasok. A kürtös megfujja a bekéredzést az emelcsős hid előtt. A vár-árok tele vizzel, a kaputorony bezárva. Hivni kell az őröket.

A figyelő donjon meg is népesül mindjárt. Erős kürtszó felel a tülkölésre. Majd a parancsnok busa feje jelenik meg a kapu boronás vasrostélyai közt.

- Kik vagytok és honnan?

- Nemesi bandériumok. A Czibak meg a Csáky nemzetség fegyverei. Összesen száz kopja, - válaszolt Imre. És az illendőség kedveért hozzátette:

- Én magam Palotai Czibak Imre.

A parancsnok bólintott.

- Isten hozta kegyelmedet, főkapitány uram. Hiréből ösmerem.

A felvonó hid nagy csörömpölve hullt le a szádára. Odabelül aztán kezet nyujtott az idegen.

- Kerekegyházi Petrus Mihály a nevem. Ez meg itt a két fiam. János és Gáspár. Ikrek. Szent László vitézei már ők is. No, üdvözöljétek a főkapitány urat!

Imre lekezelt a legénykékkel. Két egyforma bihari gyerek volt az, kemény-nyaku, zömök és vállas. A barnapiros arcuk is egyforma. Talán az apjuk se tudná különválasztani őket, ha Gáspárnak nem lenne a homlokán áttól-átig egy egész friss vörös sebforradása. De van. Még pedig alapos. Koponya kellett hozzá, ami ilyen szépen kibirja. Bihari kobak, a javából.

Imre szakértő szemmel nézegette. Nem is állta meg kérdés nélkül.

- Hol szerezted, öcsém?

- Telegdy ur mellett, a Marosnál, - felelt Gáspár és szép nagy világosságot lobbant a szeme. - Főapródja voltam őkegyelmének, mig itt hadnaggyá nem ütöttek.

- A kincstartó Telegdynek?

- Igen. Telegdy Istvánnak, a vajdának.

- És most bajában elhagytad?

A legénykének kigyulladt a homlok-sebe. Nagyot lélegzett a tiltakozáshoz, hanem utóbb csak lehullt a keze.

- Nincs annak már semmi baja, bátyám!

- Kiszabadult talán a fogságból?

- Ki, - bólintott a hadnagy. - Az Uristen kiszabaditotta, mint valamikor Szent Sebestyént. Dózsa karóhoz köttette és agyon nyilaztatta. Nem volt annak szüksége rám többé! Nem is segithettem volna különben rajta. Halott módjára hevertem az ütközet helyén. Annak köszönhetem, hogy egydarabban látom Váradot.

- Telegdy Istvánt felkoncolták?

Imrével hirtelen megugrott a ló. Választ se várva nyargalt át a külső udvaron. Az idősebb Kerekegyházi alig győzte követni.

A várpiac falában nyitva tátongott az őrtorony szárnyas kapuja. Feltartóztatás nélkül mehettek a nagy kövezett térség felé.

Hemzsegett az, mint a nyüzsgő hangyaboly. A kéttornyu székesegyház pompás reneszánsz modorban felujitott homlokzata elől épp most szedték le az épület-állványokat. Még alig hogy elhagyták a megboldogult Thurzó püspök kőszegői.

A térség közepén Szent László hatalmas lovasszobra állt, talpig aranyban. Fölemelt buzogányával a székesegyház kapujára mutatva hirdette az Elmulhatatlant.

Tul rajta három álló szobor ékeskedett arany köntösében. Szent István és László királyok, meg Imre herceg. Mindannyian a kolozsvári Miklós képfaragó-mester remekei. Köröttük szines felhője a vörössárga káptalani és a Szüzmáriás nemzeti zászlóknak.

Kerekegyházi büszkén mutatott a templom előtt álló, ragyogó csapatra.

- Ezek is László vitézei, - mondta. - Gyülekeznek a kivüllakók.

- Egyházi nemesek?

- Azok. A püspökségé, meg a káptalané. Mi belsők itt lakunk a várban. Tizenöt család. A többi nagyrészt Bihar, Csatár és Püspöki környékén. Hanem vannak még külsőbbek is. Ezeket most készitették fel. Páncél, sisak, pajzs, mellvért és lándzsa a fegyverzetük. Éppen mint nekünk.

- Látok ott arrébb muskétásokat is.

- Hol?

- A Kisboldogasszony templom előtt.

- Hja, azok a püspökségi rendes zsoldos katonák! Békeidőben is itt szolgálnak. Mink László vitézei csak szükség esetén tartozunk harcolni, váltságképp az örökjogon kapott földjeinkért.

Imre fölegyenesedett a nyeregben és szétnézett. Pöstyéni urat kutatta. De a nyüzsgés olyan nagy volt, hogy nem lehetett tüt keresni a kazalban.

Visszatoporgott hát az embereihez s várt tovább, növekvő türelmetlenséggel.

Kerekegyháziban nem fért a büszkeség. Kis idő mulva megint rákérdezett.

- Látja kegyelmed azt a csákányos csapatot?

- Hol?

- Ott ni, a kapu előtt.

A püspöki palota előterére mutatott.

Imre követte szemmel az irányt.

- A körött a csap-orru atyafi körött akik vannak?

- Igen. Azok közrendü váradi hospesek. Az a rezesorru előttük Jeromos kántor, az alsó templomból. Fene szájas firma! Ugy is hivják az idevalók, hogy »nagyhangu Jeromos«. De nem baj. Ilyen is jó, ha van a várban. Tud a polgárok nyelvén.

A beszélgetés félbeszakadt. Egy csapat kékdolmányos, kerecsentollas legény csörömpölt előttük. Az oldalukon rezes kard, kezükben fokos. Kurjongatva vonultak az élelmező sáfárházak irányába.

- Ezek ám az ördögök! - intett utánuk Kerekegyházi. - Főoskolás diákok. Emitt meg a céhek, mind a maga zászlója alatt.

Imre elismerőleg bólintott. Hanem a szeme tulszaladt a tarka képen. Arra feljebb, a Földbástyának futó harántfal tövében fáradt, poros, dultarcu emberek ácsorogtak kisebb csoportokra szakadozva. Messze leritt róluk, hogy idemenekült nemesek.

A fiatal ember az otthoniakra gondolt és elszorult a szive az értük való aggodalomban. Csáky Miklós bizonytalan sorsa is ujból belehasitott. Türelmetlenül fészkelődött a lován.

- Melyik Pösténi ur?

- Az adminisztrátor?

- Igen.

- Ott áll a székesegyház előtt, Gerlai Ábránffy János főesperes mellett. Most veszik ki az esküt.

Csakugyan, a horgasorru, szikár férfi körött mozgolódás támadt. Az egyházi nemesek odahullámzottak. Egyforma sastollas, aranyozott sisakjaikon megsiklott a nap, amint föltartott ujjal hajadonfővel mondták a főpap után a fogadalmat.

Kerekegyházi sorba mutogatta őket.

- Ni, Heőgyártóék! A Sárközyek! Mellettük a Bahók, aztán a Benkenek. Odább a Veresek, Pázmánok. Balról Borosék, a Petróczyak. Mögöttük Ghiczyék meg a Borbélyok. Mind a legrégibb váradi család. Ezeknek az ükapjuk is itt katonáskodott valamikor. Most osztoznak az őrhelyeken.

Imre már azt se bánta. Fő, hogy minél előbb rendre vergődjenek! Minden fölesküdött csoport után közelebb és közelebb nyomakodott. De bizony jó óra belefájt, amig kiki a maga állomására jutott. A polgári nép, a diákok, meg a céhek a külső városba, a nemes urak a belső bástyákhoz. A csillag-alakura épült várban volt ilyen bástya öt is. A Csonka, Aranyos, Velencei és a Földbástyán kivül még egy, amelyiknek neve se akadt. Hanem azért csak elfogyott valahára a tömeg. Egyedül Imre rostokolt bandériumaival a Szent László szobor alatt.

Mikor az utolsó tizedalj is elvonult, Pöstyéni odaintette.

- Kegyelmeteken a sor. Jöjjenek közelebb.

És a főpap nyujtotta mindjárt a feszületet.

- Esküdjél, fiam!

- Mire?

- A vár védelmére. A Krisztus egyházából kiátkozott lázadó parasztok elleni harcra.

Imre a fejét rázta és Pöstyéni urra pillantott. A süvegét hóna alá tette illendően.

- Czibak Imre vagyok, Palotáról, - mondta. - Velem hoztam a kőrösszegi katonákat is. Nem a kurucok ellen jöttünk mink, hanem Csáky Miklós püspök uram megsegitésére. Ugy irták nekünk, hogy itt gyülekezünk.

- Igaz, - bólintott Pöstyéni s kezet fogott a fiatal emberrel. - Ugy is volt a tervem, hogy indulok Csanádra időveszteget és nélkül.

- És mostanra megmásitotta kegyelmed ezt a tervét?

- Nem én, öcsémuram, de az események! Elkéstünk. A vár körül van véve, szabaditókból magunk váltunk fogollyá. Csudálom, hogy be birt jönni kegyelmed is! Ugy látszik, hogy észak felől még nem zárták be a kört. Bár, ahogy ezek szaporodnak, rövid idő kérdése az egész. A tüz kellős közepén állunk. Ránkronthatnak, amint elegen lesznek, mert a káptalani levéltárért megmozgatnak ezek eget-poklot! Fő, hogy azt megvédhessük.

Imre a szemöldökét ráncolta.

- Kegyelmednek, elhiszem, - felelt. - Hanem én Csáky Miklós püspököt megváltani jöttem ide.

Pöstyéni a főesperes felé fordult. Jelentőségteljesen köhhentett.

A kegyes ember közelebb lépett, csöndesen szólt.

- Hát akkor küldjön érte öcsém egy fohászt a Mindenható trónusa elé, hogy adjon örök nyugalmat az ő hüséges lelkének.

- Szentatyám!

Imre kerekre tágult szemmel hökkent a szörnyü hirmondóra.

A pap alázatosan bólintott.

- Miklós testvérem az Urban vértanu halált szenvedett Apátfalvánál. A Teremtő megadta neki azt a különös kegyelmet, hogy karóba huzva, a legrettenetesebb kinok közt, teljes főpapi ornátusban lehetett mártirja az igaz ügynek. Ez igy van, öcsém. És utána százak és ezrek jönnek még talán. Bünösök, meg ártatlanok. Asszonyok és gyermekek. Az ország java,

virága, ha áldozatra nem ébred a szivünk, hogy a ragyogó példát követve, életünket ajánljuk a védtelenek megoltalmazásáért. Ha a kegyelmed célja más, akkor haladjon békében tovább az utján. Vezérelje az édes Jézus kegyelme!

És visszavette a keresztet.

Imre nehéz lélegzettel kapott levegő után.

Egy pillanatra átnyilalt rajta a büszke Csáky urak minden ledobbantó fájdalma, megtoldva a magáéval, mert hiszen ő is szerette és tisztelte gyermek kora óta ezt a komoly, méltóságteljes és jóságos főpapot, akihez ezer drága emlék aranykapcsa füzte.

Aztán egyszerre ököl lett a keze s föllendült magas ivben.

Most már ő volt az, aki a kereszt felé nyult.

- Esküszöm a Jézus fényes orcája előtt, hogy a gyalázatnak megtorlója, az ártatlanoknak oltalmazója és Várad várának hü védelmezője leszek! Isten engem ugy segitsen!

- Ámen, - hajolt meg a pap és a keresztet keblébe rejtette.

Pöstyéni ur kezet nyujtott.

- No, kedves öcsém, - emelt a hangján, - ezek után pedig had köszöntsem a volt fogarasi főkapitány személyében Várad uj főkapitányát. Én békés embernek születtem, a stratagémához nincs sok tudásom. A vár védelmét hát átadom kegyelmednek. Mostantól kezdve rendelkezzék.

XV.

Imre azon vette észre magát, hogy bent áll, kellős közepében egy ostromolt várnak, melynek főlesküdött kapitánya és egyszersmind foglya is, becsületből. Hogy a kereszt fogadalma alatt letörni indul egy másik keresztet, amelyik szemeláttára emelkedett ki a porból, anélkül, hogy csak egy ujjal is akadályozta volna.

Bent van, kellős közepén egy háborunak, amiben kereszt a kereszt ellen, magyar a magyar ellen és a végzet a józan ész ellen fordul. Mi volt a dolgoknak és az eseményeknek ez a zürzavara? Honnan nyult le megint érte az a láthatatlan kéz, mely ime most is, mint eddig mindég, szakadékot nyit a kiválasztott utja közepén?

Hova lett az uj cél, amibe kapaszkodott?

Az »Élet, másokért?«

Egy fordulat, egy fuvalat és lett belőle: »Halál másoknak«. Akiket istápolni, segiteni akart, akik éppen ugy az ősi rögből bujtak, mint ő, akik ugyanazt a nyelvet beszélték és ugyanazt az Istent imádták, mint ő.

Micsoda bomlott tánc ez itt körötte? Ki rendezi és mi lesz a vége?

Nem talált a kérdéseire feleletet, se magyarázatot. A dolgok jöttek és sodorták. Sodortak vele együtt mindenkit valami ösmeretlen végső megoldás felé.

Sorsfigura volt ő itt, az idő fekete subájára hullt tollpehely, semmi más.

Felvonta a vállát s elindult, hogy végére járjon annak, amit nem igy akart, amit egész másképp akart, de aminek mégis igy kellett lennie.

XVI.

A plébánia-templom tornyából szétnézett az elé terülő terepen.

Mélyen alatta zsongott az élet a város zegzugosan futó kis utcáiból. Az apró kanyargó közöket két széles, egyenes főutca karolja egybe. Egyik északról délre a vár és a város közt halad, az olaszi Körös-hidtól a déli Hóstát Pece-hidjáig. Mind a két hid bejáratát kőkapu védi. A másik főut nyugatról keletre metszi ketté a várost, az uj Hóstát csatorna-hidjától a vársánc felvonó hidjáig. Ezt is kőkapu zárja a város bejáratánál. A nagy utcáról körül kisebb sikátorok, mint a bogárlábak, szálazódnak a keritő falak felé.

Északról a Körös, nyugatról a csatorna, délről pedig a Pece-patak vize határolja a várost. A csatorna partján kőfal, közepén meg a sarkokon bástyatornyok. A sarokbástyáktól fel, a Körös és a Pece-patak mentén sövényfonásu földsáncok futnak egész a hóstáti kapukig.

Keleten maga a vár rekeszti el a védővonalat. A vársánc ötágu csillagforma, de laposabb. Olyan, mint egy uszó teknősbéka, amelyiknek nincs farka. A mancsait és a nagy buta fejét széles, mélyvizü árokban fürészti. Ezek a bástyák. Négy közülük kőből épült, az ötödiket földből döngölték, sövénnyel megfonták.

A bástyák közt, mint a békateknő karimája, közfalak futnak körbe, csipkés lőrésektől megszaggatott mellvértezettel. A falak tövében széles járó ut s azon tul még egy kőfal. Annak a mellvédjén is csipkés lőrések. A bástyák lapos tetején két oldalra szabadon kilőhető ágyuk.

A földbástya a város felé esik és hegyével arra a hostáti kapura mutat, amelyik a Pece-patak hidját őrzi. A patak keskeny és hozzá ezen a tájon még két ágba is szakad, egy nagyocska sziget körül. A hid öreg cölöp-alkotmány. A kapuja is régi. Négy oszlopon álló, nyitott fészer. Csak a lapos tetejéről védhető, s onnan is csak puskával. A parton a földsánc avult, omladozó. A palánkok düledeznek. A kapu meg a vár közt már egész szabad az ut.

Imre tekintete megállt rajta. A körül táborozó kurucok a déli részen hemzsegtek legjobban. Szálka pusztától le Iklódig sürün egymás mellett kanyargott a tábortüzek füstje. Szembe velük a kis patak, az öreg földsáncok korhadt palánkjaikkal s legfelül a vén kapu, utána nyitott köz a Földbástyáig. Ha itt sikerül átgázolni a patakon, akkor egy szökés és bent is vannak az ostromlók a városban. Hátbakapják a védőcsapatokat.

Erre a fedetlen közre emberek kellenek s hozzá kemény emberek! Akik a fegyveren kivül az ásót meg a lapátot is jól forgatják! Akik tudnak harcolni és dolgozni egyszerre. Akikben nemcsak bátorság, de szivós türelem is van. A város szeretete. Ide uj futósáncok s uj palánkok szükségesek, addig legalább, mig majd valami okosabbal lehet pótolni őket.

Imre Jeromos kántorra és a hospesekre gondolt. Itt aztán csilloghat a nagy hazafi! A hospesek is bebizonyithatják a patriotizmusukat. Soha jobb alkalom, mint mikor a maguk városát védik!

Leszállt a toronyból és hivatta a ragyabunkót.

Jeromosnak még az orra borvirágjai is kivirultak a nagy megtiszteltetéstől, mikor a fontos megbizatásról értesült. A torony két éjjeli őrét a rezes tubusaikkal mindjárt maga mellé is vette tábori kürtöseinek és büszke, de bizonytalan léptekkel megindult összetoborozni az embereit.

Imre nem állta meg mosolygás nélkül.

Ez bizony feltöltött a garatra egy kicsit! Sebaj! Majd helyre józanodik, amint ő a borospincéket lezáratja!

Ki is adta a parancsot késedelem nélkül. Aztán a három városi bástyát látta el őrséggel. A Csáky-legényeket három részre osztotta. A Vizi-kaput Heögyártó uram kapta Szent László vitézeivel, az Ujkaput pedig magának tartotta Imre. Középütt akart maradni.

Jócskán bealkonyult, mire mindenki a helyén állt. A kapitány igyekezett a kilátójához. Sietve haladt megint a plébánia-templom felé.

A térségen nagy csődület.

Jeromos kántor még most is dikciózott, a hospesek meg hallgatják szájtátva.

Ez dél óta buzditja az embereit!

Imre a szemöldökét ráncolta. Nem szólt semmit, csak sarkonfordult s visszament a várba. Összeszedte a diák-zászlóaljat és rábizta a körötte őgyelgő Kerekegyházi Gáspárra. Nekik adta a déli kapu védelmét.

A deákok azonnal el is helyezkedtek a gólyavárban s ezt a kiváltságukat meg is tartották mindvégig a nagyhangu Jeromos ellen, nem csekély hatásköri villongások árán ugyan, de annál keményebben. Hasztalan voltak tábori kürtösei a kántornak, parancsnoki rangjában nem maradt számára, csak a sánc-árok. Szerencsére erről a pozicióvesztéről egyelőre semmit se tudott őkelme, mert mással volt elfoglalva. Mikor jó darab idő multán visszakerült Imre, Jeromos még akkor is beszélt.

A kapitány elkomorodott. Gyors léptekkel ment fel figyelőhelyére, a toronyba, hogy szét-nézzen utoljára, mielőtt az éjszaka egész leszáll.

Nyüzsgött a föld mindenfelé. Paraszt táborok és keresztes zászlók köröskörül. Már Olaszit is ellepték a kurucok, ahol alig-alig lézengtek a reggel. A táborból zümmögött a becskereki nóta és a szabad tüzekből békés füst kigyózott a szürkülő égre. Vacsora-tüzek füstje.

Imre bólintott.

Micsoda pokoli orditás lesz még ebből a jámbor énekből! És azok a fölszálló füstbárányok micsoda viharfelhőbe fognak verődni a virágzó város fölött! Ismerte ő nagyon jól az efajta készülődéseket. Tudta, hogy mit várhat tőlük.

Mikor egész besötétedett, a nóta is elhalt. Imre éppen leszállni készült a toronyból, de valami megállitotta. Egy éles villanás volt az, déli irányból. Aztán még egy és még egy.

Tul a patakon sorba gyulladtak ki a Hostát-fából épült majorházai. Az elővárosok égtek. Egyre nagyobbodó világosságuk mellett látni lehetett az előnyomuló csapatokat.

Imrének egy kéz nehezedett a vállára. Visszafordult, Pöstyéni ur volt.

- Látja kegyelmed? - kérdezte a sietségtől lihegve.

- Látom.

- Hát azt látja-e, hogy mekkora tenger ez?

- Én csak azt látom, hogy nagy a csürhe, kevés a kolomp. Ágyujok nincsen.

- Gondolja öcsémuram, hogy megállhatunk ellenük?

Imrének furcsán villant a szeme.

- Tudom! - felelt nyersen.

Az adminisztrátor röstelkedve tóditotta:

- Persze, persze... Ha Isten is segit...

Ebben a pillanatban a szomszéd-bástyákon eldördültek a mozsarak. Mintha a föld szive dobbant volna a templom alatt. A rázkódás erejétől himbálózni kezdtek a kötelek. Egy kis harang megkondult magától. A lélekharang.

Köröskörül vöröskeresztes zászlók usztak lomhán a sáncfalak felé.

Várad körül volt zárva.

Imre még egy bucsupillantást küldött arra, Palota felé és mélyen fölsóhajtott. Aztán Pösty éni urat maga mögött hagyva lesietett a korhadt falépcsőn.

A piacon most is ott szónokolt Jeromos kántor. Alighanem épp akkor érhetett a legjavához, mert karjait az ég felé emelgetve nagyokat bömbölt.

Imre hang nélkül rugta ki alóla a hordót és belóditotta a hospesek közé.

- Indulás!

XVII.

Hetek óta tartott már az ostrom. A parasztok egyre dühösebben és egyre vadabb elkeseredéssel támadtak. Imre kirohanásokkal igyekezett visszaszoritani a mind közelebb szoruló gyürüt. De egy levert csapat helyébe két uj támadt. Nemhogy fogytak volna, inkább szaporodtak s velük az Imre felelőssége, gondja.

Pösty éni ur igazi sáfári pontossággal folyvást a kulcsárt számadoltatta a kiadott ruhák, elfogyasztott lőpor és az élelmezés felől, hanem mikor valamilyen katonai feladatra került a sor, azt egész Imrére hagyta.

- Csinálja öcsém, ahogy jobbnak gondolja!

Imre aztán rendelkezett is. Szilárd meggyőződéssel hitte, hogy amilyen önfeláldozással dolgozik ő itt másokért, abban a mértékben fogja jóra igazitani közvetve az övéi sorsát is.

A váradiak lassankint megszokták, hogy nem a volt parancsolójuk az igazi kapitány, hanem a kintről jött bihari ur s mert az intézkedései mindenkor bölcsek és célravezetők voltak, engedelmeskedtek neki szivesen.

Lám, az uj erőditéssel is milyen jól sejtett! Az ostrom iránya hirtelen megfordult. A támadás most délről érte a várost, Szálka-puszta felől. Még hozzá váratlanul fel is javult a kuruc sereg! Máról holnapra jól fegyverzett, jól begyakorolt csapatok s ami a legfenyegetőbb, ágyuk jelentek meg a tulparton.

A helyzet kezdett aggasztóra válni.

Imre éjjel-nappali munkával sürgette a sövényfonókat és ácsokat, hogy mennél hamarabb és minél jobban megerősitse az uj palánkot.

A Körös felőli részen ezalatt a légy se mozdult. Minden nélkülözhető ágyut, mozsarat, puskát és talpast átrendelt hát a szorongatott déli részre. Átterelte a nélkülözhető kézmiveseket is.

A munka szépen haladt. Imre kedvtelve állt meg lovával egy-egy körjárat után a dolgozó emberek mellett s ha nem lett volna olyan nehéz a lelke az övéi miatt, bizony még maga is belerikkant a kapun táborozó deákok vidám nótázásába.

Hanem egy este nagy csetepatéra érkezett. A legények a keskeny földsávon összefutva bámulnak lefele a sánc innenső aljába. Az árokban nagy hangon szónokol valaki. Azt hallgatják. A sövénynél nem dolgozik senki. A sáncok üresek. Jó szerencse, hogy a kurucok kedvet nem kaptak kényelmesen átsétálni a patakon!

Imrét elfutotta a harag.

- Mi dolog ez itt? - csörrent az álldogálókra. - Takarodnak kentek a dolgukra?

Az emberek szétsompolyogtak. De az orditozás csak nem szünik.

Imre leszökött a lóról, a friss földhányáshoz ment. Lenézett az árokba. Ott, a fenéken a fiatal Kerekegyházi Gáspár, meg Jeromos kántor huzakodtak.

- Mit mivelsz, öcsém? - piritott a legénykére. - Hát ezért küldtelek én téged ide, hogy népgyülést tartsatok?

A fiatalember megröstelkedve vonogatta a vállát. Az arcán dulakodás mérge látszott.

Jeromos felelt helyette borizü hangon.

- Pofonvert a bestye!

- Igaz ez?

Gáspár rábólintott duzzogósan.

- Igaz. Én bizony lekentem neki egyet. Mit ugrál át mindég?

- Hova ugrál?

- Át. A tulpartra.

- A hidon?

- A hidon.

Imre megfordult és a kapufülke felé indult.

- Jőjjenek utánam!

Bent aztán vallatóra fogta a két embert.

Kiderült, hogy Jeromos esténkint átjárogat a Hostátba. Van rá eset, hogy jól oda is marad. Ilyenkor beszeszelve kerül elő. Rég figyeli már a kis Gáspár, mig most rajtakapta.

A kapitány egyre komorabb arccal hallgatta a vádakat. Odaütött az állával Jeromosnak.

- Beismeri kend?

- Mért ne?

- Hát azért, - ordult el Imre, - mert kend esküt tett, hogy ostrom alatt a várost elhagyni nem fogja!

- Hiszen csak tréfából történt! Hadd lássák az emberek, hogy Jeromos kántor nem fél a Belzebubtól se!

- Az is tréfából történt, hogy oda maradozott kend? Mit müvelt ilyenkor? Hol járt? Adjon számot róla! Honnan keriti a szeszt, mikor a városban lezárattam minden borospincét?

Jeromos zavartan pislogott a szövétnek imbolygó fényébe. Aztán egyszerre kihuzta magát. Odadüllesztette a mellét Imrének.

- A kurucok közt jártam, - mondta.

- A táborban?

- Ott.

- Megveszett kend?

- Nem én. De tudni akarom, hogy mire készülnek odaát. Fortély kell uram a hadviseléshez! A jó vezér róka is, meg oroszlán is legyen egy személyben.

- Kend beszélt a kurucokkal?

- Mint a pinty. Értek a nyelvükön. Egy piros keresztet meg könnyen tüzhet a mejjére akárki. Mindjárt közülük valónak néztek. Kipakolták minden szándékukat és tetejébe még innom is adtak. Tudja-e azt főkapitány uram, hogy kikkel állunk szemközt? No lám! Én már azt is tudom. Ezek itt nem bugrisok többé, hanem a Nagybotu Mészáros Lőrinc pap emberei. Dózsa alvezéreé. Rendes katonák. Ágyusok, puskások, árkászok. Csatát járt mind egy lábig. Ezek majd jobban értik a módját, mint az a gyülevész nép, amelyikkel eddig passzióztunk!

Imre kettévágta az áradó beszédet.

- Mért nem jelentette kend nekem ezeket a dolgokat?

- Azért uram, - riszálta vállát a kántor, - mert nem akarom, hogy más egye meg azt a gesztenyét, amit én kaparok ki a parázsból! A dicsőségben senkivel se osztozok! Ez a rész énrám van bizva, az a dolgom, hogy megtartsam. Ahoz, hogy milyen módon csinálom, senkinek semmi köze. Legkevésbbé ennek a nyálasképü kölyöknek itt. Főkapitány uramnak se több, mint hogy igazságot szolgáltasson nekem a csufságomért, vagy én ugy ütöm le ezt a fattyat, mint a kutyát!

Imre megállt a rezesorru előtt.

- Kend itt nem követelőzhet, - mordult rá nyersen. - Kend itt fegyelemtörést mivelt, amiért nem pofon, hanem akasztófa dukál. De mert a hir, amit hozott, fontos, ez egyszer megelégszem azzal, amit már megkapott. Ez legyen az igazságszolgáltatása. Most pedig hordja el magát!

Az ember dörmögve oldalgott ki az ajtón.

Odakint megállt. Visszanézett, mint akinek volna még valami mondanivalója. Aztán csak legyintett.

- Ott csapjon belétek az istennyila!

És elballagott a sövények felé.

XVIII.

Imre a fiatal legényhez fordult.

- Neked pedig, öcsém, megtiltom, hogy katonát pofonnal fenyits. Az ember arca virág, amiről a legkisebb érintés is letörli azt a himport, amit az Uristen lehelt rá. Az arculütésnél nincs nagyobb büntetés. Ezt jegyezd meg jól. Mert a kard csak sebez, de a pofon meggyaláz és lealacsonyit. Megértettél?

- Meg.

A kapitány kezét nyujtotta.

- Akkor eriggy öcsém és legyen ezentul is ezer szemed mindenre. Ma estétől te vagy a déli kapu parancsolója.

Ezzel kilépett az őrszobából.

- - -

Várad alatt csakugyan Dózsa katonái álltak. A temesvári vesztett csata után ide vonult vissza seregeivel Mészáros Lőrinc pap, a rettegett alvezér, hogy Várad várát elfoglalva Biharban ujra szervezze hadait és rettenetes bosszut álljon legyőzőin. Nagybotu Lőrinc maga ekkor még Palota alatt harcolt ugyan, de a tüzérsége és ostromcsapatai haladék nélkül Várad megvivásához láttak.

XIX.

A Körös felől eddig nem támadtak a kurucok. A parton meredek sövényfonás huzódott a sánc külső falán, fölötte magas mellvéd-palánk. Ezt az akadályt megmászni nem igérkezett könnyü mulatságnak. Amellett a Körös is zöld-árjában, megdagadva rohant, tulnőve az utjába eső homokpadokon. A várvédők szempontjából csupa megnyugtató dolgok ezek.

A sáncokon majsztramék őrködtek. A céhek közt itt-ott egy puskás várbeli talpas, hogy a háborunak tessék-lássék, valami nyoma legyen.

Majsztramék lassankint egész otthonosan berendezkedtek a sáncokon. A tétlenkedést elunva, sorba vándoroltak ki hazulról a háromlábu székek, meg a kaptafák. Aztán a lábszijj és az inas. Végül a szilke is megjelent. Majsztramné asszony kikocogott megtudakolni az ő kuruc-ölő vitézzé dicsőült élete-párjától, hogy izlett-e ugyan a csikos káposzta? És a tokány beborsolása sikerült-e?

Majszter uraiméknak igazán semmi kifogásuk se lehetett. Meg voltak elégedve nagyon az ő derék váradi menyecskéikkel, aminek látható jeleképpen derékon is veregették a szemrevaló fehérnépet.

Ennek a barátságos fogadtatásnak persze hire futott a városban. Egyre több és több asszony indult ki a palánkhoz. A szomszédos házak közt megkezdődött a nemes gasztronómiai verseny s végül már annyi cipekedni-valója akadt némelyik menyecskének, hogy felfért ott bizony az eladó segitsége is.

Az érdemes céhbeliek egy szép nap azon vették észre magukat, hogy szerencsésen köréjük verődött az egész kis család. A sáncok aljába pokrócok terülnek, a háznép körül-üli a gazdát és egymást kinálgatják nagy békességesen, mintha a kuruc ott se volna a Körösön tul.

A közellét együttjár a barátkozással. A különféle céhek összemelegednek s elkezd bujdosni a pohár, a jóféle méhser, meg a dugott váradhegyi vörösbor. A legények, lányok nótázgatnak, a katonák is odahuzódnak a maradékra. Jut elég és szivet-melegitően szép egyetértés örvendezik a kék bársony ég teritője alatt. A csizmadia és varga céhek bölcs atyái politizálnak, az asszonyok se állják meg, hogy bele ne kottyanjanak néha. Egyebekben pedig az embereik lapockáját vakargatják otthonosan.

Csak az inasok ődöngenek. Itt, a majszter szemeláttára nem lehet se kővel dobálózni, se kutyát uszitani. Fa sincs, amelyiken fészket kereshetnének. Viszont majsztramné ölében tartja a szakajtóruhát a turósbélessel és igy a félkéz-kalmárkodásnak se nyilik tere.

A reménybeli palánták hát unatkoznak. Bámulják a gazdájukat. Aztán a nagyfene tüskös palánkot bámulják. Idők multán néhány a bátrabbjából föl is csimpeszkedik a cölöpök

bütykein. Átnéz a tulpartra és kunnyog. Erre megindul mind. Másznak a mellvédre. Előbb csak az orrukat dugják ki, majd, hogy az első már lovagol a palánkon, kedvet kapnak s mellészökdösnek. Nyujtogatják a nyelvüket a kurucok felé:

»Bátya, bátya, kell-e kendnek kecskebéka?
Bátya, bátya, ha kell, fogjon, itt a véka!«

Lassankint megtelik inassal a palánk. Énekelnek, ahogy a torkukon kifér.

Majsztramék felütik a fejöket a menyecske öléből. Nevetnek. Az asszonyok is nevetnek. A kutya is verdesi a földet a lompos farkával és villogtatja a fogát.

- Ni a bébillérjeit! Mit nem mernek ezek!

A kölykek vihognak. Hogyne vihognának, mikor lám, ujabb mulatságuk akadt a palánkon! Az egyik nebuló a tulpartra mutogat.

- Ahol e! Fürdik a kuruc.

Csakugyan.

Az átellenes oldalon egy szálfa gurul a vizbe. Elindul a tükrén szép csöndesen. Elől is lubickol rajta egy paraszt, meg hátul is. Hajtják fenéklő rudakkal és hadonásznak hozzá, mint a lébe pottyant cserebogarak.

Az inasok majd megpukkadnak a sövény tetején.

»Egy kerek kecskerek, brekekek, Becskerek...«

Teli tüdővel brekeg a reményteljes váradi ifjuság. De azok ott nem zavartatják magukat. Oldalognak, csápolnak közelebb. Néha megpördül velük a szálfa s megöblögeti őket. Sebaj! Átölelik, mint a paripa nyakát, aztán kapálóznak és csákányoznak tovább.

Az inastársaság oda van az elragadtatástól.

- Ni, már kettő fürdik! Ott is kettő!

Bizony, azok szaporodnak. Versenyt futnak a Körös vizén. Iparkodnak beérni egymást. Akik összetalálkoztak, azok vaskapcsokat akasztanak a fába s ugy folytatják a lubickolást, négyesben.

A palánkról biztatják őket.

- Szaporábban, bátya! Bugyogójába nyomják kendnek azt a horgot!

Pedig nem kell nógatni azokat! Ahogy a sötétség lejjebb száll, egyszerre gyorsabban jönnek. Oda csuszkálnak a fal alá. Az első kuruc derekáról lerepül a kötél. A végén vaskarom. Azt beakasztják a sánckaróba. Majd még egyet, meg még egyet.

Ez tetszik csak igazán az inasoknak! Lepökdösnek a parasztok süvegére.

A kurucok nem törődnek velük. Mig az aranyifjuság mulat, ők dolgoznak serényen. Tiz tutaj is elkészül a sáncfal alatt rövidesen.

Akkor váratlanul hatalmas dördülés rázza meg a levegőt. Olyan, mint mikor az ég zeng, csak sokkal erősebb. És a villámnak kőből van a magja. Oda zuhan a töltés kellős közepébe. Repül a sok szilánk, meg az inasok a palánkról. Mester, nem mester, felborogatnak mindenkit, aki az utjokba kerül.

Mire a derék céhbeli atyák valahogy rendet teremtenek az összegabalyodott állásban, és maguk is felbátorkodnak a sáncokra, egész szálfa-erdő hintál a Körösön. De jönnek ladikok is és rajtuk katonák. Ugrálnak át a tutajokra, szétfutnak a sáncfal alatt. Nyomukban ostromlétrák

emelkednek. Vaskampós végük belevágódik a palánk tetejébe. És fülsiketitő orditással mászik is a kuruc. A vöröskeresztes zászlók a bőrtüszőkbe szurva.

Nosza, a talpasok meg a céhbeliek puffogtatnak a sötétbe, hanem mit ér az már!

Jönnek a kurucok, jönnek, mint a küldött ördögök. Azokat ugyan meg nem állitja a késő káromkodás!

A gonoszak órája ütött Várad fölött!

XX.

Imrét a piac közepén érte az ágyuszó. Fölkapta a fejét és figyelt.

A lövés az északi oldalról jött. Az utána következők is. Semmi kétség, a kurucok megneszelték, hogy hol leggyengébb az őrség és most rajtaütéssel akarnak a városba nyomulni!

Megsarkantyuzta a lovát s vágtában nyargalt a főutcán végig a Vizi-kapu felé. Ott leugrott és futott fel a falra.

Persze, hogy jól sejtett! Meglepték ezeket.

Ráorditott a lőréseknél fejetlenkedő emberekre:

- Ne puffogass, az apádat, hanem apritsd!

Ő maga is a falhoz szökött.

Egy ostromlétra vége épp előtte bukik fel a palánkon. Két vaskarma a szemöldökfába akaszkodik.

Elkapja a létra szárát. Nekifeszül, hogy a kerek bölény-nyakán pattanásig dagad minden izom. Kiemeli a létrát karhosszuságra. Aztán hirtelen elereszti.

A lajtorja visszacsapódik, tompán reccsen és derékba törik. Az alul csimpeszkedő kurucok cigánykereket vetve zuhannak le a tutajra, a lent nyüzsgők nyaka közé.

Imre nagyot fujtat és utánuk kiált.

- Bátya, bátya! Erre az ut Becskerekére!

Azzal nyul a másik létráért.

A tréfát megnevetik, akik hallják. A többi meg azt neveti, hogy a szomszédja nevet. A jókedv ragad. A megriadt emberek lélekre kapnak, hogy a kapitányt maguk közt látják. Kezdik fejszével, csákánnyal vagdosni a létrákat.

- Szoritsd, - biztatja őket Imre és nekifeszül a palánknak. Szaggatja le róla a szemöldökgerendát. Zuditja a törtetőkre.

- Ehol ni, bátya! Ne kapaszkodjék kend utána.

A gerenda széles ösvényt vág a létrákon s repül vele a kuruc a himbálózó tutajra, emberekre. Nyaka törik annak is, aki esik, meg annak is, aki az eleven áldást a kupájára kapja. A nehéz tölgyfaoszlop ugy dobban a talpra, hogy a vaskapcsok mind kiugrálnak belőle.

Hátrálnak a parasztok, hőkölnének vissza. De a csónakok egyre öntik a tenger népet. Nyomják őket előre. A kapocs nélkül maradt szálfák ellazulnak a nagy tülekedésben. Ugy potyog le róluk az ember, mint szétnyitott ujjak közül a köleskása. Rémült orditással, hangos cuppanásokkal esnek a vizbe.

- Fürödj, bestye! - rikkant egy legény Imre mellett.

A kapitány odanéz. Kerekegyházi Petrus János a hetvenkedő. Meg nem állhatja, hogy rá ne mosolyodjék a kigyulladt szemü, helyes kis katonára.

- Várj csak, öcsém! Mindjárt jön a szappan.

És odakiált a talpasoknak:

- Tüz!

A muskéták megdördülnek, sánc hosszában, végig.

Most már eredményes a puskagolyó! Az egytömegben evickélő kurucok közt sürü rendet kaszál.

Az első roham vissza van verve. A meglepetés nem sikerült.

Hanem a kuruc hamar összeszedi magát, megint támad. Tervszerü harc ez már, egységes vezetés mellett, Dózsa iskolájában edződött, ostromokban okult emberekkel.

És Várad a bihari fölkelők után izelitőt kap Nagybotu Lőrinc hadaiból.

Imre látja a figyelő helyéről, hogy a kuruc csónakok, amint lerakják a legénységet az ostromtalpakra, maguk visszafordulnak a Körös medrébe. Ott felállnak egyenlő közökben. Hosszu, egyenes sor, parttól partig, ladik ladik mellett. Amelyik helyére ér, az horgonyt vet. Összeakaszkodik a szomszédjával. A csónakokból mindjárt nyujtják a pallót. Az evezősök szegezik, kapcsolják a hidlást. Ami csónak egyszer leállt, az már kész járó. Kemény hajóhid. Jönnek is rajta a kurucok, hemzsegve! A keresztes zászlók sürün emelkednek.

Imre megtörülte az izzadó üstökét. Odaintette a kis Kerekegyházit.

- Pattanj öcsém a déli kapuhoz és hivd a másik feledet.

- Gáspárt?

- Azt. Mondd, hogy fusson azonnal a diákjaival!

- Igenis.

- Aztán a palotai legényeimet hivd a főkaputól. Helyükbe menjen husz a Csákyakból.

- Megértettem.

Kerekegyházi sarkon fordult és eliramodott. Kisvártatva jött rohanvást az egész kollégium. A diákok kapva kaptak a nekik való mulatságon. Pattognak föl az állásokra, mint a szöcskék. Már az egész fal hosszában folyik az ostrom. A deákok kurjogatva biztatják a fölfelé törtetőket:

- Gyerünk apám, gyerünk! Itt kolbászt osztogatnak! Aki előbb ér, hamarabb kap.

Az igéretet ólmosbotok és rézfokosok magyarázzák a kemény kuruc koponyákba. A deákok dolgoznak rogyásig. De hiába. A létrák egyre sokasodnak. Ugy állnak ki a mellvéd falából, mint sün hátán a tövis. Tiz annyi kéz kellene hozzá, hogy mind letaszigálja.

Kerekegyházi Gáspár megdörgöli az orrát mérgelődve.

- Valami szaporább mesterség kellene ide!

Gondol egyet és lecsöppen a falról. Fut a házak felé. Mikor visszakerül, egy irdatlan szarufa lóbálózik a vállán. Cipeli a palánkhoz. Kitolja a résen. Boldogabbik végét alófesziti a küszöbfának. Akkor odakiált a diákjainak:

- Föl a hintára, hé!

Egy bakkalaureátus legény felkap a gerenda végére. Ráül ló módjára. Noszogatja. Hanem a palánkon sok a létra. Nehéz a teher. Az emelő sehogyse akar mozdulni. A többiek hát belekapaszkodnak alulról. Huzzák lefelé. Kurjongatnak.

Épp mikor a kapitány odavág a szemével a nagy héhózásra, abban a pillanatban mozdul meg a furcsa hinta. A deákok sülyednek, az ostromlétrák pedig emelkednek, egy jókora darab palánkkal együtt.

Egy reccsenés, egy orditás: a kurucok hanyatt-homlok zuhannak a vizbe. Rájuk a palánk. A diákok meg a sánc aljába hemperednek, ugy kacagnak ülő életmód mellett a földön.

Pompás mulatságnak igérkezik ez! Akad is utánzója mindjárt. Nyargalnak a diákok emelő-rudakért. Lekapkodják a közeli házakról a tetőgerendákat és egykettőre hintál az egész deák-csapat.

Hogy a palánkon rések támadnak, a kis Kerekegyházinak ujabb ötlete támad. Összeszedi az ereszek alul a lehányt zsupkötegeket. Felkap belőlük egy bálával s cipeli a sáncra. Meggyujtja és a palánk résein ledobálja a kurucokra. Ez a mulatság meg majsztramék tetszésével találkozik. Ha nem takar a födél, legalább világitson!

A deákok hintálnak, a céhbeliek pedig csóvákat dobálnak.

Közben megérkeztek a palotai legények is. Ezeket a Vizikapuhoz küldte Imre, mozsarakért. Ne álljanak ott hiába, ahonnan ugy se lehet lőni a hidat!

A legények hát cipekednek, hordják a puskaporos, meg az olajos hordókat, kenderkócot, golyót. Huzkodják a potrohos mozsarakat. És mert a zsup időközben elfogyott, rákerül a sor a zsindelyre is.

Akkor a kapitány odakiált Kerekegyházinak:

- Gáspár fiam! Ehol a hordók ni! Olajba mártsátok! Rongyból kanócot neki és puskaport a bendőjébe, hadd szóljon, az ebadta!

Lesz ebből olyan görögtüz, amilyet még aligha látott a kuruc! Köpköd is tőle. Káromkodik. De a baj nem áll meg ennyinél! A sok rakétázó, sistergő tüzes gombolyagtól egyszer csak lángot fognak a talpfák. Hiába nedves a tutaj, a gyantás fenyőszálak lobbot vetnek. Aztán ki-gyulladnak a sáncgerendák, létrák, meg a horgonykötelek is. Merő tüz az egész part. A kurucok bámulhatják riadtan azt a csudát, mikor a viz is ég.

A lángoló talpak leszakadnak horgonyaikról, a Körös pedig lassan megpörditi az ostrom-tutajokat. Az egész szikrázó pokol elkezd uszni a viz sodró-árjában. Menekülnének a rajtalévők a hajóhidra, a hidverő katonák is erőlködnek, hogy megkössék az elszabadult talpakat, mig a katonák leszökdösnek róluk. Hanem Imre siet kihasználni a kavarodást. Maga irányitja be az első ágyut.

- Tüzelj! - rival a pattantyusokra.

És a mozsarak felbömbölnek. A szálfák pattognak, recsegnek. A csónakok közt széles hézag támad, válik ketté az egész alkotmány és megindul sebes siklással lefelé a vizen. Végig, amerre halad, kisérik a város bástyaágyui. A kurucok üvöltenek az égő tutajon, mint a kárhozottak, rémültükben és tehetetlen dühükben. Mert se kard, se puska nem használ ez ellen a veszedelem ellen! A tutaj az elszakadt hiddal együtt rohan feltartóztathatlanul a biztos pusztulásba. Aki teheti, megkisérel menekülni. Az emberek égő ruhákkal ugrálnak a vizbe és usznak ész nélkül a tulpart felé.

Ezek se próbálnak egyhamar ostromot!

De a nagy tüzijátékban lángot fogtak a palánkok is. Égtek sánc hosszában. Imre hát oltásnak látott.

- Ide a lajtokat a házak elől! - parancsolt majszterékra.

Mig a csöbör-hordozók megérkeztek, ő maga csákánnyal, horgokkal állitotta neki az embereit. Szaggatták, dobálták a kigyulladt részeket a vizbe.

Sikerült is hamarosan szárnyát vágni a vörös kakasnak. A kapitány akkor sövényfonókat rendelt a hézagokra, aztán a sebesültjei után nézett. A diákok a sánc aljában gyülekeztek. A két Kerekegyházi már ott volt a legényeikkel. Az ikrek egymást kötözgették.

- Mi bajotok esett? - kérdezte Imre.

- Szálka ment az ujjomba, - nevetett Gáspár a bal kezét rázva - épp most vegyük ki belőle. Emez meg itt ujból megkeresztelkedett, - mutatott a testvérére.

János büszkén tapogatta a bebógyált fejét.

- Az ám! Kuruc lettem magam is, főkapitány uram!

- Hogyhogy?

- Kettőt kaptam a búbomra, keresztbe.

- A fejedre? - mosolyodott el Imre. - Hiszen akkor egyenesen kuruc püspök lettél?

- Bizony. Itt a pilis hozzá! - Döfködte meg a legényke a véres kötést.

Imre a kezét nyujtotta.

- Derék vitézek vagytok mind a ketten. Sok ilyen katonát adjon Szent László Várad városának!

És szétnézett a többiek után.

Halott nem sok esett a deákok közül, de ép ember se maradt. Föl kellett ezeket váltani és borbélyokat adni melléjük.

A kapitány sorakozót fuvatott.

- Indulás a várba!

A diákok rendet álltak és felharsant a nóta.

*

Az utcákon végig rémült emberek ácsorogtak. A holmi batyuba kötve. Némelyik még a jószágot is maga mellett tartja kötőféken, kész minden pillanatban a menekülésre.

A deákok nevetve biztatják az ijedt atyafiakat:

- Menjen tatám haza, humni. Lekésett már kend a cécóról!

A kis csapat vigan kanyarodik ki a nagy utcába.

Ha tudták volna, hogy most kellene csak igazán felkelni még a cinterem halottjainak is!

XXI.

A vár előtti piac torkolatánál Imre hirtelen megállt. Megfogta Kerekegyházi karját.

- Csitt csak! - neszelt előre. - Miféle zaj ez?

- Micsoda?

- Mintha tojásokat csapkodnának a kövezetre. Még most se hallod?

- De hallom már én is.

Imre vállat vont.

- Különös. Ugy csoszog ez, mint a bocskor.

A kis csapat megállt. Feszülten figyeltek a sötét éjszakába. A holdat felhő takarta, a nyáreleji éjfél sürü fekete palástba burkolózott. Nyugat felől vihar készült alighanem, mert a felhők a csillagokat is bakacsin-fátyolba takarták. Tiz lépést se lehetett látni előre.

Imrének mégis ugy tetszett, mintha a piac-téren, a Pece-patak kapuja irányából valami mozgolódnék. És mintha a mély éjszakában még mélyebb árnyékok imbolyognának ide s tova.

- Nem adott parancsot őrségváltásra, főkapitány uram? - kérdezte Kerekegyházi.

Imre a fejét csóválta.

- Nem. Jeromos kántor egész éjjel áll a hospesekkel, meg a munkásokkal. A várjobbágyok fonnak.

- Akkor érthetetlen.

A kapitány lehagyta az embereit. Maga indult előre a hadnaggyal.

Ott, ahol a piaci vásáros bódék sora kezdődött, megint megállt. Visszarántotta Gáspárt is. Előre mutatott.

A sátrak közt lapulva, ponyvától ponyváig osonva egy csapat idegen ember! A fejökről lebukó álladzó kendő, meg a telekes bocskoraik mutatják, hogy parasztok.

A kuruc behatolt a városba!

Hol történt? Hogy történt?

Imre egyelőre gondolkozni se birt rajta. Beledermedt a megdöbbenésébe. Ujjai vaskapcsok-ként szoritották a hadnagy karját.

- Látod?

Válasz helyett Kerekegyházi a kardjához kapott.

De Imre lefogta a kezét.

- Esztelenség! A többiekre kell gondolnunk. Mész, amilyen gyorsan csak birsz, a toronyhoz. Félre kell verni a harangot és megtülköltetni a vészjelt. Minden ember ide a kapuhoz!

- És kapitány uram?

- Én itt várlak titeket.

- Egyedül?

- Egyedül.

A fiatalember szeméből két nagy sugár lobbant.

- Nem engedhetem, - mondta és ismét a kardjáért nyult.

Imre hangja egyszerre nyers lett.

- Indulj!

Ő maga fordult meg elsőnek. A sátrak árnyékába huzódva ment vissza a Fő-utca torkolatáig. Ott megkerülte a vásáros bódékat és figyelt.

A lopakodó árnyékok egyre jöttek a déli kapu felől. Nem sokat kellett várni ahhoz, hogy mindent megértsen. Rövidesen jobb felől is felhangzott a csoszogás. Aztán egy ismerős hang ütötte meg a fülét.

- Erre atyámfiai, erre!

Jeromos volt, a váradi kántor. Utána, a Pece-patak felé legyező formán táguló apró zeg-zug utcákból kezdtek özönleni a parasztok, mint mikor az eldugott palack szája megbuggyan. És most már a békésen alvó házak ablakai is nyiladoznak. Ijedt kiáltások sivalkodnak minden felül.

De ugyanakkor a plébánia-templom tornyában is megkondul a vészharang. A Főkapu donjonjában az őr kürtje rekedten rikolt rá vissza. Fujja a riasztót.

Erre elbődül Jeromos:

- Észrevették, a tüzes kéneső tenné porrá őket! Most aztán előre atyámfiai, mielőtt egész magukhoz ocsudnának, különben...

Nem folytathatta tovább a fölvett textust. Itt félbeszakadt a nagyhangu Jeromos kántor utolsó beszéde. A nagy utca sarkáról felhőző sötétségből egyszerre villan valami keskeny fénysáv. Fut bele egyenesen. A kántor sarkon fordul és végigvágódik. Az emberei is dülnek jobbra-balra. Czibak Imre most indult rohamra a deákjaival. És az éjféli sötétben süvölt a harci jelszó:

- Korpázd a bestyét!

A harangok kongnak, bongnak, bőgnek a kürtök és bufog a csákány, amikor puhát ér. Egyetlen rémült üvöltés, egy hörgés az egész éjszaka. És ömlenek a katonák, nyomukban futva a nép, a Fő-utca felől. Bezzeg jól jött az előbbi ijedelem! Aki össze volt pakolva, az iramodhat is mindjárt családostól, barmostól a várba. Magyarázni se kellett senkinek, hogy az egyedüli menekülés a várkapu.

A polgárok egymást tiporva tolongtak a felvonó hid felé. A vártoronyban is felbődült a kürt. Rövidesen hallani lehetett, amint a nehéz vashid dübörögve vágódik a partra. Egy csapat László-vitéz buggyan ki rajta a várból, segitségnek. A diákokkal együtt vivják a piacot. Ezt meg kell tartani mindenáron, mig az utolsó polgár is a várba nem jutott.

A kapitány most a Nagy-utcába fordul. A Csáky-kopjások, meg a palotai legények nyomulnak utána.

- Elállni az utcák bejáratát! - orditja tul Imre a fegyverropogást és a menekülők jajveszékelő zsivaját.

A katonák rohanva vágtatnak szét. Hellyel-közzel puska dördül, de elnyeli azt is a harci zaj. A csákány csattog, bufog a buzogány, kard, fokos és cséphadaró, köröm- és tépőfogak, minden fegyver jó itt, ahol nincs kegyelem és nincs hátrálás, mert magyarral áll szemben a magyar...!

Áll a harc végig a nagy utcán s fel, a várpiacon. És hulla-szérük jelölik a stációkat, ahol meg-meghorkant a védő csapat. Lépésről-lépesre huzódik vissza az, s vérrel itat meg minden talpalatnyi földet. A hajnal átdereng az oszladozó felhőkön, mikorra végül takarodót zeng a bástya tornyán a kürt, jelezve, hogy az utolsó polgár is bejutott a várba. Ugyanakkor friss csapat ront ki a piacra. Az öreg Kerekegyházi Petrus hozza a kapuőrséget. Pihent emberek ezek, teli ádáz dühhel, tüzzel. A piacról fedezik a fáradságtól roskadozó, tépett, véres katonák visszavonulását.

Imre utolsónak lépett az emelkedő hidra. Fent a bástyafokon aztán megállt. Lőporfüstös, verejtékes homlokát beletörülve a dolmányujjába, visszanézett.

A piactéren hullahegyek. A nap sugarai mintha egyetlen nagy, közös sirt ásni futnának le a földre. Távolabb a váradfoki Premontorium ég. Ég a sóház, a törvényház, az oskola, a fenyitő ház, a Betegedő Ház, a város két nagy malma, a plébániatemplom födele is ég. A házak kapuján keresztbe tüzve mindenütt vöröskeresztes zászlók.

Összeszoritotta a fogát és a fekete-fürtös feje mellére hanyatlott, hangtalan, befelé csorduló férfi-sirással.

Könyves Kálmán király, II. István, I. Károly, Zsigmond, Nagy Lajos leányának, Máriának és Beatrix királynénak hajdan kedvenc fészke, Szent László városa elesett.

XXII.

A vár csak katonai erősségnek készült, szük volt ennyi ember befogadására. A kaszárnyák egy részét ki kellett hát üriteni az asszonyok és gyermekek számára, a többi nép pedig megrekkent a belső piacon. Ezek közt ponyvákat osztatott Imre, hogy legalább sátrat verhessenek maguknak a szabad ég alatt. És Várad fiai nézhették lángoló tekintettel, komor dühhel, azt, ami az ő szép ősi városukból megmaradt.

A házak fölperzselve, a virágos kertecskék letiporva, a sétaterek disz-bokrain kapcákat szárit és teheneket legeltet a paraszt. Üszök, rom, szenny, pusztulás mindenütt.

A plébániatemplom tornya csonkán mered az égre. Gerendái szabadon függnek és a nagy, rézzel kivert kereszt, arcrabukva, fölöttük. Mintha nem akarná látni, amit láthat.

László vitézeinek könnyes a szemük, hanem a kezük, az ököl. Mint a ketrecbe zárt vadak, járják a maguk szük pár lépését a falon. Oda, vissza. Oda, vissza. Néha meg-megtorpannak, mintha mély szakadék nyilnék előttük. Aztán megint folytatják a raboroszlánok egyhelyben tipratódását tovább.

Imre a vár leggyöngébb pontjának, a Földbástyának védelmét vette át a deákokkal és a nemesi bandériumokkal. László vitézei az Aranyos és a Csonka-bástyát szállták meg, rendes állandó katonasággal.

Ostrom ostromot ért. A kurucok szakadatlanul támadtak. Első győzelmükön felbuzdulva azt hitték, hogy semmi se lehetetlen többé nekik. De az első napok kudarcai csakhamar megmutatták, hogy Vitéz János püspök nem hiába erősitette meg roppant falakkal, tornyokkal és épületekkel a nagy városalapitó nyugvóhelyét! Ezt a várat nem olyan könnyü megvivni, mint amilyen könnyüszerrel az árulás a kurucok kezére játszotta a várost!

A rohamok után véres fejjel kullogtak vissza a falak alól a parasztok. Okultak a sikertelenségen. Megint rendes, tervszerü ostromba kezdtek. A szomszédos szőlőhegyekre ágyukat vontattak és visszahuzták a rohamcsapatokat, az árkászokat meg előre tolták. Tiz napig éjjel-nappal törették a falakat. Zugtak a kőbombák, röpködtek a gyujtógolyók s amerre leszálltak, perzseltek, tüzet szórtak.

A gyermekek leszorultak a kazamatákba, a polgárok hordták a vizes lajtokat, az asszonyok pedig követ, rőzsét a falak réseihez. Mikor az ágyuzás lejjebb hagyott, aki tehette, ment a kápolnákba misét, vagy prédikációt hallgatni. Mind a négy kőbástya földszintjében volt egy-egy ilyen kápolna.

Az ostrom tizennegyedik napjának délutánján létánia közben történt, hogy a Névtelen bástya kápolnájának ólmos ablakán a harci csend kellős közepette berontott egy ötven fontos golyó. Tüzes ivben vágott le az oltár előtt. Az asszonynép sikoltozva ugrált föl. De hogy Gerlai Ábránffy főesperes ur csak ottmaradt tovább térdelve és imáját folytatva az oltárszőnyegen témfergő hatalmas bomba mellett, a golyó meg ott füstölgött ártatlanul meglapulva a szakramentum előtt, ahová esett, a riadozók elszégyelték magukat és visszaültek helyeikre. A lelkekben pedig magasra nőtt a felsőbb hatalom pártfogásában való hit. Megtizszerezte a keserüség és az akarat erejét.

Az ájtatoskodókat nem zavarta többé semmi. A kuruc ágyuk is mintha megjuhászodtak volna, elnémultak. Több lövés nem esett.

Imre a fejét csóválta és a kilátó tornyába sietett, kutatva a szokatlan csend okát. De nem látott semmi rendkivülit. A kurucok nyilván pihenőt tartottak. A vár körül csak apró kis csapatok őgyelegtek.

Már éppen leszállni készült, mikor egyszerre megint visszatorpant. Valami furcsa dolog vonta magára a figyelmét.

A sáncárokból eltünt a viz. El, az utolsó csöppig. A mély mederben csak a Pecéből idevezetett Héviz zöld hináros iszapja látszik.

Most tudta meg, hogy mire volt jó az a nagy bombardó és hogy mik voltak azok a lézengő kis csapatok lent a vár aljában! Árkászok, még pedig a javából. Levezették a sánc vizét a Köröbe. S lám, a kuruc kezdi összehordani a rőzsét! Az ágyuk ujból megdördülnek. És ezuttal minden bomba a Földbástyát zuzza... A város felől is uj ágyuk vonulnak fel. Az öreg bástya fonott sövénykosarai törnek, omlanak. A gerendák recsegve, ropogva hajladoznak ki. A palánkok alól dül a föld az üres árokba. A mellvédek a levegőbe meredeznek, elfogyott alóluk a talaj. Az ágyuk elnémitva hevernek szerteszéjjel, mint a lebunkózott vaskutyák.

Imre tehetetlen dühhel nézte a rombolást. Ebben a pokoli táncban meg nem állhatott se munkás, se katona. A réseket lehetetlen javitani, mig az ágyutüz tart. Később pedig nem marad idő.

Ahogy az este lejjebb száll, megnyüzsdül a kuruc tábor. A tülkök szólnak, a nép szétfut a falak körül, mint az esőviz-patak. Minden habja ember és minden ember a végzet ágense.

Most már a várban is harsognak a rezes tubusok. Az őrség puskája ropog. A két szomszéd bástya ágyui megdördülnek. Szinte reng belé a Kisboldogasszony templom rézfedeles tornya. A harangok megkondulnak maguktól, mintha tudnák, hogy ebben a nehéz órában egyéb dolguk van a férfikezeknek, mint hogy rajtuk keresztül küldjenek hirt annak a magas hatalomnak, mely most tenyerén tartja az egész virágzó, boldog Bihar sorsát.

Imre keresztet vetett és a szája egyetlen mély fohászra nyilott:

- Szent László, őrizd meg a te várad!

XXIII.

Ott lent, a Földbástya előtt, a piactérségen hatalmas máglya lobogott. Felkigyózó vörös lángnyelvei rávetődtek a komor, csillagtalan égre és bevilágitották nagy messzeségben a tájat. A rommálőtt kincses várost, a fölperzselt utcákat, melyeken éhes ebek kószáltak falkába verődve. A Hostátok üszkös romladékait, az élet és kenyér letiport áldását, föl, egész addig, ahol már az elhagyott otthon elé von palástot a távolságnak éjszakával bélelt leple.

Imre szive egyszerre nagyot dobbant, mintha megütötték volna. Hirtelen minden tagja elnehezült. Aztán amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan el is mult ez a furcsa nyomasztó érzés.

A máglya vörös fényében magas, szikár férfi jelenik meg. Sovány aszkéta arca csontos és élesvonalu. A tüz mellett áll, hordókból hevenyészett emelvényen. Szőrcsuhát visel, kezében galagonya ágból faragott pásztorbot, azon görcsösen, töviskesen, ahogy a föld megteremte.

A férfi beszél. Hogy mit, az nem hallik ilyen messzi, de a szavainál többet is mond az az arc ott, a máglya kisérteties fényében!

Sohase látta Imre Nagybotu Lőrinc papot ezelőtt, mégis bizonyosra tudta, hogy vele áll szemben. A kérlelhetetlen, kitestesült Eszmével, a sorsdöntő fordulattal, mikor talán századok jövője előtt szakad az ut jobbra, vagy balra, hogy soha vissza ne térhessen többé az, aki egyszer elindult rajta... Tudta, hogy elérkezett a próbatétel ideje, az ő nagy napja, a végső leszámolás döntő órája.

Fölszegte a fejét és elindult.

Szent László harangjai még mindég csengtek, bongtak, esengtek fönn a magános toronyban.

XXIV.

Öt roham jött egymásután ezen az éjjelen. A megtizedelt védőcsapatokat minduntalan váltani kellett.

Legtöbbet a Földbástya szenvedett. Az ingataggá lett alváz nem birt már ágyuterhelést. A kidőlt kasok mögött küzdő várbeliek csak a puskájukra szoritkozhattak. Közelharc dult itt, irtózatos vadsággal, mig egy minden eddigit felülmuló erejü támadás el nem söpörte azt is. A kis »kuruc-püspök«, Kerekegyházi János, ott esett el Imre mellett. Egy ötven fontos ágyugolyó izekre szaggatta. Gáspárt a kapitány rántotta magával. A hadnagy képtelen volt lábraállni a nagy vérveszteségtől.

A rommálőtt erősséget nem lehetett tovább tartani. A hatodik rohamnál a Földbástya elesett és a kurucok beözönlöttek a várba.

A visszaszoritott kis maradék-csapat a belső udvarba hátrált, ahol a menekült nemesek sátrai álltak. Ezek az első ostromnál védték a falakat s most holtra fáradtan és nagyobbrészt sebesülten hevertek a fölváltás után. De a bástya elestének hire, meg a bentszorult asszonyokat, leányokat fenyegető veszedelem egyszerébe elfelejttetett velük éhséget, szomjuságot, sebeket és fáradalmakat. Egymásután szökdöstek talpra.

Ezek az emberek nem csaptak nótába, nem szitkozódtak és nem hetvenkedtek. Némák s rettenetesek voltak, mint az a titok, ami a szétdult, meggyalázott otthonaikból ide a várba üzte őket, megmaradt tüzhelyeket védeni. Hanem a kezük nyomán elhallgatott az élet, s megszünt a mások nótázása, elcsöndesedett a mások szitkozódása is! Összeszoritott fogakkal, ököllel, minden emberi erejük végső megfeszitésével rontottak még egy rettenetes rohamra és mikor a hajnal rózsaszin fényudvarral ráderengett a várra, a Földbástya romjain megint ott lengett a szüzmáriás nemzeti zászló.

A kurucok leszorultak a falakról. A csatazaj elült.

Az összeborult kasok közt a várvédők ugy hevertek, mint az élettelen zsákok. A legrikoltóbb kürtszó se tudott volna többé lelket verni beléjük. Az emberi erő felmondta a szolgálatot.

Csak az öreg Kerekegyházi Petrus ődöngött a romok közt. Sorba fürkészte az élők arcát és belenézett a halottak pókos szemébe is. Megmozgatott minden sövénykosarat, kőomladékot s körültapogatta a földbe furódott ágyutalpakat. Keresett valamit.

Vagy valakit?

XXV.

Imre Pöstyéni urral járta a falakat. Megvizsgált apróra mindent, aztán hagyta pihenni az elnyult embereit tovább.

Hiába itt már minden mesterkedés!

Még egy máglyagyujtás, még egy intés attól a töviskes pásztorbottól és a vár sorsa meg van pecsételve. Ottmaradnak mind egy lábig, néma rendekbe tarolva azoknak a falaknak tövében, melyeket a tenger árja és a gyilkos gyülölet vadsága ellen megvédeni kevés az önfeláldozás.

Hát akkor legalább ne sok öröme teljen a martalócoknak!

Megfordult s a mellette álló, lőporfüstös arcu, komoran maga elé meredő Pöstyéni vállára tette a kezét.

- A parancsot kiadta kegyelmed? - kérdezte halkan, mintha attól félne, hogy felkölt valakit.

Az adminisztrátor bólintott.

- Ki. »Abban« a pillanatban repülnek a lőporvermek és a kazamaták...

A két férfi kezet szoritott, elváltak. Pöstyéni ur visszament a belső várba, Imre pedig pihenni küldte a bástyán őrködő strázsát. Maga lépett a helyébe. Lenézett a kuruc-táborra, aztán Palota felé siklott a tekintete s végül megállapodott a szőnyeg-himes, végtelen mezőkön.

- Akárki marad is felül, magyar lesz az, - ütött át rajta a gondolat. És ettől megint kisimultak az arca mély redői s a homloka visszalőtte a nap sugarait a véres felhő-bárányokat legeltető égre.

XXVI.

Délnyugat felől a messzeségben kürtök szava zengett. Nem a városból, hanem tul a kuruc-álláson, Iklód irányából.

Imre feszült figyelemmel fürkészett a táborhely felé. Napbarnitott, lefogyott arca elé ellenzőt formált tenyeréből, ugy próbálta elárnyékolni a tolakodó napsugarakat.

Kisvártatva lent is felorditottak a tülkök.

A kapitány akkor élővé mozdult a szobor-állásból. Intett az öreg Kerekegyházinak, aki még mindég az omladékok közt hajladozott, kutatva valami jelt, valami látható és megkönnyezhető darabot abból, akit tegnap még fiának szeretett.

- Kérem kegyelmedet!

A vén harcos odaállt. Fölnézett csendesen.

Imre elfordult a tekintet elől.

- Föl kell mennem a toronyba, - szólt. - Amig odajárok...

- Értem.

A kapitány némán köszönt és megindult sietve.

Mire a tornyot elérte, már dörgött lent az ágyu. Valami orkán módjára támadt zsivaj reszkettette meg a levegőt.

Rohanva ment fel a korhadt lépcsőkön s lenézett a déli ablakból.

Csak egy széles porcsikot látott, de villogott benne valami, mint a macska-ezüst csillámai és fölötte mintha viharmadarak repkednének széles szárnycsapásokkal. A villogás, verdesés egyre közeledik, egyre bontakozik.

Fegyverek azok és zászlók! Szüzmáriás nemzeti zászlók! Köztük kékszegélyes aranysárga lobogók kevélykednek, a holdra üvöltő farkassal, hármas halom cimer-mezejében.

Imre leemelte a süvegét és csak ennyit mormolt halkan:

- Zápolya János.

De ezt ugy mondta, mint a hitvallást.

Lent felujongtak a rezes tubusok.

- Fegyverre!

Az emelcsős hid tompán dübörgött a rohamra induló várbeliek lába alatt.

XXVII.

A két tüz közé került, fáradt kuruc-sereg nem vette föl a harcot. Elvonult északra. Várad felszabadult.

Az öröm első vihara után lecsendesült a vár, csak a halott-hordó szekerek csörömpölése és a harangok nyelve nem akart elnémulni.

Imre bejárta a falakat, maga ügyelve rá, hogy a felcserek minden elesett hőst gondosan különválasszanak azoktól, akikben még az élet szikráját lehetett gyanitani.

A Földbástyánál nagy halom kőomladék, fegyverdarabok és faltörmelék mellett guggoló alakba botlott. A busafejü emberben az öreg Kerekegyházira ösmert.

- Mit müvel kegyelmed?

A vén katona egy vér-elfutott, ezüstláncon függő érmet szorongatott. A romhalmaz felé mutatott.

- Ott... Hisz mondtam, hogy László vitéze volt?

XXVIII.

A székesegyház előtt Zápolya János leszállt lováról és Imrét a kisérettel hátrahagyva, egymaga követte az előtte lépkedő egyházfit a tágas boltivek alá.

A vajda soká időzött bent a királyi siroknál. Mikor visszajött, finom keskeny arca szokatlanul sápadt volt és a szemében valami foszforos fény égett.

- Mi történt nagyságoddal? - kérdezte Imre, elcsudálkozva, hogy a mindég hüvös, fölényes nagyurat ilyen felindultnak látja.

János izgatott mozdulattal felelt.

- Látomásom volt.

- A templomban?

- Igen. Zsigmond király sirjánál imádkoztam éppen, mikor egyszerre valami különös hidegség csap meg. Fel akartam nézni, de egy jeges kéz lenyomta a vállam. Tisztán hallottam, hogy egy halk hang igy szól: »Bizd magad a csata rohanó árjára. Aki a paraszthábort befejezi, azt mindenhol diadallal fogják ünnepelni.« Most már föl tudtam emelni a fejem. Egy ködpalástos árnyék állt előttem. Az arcát elfödte, hanem a fején koronát láttam csillogni. A magyar koronát.

- És mi lett a jelenéssel? - ütődött meg Imre.

János mélyet lélegzett.

- Eltünt, mint ahogy jött. Köddé vált a Zsigmond király sirboltja előtt.

Imre észrevette, hogy a vajda fehér keze gyöngén reszket a lova nyakán s a homloka üveg-szerüen fényes a veritéktől.

Nem válaszolt Jánosnak, a babonás áhitattal köröttük hallgatózó katonákat hessentette.

- Lóra!

A csapat megindult a tábor felé.

A kapitány ut alatt jobban szemügyre vette a mellette ügető vajdát. Megdöbbent azon a változáson, amit rajta észlelt, azóta, hogy utoljára látta.

A gyöngéd, lányos száj merev, mintha halvány piros mozaikból rakták volna fel a sápadt arcra. Az ajkak szélei élesen és fájdalmasan lefelé görbülnek, mintha valami állandó, visszafojtott gyötrelmet titkolnának. A domboru homlok halántékai behorpadva, a teli rózsák lefogyva és elszintelenedve. A tiszta kék szemek, melyeket ugy megcsodált valaha, most tétován repdesnek. És a kéz...! Az az erősnek ismert, keskeny kéz folyvást reszket, reszket, mintha hidegláz tördelné!

Imre kishijján felkiáltott bámulatában.

Hát a férfiévek delelő napja »ezt« az embert érlelte »abból« az ifjuból, akit kőnél keményebb-nek és a kilőtt nyilnál is határozottabbnak mutatott a multból az emlékezete?

Mi történt vele? Ugyan mi tehette ilyenné?

Néma csudálkozással követte Jánost a sátorba. De a vajda nem időzött, csak öltözetet cserélt és a fegyvereit adatta magára. Aztán lóra ült s kiszöktetett a sereg elé.

A Zápolya-hadak, meg a váradiak egy oszloppá állva üdvözölték süveg-lengetéssel a vezért, akinek látomásáról már minden katonája tudott. A vajda köszönetét bólintott és erősnek akart hangon fordult a legényekhez.

- Isten parancsa, hogy a gazoknak büntetésére legyünk. Én eszközül a kardot választom. Kövessetek!

Hanem Imre mintha ingadozást érzett volna a hangban is.

Még kerekebbre emelte a szemöldökét, mint akinek sehogyse fér a fejébe valami.

- - -

Bihar alatt beérte a sereg Nagybotu Lőrinc menekülő kurucait. A paraszt-tábor a bihari Földvár sáncai közt huzódott meg. Mén Marot néhai erősségéből már csak egy négyszögü föld-torlasz állt, egyetlen bejárattal. Ez lett Dózsa seregének utolsó menedéke.

Valamikor itt aratta döntő diadalát a honszerző sereg. Most itt készült döntő csatát vivni a hon-pusztitás.

XXIX.

Imre az előhadakat vezette. Mikor rábukkant a kurucokra, késedelem nélkül hadi rendbe állitotta csapatait. Ő maga visszalovagolt a derékhadhoz. Addigra fölfejlődött az is a bihari mezőn. A sereg dandára a község alatt hullámzott, mögötte a táborütők verték a sátrakat. A vezéri szállás ormára épp akkor tüzték ki a Zápolya-lobogót, mikor Imre leszállt a lóról.

A fősátor előtt őröket talált. A katonák kockáztak egy leteritett köpenyegen. A bejáratnál Patócsy Máté ur üldögélt mogorván, magasra halmozott farkasbőr gereznákon. Dühös vakkantásokkal igyekezett távoltartani a sátor előtt jöszménkedőket. De Imrét előre intette.

- No mi hir, öcsém? Talán bizony kegyelmed is kisértetet látott?

A kapitány megrántotta a vállát.

- Azt nem. Hanem madárijesztőt annál többet. Ott a kuruc a Földvárban! Együtt az egész falka, csak szét kell ugratni.

- Vagyis, hogy kellene öcsém! De amint láthatja, mink nem igen ugrálunk itt. Inkább tán majd füstölünk, vagy borsót hintünk. Mert most ilyen világ jár nálunk, fordulna le róla a csillagos ég!

- Be' haragos kegyelmed! - neszelt föl Imre és kérdőleg pillantott a dörmögő vén medvére. - Történt valami?

Amaz kivetett maga alul egy vastag déc-bundát és rábökött.

- Üljön le uröcsém, mig el nem unja állni. Mert a sátorba ugyan be nem szagol egy darabig! Nem történt itt semmi rendkivüli, csak mint Temesvár alatt. Ott is tárgyaltunk, huzakodtunk, ahelyett, hogy belevágtunk volna, a teremtésit! Majd kiégett a szemem a gödréből. Fi!

- Ej, ej, bátyám, - csóválta Imre a fejét mosolyogva. - Régi vágásu gyerek már kegyelmed! Manapság kimélni szokás az ember-életet, amennyire lehet. Inkább stratagéma kell a jó vezérnek. Ezen ugyan kár mérgelődni.

- Kár az istennyila! A magyar ugy kiméli az ellenfelét, hogy levágja becsülettel. Azzal kész. De körülszaglászni? Paktumot igérgetni és végül álnok módra kelepcébe csalni, hogy aztán csergő nyállal gyönyörködjünk a más kinján?

Patócsy ur keserüen rázta a loboncos üstökét.

- Hol táborozik kegyelmed, uröcsém?

- Az előhadnál.

- Mi néppel?

- Bihariakkal.

- No, - állt föl Patócsy, hirtelen pulykavörössé biborodva - akkor ez nekem való. Számitson öcsém még háromszáz kopját az eddigiekhez.

- Miért?

- Beállok kegyelmedhez, hadnagyának. Belőlem ugyan nem csinálnak ajtónállót vén fejjel! Hát kellek-e?

- Komolyan beszél, bátyám?

- Ahogy Patócsy Máté a nevem.

- És a vajda?

- Megelégeltem.

Imrének nem maradt hátra egyéb, mint hogy kezet rázzon a fölbuzdult emberrel.

- Isten hozta kegyelmedet.

- Öcsémuram pedig igyekezzék befele. Ugy látom, szabad az ut.

A sátorból három ember lépett ki. Imre utánuk ámult. Ismeretlen, sanda pofák. Hát ezekkel volt olyan bizalmas titkos tanácskozásban a vajda?

- Kifélék? - kérdezte.

- Ágensek. - Mondta Patócsy kurtán. - Nem látja rajtuk kegyelmed a vörös keresztet?

- Kurucok?

- És hozzá követek! Alkudozni jöttek.

- A vajda szóba áll Nagybotu Lőrinccel?

- Amint látja, öcsém.

- Ohó! - indult meg Imre gyorsan és félrevonva az ajtókárpitot, belépett.

János a medvebőrös heverőn nyujtózott. Épp egy tele billikomot üritett fenékig, mikor a ponyva összecsapódott.

Félig nyitott szemmel odanézett.

- Nos? - kérdezte.

Imre meghajolt tisztelettudóan.

- Vajda, a kurucok bevették magukat a bihari Földvárba. Előttük állok az előhadakkal. Azt tanácsolnám, hogy ne engedjük őket berendezkedni. Alkudozni is kár velük, mert csak időt akarnak nyerni.

- Ugy. - Bólintott János. És a feje a mellén maradt. - Szép, szép. De ne siessünk talán. Várjunk egy kicsit. Hátha sok is volt már a vér? Nem gondolja kegyelmed? Én hivő ember vagyok és rettegem az Örökkévaló itéletét. Félem az Istent.

Elhallgatott. Merev szeme mintha nem is látta volna a félig lehullott, kékes szemhéjjak alól az előtte állót. Mint aki megsiketült, ugy nem felelt többé a hozzáintézett kérdésekre. Válla lassan lejjebb siklott, mig egyszerre a heverőre hullt. Elterült egész hosszában s ugy maradt mozdulatlanul. A szája szaggatott szókra nyilt, mint aki álmában beszél.

- Igen... Az... Csak most fáradt vagyok... Pihenni... - Dadogta és a szeme elfordult a sátor mennyezete felé.

Imre vállatvont s kifele indult.

- Ez ittas. - Mormolta.

XXX.

János egész éjjel ugy feküdt a heverőn, ahogy odazuhant. Fejénél szövétnek égett, kékes fényt vetve a viaszosan tündöklő arcra. A szövétnek mellett ezüst tálak álltak, tele sültekkel, gyümölcsökkel.

A vajda szünet nélkül evett. Evett és ivott, olyan mohósággal, mintha az éhenhalás elől menekülne. Hajnalig váltották a fogásokat, meg a kupákat. Akkor aztán mély álomba merült. Azt se hallotta már, mikor püspöki felől megharsantak a kürtök. Pedig Patócsy Máté hangászai ugyancsak derekasan felelgettek rá.

Imre egy pillanat alatt serkent talpra. Kidörgölte szeméből az álmot és kilépett a sátrából. Háttal az oszlopnak támaszkodva nézett merőn a fehér szalag módjára kanyargó széles ut felé.

Nagy fegyveres csapat közeledett onnan zászlólengetve.

Nem hitt a szemének.

Jól lát? Igazán kardot tartó medve volna az a cimer azokon a kék-fehér lobogókon? És az a nyulánk, karcsu férfi ott a táncoló fehér csődör hátán, az kicsoda?

Egy darab a multjából, a boldog és derüs tegnapból. A visszahozhatatlanból!

Földbe gyökerezett a lába, mintha egyetlen lépés felkölthetné ebből a boldog révületből. Pedig most már nyüzsgött körötte az egész tábor és kiáltozott minden torok:

- A királyi seregek! Vivát Tomory Pál! Vivát Tomory Pál!

Csak akkor mert hinni, mikor a buzavirág-kék dolmány a dolmányához simult s az a régen nélkülözött erős baráti kéz megszoritotta az övét.

- Testvér!

A két férfi hosszan nézte egymást, mintha esztendők mulasztását egyszerre akarnák pótolni. Imrét olyan erővel rohanta meg az öröm, hogy elfelejtett tábort, kurucokat, Patócsyt és mindent. Egyre Pált szorongatta, tuszkolta a sátrába, mintha attól félne, hogy elrabolják tőle.

- Hogy kerülsz te ide?

- Zápolya előhadait vezettem, pajtás.

- Te is?

Imre sugárzott. Észre se vette, hogy Tomory arca zavart és hogy nyugtalanul pillog a szeme. Vidáman tette hozzá.

- Hát akkor hol késtél eddig?

- Egy kis vargabetüt csináltam időközben.

- Miért?

- Inkább ugy kérdeznéd, hogy kiért? Teérted, Imre. Még Temesvár alatt vettem a hirt, hogy Váradra szorultál. Azt is hallottam, hogy Kőrösszeg elesett.

Imre barna-piros arca elfakult az inge bodráig.

- Mit beszélsz? Kőrösszeg elesett? - mondta akadozva.

Pál bólintott.

- Ugy van, pajtás, fájdalom.

- De hiszen ottmaradt Csáky István? Ott maradtak a szalontaiak, sarkadiak, kölesériek is!

- Szélfogó az orkán ellen!

- Pál!

Tomory maga mellé karolta a rászakadt fájdalmában lázadozó embert.

Levonta a tábori nyoszolya szélére.

- Nézd, - szólt kisvártatva. - Ez, amilyen szomoru, épp olyan érthető dolog. István comes tulszigoru volt a jobbágyaival. A keménység most megbosszulta magát. Röviddel rá, hogy te eljöttél, ellene zudult az egész kőrösszegi tábor. Két hétig tartották magukat az elavult várban. Hanem a védősereg nagyon kevésnek bizonyult annyi tenger néphez. Akkor egy csapat a menekült nemesekből megpróbált kitörni, hogy Váradról hozzanak segitséget.

- Egy se jutott be hozzánk. - Fordult el Imre.

- Nem, mert a parasztok körülfogták és mind felkoncolták őket. De a védelem is meggyöngült ezzel a veszteséggel. Röviddel rá a kurucok bevették a sáncot és megrohanták a várat.

- Rettenetes öldöklés lehetett!

Tomory sóhajtott.

- Ott bizony külön kellett megvivni minden ajtót és ablakot, ugy haladtak szobáról-szobára. Végezetül már csak az öreg donjon maradt és benne, akik még éltek. Percek kérdésének látszott, hogy ide is betörnek. És ekkor jött egy regiment, csupa rémekből. Egy csomó csonka, béna. Kinek a karja hiányzik, kinek a lába. Az első sor halálfej. Ezeknek nincs orra.

- A Lazaretum!

Pál igenlően intett.

- Hallom, hogy ti gondoztátok őket Cilikével. Hát most ők akartak segiteni nektek. A kisértet csapat élén béna vezér, fájdalmakban megrokkant beteg árnyék, akit ugy kellett a lovára szijjazni. Szablyáját a balkezében tartja.

- Apám! - jajdult fel Imre.

Tomory átölelte a megvonagló vállakat. Most már egyfolytában beszélt.

- Igen, a te győzedelmes hős apád, Imre. Ettől a fölmentő seregtől jobban elhátrált a kuruc, mint a pokol minden ördögétől. A kezét se merte ráemelni senki. Az öreg vezér pedig át a sáncon, belovagolt a várba. Kézenfogva hozta ki Csáky Cilikét és a többi bent-szorultat. Átvitte mind hozzátok, Palotára. Miklós deák meg a kőrösszegi biró testőrséget álltak, hogy bajuk ne essék. Ott is maradtak mindvégig Palotán s harcoltak becsülettel.

- És Csáky István bátyám?

- Ott esett el a kastély kapujában. Se kardhoz, se más fegyverhez nem nyult egész ostrom alatt. Egyetlen ólmosvégü kutyakorbács volt nála, azzal védte a bejáratot.

Pál elhallgatott. Majd hozzátette:

- Eggyé lett a fészekkel, amit védett, daccal, uri büszkeséggel. Az az érzésem, hogy ő maga kivánta igy.

Nehéz csend támadt. Tomory némán bámulta a köröttük nyüzsgő tábort. Várta, mig Imre élővé mozdul. De jó időbe telt, mig a széles vállak megrebbentek és az ébredő lassan föl-emelte a fejét.

- Azt mondtad, hogy Miklós deák ott harcolt Palotán.

- Azt.

- Eszerint hát Palotán is harc volt?

- Igen. Csakhogy nálatok nem a bihari fölkelők jártak. Mikor Dózsa vert hadai Biharba özönlöttek, a rettenetes dúlásban Palota se kerülhette el a sorsát. Ostrom alá vették. A külső épületeket s amit lehetett, mind lerontották, fölperzselték. Bizony, maga a kastély is megszenvedett. Hanem azért áll, rendületlenül!

- Azt mondd, hogy mi lett a bentvalókkal! Mi lett az apámmal?

- Boldog volt, Imre. - Felelt Tomory megizzott hangon. - Ujjászületett, megelevenedett. Bent ő maga vezette a harcot. Nem lehetett megtagadni tőle. Fölvitték a szakáll-száritóra, ahol olyan szivesen tanyázott mindég. Innen vezényelte a pattantyusait és verte vissza egyik támadást a másik után. A kurucok nem birtak Palotával. Végül magának a vezérnek kellett beavatkoznia. Személyesen vitte rohamra az embereit. Hasztalan az is.

- Nagybotu Lőrinc?

- Igen, És akkor érte a golyó édesapádat. Ugy halt meg boldogan, győztesen, Várad felé fordult arccal.

- Meghalt?

Mintha rugó lökte volna fel, szökött talpra Imre. Két lépéssel kint termett a sátorból. Alig ért a nyomába Tomory, mikor már lovon is ült. A strázsa riadót fujt.

- Előre!

A többi szinte pillanatok alatt történt. Az emberek csak akkor eszméltek magukhoz, mikor már vágtattak is, sürü gomolyagban kavarogva. A palotaiak, a Csákyak, a váradiak, Patócsy ur legényei, összekeverten Tomory csapatával. A bosszuért lihegő és napok óta elégedetlenkedő katonák mentek vakon a Földvárnak, a gátját szakitott ár vadságával.

Egy órán belül szét volt verve az egész kuruc tábor. A bihari sáncokat hullák százai boritották és foglyoktól nyüzsgött a rét. Nagybotu Lőrincet vasba verve vitték a vezéri sátor elé.

A vajda épp akkor ébredt ólmos álmából. Arcán nyoma se látszott többé az előző nap ördögárkainak. Friss volt és üdén fiatal. Nyugodt, finom mosolygás virágzott a szája szélén, mint hajdanában.

Imrével udvariasan kezet szoritott.

- Ha igy látta jónak, kedves öcsém, az én számomra nem marad más hátra, mint hogy gratuláljak. A foglyok fölött pedig itélkezni fogok.

És a szeme éles kristályfénnyel csillant.

XXXI.

A táborban ünnepre készülődtek. A legénység tisztálkodott. A harcviselt gúnyákat diszruhákkal cserélték föl, a táborverők meg azon buzgólkodtak, hogy a hálaadó miséhez összerótt oltárt zöld gallyakkal minél ékesebbé tegyék. A vajda ragaszkodott hozzá, hogy a Te Deumot még ott a helyt, a táborban megtartsák.

A tollászkodó emberek közt egyedül Imre nem készülődött. A kitombolt fájdalom után elernyedve, üres nézéssel bámult maga elé. Csak akkor rezdült össze, mikor Pál a vállára tette a kezét.

- Öltözz, pajtás! Lásd, én már elkészültem!

- Az uristennek jó vagyok én igy is, - nézett föl Imre és gunnyasztott tovább.

Tomory hát nem erőszakoskodott, hanem mellé ült csendesen és halkan mondta:

- Térj magadhoz, pajtás. Ne gyóntasd a semmit. Zavaros időket élünk, nem csak a jövőt, a jelent is sürü köd takarja előlünk. Formálódó világ ez a miénk. Majd ha kialszik a lángja, száz évek multán talán látni fogják, akik utánunk jönnek, hogy milyen részei voltunk a Kozmosznak és mivégre kellettünk.

Imre szemében fekete zászlókat lobogtatott a visszaemlékezés.

- Uj cél! - Bólintott keserüen. - Látod, mi lett belőle?

- Látom. Egy nagy tanulság. Őrizkedj mindentől, ami Zápolya. Kár volt, nagy kár, hogy a keze közé adtad Lőrinc papot!

- Azt a fenevadat?

- Igen. Ennek az örjöngőnek itt, akit majd a hősök aureolájával fognak övezni érte a vakok. Az ország szabaditójaként fogják ünnepelni, mikor pedig nem más, mint egy mindenen keresztülgázoló szerencsevadász. Hiu és ingadozó, mint valami asszony, kapzsi és számító, mint a kalmár s kegyetlen, mint a vámpir.

Tomory szokatlan szigoruságu szavai végre fölrázták Imrét.

Csudálkozva nézett fel.

- Tudod, hogy minden, amit mondassz, kinyilatkoztatás előttem. De ebben az esetben tévedsz. Én jobban ösmerem a vajdát, hisz mellette gyerekeskedtem, mellette éltem. Én tisztábban láthattam, mint te.

- Mikor? - kérdezte Pál. - Mikor még éretlenek voltatok mind a ketten. Te, egy jóhiszemü gyermek, aki külsőségek után itél, ő pedig egy báb, aki nem tudja, hogy akartatnak és cselekedtetnek vele.

- És Erdély? - vetette ellen Imre.

- Ott csakugyan mutatott nagy képességeket ez az ember. Tartós jó befolyással lehetett volna is valamivé gyurni a puha szláv sarat. De a mi befolyásunk megszünt és János a Tescheni karvaly ketrecében érte meg azt a forduló pontot, ami a bontakozó férfi jellemét kiformálja. Nincs mit kezdeni vele többé.

Imre felütötte a fejét.

- Másodszor hallom már. Patócsy is ugyanezt mondta.

- És igazat szólt. Őkegyelme látta meghalni Dózsa Györgyöt.

- Hát Dózsa meghalt?

Imre számára ma a gyászos meglepetések ideje járta. Most hallotta először a hirt és komor várakozással függesztette tekintetét Tomoryra.

Az igent intett.

- Temesvárnál kivégeztette Zápolya. A cigányhóhérok maguk elborzadtak a saját munkájuktól. A pokol fantáziája kellett ehhez a szörnyüséghez! A bakók ágast ástak a földbe, elé tüzes zsellyeszéket tettek és az övig meztelen óriást ráültetve, az ágashoz kötötték. Egy vas szájkosarat, amilyet bivalyokra szokás tenni, parázson izzitva a fejére boritottak koronának, kezébe tüzes vasbotot adtak jogarnak. Igy gunyolták a »parasztkirályt«. Háromszor hevitették ujra a koronát és Dózsa még mindég eszénél volt. Állta az iszonyatos gyötrelmet egy jajszó nélkül. Erre a még élő kilenc főemberének kegyelmet igért a vajda, ha a vezérük testéből

esznek. Nádsip, hegedü és füttyre táncolva haraptak a kiéheztetett nyomorultak, minden fordulás után egyet az élő husból. Négyet belőlük, aki visszaborzadt, ott helyt levágtak. Dózsának egy izma se mozdult. Mindössze ennyit mondott: »Most látom, hogy kutyákat neveltem.« Erre aztán lecsapták a fejét és elküldték, ad perpetuam memoriam, Szegedre. A testét fölnégyelték. Majd ha visszamégy Váradra, már ott láthatod kiszegezve egy darabját a várkapura, annak az embernek, akiben százszor több rátermettség volt egy nemzet vezetésére, mint Zápolya Jánosban, a hóhérjában. Mit tehet róla, ha a rohanó események magukkal sodorták, ha nem engedték mindent végiggondolnia?

Imre elszintelenedve döbbent Tomoryra.

- Te ott voltál? - kérdezte. - Láttad mind ezt a szörnyüséget?

- Nem. Jól tudod, hogy én az előhadakat vezettem. Igyekeztem Lőrinc pap nyomában maradni.

- Akkor nem is megbizható a hir. Lehet, hogy János kivégeztette az ellenfelét, ez utóvégre a győző joga. De ebben az egész rémhistóriában én nem hiszek.

- Bár megtarthatnád ezt a hitetlenségedet! - sóhajtott Pál. - És bár hihetném én magam is, hogy amit tett, az nem volt több felháborodásnál, amit a sok ártatlan áldozat pusztulása miatt érzett. Fájdalom, nem álltathatom magam. Mert ha ez igy igaz, akkor a vajdának késedelem nélkül ide kellett volna jönnie, Temesvár után. Hát mért nem sietett? Itt pusztitották Bihart, lángban és vérben állt ez a szép ősi megye. Végigdulhatták háborittatlanul, mert ő ezalatt Lippát, Gyulát és Solymost, Brandenburgi György birtokait dézsmálta, nyugodtan türve, hogy a Nagybotu csapatai tért és időt nyerjenek. Én mondom neked pajtás, hogy apád ma is élne, ha ő nem késlekedik!

Imre összerándult és némán meredt az utra, ahonnan most fordult ki templomi lobogók alatt a misét szolgáltató Gerlay Ábránffy főesperes ur processziója.

A menet énekelve kanyarodott le a tábori oltár felé.

XXXII.

Imre az oltár mellett állt és megzavarodott lélekkel hallgatta a békesség s a szeretet igéit. Értelmetlen káosz volt az, amit magában hordott. A vajda arcát fürkészte, onnan próbált le-olvasni valami magyarázatot.

János karszékből hallgatta az Istentiszteletet. Nyugodt derü ömlött el rajta. Tiszta kék szemében az áhitat mély elragadtatása csillogott. A gömbölyü áll szlávosan gyöngéd, a finom ajkak imát morzsoltak s a fehér kéz összekulcsolva pihent a térdén.

De amint a pap az Urfelmutatáshoz közeledett, a vajdát egyre jobban elhagyta ez a békés harmónia. Az arc elváltozott, dult és szenvedő lett, s a szétszórt vonásokat valami rémült várakozás élesitette ki.

- Most figyelj! - sugta Tomory.

Imre megütközve nézte a talányos gyorsasággal átalakult embert. Hogy a pap az oltár fölé hajolt, János összerándult, mintha ostorcsapás érte volna. Lélegzete ziháló lett és a verdeső pillák alatt ijedt villanásokkal hunyorgott a tekintet. Mikor a szentség lassu méltósággal a magasba emelkedett, a vajda hangosan felnyögött s reszkető kézzel eltakarta a szemét. Az ujjak fölött nagy veritékcsöppek gyöngyöztek és végiggurultak a behorpadt halántékon. Aztán mozdulatlanná dermedt, mint a villámsujtott.

Tomory intett a szemével:

- Temesvárott is jelenést látott. Dózsa máglyája füstjében a Szüz Mária képe mutatkozott meg előtte. Azóta nem tud a Szakramentumra nézni, - mondta. - Ilyenkor megvakul és összeroskad.

Csakugyan, a vajda szinte élettelenül hevert a zsellyén.

XXXIII.

A portyázó csapatok üres kézzel tértek vissza a bihari táborba. A vidék nyugodt volt és néma. Nem maradt itt már se pusztító, se pusztitani-való, semmi. A lovasok csöndes ügetéssel haladtak a tábor felé vezető uton. A két barát hangtalan poroszkált egymás mellett. A Földvár előtt Imre megrántotta a kantárszárat. Hirtelen megállt.

- Te még láttad édesapámat ugye? - kérdezte.

- Még élt, amikor én megjöttem a felmentéssel. Ott voltam a testamentumnál is, tanuként.

- Végrendelkezett?

- Igen. Meghagyta, hogy a papotoknak örökös otthona legyen Palotán. A vén Mátyásnak élete fogytáig kenyere és szabad telke. Miklós deáknak, a kőrösszegi birónak és a köleséri papnak grácia adassék. Aztán rólatok rendelkezett. A dominiumot egész rád hagyta, csak Palotát szánta Péternek, hogy a két árva együtt maradhasson.

- Két árva?

- A nagyasszony meg Cilike. Ezért akarta, hogy Palotával házasitsd ki Pétert.

Imre kicsit megzökkent a nyeregben.

Tomory csudálkozva nézett rá.

- Te talán észre se vetted, hogy a két fiatal szereti egymást? Pedig ugy mondják, hogy gyerekkorból való história. Igaz, te messzi jártál akkor, amikor szövődött.

Imre nem felelt. Csöndes poroszkálva megindult. Bihar alatt jártak már, mikor ujból megszólalt:

- És Cilike beleegyezett?

- Nem értelek pajtás, - lepődött meg Tomory. - Kész örömest! És te megütközöl ezen?

Imre elfordult.

- Nem. Csak váratlanul ért a hir. Ennyi az egész.

Bealkonyult, mire a tábort elérték.

XXXIV.

A tábor szokatlanul élénknek látszott. A katonák jöttek-mentek, a markotányos szekerek körött pedig csobolyókkal mérték a bort.

- Ezek áldomást isznak, - mondta Pál. - Ugyan mi nap lehet ma?

- Kisasszony havának tizedik napja, tüzes Szent Lőrinc, - felelte Imre. - Szegény apám névünnepe.

Pál az ajkába harapott.

- Bocsáss meg, ha kiméletlen voltam!

És oldalt igazodott, hogy amaz leszállhasson a nyeregből.

Gyalog indultak a vezéri sátor felé. De a nép sürün állt, egymás hegyén-hátán, az utat háromszoros kötéllel tartották elzárva a katonák. A két főtiszt hát oldalt került, innen próbálkoztak. Ez se ment könnyen. A tábor-piac irányából keserü párát sodort feléjök a szél.

- Ugyan mi a csodával tüzelnek ma ezek a markotányosok, - köhécselt Tomory. - Elviselhetetlen a büze. Nem érzed, milyen orrfacsaró? Mint a nedves tőzeg.

Imre nem tudott felelni. Egy erősebb szélcsapás egyenesen az arcába verte a füstöt. Ő is köhögni kezdett.

A vezéri sátor előtt aztán megértették a csődület okát.

A térség közepén magasra emelt »verő« parázslott. A máglya fölött vasrostély. Rajta egy vonagló hustömeg, ami ember lehetett valaha, mig a gyötrelem állati vadsága le nem törülte homlokáról az Isten képére való hasonlatosság jegyét. Az eltorzult arc föl-földobódott kinjában és a feketére vérzett szájon minden hörgésnél sürü barna füst gomolygott ki.

A jövevények megdermedve kövültek egyhelybe. A lassu tüzön piruló ember Mészáros Lőrinc volt, a nagybotu ceglédi pap, a szétvert kuruc sereg bihari vezére és vele szemben, trónszerü emelvényen, ott ült a vajda!

Ünnepelte tüzes Szent Lőrinc napját...

Idő telt, mig Imre az elváltozott arcban Jánoséra ismert. Azok a kihólyagosodott szemek, a sárga fényben veritékező homlok, a fájdalmasan lefelé szoruló, csöndesen szivárgó ajkak: mindez annyira emlékeztette valakire! Hol látta ő már ezt az ördöngös révületet?

A vajda merevvé feszült testén most átütött egy delejes rándulás. A sürü szőke pillák ernyedten hulltak alá.

Imre majdnem fölkiáltott.

Ebben a pillanatban egy kép jelent meg előtte, hirtelen világossággal. Saját magát látta a karszékben ülni és fölé egy másik arc hajolt, ugyanilyen szőke, hosszu pillákkal, ugyanezzel a szenvedő vonással a lefelé hajló ajkak körött, ugyanezzel a viaszos fénnyel.

Borbála arca volt ez az arc! Zápolya Borbáláé, amint a tőrt próbálgatja az ő mellében, valahol a multak régmult messzeségében, Szepesváron.

Egyszerre libbent föl előtte a rejtelmek függönye.

Egy elitélt faj gyötrelem-éhsége nyilt ki lázas bünrózsákkal ebben a két beteg lélekben, hozva az apából a harcos kegyetlenséget, az anyából pedig a végzetes értelmet, ami minden kárból hasznot és minden szenvedésből gyönyörüség-vámot tudott szürni. A tul rohamos lendülés, a testi erő s a szellemi kiteljesültség katasztrofálisan gyors egymásba-rontása volt ez a két lázvirág, akik a kinok inyencségével habzsolták elfajzott örökségük szörnyü torát.

És ebből az emberből koronázzanak átkot az ő vakká ködösödött szemü népének? Még egy ország nyögje a megcsufolt természet kérlelhetetlen bosszuját? És éppen ő segitse hozzá, aki magán próbálta ki a könnyek izét és a saját sebeinek mélységével tanulta megmérni a fájdalom nagyságát, amit ezek a kezek osztani tudnak?

Hirtelen megragadta Tomory karját.

- El innen, ebből a pokolból!

*

A markotányos szekereknél ott állt még a két fölnyergelt ló. Vad vágtatással iramodtak neki a langyos nyári éjszakának. Kisasszony havának millió csillaglámpása sziporkázva világitott előttük. A letiport mezők, az üszkös majorházak elomlott falai, az élet és reménységek letarolt rétjei aludni látszottak az ezüst islógos kék szemfödél alatt. Palotánál a hold is kibukkant a bárányfelhő közül. Dermedt fénye rávilágitott egy égett ház füstös falaira.

A hajlékon nem volt tető, az ablakok helyén kormos üregek tátongtak, mint az enyészet megannyi éhes, fekete szája.

A szegény-azilumnál jártak. Kapuján a rézveretes betük még most is ott hirdették:

»Anno Domini 1514...
Isten dicsőségére.«

Imre kurtán fölnevetett.

- Látod?

- Látom.

- A kezdet és a vég. Hiu célok, hasztalan vivódások, üszök és temető! Elvész az a nép, amelyik nem ösmer hálát, tekintélyt! Elvész az a nép, amely taglót csinál a keresztből, hogy egymást ontsa vele! Nincs itt mentség többé. Nincs itt remény se.

Tomory fölemelte a fejét. A hold fehér fényében szinte világitott ez az arc, mint a prófétáké.

- De van, - mondta szilárd hangon, mely ugy csengett a halál-álmát alvó mezőn, mint az ezüst kürt ébresztője. - Van egy gyönge szikra, pajtás. Álljunk mellé, szitsuk, óvjuk, akkor szép, erős jövő lesz az. Tűzoszlop, ami vezet a pusztai vándorlásunkban.

- A gyermek?

- Igen, Ludovicus.

XXXV.

Palotán csak egy napot időztek. Csak annyi időt, mig a sirbolt ajtaja előtt egyet fohászkodni, két reszkető öreg kezet megcsókolni és a szétdult fészket följárni lehetett.

Mikor ez megtörtént, Imre magához hivatta a fiatalokat a régi tanulószobába. Összehajtott pergamenlapot tartott a kezében, azt nyujtotta Péternek üdvözletképp.

- Nézd öcsém, - szólott. - Itt van a hitlevél, ami rádruházza valamennyi bihari dominium-munkat. Én magamnak Szőreget tartom, Szeged mellett. Mától kezdve te vagy az ur itten, én csak vendég, aki néha-néha majd kopogtatok az ajtótokon bebocsáttatásért. Azon az ölelésen kivül, amit tőletek várok, ne kössön ide többé semmi. Ugy kivánom! - emelte meg a hangját, látva, hogy Péter tiltakozni készül.

- Kegyelmed itthágy bennünket? - riadt föl Cilike is és izgalmában forgatni kezdte az ujján fénylő karikagyürüjét.

- Csak elmegyek hugom, ennyi az egész. Ti pedig gondozzátok helyettem is édesanyánkat, meg azt a sirt... A templomot Péter, állittasd helyre és abban Fülöp atyusnak lakása legyen. Aztán legyetek jó, de nálam szigorubb és javakban mértékletesebb gazdái annak a népnek, amit a gondjaitokra bizok és éljetek nagyon boldogan.

- Csókold meg bátyánkat, - tolta előre Péter, maga is könnyezve, a zokogó leányt.

Hanem Imre csak a kezét nyujtotta.

- Majd átadod te az én részemet is.

Mintha meggörnyedt volna egy kicsit az a két vasból vert váll, mikor kifordult az ajtón...

XXXVI.

A tornácon csöndes ember-árnyékot talált, irásba merülten. Mögéje lépett és a kiteritett árkusokba pillantott.

A Lazaretum rendszabályai voltak azok s a hajlotthátu, galambfehérre őszült férfi, Miklós deák.

Vastag ludtollal szorgosan karmizsált a papiroson. Szavakat huzgált ki és másokat irt helyettük. A »követel« fölé határozott betükkel karcolta: »instáll alásan«. Az »emberjogok« fölé »irgalom« kerül. Meg egy nagy kövér könnycsepp a gyulladt szemekből.

Imre megtétovázott egy pillanatra. Aztán összeszedte magát és kezet nyujtott a billegőfejü vén diáknak.

Az volt az érzése, hogy ezzel az irgalommal meg ő tartozik, cserébe azért a könnyért ott a papiroson.

*

A história-rovók csudálkozva forgatják kezükben azt az okmányt, mely Ulászló aláirását viselve, nagy királyi pecsétje fölött, igy kezdődik:

»Gratia cruciatis...«

A köleséri pap, a kőrösszegi biró, meg Miklós deák kegyelmi irata ez, az egyetlen kegyelem, melyet az irgalmatlan megtorlásnak ez a rémkora a borzadó utódok számára hátrahagyott.

*

Százezer ember, százezer magyar pusztult el a kuruclázadással.

Micsoda sereg lett volna ez, ha nem a gyülölet, hanem a lelkesedés sodra viszi? Vajjon nem lett volna-e elég erő arra, hogy megállitsa a végzet kezét, mely már ott munkált mindenben és mindenkiben, rettegővé borzolva a szunnyadó ösztönöket, felköltve a babona khiméráját és megszólaltatva a sötét sejtelmeket, melyek a sok összekuszált fonál közül a sors hálójából szabadulni igyekeztek? Nem lett volna-e elég kemény lefogni a fátum markát, mely keletről lassan kinyult a bünös nép felé, aki egymást rikatta, marcangolta, mialatt a török Magyarország elpusztitására fegyverkezett?

Késő kérdés és késő bánat! Hibára halmozott hiba az a végzés is, ami a szaggató gyötrelem vad, életösztönös felágaskodása után még szögesebb jármot és még nehezebb terhet rakott a paraszt nyakába. Adóját, dézsmáját, robotját fölemelték, egyetlen még meglevő jogát, a szabad költözködést elvették és aki a bitófát, nyársat, karót vagy máglyát elkerülte, az megmaradt a fölperzselt falujában örök rabszolgának.

Eddig csak a főnemesség és a nemesség gyülölködtek egymásra. Most itt volt harmadiknak a magyar nép kilenctizede, a paraszt, aki feneketlenül gyülölte mind a kettőt.

És ugyanaz az országgyülés, mely meghozta a kor legtragikusabb jogfosztó törvényét, látta először a magyar jogérzék és jogtudomány örök dicsőségét, a Tripartitumot.

És mind a kettőnek ugyanaz volt a szerzője.

Verbőczy István.

XXXVII.

A két csöndes ember jól beillett társnak a budavári árnyak közé. Ulászló napja végleg bealkonyult. Alig maradt annyi ideje, hogy élete egyetlen müvét, a kettős házasságot gyermekei és Miksa császár unokái közt elgyürüzze s velük elszerződje Szent István országát is a Habsburgoknak.

Mikor az ünnepélyről, Wiennából hazajött, ágynak esett és 1516 Böjtmás havának 13. napján megcsendült sirósan a budai várkápolna lélekharangja.

A király magához kérette régi hü szolgáját, Bakács Tamás primást.

Forró szájával lihegve mondta:

- Dusa moj, ütött az óra.

- Milyen óra felség?

- A szabadulásé, dusinkó. Anka vár reánk, fölséges hitvesünk. És mi szivesen megyünk. Oh, szivesen! Csak előbb az édes Jézussal szeretnénk megbékélni. Gyóntass meg, öreg szolgánk. Tudod, a prágai dolgok nagyon nyomják a szivünket... Beatrix!... Nem lett volna szabad. Az a komédia a szent házassággal... Ma már tudom, hogy bün volt. Későn. Ő Ischiában, én itt... Egyedül. Jaj, kedves felünk, szomoru ez nagyon.

A délutáni nap megsiklott a primás fehér haján. A gőgös fej lehorgadt és valahonnan mélyről, a jobb emberi érzések rejtekéből felsirtak a komor igék.

»Confiteor Deo Omnipotenti...«

A két erőszakos ököl a domboru mell boltozatára hullt:

»Mea culpa, mea maxima culpa...«

Ulászló meggyónt, megáldozott alázatos szivvel. Fölvette a haldoklók szentségét is. Aztán György grófot Lajosért küldte. A kis Anna akkor már messze Stiriában volt, német szóra, Habsburg-nevelőben.

Lajos a két legkedvesebb tanitómesterével, Tomoryval és Czibak Imrével a szomszéd teremben várakozott. A kék szoba volt ez, Anna királyné egykori otthona. A butorok most is ugyanazon a helyen álltak, minden változtatás nélkül, mint hajdan. Csak a szuperlát kék szinét szivta meg a nap, majdnem fehérre, meg az imazsámolyról hiányzott az ájtatoskodó.

Imre a szétdult ágy fölé hajolt.

- Parancsol felség?

A beteg a pillátlan szemével intett.

- Te erős vagy. Tartsd ide nekünk Ludovicust.

Imre átkarolta a tizesztendős, fejlett, szőke fiucskát és odaemelte a haldokló szájához.

Ulászló vértelen ajkai megpihentek a domboru homlokon.

- Fiam, - sugta elhaló hangon, - tartsd tiszteletben az emlékünket és legyél jó. Jó ember, jó király. Jobb, mint mi voltunk.

Könnyek lepték el az arcát. Intett Imrének.

- Köszönjük nektek kedves hiveink... És kérünk, szeressétek őt helyettünk is.

A fénytelen szemek lecsukódtak. A sorvadt test hevesen megvonaglott. Aztán este hét órakor végképp elcsendesült.

*

Mikor a halott-vivő gyászhintó előállt, hogy a tetemet Székesfehérvárra vigye, a fehér asszony márvány-nyoszolyája mellé ágyazni örökös pihenőre, Brandenburgi György gróf a koporsóra mutatott.

- A király szeme kinyilt. Vár valakit maga után!

XXXVIII.

Öt kurta esztendő alig növesztett mohát a székesfehérvári kő-szárkofág oldalán, mikor Bakács Tamásnak is meg kellett hallania a hivó szót. Nyolcvan év sok felelőssége, büne, terhe, megtért az esztergomi kápolna hüvös cintermébe.

A temetés napján valóságos itéletidő tört ki és egy kósza villám belevágott a primás elárvult budai palotájának kőből faragott cimerébe.

Izzé-porrá zuzta rajta a faragásokat.

*

Szaporodtak a temetők és fogytak a bölcsők. A fáradt turáni ér bágyadtan lüktetett Európa érzéketlen testében. A zajos tivornyák megpróbálták ugyan elkábitani a Végzet szavát halló füleket, de a szemek könnyesek maradtak és sóhajtások szele hajtotta az idők nagy, fekete malmát, melynek kövei közt a Hétvezérek vetése őrlődött áldozati kenyérré, a mohácsi gyászoltárra.

HARMADIK KÖTET

HUNYÓ PARAZSAK

I.

Az esztergomi franciskánus klastromban elharangozták az ángeluszt. A testvérek kettős, hosszu sora lassan kigyózott a templomból a refektórium felé. A homályos folyosón csak a facipők egyhangu kopogása hallatszik. Elül a noviciusok bandukolnak, hátul a gvardián.

Egy öles magas, tagbaszakadt fráter a kertből kerül elő. Ez nem tart a többiekkel. Lerakja ásóját, kapáját a szerszámos kamarába és megáll a konyhaajtó előtt. Aztán letérdel. Fennhangon mormolja az asztali áldást. Kis idő mulva megnyilik az ajtó. A kukta-fráter kinyujt egy szilkét, meg egy darab fekete kenyeret. A barát fölkél, meghajtja a fejét.

- Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott.

- Mindörökké, ámen.

Veszi a szilkét, kenyeret, indul vele a kapubolt felé. Ott leül egy ormótlan kőkoloncra. Az edényt a térde közé fogja, belenéz a szilkébe és sóhajt. Mert nagyon nagy a fráter és nagyon kicsi a szilke... De hát, legyen meg a Mindenható akarata!

A barát keresztet vet, megtöri a kenyeret és majszolgatja. Majd a szilke szélét emeli a szájához. Aprókat kortyant a rántott levesből, hogy a test követelőző ördögeit leszégyenitse. Vagy talán, hogy valamivel meghosszabbitsa ezt a kurta örömet? Az is lehet.

Megint a kenyérhez nyul, a szilkét ölébe teszi. Felnéz. Nagy esetlen kuvasz kutya hemzseg a lába előtt. Fölhuzza az inyét, vigyorog. Söpri a port loboncos farkával.

- Uúúú, - mondja a kutya.

A fráter rámosolyodik.

- Előkerültél, mi? Kevés volt a porciód, ugy-e?

Talpas csak szapora tüszkölésekkel tudja bizonyitani, ezt a sovány igazságot. Hanem azért a barát elérti igy is. Hja, közös sors, közös szükség!

Még egyet sóhajt s leteszi a szilkét a földre. A kenyér héjját mind beleaprózza.

- No egyél.

A kutya nem takarékoskodik a kortyokkal. Lefetyel buzgón. Hamar végére is ér a kolláció-zásnak. Megnyalja a száját és néz fényes szemmel a barátra. Megvárja, mig levackol a földre s feje alá gyüri a pokrócot. Akkor a lábához kanyarodik melegitőnek. Fölfér ez. Hüvösek már az őszi éjszakák. A csillagok is, mintha ködfátyolba takaróztak volna. Pislognak dideregve.

A fráter bámulja a csillagokat és lassankint elkezd pislogni ő is. Egyre nagyobbakat, sulyosabbakat. Elbóbiskol szépen. Csak arra neszel föl megint, hogy vakkant a kutya. A kapun megkoppan a fa-kalapács. De olyan szerény és csöndes ez a bekérődzés, hogy hallanék is, nem is, ha Talpas ott nem pörlekednék a kapu előtt.

- Uff! Buff!

A barátban szeretne még kételkedni kicsit a kényelem. Hanem ez bünös restség volna. Önámitás. Fölkel hát és a kémlelő-lyukhoz ballag.

- Ki vagy vándor? - kérdi.

- Fráter Paulusz a nevem, - hallatszik kintről. - Novicius a palotai klastromból.

- Légy üdvöz, testvér. Kit keresel?

- Azt a helyet, ami számomra Isten kegyelméből kijelöltetett.

Az ajtó megnyilt.

A portásbarát megvakargatta a tonzuráját.

- Jaj, fráterkám, bizony jól elkéstél. Tudod, hogy ilyenkorra már elülnek a klastromokban.

- Tudom. Azért talán meghuzódhatnék valahol, mig kivirrad és a páter gvardián elé mehetek?

- Persze. Itt a fülkém a kapu mellett.

- És te?

- Majd itt kint, a kövön.

- Quod Deus avertat! - emelte föl a kezét a jövevény tiltakozva. - Mit gondolsz testvér! Hogy én a helyedből kiturnálak?

- Nem tursz ki engem fráter, sehonnan. Nem lakok a fülkében.

- Hát hol?

A barát a kapura csapta a reteszt.

- Zug, fáj a fejem, ha a kövek közt kell lennem. Nem állom én a falat.

- Ahá! - bólintott az utas. - Akkor te vagy az a sátoros barát!

- Én.

- Hallottam hired.

Amaz sóhajtott.

- Elég baj nekem a hirem! Ezért vagyok ma is laikus fráter. Eddig az ötödik klastrom, amelyikben próbálkozok. Volt, ahonnan ebrúdon zavartak el.

- Miért?

A kapus mélyebbre huzta a kámzsát a homlokán. Borusan felelt:

- Nem tudok koldulni, se alázkodni. De még kérni se tudok. Ilyenkor mintha valami megfogná a torkom, hogy ki ne gyöjjön belőle a hang. Azt tartják, hogy sátán-szállott vagyok.

Paulusz árnyéka imbolygott a falon. A fejét rázta.

- Nem hiszem.

- Én se. Valamikor katona-ember voltam, bünös lélek, akit most büntet a Teremtő haragja. Ennyi az egész.

- Ejnye, ejnye, szegény fráterkám!

- Hagyd csak! - tiltakozott a portás barát. - Penitenciám ez nekem, hogy ne találjam meg a lelkem nyugalmát sehol. Ezen ugyan mink halandók nem változtathatunk. Inkább a vackad hozzuk rendbe. Gondolom, fáradt lehetsz.

- Nem tagadom.

- Gyalog jöttél?

- Kint a szamaram a kalapácshoz kötve. Megköszönöm, ha beengednéd!

- Persze!

- Adhatsz neki egy marék szalmát?

A kapus szabadjára hagyta a vezeték-kötelet.

- Kicsapom inkább az udvarra. Van itt elég giz-gaz. Ellegelészhet. - Mondta jó lélekkel. - Te magad meg kerülj beljebb, testvér!

Beléptek a fülkébe. A portás rálobbantott a szövétnekre, aztán visszafordult. Elkerekült szemmel meredt a késői vándorra. Annak is levegőben maradt a segitő keze.

- Czibak Imre!

- Pál!

A kettő állt, egyhelybe büvölten. A nyomott csendben csak a nehéz lélekzetük hallatszott. Lassan elcsitult az is. A kapus fölemelte fejét.

- Hogy kerülsz ide, Pál? Budán, az udvarnál hittelek.

- Én pedig téged halottnak.

- Az is vagyok a világ számára.

- Mint én.

- Mint te.

Mélyet bólintottak. Az arcukról már letünt a meglepődés. Visszanyugodtak szelid-egyked-vüeknek. Imre a keskeny deszkapadra vetett egy pokrócot.

- Nem adhatok jobbat, - szólt mentegetőzve.

Pál a fejét rázta és halványan mosolygott.

- Veled tartanék inkább. Hat éve nem hallottam a hangodat.

- Én se a tiédet.

- Akkor gyerünk hozzád.

Imre eloltotta a szövétneket. Kiléptek az udvarra. A kapus visszazsugorodott a kerékvetőre, Paulusz mellé, a pokrócra. Halkan hullt a szava a homály mély medrébe.

- Az a hir járta, hogy Zápolya legyilkoltatott. Mondják, valaki elárulta volna a terveteket, amit ellene szőttetek tizen, udvari familiáriusok. Hogy leszámoltok vele, amért Ulászló halálakor vértes-sereg élén ment a rákosi gyülésre. János hirtelen eltünt és vele te is. Gondolhatod, hogy mindent fölkutattam érted! Szathmáry György is kerestetett. De ugy nyomod veszett, mint akit a föld nyelt magába. A kis király elsiratott.

- Nem érdemeltem. Halottnak koporsóban a helye.

- Keserü vagy testvér. - Pillantott föl Paulusz.

Amaz a fejét ingatta.

- Oh nem. Sőt dicsérem az Istent, amiért megengedte, nekem, méltatlannak, ezt a magasztos temetkezést. Mert a bélpoklosok közt volna az én igazi helyem. A becsületem veszett oda, Paulusz! A becsületem!

- Imre!

- Igen, igen. Jobban tennéd, ha elhuzódnál tőlem, vagy port hintenél mögém. Az jár nekem. Vagy talán még az se!

- Csöndesedj, testvér! - tette Pál gyöngéden kezét a felhullámzó vállakra. - Végtelen a Jézus irgalma. Mit vétettél volna ellene olyan nagyot?

- Megszegtem a szavam. Az adott férfiszavamat, Paulusz! És elárultam a király érdekét.

- Te?

- Igen. Futni engedtem Zápolya Jánost, akinek kevély, pártütő fejét rám bizták ott Rákoson. Kockát vetettünk. A sors nem énrám esett, mégis magamnak kértem a megbizatást.

- Vanitatum vanitas! - mormolta Pál halkan. - Isten nem rád vár, hogy igazságot osszál helyette, testvér!

De amaz nem hallgatott rá. Folytatta csöndesen maga elé hullatva a szókat.

- Mikor én Rákoson kerestem, János már utban járt Szepes felé. Én utána! Be is jutottam a várba, adtak kézről-kézre. Szinte toltak János elé. Ott álltam vele szemben. A kezem közt volt, kiszolgáltatva kényre-kegyre. És akkor én elhátráltam dideregve, fogvacogva, mint a kisértetlátó. Egy ujjamat se emeltem föl a bünös ellen. Előttem járt az Ur...

Pál mélyen meghajolt.

- Áldott legyen az ő szent neve.

- Mindörökké ámen. - Sóhajtott a barát és rábólintott. - Két ravatalt virrasztott egyszerre az, akit büntetni akartam. Az egyik koporsóban Tescheni Hedvig asszony feküdt, a másikban...

- Zápolya Borbála.

- Igen, - fordult el Imre. - A lengyel királyné.

Paulusz szeliden ingatta a fejét.

Tudom. Elvitte a gyermekágyi láz, a második szülöttével, éppen, mint annak idején Candalei Annát.

- Igy tartja a fáma.

- Hát nem igaz?

- Nem, testvérem. Nem igy igaz. Zápolya Borbálát méreg ölte meg. Ugyanaz a méreg, ami Candalei Annát, mikor Lajos királyunkat viselte. És ugyanugy asszony keze keverte a halálos italt, mint akkor. Oh, van igazság, van, Paulusz! Saját kezével bünteti a vétkest. Csak annyi különbség volt itt, hogy Hedvig asszony szerepét most Sforza Bóna játszta a krakói udvarban.

- Ments meg Uram a gonosztól!

- És ne vigy minket a kisértetbe, - emelte föl a kámzsáját Imre.

Aztán hozzátette:

- A kevély tescheni sasnak egyszerre omlott össze minden terve. Magyarország Ludovicus mellé állt, a lengyel korona pedig elgurult, amint jött. És hogy az igazság teljes legyen, a gyászos munkát betetézte az, aki kezdte, Tomiczky Péter. A fürge szélkakas elsőnek repült föl Sforza Bóna diadalszekerére. A gőgös szivek nem tudják tulélni az ilyen megaláztatásokat, testvér! Tescheni Hedvig elvetette magától bünös életét.

Meghallgatóztak egy kicsit, mélyen befelé fordulva a sziveik elnyugodott temetőjébe.

Pál szólalt elsőnek.

- És János? - kérdezte.

Imre vállat vont.

- Hisz mondom...! Ott volt a kettős ravatal lábánál. Én meg itt vagyok.

Megint elcsöndesedtek, nézték egymást a sötétség fátyolán keresztül. Kis idő multán Imre fölneszelt.

- Mindez nagyon érthető, Pál. De hogy kerültél te barátcsuhába? Hiszen te nem szegtél fogadalmat, te nem pusztultál ki ugy mindenből, mint én. Neked még voltak céljaid. Országos dolgok vártak rád, nem mint énrám, a semmi. Hogy válhatott meg tőled az udvar?

A vándor csak legyintett.

- Udvar...!

- Igen, gondolom, - felelt Imre. - Az udvar ármánykodása nem szünetel soha. Hanem a te számodra ottmaradt a kárpótlás. A kis király fiatal, ártatlan lelke.

- Hol van már az az ártatlanság!

A fráter nagy barna szeme sötét csudálkozásra nyilott.

- Mit beszélsz?

- Az igazat, Imre. Ludovicus arra az utra lépett, amelyiken Árva László király haladt. Meglelte ő is a maga Czilley Ulrikját.

- Brandenburgi György!

- Igen. A »Markoláb«. Ulászló halála után ő lett az udvar »maitre de plaisir«-je. Körme közé kapta a gyermeket.

- Az infámis!

- Az. Tudod pedig, hogy milyen örömöm telt Lajos nevelésében!

- Tudom. - Bólintott a barát - Szathmáry ur, Bornemissza János, meg jómagam is veled örültünk.

- Örülhetett annak minden becsületes magyar lélek. Bátor volt a kis ember, igazságos és értelmes. - Sóhajtott Paulusz. - Csak hallottad volna Surianot, Bont, meg Orio Lorenzot, a velencei követet! Nem győzték csodálni. Szentséges atyánk, Leo pápa is magasztalta nagy okosságáért és kereszténi buzgalmáért. Balbi Jeromos, meg Borsody Jakab, a nevelői, nem teltek be a dicséretével és Tandorfi Dittrich prépost uram is joggal büszkélkedhetett a tanitványával.

- Ki ez a prépost? - kérdezte Imre. - Én nem ösmertem.

- Nem is ösmerhetted. Azután került az udvarhoz, nyelvmesternek, mikor te világgá mentél. Hat nyelven beszél Ludovicus, ugy, mint magyarul. A királyi tanácsban elnököl a tizéves gyermek! Fogadta a külországbeli követeket és maga döntött az ügyesbajos dolgaikban. Megjelent az országgyülésen.

- Kész mirákulum! - mormogott a fráter.

Amaz folytatta:

- Nem volt abban egy mákszemnyi hasonlatosság se szegény boldogult Ulászlóhoz! Kész, öntudatos férfi-jellem. Hogy lásd, mekkora önbizalom lángolt benne, elmondom, hogy mi volt az első cselekedete, mint királynak! A Szent György-napi országgyülésen történt. A Zápolya-párti urak ugy akarták János kezére játszani a hatalmat, hogy helytartóként javasolták Ludovicus mellé. Akkor az én gyerekem megkérdezi a mellette ülő hercegprimást: Mi is az a »helytartó«? Az, - felel az érsek, - a király és a birodalom felett való ur. - Hát én mi lennék

akkor? - Árnyékkirály minden hatalom nélkül. - A fiu odaütött kis öklével az asztalra: - Én nem akarok ilyen király lenni! - kiáltotta. - Elégedjetek meg csak velem egymagammal!

- Olyan uralkodó igérkezett benne, akinek nevét aranylapra fogja fölvésni a történelem.

Imre messzi tekintettel bámult maga elé, mintha a távolságból idézné annak képét, akit hosszu idők óta csak az emlékezetéből szinezgethetett.

- Naggyá fejlődött? - kérdezte.

Pál helybehagyólag intett.

- És széppé. Bár az orra vastagabb egy kicsit a kelleténél, meg az ajkai is, de ezeket majd kinövi. Hajlamos rá. Sugár termetü, mint az anyja. Izmai, mint a kötelek. Első a kardforgatásban, jeles a tornán. Mig egyszer azon veszem észre magam, hogy megállt a fejlődése. Nem elég, hogy megállt, hanyatlani kezdett. Megpöttyen rajta a ruha. A nyaka levékonyodik, karja megpuhul. Tornázni se szeret már, mint régen. Erőhatalommal kell odavinni. A lovaglás megviseli, vivni hamar fárad. Az arca megsápad, mindég szomoru és darvadozó. Korholom, elfakad riva, mint az ölbeli buba. De nem közönséges, nem gyermek-rivással ám, testvér! Hanem ugy, hogy vizeskendőkkel kell magához tériteni. És akkor reszket, mint a nyárfalevél.

- Érthetetlen.

Imre komoran fülledt maga elé.

Az éjszakai vándor lemondóan intett.

- Megértettem én hamar a nyitját! Az a pokol szülötte...! A Markoláb. Olyasmire tanitotta, amitől pedig legjobban kell óvni a növendék gyermeket.

Süket csöndbe hullt a szó. A kapus fráter mellén magas hullámokat váltott a durva szőrcsuha. És az öklei is, mintha ütésre zsugorodnának.

- Hiszen rád hallgatott Lajos, - mondta kisvártatva. - Utjába állhattál volna a gonosznak.

- Fájdalom, nem, testvér. Markoláb lett ott az ur. Hja, a kölyök-kutyát is igy szoktatja magához a falkamester! Én csak madárijesztő lehettem az örökös szigoruságommal, korholásaimmal, ahol a másik a sátán gyönyörüségeinek kapuit nyitogatta. Amelyik reggel legjobban fogadkozott szegény gyermek, délben már a fürdőben dőzsölt a pajtásaival. Kész kárhozat! A német puttának fényes nappal ki-bejárnak az udvarnál. Kitanitották azt a boldogtalant mindenre, ami testének-lelkének káros! Nem birtam nézni tovább tétlenül. Nem maradt más számomra többé, mint lehajtott fejjel beletörődnöm a változhatlanba. Rajtunk az Isten büntető keze!

Pál elnémult. A kapus barát elirtózott szemmel révült maga elé, mintha nemcsak hallaná, de látná is azokat a szörnyüségeket, melyek hat év sirbolti nyugalma után igy feltörték a lelke berozsdált lakatját.

A sötét tekintet megállapodott a jövevényen. Látni lehetett a poros barátcsuhán át is, hogy az a karcsu, nemes ivelésü test nem változott az évek folyamán semmit. A kék szemek szelid derüje a régi, szája körött a teli élet harsány vonása.

Imre végül se állta szó nélkül.

- Azért nem egészen értelek, testvér. Hiszen te még mindég megmaradtál magadnak! Élhettél volna kint a világban, messzi az udvar ocsmányságaitól, emelt fejjel, boldogan?

- Szinte vártam ezt a kérdést. - Mosolyodott el Paulusz. - És nem tagadom, jött is idő, mikor elfelejtettem, hogy fekete vőlegénye vagyok a felső Rendelésnek. Oh, az életösztön nagyon erős! A régi fájdalmak begyógyultak s a szivem megint kinyilt. Megkiséreltem uj jövőt, családot épiteni a romok fölött.

- Nem találtál viszontérzésre?

- De igen.

A barát tünődve simogatta daróckötösét.

- A második mátkám egy mátyusföldi özvegy... Együtt a násznép, áll már a lagzi, éppugy, mint Putnokon. És az esküvő napján összeesik az asszony. Senki se álmodta, hogy beteg. Nem fájlalta soha semmijét. Vidám volt, mint az Uristen madara. S az arcáról csattant piros életet fekete szörnyüséggé csókolta a pestis...

- Miserere Dei...! - kulcsolta össze Imre az ujjait és elfordult, hogy amaz ne lássa rajta az irtózatot. Feje mélyen a mellére bókolt. Hallgatott. Hanem a vándor beszélt már, kérdezetlenül is.

- Vádolhatnál még azzal, hogy elfelejtkeztem a kardról, amit az oldalamon hordtam. Hát tévedsz! Megpróbáltam megtartani minden nyomoruságom után is. Két esztendeje Pünkösd havában elesett Beriszló Péter, a hős veszprémi püspök. Megürült a vranai perjelség, amivel a horvátországi végházak megoltalmazásának feladata jár együtt. Azt hittem, a Teremtő rendelkezése ez. Katonaszerzet, rhodusi lovagrend. Meglelhetném benne a lelkem nyugalmát és a kardom célját is. Legyürtem az idegenkedésemet, még egyszer az életben nekiszánakoztam, fölmentem Budára, Ludovicushoz. Előadtam a bajom, a kivánságomat. Tudod, mit felelt a király?

- Mit?

Pál hüvösen mosolygott.

- Azt, hogy ne zavarjam. Valami arab táncosnőket produkáltak előtte éppen, azok jobban érdekelték, mint az én kérésem. A perjelséget pedig megkapta az az étekfogó, aki a táncosnőket keritette. Megkapta Barát Mátyás, borravalónak.

- Förtelem.

Paulusz vállatvont.

- Mondd inkább, hogy ujjmutatás. Én megértettem s követtem, Ujlakra, a franciskánusok zárdájába.

- Ahol Capistran János nyugszik?

- Igen. Ott aztán megtaláltam végre a lelkem békességét és most az Ur kezében az életem gondja.

A barát elhallgatott. Imre se szólt. Csak a kutya vonitott fel hosszan, a felhők közül kibujó holdra.

A két fráter keresztet vetett, pihenni tért.

- Béke veled, testvér!

- És a te lelkeddel.

Az ezüstsugaras éjszaka ugy borult rájuk, mint egy végtelen nagy üvegkoporsó átlátszó födele.

II.

Paulusz már a könyvei közt érte a gvardiánt. Breviáriumot olvasgatott a kiszikkadt, nyurga aszkétaember. Meg kellett várni, mig végez. Akkor összecsukta a könyvét s kitekintett kurtán az igazlátó üvegje fölött.

Gyors és bizalmatlan volt ez a tekintet. A hustalan ajkak szigoruak és makacs, kemény az áll. A csontos kezek ingerülten tépték föl Paulusz ajánló levelét. A hosszu, inazott nyak kelletlenül imbolygott a sorok után.

- Nagyon dicsérnek, fráter! Gyanus dolog. Ha olyan kiváló voltál noviciusnak, akkor mért küldtek ide?

- Hogy tanuljak, atyám - felelt szerényen Paulusz.

- Qui proficit in artibus et deficit in moribus, plus deficit, quam proficit! Ugyan mire neked az a nagy bölcsesség?

- Kint a világban Tomorynak hijtak.

- Ösmerem a neved! - csattant fel a gvardián érdes hangja. - Udvari léhütő voltál, mint a többi lator. Maradtál volna ott, ahonnét a nyakamra küldtek, bajnak! Mert csak hiába vesződök majd veled is. Ugyse maradsz te barát!

- Tisztelendő atyám, - próbálkozott Paulusz.

Hanem a szigoru férfiu a szavába vágott.

- Hallgass! Nem első ember vagy, aki ilyen névvel gyössz hozzám! A magadfajtákra előbb-utóbb valami zsiros beneficium várakozik. Az ördög létrája! Veled se lesz másképpen. De amig itt eszed a kenyeret, addig ösmerd a törvényt és tedd a parancsokat, azt ajánlom! Tanuld meg a szerénységet s az alázatot, legfőképpen pedig el ne fertőztesd az Ur szolgáinak jámbor lelkét a te világi pogányságaiddal!

A fenyegető hang elült. A gvardián ujból végigmustrálta a jövevényt. Aztán megint kiloccsant belőle az epe.

- Bizony mondom neked, hogy az ostoba gőggel ugyanugy szemeten végeznéd, mint fráter Emericus, akit manapig se hagyott el a sátán! Én kiverlek a szent falak közül, mint a mi Urunk Jézus kiüzte a kufárokat az ő templomából! Korbáccsal!

- Atyám, - próbálkozott Paulusz. - Kérlek, hidd el, hogy nem farkasa a te nyájadnak fráter Emericus se! Az éjszaka megosztotta velem fekhelyét, takaróját. Jó a szive és tiszta, romlatlan az ő lelke.

- És feneketlen a gyomra! - Villant a szurós szem. - Falánk, mint a róka! Meg tudná enni egymaga az egész klastromot, kéményestől! Nem lesz az ilyenből igazi jámbor lélek soha!

- Elégedetlenkedik talán azzal, amit kap?

A gvardián belevörösödött felháborodásába.

- Egyéb se hiányzana! - kiáltott. - Már rég kivülraktam volna a szürét!

- Próbáld talán szeretettel vezetni őt, - kisérelte szerényen Paulusz, meglágyitani a követ.

Hanem amaz csak legyintett.

- Fráter, a szeretet drága ajándéka az Uristennek! Nem arra való, hogy méltatlanokra pazaroljuk. Mert ne hidd, hogy a falánksággal kimerülnének fráter Emericus bünei! Eleintén a munkában, ruházatban is válogatni merészkedett. Mintha bizony volna a Gondviselő szine

előtt piszkos munka és a rongyos ruha nem válnék diszére az alázatos léleknek! No, de megtanitottam ezt a dölyfös tévelygőt! Neki kell kihordania az istállók alját, meg a klastrom hulladékát. A cigányt be se eresztjük. Ruhának meg ott vannak azok a köntösök, amiket átutazó zarándokok hagytak itt, mikor ellepték őket a férgek. Ebben a gunyában aztán jól lehet a krisztusi alázatról elmélkedni!

Ömlött a szó a szigoru férfiu száján és Paulusz meg se kisérelte többé félbeszakitani. Szomorkás nyugalommal bámult maga elé.

Mit fejtegesse, hogy a szegénység nem föltétlen jár együtt a szennyel és a förtelemmel? Ha lelkét tenné is ki, ez a fanatikus, vas-akaratu ember ugyse értené meg!

Hanem az ő baráti lelke annál jobban megértette Imrét! Csak most, megaláztatásain át, látott igazán a fájdalmának mély kutjába!

Közben a gvardián gyakorlati utra terelte a beszélgetést.

- Nézzük, - szólt, - hogy mi is lesz a dolgod!

Fölkelt és átment a könyves szobába. Egy csomó pergament markolt a fráter elé.

- Ezeket fóliánsokba kellene másolni, - mondta. - Tudsz iniciálét fösteni?

- Megpróbálom.

- Helyes. Majd Jakab atya utbaigazit. Azt irják a leveledben, hogy értessz a számvetéshez is. Átveszed fráter Bonaventurától a könyveket. Ugyis mindég hibásak. Délutánonkint pedig begyössz hozzám, hogy a szükséges oktatásokat elnyerjed. Helyed a refektóriumban fráter Benedictus fogja kijelölni, ugyanigy a celládat is. Egyéb időben azzal foglalkozhatsz, amivel akarsz, föltéve, hogy Isten nevében és a te örökké élő lelked üdvösségére munkálsz.

Paulusz keresztbe fonta mellén karjait és mélyen meghajolt.

- Nem volna ellenedre, atyám, ha abban az időben, amit számomra szabadon hagytál, a kapus fráterünkkel foglalkoznék?

- Sőt! Jámbor cselekedetnek tartanám, ha épp az ő társaságát választanád, aki erre legméltatlanabb. Ez alázatos szivre vall. Mindjárt meg is kezdheted a nevelést. Erigy, küldd be a frátert!

A gvardián áldásra emelte szikkadt kezét. Paulusz megcsókolta és kiment a kertbe.

Imre az ágyások közt gyomlált. A palántákat öntözgette. Elnézte, a görnyedező óriást. Nem változott az arca, csak éppen a harmincöt esztendő bronzba véste a tejes, fiatal vonásait. De a csuha az megpőtyedt rajta, nem ugy, mint hajdanában a kurtánka! A teste lefogyott, nem maradt rajta egy girát kitevő háj se. Leszikkadt, megércesedett, csupa in és izommá parázslott.

- Testvérem, - szólalt meg Paulusz, - hivat a páter gvardián.

- Gondoltam, - pillantott föl a másik. - Van a rovásomon. Hanem akkor gyere, segits eldugni hamar ezeket a palántákat, mert mind elöli a nap.

- Hiszen visszajössz hamar!

- Bajosan.

A két fráter munkának látott, aztán megindultak együtt a klastrom felé.

III.

A gvardiánt a virágos kertjében találták. Mereven állt az összetipratott ágyások közt, mintha odacsontosodott volna. Két keze a mellén összekulcsolva, szeme tágra dermedve jár földről az égre, meg vissza. Mintha néma vádat küldene az örök biró elé.

Hogy Emericust meglátta, hirtelen tüzet fogott, mint a puskapor.

Rálobbant a barátra.

- Ez is a te müved itt, ördögök cinkosa!

- Nem atyám, - csillant meg a fráter vasgomb-szeme. - Nem az én müvem, hanem a szamáré. Beszabadult éjjel a kertbe.

- De te voltál a felbujtó, bünre csábitó kigyó, aki szabadjára engedted!

Imre lesütötte szemét és hallgatott.

A gvardián nézett rá, széttépő haraggal.

- Kevély vagy és dölyfös, aki nem ösmer urat maga felett! Aki jár-kél és ugy intézkedik itt, mint akinek ez lehet! Aki nem kérdez, hanem rendelkezik, mint valami Comes. Hát mi vagy te, kérdezlek? Barát? Ördöngős démonszállott. Az vagy! Supliciumot neked! Plaga! Disciplina! Karcer és bőjt! Takarodj a szemem elől!

A csontos kéz fölkapta a szőr-övén függő korbácsot és odanyujtotta Paulusznak.

- Fogjad! A többi fráter már épp eleget kinlódott vele. Ma rajtad a sor, hogy a büntetését kiosszad. Tizenkét plágát mérsz rá a szentatya szándékára! Tarts vele naponta kétszer exhortációt, addig, mig Lucifer el nem hagyja az ő legkedvesebb hajlékát. Minden plága után a penitenciárius kezet csókol neked és megköszöni, amiért segitetted a lelke megmentésében. Ha az Ur lenézne a te fáradságodra, akkor nyilvános bünbánatot fog tartani az összes fráterek előtt. Ha pedig hiába ez is, akkor ki, ki vele innen! Megértettetek?

Paulusz fakó lett, mint a fal. Ugy összerándult, mintha rajta keresztül hasitott volna az az ólmos korbács. Hanem aztán megemberelte magát és a korbács után nyult.

- Köszönöm, tisztelendő atyám, hogy rámbizod kegyes szándékod végbevitelét. Ugy érzem, hogy az Ur megvilágositott s az áldását nem vonja el tőlem.

- Ámen, - szelidült le a haragvó s megáldotta a két térdeplő frátert.

Azok elindultak a klastrom pincéje felé. Imre mutatta az utat. Tudta ő már jól, hogy merre!

A nyirkos pincelépcső alatt egy kis dohos cellába nyitott. Rajta tenyérnyi szellőző ablak, azon vasrács. Egyik sarokban szalma-zsup. A levegőben vérszag és tömjén.

Imre letérdelt a cella közepén. Lehuzta kékfoltos vállairól a csuhát és a fejét megadólag lehajtva várt. De Paulusz nem mozdult. Nedves szemmel nézte azt a korbács-szántott, szép fiatal testet, melyen sötét véraláfutások és félig hegedt sebek éktelenkedtek mindenütt. Aztán elvetette magától a korbácsot. Rávillant a térdeplőre.

- Csak nem gondoltad, hogy volna a világon akkora hatalom, amiért egy ujjal is megillet-nélek? - Kérdezte.

Megfordult és olyan léptekkel, mintha a fogarasi vár piacát mérné, az ajtó felé tartott. Onnan tekintett vissza megdöbbenve.

A korbács éles csattanással suhogott. Imre saját kezével mérte magára az ütéseket.

Aztán fölkelt és magára öltötte a csuhát.

A két fráternek összecsillant a szeme.

S ebben az átfutó percben sokkal inkább látszottak álruhás lovagoknak, mint kolduló barátoknak, ahogy fölszegett fejjel kiléptek az ajtón.

IV.

Fráter Paulusz fáradozásait csodás siker koronázta. A hangtalan, mogorva, ördögszállott lélekre leáradt a béke. Arcára visszaköltözött az igazak jámbor derüje. Nem ült többé sötét tünődésekbe merülten, nem rándult össze, ha szóltak hozzá. Vidáman és gyorsan teljesitett minden parancsot. Néhány hét multán engedélyt is kapott, hogy a templom előcsarnokában megjelenhessen.

Paulusz kézenfogva vezette a konvent elé a penitenciáriust. Övig mezitelen volt az és a nyakán kötél lógott. Egyenesen a gvardiánhoz intézte nyilvános bünvallomását.

Tekintete különös tüzben fénylett. Halántékán világitottak az ólmos ablakon áttörtető napsugarak. Szájáról csudálatos szavak zugó forrása eredt s mikor befejezte, a fráterek megkövült mozdulatlansággal ültek helyükön. Sápadtak voltak és olyan átszellemültek, amilyennek még sohase látták egymást.

Az ékesszólás kincsesbányája volt köztük ez a fráter, anélkül, hogy ő maga is tudott volna róla!

A gvardián se jutott hanghoz soká. Aztán fölszárogatta szeméről az áhitat ritka gyöngyeit és a baráthoz lépett. Szikár kezét a sugárzó fejre nyugtatta.

- Ego te absolvo...

És a franciskánus kolostor mélyöblü harangjai ujongó hálaadásra kondultak.

V.

A hónapok boldog békességgel teltek, multak. Pál szerét ejtette, hogy az általános elcsudálkozás közepett apránkint sejttesse a gvardiánnal Imre multját és hogy megmagyarázza neki az »ördögszállott« büszkeség okait.

A szigoru ember kezdett fölengedni. Mind több meg több engedékenységet mutatott a kapusfráter iránt. Helyet jelöltetett ki számára a refektoriumban, intézkedett, hogy elegendő és emberi táplálékot kapjon, sőt később abba is beleegyezett, hogy Emericus végre fölvehesse az alsóbb egyházi rendeket. Alkalmat és időt engedett a barátnak, hogy foglalkozhasson Istenadta tehetségével, ami olyan különös módon nyilatkozott meg benne.

Eleinte csak a fráterek számára tartott exhortációkat Emericus. De az elokvencia olyan bámulatos sugárzással teljesedett ki a fráterben, hogy előbb utóbb a szomszédos zárdák is neszét vették s ettől kezdve mind gyakrabban kérték el a gvardiántól ünnepi beszédek tartására a »sátoros barátot«.

Igy került Imre a budai klastromba is.

A székvárosból megérkezve a gvardián elé kéredzett. Uti tarisznyájából egy nagypecsétes levelet tett a kegyes atya elé és várt csöndesen, mig az az igazlátóján keresztül kibogarássza az ákumbákumos betüket.

Nem volt az bizony valami örvendetes posta! Az állt benne hirül, hogy a pogány török erősen mozgolódik és a végházak megvivására készül, bosszuból, amiért Budán Behrám csauszt, a követét, bebörtönözték, mikor az hübéradót követelt a szultán számára a magyar királytól. Az urak huzakodnak, veszekednek, egymást noszogatják, de indulni senki se akar. Igy az ország védtelen, a magyar seregeknek se hirük, se poruk, vezérnek való ember meg már éppen nincsen. A királyi udvar és az országtanács egyedül a vitézségében kipróbált Paulusz Tomoryt tartja méltónak az országos főkapitányságra, aki most tudvalévőleg a főtisztelendő gvardián pásztorkodása alatt álló esztergomi kolostorban van. Bornemissza ur hát szépen kéri a kegyes atyát, hasson Tomoryra, hogy az ország jóvoltáért hagyja oda a klastromot és fogjon a dél-vidéki seregek szervezéséhez.

A gvardián összehajtotta a levelet s hosszan eltünődött. Aztán hivatta Pauluszt.

A barát egykedvüen hallgatta végig nevelőapja izenetét.

- No fráter, most tudod, ami téged illet.

- Tudom.

- Helyes, - biccentett a gvardián. - Akkor segits elég okosnak lennem, ha egyszer rászoktattál, hogy nálad tartsam a jobbik eszem felét. Mit válaszoljunk Bornemissza urnak?

- Én már határoztam, - felelt Paulusz nyugodtan. - A mi sorsunk az Ur kezében van. Ha ő ránk küldi a megpróbáltatást, akkor erőt is ád az elviselésére. Én a világ hivságainak ellen-mondtam, engem rang és méltóság nem érdekel többé. Isten alázatos szolgája vagyok és maradok, aki csak a lelkem üdvösségén munkálkodom e földön.

- Szóval nem mégy a hivásra?

- Nem.

A gvardián bólintott.

- Szándékod diszére válik szerzetesi hüségednek. S hogy annak megtartásában segitségedre legyek, siettetni fogom a fölszentelésedet. Akkor legalább elejét vesszük a sátán kisértő zakla-tásainak.

*

Az idő csordogált tovább a maga medrében. Paulusz haladt a szent tudományokban s csöndes boldogsággal készült az ő nagy napjára.

De egyszer mégis felfodrozódott ez a derüs nyugalom! A kora ősz alig bontogatta sárgahimes rokolyáját, mikor fráter Emericus váratlan sietséggel tért haza külső utjából a kolostorba. Csupa por meg tövis volt a kámzsája, arca komor és veritékes. Látszott, hogy rohanvást jöhetett. Egyenesen a gvardián elé kéredzett. Az épp Paulusszal ült együtt bolthajtásos cellájában. A primicia előtti lelkigyakorlatokat végezték.

- Atyám, - mondta Imre az izgalomtól és sietségtől lihegve, - gyászos hirt hoztam neked!

- Beszélj! - intett a gvardián.

- Kisasszony havának huszonkilencedik napján, Keresztelő Szent János fővételének ünnepén, Magyarország kulcsa, Nándorfehérvár, elesett!

Paulusz összerándult. Arca hirtelen ónos szürkére sápadt. De a gvardián nem zökkent ki nyugalmából. A Végtelenre tágult szemekben elveszett a véges és az időtlenségben az ideig-való. Csak a homlokát ráncolta bántódottan.

- Mióta törődik Isten szolgája a világi országok dolgával? - kérdezte. - És mióta több Hungária kulcsa a menyország kulcsánál?

- Atyám!

- Egy hangot se többet! Végy példát Pauluszról, aki elvonulva minden profán zajtól, egyedül a Megváltó Jézusnak kívánja szentelni életét. Menj és tégy hasonlóképpen. Mi meg folytassuk a leckét!

Paulusz sápadtan kelt föl.

- Tisztelendő atyám, - szólt rekedt hangon, - kérlek, ments föl mára a disszertáció alól.

- Miért?

- Fáj a fejem és szédülök ebben a melegben. Holnap pótolom, amit elmulasztottam.

- Ahogy akarod.

A két barát kifordult az ajtón.

A kertben Paulusz Imre vállára tette a kezét. Az a kéz reszketett.

- És most mi lesz? - kérdezte.

A fráter körülnézett, aztán gyorsan kámzsájába nyult. Összegyürt papirost horgászott ki belőle.

- Olvasd!

- Mi ez?

- Fethnáme. Szent Mihály havának első napjaiban küldte Szulejmán az ozmán birodalom kádijaihoz.

- Hogy tettél rá szert?

- Kémek hozták Budára. Lemásoltam.

Paulusz olvasott.

- Célom, igazán véve, az volt, hogy a rossz uton járó tévelygők menedékeként szereplő dölyfös királyt megalázzam és megtörjem. De mikor a tartomány jeles bégjeitől tudakozódtam, azt válaszolták, hogy már rövid az idő. Remélem, hogy a kedvező alkalmat kilesve, végrehajtható lesz bosszum. Ez okból most hadjáratom kantárszárát visszaforditom Khalifaságom székhelye felé, hogy a győzhetetlen sereg előbb kipihenhesse magát...«

- Virgo Sancta, óra pro nobis! - törülte meg a barát izzadt homlokát.

Széttépte a papirost és szilánkjait elszórta a szélben.

VI.

Paulusz fölszentelése megtörtént. Hanem a béke fehér galambja mégse akart leszállani a feltört szivekre.

Bőjtmás havának egy kora délelőttjén négylovas, bőrfedelü hintó állt meg a zárda kapuja előtt. A kopogtató nagyot döbbent.

Emericus ajtót nyitott. Aztán elhátrált a kerités faláig.

A jövevény rámeresztette pókosra sárgult, öreg szemeit.

- Jól látok? Czibak Imre?

- Fráter Emericus, - mondta a barát és keresztbe tette mellén a két kezét.

Az utas mérgesen csapott kardjára.

- Vakapád! - mordult. - Nem válik vizzé a vér a kámzsa alatt se. Fölismertelek! És ne legyen Bornemissza János a nevem, ha ezt csak sejtettem is! Mért nem válaszolsz? Tagadd hát!

- Domine, nincs mit tagadnia a kegyelmed szolgájának. Amilyen igaz, hogy egy más világban Czibak Imre volt a nevem, épp olyan igaz az is, hogy ez a név engem nem illet többé. Fráter Emericus vagyok és semmi több.

A látogató mérgesen fortyogott.

- Talán megbolondult a világ, hogy minden jó vitéz csuhába bujik és kápsálni jár? Vezess a gazdádhoz! Hadd lássam azt a másik anyámasszony katonáját is, akiért jöttem. Ilyet! - hüledezett, nagy öreges fujtatással kapaszkodva föl a meredek lépcsőn. - Ilyet! A Tomory Pálok, meg a Czibak Imrék létániát kántálnak, mikor nyakunkon a török! Barátok vagytok? Fi! Nyulak! Én mondom ezt, Bornemissza János!

A vén katona a gvardián előtt se tett féket a nyelvére. Ugy lekapta Pauluszt, hogy a sok fráter keresztet hányva futott szét, amerre látott.

- Országos főkapitány lettél! Nem érted? - acsarkodott fogatlan oroszlán-szájával a nevelt fiára.

Paulusz sápadt volt, mint a hazajáró lélek, de azért a fejét ingatta.

- Engem már pappá szenteltek, atyámuram!

- Nem kivánja senki, hogy kivetkezz, ha egyszer ugy beleszerettél a csuhádba. Megkapod a kalocsai érsekséget! Lehetsz pap és országos főkapitány egyszemélyben. Királyi fölhatalmazásom van rá, hogy az igéretet közöljem veled.

A gvardián fölkapta fejét. Ijedt szorongással kémlelte Pauluszt. De az nyugodt maradt és mozdulatlan. Szeme se rebbent. Szeliden szitált a hangja.

- Én Krisztus szolgálatába szegődtem. Nincs más célom, mint a lelkem üdvössége.

Most már komolyan megharagudott Bornemissza ur!

- No, majd meglátom édes feleim, hogy szolgáljátok az Istent, mikor a pogány kontyos lesz az ur ebben az árva országban! És hogy mit csinál Szolimán a lelketek idvességével, ha a kalocsai érsekségedbe beül!

Nagy csörömpölve elfujtatott.

A gvardián vállat vont s visszaballagott a breviáriuma mellé. Paulusz pedig állva maradt a kapuban és hangtalan bámult az elporzó hintó után. Csak akkor rebbent magához, mikor Imre kulcs-csomói megzördültek.

- Lehetetlen, mondta. - Bornemissza ur setéten lát, mert a szeme elé fekete fátyolt von a világ gyarlósága. Isten nem engedheti, hogy Mária országára pogány veszedelem törjön. És ha mégis ránk mérné ezt a keserves megpróbáltatást, bizony méltóbb vezetőt fog kijelölni nálam, aki csak szolga vagyok s azok közt is gyönge.

VII.

Ut alatt elég ideje volt Bornemissza urnak kifujtatni a mérgét. Mire megérkezett Budára, már kész elhatározás villogott a megsárgult szaruhártyás, vén sas-szemekben.

Félretolta a lebzselő udvaroncokat, egyenesen belépett a király dolgozószobájába.

Annak ugyan épp a neve volt »dolgozó«. Most is a tánc járta benne, mig az országos munkák halomban hevertek a sávolyosan aranyozott, bőrrel bevont irószeres asztal tetején. A király képmásával domboruan kivert téntatartó felborulva csorgatta bodzalevét a kagylóalaku porzós tányérba.

Móré László, Batthyány Ferenc és Rétházy Lukács, a gyerekfejjel megházasitott király gavallérbarátai azon buzgólkodtak, hogy tőlük telhetőleg megugrassák Mária királyné német udvarhölgyeit. A kényes donnák csiklandósan nevetgéltek a barbár tréfákhoz. Csöppet se busultak urasszonyuk hiánya miatt, sőt igyekeztek jól felhasználni távollétét a hüvös vérük megfuttatására.

Lajos kedvenc kutyái közt a heverőn nyujtózott, mikor a pozsonyi gróf rányitott. Egyszerre pokoli zenebona tört ki körötte. A szunyókálók mind fölriadtak s éktelen csaholással iramodtak a jövevény elé. Aztán, fölismerve a házhoz-tartozót, felugráltak rá, egymást hempergetve féltékenységükben.

Lajos fásultan nézte a kavarodást. Sápadt arcán a kedvetlenség árnyéka futott keresztül. Nehézkesen emelkedett föl a heverőről és nagyot ásitott. Hosszúvágásu, álmodozó kék szemei unalomra nyiltak.

- Kegyelmed ilyen hamar megjárta az utat Esztergomba? - kérdezte csalódottan s közbe hátrasanditott.

Rétházy Lukács egész komótusan elhevert az üresen maradt pamlagon, mig a német donnája pávatollal birizgálta az ádámcsutkás nyakát.

- Minden szemérem kiveszett ezekből! - dohogott a pozsonyi gróf, felelet nélkül hagyva a kérdést. - Hogy türhet fölséged ilyen szabados viselkedést az udvarnál?

- De hiszen a királyné nincs a teremben! Mért ne szórakozzanak kissé szegények, mikor magunk vagyunk?

- És fölséged ezt szórakozásnak nevezi?

A tizenhétesztendős király bágyadtan intett.

- Comes, az élet olyan szegény örömökben! Nem sokat válogathatunk. Különben Lukács jó fiu, nem tesz kárt a lányban. Tréfa az egész.

- Az is tréfa, ami ott a kárpitok mögött történik?

A vén katona a kandalló mellett álló spanyolfalra mutatott. Két fej merült le ott éppen.

- Orcátlanok! - mordult el és szederjesen elvörösödött, egész a skófiummal varrottráncos ingbodráig.

A lábas állvány mögött Móré László csintalankodott, olyan fesztelenséggel, ami meghaladta még a hajdan sok vihart látott veterán elképzelését is.

Lajos bosszusan harapdálta szőkén pelyhedző, puha száját. Odaintett a pajzánkodóknak.

- Hé urak! László, Lukács, Ferenc! Gyöjjenek elő kegyelmetek. Nem engedhetjük, hogy vigadjanak, mikor nevelő mesterünk már ezt a kis örömet is elsajnálja tőlünk!

A hangban szemrehányás volt.

Bornemissza ur lehajtotta fehér sörényü, busa fejét. Komoran dörmögte:

- Szeretném, ha őfelsége a királyné is hallaná, amit mondandó vagyok.

- Lizett! - intette oda Lajos az egyik tollászkodó lányt. - Eriggy Lizett, hivjad! Izenem, hogy a comes ur sürgősen kiván távozni...

- Értem.

A vén oroszlán kesernyésen elmosolyodott s megrázta fejét, mikor a király hellyel kinálta.

- Köszönöm felség, állok inkább.

- Miért?

- Nem lehet már leülni az udvarnál. Mindenütt kutyák, meg kutyák. Az ember fél, hogy terhükre esnék...

- Amint tetszik, - fordult el Lajos bántódottan.

Csöndesen várták, mig az udvarhölgy előkeriti a tizennyolc esztendős »fölség«-et. A német donnák gyorsan összeszedelőzködtek és kihussantak. Móré, Batthyány, Rétházy utánuk. A szigoru erkölcsökben nevelkedett osztrák asszony nem türte az ő vaskos »tréfáikat«.

Mária jött nemsokára. Az alacsony, törékeny, folyvást izgó-mozgó kis teremtés nagyon üde reggel volt ebben a királyi borulatban. A vidraprémes, tengerkék bársonyruha bodrokban végződő szük ujjai kedves kezdődésekkel gömbölyödték ki a karok formáját. Nyaka köré csavart, hosszan lelógó végü fehér csipkefejkötője derüs gyermekarcot övezett. A nagynyilásu barna szemek nedvesen fénylettek az erős hajlásu orr fölött. A friss gyümölcs-bolyhos arcocskán nem sokat ronthatott már a duzzadtan lefüggő Habsburg-száj és a tulkicsiny, hegyeske áll se. A szabálytalan képen ott csillogott a fiatalság mindent megszépitő, édes himpora.

Mária szája zsirosan piros volt és mosolygott. Ujjai közt jókora pulykacombbal adott zászlójelet a váratlan vendégnek.

- Esztergomban hogy készitik a pulykafit? Gyömbérrel megtrágyázva, vagy ugy, mint a tehénhus pecsenyét, tormával? - volt az első kérdése.

- Sehogyse felség, - válaszolt Bornemissza és nagyot nyelt. - Ott nem érnek rá az inyeskedéssel gondolni. Bölcs önmérsékletü szerzetesek azok.

- És aki szereti a jót, az nem bölcs?

- A szertelenség vétek felség. Megbosszulja magát férfiaknál is, hát még a nőknél!

- Hogyan?

- Az asszony, aki sokat-evő, könnyen magtalan marad...

A királyné ijedten ejtette el a pulykacombot. Az beleesett Lajosnak a heverőre dobott fekete barettjébe. A kutyák mint a háborodottak csaptak le rá. Hörögve és fogcsattogtatva estek neki. Mialatt a zsákmány eltünt Lajos kedvenc agarának habzsoló szájában, a barett is fölvette a néhai nevet.

A király révetegen mosolygott.

- Mária! Mária! Láttad ezt?

De a kis fölségnek nem volt most kedve a játékra. Aggódva kémlelte Bornemisszát.

- Komolyan beszélt kegyelmed?

- A legkomolyabban.

- Hiszen mink mind sokat eszünk! Nagyapám, a kájzer és a boldogult apám. Eleonóra, Izabella, Katalin néném! S mégis mind olyan szaporák!

- Azám, csakhogy ők nem magyar konyhán élnek.

- Gondolja, comes, hogy ez az oka?

- Ugy tartják a tudós professzorok. A sok fűszerszám...

- Jó, - bólintott Mária és leült a heverő szélére. Keskeny arcocskája végtelen lemondásra szomorodott. - Mától fogva nem eszek több kaszás levet, se ludat ispékkel, se borsos harcsát, pedig igen-igen szerettem őket! Majd ilyen madár-eleséggel élek napközben, mint ez itt! Királynői kötelességem, hogy mennél több utódot adjak a családnak.

Kihuzta vékony kis kezét az oldaláról lefüggő bársony-tarsolykából és megadóan tömte tele friss piros száját egy marék aprószőlővel. Aztán fölnézett a királyra. A szeme könnyes volt. Lajosé is.

A két fölség összebujt szorosan, mint két fázó, árva fecskefiók vihar előtt, a fészek szélén.

Bornemissza megindultan köhécselt. S hogy be ne álljon rivó harmadiknak a kettő mellé, gyorsan rátért arra, amiért jött.

- Felség, - kezdte, - jelentem hódolattal, hogy Esztergomban megjártam a küldetést.

- Oh, - sóhajtott Lajos. - Mindég ugyanaz...! Hát nincs menekvés? Kegyelmed is ellenünk szegődött?

- Távol álljon tőlem, uram. Hetek óta egy nyugodt pillanatom sincs. Lássa be fölséged, hogy rettenetes ez a megoszttatlan felelősség!

- Majd megosztja kegyelmed Tomory urral.

- Éppen ez az, felség! Esztergomban nem végeztem semmit.

- Hogyan? - csippent bele a kis királyné is és hirtelen visszapergette tarsolykájába a mandulaszemeket. - Nem találta kegyelmed Tomory urat?

- Sőt még azt is megtaláltam, akit nem kerestem.

- Kicsodát?

- Czibak Imrét.

- Hát akkor?

Bornemissza fölrántotta a vállát.

- Hallani se akarnak arról, hogy a zárdát odahagyják.

- Baj, baj, - intett Lajos busan. - De mit csináljunk, ha egyszer nem akarják?

- Felség, elfelejti, hogy itt csak egy akaratnak szabad lennie és ez Magyarország koronás királyáé. Amit a király akar, annak meg kell történnie!

- Rég volt, - sóhajtott Lajos és bágyadtan elfordult.

Hanem Mária annál hevesebben szegődött Bornemissza pártjára.

- Akarjon fölség! Akarjon! - szólt beható hangon.

Lajos a fejét ingatta.

- Elszoktam tőle, lányom. Meg aztán itt vannak György gróf, Szathmáry, Jankó vajda, Báthory nádor és a többiek. Ők mindég akarnak és mindég veszekedés a vége. Eddig legalább nevethettem rajtuk. Erről is lemondjak?

- Lássa fölséged, én már az ispékes ludról is lemondtam. És ha királynői kötelességem, meg az ország java ugy kivánná, lemondanék még a nádmézről is. Akinek népek sorsa van a vállán, az ne ösmerjen lehetetlent! Ismétlem felség, akarjon!

- Anyámat festették ilyennek, amilyen te vagy, - bólintott Lajos szétszórt mosolygással. - De talán jó is, hogy ilyen szivós asszonyok legyenek mellettünk. Oh, bizonnyal jó! Folytassa kegyelmed, hallgatom.

- Uram, - hajolt meg a gróf, - arra kérem, irasson fölséged azonnal VI. Adorján pápának! Tárja elé a közeledő török-baj rémét, az ország fenyegetett sorsát s kérje tőle, hogy Tomory pátert szerzetesi fogadalma alól fölmentve, kényszeritse arra, amit magától nem akar, a kalocsai érsekség elfogadására. A szerzetest kötik a rendi törvények, de épp ezeknél fogva lehet és kell megnyerni is. Tomory engedelmességgel tartozik a pápai parancsnak.

- Ugy legyen! - hullt le a király keze.

- Irasson fölséged ugyanakkor Medici biborosnak is. Mozgassa meg a nunciust és mindenkit! Tomorynál hüségesebb sziv, becsületesebb kard nincs ma az országban. Uram! Királyom! - szakadt ki egyszerre hosszu hetek minden feszültsége a vén katonából. - Uram, nehéz órák ezek! Vétek a tespedés! A talaj reng, az ég sötétedik felettünk!

Lajos összerezdült. Merev tekintettel bámult a pozsonyi gróf felindult arcába, mintha külön olvasná le minden mély redő titkos jelentőségét az aggastyán homlokáról. Aztán lassankint elfelhősödött a szemek éles nézése. Bágyadtan siklott a tompa semmibe. A kéz tétova mozdulattal vetődött arrább.

- Hivassa a tanács urait! Jöjjenek mind...

- Parancsára felség.

Az udvarnagy mélyen meghajolt és könnyebbülten távozott.

Az agarak villámsebesen nyilaltak ki utána a nyitott ajtón.

Ludovicus fölkelt s lassan, fáradtan összehuzta a függönyt.

VIII.

A küszöbön megállt, mint aki szédül. Halántékát szorongatta. Szája szaggatott szókra nyilt.

- A talaj reng, az ég sötétedik fölöttünk... Nem igy mondta, Mária?

- Mit? Kicsoda, felség?

A királyné melléje lépett.

- Min töprengsz, mikor egyedül vagyunk? Egyedül, Ludovicus! Érted? Te, meg én, akit kicsi ölbeli korom óta neked nevelgettek. Emlékszel még Wiennára? Én üdvözöltelek... És az első táncunkra... Be gyönyörüen is harsogtak a kürtök! A bécsi püspök ujjunkra huzta a mátkagyürüt. Milyen szerencsénk volt akkor délután! Mennyit nyertünk a lovagi tornán! Négy óra hosszan át tartottad kezedben a gyürüs kezem. Négy óra, Ludovicus! Lásd, én sohase fogom elfelejteni. Azt az órát se, mikor először léptem a te országodba...

Lajos elfordult.

- Szomoru óra volt, Mária! Akkor veszett el Nándorfehérvár. Olyan csöndben kellett téged Budára hoznunk, mintha temetőbe vinnénk. Ki tudja? Talán csakugyan igy volt! Oh, ne hidd, - karolta át a durcáskodó gyermekasszony vállát. - Emlékszem én mindenre, amit kérdeztél. Azt se felejtettem el, hogy mi nap Karácsony havának negyedik napja...

- A koronázásom!

- Igen. Akkor tette a fejedre Erdődy Simon zágrábi püspök a mártir-glóriádat.

Mária toppantott.

- Nem! Nem szabad igy beszélned! Mire ez az ostoba gyász? Boldogasszony havára gondolj inkább! Emlékezz, Ludovicus!

- Emlékszem, - bólintott Lajos és feje egy mély sóhajtással a mellére horgadt. - Emlékezem. Tizenharmadika volt éppen...

- Akkor lettem a tiéd. Asszonyod!

- Akkor. Szerencsétlen napon, magad is szerencsétlen.

- De nem!

- Jó. Hát: nem.

A férfi szomorkásan mosolygott. Magával karolta a tiltakozót.

- Okosodj, Mária! Okosodj, kérlek, helyettem is! Lásd, te azt akarod, hogy emlékezzek. Tégy meg inkább mindent, hogy felejteni birjak! Hanem ez persze nehéz. Nehezebb. Tudod, egy idő óta mindég a gyermekkoromat látom vissza. Csudálatos tisztán! Véres sertések az anyám ringató öle helyett... Rettenetes! Oh, Foixi Candalei Anna! Mért is kellett, miért nekem megszületnem! Azok az árva évek, Mária...! Ha sejtenéd! De te nem is álmodhattad ott, a brabanti hercegek büszke ősi fészkében, a messzi Löwenben, ahol gondos kezek őrizték az álmod, hogy mi az a szenny, mi a fertő, hogy mi volt az én anyátlan gyermekségem. Ha Szathmáry ur volt soros mellettem, akkor csupa imádkozás. Ha Bornemissza, Tomory, ki nem hülhetett a kard a kezemből.

- És Brandenburgi?

- Jobb, ha nem beszélek és te nem kérdezel.

- Ludovicus!

- Várj, kedves, - vonta össze Lajos a homlokát, a kora-ezüstösen pelyhedző fürtök alatt. - Ne legyek igaztalan! Volt egy dajkám. Becsületes, nagydarab paraszt sziv. Az szeretett engem, Mária! Szeretett! Érted? És mégis, borzadok rágondolni. Mert egyszer egy rongy-babát kaptam tőle. Török báb volt, Mária és én nagyon-nagyon féltem. Megvalljak neked valamit?

- Igen. Mindent! Mindent!

Lajos végigsimitott a homlokán.

- Én még most is félek. És Tolnán is féltem, Mária. A táborban hosszu árnyak jártak. Árnyakkal volt teli az éjszaka. És a török vivta Nándorfehérvárt. Báthory Péterváradról nézte, Zápolya Lippán vesztegelt. Hogy ők mire vártak, azt könnyü kitalálni. Hanem mondd, mire vártam én? Én? Mire vártam, mig a sasfészek elesett? Mondd, hát gyáva lennék? Gyáva? Mit gondolsz?

- Azt, hogy bujkál benned a láz, amit Tolnáról hoztál.

- Gyülölöm Tolnát!

- Beteg vagy Ludovicus és a beteg gyönge.

- Igen, - bólintott Lajos. - Gyönge. De nem a láztól, Mária! Én nem álltathatom magamat. Oh, György, Brandenburgi György! Miért fehér az én hajam! Mért él bennem a vád szaggatása! Mért vagyok én reszketős, koravén s nem az, akinek indultam: férfi! Király sajátmagam fölött is, és neked erős urad!

- Csak akarnod kell, Ludovicus.

- Késő.

Mária felszökött. Elragadtatott csókkal pecsételte le azokat a panaszos ajkakat.

- Ne tovább! Egy szót se! Sohase késő. Akarj!

Lajos leeresztette a kékes, hervadt szemhéjjait. Végigdült a heverőn.

A gyermekasszony sikoltva hullt vele.

- Ludovicus! Ludovicus!

- Azt mondtad: akarjak. Hát akarlak!

- De te fáradt vagy. Gondolj magadra!

- Nem szabad gondolkoznom, Mária.

A két gyermek a puha vánkosokba szédült. Mária megnyilt tarsolykájából halk zizegéssel peregtek ki a mogyorószemek. Nem vette észre. Azt se, hogy az ajtó függönye megmozdult.

Vigyázva, óvatosan, egy sápadt férfiarc kémlelt be a szuperlát molyrágott redői közt. Lajos korán meghervadt, finom arcának galambősz hasonmása. A két nagylángu, sötét szem végtelen gyöngédséggel pihent meg a szerelmes király viasz-virág szinü, lecsüggő kezén. Aztán csöndesen visszahuzódott.

A pap nesztelen léptekkel suhant ki a szobából. A küszöbön megállt s karjait keresztbe fonta, mint két paradicsomot tiltó pallost.

A szelesen odatoppanó Brandenburgi György majd belerohant az élő szoborba. Meghökkenve hátrált el tőle.

- A hercegprimás, - dadogta. - Szathmáry György uram! Eminenciád szinte megijesztett. Hol van a király?

Az ezüsthaju főpap csendet intett.

- Álomországban, - felelt olyan halkan, mintha ő maga is onnan jött volna.

IX.

De a felejtés boldog birodalmának kapui is be kellett, hogy záródjanak egyszer. Lajos száján elapadt a csókok forrása. Kibontakozott az ölelő karokból és szorongva nézett maga elé.

- Semmit se használt, Mária! Én mondom, semmit. A szégyen a homlokomon ég. Nézd, milyen forró!

- Hőséged van, Ludovicus. - Érintették meg a hüvös ujjacskák a király tüzelő halántékát. - Azonnal ágyba kell feküdnöd és pihenni sokat, sokat!

Lajos tagadólag intett s fölkelt.

- Nem, - szólt, - nincs pihenés.

- Hova?

- Vár az országtanács. Megyek. Ne csak bennem virrasszanak az árnyak! Ne csak az én homlokomban égjenek azok a fölperzselt falak! Ne egyedül én bünhődjek, mikor nem egymagam voltam a hibás!

- Hiszen fölséged megtorolta már Nándorfehérvárt? Báthory nádort elcsapatta. Ne eméssze hát magát tovább!

A király elfordult. Zavar felhőzött az arcán.

- Báthoryt vissza kellett vennem azóta, - mormolta halkan. - Nagyon megharagudott, tudod. És én nem szeretem a haragvó embereket magam körött. De most végére járok, Mária! Esküszöm! Meglásd, hogy akarok akarni!

- Igéred?

- Igérem. Kell! Te pedig imádkozz értem. Az első siker a gyönge test fölött...! Oh, milyen boldogság volna! Csak ma tudjak erős lenni, Mária!

A királyné átfonta két vékony kis karjával a bucsuzkodót.

- Az leszel, az, Ludovicus. Érzem!

Lajos kilépett az ajtón. Szinte megnőtt a nagy elhatározásban. Mária szeme aggódva követte, mig el nem tünt a folyosók labirintusában.

Az urak összegyülve várakoztak. Brandenburgi vánkosokkal készségeskedett, hogy a királyt belépni látta. De Lajos lesöpörte a puha párnákat a trónszékről. Intett az uraknak.

- Ha nem tudnák kegyelmetek, hogy mivégből hivattam össze a tanácsot, elég dél felé fordulniok és Nándorfehérvár falai megmondanak mindent. Vádolom mindnyájukat egyenkint és összesen azért, ami ott történt. Legyen egyszer már vége a súgás-búgásnak itt a kormányzótanácsban! Adjanak számot kegyelmetek fennszóval, férfi módra a sáfárkodásukról és bünhődjön a bünös, bárki legyen az. Igy akarom!

Az urak meghökkenve néztek össze. Szokatlan hangok voltak ezek arról a szájról!

Közelebb tolongtak a trónhoz s kiki igyekezett összeszedni a legjobb mentséget, amivel a hátát födözhette.

A sánta Báthory nádor Zápolya Jánosra kifogásoskodott, a vajda követe viszont Báthoryt okolta.

- Mért késedelmeskedett a nádor? Hol tarisznyázott?

Végre abban egyezett meg a két ur, hogy a bünös Héderváry, a nándorfehérvári al-bán, aki nem gondoskodott elegendő számu várvédő csapatról, se a vár szükséges fölszereléséről.

- Nem volt elég fegyver, se lőpor. Ezért esett el a vár, mielőtt a felmentő seregek megérkezhettek volna!

Héderváry persze tiltakozott. Szerencsés Imrére, a kincstartóra háritott minden felelősséget.

- Mért nem adott pénzt a zsidó?

Most aztán Brandenburgi kezdett szorulni, a házi zsidajáért. Nekik közös üzleteik voltak! Aggódva pislogott körül valami segitség után. Végre a trónszék mellett mozdulatlanul álló Szathmáry Györgyre esett a tekintete.

Lám!

Védekezett, kapadozott itt már mindenki, csak ez a vasszobor áll itt hidegen, némán, mosolyogva, mint valami ledönthetetlen bálvány. Mint akihez nem érhetnek föl a vádak, mint akiről lepattog minden felelősség gondja.

Ez a fölény, ez a nyugodt biztonság felbőszitette most a fő maskara-rendezőt. Előlépett és odamutatott a primásra.

- Felség, Nándorfehérváron hiányzott a kenyér és nem volt lőpor. Ez a herceg-érsek büne. Ő a pisetarius regni. Ha ő el nem rendeli, Szerencsés Imre nem adhat.

Siri csend követte szavait. A tekintetek Szathmáry felé fordultak. Mindenki megkönnyebbülten lélekzett föl.

Uszik hát végre ez is! És elég nagy hal ahoz, hogy a horog beleakadjon. Vajjon, hogy evickél ki ebből a csávából?

Maga Lajos is várakozólag fordult a primás felé. De a herceg-érsek nyugodtan állt tovább a helyén. Egy arcizma se rándult, csak a kezével legyintett, mint aki tolakodó legyet hessent el magától.

- Ostoba beszéd! Ne fecséreljék kegyelmetek a drága időt sületlen tréfákra. Héderváry megkapta a pénzt. Rajtam senkinek semmi keresete.

Lajos összeráncolta szemöldökét. Ezek a kurta, határozott csengésü szók szinte testi fájdalommal hasitottak belé.

Ez hát az erő! Ez biztosság! Keménység! Igen. És ez az ember férfi. Olyan, amilyen ő nem birt lenni, de amilyenné akarnia kell magát.

Elöntötte a láng. Most mindjárt! Mig el nem siklik bénán ez a pillanat is, mint annyi más, amikből nem maradt, csak a késő bánat könnyes íze és az önvád, önmegvetés.

Ezzel az erővel mérni össze magát! Ezt a büszke fejet meghajlasztani! Micsoda királyi diadal volna, egy királyi ellenfél fölött!

Hirtelen kiegyenesedett és Szathmáryra villant.

- Eminenciád ugy beszél, mintha mi itt se volnánk! Nekünk, Magyarország királyának igenis van jogunk eminenciádtól számot követelni, amikor akarunk. Hová lett az a pénz, amit a bánnak kifizetett? Mért nem jutott el az Nándorfehérvárra?

- Felség, erre Héderváry nak kell megfelelnie.

- Mi eminenciádtól kérdezzük!

Szathmáry Györgynek tágra felejtkezett a szeme. Megütközve bámult a pattogó gyermekuralkodóra. De nem volt ebben az ámulatban egy szemernyi harag, az élességnek egy szikrája se. Inkább valami elömlő boldog csudálkozás fénylett föl az átszellemült homlokra.

A hercegprimás mélyen meghajolt.

- Rendelkezzék velem, fölség. A király parancsol és én engedelmeskedek. A király kérdez s én válaszolok. Héderváry magának tartotta a pénzt, régebbi követelései fejében. Nagy hiba volt, végzetes hiba, hanem a bün nem az én lelkemet terheli.

- Nem-e? Hogy az ország főméltóságai hajdemákok kezében vannak? Hogy eminenciád ezt eltitkolta előlünk? Mikor önmaga gyenge a megfékezésükre? Hát ki vétke ez akkor?

Lajos sápadt arca kipirult. A megkorbácsolt vér vad sodrással, ujongó élettel indult meg vékony ereiben. Minden kimondott szó részegitő örömmel járta át és röpitette egyre tovább, egyre szilajabb lendülettel.

Ez az! Ez! Igen. Végre hullanak a test bilincsei a kitörő lélek parancsára! Végre kemény férfihangok és nem gyáva gyermeknyöszörgések hagyják el a száját! Végre sujt is már egyszer, aki eddig folyvást csak védekezett! Ellene torló haragot, nagyharapásu oroszlánt ingerel maga ellen, ő, aki tegnap még rettegve fülelte a szúvak percegését s az egér rágcsálását a királyi fészek megvedlett falában. Oh, fizet az erős akarat! Busásan fizet!

Átrontott rajta a kockázatos játék tüzes ize. Pelyhedző gyermekajkán átvonaglott az isteni gyönyörüség: akarni! Nyerni! Fölülmaradni!

Hiszen lám, azok a sasnézésü, biztos férfiszemek már riadtan dermednek rá! A sápadt arcot elhagyta a fölényes nyugalom! Olyan halvány, mint viaszlárva a halott arcán.

Szathmáry megrendülve emelte föl a kezét.

- Felség! - kiáltott dúltan. - Mivel érdemeltem...?

Lajos diadalmasan sugárzott.

- Eminenciád elpalástolta előlünk az ország igazi állapotját!

- Csak szeretetből és kiméletből történt.

- Nincs szükségünk az ilyen szeretetre! Többre megyünk a hódolattal. Kiméletre se szorultunk. Nem vagyunk játék, nem vagyunk báb! Mért nem szólt nekünk kegyelmed soha ezekről a siralmas dolgokról? Mért intézkedett helyettünk?

- Mert fölséged még gyermek.

A király arca átszinesedett forró pirossággal. Kitágult szeméből fényes szikra lobbant.

- Megtiltjuk! - kiáltotta szinte ujongva. - Férfi vagyunk és a királyotok! Jussunk a kendőzetlen igazság s a tisztánlátás. Aki pedig ebben akadályoz, mi mondjuk, bünös! Mért tartottunk tanácsadókat, ha arra voltak jók, hogy a szemünket bekössék s az országot romlásba vigyék? Igen, eminenciád az oka annak, ami Nándorfehérvárnál történt!

- Én? Fölség!

- Igen. Hédervárytt eminenciád kormánykodása alatt nevezték ki fehérvári al-bánnak!

Szathmáry szemrebbenés nélkül állta a király belefuródó tekintetét.

Fejét ingatta.

- Uram, téved fölséged. Hédervárytt nem én neveztem ki.

- Hát kicsoda akkor?

- Még Dobzse László.

Ez a gunynév véletlenül siklott ki a hercegprimás száján. Rajta kivül elhatározóban, mint valami lepergett sorstragédia végszava. Csak akkor eszmélt rá, mikor már elhangzott és meg nem történtté semmi se tehette többé.

A király felszökött, mint a láncáról leszabadult párduc. A reszkető testben végső próbára merevült az akarat. Egyetlen szomjas szándék lett s a szándék ököl. Lesujtott a fehérhaju főpapra.

Ludovicus arculütötte az egész udvar szemeláttára Magyarország egyházfejedelmét, a biboros érseket, a hercegprimást.

És még valakit...

Valakit, akit csöndesre némitott egy elfalazott kripta, a férfi becsülete árán...

Szathmáry a gyalázat első pillanatában önkéntelenül kardjához kapott. Szemében beomlott tárnák tüze villant az előtte álló gyermekifjura.

Aztán egyszerre lelohadt róla ez a nagy égés. A szikár arc szürkére hamvadt.

Az Ur szolgája meghajtotta fejét.

- Isten itélt, - mormogta csöndesen.

Megfordult és kiment az ajtón.

Otthon meggyónt, megáldozott, fölvette a haldoklók szentségét és lefeküdt kemény aszkéta-ágyára. A feszületet ujjai közé kulcsolta.

Reggel halva találták.

X.

A tudós professzorok nem lelték okát a váratlan katasztrófának. A szigoru életben csontig leparázslott izmok tömörek voltak még, mint a vas. A testen sehol egy karcolás. Méregnek, erőszaknak semmi nyoma. Csak a szivverése állt meg Szathmáry Györgynek. Valami hüvös, irgalmas kéz lecsöndesitette a háborgását, megszüntette a fájdalmát, örökre.

Az ágy mellett az éjszakai asztalkán testamentom maradt. Hatvanezer hollós arany készpénzét a királyra hagyta az elköltözött. A királyra, Ludovicusra, a liliomos francia királyasszony fiára, aki most lépett a gyermekcipőkből férfi-sorba, aki évek óta most »akart« először...

Használja az ország javára s meg ne akadjon, majd mikor az elcsöndesült Nándorfehérvár után a többi végházak is kezdik szorongatni a zsoldjukért, szegényt...

XI.

Lajoshoz repülve vitték meg a különös halál hirét. Őfelsége addig már visszaernyedt szomoru mélázásába. Nem tudott örülni a sikerének, ami pedig teljes volt. Valami nehéz, komor érzés azt sugta benne, hogy talán mégis, rossz helyt kezdett akarni. Mária se ölelhette ki belőle ezt a megmagyarázhatatlan érzést.

Fásultan hevert kutyái közt és vállatvont a jelentésre.

- A királyért tettük. Apám iránt való kötelességünk volt, az idegennel szembe... Hanem a klérust ért sérelemért három napi szobafogságot mérünk magunkra...

XII.

A primás hatvanhét esztendő után elküzdött testét székhelyére, Esztergomba szállitották. Brandenburgi György megnyugodva bólogatott.

- Ulászló most már visszacsukhatja a szemét. Bakács, Szathmáry: letelt a három. Nincs, kit várjon többé.

Lajos az utolsó percben mégis ugy határozott, hogy a királynéval együtt megjelenik a végső tisztességen. Hiszen az az »idegen« megvezekelt azért, amit az apja ellen vétett...

A szertartás lezajlott. A kriptaajtót ráfalazták az uj lakóra. Virágot vittek neki bőven. De a gyászos álmát virrasztani, de a halott szivet szeretettel költögetni, nem maradt ott a fényes menet elvonulása után, senki.

XIII.

A hatvanezer hollós arany éppen kapóra jött az udvarnál. Eleget gunnyasztottak ott ugyis!

Brandenburgi György hát pörditett egyet a mulatságok tarka kerekén és Budán mohón indult neki az élet. A lakomák, bálak, fegyverjátékok egymást kergették s Lajos mindenütt ott akart lenni, hogy meneküljön önmagától.

Legutóbb egy egész falka agarat vett és pompás épületet emeltetett számukra Csepelen. Kelenföldi versenyistállóját is kiegészitette husz paripára. Apródjai számára diszes verseny-ruhákat szabatott s pazar jutalomban részesitette a Sidlowieczky Kristóf krakói vajda lovait kisérő lengyel fellajtárokat.

Telt a hatvanezer hollós aranyból!

Aztán megkezdődtek a futtatások a kelenföldi versenypályán. A királynak mind a husz ménje indult. Rajtuk kivül lengyelek és magyarok. A futamok közt cigányzene játszott, felváltva az egri püspök és a nádor fuvós bandáival. A tribünök előtt kiállitott versenydijaknak csodájára sereglett az előkelő közönség.

Telt a hollós aranyakból!

Sőt maradt belőlük egyébre is. Esténkint kivilágították Pest-Budát, hogy több szem gyönyör-ködhessék a nagy maszka-felvonulásban, melyen a király elefántnak öltözve vett részt.

Az álarcos menet után, persze, lakoma következett, ahol a kappany olyan »éles« lében szere-pelt, hogy nem csuda, ha az még a kis királyné kemény fogadalmát is elvágta egy csöppet.

A fogások közt természetesen tokaji járta, drága kristálypoharakból, melyeket külön erre az alkalomra hozatott Velencéből a király. Volt értelme legalább, hogy a falhoz vagdosták őket és mindenki megtapsolta a gavallértréfát...

Kifutotta az ára a hollós aranyakból!

Csak mikor a végházak, meg a pétervárади sajkások jelentkeztek másfél éve elmaradt zsoldjukért a kincstartónál, akkor nézett nagyot az érdemes ember. Nagyot nézett, de kicsit se talált. A kincstár kiürült.

Erre már nem telt a hollós aranyakból!

A sajkások megköszönték a fölvilágositást s zászlóikat a királyi vár fehér márvány szökőkutja köré letüzdelve, szépen hazamentek, Magyarország déli kapui pedig nyitva maradtak a kivül ólálkodó veszedelem előtt.

No hiszen, nem ijedt meg azért ettől senki! Ott az országgyülés! Akik tudtak mulatni, tudjanak áldozni is, urasan!

A főrendek előkelő készséggel megadóztatták önmagukat. Fele jövedelmét fölajánlotta mind. Egy tizedrésznyi kegyszerét az alsóbb papság és a kisebb javadalmasok is fogadkoztak.

Annyi esze persze mindnek volt, hogy megmaradjon a szónál! Mert mire is volna az egész fölösleges tolongás, mikor 1523 Böjtelő havának negyedik napján, ime, végre-valahára csak megérkezett Rómából a várva-várt pápai döntés.

- Akié a méltóság, azé a gond! - vontak vállat az urak.

És Brandenburgi György vidáman füttyentett.

- Sose busuljunk! Majd elintézi a többit Tomory.

XIV.

Bornemissza ur lepecsételte a pápai levelet a király pecsétjével, aztán sürgősen az udvari káplánért, Szerémi Györgyért futtatott.

A szürke, igénytelen külsejü páter készségesen loholt elő. Hosszu lábszárai közt kaffogott a kopott reverenda a nagy igyekezetben. Fölfelé álló, pisze orra alatt kiváncsi mosolygást kásázott a ritkafogu szája.

Bornemissza odanyujtotta neki a levelet.

- No, reverendisszime, fogja ezt és tegye el jó helyre a tunikájába! Repül vele Esztergomba. Elő se kerüljön addig, mig a gvardiántól a levél mását, de legfőképp Tomory pátert magát elő nem hozza.

- Követségbe küld nagyságod?

Az öreg rábiccentett.

- Igen. Ugy illik, hogy amit papok kuszáltak össze, papok csomózzák ki megint. Tomoryra égető szüksége van az országnak. Ne hagyja tisztelendőséged üres kézzel kiforgatni magát az ajtón.

Szerémi páter fogta a levelet és inalt boldogan.

Hogyne! Végre ő is középpontjában állhat valaminek! Tőle is függnek fontos dolgok! Titkot hordoz magában, ő, aki rendszerint kivülrekedt minden izes udvari cselszövényen! Jöhet, mehet, rendelkezhet, nagyképpel fontoskodva, akár azok a fényes külföldi stafétáik, akik az udvarnál megfordulni szoktak. Csak azt sajnálta, hogy nem üritheti fenékig ezt a dicsőségpoharat. Még a reggel indulnia kellett. Nagyon szorgalmazták a rábizott postát.

Elindult hát, a mielőbbi sikeres visszatérés reményében és erősen megfogadta, hogy Tomoryt visszahozza bármi áron.

Egy koratavaszi alkonyattal állitott be az esztergomi klastromba. Lejelentkezett a gvardiánnál és átadta neki a rácimzett levelet. Mig a főnök olvasott, ő Tomory után kérdezett. A szakácsfráter a kert felé igazitotta.

- Ott lesznek fráter Emericussal, zöldséget veteményeznek.

Csakugyan, ott munkált a két barát. Körül a csuhájuk felkötve kócmadzaggal, karjuk vállig pőre. Egy-egy nagy nyersbőr kötény mindegyik előtt, hogy el ne piszkolják magukat.

A két ember derüsen dolgozgat, az arcuk mosolygós, megelégedett.

- Sohase álmodtam volna, hogy lehessen még ilyen teljes nyugalom is a földön, - mondta Paulusz és apáskodva hajolt a friss barázda fölé.

Imre rábólintott vidáman.

- Milyen kis kört lát is be az ember szeme, testvér! Ha elgondolom, mennyit hányódtunk, vergődtünk! Mindjárt itt kezdhettük volna. Nincs ennél szebb, békességesebb cél. Élni a Teremtőnek, mint ezek az apró magvak, amiket elvetünk, és nem törődni többé semmivel, ami a barázdán tul hivságoskodik.

Paulusz kicsi árkokat huzott a televényben, a másik a magvakat szórta a fölnyiló hant alá. A nagy munkában észre se vették, hogy látogatójuk érkezett. Hanem a kertajtó nyikorgására föl kellett figyelniök mégis.

Paulusz két gyermekszeme elkerekedett a meglepetéstől. Eldobta a kapát és sietve indult a jövevény elé.

- György atya! - kiáltott. - Jól látok ugyan?

- Magam is azt kérdem.

A két pap összeölelkezett.

Paulusz bontakozott ki elsőnek. Eltolta magától a káplánt szelid szemrehányással.

- Ejnye, ejnye, testvér! Micsoda világi kantust hordassz?

- Jaj, - nevetett Szerémi, - a csuha kényelmetlen viselet utra. Fölszed minden bogáncsot, sarat, meg el is vedlik az ilyen marsolásban, amilyet én tettem Buda várából. Miben parádéznék majd az udvarnál, ha tönkre pocsékitom?

- Pap ne legyen hiu, - zsörtölődött Paulusz.

Amaz csak mosolygott sokatmondóan. Sarkáról lábaujja-hegyére hintálva, évődve fürkészte a barát szigoru, nyugodt arcát.

- Bizony, bizony, te se soká viseled már ezt a csuhát, testvérem!

- Mért ne viselném? Eltart még jóideig, ha megfoltozgatom.

- Nem is ugy értettem.

- Hát?

A látogató összeszürcsölte a szemét. Száján, az átfénylő arccsontok körött, kötekedő mosolygás játszott.

- Az udvarnál ugy hirlik, hogy atyaságod bács-i érsek lesz.

- Mit beszélsz?

- Azt, hogy őfelsége már irt is Rómába a promoveálásod végett.

Paulusz megütközve pillantott vendégére. Aztán odaintett Imrének.

- Lásd, lásd! Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Csak ez a György atya marad annak, ami volt.

- A tréfák koboldjának.

- Testvérem, - huzta fel a szemöldökét György - te nagyon felülről veszed a dolgot.

- Igen. Ugy, ahogy az én sorsomban illik.

- Pedig ez egyszer igazán nem tréfáltam. Komoly a küldetésem.

- Annál rosszabb rád nézve.

- Miért?

- Mert én semmi hivástokra nem adok.

- Visszautasitanád a kalocsai érsekséget?

- Vissza én! Az ilyen világi disz nem egyeznék meg a magamra vállalt szegénységgel, se az alázattal.

- Van ezenkivül más erény is, amit gyakorolni diszedre válnék. A hazafiui kötelmek teljesitése.

Paulusz szelid békességgel pillantott fel.

- Az én hazám az Isten országa, György. Az én kötelességem a lelkem üdvösségén munkálni. Megmondtam már azoknak, akik előtted jártak.

- Érts meg! - hevült neki a jövevény. - Az ország kapui nyitva állnak! A törökbaj akármelyik percben ránkzudulhat. És nincs egy ember, rajtad kivül, akiben ugy az udvar, mint a nemesség megbizhatnék, akire egy sereg vezetését ruházni lehetne. Ki tartsa föl a veszedelmet? Talán Zápolya János? Jobban félnek tőle, mint a töröktől.

- Ott a vranai perjel! Az övé harcos rend.

- Paulusz, Paulusz, - csóválta meg nyakát a látogató. - A sértett hiuság dolgozik benned! Te még most se felejtetted el a mellőzésedet. Pedig lásd, a kalocsai érsekségnél szebb elégtételt kivánnod se lehetne.

Paulusz egykedvüen kapargatta a szerszámjára tapadt sarat.

- Lehet, hogy valamikor rontott bennem a hiuság, hanem az régen volt, testvér! Nem kell nekem már szatiszfakció!

- Hát!

- Csak a lelkem békessége. Az én életem: az én fogadalmam.

György sárga szeme nagyot villant. A biztos győzelem méltóságával ült le a küszöbre. Hosszan maga elé nyujtotta vékony lábait.

- Fráterkám, - intett fölénnyel, - nagyon kicsire tartod te akkor az udvar előrelátását, ha azt gondolod, hogy nem számolt a fogadalmaddal. Számolt bizony! És addig, mig a dispenzáció meg nem érkezett, el se inditott volna engem. Ezt elhiheted. De a fölmentés megjött és a pápa őszentsége fel is oldott téged a fogadalmad alul. No, mit felelsz erre?

Paulusz közömbösen simogatta a szőröve bojtját.

- Azt, - válaszolta, - hogy a fogadalmat nem embernek, hanem Istennek tettem.

- A pápa fölmentése nem elég neked?

- Nem.

Paulusz letette a vésőt és odaült a látogató mellé. Kezét ráteritette szeliden a másik kezére.

- Idehallgass, testvér! Olvastad-e annak a katonának a históriáját, akit, éppen ugy mint engem, feloldott a pápa a fogadalma alul?

- Olvastam.

- Akkor azt is tudod, hogy halála után lángtenger közepében jelent meg egyik barátja előtt. A kérdésre, hogy mért emészti a tüz, hiszen a pápa fölmentette, azt feleli a katona: »Igen ám, csakhogy az Isten nem hagyta helybe a dispenzációt és kárhozatba vetett engem!« Elég vezekelni való gyarlóságot szereztem magamnak kint, az előző életemben, én nem terhelem többel ezt az én szegény, Istennek drága lelkem!

- Azt akarod ezzel mondani, hogy nem teszel eleget az udvar kivánságának?

- Azt testvérem, azt! Nekem nem kell a világi élet hiábavalósága, szennye. Nem kell a kalocsai érsekség hiu fényessége. Nekem ez a nyugodt boldogság kell, ami kárpótol mindenért és ez a szegénység, amit fogadtam.

Szerémi hirtelen fölállt. Egész kiegyenesedett.

- Nemcsak szegénységet fogadtál te Paulusz, hanem engedelmességet is! - villámlott a két fráter felé.

Dolmányába nyult és nagy pecsétes levelet vett ki onnan.

- Olvasd ime a szentatya egyenes parancsát!

A két barát összedugta fejét a papiros fölött. Emericusnak kigyulladt az arca és a szeme villogott, mint a szikravető acél.

Paulusz összehajtotta a levelet és csöndesen a kámzsa ujjába rejtette. Fölállt.

- Gyerünk a gvardiánhoz, - mondta.

Szerémi büszkén marsolyázott.

- No, testvérem, hát elfogadod-e a kalocsai érsekséget? Leszel-é országos főkapitány?

Paulusz kinyitotta a kertajtót és előre bocsátotta a másik kettőt.

- Történjék Isten akarata.

Imre ezalatt már a klastrom lépcsőjénél járt.

Mintha neki volna legsürgősebb...!

XV.

A három pap sorba lépett be az ajtón. Rendet álltak a gvardián előtt.

- Atyám, - szólt Paulusz fájdalmasan, - a válás órája ütött. Azért jöttem, hogy kérjem áldásodat. Bocsáss utamra engem.

- Hogyan? - ütődött meg a szent ember. - Menni akarsz a klastromból? Te?

- Igen, atyám, én. Akinek nem volt más vágyam, mint köztetek élhetni le szegénységben, alázatban, az édes Üdvözitő szándékára, még hátralevő napjaimat. Nézd atyám a király dekrétumát, amiben kalocsai érsekké és országos főkapitánnyá nevez ki.

A gvardián olvasatlanul tette félre az irást.

- Te eddig ellenálltál minden kisértésnek, - vonta össze a szemöldökét.

A fráter bólintott.

- Isten adott hozzá erőt.

- És most mégis elmész?

- Ime a szentatya egyenes parancsa!

Paulusz átadta a második levelet.

A gvardián elolvasta és megcsókolta a pergamen szélét.

- Roma locuta, causa finita, - hajolt meg mélyen. - A király csak szolgája Istennek, de a pápa az ő földi helytartója.

Fölkelt s Paulushoz lépett. Az imbolygó fényü szövétnek óriás-árnyékuvá rajzolta kezét a homályos falon.

- Fráter, vedd áldásomat és menj békén a te utadon tovább. Nem tartozol az én nyájamhoz többé.

- Nem ugy, atyám, - borult el Paulusz. - Én sohase szünök meg a Szent Ferenc-rend tagjának tekinteni magam. Fogadom előtted, hogy halálom napjáig törvénynek tekintem és mindenben megtartom a rend szabályait, éppugy a köntösét is. Se lelkemben, se testemben tőletek el nem fordulok. Isten engem ugy segitsen!

A gvardián hideg, szurós szeme ellágyult. Két nagy kerek gyöngy futott végig durva daróc-csuháján.

Halkan felelt.

- Én azt már látni nem fogom. De látja az édes Megváltó, akinek oltalmába ajánllak. Mondd, mit tehetnék érted?

- Erősitsd meg a mi szövetségünket! Engedd, hogy mindég ugy érezhessem, mintha köztetek lennék, itt, a csend és áhitat falai között.

- Nem értem a kivánságod.

- Adj mellém két frátert, - emelte föl Paulusz a kezét esdeklőleg. - Add mellém a spirituális testvért, meg fráter Emericust, aki nagyon közel áll a te szolgád szivéhez. Legyenek ők állandó élettársaim, napjaimnak kisérői és emlékeztetői! Megadod-e nekem ezt az utolsó örömet, atyám?

A gvardián elfordult.

- Menjenek a fráterek, - mondta.

Paulusz alázatosan meghajtotta fejét s megcsókolta az áldó kezet.

- És most gyóntass meg engem atyám, hogy tiszta lélekkel vehessem föl az én esendő vállaimra az élet keresztjét.

A gvardián felfogta az égő szövétneket és előre indult.

XVI.

A kápolna ólmos ablakain halvány holdfény szürődött keresztül. Rávilágitott a vértanuk képeire.

Paulusz hamut markolt az urnából és a fejére hintette. Ökle a mellét verte.

- Hallgasd meg a te gyarló szolgádat, adj számomra penitenciát és feloldozást, aztán láss el engem az utolsó szentséggel, atyám.

- Beteg vagy?

- A halál fájdalmai megkörnyékeztek engem. Az én szemeim nem fogják látni ezeket a szent falakat többé soha. Én ide vissza nem térek. Az Isten itélete teljesedik bennem és általam. A tekintetem messzi lát... Atyám, sziklák gördülnek a mélybe, dübörögve és a sziklák alatt ezrek holt teteme hever. Paripákat látok vérpatakok fölött repülni, fekete szárnyakon, üres nyergekkel. Kürtöket hallok harsogni és gyászdobokat peregni tompán. Miserere mei Domine...! Szekerek robognak, jajgatás rikolt s a levegő egyetlen nagy, végső hördüléstől terhes. Jehova

ül a trónuson és mártirokat szólit... A fejem külön él a törzsemtől és a testem nehéz, mint a föld agyagja. Uram irgalmazz! Krisztus kegyelmezz! Dolores inferni circumdederunt me...!

A gvardián letérdelt.

- Mondd a bünvallomást!

Paulusz szava tompán hullt a csöndbe.

A két barát soká imádkozott, némán, arcraborulva. És köröttük lassan vérvörös fénybe öltözött a kápolna homálya. Az ablakon át különös tüz derengett. A firmamentumról indult egy lobogó csóva, mint valami leforditott, lánggal vérző pallos.

A két fráter egymásra döbbent. Sápadtak voltak mind a ketten.

*

A folyosó végén Szerémi csapódott eléjük. Az udvari káplán minden izében reszketett. Megragadta Paulusz kezét.

- Láttad az égi tüneményt?

- Láttam.

- Könyörgöm, ne indulj ma testvér! Balsejtelmü jel! Vesztedet jelentené.

A barát végtelen nyugalommal felelt.

- Tudom.

És ment tovább, vontatott, fáradt léptekkel, de elszántan és tántorithatatlanul.

*

Az udvarban fáklyafény mellett fölnyergelt szamarak álltak, s két fráter daróc-csuhában, tarisznyával a vállukon, bottal a kezükben.

Az utasok kikocogtak a kapun.

A klastromban szólt, messzesiró hangon csengett a lélekharang.

*

És a három barát, szamárháton, koldusbottal, koldustarisznyával: elindult a vérző magyar éjszakában, megváltani István király népét.

MOHÁCS

„Nincsen is nékem annyi
erőm és könnyem, hogy
elegendőképpen megsirassam...”

(Brodarits.)

I.

A gondtalan dőzsölés ideje kezdett lealkonyulni. A levegőben viharfelhők feszültsége uszott.

Keletről nagy, lomha mozdulattal megindult toros utjára a végzet. Nem volt teremtett lélek, aki ne érezte volna a földindulás rázó hullámait.

A népet rettegés szállta meg. A cinikusok kicsapongó tivornyákban, a jámborak elvakult fanatizmusban kerestek menedéket. A babona beteg virága kinyilt és az okkult szemfényvesztés mesterkedői elsokasodtak. Jósok bukkantak föl s buktak megint vissza a homályba, mikor egy ujabb »próféta« csillaga delelőre futott. Tömegek vártak szivszorongva egy-egy jövendölés határnapjára és tömegek lelke maradt csalódott, éhes. A piacokon kezdett több lenni a Zoroaszter, mint az árus. Uj tanokat hirdettek, melyeket követve örökös marad a fiatalság s elpusztithatatlan az élet.

A hasztalan tárulásokban elcsüggedt lelkek kelyhe lassankint becsukódott, egy szemernyi remény, a megnyugvás harmatcseppnyi termékenyülése nélkül. A nép eltakarta siró gyermekarcát és annak se hitt többé, aki az ősi evangélium szavával közeledett hozzá.

A rettegést növelték a baljóslatu égi tünemények, melyek egymást érték, soha nem látott változatokban.

Aztán felharsant az első jajdulás:

- Ferhát basa tizenötezer emberrel betört a Szerémségbe!

Ez már bizonyosság volt.

*

Tizenötezer száj falta bele farkas-mohóságát az ősi magyar szántásba. És nem akadt férfi az egész országban, aki a riadt nyáj élére merjen állni. Nem akadt ököl, mely a Fátum vigyorgó arcába vágja a dacos tilalmat:

- Megállj!

Egy ferencrendi barátnak kellett kihullnia a zárda-fóliánsok sárgult lapjai közül, hogy szőrcsuhájával eltakarja egy tévelygő nép piruló arcát.

*

Fráter Paulusz facipőben, derekán kenderkóc kötéllel, megindult első-magyar lenni ott, ahol mindenki-magyar utolsónak hőkölt a vérsikos uton. Megindult és a lépései nyomán dübörögve megindultak keserves, temetkező századok.

Előtte egy másik szerzetes járt Óriás, mint a Gondolat, kemény, mint a lábrakelt szikla és fölgyujtó tüzü, mint a viharba dobott csóva. Egyik kezében a kereszt, másikban mezitelen kard.

Ferhátnak kitünően fölszerelt, csatákban okult serege, a két barátnak csak a lángoló hite. De ez a hit sodort, mint az ősi nemere. Odatépett hozzájuk minden utjukba dobbant szivet, minden magyar magból fogant becsületet.

És gyült a sereg.

Nem cimeres heroldokból, nem nagyságos tekintélyekből. A köznemes vetette meg sarkát az elguruló apai örökségben. A fölriadt paraszt verte egyenesre föld nélkül, fü nélkül maradt görbe kaszáját. Az asszony tigris-bosszuja rikoltott vissza a fészekbontó kezekre s a gyermek játékos ujja feszitette az ijjat.

Nőtt a sereg!

*

Lehettek vagy hétezren, mikor szembetalálkoztak a hömpölygő végzettel. Kétezer talpas, ezerötszáz lovas, a többi hadviseletlen, összevicsordult nép, akit csak a vére lobbanása vert idáig.

Fráter Paulusz megáldotta a lehajtott turáni koponyákat.

Aztán sikoltott a kardja.

- Jézus! Jézus! Jézus!

Hétezer torokból szakadt a kiáltás.

A halál megbontotta fekete kötényét és várta a kikészitett prédát.

*

Rövid volt a tusa. Háromezer magyar lehanyatló feje gyorsan megtalálta örök vánkosát a barna húmuszon.

Háromezer magyar!

De mellette nyolcezer a bitorlókból!

És Ferhát basa fut a Száva felé vacogó rémülettel. Az egész török tábor rengeteg kincse, tizezernyi foglya ott rőkönyödik martaléknak.

Mit törődik most ezzel a barát? Nyomul a vert sereg sarkában és dulja, ahol éri. A maradék hadat a Szávába fojtja. Ott fuldokol a szultán kedvenc rokona, maga Ferhát basa is, mig alá nem merül a halálorditástól zengő vizen.

És a Száva partján fölujjong messzi szárnyaló öröm-áradással az ének:

- »Nagyasszony pátrónánk!...«

*

Budán az urak összenéztek a hirre. Szemük sárga lobbot vetett, mint a kén lángja. Az országtanács is hümmögött.

Megvonták Paulusztól a hadak tartására szükséges költséget. A bandériumokat sürgősen hazahivták.

- Még bizony szarva találna nőni a barátnak...!

II.

Paulusz lecsüggesztette a fejét.

Hanem Czibak Imre már égett, mint a kigyulladt lármafa.

- Mit mivelsz, testvér?

- Látod! Imádkozom a bünösökért és négyezer öngyilkosért, magunkért.

- Abból ugyan semmi se lesz! Ott a kalocsai érsekséged és itt a török zsákmány! A beneficiumokat pénzzé tesszük, a prédát elárvereztetjük. Telik belőle a végházaknak, meg zsoldosokra, a bandériumok helyett.

- A Szentlélek világosit meg téged! - ámult el Paulusz.

A dobok még aznap megperdültek.

*

De a vértszagolt emberek sehogyse akartak beletörődni ebbe a barátos hadviselésbe, ahol nincs se harács, se győzelmi tivornya, se vad, harcos szeretkezések.

A legénység morgolódott.

A kolompot Bárdy István rázta. A hadnagyot a kis királyné titkos kegyenceként emlegette a mérgezett nyelvü fáma. A hetvenkedő fiatal legényt egész megkompolyitotta ez a mendemonda, meg az a nagy ünneplés, amiből dulásig kanalazhatott az udvarnál, mikor a Ferhát fölött aratott győzelem hirét Budára megvitte.

Visszaérkezve a követségből Kalocsára, ahol a sereg pihent és szervezkedett, nagy zenebonát csapott, amért a két fráter a zsákmányt elárvereztette. Össze is szólalkozott a dolgon Bosnyák Tamás hadnaggyal s kardot rántva, széthasitotta a fejét. Erre elindult zsákmányolni föllázitott legényeivel a maga szakállára a szomszéd falvakba.

Emericus kitette kezéből a rózsafüzért és riadót fuvatott. Estére ott álltak a renitensek a székesegyház piacán, vasba verve.

Egy óra teltén Bárdy hadnagy feje a porban hevert.

A rend egyszerében helyreállt.

A három barát pedig hamut hintett magára s imádkozott az elhunyt lelkiüdvösségeért...

*

Hanem Paulusz számára ez az imádság se hozta meg az áhitott nyugalmat. Komoran járt-kelt emberei közt.

Végre Emericust hivatta.

- Testvér, - mutatott a durván barkácsolt asztalon kiteritett lapokra - szivességre kérlek.

- Hallom.

- Te jól tudsz latinul, mig én az udvarnál sokat felejtettem. Szerémi atya kissé kulinárisan kezeli Vergiliusz dicső nyelvét. Nem megszólásképpen mondom, de ragadt. Ilyen nyelvezeten nem irhatok oda, ahová akarok.

- Kinek?

- Szentséges atyánknak, VII. Kelemen pápának, akit árasszon el az Ur kegyelme.

- Ámen, - hajolt meg Emericus és bemártotta a tollat. - Várom a szavad, testvér.

Paulusz bólintott.

- Kérd Őszentségétől azt a kiváltságot, hogy a gonosztevőket, akik küldetésünkben háborgatnak, ha kell, ki is végeztethessük, lelkünk üdvösségének veszélyeztetése nélkül. Kérd azonkivül, hogy a kiséretünkben levő szerzetesek és papok részt vehessenek a csatákban, anélkül, hogy az emberölés egyházi következményét, az »irregularitást« magukra vonnák.

- Aztán?

Paulusz arcán szelid mosolygás suhant át. Tiszta kék szemei gyöngéd tekintettel pihentek az óriás baráton.

- Aztán közöld Őszentségével, hogy erre a kegyre egy Emericus Czibak nevü fráternek volna legfőbb szüksége, aki a szerémi csatában a nagy keresztet hordozva a nép előtt, az ütközet hevében azzal rontott a pogányra és temérdeket agyoncsapott a magasztos jelvénnyel.

- Paulusz!

A kemény barna kéz kiejtette a tollat.

- Ne ellenkezz, - intett a másik. - Folytasd! »De még jobb volna, ha a szentatya ez alkalommal végleg fölmentené nevezett Emericus Czibakot azon fogadalma alól, hogy szerzetessé legyen. A zárdai életet erős és vérmes testalkata nem birja. Szobában aludni képtelen. Olykor tiz napokig tartó főfájások kinozzák, ugy, hogy kényszerül télen-nyáron szabad ég alatt lakni. Az egyházi rendet azért fölvenné, mert életét az Ur szolgálatának akarja szentelni, mint világi pap...«

- Pál!

A barát szájáról forró hálával égett le ez a kiáltás. Észre se vette, hogy a régi nevén szólitja azt, aki pedig megtagadott azzal minden közösséget. Paulusz se vette észre, hogy az Ur alázatos szolgájához illő meghajlás helyett forrón, lovag módjára megszoritja a felé nyujtott kezet.

Majd a félig kész levél fölé hajolt.

- Tedd hozzá még testvér, hogy kivánatos lenne megmenekülnöm az érseki kinevezésem alkalmából fizetendő megerősitési dijaktól. Jobb volna bizony, jobb, ezt a pénzt is a pogány ellen forditani! Végezetül arra kérem a szentatyát, engedje, hogy mindazokat a hősöket, akik ezentul elesnek, az ütközetek előtt teljes bucsuban részesithessem.

*

A pápa nemcsak teljesitette Paulusz minden kérését, hanem takaros összeg pénzt is küldött Campeggio bibornok, pápai legátus kezéhez, hogy azzal a kereszt hősének támogatására legyen.

*

A hirre megint összenéztek Budán. Az arcokon egy kis röstelkedés ült.

- Lefőzött minket a tallján!

A kincstartó mérgesen vágta téntába a tollát. Nekilátott s irt egy utalványt - két hajórakomány bicskáról, meg huszezer dukát értékü sóról.

- Ne mondhassa a barát, hogy hazulról semmit se kapott!

III.

Paulusz nagyot nézett a furcsa »hadi« fölszerelésre. Aztán kénytelen-kelletlen elkezdett a törökkel - kereskedni. Eltiltott mindenkit a sóüzlettől a délvidéken. Igy fölverte az árát. Végül csak annak adott sót, aki bicskát is vett hozzá, jó drágán. A sok rozsdás sárkaparót mind a kontyos nyakába varrta. Igy tartotta a hadait, török pénzen...

Közben Czibak Imre, immár az országos főkapitány mellé beosztott alvezér és királyi testőrkapitány, minduntalan becsapott török földre. Egy izben egész Nándorfehérvárig ruccant s szép pár hajót küldött viz alá minden rakományostól együtt. A többi sértetlen állapotban esett prédául. Ugyanakkor tizenhárom előkelő pogány foglyot is terelgetett a vezéri szállásra.

A magyar név hajdani varázsa kezdett kihámlani a rozsda alól.

Maga Jahja-pasa-oglu Bali, a belgrádi bég is meghökkent. Összevonta seregeit, hogy leszámoljon a »cseri-basával«, aki ilyen csunyán az orra alá pörkölt.

De Tomory nem sok időt hagyott neki a tollászkodásra. Megvizitelte, ezuttal személyesen, a maga portáján. Végigdulta a Bánságot egész Szabácsig és fölprédálta Kolics városát.

Bezzeg eszébe jutott egyszerre Bali bégnek, hogy hiszen: nini! Ő tulajdonképpen magyar anyatejet szopott valaha! Sőt az ágasbogas családfáján föl is fedezett mindjárt valami rokonságot bizonyos nevezetü Paulusz Tomoryval...

A tudakozódó levél csöpögött a mézes-mázas hizelgésektől.

Paulusz elvörösödött és marokra gyürte a postát.

- Bestye piláf-pusztitói! Hogy Allah árnyékába süllyednétek minden atyafiságtokkal együtt!

Észre se vette, hogy káromkodik is, meg átkozódik is, egyszerre.

Hja, az esztergomi hüvös cellától messzi esett a tábor, hanem annál közelebb a régi harcos emlékek!

*

A sátor előtt pompás paripát táncoltatott a póstahozó török csatlós. Nemesvérü fajállat volt a mén, csupa ideg és tüz.

Paulusz ráhökkent a kontyosra.

- Miféle ló ez, hé?

- Az én uram, a nagyságos Jahja-pasa-oglu Bali bég küldte rokoni ajándékba, hogy legyen, amin fogadd, mikor meglátogat.

Paulusz odanyomta a kezében tartott fekete-kötésü bibliát a csatlós markába.

- Ne! Vidd el gazdádnak. Legyen miből imádkoznia, mielőtt a pokolra küldöm!

Egyik sem sejtette, hogy milyen helyénvaló volt ez a kölcsönös gondoskodás...

IV.

Az udvar se maradt tétlen ezalatt. Brandenburgi egész váratlanul arra eszmélt, hogy kegyvesztett lett. Összeszedte minden tudományát, hogy a bódulást kereső nagy tobzódások után, csak annál mélabusabban eszmélő király figyelmét megint magára vonja. De Lajos továbbra is elnézett a feje fölött. Hiába próbálta megmozgatni magát a királynét is, Ludovicus hajthatatlan maradt.

- Mária, nem akarok több fehér hajszálat! Nem akarom a reszketést, a vádak szaggatását. Nem akarom Brandenburgi Györgyöt! Te ezt nem érted. Én igen.

Mária meglepődve nézett fel.

- A király nem tartozik magyarázattal, - felelt. - Kívánsága szent, előttem is.

És György urról nem esett több szó.

Pedig a »Markoláb« igazán fényes bizonyitékát adta ezekben a napokban kifogyhatatlan leleményességének. Eredetinél eredetibb és ujnál ujabb csinyeket eszelt ki Lajos szórakoztatására.

Hasztalan!

Egy szép napon végre másodmagával jelent meg az udvarnál.

- Tudja-e uram, hogy ki az a jeles és érdemes férfiu, akit hoztam? - kérdezte.

Ludovicus annyi fáradságot se vett, hogy kifelé forduljon a heverőn.

György kénytelen volt megfelelni önmagának.

- Kóródy Péter, fölség. Utolsó sarja annak a hirneves, derék pogány családnak, akinek ősei Szent Gellért püspököt gyorspostán a Dunába guritották fördőzni, annak idején. Hitemre, mulatságos fickó! Fölséged nem is sejti, hogy milyen csudálatos tehetségek lakoznak benne!

- Mifélék legyenek azok?

Hopp...! Lajos megpedzette a horgot! A király érdeklődik!

Nosza, kihasználni hamar a kedvező pillanatot!

György ur sürgős parancsokat sugott a teremben őgyelgő szolgáknak. Azok elloholtak, hogy kevés vártatva a legkülönösebb holmikkal kerüljenek elő.

Az egyik nagy sárga kandurt hozott, a másik egérfogót, egerestől. A harmadik egy elhullott tyukot fogott lábánál fogva. A förtelmes dögtest messzi szaglott a feloszlástól.

Most már ült Lajos!

Nagy, szomoru kék szemei kerekre tágulva nézték a furcsa előkészületeket.

Akkor György gróf intett.

És a pogány szittya-magyarok késő sarja egy nyeletre megette az egeret, azon elevenen. Még csak nem is pislantott utána.

György sugárzott a diadaltól.

Az egér után a macskára került a sor.

Két fogdmeg ügyes kanyaritással lemetszette a keservesen nyivákoló állat farkát, Kóródy Péter pedig azon szőröstől-bőröstől utána küldte az egérnek.

- Ott nem vesznek össze, - mondta önérzetesen.

A tyukhoz aztán előkerült a bicska is a csebeli csizma szárából. Hogyne! Virtusos falat volt ez, meg kellett adni a módját parádésan és nem hagyni belőle semmit, éppen semmit...

Lakoma végeztén György meghajolt.

- Uram, amit ez a pogány magyar megevett, az övé is marad. Bátran hagyom itt, fölséged mellett, semmi kára se lesz a pokrócoknak...

- Ugyis rongyosak, - vont vállat Ludovicus és visszafordult a fal felé.

De az urak annál zajosabban ünnepelték Kóródy Pétert. Kézről-kézre adták és pályája ezzel meg is volt alapozva az udvarnál.

Ilyen gyomor kellett ide éppen!

*

Ősi átok ült a Kóródy-családon. Egyetlen tagja se tehette be a lábát Szent Gellért kápolnájába büntetlenül, akármi erős emésztése lett légyen egyébként. Nem is bátorkodott a közelébe egy se a maga jószántából.

György a fürdőben hallotta ezt a legendát. Boldogan kapott rajta s elhatározta, hogy üti a vasat, mig meleg. Ha egyszer sikerült érdeklődésre birnia a királyt, másodszorra egész bizonyosan még többre jut vele!

- Uram, - igyekezett tüstént a palotába, - volna-e kedve fölségednek egy kis kirándulásra?

- Hová?

- Föl a Gellérthegyre.

Lajos hideg gyanakodással mérte végig az udvaroncot.

- Megint valami azokból a dolgokból, amikről többé tudni se akarunk...!

- Hitemre fölség, nem. Semmi asszonynépet nem viszünk magunkkal.

Lajos kitekintett az aranysugaras verőfénybe. Vállat vont.

- Érdemes?

- Jó lesz gondüzőnek.

- Akkor induljunk.

A király fölkelt és ezüstös hajára illesztette a fekete barettet. Elsőnek lépett ki az ajtón. Arcán sóvár várakozás bontott halványszirmu rózsákat. A nagynyilásu szemekben tétova tüz égett.

- A lovakat, - intett.

És a kiváncsian összesereglett udvari urak egymást előzve rontottak ki a hegyi kápolnához, melynek helyéről hajdanában az első keresztény-magyar püspök ragyogó meteor-csudája hullt a gyülölettől fodros magyar vizbe.

Mikor Kóródy ur ráeszmélt, hogy hová vezették, elsápadt a babonás félelemtől. De késő volt már menekülnie! Brandenburgi vasmarka megragadta a dögevő magyart és előre tuszkolta.

A kápolna közepén Kóródy hatalmas kolosszus-teste nagyot vonaglott. A kiülő pofacsontos arc szederjessé vált s az erős, rágó áll heves mozdulattal lökődött előre.

Az urak elforgolódtak. Kendőikbe takart arccal hanyatt-homlok rohantak ki a kápolnából.

Két mosóasszony alig győzte tiszta gyolcsba öltöztetni a pogány Kóródyak késő maradékát...

A szent hely pedig elgyalázva hivta ki igazlátásra azt a nagy aranyszemet, mely háromszögletü fekete keretéből dermesztően mély mozdulatlansággal meredt a tréfaüzők után.

»*Video omnia!*«

Hirdették alatta lángvörös betűk.

*

Lajos keményen megdorgálta a kegyelet-gyalázókat. György grófnak meg se mutatkozni, se a nevét kiejteni nem volt szabad többé az udvarnál.

Brandenburgi végleg kiesett a kegyből.

V.

Budára messzi vendég érkezett egy napon. Thráciából menekült jó Bakics Pál vajda minden kincsestől, háznépestől a török veszedelem elől.

Lajos szomjasan itta a hireit, mintha csak kedve telt volna abban, hogy még jobban megtöltse a lelkét bolyongó árnyakkal és a veszedelem feszültségével. Kéz a kézben a királynéval hallgatták a bus meséket, mint két szorongó gyermek.

Bakics ur személyesen vett részt a nagy török diván-tanácsban, mint annak egyik tagja. Előtte bontotta ki Szulejmán szultán rettenetes szándékát, hogy jövő év tavaszán személyesen jön megostromolni Buda várát!

Lajos megszoritotta a királyné kezét. Halkan, fölcsillanó reménységgel sugta oda:

- Hallod? Egy év...! Addig egész megerősödhetek, ugy-e Mária?

És Bakics vajdának ajándékozta hálából ezért a jó vigasztalásért a laki dominiumot.

Az urak meg nagyot kurjantottak hozzá széles jókedvükben:

- Ide merjen jönni a kontyos! A pecsétnyomó gyürüinkkel verjük agyon!

Erősebb nyomaték kedveért visszarendelték fráter Paulusztól a még ott levő bandériumokat is.

*

Az ország egyetlen végvára, Pétervárad, magára maradt a pápai katonákkal. De a nuncius se vette tréfára a dolgot! Ha a magyaroknak nem fáj a saját fejük, mért fájjon őszentségének?

Fenyegetőzni kezdett, hogy ő is visszahivja a háromszáz pápai talpast, ne kifogásoskodhasson később rájuk senki, ha a vár elesnék, hogy miattuk történt.

*

Fráter Paulusz végül learathatta a győzelme gyümölcseit. Egészen kinjára hagyták, pénz nélkül, katona nélkül. Ugyan ki törődött volna vele?

Az urak összekacsintottak.

- Hadd usszék a barát!

VI.

Hanem a nemesség már nem vette ilyen könnyen a dolgot. Egyik országgyülés a másikat érte s felhangzott megint a nagy tetemrehivás:

- Bünhődjék a bünös!

Rákoson azzal kezdték a honmentést, hogy cigányhóhérral fölakaszttattak egy - bábut... A kis királynétól lopta el egyik apródja. Hadd lássa az ország, hogy mire megy el a kincstár pénze! Hogy mért nem fizetik a hadakat, a kassza miért üres, s a végvárak ellátatlanok?

Az urak Lajoshoz fordultak.

- Ki az oka mindennek?

A király bántódva ráncolta szemöldökét és azt felelte:

- Én nem.

Erre aztán Verbőczy ur megmondta, hogy hát kicsoda akkor?

- Vagy Thurzó, a főkincstartó, vagy Szerencsés Imre, a vicéje.

Az utóbbi név jobban tetszett. Kitört a vihar.

- Máglyára a keresztelt zsidóval!

Szerencséjére Szerencsés Imrének, kedvelt ember volt a királyné teuton népsége közt. Jó cimbora, jeles ivó, hires szeretkező, teli zsák, kitünő pajtás.

Hamar becsukták a Csonka-toronyba, nehogy bántódása essék! Amint az országgyülés szétoszlott, annál szélesebben tárták ki előtte az ajtót. Nagy epikuri tort rendeztek az alkincstárnok ur szabadulásának tiszteletére.

Semmi baj se lett volna belőle, ha egy kicsit csöndesebben vigadnak. De a zene-bona cégért hirdetett magának s odacsalt néhány dühös nemes urat. Ezek megrohanták Fortunátus palotáját. A sok ittas udvaronc alig győzött elég gyorsan kiugrálni az ablakon ijedtében.

Lajos az erkélyről nézte a cécót s szomoruan mosolygott.

- Ők mulatnak. Hanem a kontót bezzeg majd velem fizettetik!

*

A palotát megdulták, az alkincstartó ur hatvanezer aranyára gazt vetettek és összetörtekzuztak mindent. A népség-katonaság, akinek ebből nem jutott, kárpótlásul nekiruccant a zsidóvárosnak. Végül, hogy Sion fiai se panaszkodhassanak osztálykodásról, befejezésképpen rajtamentek a papokon.

Akkor aztán elromlott a nagy népünnepély.

Zápolya János vajda feje váratlanul fölbukkant a vértesei élén, körülnézni, hogy ugyan mi világ is készül itt? Nem a talaj inog-e, nem a régi kósza álmok ködvilága formálódik-e megfogható valósággá?

Nem. Az urak már előbb szétoszlottak, a népség meg igyekezett minél előbb láthatatlanná válni.

Dózsa György trónusa még nagyon ott égett az emlékezetben...

Szerencsés Imre pedig megkapta sürgős kárpótlásul az ércbányák bérletét.

*

Ami hátramaradt, azt elintézte a hatvani ős-országgyülés. Itt elcsaptak mindenkit. Nádort, primás-kancellárt, országbirót, kincstartót és a többi főméltóságot. Meg is kergették egynémelyiket. Voltak izes hazaárulási perek, birtok-elkobzások. Az érdekeltek azon helyt megosztoztak. Majd hozzáláttak az uj méltóságok megválasztásához.

Esztáry ur kivágta a bihari rezet. Elbődült öblös hangján:

- Éljen Zápolya János nádor!

De a vajda fejét rázta. A hatalmas Ujlaky-birtok nagyobbat csillant, mint ez a pünkösdi királyság, amit ilyen szöszön-boron kinálgatnak!

Azt felelte a megtiszteltetésre:

- Éljen csak inkább jó Verbőczy István!

Hiába tiltakozott az ősz ember, hogy ő nem alkalmas erre a felelősségteljes méltóságra, a király elutasitólag intett.

- Hja, dicsőség bajjal jár! Tanulja meg kegyelmed is.

*

Valamit azért mégis végzett a hatvani gyülés. Megszavazta a honvédelem költségeit.

A főurak és főpapok összes jövedelmük felét tartoznak odaadni. A nemesek egy arany füstpénzt s ezen felül egy kurta forintot. A többi polgár, kereskedő, kézmives, jobbágy: egy aranyat. Minden zsidó apraja, nagyja, fia, lánya, fejenkint egy forintot. Minden mühely után egy forintot. A kereskedő áruinak egy huszadát. Papok ezüst holmijaiknak egy tizedét, templomi kincsek negyedét. A házalók lovai után ötven dénárt.

Kitett volna mindez ugy ötmillió aranyat.

Begyült pedig összesen negyvenötezer forint...

Hanem a királyt legalább felokositották arról, hogy mi az egészséges deflációs pénzügyi politika! Meghagyták neki, hogy a temérdek hamis pénzt szedesse össze, külföldi fizetéseknél használja fel, takaritsa ki az egészet Cseh- és Németországba s többé a határon be ne engedje...

VII.

Mikor a török előnyomulás egyre-másra érkező hireitől fenyegetett Tomory 1526. év tavaszán végső szorultságában felszánakozott Pest-Budára, már egy lyukas poltura se volt a kincstárban. A végházak kapitányai egymásután küldték be lemondásukat. A pétervaradi sajkások megint szétoszlottak és hazament a várak utolsó, még megmaradt zsoldos legénysége is.

Tomory megpróbálta fölrázni az ország urait, de azoknak egyéb gondjuk volt most, mint hogy vele törődjenek! A Fuggerektől kölcsönvett ötvenezer aranyon meg kellett szervezni a kecskeméti »Kalandos« társaságot, hogy legyen mivel ráncbaszedni a rebellis hatvani népséget. Készült a kontra-országgyülés!

Mit törődtek az országnagyok a törökkel? Hol van az ide?!

Elég, ha Lajost hazahivták Esztergomból, ahol jóizüen vadászgatott. Ezzel aztán sikerült is alaposan elkedvetleniteni a királyt.

*

Tomorynak egyedül a nuncius jött megint segitségére.

- Ezerhatszáz forint! Kétszáz huszár! Mi ez nekünk? - legyintett a barát keserüen. - Még ha el is küldi eminenciád a beigért ugyanannyi talpast, egy csöpp a tengerben!

- Testvérem, - nyugtatta Imre a csüggedt frátert - lásd be végre, hogy nincs itt más, beszélned kell a királlyal személyesen. Jőjj velem az udvarhoz.

A testőrség félévenkint váltogatta egymást. Hat hónap a végházaknál, hat másik Budán. Imre, szerencsére, ezidőszerint az udvarnál teljesitett szolgálatot. Igy legalább Tomory akadálytalanul juthatott a király elé.

*

Rosszkor talált jönni azonban. Lajost a haragján felül gondok is bántották. Karján gunnyasztott kedvenc vadászsólyma, a Csicsó. Ez pedig nevezetes madár volt! Tökéletes biztossággal tudta elkapdosni a legyeket. Sohase hibázott. Eredetileg az Erneszt Zsigrnond pécsi püspök kincstartójának tulajdonát képezte, hanem mikor a püspök meghalt és negyvenezer arany készpénzét a végvárak megerősitésére hagyta - épp ugy, mint Bakács és Szathmáry György - Lajos meglátta a madarat a kincstartónál s elengedte érte a negyvenezer arany örökséget.

Most ott volt a drága sólyom, de nem volt hozzá légy! A madár unatkozott s vele együtt, a hánykolódó hangulat egy hullámvölgyében, Ludovicus is. Ráadásul csak a »cseri-barát« végehosszatlan lamentációja hiányzott!

A madár rá is berzenkedett a fráterre mérgesen:

- Csrrr... Sss!

Ezen végre meglelte magát a rosszkedvü király. Hangosat nevetett. Hanem Tomory annál kevésbbé nevetett.

Negyvenezer arany - egy légyfogóért...!

Mikor a katonák fél éve nem kaptak zsoldot!

Sarkon fordult és hazament. Otthon megirta lemondó levelét a kalocsai érsekségről. Egyben kérte őszentségét, hogy utódjául nevezze ki palotai Czibak Imrét, akinél alkalmasabb embert sem az országos főkapitányi tisztség, sem az érseki méltóság betöltésére nem ösmer. Czibak ugyan még nincs pappá szentelve, de az alsóbb egyházi rendeket fölvette a zárdában és igy semmi akadálya sincs annak, hogy mihamarébb világi pappá szenteltesse magát.

A levelet lepecsételte Tomory s elküldte a nunciusnak. Aztán málházott és Imrével kezet szoritva, anélkül, hogy az udvartól elbucsuzott volna, éjnek idején otthagyta Budát.

*

Imre egyedül maradt. A veszedelem támadó szele egyszerében elfujta a barátcsuha utolsó foszlányait is és talpraszökött a bihari bölény. Dűtött, borogatott, öklelt, hogy fölrázza az udvart. Megmozgatta Bornemisszát, a nunciust, a primást és végül a királynét. Erre Lajos is fölrettent megint. Nagy elhatározással, György gróf után, megvált a légyfogó sólymától, sőt az agaraitól is és nekiült maga, megirni segitségkérő leveleit a rokon keresztény fejedelmekhez.

Csak az volt a bökkenő, hogy a futároknak nem telt miből utiköltséget adni...

Jó lett volna most bezzeg a hatvanezer arany!

*

Tomory lemondása felett dönteni nem maradt Idő. Alig mult három nap, mikor Szent György havának tizenkettedikén staféta érkezett, jelentve, hogy Szolimán szultán rettenetes hadával elindult Magyarország felé.

A barát meghajtotta fejét és keresztet vetett.

- Legyen meg uram a te akaratod.

VIII.

Pál elindult kis csapatával Pétervárадnak, Rákoson meg sürgősen összeült az országgyülés.

A Fuggerek pénze nem esett hiába. A kalandosok nagyszerüen dolgoztak. Elcsapták Verbőczy nádort és az összes hatvani főméltóságokat s visszaültették Báthoryt, meg a többi urakat. Erre aztán felfortyant a köznemesség.

- Egyétek meg, amit főztetek!

Fogta magát és hátatforditva az egész főuri komplottnak, hazament duzzogni.

*

Szolimán pedig már elhagyta Drinápolyt.

IX.

Erre a hirre mégis csak tenni kellett valamit!

A király fölhatalmazást kapott, hogy elrendelje az általános fölkelést. Esetleg szólitsa zászló alá a jobbágyokat is. Szedjen félforintnyi adót minden telek után.

Nem mozdult senki.

Nem fizetett senki.

Egyedül a pápa hirdetett keresztes hadjáratot és vezérül kinevezte Tomory Pált. A nuncius Pünkösd havának huszonnegyedik napján be is mutatta a pápai iratokat a tanácsban.

De Dózsa György véres örökségéből igazán senki se kért többé. Se a barát, se az ország, se a rendek, legkevésbbé a magyar paraszt.

*

A szultán pedig ezalatt megérkezett Szófiába.

X.

Tomory kémei folyvást hordták a jelentéseket. Legutóbb három török szökevény is érkezett a táborba. Megerősitették a korábbi értesülést, hogy a török sereg csakugyan háromszázezer harcost számlál. Tizenhatezer főnyi talpast, négyezer főnyi lovas zsoldost, nyolcvanezer rumilii, ötvenezer anatoliai hübérest, ötvenezer azabot, gönüllüt s van azonfölül háromszáz bombakezelő, jó kiképzett kumparadsija. A többi a háromszáz ágyuhoz szükséges topcsikból, a tüzérhajtó toparabadsikból, az aknavető lagumdsikból, fegyvermives dsebedsikből, utjavitó szilihdárokból, tábori rendőrszolgálatot végző ulufedsikből, hajós levendiekből és a tábor mögött járó egyéb hadi népből kerül ki.

Háromszázezer vad, fanatikus pogány, aki jól tudja, hogy vitézséggel egycsapásra akár a legmagasabb méltóságig is fölviheti tanulatlan és tudatlan ökörhajcsárból, mint Ibrahim nagyvezir, a szultán személyes barátja és tanácsadója, aki rabszolgaláncon került valaha Görögországból!

Háromszázezer baromi kegyetlenségü emberállat, aki a tulajdon édesanyján is keresztülgázolna Mohamed földi helytartójának egyetlen intésére!

Tomory ezt a hirt is, mint minden eddigit azonnal jelentette Budára.

Czibak Imre meg azt mondta Ludovicusnak:

- Felség, ha senki se akar a veszedelemnek elébe menni, mutasson példát a király!

Lajos összerezzent és tág tekintettel nézett Máriára.

Az osztrák asszonyban nagyot lobbant a császári vér. Komolyan bólintott.

- Magam is azt tanácsolnám. Hivassa fölséged az országnagyokat s a külországbeli követeket. Közölje velük, hogy kész táborba szállni.

- Te elengednél?

- Királyi kötelességünk ez.

- De nincs egy kurta forintunk se, amin a kettőnk bandériumait kiállithatnám.

- Lehetetlen!

- És mégis lehetséges. - Fordult el Lajos.

Aztán halkan, mintha sajátmaga se akarná hallani, hozzátette:

- Tudod-e Mária, hogy honnét terül az asztalunk már napok óta?

- Honnan?

- A primástól. Ő küld.

Mária befogta a fülét A keskeny, hegyeske arc maga lett az eleven irtózat.

- Ó! - kiáltotta. - Ó!

Ennél több hangot nem is tudott kiszörnyűködni. Dúltan menekült a szobából.

Lajos vállatvont.

Hivatta az országnagyokat. Közölte velük Tomory izenetét, meg a saját nyomorult pénztelenségét. Hogy senki se akart érteni belőle, megint a nuncius volt az, aki megoldotta az erszényét. Azon helyt leadózott ötszáz aranyat.

- Telik a papzsákból, - bólintottak az urak, mint akiknek semmi további közük a dologhoz.

Imrét elömölte a szégyen tüze. Kiszalajtott egy kurta bihari áldást az összeszoritott fogai közül és előlépett.

Leakasztotta táblás arany mentekötő láncát, süvegéről az ékköves medályt, páros karcsatjait, gyürüit, arany heveder-övét s odatette a nuncius ötszáz aranya mellé.

Erre észbekaptak az urak is. Kezdtek hullani a könyöradományok a magyar király szakadozott trónszőnyegére.

Begyült néhányezer arany.

Imre a fejét ingatta.

- Fölség, alig elég arra, hogy a pétervaradi sajkások legalább valamelyes részfizetést kapjanak belőle.

- Mit tanácsol hát kegyelmed?

- Küldje uram a beszedett egyházi arany-ezüst kegyszereket is a pénzverdébe. Abból, ami befolyik, a királyi bandériumok fölállitását magamra vállalom én, a nádort meg rendelje ki fölséged Tomory segitségére, a délvidéki bandériumokkal.

- Igen. - Bólintott Lajos és fogvatartotta azt az erős kezet, mint a reménység horgonyát. - Igy rendeljük, ahogy kegyelmed tanácsolta.

De csak a szekszárdi apát, Török Bálint, meg Ráskay Balázs indultak. A nádor visszaizent, hogy parasztnéppel nem száll táborba. Nagyobb nyomaték kedvéért ott is hagyott csapot-papot és fölment Budára, kiáztatni a köszvényét.

*

A szultán előhadai pedig elérték Belgrádot.

XI.

Tomory várt egy darabig. Hanem hogy a nádor meg se mukkant többé, ezuttal ő maga fogott pennát. A ludtollból haragos szók percegtek a papirosra.

- Felséged talán még mindig hitelt ád azoknak, akik készek voltak fejükkel kezeskedni arról, hogy a szultán nem is jön Magyarországba? - irta szemrehányóan. - Ne hagyja férfiatlanul elveszni az országot! A lakosság sirva és jajveszékelve menekül. Nincs, aki védelmezze. Bocsássa meg, ha nyiltan kimondom: nincs királyunk! Csak császárunk van: a szultán, akit az Isten süllyesszen a föld mélyébe! Tudja meg fölséged, hogy a szávai hidat nem vásártartás céljából készitteti a török...!

A toll vége letört.

Pál nem hegyezett ujat.

Azonmód küldte a keserü levelet Budára.

És a király sürgösen hivatta Czibak Imrét. Odasöpörte neki az irást dacosan.

- A barát igazat ir. Siessen, siessen kegyelmed, ahogy lehet!

- Hiszen, ha énrajtam egymagamon állna! - csikoritotta össze fogát a bihari bölény s ugy rohant el, mint akit ördögök kergetnek.

*

Mig Budán az előkészületek folytak, Bali bég nyugodtan bevégezhette a szávai hidat. Át is vonulhatott rajta. Nem zavarta senki.

Tomory állt, állt és bámult tehetetlenül. Az ország nyitva Szulejmán hadai előtt, özönlenek, mint az áradat. És a nemesség dühös vita után kijelenti, hogy nem hajlandó fegyvert fogni, csak ha a király maga áll az élre...!

*

Ibrahim nagyvezir pedig hozzáfogott, hogy megostromolja Pétervárad.

Az utolsó mentsvárat...

XII.

Imre haladék nélkül fölkereste Fortunátus urat, az alkincstárnokot. Elétárta a sulyos helyzetet s a király szűkösségét.

- Pénz kell uram, pénz, ha a föld alul is!

Szerencsés Imre megpróbált szabadkozni, de a bihari bölény elővette minden rábeszélő tehetségét és sikerült is rövidesen ugy meggyőznie a derék bankárt, hogy napokig nyomta utána az ágyat... Alig maradt annyi ereje, hogy leolvashasson a királynak tizezer aranyat, kölcsön.

Lajos azonmód küldte az egészet a szorongatott fráternek.

Tomory nagyot lélekzett.

- Végre az első fecske!

Pár nap alatt négyezer emberre szaporodott a tábor. Ezret belőlük Pétervárad hagyott a barát, ő maga a többivel lassan vonult vissza észak felé.

A bandériumok gyülekező helyéül Tolnát jelölte meg a király.

*

Őfelségeik bandériumai készen álltak. Czibak Imre kapitány parancsot várt.

- Tolna!

Ludovicus összerándult a szóra. De aztán a királyné sápadt arcára nézett és fölcsillant, mint a napba tartott kristály.

- Hát Tolna! Hozzátok a ruháimat.

- Indulsz?

- Indulok.

A gyermekasszony reszketett. Eltágult szemmel nézte a karcsu test hajladozásait. Mintha megacélozódtak volna azok a finom tagok! Mintha különös világosság égne azon a mindég borusnak látott homlokon. Mintha ez az ember más, egészen más valaki lenne, mint akinek eddig ösmerte. Oltárkép keretéből kilépő szent, ragyogó hős, álmok lovagja. És mintha fény, mozgás, mindez együtt: erő volna. Erő!

- Felség! - hátrált el bámulva. - Ludovicus!

A király kiegyenesedett, mint a fiatal fenyő.

- Szép vagyok igy, ugye? Nem láttál még ilyennek. Most nézz meg jól. Nézz hosszasan, nagyon-nagyon hosszu időre, Mária!

- Uram!...

- Ne riadozz. Te küldtél és én megyek. Igazad volt. El ne rontsd, asszonyom. Igy kell! Igy való hozzánk kettőnkhöz.

Lajos gyorsan öltözött. Felszabadultak, szinte vidámak voltak a mozdulatai. Mintha valami varázslat hullt volna le róla. És közben folyvást beszélt.

- Mária, különös, már nem félek emlékezni. És te se felejts! Mi nap is van ma?

- Holnap Magdolna ünnepe.

- Én a mát kérdeztem!

- Szent Jakab havának huszadika.

A király mosolygott.

- Ne kerülgesd! Mondd ki bátran, ugy, mint én: Péntek! Szerencsétlen nap, lehet. De dicső-séges. Ebből nekem ugyse jutott soha. Pedig sokszor vágytam rá. Hányszor...! Hogy lenne nekem is, néha, egy kis örömem, Mária. Nem kutya-falkák, nem Kóródy Péter, nem sólyom és nem karvaly: Brandenburgi! Valami több, szebb. Följebb, följebb, Mária! Ugy, mint gallus rokonaimnak, akik fürödtek a népük szeretetében. Nem lehetett. Nem is érdemeltem. Szegény, megrontott, gyönge, bünös gyermek... Hanem talán most, most!...

A király homlokát nyujtotta.

- Áldjon meg az Isten, asszonyom.

- Veled mennék! - sikoltott a királyné és fehér lett, mint a lekopott fejedelmi fészek márványfala.

Dideregve fogódzott Lajosba.

- Én együtt gondoltam! Egymás mellett a két bandérium... Ludovicus!

- Csepelig, igen.

- Azon tul is! Végig! Végig!

- Nem.

- Könyörgök!

- Értsd meg: nem akarom!

*

És Csepelen, Szent Jakab havának huszonkettedik napján, a büszke osztrák asszony, császárok sarja, kezet csókolt árva Magyarország kolduskirályának, Mária.

- Viszontlátásra, Ludovicus!

- Álomországban.

*

Tolna felé vezetett az ut, de Lajos nem borzadt tőle többé.

Kedvenc lova hirtelen leroskadt és kimult alatta. A babonás urak megdöbbentek a balsejtelmü jeltől. Hanem a király csak nevetett. Lovat váltott és villogó szemmel kiáltott vissza.

- Urak, hé urak! Versenyezzünk! A cél: Tolna. Bizony mondom, hogy én leszek az első!

Nem csalódott.

Egy teremtett lelket se találtak a gyülekező helyen.

*

Utban, Dunaföldváron érte Lajost a hir, hogy Pétervárad, utolsó katonáig harcolva, tizenötnapi emberfeletti küzdelem után, hősi mód elesett.

XIII.

A gyászos hirre végre kezdtek szállingózni a bandériumok. Zápolya György szepesi gróf, Várday Pál egri püspök, Perényi Ferenc váradi püspök és más főurak, a pápa lengyel-morva zsoldosai, csak a vármegyék nem látszottak sehol.

*

A szultán pedig diszszemlét tartott ötszáz pétervárad hős levágott feje fölött.

XIV.

Tomory, látva az elhárithatatlan végső veszedelmet, követe, a boszniai püspök utján hátraizent a királynak, ajánlva, hogy kezdjen béketárgyalásokat a szultánnal. Birja visszavonulásra, ha másképp nem lehet, adófizetéssel.

Imre vérbeborult arccal hallgatta ezt az üzenetet. A keze ökölbeszorult. Egy pillantás a kapitányra elég volt Lajosnak, hogy a fél-szándékok ködgubójából egész pompájában kibontakozzék a királyi pillangó.

Felmagaslott és kemény mozdulattal utasitotta el a javaslatot.

- Nincs meghódolás! Ha elindultam, végigmegyek az uton.

Az összegyült urak döbbenve néztek a lángoló jelenségre. Lelkendező kiáltásuk majd szétvetette a fejedelmi szállás falait.

- Éljen a király!

A haditanács aztán előre küldte Báthory nádort a Drávához, hogy Szolimán átkelését mindaddig tartóztassa föl, mig a tolnai táborba rendelt seregek beérkeznek. De az uj magyar csodától, Lajos mellől senki se akart mozdulni. Hasztalan esett minden kérlelés, fenyegetés, az urak ősi kiváltságaikat szegezték ellene.

- Csak őfelsége személyes vezetése alatt megyünk! Éljen a király!

És Lajos a seregek élén megindult Bátta felé.

*

A szultán szilihdárjai pedig szép nyugodtan verték a Dráván a hidat.

XV.

1526 Kisasszony havának tizenhatodik napján Báttán állt a király és vele a sereg.

Huszezer ember.

Háromszázezer fenevad ellen!

*

János vajda negyvenezer erdélyi katonája élén ugyan törhette a fejét, hogy mit is csináljon hát?

Előbb azt a parancsot kapta, hogy jöjjön késedelem nélkül, hűtlenség és országárulás terhe alatt, azonnal Tolnára. Majd egy másik küldönc érkezett, azzal, hogy ne jöjjön, hanem támadja hátba Szolimánt Szerbiában. Végül befutott a harmadik, hogy csináljon a vajda, amit épp jobbnak gondol.

János összevonta a szemöldökét és hosszan maga elé bámult. Komoly volt és titokzatos, mint a szfinx.

Az utolsó izenetre rábiccentett.

- Ez a legokosabb parancs.

Aztán megindult Szeged felé. A Tiszánál pihenést rendelt fáradt katonáinak.

Ugy lesátoroztak, mintha ott akarnák bevárni - ítéletnapját...

*

Zápolya túl a Tiszán, Frangepán Kristóf Zágráb körül, a cseh-morva segítő csapatok most léptek a Dunántúlra.

A magyar seregnek vezére se volt.

Zápolya és Frangepán arravalók lettek volna, de...!

De Zápolya János a nemesség élén állt, itt meg a főurak táboroztak.

Csak nem osztoznak tán a dicsőségben?

*

Választottak hát két vezért. Fráter Pauluszt és Zápolya Györgyöt.

Egy gyermek-embert, akinek egyéb vágya se volt, mint hogy a nyomasztó felelősség elől minél hamarabb a bátyja köpenye mögé menekülhessen, és egy szerzetest, aki parancsolt, mert neki ugy parancsolták s aki csak eszköznek és nem választottnak tartotta magát a Gondviselés kezében.

Tomory nyilt őszinteséggel szabadkozott.

- Uram! - fordult a királyhoz. - Fogalmam sincs olyan nagy hadjáratról, amilyet itt vezetnem kellene. Hivatottabbak erre a kiváló világi urak. A nádor, a vajda, a temesi ispány, akiknek nagyobb a tekintélyük is és több a tapasztalatuk! Üttesse le fölséged a fejemet inkább, de ne kívánja, hogy olyan kötelességet kelljen vállalnom, ami az erőmet meghaladja!

- Atyaságod elfoglalja a tisztjét, mert mi ugy akarjuk és parancsoljuk!

*

A drávai hidat ezen a napon fejezték be. Ibrahim nagyvezir megkezdte az átvonulást.

XVI.

A két vezér elindult táborhelyet keresni. A választás Mohácsra esett. Előtte téres sikság, körül szabad látással. Kivánni se lehet jobbat lovas rohamokhoz! A Duna-Dráva torkolat s kelet felől a járhatatlan tundrás mocsarak biztos védelemnek igérkeztek.

A kiszemelt helytől nem messze, délre, táboroztak Tomory csapatai. Imrének jutott a feladat, hogy a hadakat fölszedje és hátrébb a királyi sereggel egyesitse.

Összehivta hát a hadnagyokat s közölte velük a király parancsát.

De már az első szavai viharba fulladtak. Senki se akart hallani a hátravonulásról.

- Futásról gondolkoznak azok a henyéléshez szokott főemberek, akik a királynak ilyest tanácsolnak! - tüzeltek a hadnagyok. - Jöjjön csak ide előre, közénk a király és kezében lesz a győzelem!

- Tudják-e kelmetek, hogy mi tömeggel jön a pogány és hogy mi vagyunk mink velük szemben, ha a főhadaink nem egyesülnek? - próbálkozott a kapitány.

Hanem a felpaprikázott katonák letorkolták.

- Tudjuk bizony! Nem hadra való had az! Alig minden huszadiknak van fegyvere. Belgrád és Rhódus ostrománál elhullt a török sereg java. El kell szakitani a királyt, meg a serény vitézeket a papok és egyéb harckerülők seregétől, akik a derék fiatal királyból magukhoz hasonló banyát akarnak faragni!

Imrének kigyulladt az arca.

Ez a betyáros gyürkőzés, ez a lobogó harci-kedv ragadt.

- Mi a véleménye kegyelmednek? - kérdezte halkan a mellette álló temesi bántól.

Az alvezér nagyot csavart a bajszán.

- Az, öcsémuram, hogy ekkora tüz keresztültör a poklon is.

Imre rábólintott.

Ő tudta legjobban, hogy ezek a legények verték szét Ferhát basa seregét a Szerémségben. Ezek harcoltak diadalmasan Usref pasa ellen Jajcánál. Együtt jártak Belgrád alatt és Kolicsnál, Tomory hadában. Megszokták folyvást tulerő ellen győzni.

Nem is mozdult ott egy lélek se hátrafelé!

Bár egy kicsit többen lettek volna!

XVII.

A mohácsi táborban mindenki elfoglalta kijelölt helyét. A sátorverők gyorsan dolgoztak. De a király-szállás még nem készült el. Lajos a Macedoniaiak Uj-Majorjában vonta meg magát.

Alig szenderedett el, mikor a táborból követ érkezett. Podmaniczky Mihály. Az országnagyok továbbitották a hirt, hogy a török átkelt a Dráván. Az ütközet immár elkerülhetetlen. Kérik a királyt, hogy jöjjön haladék nélkül át a táborba, tanácsot tartani.

Lajos végighallgatta Podmaniczkyt és sürgősen hivatta a kevéssel előbb érkezett két másik követet, a vajda és Frangepán Kristóf megbizottjait.

A király az urakhoz fordult. Komoly hangon mondta:

- Szükségesnek tartjuk, hogy ilyen nagy dologban kegyelmeiteknek is legyen szavuk. Hallották az izenetet. Mi a tanácsuk?

Statilius János azt felelte:

- Felség, Erdélyből olyan vitézek jönnek, akikben a fényes győzelem minden záloga megvan. Várni, várni, várni! És ha kell, a tábort inkább hátrébb vonni. Hanem az időelőtti megütközés kész pusztulás. Rettenetes meggondolatlanság lenne, ha a király ennyi derék főemberrel, az ország és a vitézi rendek legjavával s a nemességgel együtt ilyen nyilvánvaló veszedelemnek tenné ki magát. Mert ha a királyt legyőznék, - ami, tekintetbe véve az ellenség óriási tömegét és a miéink elégtelenségét, nem lehetetlen,- mi lesz aztán? Ki tartóztathatná a törököt, hogy el ne özönlje az egész országot? Kevesebb kárt fog vallani Magyarország, ha Mohácstól akár Pozsonyig is, az ellenség megnyargalja, mint ha ilyen nagy hadunkat egy harcban felkoncolnak. Ha ellenben időt nyerünk, könnyebb a segitség. A király kiterjedt rokonságával magához kapcsolhatja az egész keresztény világot.

Lajos elborult kedvvel, közbeszólás nélkül hallgatta végig Statiliust. Majd Podmaniczky kancellárhoz fordult.

- Kegyelmed visszatér a táborba és személyesen beszél ugy Tomoryval, mint a nádorral, mint a többi urakkal. Előadja a hallottakat, mindnek külön-külön. Nem akarunk elhallgatni előttük semmit.

Podmaniczky elindult.

De mi ereje lehetett a követek bölcs tanácsának ott, ahol már magasra lobbant az ősi vér tüze?

*

Másnap reggel, amint megvirradt, a király átment a táborba. Minthogy a hajó, mely a fejedelmi sátor kellékeit hozta, még mindég késedelmeskedett, Lajos elfogadta a pécsi püspök meghivását s a város mellett épült házába szállt. Ide hivatta a tanács urait, minden rendből és

nemzetségből. Sőt a vitézek s a kevéssel előbb érkezett csehek-morvák képviseletéről is gondoskodott.

A török kétmérföldnyire állt addig Mohács alatt.

Lajos föltette a kérdést:

- Felvegyük-e az ütközetet?

Tomory, aki mostanig hosszasan és behatóan tárgyalt a táborból visszaérkezett Imrével, szólásra emelkedett. A harc mellett beszélt.

A király csillogó szemmel hallgatta. Hanem azért Statilius Jánosra pillantva, megintette a különös módon egyszerre bizakodóvá lelkesült frátert.

- Vigyázzon atyaságod, itt nemcsak a magunk kedve számit! Bölcsek maradjunk, semmit el ne vétsünk, mert az ország és a népünk sorsa felett döntünk. Mennyire becsüli kegyelmed a magyar sereg létszámát s mennyire az ellenség erejét?

- Fölséged táborában és az enyémben alig van több huszezer fegyveresnél. Az ellenség serege közel háromszázezer ember. De nem kell megijedni ettől a számtól! Legnagyobb része gyáva csőcselék, - vágta ki a barát.

Ludovicus arcán megelégedett mosoly játszott.

- Hány ezerre mehet a válogatott nép száma a szultán táborában?

- Hetvenezerre.

- Mennyi az ágyu?

- Háromszázon felül.

Lajos bólintott és fölállt.

- Megtettük a kötelességünket. Mindent hallottak kegyelmetek. Kezükbe teszem a döntést.

Ezzel intett annak a néhány urnak, akik Czibak Imrével együtt érkeztek Tomory táborából és külön akartak beszélni a királlyal.

- Jöjjenek kegyelmeitek.

A követek átmentek a benyilóba.

Egyik megállt a küszöbön és visszafordult. Sötét tekintettel nézett a tanácsurakra.

- A győzelem a kezünk közt van, - mondta komoran. - Jöjjenek előre a mi táborunkba, mely közelebb esik az ellenséghez s alkalmasabb a támadásra. Aki egyebet tanácsol, halál fia!

Ott tartott már a magyar sereg, hogy egymásra rohan.

*

A fenyegetés elnémitotta a józanabbakat. Noha semmi remény se volt arra, hogy a török sereg beérkezéséig hátralevő idő alatt akár a vajda, akár Frangepán Kristóf, vagy Brandenburgi György gróf a cseh-morva zsoldos csapatokkal a gyülekező helyre juthasson, a tanács mégis az ütközet elfogadása mellett döntött.

Perényi Ferenc, az örökké vidám fiatal váradi püspök meghajolt a király előtt.

- Felség, - szólt, - most már csak egy dolog van hátra. A napot, melyen a csata lesz, huszezer magyar vértanu emlékének kell szentelni, akik Tomory Pál vezérlete alatt Krisztus vallásáért megölettek. Küldje fölséged a kancellárt, ha ugyan tuléli, Rómába, hogy a pápa és a főatyák előtt az elesettek kanonizációját kieszközölje...

XVIII.

A barát serege pedig sietve fölszedte a sátorfát s nehogy valakinek eszébe juthasson megmásitani a határozatot, előbb Baranyavárra, majd onnan 25-én a Mohácstól délre levő királyi tábor közvetlen közelébe vonult.

A legények minden pillanatban harcra készen néztek farkasszemet a főhaddal. Vigyáztak a »banyákra«, nehogy elfussanak... A küzdelem sóvárgása szinte beteggé tette őket.

Fokozta a harci kedvet, hogy - ha nem is olyan tömegben, mint kellett volna - de azért folyvást érkeztek erősitések. Budáról, Bécsből ágyuk, lőpor és más hadiszerek. Aztán Thurzó Elek kincstartó kétszáz talpasa, néhány ágyuval. 26-án Batthyány Ferenc horvát bán háromezer lovas és ugyanannyi talpasból álló seregével. Velük jöttek Tahy János, Bánffy János és sok előkelő szlovén. 27-én Erdődy Simon zágrábi püspök, öccsével, Péter urral. Ők kétszáz lovast hoztak. Majd Szerecseny János köszöntött be kétezer drávamenti ijjassal s Móré Fülöp pécsi püspök testvérével. Érkezett egy csapat idegen segitség is. Hatszáz cseh talpas és kétszáz lovas. Utoljára Acél István pozsonyi várispány vágtatott be háromszáz ragyogó páncélos lovaggal.

Féltérdre ereszkedett a király előtt.

- Bornemissza János, az én uram küldi, néhány ezer aranyakkal, végső, tiszta szivből eredett ajándékul, mint dajkáló és gondviselő atya, nevendék fiának...

Lajos kék szemei elfelhősödtek egy pillanatra. De hamar kisütött a nap a sugárzó arcon és fölivelte a magas homlokra fejedelmi diszül a bizakodás tündöklő szivárványát.

A király keményen megszoritotta a fiatalember kezét és fogva tartotta, mig a vágtató paripák eldübörögtek az ujongó sokadalom előtt. Az egész környék lódobogástól, a gördülő ágyuk robajától, fegyverek és vértek csörömpölésétől volt terhes.

*

A barát aztán tanácskozásra hivta az urakat.

- Hogy volna legokosabb elhelyezni őfelségét az ütközetkor? - tette föl a kérdést.

Brodarits kancellár azt felelte:

- Az ütközet sorsa bizonytalan. Ennek a király személyét ki nem tehetjük. Néhányezer válogatott emberrel a csatarendtől távol kell fölállitani.

- Szó sincs róla! - tüzesedett meg egyszerre a levegő. - Nem válunk meg őfelségétől! Ugy is illik, hogy a király egysorban küzdjön azokkal, akik az ő koronáját védik!

Ez ellen Brodarits se vethetett semmit. Csak a sánta Báthory próbálkozott közvetitő javaslattal.

- Legokosabb, ha másvalakit öltöztetünk őfelsége ruháiba és fegyverzetébe. A sereg azt fogja hinni, hogy a király jelen vagyon s ez elég.

Több se kellett, mint ez az inditvány!

Az urak kardjaikhoz kapkodtak.

- Le a szöktetőkkel! Le a csalókkal!

A fiatal váradi püspök selmán hunyoritott a megszorult nádorra.

- Kegyelmed nem az öltözésben, hanem a vetkezésben szakértő inkább! Nagylaknál is egyszál ümög volt az egész ál-gunyája...

A tréfát megnevették és ezzel szerencsére le is hült az egész nagy felháborodás. Az urak ugy döntöttek, hogy viszik magukkal őfelségét. Személyes őrizetére Ráskay Gáspárt, Török Bálintot, meg Kálnay Jánost rendelték ki.

- Három magyar lovag!

- Ennyi csak elég egy királynak?

XIX.

Hátra volt még a csatarend megállapitása. Itt Gnojenszky Lénárdot, a kitünő lengyel tábor-erődítő mestert illette az első szó.

A lengyel azt ajánlotta, hogy a tábort vegyék körül szekérsáncokkal s ezek közt vivják az ütközetet, mert igy a török nem kerülheti meg oldalról nagy tömegével a sereget, mint arra nyilt csatatéren számitani lehet és kell.

- Hogy ránkgyujtsák a szekereket s ne birjunk mozogni a kutyaszoritóban? - méltatlankodtak az urak.

Majd kioktatták a lengyelt.

- Nem polyákosan csináljuk mink azt! A töröknek kell a sánc, nem minekünk, ha egyszer rajtaesünk!

- Három derék ütközetben voltam már Szolimán mellett, - ütött le Bakics Pál ökle. - Nem badarság hát, amit beszélek! A töröknek a megkerülés a főfortélya. Ez ellen védekezzünk!

Az urak összepislogtak jólelküen.

- Ej, hagyjuk rájuk! Hadd örüljenek a maguk ötletének, amig sor kerül rá.

- Az itt a fő, - vágta ki Szerecseny ur, - hogy mentől szélesebben kell bontani a lineákat! Akkor aztán hiába okoskodik a kontyos!

A tanács ezzel szét is oszlott.

A sátor előtt a váradi püspök, Perényi Ferenc, a homlokára csapott.

- Hányadika van ma? - fordult Czibak Imréhez.

- Kisasszony havának huszonnyolcadika.

- Fikkomadta! Hiszen akkor holnap János fővétele lesz?

- Az bizony.

- Hejnye, be röstellem! Elfelejtettem meggratulálni a komámuramat, Kanizsay Jánost.

- Holnap se késik eminenciád.

A püspök mosolygó tekintete elsiklott a dél felől huzódó földhullámokon.

Kurtán legyintett.

- Hol leszünk mi addig!...

XX.

JÓD.: *Az ellen kezét mindenre tette, amit Ő szeretett és pogány ment szent helyére, nem nézvén törvényeket.*

HETH.: *Föltevé az Ur magában: Rom legyen... fala. Már kezét nyujtá s lehullván a fal, bástya, sirt vala.*

TETH.: *Kapuja rom, zára nincsen, pogányok közt van feje, nincs király, se törvény.*

MEM.: *- Kihez hasonlitsalak? Inséged tenger. Hol enyhed? És mint vigasztaljalak?*

NAN.: *Prófétáid ámitottak és nem födék föl vétkedet, hogy megtérj! Csak álnokságot s számüzést láttak neked.*

ALEP.: *Az arany mi sötét lőn! A legjobb szin elveszett és szentélyek romja tölt be minden utcaszögletet...*

(Jeremiás próf. Lamentációk.)

Kisasszony havának huszonkilencedik napja virradt. Szokatlan forrósággal köszöntött le a reggel. A királyszállás sugárözönben fürdött. A zászlórud arany kopjahegye vakitott az áradó ragyogásban.

Imre félrehuzta a nyugvóágy függönyét. Hosszan, gyöngéden nézte az alvó királyt. A nemes, szabályos arc szeliden pihent a csipkés vánkoson, a hullámos fehér selyemfürtök lehelletkönnyen gyürüzték körül a domboru, sima homlokot. Olyan volt az egész fej, mint valami remeklő mester-kézből kikerült, drágamivü ezüstszobor.

Lajos kezei összekulcsolódtak a mell gyönge halmán.

Mintha imádkoznék álmában a husz évvel fehérre őszült gyermek-uralkodó! Vagy mintha ében-szárkofágon álmodnék utolérhetetlen messziségü álmot...

A kapitány gyöngéden megillette a szunnyadó vállát.

- Felség?

Lajos nem mozdult. Csak a hosszu, felivelő végü selyemrojtok rebbentek meg, alig észrevehetően. Mintha visszaszárnyalnának oda, abba a boldog világba, ahonnét a hangok kiriasztották.

- Felség!

Most már tágabbra nyiltak azok a nagy, kerek ablakok. Kimosolygatták a szemek kék virágait.

- Hagyj még alunni, - morzsolta az álomtól forró száj kérlelőn. - Ilyen jól talán sohase aludtam.

- Lehetetlen uram. Épp az előbb vettük a hirt, hogy a török hadak megindultak. Majd alszunk holnap, felség!

- Igen, majd alszunk holnap. - Bólintott Lajos és tekintete a fölébredés megállt nézésével feszült Imre szemébe.

Aztán hirtelen felszökött, gyorsan öltözésnek látott, mint valami nászára készülő, boldog vőlegény.

XXI.

A táborban fölharsant egy kürt. Mindjárt rá felrikoltott a többi is. Ahány, annyiféle hang. Az egyiknek mély és hullámos a szava, mint egy óriás-mellből buggyanó zokogás. A másik sikolt, mint az anyja szivéről letépett gyermek. Megint mások kacagnak, mint a megcsiklandozott lány. Vannak, akik búgnak, hosszan reszketve át a levegőn, mint a gyászorgonák. Egyetlen áradó hangözön, egy fénytenger az egész tábor. A dobok folyvást szólnak tompa dübörgéssel, mint az ezerlelkü tömeg szivedobbanása.

A legénység gyülekezett.

A főurak és országnagyok, szállása előtt várták a királyt, apróbb-nagyobb csoportokba verődve. Mind diszbe öltözött s mind fölrakta az ékességeit, mint a templomba készülő lakadalmasok. A menték és dolmányok tarka szinpompában hullámzottak, mint a mesék virágos kertje.

Aczél István, a minap érkezett pozsonyi várispány elkáprázott szemmel bámulta a tündéri sokadalmat. Meg nem állta, hogy oda ne kérdezzen a királyszállás előtt álló Imréhez.

- Kicsoda az ott abban a halhaju mentében, Zápolya Gyurka mellett?

- Országh Ferenc, a királyi kamarák igazgatója, - felelt a kapitány, egymásután mutogatva a fényes urakra. - Tul rajta Korláthkőy Péter, meg Trepka András főajtónállók. Mellette Horváth Simon királyi pincemester. Legelül, az ország zászlaját aki most bontja, az Drághfy János országbiró uram. Gyönyörü szál ember, mi?

Aczél rábólintott.

- Képirók ecsetjére való. Mint egy bronzból vert pogány isten. Báthory nádort, Batthyány Ferenc urat, a Drugetheket, meg Podmaniczky Mihályt régebbről ösmerem. De ki az ott Bánffy Zsigmond mellett?

- Horvátos mentében?

- Igen.

- Schlick István. Különben cseh főur. Körötte is azok a lovagok, idegen mind.

- Szép tőlük, hogy eljöttek. - Dünnyögött a várispány.

Aztán élénken kapta föl a fejét.

- Nini! Kálnay János! Hát ez csak egymaga lézeng?

- Nem bizony! Vele van István ur is. Ahol áll Török Bálint, Pogány Zsigmond, Zálkán Ambrus, meg Forgács Ferenc közt.

- Publikánszinü ujjasban?

- Az, az! - hagyta rá Imre és oldalról megmustrálta a várispányt.

- Keveset forgolódhat kegyelmed az udvarnál, hogy igy elmaradt a világtól!

Aczél kicsit zavartan sodorgatta a bajszát.

- Nemrég házasodtam hosszu mátkaság után. - Mentegetőzött. - És tudja bátyám, igen vallásos természetü az asszony. Még a régi erkölcsökben nevelkedett...

Imre az ajkába harapott. Gyorsan másra terelte a szót.

- Amott Balajthy meg Pálóczy Antal közt, az Perényi Péter. Kanizsay ur mellett Várday Imre.

- A válluk közt még egy Perényi feje látszik!

- Igen. Le se tagadhatná. Az Gábor.

- Jól kitettek magukért!

- A Bánffyak is többen gyöttek. Abban a vörösre tündöklő tarcolán dolmányban ott, az Lőrinc. Innen rajta szikszai mentében Thurzó. Nézze csak azt a négy urat! Sárkány, Horváth Gáspár, Ráskay, meg Czettrini Mátyás! No ezek jól nekigombolkoztak!

A négy ur feléjük tartott éppen. Préselt tarbársony ujjas diszelgett mind a négyen.

- Phű, az áldóját, - törülgette Horváth Gáspár az izzadt üstökét. - Pogány meleg napunk lesz ma, ha már kora reggel igy nekidurálódik!

- Bizony, - mosolyodott vissza Imre. - Pogány is lesz és melegünk is lesz bőven, alighanem. De inkább tartok attól, hogy vihart kapunk a nyakunk közé. Nagyon szúrós a nap!

- Kár lenne, - aggódott Aczél. - Még elmosná a lakadalmunkat!

Az urak igyekeztek tovább a szállásukra, hogy valami könnyebb gúnyát kapkodjanak ebben az istentelen cudar hőségben. Kisvártatva jődögéltek is megint vissza. Kettejükön könnyü boér-mente, a másik kettő levegősebb fosztánydolmánykát öltött. Süvegükkel legyezkedve álltak be a rendbe.

Ideje volt. A királyszállás irányából fölharsant a kürt. Lajos kilépett és megindult az összegyült urak felé. Azok tiszteletteljes csöndbe némultak. Büszkeségtől dagadó szivvel, elámulva nézték a fiatal uralkodót. Sohase látták még olyan pompázatosan szépnek, olyan fejedelminek, mint ma. Gonddal készült ő is. Vágottujju biborszin atlaszdolmányában frissen lépkedett. Tartása sugár és délceg. Az arca tündökölt. Tollas kalpagját kezében lóbálva, az ezüstfehér fürtök légiesen könnyü hullámokban repkedték körül gyengén nekipirkadt halántékait. A kék szemek nedvesen csillogtak s a bágyadt ördögárkokat mintha elfujták volna alóluk.

- Jó reggelt, urak. - Intett vidáman a lelkes vivátozásra. - Éljünk bizony, mind! Éljünk, az ország jóvoltára. De százszorosan legyen a Teremtő áldása azokon, akik ittmaradnának! Mert nagy napra virradtunk ma! Hozzá méltóknak kell lennünk. A török megindult, várjuk vitéz módra és küzdjünk dicsőségesen. Mindenki tudja kötelességét, mint ahogy mi is tudjuk a magunkét. Legyen velünk a Seregek Ura!

Egetverő ujongás tört ki a szavakra. Az urak lelkendezve lobogtatták tollas süvegeiket.

- Éljen a király!

A mámoros felbuzdulást a kürt hangja vágta ketté. Fölsikoltott zengő, mély búgással a mohácsi mezőn:

- Imára!

És a roppant virágos kert meghajolt a magasságban trónoló leheletére.

Szalkán primás a tér közepén félkezével elfödte a szemét, másikkal magasra tartotta a keresztet.

- Jézus! Jézus! Jézus!

A dobok tompán szóltak.

XXII.

A dobok folyvást szóltak, dübörögve, mélyen. Mintha a csodák tüzes szekere gördülne ki a szivek megnyilt pitvarából.

Az a főnemesség, mely egy hosszu emberöltőn át fölsarjadt, anélkül, hogy háborut látott, vagy csak a kardját az ellenségen kipróbálhatta volna, mely elpuhult és széternyedt a fékevesztett buja tivornyákban, teli-ette magát az idegen erkölcsök csömörletes falatjaival, kieszeskedte az értelmét udvari pletykákban és cselszövényekben, mely önmagától számitotta a tért és időt, nem ismerve más célt, mint a saját jólétét: ez a magyar főnemesség most elindult egyetlen szivdobbanásnyi tömegben, szembe a legsötétebb fátummal. És nem akadt egy se, aki visszafordult, vagy akinek csak a szeme is megrebbent volna.

Állt a sereg a mohácsi sikon, büszkén, mint a napba bámuló turul s bátran, mint az antik istenek légiója. Nem kellettek ide megfigyelők! Nem kellett szekérsánc, nem kellett a dombok anyamellének szelid oltalma se. Csak hosszu, széles, egyenes térek, szabadak és elegendők, ölükbe venni a nemzet dus virágbokrétáját. Csak a nagy, nyilt, örök magyar róna kellett ide.

Állt a sereg moccanás nélkül. Arccal dél felé fordulva várta a fekete vendéget, a testvérfajból kiszörnyedt ellenséget, a törököt.

Az első harcvonal közepén tizezer gyalogos élén a fővezér, Tomory Pál. A jobbszárnyon ezerötszáz lovassal Batthyány Ferenc horvát bán és Tahy János. A balszárnyon ugyanilyen lovas erővel Perényi Péter, a temesi gróf. Közte és Tomory emberei közt a magyar tüzérség.

Nyolcvan ágyu...

Az első harcvonalban az ország elei közül mindazok, akik külön beosztást nem kaptak. Pálóczy Antal, Homonnay Ferenc, Perényi Gábor, Zéchy Tamás és Báthory András, a nádorfi.

Csak egy fordulatnyi tér áll még üresen, középütt, közvetlen a fővezéri hely mellett.

Tomory Imre vállára tette a kezét.

- Neked szántam, - mondta egyszerüen.

Imre megszoritotta erősen azt az acélos kezet.

- Köszönöm. - Felelt és besorakozott a rendbe.

*

Az első vonal mögé alig egy kőhajitásnyira, a zászlósurak, királyi kamarások s udvari főméltóságok hármas rendje állt fel. Soronkint négy-négyezer lovag. Köztük az udvari kapitányok, a lengyel Trepka András, a cseh Schlick István, néhány cseh-morva főurral. Ezeknek vezérül Tartsay Miklós jutott.

Mögöttük a király. Jobbján a hercegprimás, a zágrábi, váradi, pécsi, szerémi püspökök. Brodarits kancellár, a nyitrai és boszniai püspök, a fehérvári prépost, a királyi titoknokok és udvarnagyok. Balról a nádorispán, a győri, váci püspökök s a legfőbb zászlósurak. A király mögött Ráskay, Török Bálint meg Kálnay igazodnak Lajos őrizetére.

Leghátul ezer csillogó páncélos testőr lovag két csoportra oszlik. Középen Drághfy János országbiró tartja az ország zászlaját. A hadsorok szárnyain kisebb talpas-osztagok, az egész sereg körül apró csoportok, könnyü huszárokból.

Összesen huszonnyolcezer ember...

- Jézus, Jézus, Jézus!

A keresztet hordják az arcvonal előtt.

XXIII.

Már lefelé vágtatott a nap tüzes felhőparipáján, mikor Szulejmán szultán megérkezett a Szent Péter dombra.

Mint egy óriás amfiteátrum hosszan elnyult félköre, melyet földoszlopok öveznek, terült elé a mohácsi mező. A szultán tisztán láthatta a kibontakozó élet-halál játék rendezésének minden mozzanatát.

A kis magyar sereg előtt ágyulövésnyi távolságban ime, állnak már Ibrahim nagyvezir délceg rumiliai lovasai, hosszu arcélben. Csak magán a jobbszárnyon százötven nagy, uj ágyu. Olyanok innen messzebbről, mint a vasbivalyok. A hatalmas sereg pihenőre készül az egész napi fárasztó menetelés után. Hátul a hadinép üti is a sátrakat.

Szulejmán bólintott..

- Helyes.

És a két kiülő, kék üveggomb szeme elfordult. Az erősen hajlott karvaly-orr s a széles, zsiros-fényü száj köré végtelen megelégedés mosolyodott.

Behrám basa anatoliai serege most kezd leszállni a sikra. Az igavonó barmok még fent erőlködnek a lomha ágyukkal a dombokon. Nehezen halad a sulyos bronz-szörnyetegek vonagló sora.

Ott is százötven...

Az akindzsik korbáccsal verik a hajcsárokat előre. Az agák dühösen nyargalásznak le s föl a meg-megakadó vonal két oldalán.

Balra Ibrahim seregétől, a földhátak védelme alatt a Jahja-pasa-oglu, Bali bég akindzsijai vonulnak óvatosan a magyar sereg oldala felé...

Ez az egy megkerülő oszlop maga erősebb, mint az egész magyar had...

A szultán olyan élesen, tisztán lát mindent, hogy akár meg is számolhatná a katonákat a sik mezőn, mint a saját kiteritett tenyerén. Látja azt is, hogy a magyar tábor mozgolódik, pihenőre készül. Elfáradtak a katonák hajnal óta a tüző napon állni, teljes fegyverzetben.

- A török ugyse készül ma támadásra!

- Majd holnap!

*

A Jahja-pasa-oglu seregei ezalatt, lám, elérték a sikság szélét. Vigyázva, óvatosan lappanganak a kijelölt helyre. Csak a fényes kopják hegyének villogása látszik.

- Valóban, ügyes vezér a pasa-oglu! Bölcs és ravasz egyszerre, mint a kigyó. Gyakorlott a cselvetésben.

A szultán megelégedetten bólint, aztán a kék üveggomb szeme megint visszasiklik a magyar seregre.

Az első harcvonalból most kiválik fehér lován egy barna szőrcsuhás barát. Hosszu őszes szakálla lobog a vágtatásban. A hátsó sorokhoz igyekszik, ahol a gyaur-zászlót lengeti a hirtelen föltámadt szél.

Azám!

Ugy lehet, vihar készül. Keletről az égen a fényesarcu hurik sötét viharpárnákkal dobálóznak. A felhők széle lángot vet a szemhatár peremén.

A barát eltünik az utolsó hadsorok közt. Kevés vártatva megmozdul egy kis vértes sereg.

A szultán számolja a leváló sorokat a magaslatról.

- Alig ezer kutya! - legyint.

Az apró csapat pedig megindul sebes iramban. Lovaik peckesen kirugó szökdeléssel közelednek Bali bég óriás serege felé. Olyanok innen nézve, mint a játék-katonák.

Szulejmán mosolyog.

Aztán leteritteti selyem imaszőnyegét és arccal kelet felé fordulva leborul a földre.

Most megszünik számára minden. Megszünnek a seregek és a vezérek, meg az ágyuk és az ágyutalpak földetrázó, tompa dübörgése, a hajcsárok vad orditozása s a barmok elnyujtott bőgése. Megszünik, meg, ő maga is.

A szultán, millió és millió muzulmán élet-halál ura, a tengerektől tengerekig áradó győzelmes török világbirodalom megálmodója: Szulejmán - imádkozik.

Hosszan, áhitatosan zümmög a fohász. A két kerek üveggomb megáll és elmered és kitágul a végtelen révületével a Végtelen felé.

- Allah kérim! Ja kérim! Ja rahim! Allah! Allah! Akbár!

Mintha visszasikoltana az ősi szittya föld az idegen Isten idegen imádságára, váratlanul fölzendül rá végig az embervirágokat ringató mezőn a felelet:

- Jézus! Jézus! Jézus!

*

Huszonnyolcezren hősök, életet és halált egyaránt panyókán vevők, multat vezeklők és jövőt szomjazók, vérükben urak s földjükön királyok: megindultak rohamra Mohács mezején Pannónia fekete vőlegényei...

- Jézus! Jézus! Jézus!

*

Megdördültek az ágyuk s megvonaglik az első csatasor, mint az ostor szijja. És mint az alvilág bőszült démonai, rohannak előre a magyar seregek.

Az élen egy barát, durva szőrcsuhában.

Hosszu őszes szakálla messze száll a szélben.

A kürtök felrikoltanak, a dobok dübörögnek szüntelen. S hiába ágyu-viheder, hasztalan a janicsár-sortüzek is, a had vágtat előre, mint a sirba-rohanó, megindult föld.

Most eléri Ibrahim seregét. Felborogatja a meglepett táborállást, a markotányosok gőzölgő üstjeit. A kardok megpendülnek, a vasvértek csattognak szikrázva. Jatagán és fokos, élő és halott, ember és igavonó barom egyetlen nagy, tarka gomolyag. Török vér, magyar vér, egybecsordul a szomjas televényen, puha ágyat vetve a lezuhanóknak.

- Jézus! Jézus! Jézus!

Zeng a riadó.

*

Rettenetes ez az erő! A feszes dolmányokban szétpattanásig duzzadnak azok a rengő izmok és az ütésük birhatatlan.

Ibrahim nagyvezir tizszerte erősebb harcvonala meginog. Elkezd hátrálni.

Behrám basa még felvonulásban lévő hadosztályaival kénytelen beavatkozni. Az ágyuk ott állnak le, ahol épp vannak. A domb oldalán.

Bali bég is segitségére siet rejtek-állásából a szorongatott nagyvezirnek. Erre a magyar jobbszárny ellene fordul. Batthyány Ferenc horvát bán lovasai ezek. Csupa válogatott ember. Tahy János legényeivel együtt megrohanják a tenger törököt és egyiramban áttörik a vonalát.

Jahja-pasa-oglu Bali bég meghátrál.

- Allah! Allah! Allah!

A rémület üvöltése szinte sodor.

*

A szultán dühében a kaftánját tépi. Csontos arca elkékül, eltorzul.

- Jaramaz! Kutyák! - orditja.

S lóra parancsolja testőreit.

*

A magyar táborból egy lovas tör ki most. A paripa elnyulik a vad vágtatásban. Nyilallik hátra, a királyi állás felé.

Báthory András ez, a nádorfi. Örömtől zihálva jelenti.

- Uram! Uram! Ibrahim hátrál! A győzelem a miénk! Rendeljen azonnal fölséged lovasokat a vert had üldözésére!

Lajos szemei szinte démoni tüzben égnek. Végighallgatja a hirt, de nem rendelkezik. Kinyulik magasan a nyeregben, mint a sárkányölő Szent György lovag. Ragyogása van, királyi fénye és diadalmas férfi-ereje annak a hangnak, ahogy kiszakad a feldombosodó mellből:

- Utánam!

És megindulnak a hátsó oszlopok, mintha a saját kincses terhük huzná előre őket. Élén az ezüstvitéz. Páncélján koronák bélyege.

A gyötrelmek elfelejtve, a tegnap vétkes köntöse messzi-vetve, minden kósza vágy, hiábavaló álom eltemetve. Kifestett aranyszálaiból és elül szárnyal Ludovicus, a magyar király.

- Jézus! Jézus! Jézus! - Rian a megáradt kiáltás tizenkétezer torokból.

*

Tizenkétezer lovag száguld előre, fejét a sors szügyébe vágva, konokul, dacos hetvenkedéssel, csakazértis! A nemzet ékköves boglára, püspöki stallumok bölcsei, ország titkának tudói, üres kincstárnak őrzői: csakazértis!

Nem hagyhatják letipratlanul azt a mezőt, ahol István népének szánt szemfedőt a pogány! Holt tetemek és jajgató sebesültek fölött visz el az ut. A lovak lába talán már nem is éri a földet, csak mint a Csaba utján, Hadak utján, egyszer régen, mikor csillagokba rugott a büszke aranypatkó...

- Jézus! Jézus! Jézus!

A kiáltás egyre szilajabb lesz. Mellbeverő, dübörgő, végehosszatlan, sulykoló hang-buzogány. Hol ujong, hol meg vonit fájdalmában. Hol döbben, hol elhal, mint az utolsó lehelet. Ezer éle van és ezer szine.

Hörögve kavarog a szörnyü küzdelem s a kibuggyanó vér égnek szökik, mert nincs már hely számára, nincs, talpalattnyi se több, a mohácsi mezőn.

És Ibrahim serege most már meg is fordul. A kaftános tömeg egymásba gabalyodva, hanyatt-homlok menekül, özönlik Behrám basa második vonala felé. A törtetők utánuk! Üzik, hajtják, dulják a megriadt hadat. Kétszeres ereje támad a magyar kardoknak. A küzdő nép meglátja magával egysorban királyát és felordit a szenvedés s a boldogság kettős extázisában.

- Jézus! Jézus! Jézus!

*

Behrám basa alig fölfejlődött állását felborulással fenyegeti ez a hirtelen támadt förgeteg. Kipróbált vitézségü anatoliai harcosai maguk elhőkölnek a szörnyü nyomásra. Üvöltenek a veszendő farkascsorda tajtékzó vadságával:

- Allah kérim! Ja kérim!

A basa hirtelen megfordul. Iramodik föl a dombon, ahol a vasbivalyok ásitoznak fekete torokkal. Százötven ágyuját nekiszegzi a hullámzó, futó seregnek.

Török? Magyar? Mindegy az most! Fő, hogy ut nyiljék a véres gubancban.

A közvetlen közelből kisütött pokoltüz le is tarolja a maga rendjeit. Hullaszérüket fektet és csontokat számlál a fekete kaszás. A térség embertetemekkel s állatok dögtestével telik meg. A rettenetes robbanás hangja, a gomolygó füst, fojtó büz, a kén gyilkos szaga, a zápor módjára hulló golyók, megbokrositják a paripákat és egy szivdobbanásnyi pillanatra meginog a magyar sereg balszárnya.

- Jézus! Jézus! Jézus! - jajdul a megrettent kiáltás.

S a lovak zabláját vasmarkok rántják az élő husba.

*

Behrám basa kap a résen. Szilaj ázsiai harcosai előreszöknek, mint a párducok. De Tartsay Miklós lovasai is kikáprázták már szemükből a bódulatot. Megfékezett paripáikon kétszeres dühhel rontanak előre. Ezuttal ők támadnak s rövidesen meghátrál Behrám hada is.

A harc ott tipor közvetlenül az ágyuk füstölgő csövei előtt. Nincs többé hadirend, se harc-csoportok, csak egyetlen ziháló, hörgő összekapaszkodás. Ember ember ellen. Fogak csikorognak, gazdátlan lovak nyeritenek és a török orditás egyre kétségbeesettebb rémülettel hallik:

- Allah! Allah! Akbár!

*

Nem lehet itt vesztegetni az időt! Élet-halál kérdés minden pillanat.

A selyemszőnyeget gyorsan összeguritják, paripát nyergelnek és sarkantyut márt, pihent csapataival megindul vágtatva testőrei élén maga Mohamed földi helytartója, Szolimán szultán. Olyan ez a tompa dobogás, mint a földrengés moraja.

- Jézus! Jézus! Jézus! - hangzik elé a magyar csatakiáltás.

És a dobok duhognak dübörögve.

A szpáhik, a janicsárok azonnal harcba kezdenek. Hátukra csüngő fehérposztó kecsesipkájukon villog az elől beletüzött kanál. Térden felül érő, elől gombos, derékon öves dolmanjaik ezer szine közéárad a magyar menték virágerdejének. A dolman ujjain rávarrva az ezredük száma. A szemfüles ulufedsiánok erről jegyzik meg, hogy kinek jár majd és mekkora jutalom, ütközet után.

A friss csapatok, elvakult rohammal háromszor ismétlik meg a támadást.

A füst és lárma rettenetes. A kürtök harsogása, a dobok pergése, fegyverropogás, ágyudörgés, a sebesültek jajgatása egyetlen égig-dagadó, pokoli zürzavarba olvad. S az emberhullám taraján megnőve, kisudárodva, mint Álomország büvös lovagja: Ludovicus, a husz évvel ősz, őszen is legfiatalabb, hős magyar király.

Kardja markolatig véres már. Körüle a testőrök Isten tudja hova-merre lettek! Nincsenek főméltóságok, tanácsadók, nincsenek udvaroncok, csak egy magános, büszke, hősi gyermek és sok, sok török. A fejük kopasz. S lóg a bajszuk és vicsorog a foguk. Olyan, mintha szénnel huzgálták volna az arcukra, mint hajdan, királykoronázáskor egy rongybábunak ott, szép Fejérvárában...

De Lajos nem fél, nem hátrál többé! Verekszik, mintha esztendők tunyaságáért kárpótolná a tüzben acéllá edzett fiatal izmait. Mintha minden bünt, tespedést egyszerre akarna levezekelni.

Most egy jancsár-aga jön rá szembe. Tagbaszakadt móles, vad ázsiai barbár. Kétkézre derék pallost forgat a tar feje fölött. Ahol az lesujt, halálosan biztos a csapás.

- Jézus! Jézus! Jézus!

Perényi Ferenc váradi püspök döbben rémült kiáltással a végzetes képre.

Egy szökés, egy fölivelő piros sugár és Perényi hires barna acélvértje végighasad a pallos alatt. Az örökké vidám váradi püspök száján elhal a szó. A szép fürtös szőke fej, még élettől pirosán repül külön a törzstől s egy pillanatra megpihen a fiatal király vállán, mint a tulvilág hirhozó postagalambja. Aztán a porba gördül.

Hanem az aga pallosa is kettétört a mestervágásban! A tarfejü pogány cseh dákosához kap és azzal ront Lajosra.

Emberére talál. A király kezében ott a régi virtus megtalált emlékezete s valami uj, pattanva bontakozó erő, ami vaskeménnyé ötvözi a megfeszült izmokat ebben a dicsőséget örvénylő csodában.

Az Álomlovag kardja villog. Ludovicus arcán kinyilnak a megtorló férfi-dac tüzrózsái. Perényi Ferenc aranytollu postagalambjáért, bus Fehérváráért, a rongybábuért, mindenért egyszerre: fizet a magyar király! A szénnel rajzolt fogakért, amik ugy ijesztették valaha egy szöszke fiucska parányi szivét: hosszu vágás fültől fülig. A lecsüggő bajusz repülve pelyhedzik szerte a szélben s a finom penge megleli végre a vért nyilását is. Az aga szétroncsolt fejjel zuhan Perényi mozdulatlan teste mellé, szolgának, lábtól.

De Lajos is megtántorodik. Inog, hajladoz a nyeregben, mintha távoli hüvös szél imbolygatná. Ha egy kemény marok meg nem ragadja, talán lezuhanna a fekete ménről a taposó patkók alá.

- Jézus! Jézus! Jézus!

A bihari bölény fájdalmas orditása ez.

Czibak Imre kiált.

*

Hadak utja már megint az ut. Páncélok nemes ércén ver szikrát a lovak patkója s emberfejek fölött, emberszem nem látta gyorsasággal vágódik külön, törtet előre egy felhőnyi vitéz csapat. Át Behrám basa vad ázsiai hordáján, át az ágyuk vonalán, át az elhagyott magyar táborszálláson is, rohan fölfelé, amerre a nap éjszakába hull. A száguldó lovak után csak egy fekete fátyolnyi porcsik és a kardok tétova cikkázása mutatja, hogy merre viszi szédült iramban a bihari kapitány a sebesült magyar királyt.

- Jézus! Jézus! Jézus! - hallatszik egyre elhalóbban a végső fohászkodás Mohács mezeje felől.

*

És mintha a sors hüvelykujja lefelé billent volna, mintha a fátum szája elunta volna folyvást dicsőség-kortyokat nyelni, most egyszerre megfordul a szerencse az elhagyott seregben.

Bali bég olyan könnyen karolja át Batthyány hadát, Ráskay testőreit, mintha csak farkast és bárányt játszanának. A baromi tömeg áthengerel a legendás vitézségen s a küzdő magyar csapatok hátába, oldalába, belevágnak a megkerülő lovas oszlopok.

Az áthatolhatatlan füstben, zajban, a vérködös szemek már nem látnak, a fülek nem hallanak és a magyar sereg enged a végzetes szoritásnak. Kitér a Duna-mocsarak fele, hogy még egyszer talpraálljon. De a gyilkos tulerő hustömege rázuhan s előbb a jobbszárnyon, majd az egész vonalon áthömpölyög a magyar had roncsain.

És ekkor megdördül a viharfelhős ég s patakokban önti könnyeit.

Egyetlen zuhogó, szürke áradat elönt mindent, mindent...

*

Huszonnégyezer magyar nyugszik a mohácsi sikon és velük ötszáz főnemes. Másfél fekete óra sápadt termése. Másfél óra, mely kiengeszteli emberöltők minden bünét.

István népe nem tudott élni, de tudott meghalni, száján a megtalált szóval:

- Jézus...

*

Kétezer sebesült fogoly-magyar tágranyilt szeme bámult a letarolt mezőre másnap. És Mohamed földi helytartója, minden törökök ura, a tengerektől tengerekig áradó ozmán világ-birodalom valóra-álmodója: lezáratta őket pallos hatalmával, a szultán.

*

A padisah-effendi selyemsátra előtt, keleti szőnyeggel letakart asztalon aranytálca s Tomory Pál feje rajta nyugszik, pogányoknak közszemlére téve. A két kékvirágu gyermekszem megfakulva, busan az ég fele néz és a hosszu, selymes, őszes szakállt lengeti, bodrozza a szél.

Körül három óriás-halom levágott fejekből.

Hármas-halom, Hungária vérző cimerpajzsán.

És fölötte a kettős kereszt ölelésre tárt karjai.

István tévelygő népe egymásratalált a halál szérüjén.

*

A magyar róna mohón issza föl az élet kiontott piros borát, hogy uj holnapot teremjen belőle eljövendő századoknak.

XXIV.

„És el-kiomlott az Ellenség és valami eleikbe akadott, pusztitották, égették, egy léleknek sem engedtek meg, sem férfinek, sem asszonynak, sem kicsinek, sem nagynak, sem pediglen a hitnek, minden rutságot és kegyetlenséget a nyomorult nemzeten elkövetvén...

...el nem hihetem, hogy valaha valami ellenség kegyetlenebben dühösködött volna. Az is megtörtént, amit annak előtte talán soha senki nem hallott volna, hogy az eleven gyermekeket a szerencsétlen anyák, hogy sirásokkal el ne árulnák magukat, a földbe leásták és... ott fulladtak meg nyomorultul...”

(Brodarits-Letenyei.)

A vihar tombolva szántott végig a rónán. A fák recsegve-ropogva hajladoztak. A növekvő sötétben csak itt-ott lobbant föl a villám, megvilágitva a vesztett csatából menekülő bus csapat utját.

Imre a királyra pillantott. Sápadt volt Ludovicus és ez a sápadtság egyre mélyebb lett. Egyedül a szem lobogott különös, delejes tüzzel.

- Felség! - Jajdult ki a fájdalom az óriás melléből. - Felség! Mély-e a sebe, uram?

Lajos tünődve figyelt bele a homályba. Lova nagy döccenésekkel himbálta.

- Mély, - mondta halkan.

- Felség, ha megállanánk!...

- Mire?

- Pihenni.

- Még nem lehet.

A király a fejét ingatta csöndesen.

- Élve el nem fognak!

Imre nem felelt.

A kis csapat vágtatott tovább. Ludovicus és négy lovag. Zord és komor volt az arca mindnek. A szemek mélyen befele néztek. A pirospozsgás legények halaványak, mint az éjféli kisértetek. Semmi most a sebek! Semmi az itéletidő! Észre se vették, hogy a derék paripák csüdig gázolnak a felhőszakadás árjában. Tudták jól, érezték szivszorulva, hogy jön erre majd, jön, gonoszabb áradat is! Mikor vér fakad fel a föld pórusaiból, keresve a csöppjeit annak, ami már kifolyt. Mikor az otthonlevőkre, az asszonyokra, ártatlanokra és szenvedőkre kerül a sor. Mikor kinyujtja halott apja felé kezét a meggyilkolt gyermek és időn és téren át a holtak összeölelkeznek.

Erős volt a fájdalomnak ez a csonkán-bénán felbukdácsoló viziója. Erősebb az orkánban zengő valóságnál is. A kis csapat csak akkor vette észre az ólálkodó veszedelmet, mikorra az közvetlen előtte termett.

Egy falkányi török martalóc rebbent föl a cserjék közül, ahol a kifosztott magyar táborszállás prédáján osztoztak épp. Dühösen a háborgatásért és szomjasan az ujabb harácsra, ugráltak elő. Egy pillanat s megrohanják a menekülőket.

Hanem ez a pillanat tigrist ébresztett a kisértetekből is! A négy lovag, mint a paradicsom kapuját őrző kerubim. Kezükben szikrát vet a bosszu pallosa. Elül csörtet a bihari bölény. Mind a két markában kard, ugy ökleli halálra, akit elébe vet a rossz-sorsa.

Rövid volt a küzdelem, de irtózatos. A török visszahőkölt ekkora vadságtól. A sötét takarója mögött nagyobb csapatot, a támadásban cselt szimatolt. És otthagyva, aki már lebukott a lóról, hanyatt-homlok rohant segitségért.

Nem maradt itt veszteni való idő!

Imre egy gyors pillantást vetett a legázolt berekre. Aczél István arccal a földreborulva. Trepka mellette fekszik, holtan. Egyedül Czettricz él még.

Megragadta a király lovának kantárszárát s megfordult. A menekülés utját egy patak zárta el. A Csele. Máskor csöndes erecske, most tajtékzó tenger.

- Felség! - tört ki belőle az aggodalom. - Ez az egyedüli mód... Elég erős-e, uram? Megkisérelhetjük-e? A hidat elvitte az ár. A viz sodor.

- Menjünk.

- Uram, én félek!

- Én nem.

És lobbot vetett az a két fénylő szem, mint a puszták fölvillanó bolygótüze.

A két ló egyszerre ugratott. Pompás, értelmes fajmén mind a kettő. S az uraik mesterlovasok. És mégis, mégis, egy gondolatcikkázásnál rövidebb pillanatban, az ár közepén, mintha valami ezüstösen fehér sugár lesiklanék a szénfekete paripa hátáról...

A király lova gazdátlanul kapaszkodik partra. Két mellső lábával evickélve, riadtan nyerit vissza.

Imre vadul felorditott.

- Uram! Uram!

És mint a háborodott, termett lent a lováról.

- Felség! Királyom!

A viz szürkén hömpölygött tova.

A kiáltásra senki se felelt.

Egyedül a parti sás sugdosta a föld fülébe a temetkező vizek őspogány titkát.

XXV.

A vihar elült és leszállt a vén juharlegények bokájáig érő gyászköntösében az éjszaka. A világító égi állatok sötét fátyolba takarták arcukat. A felhők szakadása megszünt. Csak a lecsüggedt levelekről csepegtek egyforma, halk koppanással az esőszemek.

Imre mozdulatlanul ült a patak partján, ahova a fájdalom zuhantotta. Ruhái csuromvizesek voltak. Vértezete távolabb hevert mellette a füvön.

Tizszer is átkutatta már az örvénylő Csele medrét.

Nem talált semmit.

A viz némán surrant tovább, őrizve a maga kincsét, egy földönfutó nép bánatát.

Holtra fáradtan és a csüggedés letipró sulyával terült el a parton. Fekete szédület árnyékolta el az agyát, tagjaiba ólmos zsibbadás költözött. Hosszu időbe telt, mig megint föl tudta emelni a fejét.

Megpróbált gondolkozni.

Oh, ezek a testetlen árnyak...! Ezek a beletépő khimérák!

Látta elesni egy pogány gureba kardcsapása alatt Tomory Pált. A virág-légió vezére, fiatalságának legdrágább barátja, meghasonlásainak feltartója, vigasztalója és tanácsadója, aki különös végzéssel társa maradt a kolostor remetenapjai alatt is, most ott fekszik hideg testtel, merev tagokkal, arra délebbre valahol, az itélet mezején. Nem foghatja meg egy utolsó szoritással azt a nemes lovagi kezet, nem zárhatja le a megtört szemeket, nem csókolhatja meg testvércsókkal azt a sápadt homlokot! Nem látja többé, soha-soha többé jó és rossz napjainak osztályosát, lelkének drágábbik felét, a hüséges, gyöngéd, atyai barátot!

A hatalmas mell boltozatából fájó jajdulás szakadt. Mély orgonabúgással hömpölygött végig a zizegő sáson, aztán belehullott a süket, tajtékozva rohanó vizbe. Oda, a másik elveszett mellé, aki most nyitva-dermedt szemmel bámul talán éppen felé a viz fenekéről, mintha ezer kérdésre várna tőle feleletet. Kérdésekre, amiknek válaszával örökre adósa maradt az arasznyi, fiatal élet.

Látta elesni a testvér-barátot, látta elfeküdni a népét és látta meghalni a királyát. Nőtt, megint nőtt a temető a lélek cintermében s már-már alig fértek egymás mellett a fekete szárkofágok. A megbünhődött szerető, az ártatlan áldozatul esett édesapa és a többiek, akik megannyi elbukott céljának voltak út-elzáró jelei, most elősorakoztak mind, mind és rendet állva a kisértetek éjszakájában, felé forditották halvány arcukat.

Csak ő maradt meg romnak a mult hajótöréséből! Csak ő maradt itt, cél nélkül, egyedül, a letünt idők élő anakronizmusaként.

Miért? Miért?

Miért kellett igy esni ennek?

Mit akar vele, mire tartogatja a sors? Mire szánja az a rettenetes láthatatlan kéz, ami eltiltja attól, hogy halálos fáradtsággal a földbe ágyazza ő is a fejét? Mért osztotta vállára ezt a világterhü keresztet, hogy tul kelljen élnie mindent, ami a szivének-lelkének valaha drága volt? Jób módjára mért ül itt most a gyötrelmek dombján, a magános éjszakában, társtalanul, számolva folyvást szaporodó s mind mélyebb sebeit? Mért nem fekhetett el ott, ahol a többi tárja megontott szivét a sorsülő Teremtő felé, néma emlékeztetéssel s engesztelésül régi bünökért? Mért nem kapták el könyörületes, szerelmes sellőkezek ott a csordogáló vizben, hogy tarthatná most is áldva, óva, hüséges kezét a fejedelmi halott megállt szive elé:

- Uram-uram, meg ne üsd magad...!

Mért nem hintálhat vele lágyan, hullámtrónus ezüst szőnyegén s mért nem uszhat égnek-forditott arccal a fájdalmak tengerének végtelenje felé?

Miért?

Két nagy könnycsepp szökött a szemébe. Aztán legyürő erővel kitört belőle a sötét, magányos férfisirás.

Szeretője, apja után testvérét, barátját, népét és királyát siratta egyszerre.

Jól estek a könnyek s békét hoztak. A fájdalom enyhült, az értelem ablaka tisztult tőlük. A gondolatok vad tépőkarma kicsorbult és mélyen belülről felcsillant a szelidarcu vigasztalás:

- Ők már boldogak!

Nem látják, ami jönni fog, de amit neki látnia kell helyettük is, el nem felejteni, nem, még az összeomlás sötét óráiban sem! A rettenetes csapást, ami erre az árvánmaradt országra zuhant. A dúlást, pusztitást, a zokogástól zengő fészkek fölverését, szüzek és özvegyek meggyalázását, gyermekek rabszijrafüzését: a holnap janicsárjait! A fölperzselt falvakat, elhajtott barmokat, letarolt földeket!

Nem hagyhatja a hősök örökségét! Nem és ezer halálon át is, nem, nem! Nem lehet mindenki prédája ez az árva nép, a bünös apák vezeklő vérében fürdő ország! Mért lett volna különben a rettentő áldozat, ha azok, akik tulélték a szörnyü templombontást, tétlenül jajveszékelnének és ölhetett kezekkel vétkeznének tovább a rommá dult szent falak alatt? Ha nincs ököl, ami visszavágna s kemény karok, melyek uj téglákat hordani tudjanak?

A magános sirató egyszerre felszökött.

Mint aki elé titkos frigytáblát tettek láthatatlan, de sötéten is átkiáltó törvényekkel, úgy riadt maga elé. Szeme előtt tágult, egyre tágult a térség és valami csodálatos robogással szétrohantak az éjszaka sötét választófalai.

Mint hajdan, Amram s Jochebed fia, Mirjámnak és Áronnak testvére, a Lévi nemzetségéből való Mózes, állt az uj magyar vallás uj Nébó hegyén s nézte a magyar jövendő Kánaánjának ragyogó csudáját, ami a fájdalomnak tébollyal határos, szent extázisában csillant elé.

Oh, nyugosznak a holtak! De él az élet! És a hallgató rendek szérüjén tul is vannak, dobognak még magyar szivek!

Zápolya hadai! Negyvenezer fegyver! Meg Frangepán serege! S rajtuk kivül is hányan! Mennyien! Akiknek csak egybe kell fonni a tétova kezét! Akiknek csak fülébe kell sugni Emese ősi látomását s fölgerjeszteni a vérük turán parazsát!

Mit tesz az most, ha más hiten vallották is eddig az egy magyar életet, mint azok, akik már hallgatnak, örökre hallgatnak, ott a király-álmot virrasztó vizen tul? Ha bünösek, mint a többi? Ott az az uj Nébó elég megváltani száz generációt!

Mindent, mindent megbocsátani: Ez az induló kürt.

És mindent összefogni, ha kell, a véres kézzel is kötést tenni: Az első lépés.

A törvény csak egy: Az - *Egy!*

Imre fölszegte a fejét.

Negyvenezernyi had!

De Zápolya János...?!

Mélyet sóhajtott és meghajolt. Ujját megmártotta a Csele vizében s arccal Mohács felé fordulva, keresztet vetett.

- Azt is magyarnak teremtetted, Istenem...

KATALIN KIRÁLY

„Vesd le ünneplő ruháidat, hamvat és szőrzsákot ölts és hullasd könnyeidet. Éjjel-nappal sirjál...”

(Jeremiás prof. lam.)

I.

Hosszu volt az ut és viszontagságos. Hanem azért valahára mégis vége szakadt. A szegedi vár csucsos bástyatornyai kezdtek feltünedezni.

Imre vágtatásra ösztökélte kifáradt lovát. Egy iramodással ért a kanyarodóhoz. Itt azonban meg kellett fékeznie a nyargalást. A Tisza-gát felől dübörgött a föld. Mintha valami növendék-jegenyeerdő kapott volna lábra, az uton, szélesen lefolyva a rétekig, végeláthatatlan fegyveres sereg közeledett. Előtte, három puskalövésnyi hosszal leeresztett födelü bőrhintót ragad nagy gyorsasággal hat egysorjába befogott ló.

Imre letért az utról és megállt.

Mikor a batár egyvonalba ért, rákiáltott és visszaugratott az utra.

- Uram, vajda!

A hintóban ülő megrángatta a bakon feszitő fellajtárt.

- Megállj, megállj!

A hat mén egyszerre torpant helybe. Szügyükbe vágott fejjel maradtak veszteg, csak az orrcimpájuk tágult, reszketett.

A vajda gyors szökéssel termett a földön. Mind a két kezét nyujtva üdvözlésre, sietett Imre felé. Tekintetében sóvár várakozás és szorongó aggodalom ült.

- Hogyan? - kérdezte bizonytalan hangon. - Tekegyelmed itt? Mi van a sereggel és mikor az ütközet?

Látszott rajta, hogy ha most szabadjára engedné, meg se állna a kérdésekkel. De látva a jövevény komor arcát, a többi benneszakadt.

Elsápadt és hátratántorodott.

Imre bólintott.

- Vajda, két szó az egész. »Minden elveszett.« Mondjam tovább?

János tompán felnyögött. Elejtette a lovagló-korbácsot s két kézzel halántékához kapott. Aztán ugy maradt ott állva, mint a villámsujtott.

Amaz éles, figyelő szemmel nézte. Nézte merően, hosszasan, mintha minden legapróbb, véletlen mozdulatnak külön fontossága lenne most.

Majd csöndesen megszólalt:

- Nagyságtoknak mától kezdve nem csak joga, hanem kötelessége is a tudás. Halljon meg hát mindent! Mohácsnál huszonnyolcezren... Tomory, a rendek, a főpapság, az országnagyok. Mind...!

- És a király?

- A Csele patakban. Alszik és hallgat és mozdulatlan örökre, uram. Nem áll többé utban az árnyék. István koronája szabad. Gazdátlan a földalma, gazdátlan az ősi jogar és gazdátlan az ország. A török száguld szanaszét s a célja Budavár. És nincs, aki elébe álljon. Ez a hirem, vajda!

János lehajtotta a fejét. Száján remegő, érdes kiáltás tört ki. Aztán ellepték a könnyek. Arcát két finom, gyürüs kezébe temette, mint egy elijedt gyermek.

Percekbe telt, mig hangjára lelt. Akkor megragadta Imre kezét s mint akit gyujtogatáson kaptak, megrettenve mutatott a beérkezett katonák sorai felé.

- Én, - kezdte akadozva. - Én...

De tovább nem jutott. Rázó erővel és most már fékezhetetlenül jajdult ki belőle a zokogás. Karjait az elámult vitézek felé tárva, tördelte:

- Hitemre, menni határoztam! Esküszöm, hogy ezt, hogy igy, nem akartam.

Imre egyrántással tépte el a katonák elől a siró vezért.

II.

Egy mozdulatlanul álmodó szélmalom tövében szembenéztek egymással.

Imre komor elszántsággal mondta:

- Vajda, a férfi-szemekben átkozottak a könnyek, amiket más is lát. Hiba volt. Nagy hiba, régi bünök tetézése. Égbekiáltó bünöké, uram! De én nem kutatom többé, hogy mi és mennyi a része bennük. Nem firtatok semmit, ami mult. Azt se kérdezem, hogy mért vesztegetett nagyságod annyi drága időt? Mért nem jött első hivásra, vagy akár hivatlanul is Tolnára, ahová mindnyájan kérdezetlenül mentünk, egyedül a vérünk parancsára hallgatva. Mért várt hirnökökre, mikor jól tudhatta, hogy a házégésben zagyva a szó? És mért nem találta meg tegnap ezt az utat, amit ma egyszerre olyan biztosra megtalált? Ez mind, uram, ez a tegnap. Ha vétkezett, levezekeltük mi. Hanem a holnapért, a magyar holnapért, vajda, Isten orcája és az emberek tisztessége előtt már egyedül nagyságtok felelős. Negyvenezer jó harcos vezére! Gazdagok gazdagja és a trón áhitója gyermekkorától fogva. Mostanra hát ütött az óra. Fogja kezébe a kardját kegyelmed és legyen hites, erős utódja annak, aki elment! Legyen kemény oltalmazója azoknak, akik ittmaradtak.

Imre tekintete állt a másikon. Az hallgatott. Erre tovább folytatta:

- Még megállitható a veszedelem, ha egyek vagyunk mind. Én hiszek. Hiszek egy könyörületes Istenben, hiszek egy hazában, hiszek az én bünös népem föltámadásában. Hiszek, ha kegyelmed itt most megfogadja férfi-becsületre, hogy szakit minden gyöngeségével és tiszta kézzel, bátor szivvel áll arra a polcra, ahol fölkent szentjei álltak valaha ennek a széttépett nemzetnek.

János tág szemmel bámult az elétornyosuló emberre. Lázas, reszkető sodrással vele sodródva felelt:

- Szeretném, ha kegyelmed, aki valamikor joggal tehetett volna kezet rám, nem csak jobbhijján segődnék a pártomra, hanem meg is értene engem. Mohács megtörtént, igaz. Jóvá nem teszi semmi bánat. A halottak többé föl nem kelnek. Igen, lehettem volna Tolnán én az első. De az, hogy késlekedtem, nem egyedül a trónért, nem merő gyülöletből történt. A fő-ok, ami visszatartott, más. Több és magasabb talán. Gondolkozó férfihez és jövőbe néző magyarhoz valóbb. Kimondom nyiltan: vak és öngyilkos volt ez a nép! Vagy fáradt? Talán a maga bünét érző és előle menekülő. Az első ballépés Mohács felé ott történt, mikor a törökkel ujjathuztunk. Ott, hat esztendőnek előtte, mikor Behrámot, az uj szultán baráti követét Budán oktalan büszkeségből tömlöcbe vetették.

Imre csodálkozva nézett föl.

- De hiszen meghódolást követelt?

- A töröknek nem Magyarország leigázása a célja. Az ő foga nyugat kincsére vásik. Nem kellett volna gátat vernünk elébe! Mi magunk összeroskadtunk a teher alatt, azok pedig, akikért mindent áldoztunk, higyje el kegyelmed, soha, semmi hálát se fognak ösmerni érte. Gazdagodni, mivelődni és terpeszkedni fognak, türve, hogy a magyar Megváltó köpönyegére sorsot vessenek és megszámlálják minden csontjait. Én nem akartam ehez hozzájárulni. Nem akartam odaprédálni még negyvenezret a huszonnégy mellé. Nem akartam, hogy férfi nélkül maradjon az asszonyaink termő méhe, apátlanul a holnap gyermekei és néptelenül az ország. Nem akartam, hogy Szulejmán, amerre néz, mindenütt csak esztelen hetvenkedőket lásson és sehol a békés megegyezésnek egyetlen szilárd pontját, amin a bosszuja megpihenhetne. Én baráttá akartam kötelezni az ozmánt, hogy valamikor, száz esztendők mulva, majd mi nevessünk arra nyugat felé, ahonnan ma nem utoljára nevetik a mi sebeinket. Dagadjon vérrel valahára a Rajna, a Szajna is, ne csak mindég Ethel köze ringasson halottakat! Harapjon fübe s kóstolja meg a száraz föld izét a svába, a tallján, ne csak mindég ez a szerencsétlen nép! Verjék félre a harangokat Wiennában, Génuában, Göttingában, és a gallok büszke városában is, ne csak mindég ez az árva Buda, ami jóformán ki se tudott még a földből nőni, ne csak ez perzselődjék, omoljon mindég az idegen szemétért!

János megtörülte gyöngyöző homlokát. Nehezülő lélekzettel folytatta:

- Hát ezért vártam én Péterváradnál, aztán Mohácsnál. Erős török szövetség! Turáni béke s egy magyarul érző, nemzeti király! Aki odakiáltsa Nyugatnak: »Ide nézzetek, sok fölélt, magtalan, bujkáló korcs-fajzat, régi nagy népek szomoru söpredéke! Itt ragyog Európa homloka!« Ért-e már kegyelmed?

Imre fölengedve pillantott a maga lelkesültségében ziháló emberre.

- Veszedelmes játék, vajda! - mondta. - Nagyságod rázta a kockát és a mi fejünk volt a tét. Most felülről láthatja az egészet. Én a kard embere vagyok s nem a politikáé. A dákosom végével nem is érem föl, amit kegyelmed tervel. De azt ajánlom, jól vigyázzon! Vérünk után a lelkünk áll a kockán. Nem fog-e a keze megreszketni, ha majd dobnia kell? Tud kegyelmed, akar-e egész férfi lenni? Ura sajátmagának és a népének? Meri-e fogadni hitére nagyságod?

János mellére tette viaszfényü, reszkető kezét.

- Esküszöm az anyám emlékére, hogy akarok.

Imre bólintott.

- Megvallom, volt idő, mikor gyülöltem és irtóztam tekegyelmedet, mint senki más. És mégis, én legyek az első, aki felajánlom ezt a kardot. Nem ugy, ahogy idejöttem: bizakodva és örömmel. Fogja meg nagyságod a gyeplüt s vezessen Rom-országban épiteni, a széthullottak közt egységet teremteni.

Hosszu kézszoritás volt a frigy.

A kettő megindult az uton. Imre elől, keményen kirugódó térddel, a vajda mindenütt mögötte. Ugy támolygott, mint az ittas. A lankadt vállakon roskadt a fáradtság terhe.

III.

A negyvenezer emberből nem találtak a táborban csak egy dandárnyit. A többi elszéledt világgá, toronyirányában. Nem volt kedve rívó vezért szolgálni.

János tétován nézett Imrére.

- És most mi lesz?

A bihari bölény megrázta üstökét.

- Kezdünk mindent elülről, vajda!

IV.

De mire sikerült volna Czibak Imre dandárát a felvidéki és tiszántuli seregekkel akkorára növelni, hogy szembefordulhassanak a törökkel, addigra nem maradt kivel mérkőzni.

Szulejmán hadai, feldulva a Dunántult Vas- és Sopronmegyékig, fölperzselve és kifosztva Budát, hajókra rakták a királyi vár ércszobrait, mükincseit és Mátyás hires Corvin-könyvtárából ami megmaradt, Szent Mihály havának huszonhatodik napján fölkerekedtek s végigpusztitva a Duna-Tisza közét is, amilyen gyorsan jöttek, megint kitakarodtak az országból. Mindszent havának tizenkettedik napján az utolsó hordák is elvonultak.

Kétszázezer halott és fogoly jelezte a bosszuló ut irányát.

A bihari bölény most aztán akár karon vihette volna be Jánost Budára. Senki se állta utját. Corvin Mátyás egykor hires hollófészkében csak romok és temettetlen hullák torlaszolták a bejáratot.

Imre hozzálátott a tegnap omladékainak eltakaritásához, a vajda meg összehivta a nemzeti tanácsot Tokajba, hogy megkezdjék az ország ujjáépitésének nehéz munkáját. Verbőczy ur kopjahegyre tüzte az 1505. évi rákosi országgyülés határozatát s a nemzeti király megválasztására, Székesfehérvárba toborozta a rendeket.

Várady Pál egri püspök a főpapok közt, Török Bálint és Bakics Pál pedig a főnemesség megritkult soraiban igyekezett hiveket gyüjteni. Végül Perényi, a koronaőr is hozzájuk csatlakozott s magával hozta a szent koronát.

Az udvar nőtt. A kormos üszkök felett halvány derengéssel kezdett nyiladozni a föltámadás hajnala. János rövidesen remélhette azt, amiért hiába küzdött karddal a régi izmos napokban és cselvetéssel, mióta megrogyott, a férfiélet deléig: hogy fejére teheti István örökségét.

A vajda álmatagon pillantott Czibak Imrére.

- Ha ezt anyám megérhette volna! - mondta sóhajtva.

De az óriás összevonta szemöldökét.

- Nincs időnk érzelegni, uram! Ne nézzen nagyságod, csak mindég előre! Folytassa, amit megkezdettünk.

- És kegyelmed?

- Nekem még van egy utam.

- Hová?

Imre elfordult.

- Mohácsra. - Felelt kurtán.

V.

Az alkony komor palástot teritett az alvó mezőre. Fönt délebbre, magasan a levegőben, varjak és hollók fekete serege keringett, károgott busan, lomha szárnycsapásokkal.

Ugyan ki zavarja az ég sirásóit?

Imre leszállt lováról. Süvegét hóna alá szoritva, gyalog lépkedett tovább óvatosan, kantárszáron vezetve maga mellett a fáradt paripát.

A halottak birodalma volt ez, ahol járt. A kiperzselt fütorzsák tövében rég megalvadt a vér s a lekaszált, néma hősök arcán feloszlott a végitéletre döbbenés sápadt lárvája.

Főpapok, főurak, akik röviddel előbb az ország sorsát tartották kezükben, elmeredt karokkal már csupán a föld pora után nyultak, mintha esdekelnének a mozdulatlan hantoknak, hogy végre-végre rájuk hulljanak...

Imre mélyen fölsóhajtott.

- Igy mulik el a világ dicsősége!

És ment tovább elborultan.

Távolabb fáklyák fénye alatt mozgó fekete folt hivta magára a figyelmét.

Zsebrákok, martalócok lennének talán, akik fosztogató kézzel merik illetni ezeket a szent borzalmakat?

Önkéntelenül a kardjához nyult.

Hanem aztán csak leeresztette a kezét és az arca szép, elbékélt komolysággal felsugárzott.

Az a mozgó kis folt egy csapat asszony. Fénytelen, durva gyászposztó a ruhája mindnek. Vállukon fekete tubin-palást, fejükön megfeketitett kendervászon, leeresztve függ hátul a földig. Siralmas, elnyujtott hangon zümmög az énekük:

»In paradisum deducant te Angeli
Et cum Lasaro quondam paupere, vitam habeas sempiternam...«

Ásó, csákány, kapa, amire támaszkodnak.

Ezek temetnek.

A halottvivők lassan közeledtek. Imre az elül haladó, kisirt szemü asszony elé lépett. Féltérdre ereszkedett és áhitatosan megcsókolva a gyászköntös szélét, halkan mondta:

- Nádorné asszonyom, áldja meg az Isten.

A nő föltekintett könnyes csudálkozással.

- Kegyelmed ismer engem?

- Ki ne ismerné Perényi özvegyét, Kanizsay Dórát! Hanem mostantól kell is, hogy az egész ország ismerje és hála-imáiba foglalja a kegyelmed áldott nevét!

- Az imádságot megköszönöm, de a hála nem illet engem. Csak azt teszem, amit az irgalmasság parancsolatja előir, - ingatta fejét csöndesen az urasszony s a gyolcsteritő repkedett, mint az enyészet angyalának fekete szárnya.

Aztán fájdalmas ajkai körött szelid mosolygással, hozzátette az özvegy:

- Az Ur kegyelme már busásan megjutalmazott engem. Megtaláltam az én drága jó fiamat, a váradi püspököt.

- Perényi Ferencet?

- Igen. Ugye, milyen vidám, kedves arca volt neki? Alig változott valamit kicsi gyerekkora óta. Az igazak derültsége volt az ő jókedve. A lelke tiszta. Tudom, hogy boldog azóta. Most itt nyugszik - mutatott a fekete-kesztyüs kéz egy friss sirhalomra.

A hang megrezdült, mint az ezüsthárfa hurja.

- Kegyelmed kit keres? Talán utbaigazithatnám.

- Egy barátom fekszik itt, egyetlen barátom...

- A neve?

- Tomory Pál.

A nagyasszony kihajolt a fáklya fényéből. Kezét nyujtotta.

- Akkor kegyelmed nem lehet más, mint Czibak Imre. Lányaim, szurjátok földbe a fáklyát! - fordult a várakozó csoport felé.

Aztán egy hosszu sor mozdulatlan tetemhez lépett, mely a Karassó szélén ásott tömegsir szájánál, fehér gyolcsokba takarva nyugodott a földön.

Az urnő föllebbentett egy takarót és rámutatott.

- Ime! Nemrég akadtunk rá. Könnyü volt fölismerni, mert ilyen durva daróc-csuhát rajta kivül senki se viselt.

Imre megrendülten térdelt a saraglyához. Visszateritette a gyolcsot, hogy ne kelljen látnia azt a könyörtelen rombolást, amit a mulandóság végzett a fej nélkül maradt, drága testen. Aztán némán átölelte és csöndesen hintálva, mint az alvó gyermeket, levitte az örökös ágyba.

Soká állt a nyitott, nagy sir mellett. Majd letépdeste maga körött ami kései tarlóvirágot csak talált, mind és utánavetette az elnyugodott vándornak.

- Pál, Isten veled!

VI.

A patak partján is mozogtak árnyak. A fáklya fénye mellett messziről megismerte Czettricz urat s körötte nehány udvarnagyot. Egy gazdátlan kardot forgattak, nézegettek épp. Valamivel távolabb a füvön ott feküdt a király ezüstsisakja, kimult paripája is.

Imre némán üdvözölte az urakat.

Végigkutatták a parti sást és a medret. Könnyü volt most már! Az áradás rég lemult, a vizen akár egy gyermek is átgázolhatott. A kavicsos patak-fenék tisztán tükröződött a fáklyák aranyos fényében.

Nem találtak senkit, semmit. Csak az utolsó küzdelemben elesett török katonák hevertek messzi elhajitott tagokkal a nád közt. Egyiknek a kékült keze karmolásra görbülve, mintha halálában is markolni akarna.

Imre átvette a kis csapat vezetését. Előre indult az iszaphordalékos part mellett. Egy friss meredek szakadásnál megállt.

- Itt keltünk át, - mondta.

És keresni kezdett. A mederben, kőhajitásnyi hosszu zátonyon, a magasra halmozódott föveny közül valami csillant.

- Ássunk, - szólt s lehajolva megbontotta a napon keménnyé állt iszapot. Majd hátralépett és maga elé mutatott.

- Ott...

A fövenyből keskeny, finom szabásu salavári cipellős kandikált ki.

Lehajolt, aztán süvegét is maga mellé tette a földre.

- Igen, - mormolta mély megindultsággal. - A sarkantyu ezüst s itt vannak benne a kövek. Semmi kétség.

A halmot gyorsan szétbontották.

Arcán az örökkévalóság átszellemült nyugalmával, csudálatos épségben maradva, ott feküdt a patak nefelejcs-erdejében a halott fiatal álomkirály. Három szurt seb a mellén.

A tetemet drága gyolcsba takarták s a szomoru menet megindult a székesfehérvári sirbolt felé, hogy helyet készitsen az üres trónon annak, aki jön.

- Meghalt a király, éljen a király!

Székesfehérvár uj koronázásra készült.

VII.

De Mohácsból nem csak az épitkezés szelleme fakadt. Maradt, aki a rothadás bomlasztó miazmáit palántálja át a letünt vétkes napok mocsarából.

Míg Czibak Imre az Alföldnek tartott, a sánta Báthoryt meg Pozsony irányába vitte a rossz lába. És ez az egy megmenekült maga nagyobb veszedelem volt az uj életre ocsudó ország számára, mint a többiek mind, akik ott maradtak örökre tétlenül, Kanizsay Dóra asszony hideg-ágyában.

A nádor ur hires köszvénye, ami megakadályozta annak idején, hogy a magyar hadakkal utját állja a Szávánál Szolimánnak, majd meg a Drávánál Ibrahimnak, mostanra csudálatosan megjavult. A sánta vén ember olyan fürgén inalt Mohács alul, hogy szinte röpült Pozsony felé.

Csak Pécsnél stációzott meg egy csöppet. Itt találkozott a menekülő káptalan nehány papjával, akik az egyházuk arany-ezüst kegyszereivel futottak a törökbaj elől.

A nádor ur aztán segitett a terhükön. Egész alaposan kifosztotta a megrémült szentatyákat. Még ki is figurázta őket.

Ilyen sikeresen elintézve az egyház gondját, hozzálátott most már az ország bajához is. Fölvonult Ferdinánd osztrák főherceg és cseh király udvarába. Csak nem nézhette tétlen, hogy régi riválisa, a szedett-vedett köznemesi népség vezére, Zápolya János, háborittatlanul beletelepedjék a királyi székbe? És hozzá épp annak az országgyülési határozatnak alapján, amit aláirásával és pecsétjével ő maga is megerősitett?

Voltak itt azóta ujabb országos papirosok is! Többek közt Anna magyar királylány házassági szerződése a Habsburg Ferdinánd főherceggel, amiben a boldogult Dobzse elmóringolta lányával együtt a magyar trónt is az osztráknak. Igaz, hogy ezt az alkut nem erősitette meg senki, az országgyülések jóvá nem hagyták, de hát ki lovagolna ilyen kis dolgokon? Kivált mikor a Jankónak adandó tromfhoz olyan hatalmas kezek segitenek keverni a kártyákat, mint Nádasdy Tamás királyi titoknok, Thurzó tárnokmester, Szalaházy kancellár s a veszprémi püspökön kivül, még tetejébe maga a fejedelmi özvegy, Mária királyné is?

A kis fölséget ugyan porig sujtotta a mohácsi katasztrófa, hanem az erős Habsburg vére megsegitette. A császári ősök kemény sarja tudott gondolkozni azon tul is, ami fájdalom személyében a hitvest érte.

Mária erélyes kézzel sietett Báthory ur loyális tervének segitségére. Az ügyek hamarosan annyira értek, hogy Szent András havában meg lehetett kockáztatni egy kontra-országgyülést Komáromban, melyen aztán a huszonnégy esztendős osztrák főherceg szépen kitanitotta a rendeket arra, hogy mi dukál neki.

- A magyaroknak nincs joguk királyt választani! Nincs egyéb joguk, mint hogy őt, Ferdinánd főherceget, a szerződés értelmében, örökös uruknak elösmerjék és megkoronázzák!

Ezzel a pattogással szerencsésen sikerült elérnie azt, hogy akik Székesfehérvárban összegyültek, csakazértis megmutatták a németnek, hogy eb ura fakó! Ha jobb nincs, megválasztják Jankó vajdát.

Podinaniczky nyitrai püspök, a legidősebb főpap az uj király homlokára illesztette a koronát, Török Bálint vitte előtte az ország-almát, Bakics meg a zászlót. Ferdinánd aztán hüledezhetett ezen a gyors elintézésen.

János király pedig megtette a négy vágást a koronázó dombon - alulról fölfelé...

Az urak összenéztek.

- Nini, ez befelé hivja az ellenséget!

- Dehogy hivja, dehogy! - legyintett Török Bálint. - Csak ugy kezeli a kardot, mint banya a söprünyelet. Azért hijják »Katalin király«-nak!

A koronázó országgyülés rövidesen törvénybe iktatta a nemzet akaratát s betölteni rendelte a megüresedett főméltóságokat. A távollevő főtisztviselőket felszólitotta az uj király iránt való engedelmességre, kimondva, hogy mindazok, akik ezek után Ferdinándhoz szitanak, vagy a Báthory-féle országgyülésre elmennének, árulást és hütlenséget követnek el s aszerint bünhődjenek, minden jószáguk elkobzásával és fejük vesztésével.

Igy nyélbe ütve az ország dolgait, hozzá lehetett ülni a torhoz s megkezdődött a végehosszatlan »magnum áldomás«.

VIII.

A fehér táblánál vigan lakoztak mindenek. János régi jókedve is visszatért hamar, látva, hogy az udvar fénye semmiben se szenved hiányt és az urak mind olyan jól eltehénkednek, tréfálóznak, mintha csak otthon volnának a maguk kuriáján.

A kevéssel előbb beállitott konyhaszemélyzet, a szakácsmesterek, kukták, tálnokok, füszerkészitők, beborsolók és sütőlegények igazán derékul levizsgáztak. A merő-arany kelyhekben Tokaj nektárja gyöngyözött és a felszolgáló lábasnépség ellen se lehetett kifogás.

- Lássa kegyelmed, - szólt oda halkan a király Imrének, - fehér asztallal akarom magamnak hóditani, aki arra való. Béke, béke, béke! Az itt a fő. Ha ez megvan, minden meglesz. Nincs igazam?

- Lehet, - dünnyögött Czibak ur. - Hanem azért ezt a nagy fesztelenséget talán mégse kellene türnie felségednek? A bratyizásra könnyen rámegy a tekintély.

- Ej, - mosolyodott el János. - Kegyelmed tulszigoru. Nem minden portánál táncol ám ugy borotvaélen az illem, mint Szepesen valaha! Elnézőknek kell lennünk. Fejedelmek erénye ez.

Imre vállat vont. De már arra mégis elkomorult, mikor Török Bálint ur, szépen meghintázva a székén, egész fennhangon odabökött Móré Lászlónak.

- Ni, a Jankó! Gyümölcsös lével eszi a biber-farkat! Az öregapám se hallotta soha. Összevéti az édest a sóssal és ez akar fölöttünk király lenni!

- Hümm, - kapta László ur a fejét kunnyogva a két válla közé. - Nem is akart az a korona sehogyse megülni a fején! Igen nagy volt rá. Látta kegyelmed, hogy imbolygott?

- Talán a Dózsa György ujja billegette? - jegyezte meg Perényi, az erdélyi vajda csipősen.

Várady primás kacagva legyintett.

- Nem a korona volt nagy, hanem a fej kicsi. Ez itt a bökkenő!

A kötekedésnek az étekfogók vetettek véget. Öreg tálakon rózsapirosra sült indiai tyukokat, gránátalmát és olajmagot kezdtek felhordani. Egyszerre rebbentek szét, elfoglalva az urakat. Csak Szerémy kapellánusra nem jutott asztalnok. Oda is berzenkedett Imrének epésen:

- Kegyelmed is több katonát fogadhatott volna, ha őfelsége nem a dinom-dánomra költi a pénzt! A konyhát-pincét bezzeg helyre-agyusztálta! Ki hallott ilyen dáridókat csapni, mikor Mohács felül még el se takarodtak a varjak? Az ország kardalészában, a király se kint, se bent, a kincstár üres, adót nem fizet senki, de azért tejbe-vajba fürdik a kutya is.

Imre kelletlenül huzódott arrább. Nem nagyon szivlelte a mindég zsörtölődő, hátmögött irigykedő udvari papot, aki rossznál egyebet senkiről se tudott.

- Sose busuljon avégett reverendisszime! - intette le a zsémbelődőt. - Arra valók az uj főméltóságok, hogy rendbe szedjék az ország szénáját.

- Az ám, - vihogott a káplán. - A nagy szómalom, Várady Pál egri püspök uram hercegprimás lett, mert Tokajban ő kiabált legjobban a vajda melletti A cseszkó után jött a kortes, Szalkán után Várady. Amaz legalább a kaptafához értett! Ez csak a csutorát forgatja, amig tart benne. Hanem mi lesz akkor, majd ha kiürül egyszer? Megy egy házzal odébb! Perényi, a koronaőr se ingyen hozta el a koronát Visegrádról! No, ez legalább megérte az árát, az erdélyi vajdaságot! Csak aztán nehogy valaki többet kináljon érte, mert én ugyan kétszer se igérem, hogy oda is el nem viszi!

- Talán nem gondolja atyaságod, hogy Perényi hütlen volna a királyhoz? - botránkozott Imre.

A káplán diadalmasan villogott.

- Nem gondolom, hanem tudom. Meg is mondtam minapában a káplánjának: »Szép urad van, hallod! Esküszegő, áruló! Jól tudjuk, hogy Ferdinándhoz pártoltatok!« A káplán erre nekem ugrott s rám kiáltott: »Hazudsz kutya!« Én megragadtam a hajánál fogva és vertem, ahogy birtam. Ő is tartott engem teljes erejéből, de Isten segitségével én voltam felül, ő alul. A nagy lármára kijött a király és Perényi, meg az egész udvar, körbeálltak s ugy nevettek, majd megpukkadtak, hogy a papok ütik egymást. Hej, tudunk mi itt mindent, ha mindjárt nem is akarunk tudni! És ezektől várja kegyelmed, hogy rendbeszedjék az országot?

- Hát várom! - csattant föl Imre. - Előttem senki se merje kisebbiteni a királyt!

- Nono, - motyogott Szerémi. - Bezzeg kegyelmed is másképp beszélt nemrégiben, mikor őfelsége felköszönt Frangepán urnak s eltiltotta, hogy kegyelmeitek haddal füstöljék ki Pozsonyt, a ferdinándiak fészkét!

- Azt én szemtől szembe tettem, nem ugy, mint atyaságod! Egyébként honnan tudja kegyelmed? Nem hijtunk tanukat hozzá!

- Azt hiszi, hogy nem rászántam a fél fülemet? Rászántam biz' én. Még azt is megmondom szórul szóra, hogy mit felelt a király: »Nem akarok több keresztény vért ontani«. Igy történt-e?

- A királynak volt igaza! - állta Imre dacosan a sarat. - Hiszen magyarok azok is!

- Nem magyarok, hanem latrok! Igaza pedig Frangepán urnak volt, mikor odapörkölte: »Ha meg akar öröködni felséged ebben a trónban, fogja két marokra azt a kardot, a prédikálást meg hagyja a papjainak!« Kötelet a bitangok nyakába, nem beneficiumokat! De mink elkezdtünk osztogatni! Békesség! Egyezség! Minél nagyobb gazember, annál többet kapott. Csakhogy pórul jártunk! A svába jobban győzi. Mert ő a Zápolya birtokait igérgeti, osztogatja, János meg nem adhatja Ferdinándét, akinek egy talpalattnyi földje sincs az országban. No, különben, amit a latrokon elprédálunk, azt behozzuk a tisztességeseken. Azoknak persze nem jut semmi. Vagy kapott kegyelmed csak egy lyukas polturát is?

- Nem kaptam én.

- Lássa! - bólintott Szerémi elégedetten. - Ez azért van, mert itt busul velem együtt a haza romlásán, ahelyett hogy ott hangoskodnék ni, ahol a konc kerül. Nézze! A sánta Báthory birtokát osztják éppen az uj törvény értelme szerint.

A király körött olyan licitálás, patvarkodás zsivajlott, hogy az arany-ezüst billikomok erős veszedelemben forogtak. Leritt az urakról, hogy legszivesebben egymás koponyájához koccintanák őket.

János igyekezett csöndesiteni a háborgókat. Osztogatta a falvakat, földeket, kastélyokat, mintha az ujjai közül csordulnának. Készségesen bólintott Macedoniai László javaslatára is.

Az előkelő férfiu, kimaradva az osztozkodásból, dultan fordult a királyhoz.

- Uram, - mondta, - Perényi Ferenc püspök halálával megüresedett a váradi episcopia. Azt hiszem, hogy az Uristen menten lesujtana ránk, ha azt a derék bihari nyájat tovább is gazdátlanul hagynánk! Ide erő kell, fáradhatatlan buzgalom és áldozatos lélek! Nem tudok felségednek jobbat ajánlani magamnál!

Az urak kajánul pislogtak össze. Minden szem Jánoson függött most, hogy ugyan mi lesz a válasz? Hogy fogja kimenteni magát, amiért Macedoniai urról elfelejtkezett?

De János váratlanul fölegyenesedett.

- A váradi püspökséget mi Czibak Imrének szántuk, aki arra méltónál méltóbb. Ez a szék senki másé, mint az övé nem lehet. Ez szónk és parancsunk.

Imre mellében erős rezdülés dobbant. Első pillanatban inkább fájdalom volt ez az ütés, mint öröm. Visszaemlékezése sok nehéz órának s annak az oknak, amiért minden bihari jószágáról leköszönt valaha, hogy semmi szál ne kösse többé oda, a Körös szőke vizéhez, a végeláttatlan pusztákhoz...

De aztán rátévedt tekintete a szemközti tükörből visszaverődő képmására. A teli, zömök vállak a régiek még, az arc kemény és csattanó, hanem a hajlott sas-orrtól már mély, kesernyés árok huzódik a szájig s a fekete fürtök közé becirmosodik itt-ott egy-egy ezüstsugár... Ettől az embertől nem kellett féltenie többé senkit. A gyermekévek lángja lemult, a szenvedélyek tüze kilobbant, a fiatal esztendők drága bohóságai messze, messze! A suttyó legényből meglett férfit kalapált az élet sok vihara, gondja, szenvedése. A társtalanul maradt lélek hüvös csendjében melegségre, otthonra, a régi dolgok balzsamára vágyott. Tenni és tehetni azokért, akiktől eddig a földi vándorok botorságával egyre csak várt! Megvetni a lábát Erdély kapujában s onnan hajtani az Ujvallás szekerét! Annyi hányódás után végre hazulról!

Egy egész élet volt, amit most visszalapozott az emlékek szele, de kifelé alig tett többet, mint egy elámult percet.

Imre fölkelt és arccal Jánosnak, meghajolt.

- Köszönöm, uram.

A felhasadó éljent ágyulövésnyi dördülés rebbentette szét.

Macedoniai László csapta be maga mögött az ajtót.

A hirtelen csöndben hallani lehetett, amint odakint egy rekedt, borizü hang kiáltja:

- Majd megkapom Ferdinándtól, amit Katalin király megtagad!

És senki se kételkedett abban, hogy hová viszi az utja Macedoniai urat...

- Ebura fakó! Hadd menjen!

*

Egy szép napon aztán arra ébredtek Budán, hogy a Pozsonyban összegyült rendek, Báthory nádor ajánlatára, Ferdinánd osztrák főherceget, Csehország királyát, megválasztották magyar királlyá.

Volt hát két király is, de a kettőnek se volt egy - serege...

Addig-addig vásárolgatták a »hiveket«, mig katonára már nem maradt pénz.

Elérkezett a legfőbb ideje, hogy ki-ki szövetségesek után nézzen.

IX.

Az udvar diszes fogadtatásra készülődött. János magához kérette az uj váradi püspököt.

- Maradjon mellettem eminenciád, - mondta. - Kényes ügyünk igérkezik.

- Micsoda?

- Épp most jelentik, hogy megjött a »Homo Niger«.

- Szerecseny? - lepődött meg Imre.

A király elmosolyodott. De hamar elmult a nevetős kedve. Zavartan felelt:

- Ösmeri kegyelmed is. »Markó unokája és a szlávság megszabaditója.« Igy hirdette magát, már azidőben, mikor eminenciád Szepesvárán apródkodott.

- Nem emlékszem.

- Cserni Ján.

- Rémlik a név.

János buzgón helyeselt.

- Még jobban az arc! Szörnyszülött volt gyerekkorától. A jobb szeme hibás és a szemöldökétől végig egy fekete sáv. Zsigmond királytól kaptuk valamikor, cserébe egy majomért.

- Ahá! - eszmélt Imre. - Persze! Emlékszem a futó bolondjára. De hiszen az lóvakaró volt Szepesen? Hogy jön ide Budára, az udvarhoz »látogatóba«?

- Ugy, - babrált János az asztalkerület csipkés fodrával, - hogy a bolondok néha igazat beszélnek. Ez beváltotta, amit hirdetett. A szegedi táborból elszökött mellőlem a többivel együtt, egyszer aztán hallom, hogy Lippán sátorozik és vezére egy nagy paraszthadnak. Aki csak egy darab ócska vasat kezébe kaphatott, az mind beállt hozzá katonának. A pogány ellen hirdetett keresztes háborut és a rácok szent embernek nézték. Ki is verték a Bácskából a török martalócokat. Azóta Iván a vezérük. Én hát megnyertem őkelmét magamnak!

- Felséged szóba állt a lókaparóval? Akinek a szepesvári vendégek előtt mutatkozni se szabadott?

- Mit csináljak? - vont vállat János kölletlenül. - Olyan hatalommá nőtt, akivel számolnom kellett az interregnum alatt. Fegyveres sereg, manapság! Nem kicsinylendő dolog.

- Mégis, uram! Hivásra méltatni! - vörösödött el Imre.

Hanem a király most már szembepattant.

- Természetesen! Hivattam, mint annak idején Tokajba. És a fekete ember el is jött, amint illik szolgának a volt gazda elé járulni. Csak tiz fegyverest hozott magával, térdet hajtott s megcsókolta a kezem. Megesküdött a nagy esküvéssel, hogy hiven szolgál és minden parancsomat követni fogja. Megajándékoztam, ahogy ur szokta a szolgát s meghagytam neki, hogy menjen le Bács megyébe, ahonnan el ne mozduljon, mig nem parancsolom. Tudja-e eminenciád, hogy Iván serege azóta tizenötezerre szaporodott? És hogy ezt a hadat föl is ajánlotta nekem?

- Szép kegy volt tőle. Felséged legalább igénybeveszi?

- Eminenciád elfelejti az én elvemet: béke, béke, béke, amig lehet!

- És most talán ezt a békét megpecsételni jelentkezik a lovász?

János az ajkába harapott.

- Nem. - Mondta bosszankodva. - Épp az ellenkező ok miatt rendeltem. Ivánnak, ugy látszik, fejébe szállt a dicsőség, mert olyan hireket hallottam, hogy erőszakoskodik a délvidéken. Váltságdijat követel a nemesi udvaroktól.

- Szóval rabol.

A király tiltakozó mozdulatot tett. De felelni már nem maradt ideje.

Az udvarmester jelentette:

- Felség, Cserni Iván, a temesi vajda!

Imre homlokát ráncolta.

- Elég gyorsan halad a méltóságban!

Az ajtó szélesre tárult.

Biborvörös mentében, mely szinte roskadozott a gyöngy-csepegtetéstől, kihuzakodva és lassan közeledett a trónhoz Cserni Iván. A főurak kiváncsian feszengtek közelebb. Mindnek a szájára oda volt készitve egy megvető mosolygás. Hanem az ott is maradt. A jövevényen bizony nyoma se látszott annak, hogy nem is olyan régen, lovakat vakargatott a Zápolya-istállóban.

A karcsu, magas alak nyugodt volt és méltóságteljes, a félig fekete arc pedig olyan démoni, hogy az uraknak egyszerre elmult minden tréfálkozó kedvük.

Iván egyenesen a trónszék elé lépdelt s könnyedén meghajtva fejét, mély-zengésü hangon azt mondta:

- Hivattál király! Nem tartoztam ugyan megjelenni, de mert tudom, hogy népeink iránt való kötelességünk egymással barátságban élni, igy hát eljöttem. Fogadd jókivánataimat és országoljunk mind a ketten keresztény uralkodókhoz illő módon.

Siri csönd támadt a szavakra.

Egy sehonnai szolgából vedlett rác bandavezér barátságról mer beszélni a királlyal!

Ez felülmult minden elképzelést.

A megdöbbenés első moraja után kitört a zsivaj.

Török Bálint magából kikelten orditott Iványra.

- Hogy mersz igy szólni ezen a helyen? Ki vagy te, mi vagy, te cenk?

A fekete embernek egy arcizma se mozdult. Csak az ép bal szemét usztatta lassan a kérdező felé. Karját mellén összefonva, nyugodtan felelt.

- Tegnapelőtt szolga, aki térdet hajtott és kezet csókolt, tegnap már vezér, ma pedig minden szlávok despolája. Markó király unokája, akiről végig a Duna mentén vitézi énekeket énekelnek a gyermekek. Iván vagyok, a Fekete Ember, akit büszkén uralnak fejedelmüknek szerbek és bolgárok. A Duna-menti szlávság felszabaditója, a félhold letörője és a kereszténység menedéke vagyok, ha éppen tudni akarod!

- Rabló himpellér vagy! Kozároló zsivány! - bődült rá Török Bálint, elkékülve a dühtől.

De János csöndet intett.

- Békesség, urak! Ivánnak pénz kell. Miből tartsa a seregét?

- A mi bőrünkre?

- Nono, iszen épp ez az, amiért idehivattam! Csak engedjék, hogy levegőhöz jussak! Iván, - fordult a látogatóhoz, - az a panasz ellened, hogy sarcolod az urakat. Igaz ez?

- Igaz. Igy kell tennem, ha egyszer nem akarják megfizetni szépszerével az adót, amit kivetettem rájuk.

- Neked nincs jogod adót vetni!

Iván oda se ügyelt a királyi haragra. Rendithetetlen nyugalommal felelt:

- Már ugyan hogyne volna? Adót az vethet, aki be is tudja hajtani. Azt pedig a magad szemével láthatod, hogy én jól behajtom? Vagy adtál nekem valaha egy démárt is, zsoldra?

János egyszerre csöndesebb hurokat pengetett.

- Jójó, Iván! - mondta. - De ne az én népemet sarcold te, ha neked pénzre van szükséged!

- Hát akkor kicsodát? Talán a magamét?

- Neked nincs és nem lehet néped ebben az országban. Ha meg sarc kell, ott az ellenség! Ott van Ferdinánd! Annak a hiveit koppaszthatod, semmi kifogásom ellene. Megértettél?

Iván hallgatott, mint aki gondolkozik. De aztán csak megrázta a fejét.

- Hogy a svába ellenséged, ezt megértettem. Hogy én barátod vagyok, azt megmondottam. Hanem, hogy nekem ne volna népem, azt tagadom. Ám próbáld meg, ha akarod! Én óva intelek.

Az urak dermedten bámultak a jövevényre, aki most nagy kényelmesen föllépkedett a trón emelvényére.

- Megengeded? - kérdezte, a király jobbján álló székre mutatva. - Bizony nem kis ut volt Buda Temesvártól! Meg se tettem volna, ha nem rólad van szó. De én nem felejtem el, hogy a te ereidben is szláv vér folyik, mint az enyémben s hogy a törzsed két emberöltővel előbb még Boszniában élt, bár a sors olyan nép fölé emelt, amelyik nekem ellenségem volt és lesz. - Mondta és leült.

Török Bálint falnak hátrált erre a vakmerőségre.

- Dobjátok ki, dobjátok ki! - üvöltötte magánkivül a fölháborodástól.

Hanem a teremben senki se mozdult. A király is egyhelybe kövülve nézett a rámeredező urakra. Czibak Imre sötét arcán aztán végre magához eszmélt. Bizonytalan hangon szólt.

- Cserni Iván, kelj föl! Akármi messze is Buda Temesvártól, nem türhetjük, hogy mellettünk üljél. Uraink haragja jogos és mi szemedre vetjük, hogy a nekünk járó tiszteletről igy megfeledkeztél. A segitségedet elfogadjuk, mint ahogy te is számithatsz a mi jóindulatunkra, az ellen sincs kifogásunk, hogy vajdának nevezd magad, de arról álmodni se merj, hogy neked »néped« volna! Te nem uralkodhatsz abban az országban, ahol én király vagyok. Megértettél-e, Iván?

A fekete ember állt már. Épp olyan nyugodtan, mint mikor jött. Csak a szeme égett démoni tüzben.

- Megértettelek, - bólintott. - Megértettelek, nagyon is. Amit velem tettél, nem jószántadból esett, hanem kényszerüségből. Megaláztál engem Zápolya János! Megbocsátom neked még ez egyszer, mert én előttem nem olyan könnyü szó az a te szláv véred. A szövetségem se vonom meg tőled, mert a szolga tud nagylelkü is lenni, mikor király a lelke. De azt mondom neked Zápolya János, hogy ezek a te dölyfös uraid jól vigyázzanak mostantól házukra, barmaikra, asszonyaikra és gyerekeikre! Főképp pedig vigyázzon Török Bálint, mert én ösmerem az utat az ő szabadkai kastélyához és ugy találom, hogy az éppen nekem való rezidencia lenne. Gondolkozhatnék benne egyről-másról... Béke veled, király!

A fekete ember megfordult s amilyen gangosan jött, ugyanugy távozott, egy tekintetre se méltatva többé a zsivajló urakat.

János is fölkelt s visszavonult. Csak a küszöbön állapodott meg egy pillanatra. A teremben Török Bálint dühös hangja hallatszott:

- Akármilyen svába a svába, mégse tót! Ferdinánd nem engedte volna, hogy előtte fenyegessen meg egy szolga!

A király csöndesen rászólt Török urra:

- Ejnye-ejnye, Bálint! Térj eszedre! Tizenötezer ember, az sok ember.

- Tót nem ember! - vakkant rá Szabadka ura és sarkonfordult.

Ugy kiürült utána az udvar, mintha a fekete pestis látogatta volna meg.

*

Az ágyasházban János megállt a váradi püspök előtt.

- Kegyelmed se értett meg engem? - kérdezte szemrehányóan.

Imre a fejét rázta.

- Felség, én Biharban születtem. Mifelénk nem szeretik a sok beszédet.

- De mégis... Mi a véleménye eminenciádnak a történtekről?

- Az, uram, - vont vállat Imre, - hogy vagy Tokajban se kellett volna leereszkedni az istállófiuhoz, vagy pedig állni a barátkozást végig. Ez se lett volna nagyobb hiba, mint amaz. A fanatizmus olyan erő, ami királlyá tehet egy istállószolgát is. Felséged a tokaji hivással lovat adott a fekete ember alá, ma meg le akarta szállitani onnan, ahová maga segitette. Tartok tőle, hogy az istállófiu erősebben megüli majd a nyerget, mint ahogy felséged kezeli a kopját!

- Hiszen láthatta eminenciád, hogy felbőszültek az urak? Tennünk kellett valamit Török Bálintért!

- Az a felemás »valami«, amit fölséged tett, édeskevés volt Török Bálintnak és tulsok a fekete Ivánnak. Rossz próféta legyek, ha Török nem megy rövidesen Macedoniai után!

- Ferdinándhoz?

- Oda.

- Hát mit csináljak?

Imre meghajolt.

- Adjon fölséged engedelmet, hogy hazautazhassak Váradra, az episcopiámba.

- Kegyelmed is neheztel! - sóhajtott János és csüggedten ingatta a fejét.

Az ólomkarikás ablakon épp rávetődött egy nyaláb fénysugár. Imre meglepődve nézte ezt a fáradt arcot. Egy pillanatra fölmerült az emlékeiből egy sok-sok év előtti kép.

János a palotai uton... János a szepesi hadak élén... János büszkén, dacosan, bátran, ifjan, szépen... És a száján ezüstfuvola a szó...

Az aranyerdő-szőke haj napszivottra fakult, mint a szalma. A gyér szálak közül fényes halotti sápadtsággal tündököl elő a koponya. A mindég verejtékező homlokon ezer összekapaszkodó szarkaláb és a fényüket vesztett szemek vigasztalan ürességgel ásitanak, mint a halszemek. A kicsapongásoktól formátlanná duzzadt arc remegve gubbaszt a vékony nyakon s Zápolya János, a hajdani eszménykép ma sokkal inkább Ulászló, mint Hollós Mátyás. Valami szerencsétlen keverék a kettő közt. Lobogó nagy tervek, reszkető kezekben...

»Katalin-király.«

Igen, talált az epitéton!

De vajjon, végzet-e ez, hogy a nagy Corvin óta csak torzók ülhessenek abban a székben, ahol ő annyi országló felséggel ült? Hogy banyává puhuljon benne a legerősebb igéret is? A természet ellensulyozza a végleteket? A hitványság a zsenit? Vagy a kor beteg méhe vet ki

magából csupa terhelteket, akiket ugy kelljen »akartatni« a nagy parancsoló után, mint a járni nem tudó gyermekeket?

Hogy siklik ez a végzetet örökölt lélek is az utolsó elernyedés felé! Hogy lesz egyre ritkább a szép, dacos, értelmes, erős fellángolása és hogy hamvad össze utána csak annál ügyefogyottabban!

Oh, könnyü volt, könnyü, kivánni azt a koronát! De viselni olyan nehéz, hogy napról-napra szeme láttára rokkan meg alatta ez az utolsó reménység, ez a megváltónak várt ember.

A szétszaladt ország zürzavara, az örökös lárma, huzakodás, még rohamosabbá siettetik ezt a testi-lelki hanyatlást, ugy, hogy maholnap egy taplógyujtásnyi szikra se marad abban, akit a szegedi álmodó szélmalom tövében a Csaba utjától derengő uj magyar firmamentum üstökösének hódolt.

Hogy haragszik-e rá ezért?

Nem, nem haragudott. Csak Mohács tárult ki a lelke temetőjében s a szivében egy ujszülött fájdalom.

Keménységét szeliddé és itéletét könyörületessé tette a biztos érzés, hogy sokat már nem bir ki ebből a fajtából.

Vigasztaló melegséggel fordult az aggódó emberhez.

- Uram, - felelte - távol álljon tőlem minden alacsony indulat. Én a politika eszeskedéseihez nem értek. Lehet, hogy felségednek van igaza. Elválik. Addig is, nyugodtan hagyhatom itt egy fényes udvar bősége, ennyi barát és szövetséges, ennyi nagy terv, jó szándék közepett. Én majd azon igyekezem, hogy minél előbb legyenek fölségednek - katonái is. Ha egyszer netalán közé kellene vágni a négy lónak.

Imre még az este elindult Váradra.

*

Az ország pedig egy szép napon arra virradt, hogy van már királya, három is. Sőt a harmadik nem is király, hanem egyenesen császár.

Cserni Iván, a »Fekete Cár« berendezte fényes udvarát és megkezdte országlását az »ő népe« felett...

A mohácsi mezőn elfeküdt Titán csontjain vigan marakodtak az ebek.

X.

A tél elmult. János király Budán igyekezett helyrelakomázni egyre esztelenebbül pazarolt erőit, Ferdinánd meg Pozsonyban szőtte a hálót. Az urak ide-oda szivárogtak, kitapasztalni, hogy vajjon »Ki ád többet érte?«

Hivei voltak mind a két királynak, de serege egyedül a harmadiknak, a cárnak.

»Le Noir«, ahogy az özvegy királyné környezete hivta, zavartalanul uralkodott a Bánságban. És amit igért, azt meg is tartotta. Török Bálint urat még az őszön kifüstölte szabadkai kastélyából. Tavasszal meg átvonult Szegedre s ott ütötte fel az udvarát, miután Szabadka környékét egész kiélte.

Bálint ur aztán fölhasználta a fekete cár távollétét s visszafoglalta a rezidenciáját. Bánta is Iván! Az öklét már megmutatta, a bosszuját letorolta. Nem volt neki rosszabb a többi nyakas magyar ur se! Sorba tokozta valamennyit, szedve a harácsot és adót vetve, mint illik is császári hatalmassághoz.

Az urak hasztalan jártak panaszra Jánoshoz. A király megigért mindent és nem tett semmit. Néha alig palástolható kárörömmel hallgatta, hogy van hát mégis valaki, aki megtáncoltatja a civakodó, engedetlen urakat.

Az ő szénája ezidőtt rendben volt. Iván nem bontotta föl vele a »szövetséget«, ő pedig állta az alkut. Annyira, hogy Török Bálint készülő honfoglalásáról is előre értesitette titokban a fekete cárt.

A főurak nyiltan zugolódtak.

- Ez elvesztette az eszét a koronázása napján! - mondták.

És Várady primás hozzátette:

- Olyan Katalin atyánk, mint a rendetlen mesterember. Mindenkit biztat, hogy holnap majd kész lesz, de sohase készül el!

A nemesség közt se volt kedvezőbb a hangulat.

- Zsákmányul dob minket a rác csőcseléknek! - Morogtak legjobb hivei.

És a budai vár lassankint rideggé sivárodott. Hol az egyik, hol a másik urat verte a szó, hogy alattomban Ferdinándhoz szegődött. Az árulás, gyanusitgatás egyre kisértett és csak még borusabbá tette az udvar kedvét. Egyedül János nézett közömbösen maga elé. Még akkor se mozdult, mikor hire jött, hogy Ferdinánd sereggel készül Magyarországba jönni.

Pedig az osztrák főherceg komolyan készülődött. Elsősorban is fogott magának egy Botus Mihály nevü pécsi kereskedőt és szekerére pakoltatva ötszáz rend ruhának való kelmét, meg tiz aranyozott serleget, leküldte Cserni Ivánhoz követségbe. Az ajándékos szekér mellett öt nemesvérü török ló kocogott, amit szintén a fekete cárnak szánt Ferdinánd. A jámbor kalmár aztán nagy fogvacogva beóvakodott Ivánhoz.

Sokkal barátságosabb fogadtatásban részesült, semmint remélni merte volna. A cár azonnal fogadta. Összehivatta vajdáit, udvarmesterét és kincstartóját s szétoszttatta köztük az ajándékokat. Büszkén mutogatta nekik azt a nagypecsétes levelet, mely az ő nevére szólt, s melyben Ferdinánd egyenesen »nagyságodnak« cimezte a hajdani istállófiut. A vajdák rendre csókolták a levél piros pecsétjét, majd szélnyargaltak a szélrózsa minden irányában, megjelenteni a nagy hirt.

Az állt a levélben, hogy Ferdinánd elismeri Rácország despotájának a fekete cárt s baráti zálogként átengedi neki a magyar királyság déli részét országolásra.

A vajdák földre borultak és háromszor padlóhoz verték a fejüket, »Le Noir« pedig kinyult. Fejhosszal megnőve gyürte dókája zsebébe a wiennai levelet s azt mondta a még mindég vacogó kalmárnak:

- Ugy nézem, a kend gazdája emberségesebb ember János királynál, ha az mindjárt vérem is. Ez nem azon nyafog, hogy kiméljem a dölyfös magyar urakat, hanem a velején kezdi. Ennek van igaza!

A rezes tubusok megharsantak és Cserni Iván, cárból egyszerre prófétává magasztosulva, kihirdette seregének, hogy neki az Ur megjelent álmában s tudtára adta, hogy Ferdinánd az, akivel a győzhetetlen rác hadaknak szövetkezniök kell, mert ő minden pogányt ki fog irtani a föld szinéről.

Botus uram dolgát jól végezve, csak azt kötötte még lelkére a »prófétának«, hogy éljen ezentul békén Török Bálinttal, aki suba alatt már szintén a magas bécsi udvar hive...

A próféta vállatvont s azt felelte:

- Hát jó. Legyen! Átutazóban üdvözölje kend nevemben Török Bálint urat.

Botus ezzel elment.

De Török Bálintnak, aki egy-két kastélyért, birtokért olyan szép kacskaringós utat lelt a bécsi Burghoz, ezt a »testvéri« üdvözletet már sehogyse akarta bevenni a begye. Képéből kikelve orditott az üzenethozóra.

- Egy Istenem, hogy az én kezemtől döglik meg a kutya!

Botus sietett továbbvinni az irháját, Pozsony felé. Ott aztán előzékeny fogadtatásban részesült! Ferdinánd gyomra erősebb matériából volt, mint Török uré, mert módfelett megörült a fekete cár barátságának s ettől fogva a staféták el nem fogytak Szeged, Prága és Brünn között. Az osztrák kancellária »fenségednek« titulálta a lókaparó legényt, mint az uralkodó főhercegeket s mint a magyar mágnások közül - egyet se...

Iván udvaránál rövidesen megjelent az állandó követ is, Hoberdánc János, akinek legfőbb kötelességei közé tartozott kilesni Le Noir minden vágyát s azokat Ferdinánd fülébe továbbsugni.

Pénzt áhitott a cár? Nosza hamar, küldtek neki. Skarlátposztóban szeretnének gangoskodni a cári »udvarnagyok«? Ne várjanak soká! Majd egy aranyozott ünnepi zászló jelent meg a próféta álmában. Olyan, melynek selymén egyoldalról a Madonna képe, másrészről meg a magas cári cimer ékeskednék...

Hamarabb megvalósult, mint a gondolat. Sőt még trombiták és hozzájuk való trombitások is érkeztek hamarosan. Végül pedig ezer páncél, sisak, a derék cári szakaszvezetőknek s egy szép udvari diszhintó »őfensége« számára. Az ajándékokhoz megint mellékelt egy nagy pecsétes levelet az ügyes wiennai udvar. Égig magasztalta benne a cári hadastyánokat s kérte őket, lennének hüségben Ferdinánd iránt az esetre is, ha fenséges uruk, a Fekete Cár (amitől Isten őrizz † † †) netalán fenkölt életében meghalálóznék.

Ennek a nagy barátkozásnak persze hire szaladt Budán is. János kezdte komolyra venni a dolgot. Gyorsan stafétákat küldött Iványhoz, s meginvitálta szépen, hogy jönne el megint hozzá baráti látogatóba.

Jobbján a trónszék várja a rác nép fenséges cárját...

- Mit hoztál? - mordult a fekete ember a követre.

De hogy annak üres volt az iszákja, végigmérte büszkén és elfordult.

- Jankó ugy ül ott Budán, mintha megsiketült és megvakult volna. Semmi közöm a te koldus, fösvény gazdádhoz, akinek csak a szája jár, mint egy vén banyának s nem méltó arra, hogy szláv vérből eredt. Ferdinánd bezzeg eláraszt barátságával és van tőle egy piros pecsétes levelem. Hanem azért ne mondhassa Jankó, hogy jómódomban megfeledkezem róla!

Fölvetette a fejét és odadobott egy erszény aranyat a követ lába elé.

- Add oda gazdádnak!

Le Noir életének bizonyosan legszebb pillanata volt ez.

Igaz, hogy annál savanyubb vackor Jánosra nézve! Hogyne! A kárörvendő udvar mindjárt nyelvére vette, sőt az urak még a király előtt se nagyon fékezték a derültségüket. Jánosnak nem maradt egyéb hátra, mint ujabb követet meneszteni Ivánhoz s ezuttal roskadásig megpakolni ajándékokkal, igéretekkel.

De a jó ötlet elkésett. Le Noir időközben ugy beletanult a despotaságba, hogy a követet egyszerüen tömlöcbe vetette, meg se hallgatva az üzenetet.

Ezt már végre János is megelégelte. Parancsot adott Perényi Péter erdélyi vajdának, hogy ijesszen rá az orcátlan lóvakaróra.

Ugy lehet, éppen magán a Bécs fele kacsingató vajdán mult, hogy a vállalkozás ellenkezőleg ütött be, mint János remélte. Szőllős alatt Iván olyan alaposan elnadrágolta Perényi seregét, hogy csak ugy porzott a háta.

Ferdinánd tapsolt Le Noir sikerének és forrón meggratulálta, Iván meg azon frissében kiáltványt intézett a magyar néphez.

»Mi Iván cár, Isten küldötte, a Krisztushoz hü magyar rendeknek együttesen és különkülön s mindeneknek, akik e levelet látják, üdvözletünket és minden jókat! - Hangzott a proklamáció. - Tudomásunkra jutott, hogy János vajda, a szepesi gróf, nem rettenvén vissza a szabadságot leigázni, mellyel Krisztus az ő keresztény hiveit kegyelmesen felruházta, Magyar ország minden rendeit tized-adó alá vetette, ami az egész keresztény világ előtt botránkozás, melyet, mint biztosan értjük, János vajda a török császár számára szed, Magyar országba ütése költségeire, hogy a török őt ez ország trónjára segélje. Azért kérünk és intünk titeket, mint igaz kereszténveket, hogy ne öregbitsétek a pogány hatalmát, mely különben is jól van már lakva a mi és a ti véretekkel. Közel a felszabadulás ideje, mert biztosan tudjuk, hogy fölséges fejedelmünk, Ferdinánd, kétségbevonhatatlan és törvényes királya Magyar s Csehországnak, akinek mi hüséget esküdtünk, rövid nap bejönni szándékozik minden hadi készletével és seregeivel együtt e szerencsétlen ország megszabaditására és védelmezésére. Legyetek hát bizalommal s hivek a keresztény fejedelemhez, természetes és legkegyelmesebb királytokhoz, Ferdinándhoz! Éljetek boldogul!«

Ez aztán több volt a soknál!

A rác bandafőnök egyszerüen detronizálta a koronás királyt!

János összeszedte minden erejét s Perényi ismét megindult, ezuttal a végső leszámolásra. A fekete cár pedig, aki időközben ágyukat és tüzérségeket is kapott ajándékba Ferdinándtól, - teljesen szétverte a vajda seregeit.

Oda züllött az ország, hogy egy lóvakaró bármely pillanatban megismételhette a mohácsi rémdrámát!

A fekete cár el is indult, végigrabolva a rónát, Erdély felé.

De akkor Váradon megdobbant egy dacos, büszke sziv, ökölbe rándult egy hatalmas kéz és a bihari bölény odamordult a vakmerő sirrablóra:

- Ne tovább, kutya!

A Marosnál elébe állt az Erdélyben harácsolt holmiktól roskadozó rác seregnek és egyetlen, irgalmatlan véres ütközetben szétverte a hordát.

XI.

Iván megmaradt embereivel Szeged felé vette utját. A bosszutól rettegő, békés város a hirre elzáratta kapuit. Erre a próféta megrohamozta éjnek idején az Alföld álmodó metropolisát.

A veszedelemre az al-szegedi Mátyás-templomban, a palánkai Szent Demeter-templomban és a felsőszigeti Szent György egyházában félreverték a harangokat.

Az álmukból fölvert polgárok rémülten igyekeztek menekülni. Hanem mióta Szulejmán személyében a Teremtő haragja meglátogatta a tiszaparti, ősi virágzó várost, a kirabolt és fölperzselt házaik helyett sátrakban tanyázó lakosoknak alig maradt hová rejtőzniök. A palánkai castrum földerőditményei beomolva, a körbástyák falai porig rombolva, csak a kapuk felett kőből épült tornyok egyike állt még dacosan. A megriadt hospesek hát bekéredztek a tekintélyesebb polgárok udvarházai közül azokba, melyek épen kiállták a dúlás napjait.

Egy csapat ember a piactéri Szilágyi-kuriába menekült. Itt voltak a szőregi jobbágyok is, akik Vid Sebestyén urasági kulcsár felügyelete alatt éppen a Czibak Imre eladott buzáját szállitották Zákány István szegedi főbiró magtárába.

Hogy a rácok megrohanták a piacot, a rokkant Sebőben nagyot fészkelődött a hajdani palotai huszár. Megsodorgatta álláig lenőtt seprős bajuszát és azt mondta a mellette őgyelgő bőrlajbis vén palánkai magyarnak:

- No apám, evett-e már kend rácgulyást vella hegyrül?

- Há! - ejtette le állát az atyafi. - Hogy öttem volna, mikor nem öttem?

- Lesz belőle módja mindjárt. - Hunyoritott Sebő.

Azzal eltorlaszoltatta gyorsan ládákkal, zsákokkal, gerendákkal a kapu térségét és a keze-lába fogható legényeket vasvillákkal fölagyusztálva, a kőkeritésen rendes védelembe fogott.

Az első kisérletek után be kellett látniok a rácoknak, hogy ez a porta nem papirhaju dió ám, amint gondolták! Néhány legény elinalt a cárért s Iván elő is került az ostromot vezetni, személyesen. A piaci nagy gémeskut gerendáiból faltörő kost eszkábáltatott s azzal döngette a kaput. A vén holmi nem állta soká a mulatságot. Elkezdett bomladozni.

A fekete ember bevillogott a résen.

- Tyukkal, kaláccsal várjatok, azt ajánlom, mert mindjárt belül kerülünk!

- Citrony nem köll mellé? - mordult vissza a bőrmelledzős palánkai s még valami igen furcsát ajánlgatott hozzá, megfelelő szegedi cifrázattal. Sebőnek mindjárt eszébe is ötlött róla, hogy abizisten, puska is van a világon! Vakarhatott egyet az üstökén és lent termett a keritésről. Előlomolta a gabonás szekér ülése alól az öreg kerekes mordályt.

- Ehol e! Csak a magja hibádzik, a teremtését! - Dohogott mérgesen. - Áldomásra szántam én ezt, pukkantónak, nem verekedésre!

Kiforgatta minden zsebét, de hasztalan. A puskába golyót nem lelt sehol. A fekete ember meg tovább törette a rést. Két öklével fenyegetett be a lyukon.

- Karóba huzatlak mindőtöket, lázadó kutyák!

A holdfény erősen megvilágitotta a bekandikáló fekete arcot, mely mozdulatlanul meredt előre.

- Hiszen ha egy ekkora kis golyóbisom lenne! - pattintott Sebő. - Tudom, hogy elküldenélek Szent Mihály lovát vakarni!

- Há’ szödd le a pitykét a lajbidrul, ni! Azt’ mingyár lössz. - Bólintott komoly bölcsességgel a palánkai. - Ölég az a rácba nagyon!

Sebő szeme egyet villant. A másik lobbanás már a mordály csővéből pattant elő. Futott egyenesen a fekete ember mellébe.

A lajbi-gomb talált!

Olyan jól talált, hogy Iván a szemközti telek kőkeritéséig vágódott tőle, hátrafeszitve két kezét, mintha arasszal akarná lemérni azt a kis időt, ami még a cárságából hátravan. Száján véres hab tört ki és végigcsordult a karmazsin-köntös paszományain.

Körötte lebzselő veresruhás udvaroncai riadtan szedték föl a sebesült prófétát és futottak vele, ki a városból. Utközben szekérre rakták Ivánt, meg se álltak vele Tornos faluig. Ott letették egy paraszthánál s hirül véve, hogy Török Bálint közeledik Szabadka felől, eloldalogtak, kinjára hagyva a bukott »prófétát«, aki ime, önmagát se tudja megvédeni, nemhogy őket kirántsa a bajból!

Bálint ur aztán beválthatta a fenyegetését.

XII.

Szent Jakab havának huszonhetedik napján, Szent Jakab nevének ünnepén János király épp a reggeli miséről tért haza. A kastély ablakában állva tünődött le Budára. A piaci árusok már kezdtek kirakódni, a céhek legényei cipelték a sátorfát és lenn, a térség sarkán vándor mimusok kis csapata lármázott élénk taglejtésekkel. Időnkint egy moldvai medvetáncoltató bus éneke kántált ki a friss reggeli nyüzsgésből.

- Zsuka, zsuka, urszule!

A csörgős, pántlikás féldob kurta buffanásokkal dobbantotta hozzá a tánc ütemeit.

De Jánost nem érdekelte most a budai piac ezer változatu képe. A király az osztrák ármádiát várta, mely mindennap megérkezhetett.

A Duna fele nézett a palota magas kilátójából, végig a vizen. A sajkás-had ott állt a révnél. A torony nyitott ablakán át becsillogtak a hullámokon megtört napsugarak és visszaverődtek az átellenes fal nagy kristálytükrében. Rákos felől az őrség és a nemesi bandériumok fegyverei villogtak. János érzékeny szeme hunyorgott az erős fényben. Átment a piacra nyiló ablakhoz.

Egyszer csak meglepődve kapta föl a fejét.

A vásár egyre jobban nyüzsgő sokadalmában, hosszu, egyenes sorban, ünnepélyes menet közeledik. A tömeg, mint valami óriás-kigyó, lassu mozdulatokkal gyürüzik át a sátorszigeteken. Jön egyenesen a várkapu felé. A várnagy, lám, készségesen enged utat és a kapu tátongó torka mohón nyeli magába a sok népet.

Csöndes volt az és megilletődött, mint valami halotti menet. Elől arany-himes fehér zászlót lobogtat a szél. Rajta a Madonna képe. Körötte kopjások, utána vörösruhás cigány pecérek. Aztán a budai biró, meg a magisztrátus. Leghátul megint lovasok kocognak.

Ejnye, de furcsa ez a halotti menet!

Koporsó nincs náluk. És beeresztik a várba!

Most már otthagyta János az ablak-kosarat. Indult a várudvarra.

A sokadalom felállt ezalatt. Ellepte a falak kiugró párkányait, sőt akadt, aki az ablakok hasas rostélyaiba csimpeszkedett. Hanem szava, az most se volt senkinek. Csak a szemek nyiltak még kerekebbre, mikor a király megpuhult, vállban előrehajló alakja a főlépcsőzet alján megjelent.

János helyetfoglalt a párducbőrrel letakart hátasszékben, amivel két udvari fogdmeg készségeskedett utána s lábait a szőnyegzsámolyra nyugtatva, elcsudálkozottan nézett körül.

Ekkor a tömegből kivált a budai biró szálas-izmos alakja. Mögötte Török Bálint ur lépdelt. Majc-övön lógó hosszu kardját megemelintve, markolatát a hóna alatt fogta. A budai biró sarkában egy pecér öblös rézüstöt cipelt. Letette a királyi szék elé, aztán unottan lökdöste bocskorával az udvar kavicsát.

Bálint ur megköszörülte a torkát és büszkén körülpillantott az összesereglett népen. Azt mondta messzi hallatszó hangon:

- Szerencsés jóreggelt kivánok fölségednek! De hogy ne álljak meg az üres szónál, hoztam egy teli csöbröt, s benne valamit, ami kiváltképpen alkalmatos arra, hogy meg is szerezze a király számára ezt a jóreggelt.

Lehajolt s fölemelte az edény födelét.

János beletekintett. Izgékony keze ugy maradt lefelé görbitett ujjakkal a levegőben. Duzzadt és föltáskásodott arca sápadt lett, mint a gyöngyszinü dolmánya. Erős rángás cikkázott át husosan kigyürt ajkai körül, szeme dermedten elrévült.

- Emeld ki, - parancsolta a pecérnek gyöngére fakult hangon. - Emeld ki, hogy jobban láthassuk.

A rézüst széléről egy felhőnyi zöld légy szállt föl zümmögve. A levegő türhetetlen illattal telt meg egyszerre. Két fülénél fogva nedvességtől csorgó, megindult hullafejet emelt a cigány az izgalmában lökdösődő nép elé. A vigyorgó arc már kék-szederjes volt, hanem a homlokától végigfutva még mindég élesen és tisztán látszott egy fekete sáv. A hiányzó jobbszem előhámló szemöldök-csontjai szennyes-sárgán ütköztek ki belőle.

Török Bálint kivetette a mellét s kardja rezes tokjával kergetve a hintáló légyfelhőt, a fejre mutatott:

- Ime a fekete lator, Cserni Iván, aki merészelte megháboritani az én házam nyugalmát! Meghiteltem rá, hogy a kardom küldi pokolra és amit fogadtam, meg is tartottam. Mindenki láthatja!

A király arca eltorzult. Merevgörcsös dermedtségéből szakadozottan jött a hang, mintha démonok szoritanák bele a lélegzetet.

- Mikor történt? Hisz ez már hangos!

- Több egy hete hordozom a bestyét ebben a fene hőségben, - dagadt Bálint ur. - Ecetet önttettem rá, mint az éretlen tökre, mert különben csak a héjját tálalhattam volna fölségednek.

Az a halál-hályogos fekete szem ugy fogta a király tekintetét, mint valami delejes bübáj. János homloka fürdött a veritékben.

Aztán egyszerre rekedten felhördült és elkapta a pecér markából a korbácsot s lesujtott vele a bambán előre tátongó hulla-arcba:

- Szolga! Kutya! Hová lett a te hüséged?

És verte, verte a förtelmes embercsonkot, hogy a szederjes hus foszlányokban szakadozott le róla.

Török Bálint majd eldült nevettében, ugy biztatta a királyt.

- Rajta Jankó, rajta! Verd le az adósságodat, ha már egyszer hozzásegitettelek!

De János se látott, se hallott többé. Csak az ünnepélyes Te Deumon tért magához. Örömmámorban uszott addigra Buda. Az udvari fogadtatáson még a francia király követe is sietett üdvözölni a királyt, hogy a szőregi kulcsár lajbi-gombja olyan szerencsésen oldalba-érdekelte a rác lóvakaró legényt...

A nagy győzelmi tor közepén ott hetykélkedett a hős Török Bálint, mig Cserni Iván feje kopjahegyen, arccal Wienna felé forditva hirdette a bástyatorony tetejéről János királyi bosszuját, minden áruló elrettentésére.

Aztán megkezdődött a fontos tanácskozás, hogy milyen jutalmat kapjon a diadalmas hős?

A király bőkezü akart lenni s az országos főkapitányságot emlegette.

Az urak a megürült temesi bánságot javasolták.

Ekkor megérkezett a marosi csatából halálrafáradt, invalidus seregével a bihari bölény. Hamarosan elintézte a vitát.

- Ha felséged egyszer már igazi érdemeket is szándékszik jutalmazni, - mondta a királynak, - akkor állittasson ki egy nemesi levelet Vid Sebestyén számára. Az én kulcsárom Szőregen. Az győzte le a fekete embert, nem Török Bálint, aki csak lemészárolta. Azt a fejet meg dobassa uram a Dunába! Ha életében nem háborgatta, holta után hagyjon neki békét, mert bizony-bizony, vissza talál ütni!

János büntudatosan sütötte le szemét a rátüzelő tekintet előtt és szótfogadott. Iván levágott feje, mielőtt végső nyugalomra tért, meg is fizetett kinek-kinek érdeme szerint. Anaptól fogva, bevonult diszül a Vida-család nemesi ármálisába, a pogány kegyetlenségért pedig rövidesen megbuktatta János királyt.

XIII.

Czibak Imre megkésett hát a tanáccsal.

Azok a csattanós korbácsütések ott a vár udvarán, nagy viszhangot vertek az egész országban. A suttogás János titkos kegyetlenkedéseiről, féktelen kicsapongásairól, szájról-szájra járt.

Az urak összenéztek.

- Fenevad ez, vagy megszállott? Eszelős, vagy vámpir?

- Ilyen volna a keresztény »béke«?

- Nem békesség ez, hanem gyávaság! - vetette föl a vállát egy mokány, ősz szittya.

A többi ránevetett savanyu szájjal.

- Ugyan, mi jobbat vár kegyelmed Katalin királytól?

- Király!... Nem király ez, pecér ez! Akkor deklinálta volna, mikor még földig ért a lába! Mikor legénykedett, száguldozott, minket nyomoritott! Mikor a házainkból perzselt ki! Akkor bezzeg komázott és politizált! »Nem akart több keresztény vért ontani!«

- Bizony, a svába más nótát fuj! - fontoskodott egy fiatal vidéki nemes.

És hogy a figyelmet magára terelje, nagyban adta a jólértesültet.

- Ferdinánd proklamálta, hogy visszaszerzi az országnak minden tartományát, elveszi a töröktől a végvárakat és helyreállitja a szent korona minden birodalmát.

- Ejha! - csillantak föl a szemek. - Ez már derék beszéd! Akinek kard van a markában, az vágjon is bele! Arra való.

- Arra ám! Meg is indult Ferdinánd!

Az urak összehökkentek. Aztán a mokány megint vállat rántott.

- Hát hadd gyöjjön! Igaz, a svába: svába, de mégse tót.

Ebben meg is nyugodtak Budán. Szép csöndesen hazamendegéltek. Ferdinánd pedig végigsétált liliputi seregével a Dunántul s egyik vár a másik után nyitott neki kaput. Alig három hétre futhatott János, hogy ép bőrrel jusson Hegyaljára s onnan Lengyelbe. Faképnél hagyták a nemesi bandériumok, elárulták a sajkások, Czibak Imre fáradt, invalidus serege meg elpihent szépen közanyánk ölében, a tokaji csatatéren.

XIV.

Kisasszony havának huszadik napján, Szent István ünnepén, Ferdinánd bevonult Budára. Senkinek se volt szava ellene. Aki még szólhatott volna, a János-hü Frangepán Kristóf, egy várostromnál Horvátországban elesett. Ferdinándnak mi se állta utját, hogy feleségével, Annával együtt Székesfejérvárában megkoronáztassa magát. Az urak legkevésbé. Ugyanaz a Podmaniczky püspök tette fejére a koronát, aki egy esztendővel előbb Jánosnak. Ugyanugy ballagott előtte Bakics Pál a nemzet zászlajával és Török Bálint az ország almájával. Sőt az üdvözlő beszédet is megtartotta - Várady primás. Kimentette a főnemesi urakat, hogy azok eddig is jobb meggyőződésük ellenére, csak félelemből álltak János mellett. A köznemesek Bessenyei István utján tolmácsolták, hogy ők mindég erősen vágytak Ferdinánd bölcs országlására, de rászedték őket.

Igyekezett mindenki tető alá. Ment is a dolog szépen. Egyedül a végén történt egy kis hiba. A »magnum áldomás« - elmaradt...

Ez már kevésbé tetszett.

Budára aztán bevonult helytartóként az özvegy Mária királyné s megérte az ország, hogy főkötő alá került. Asszony kommandirozott az ősi királyi fészekben, miután Ferdinánd rövidesen hazament, egyszerü Habsburg tartománnyá téve az országot.

Ez meg sehogyse tetszett.

Főképp, mert az idegen zsoldosok, ahelyett, hogy beváltották volna a nagyhangu török-verő igéreteket, nem kapva zsoldot, elkezdtek széltében-hosszában sarcolni. Most aztán fenekestől fordult minden. Az urak egymást okolták, szidták, ették. Lett »sváb-párt« és »tót-párt«, csak magyar-párt minél kevesebb...

XV.

Egyetlen szilárd pont maradt az egész zürzavarban, Bihar, és annak a szive, Várad. Egyetlen hüséges kard, Czibak Imre. De a magyar jövendő terhét vajudó idők megteremték a szivhez a lelket is. A sajóládi apátság csöndes falai közül egy fehér barát kelt ki, hogy egy ajtónyitásnyi tiszta levegőt hozzon a messzi-hangos rothadásba. Neve Fráter György. Ez a két ember megforgatta a magyar glóbuszt az egyetlen szilárd tengely körött.

A barát járt-kelt, pénzt fejt a kőből is, Imre meg sereget gyüjtött. Megmozgatott eget és földet, s mikor a nemesség még erre se akart észhez térni, talpára állitotta a magyar parasztot. A kis bihari sereg megindult és győzelemről győzelemre menve, visszahozta magyar földre királyát a bihari bölény.

János diadallal vonul végig a tiszántuli rónán és aztán - megállt. Ahelyett, hogy a győztes sereggel nyomon követte volna a vert német hadat, ahelyett, hogy magához láncolta volna mindazokat, akik a szent ügyért szemethunyni és megbocsátani is tudtak, ahelyett, hogy a mult tanulságaiból okulva saját erejéből, a győzelem lángjában megnövelte volna népszerüségét, hatalmát, a gyöngék makacsságával tartott ki eredeti terve mellett. Minden tanulsága a történtekből csak annyi volt, hogy még óvatosabb lett. Nem akart kockáztatni semmit. Bevette magát Lippa várába s igyekezett befejezni titokban megkezdett tárgyalásait, a - törökkel.

Hiába kérdezgették, elzárkózott és hallgatott. Hiába nógatták, mosolygott a türelmetlenkedőkön rejtelmesen. Itt tespedtek aztán egész télen és tavaszon, mig követének, Laszkó Jeromosnak végehosszatlan alkudozásai folytak a porta magas szine előtt.

Az első lelkesedés szalmalángjának bőséges ideje maradt lelohadni. Az urak elunatkoztak s hazaszállingáltak, a király körött pedig a legszükebb környezetén és rokonságán kivül alig egy-két magyar ur maradt.

Végre, végre, levél jött Nándorfehérvárából!

Most már megmozdult János szfinx-arca! Haladék nélkül lóra parancsolta seregét és megindult Szeged felé. A mellette ügető urak nagyot ámulhattak azon a gyors menetelésen, amit három évvel a mohácsi katasztrófa után mivelt...

A Bodrognál Czibak Imre nem is állhatta meg kérdezés nélkül.

- Hová ilyen sietve uram?

Akkor valahára elárulta János a nagy titkot.

- Szövetségesem, Szolimán szultán elé.

- Szövetségese?

- Nos, - vetett egyet János a vállán, - ha a magyar urak minduntalan cserbe hagynak, csak kell valaki, akire nyugodtan támaszkodhatunk?

XVI.

- Jön a török!

Erre a hirre összenéztek az urak, mint akik szeméről egyrántással foszlik le a rózsaszinü hályog.

Magyar egység!

Nemzeti királyság!

A mohácsi hadak hóhérának véres kezéből!

Egyszerre mulhatatlanul sürgős dolga támadt mindenkinek odahaza. Egyedül a bihari bölény birta el még ezt a taglóütést is.

Hiszen a turáni szövetség terve a szegedi szélmalom tövében született! Hiszen ez az ember ma is kitart mellette, ma is állhatatos hozzá és gyöngeségében is következetesen sodorja ugyanazokat a szálakat, amiket akkor bontott elébe. Hiszen akkor még van akarat a Katalin királyban és van remény a holnapban?

Szennyes ár közepett ugyan, maga is szennyesen, de állt, még mindig állt a magyar Ararát! Még történhetett csuda, hogy partot érjen a szittya gálya ezen az iszap-nyálkás szirtfokon.

Két büszke ázsiai nép!

Hátha csakugyan sikerül megtalálniok egymást, a fertőzött Nyugat sodrában, az áthasonulás és rothadás örvénye előtt? Hátha Jánosnak van igaza? Hátha lát valami olyan megoldást, ami tisztességes kalmárföltételek mellett lehetővé tenné, hogy befogják a teuton Moloch tátongó száját, hogy kiüzzék az országból az egység-álom rombolóit, a nemzeti királyság akadályait: az idegent?

Felvetette sörényes fejét s belenézett János szemébe mélyen.

- Jól van uram. Menjünk csak tovább!

XVII.

Éjszaka értek a Duna innenső partjához. A révnél sátort vertek.

- Ejnye, be ismerős ez a tájék! - mondta Imre, széttekintve a hold fehér fényében fürdő tájon. - Ott délnyugatra azok a dombok a tulparton... Mintha jártam volna már erre!

- Mi az a hely, ami idelátszik? - érdeklődött az udvari kapellánus, Szerémi is.

János elbiborodott s azt felelte halkan:

- Mohács.

Az urak nem kérdezősködtek tovább.

Hanem reggelre hült helye maradt a király atyafiságának is.

XVIII.

Mikor a szultán követe, Mehmed bég, a renegát tolmács megérkezett a vendégszállitó ünnepi gályákkal, csak hetedmagával léphetett hajóra a magyar király. Ez a hat fanatikus magyar volt Verbőczy István, Czibak Imre, Pöstyéni Gergely, fráter Utyessenovics Martinuzzi György, fráter Frangepán Ferenc és Szerémi udvari káplán.

Az átellenes parton nagy pompa várt. A véres mező egész a szultán sátoráig virágos szőnyegekkel letakarva. De a magyar lábak azért minduntalan megbotlottak egy-egy sirhalomban. Érezték, hogy a holnap álmáért a tegnap fájdalmát tapossák.

Kimondhatatlanul hosszunak tünt ez az ut! A folyvást fecsegő Szerémi atya is némán ballagott és hangtalanul léptek a szultán sátorába. Minden muzulmánok ura, a tengerektől tengerekig áradó ozmán világbirodalom valóra-álmodója, a padisah kezét nyujtotta János üdvözlésére.

És a királyt kisérő urak a megdöbbenés ólmos sápadtságával meredtek maguk elé.

János nyaka egyre mélyebben hajolt a kéz fölé. S a szultán sárga ujjai nem bocsátották el János tenyerét. A szagos olajtól fénylő csukló parancsoló ivben fölemelkedett és a néma huszonnégyezrek hóhérának, Szulejmán szultánnak, kezet csókolt Mohács mezején a magyar király...

Imre előtt biborvörössé sötétedett az egész sátor. Trón, János, szultán őrült táncba kavarodtak és a füle gyászdobot zugatott ehhez a halálos komédiához.

Arra eszmélt, hogy nyög s a mentekötő láncát tépi, mintha utat akarna nyitni a rab-szivnek, hogy kidobbanhasson a szégyen helyére.

- Csöndesedjék eminenciád, - hallott egy halk hangot maga mellett. - A szultán idenézett.

A csörömpölő kézre egy nyugtató tenyér nehezedett.

A fehér barát volt az, fráter György. Maga is sápadtan, de moccanás nélkül nézte a siralmas szinjátékot. Keményen összeszoruló vékony ajkai közül halkan hullatta a szókat:

- Talán senki közülünk nagyobb áldozatot nem hozott a nemzetért, mint éppen most a király. Ne őt gyülölje eminenciád, hanem azt a nyomorultat, aki ebbe a megalázkodásba belekergette! Ott áll a szultán balján. Ez volt a közbejáró, ez sarkalta a szultánt. »A gyaur király gyönge és állhatatlan. Szégyenitsd meg őt, ó padisah! Akkor biztosabban melléd láncolod, mintha szorbettel kinálod, mert nem lesz más mit tennie.«

- Ki ez a pokolszülötte? Ki ez, hogy el ne felejtsem a nevét, még az utolsó órámban se? - kérdezte Imre.

- Filius meretricis! A velencei dózsé zabi-kölyke. - Sugott oda az udvari kapellánus.

És fráter György rábólintott:

- Gritti Alajos. A legnagyobb lator, akit valaha láttam. Velence kémje, Ibrahim nagyvezir sápszedője, gyémántköszörüs, ékszerész markotányos és lánykereskedő egyszemélyben. Most a török hadak élelmezési biztosa. Merész játékos, nagyralátó és vakmerő. Pénzért mindenre képes udvari kijáró, cselszövő, Ibrahim bizalmasa és orgyilkos bérence. Elég ennyi róla?

- Elég. - Bólintott Imre s az oldalán megcsördült a kardja.

Az idegen mintha csak megértette volna a fenyegetést. Odanézett. Hosszu hasitéku szemei ugy villogtak, mint a fekete acéltükrök. Szinte a szemfehérje is kékes volt ettől a nagy feketeségtől. Olajbarna, hosszukás arca, keményen előreszökő álla, a magasra vetett fej, sugár karcsu termet, messze hirdette rajta Velence fiát. Az orr élesen metszett, szabályos, a kagylófehér, hegyes fogak egy villanással megcsillognak a keskeny ajkak közt.

Az idegen mosolygott kihivóan. Minden arcizma résztvett ebben a mosolygásban. Aztán elfordult s valamit sugott a mellette álló potrohos basának.

- Ez Ibrahim nagyvezir, - magyarázta György fráter halkan. - A harmadik meg Ájász basa.

A beszélgetés félbeszakadt.

Szulejmán intett, hogy távozzék mindenki. Egyedül János maradt a sátorban.

Egy álló órán keresztül tanakodtak bent ketten, Szulejmán és a magyar király. Senki se tudta, miről. Igaz, hogy az urak közül nem is kérdezte senki, mikor János visszatért a szállására. Összegubbaszkodtak, mint az ázott verebek.

XIX.

János végre elérkezett nagy politikai terveinek végkifejtéséhez. A török-magyar turáni szövetség megvalósult. Együtthaladt a két sereg. Szulejmán a Duna jobb partján, János népe a bal oldalon, egy, közös cél felé.

Budát Nádasdy védte. Besserer, a német parancsnok kereket oldott a török közeledés első hirére. A visszamaradt zsoldos népség meg alig győzte kurázsival az első ágyutüzig. Arra sietett kapitulálni az is. Nádasdy megadta magát.

Megjött hát a hatalom primula verisze is! Az első megtért magyar főur. Hozzá lehetett kezdeni megint az országoláshoz.

Szulejmán besétált a kiüritett várba, majd meg kisétált belőle s azt mondta:

- No most bemehetsz fiam, Jankó král te is!

És János elindult. Egy kis magyar csapat kisérte, elül és hátul török szpáhik s jancsárok haladtak szép egyetértésben.

A trónteremben megállott a menet. A janicsár-aga intésére két hatalmas török beslia megragadta a királyt és könyéknél-térdnél magasra emelve, háromszor odaütögették a trónhoz. Majd visszamentek megint a táborba, amint jöttek. Még csak áldomást se ittak rá, a tökéletlenek!

Megvolt már a trón, de nem volt hozzá udvar.

- Várj fiam, Jankó král, majd lesz az is!

És Szulejmán végigtarolta az országot utban Wienna felé. Várady primás, mint a nyul, igyekezett kifelé a hajtásból. Szaladt Budára. Nyomában természetesen hüséges társa, a nagy időérző leveli béka, Perényi se késlekedhetett soká. Megjött hamarosan, szokása szerint - koronástól.

Elindulhatott hát végre Budán megint az udvari élet! Hogy vendégben se legyen hiány, Szolimán is megérkezett dolgavégezetlen, Bécs alól. A korán beköszöntött hideg gyorsan megforditotta a győzhetetlen sereget.

A szultán ott táborozott a gubacsi pusztán, mig szilhidárjai a nagy dunai hidat verték a sereg számára. Szulejmánt nagyon érdekelte, vajjon hogy festhet teljes királyi gálában az ő pártfogoltja, Jankó král. Magához rendelte.

János ki is vonult és rendkivül kegyes fogadtatásban részesült. A török urak nézték, forgatták, tapogatták. Aztán megelégedetten bólogattak.

- Jól van, jól.

A nagy barátkozásban ugy elszórakozott a király, hogy csak otthon ötlött eszébe:

- Hol a korona?

Az bizony ottmaradt a szultán szállásán.

Mikor Perényi és a primás ludbőröző háttal visszalovagoltak a török táborba, épp arra nyitottak, hogy Ibrahim, Mehemed és Ájász basa egymás fejére nyomkodják az ősi, szent szimbolumot, megpróbálni, vajjon hogy illenék nekik? De sehogyse illett a tar koponyákra. Nem is vállalták.

- Vékony az aranya s a kövei közönségesek - vont vállat Ibrahim.

Ájász basa legyintett.

- Nektek gyaurok, jó lesz igy is, - mondta.

Hanem a fő-szakértő, a kiváló udvari mindenes, a vitézlő kantinos-ékszerész, Gritti, más véleményen leledzett. Neki jobban szakmájába vágott a dolog s megnézegetve a klenódiumot, eltünődve hümmögetett.

- Nono. Erről bizony lehetne beszélni...

Egyet gondolt és visszamaradt Budán.

A VELENCEI

I.

A velencei nem sokat teketóriázott. Nem emlegetett se prófétai küldetést, se isteni elhivatottságot nem érzett. Egész más valamit látott. Egy jó üzletet. Olyan jót, amiért még kockáztatni is érdemes. De hogy a kockázat se legyen valami tulnagy, igyekezett bebiztositani magát. Eddig teljesitett kiváló szolgálatai fejében kicsikarta a királytól a harmincadok jövedelmét. Akkor háromezer török katonával megszállt Budán és berendezte az udvarát olyan káprázatos fénnyel, ami messze fölülmulta János király minden erőlködését. Palotájának kapujában két nagy ágyu állt s mellettük két kumparadzsi, éjjel-nappal égő gyujtókanóccal. A fényes testőrök ki s be jártak a portán, ahol olyan szaturnáliák folytak egyre-másra, hogy hirükre VI. Kelemen pápa kiátkozta az egyházból Jánost.

Az udvar szétrebbent a hirre. Várady primás igyekezett vissza Ferdinándhoz és természetesen, mihamarább nyomon követte őt Perényi ur is, habár ezuttal szokásától eltérőleg, a korona nélkül. Mert János már okult a tapasztaltakon! Párnája alá rejtette esténkint, mielőtt álomra hajtotta volna fáradt fejét. Még jól rá is feküdt, hogy ki ne lophassa alóla valaki.

Amilyen gyorsan néptelenedett a királyi palota, annál hamarabb megtelt Gritti udvara. Ami léha, kortyondi söpredék, az mind oda-özönlött, élén Dóczy Jánossal.

Őkelmének most igazán fölvirradt! Kárpótolhatta magát a hosszu, szürke évekért, mikor Thurzó úr ágenseként ide-oda kellett rőfölnie a nagyvilágban, sóval, marhával, borral, buzával kereskedve s amikor néhány hangosabb »turpis causán« kivül csak egy jól jövedelmező házassággal vonhatta magára ideig-óráig a figyelmet.

Dóczy üstökön ragadta a kedvező pillanatot és bevonult ismét a magas politikába. Ugy dongta körül a hiu velenceit, mint az éjjeli bogár a szövétnek fényét.

Az epés udvari káplán, Szerémi, hamarosan szállóigét is csinált ebből a nagy udvarlásból.

- »Követi, mint sátánt az árnyéka.«

De Dóczy nem sok ügyet vetett a páter gáncsoskodására.

- Irigykedik a kapellánus, mert megint kicsöppent valahonnan, - nevetett Batthyány Orbánra, a jeles humanista poétára, aki vele együtt életre-halálra Gritti mellé szegődött. Hajdanában, Pádovában, konskolárisa volt Batthyány urnak a velencei. Ki is verselte szépen a rosszmájú papot! A mindenható protektorra meg olyan magasztaló rigmusokat talált kanyaritani ugyanakkor, hogy hallatukra Gritti titkára és házi dalköltője, Museus Antal tudós magiszter, sulyos epebántalmakat kapott még ott helyszinén.

II.

Mig Budán ez a nemes költői verseny folyt, Czibak Imre otthon rendezkedett a maga pátriájában. Akadt elég dolga! Várad lassan heverte ki a parasztlázadás rombolásait, a vár is sürgős megerősitésre szorult. Legelsőbb a sánc-árkokat mélyittette a Körös szine alá, okulva Nagybotu Lőrinc keserves leckéjén. Aztán az egyházmegye papsága közt kellett rendet teremteni. A mohácsi közös sirdomb épp ugy, mint a rohamosan terjedő reformáció, erős tizedet szedett a szentatyák közül. Ezeknek helyét haladéktalanul be kellett tölteni, nehogy a pásztorok nélkül maradt nyáj még jobban elszéledjen.

Igy történt, hogy egy jeles napon Fülöp atyus átköltözött Palotáról Váradra, a nagyprépositi székház hüvös boltivei alá s átvéve az egyházmegye gondozását, Czibak Imre püspök ezentul már nyugodtabban nézhetett az ország dolgai után. Volt aki adminisztráljon helyette.

Nem is soká késett a budai uttal. Végighallgatott nehány rigmust, ami Batthyány Orbán ezüstlantjától egész a piaci énekesekig népszerüsödött különféle szabad változatokban és ezekből megtudott mindent, amit tudni akart.

Beköszöntött Katalin királyhoz.

- Mi dolog, uram? - rázta üstökét keserüen.- Hogy engedheti fölséged ezt a fajtalan olaszt ennyire jutni? Hiszen már csakhogy istennek nem imádtatja magát! De ha igy tart, az az idő sincs messzi. Maholnap nyakunkra ül a budai Antikrisztus!

- Tehetek róla? - pislogtak zavartan János vizenyőssé fakult szemei. - Gritti a szultán megbizottja, kezében a hatalom. Ő gondoskodik pénzről, ő tudja a módját, hogy kell fizetésre szoritani a harmincadokat és ami a legfontosabb, nem revoltál ellene senki. Ez kell a magyar uraknak, nem nemzeti király! Minden jó, ha idegentől jön. Kellett: megkapták. Jobb kezekbe nem is tehetném az ország gondját.

- Szegednél másképp beszélt felséged! - csattant oda Imre. De aztán csak megint kérlelőre fogta inkább a dolgot.

- Uram, én nem látom olyan rendben a nemzet szénáját, mint fölséged! Uram, itt rothad, bomlik minden. Ezt nem lehet tovább ölbetett kezekkel nézni.

- Mit tegyek hát?

- Álljon fölséged a maga lábára! És ha itt nem lehet, jöjjön velem Erdélybe s igyekezzék ott szerezni hiveket a trónnak. Olyan hiveket, akikre az ország jövendőjét felépithetjük. Ott az emberek vagy jók, vagy rosszak, de legalább emberek. Próbálja uram, megnyerni Erdélyt!

János megfélemledve hunyorgatott a váradi püspök komor arcába. Annak a két keménynézésü fekete szemnek, ami mindég magához delejezte, most se tudott ellenállni.

- Ha ugy gondolja eminenciád, - motyogta.

És Imre »ugy gondolta«.

Nagy népszerüségével sikerült is megnyernie János számára Kolozsvárott ugy a rendeket, mint a székelyeket s a szászokat.

III.

Erre az erőgyarapodásra bizony égető szüksége volt a királynak, hogy az események gyors fordulata le ne sodorja a lábáról.

Alig érkezett vissza Budára, éppen hogy leverhette magáról az ut porát, mikor Wiennában máris megmozdult Ferdinánd. Kilencezer főnyi sereggel betört az országba és ezzel a játékra sok, komoly hadviseléshez nevetségesen kis haddal, diadalmenetben vonult végig a Dunántul. Hajszál hijja, hogy Budát is be nem vette.

Ott voltak addigra a sasos lobogók alatt az elpártolt urak mind. Török Bálint, Báthory András, Bánffy Boldizsár, a Thurzók, Perényiek, sőt, természetesen, Várady primás bandériumai se hiányzottak.

János mellett meg csak az a kis bihari gárda kölletlenkedett, amelyik Lengyelből visszahozta. Athinay Deák Simon, a két Ártándy ur, mezei hadaikkal s a király rokona, Petrovich temesi gróf, rác zsoldosaival. A török sereg se számolt többet háromezer embernél és még erről a maroknyi népről se gondoskodott senki!

Mikor János szemére lobbantotta a bandériumával beköszöntő váradi püspöknek, hogy az erdélyi hadakat miért nem hozta magával, Czibak Imre oda is vágta a kérdésre:

- Azért uram, mert ennyinek se tud enni adni fölséged!

Ez pedig olyan szomoru igazság volt, hogy mihamarabb maga a király is lóhus-pecsenyére szorult, ha véletlenül épp akadt az átok alatt nyögő budai várban.

De nem is az volt a nagyobb baj, hogy kevesen lézengtek a magyar vitézek, hanem hogy még aki itt állt, az is odább szeretett volna állni. Minél messzebb Buda várától, ahol a velencei egész magához ragadta a kormányrudat. Az ő parancsolgatására, Dóczy Jánosékkal egysorban, senkinek se akaródzott harcolni. Titkon mindenki azt kivánta, bár Török Bálint jól kiporolná a »protektor« urat!

Nem rajta mult, hogy ez meg nem történt, hanem Gritti agyafurtságán s a besliái határtalan kapzsiságán, akik Roggendorf tábornok nagy rohamánál ugy verték vissza a már benyomult csapatokat, hogy a velencei két marokkal szórta az elfoglalt réseken át előre törtető ostromlók közé az aranypénzt.

Ez az ötlet mentette meg Buda várát. A besliák, mint a dühöngő fenevadak, fordultak vissza az aranyakért s hatalmukba keritve az elfoglalt falakat, leverték a rohamot. Sőt még ki is tört a várvédő rác-török katonaság és elfoglalta az osztrák táborállást. Maga Roggendorf alig tudott elmenekülni egy gályán.

Gritti győzelme volt ez, tagadhatatlanul. Dóczy János készült is megfelelően kamatoztatni a tétlenül kölletlenkedő János-párti urakkal szemben, hogy a rég óhajtott nagy leszámolást ezzel a kitünő alkalommal végre dülőre vigye.

A tervhez kapóra jött neki Roggendorf tábornoknak Kristóf nevü iródeákja, aki az akasztófa elül szökött át az osztrák táborból. Ez a jómadár, Dóczy utasitására, eljátszott egy épületes komédiát, mely arra lett volna jó, hogy János hiveit árulókként állitsa a király elé.

Őfelsége a függöny mögül hallgatta a fehér asztalnál megoldott nyelvü deákot, amint az égre-földre esküdözött Kerezsi étekfogó és a pletykából kimaradhatatlan Szerémi kapellánus előtt:

- Saját szememmel olvastam azokat a leveleket, amiket az urak Roggendorfnak irtak! Kérték a generálist, ne inditana Buda ellen rohamot addig, mig ők Katalin királyt összekötözve át nem szolgáltatják neki.

János minden izében reszketett a fölháborodástól, mikor a függöny mögül előkerült. Elhatározta, hogy példásan megbünteti a pártütőket.

Meghivta őket a nagy győzelmi lakomára.

IV.

Furcsa cécónak igérkezett ez a lakoma! Legelőkelőbb fogása csikó-tokány volt, veresbor mártással. Az udvari étekfogók éppen fölvonultak a ritka eledellel, mikor a terembe különös jövevények léptek.

Hét pecér hét ezüst-vederrel.

Oda igyekeztek mind, ahonnét János már nyugtalanul tekintgetett az ajtó felé. Letették elé terhüket.

A hosszu táblán a megdöbbenés moraja futott végig.

A hét vederben hét levágott ember-fő!

Azé a hét hadnagyé, akik Roggendorf ostromában a magyar csapatokat vezették. A király személyes ismerőse, hajdani jópajtása volt mindannyi. És most megismétlődött velük ugyanaz az ocsmány komédia, mint régebben Cserni Ivánnal. János sorba pofozta a halott fejeket s hogy az élők is értsenek róla, társalogni kezdett velük, meg-megütögetve kése nyelével azt a koponyát, amelyikkel épp vitában állt.

- Igy járnak az árulók, - mondta.

Dóczy kapott a szón.

- Nem mind, uram! Igy csak a tisztességes árulók járnak, akik karddal a kezükben jönnek, ország-világ szemeláttára, nyiltan. Az alattomos, gyáva árulók bezzeg a király asztalánál lakoznak, mint közönségesen!

Imre kezéből kifordult az étkező szerszám. Hangosan tolta hátra karos-székét s ugy mordult, arcán a kétszeres elutálkozás hideg dühével, a vele átellenben fecsegőre.

- Én is az asztalnál ülök, hallja-e kegyelmed?

- Látom, - válaszolt Dóczy nyeglén és a savószin szeme fojtott fényben villant, megállt a váradi püspök mély redőkbe futott homlokán.

Imre nekibiborodott.

- Ha valaki vádat emel, ne Dóczy János legyen! Árulásról se beszéljen az, aki a saját hitvesét hordja az olasz himpellér örömére s ezzel nem átallja még dicsekedni, uton-utfelen.

- Ha hordom is, - szisszent Dóczy, - csak azt hordom, aki a magamé. Eminenciád pedig azzal sáfárkodik, aki az országé. A király személyével!

Nem folytathatta tovább. Imre áthajolt az asztalon és ugy sujtott le a rágalmazóra, hogy Dóczy, mint a zsák, fordult le a székről.

János aggódva bámult a távozó váradi püspök öles alakja után. Panaszosan makogta az egyik levágott főnek:

- Látod-látod, Lenci! Pedig főapródom volt mind a kettő! És mégse állhatják egymást!

Ugyanaz este két kinevezési okmányt irt alá reszkető kézzel. Az egyikben Dóczy Jánost tette meg kincstartójának, a másikban Erdély vajdájává emelte palotai Czibak Imrét, Várad püspökét.

Nehogy eszükbe jusson az ő fején bucsuzni!

V.

A méltóságosztás eredménye az lett, hogy a két udvar urai közt nyiltan kitört a lappangó vetélkedés. János itt is békitgetett, ott is, de ezzel csak még jobban fölingerelte az elégedetlen urakat, akik nem kegyes malasztra, hanem kézzelfoghatóbb királyi kegyre áhitoztak. A csatározás hevében végül nem maradt, aki Roggendorf szétbomlott seregét üldözőbe vegye. Az osztrák hadak nyugodtan bevonulhattak Esztergom várába, a Ferdinánd-párti Várady primás violaszin védőpalástja alá.

A hercegérsek aztán megkisérelte békét teremteni a két viszálykodó király közt. Ferdinánd követe, Hoberdánc János kapitány, tanakodás közben egyszerüen tőrt rántott Jánosra.

A merénylet nem sikerült. Hanem annál inkább sikerült megfélemliteni a Katalin királyt! Gritti szerencse-csillaga még magasabbra uszott. Hogyne! A nagy ellenfél, Erdély vajdája, Czibak püspök hazatért Váradra. Az ő távollétében protektorként csilloghatott a gyámoltalanul kapadozó uralkodó előtt.

János meg is ragadta a felényujtott segitő kezet. A váradi püspök óvása ugyan még ott motoszkált zavaros agyában, de hát mit tehet ő róla, ha Czibak ur olyan messze van, mig az olasz közvetlen a trón zsámolyánál veri a vasat?

- Nem barátokra van szüksége a királyoknak, hanem alattvalókra, - magyarázta a velencei. - És nem atyafiságos érzelmekre, hanem tekintélyre!

- Ezt mondta anyám is, - villant föl Jánosban Tescheni Hedvig emlékezete. - Pedig ő tudott uralkodni!

- Első dolog, hogy megrendszabályozzuk a renitenseket, - folytatta a leckét az olasz. - Adja fölséged jó erős kézbe a kormányt! A gubernátor gondja aztán, hogy a király személyét az orgyilkosoktól megóvja és az országot az árulóktól megtisztitsa. Nem könnyü föladat, de én vállalnám.

János örömmel kapott az ajánlaton.

Nem hányódni folyvást a civakodó urak közt! Nem rettegni orvul rátörő cinkosoktól! Nem utálni el minden nap más és más arcot, melyeken már ott lappang az árulás! Nem vesződni, dolgozni, nyügösködni, hanem csak szép nyugodtan királynak lenni, egy-egy lakomán megjelenni, zavartalanul szürcsölni a titkolt és tiltott örömöket, a trónban üldögélve, mint más királyok, akik helyett szintén mások törik a fejüket!

Szép álom volt ez! És egy manupropria ide vagy oda, nem számit érte!

Igy lett a század legnagyobb kalandorából Magyarország kormányzója.

Gritti nyomban elindult Sztambulba, hogy uj méltóságához a legfőbb ur, a szultán jóváhagyását elnyerje.

VI.

A gubernátor elvonulása után néhány nappal János levelet kapott Váradról. Mindössze ennyi állt benne:

- Uram, királyom! Tiltakozunk az ország becsületének ilyen meggázolása ellen. Se én, se Statilius püspök, se fölséged egyetlen bihari hive a renegát fattyut az ország kormányzójaként elismerni nem fogja soha. Felséged nem gyermek, akinek gyámra volna szüksége. Ha valamit akar, maga is meg tudja mondani. És a király parancsa nem fog siket fülekre találni itt. De ha fölséged elfelejt uralkodni, könnyen megeshet, hogy mi meg elfelejtünk engedelmeskedni! Már pedig a nap keletről kél, uram!

János merőn bámult a keménybetüs sorokra. Mintha a saját didergő lelkiösmerete ágaskodnék ki belőlük!

Eltakarta arcát és tehetetlenségében sirva fakadt, mint a gyermek.

VII.

Gritti dolga játék volt Stambulban. Sőt még egy jó ötlete is támadt ráadásul. Az a mód, ahogy olcsó görögtüzet gyujthat a magyar kormányzói szék elfoglalásához.

Szulejmán éppen készülődött a német-római birodalom császára, Károly ellen. A győzhetetlen seregek gyülekeztek is. Mért ne rázza ő most kaftánjába a Ferdinánd-párti magyar várakat, azalatt, mig a szultán lekötve tartja a Habsburgok erejét? Aztán meg, ugyan mért ne sughatna néhány bókkal többet Ibrahimnak, mikor annak csak egy szavába kerül és a mindenható padisah megkiméli az ő üzletét, Magyarországot? Hol van az megirva, hogy a török seregek mindég a Duna-Tisza mentén száguldozzanak, mikor egész szépen vonulhatnának például Stiria felé is? Mért ne tünhetne ő fel szabaditóként Budán s hol az a magyar ur, akármilyen párti, aki mellé ne állna, ha ő azzal jön, hogy visszaállitja az ország régi határait?

Fogta magát és jelentkezett Ibrahimnál.

A nagyvezir szokott barátsággal fogadta.

- Ma éjjel rólad álmodtam, - ujságolta. - Fehér ruhában láttalak, hatalmas turbánnal a fejeden.

- A dolog világos - szedte elő legédesebb mosolyát a velencei. - A fehér köntös hozzád való örök hüségemet jelenti, a turbán pedig a tiéd, akinek magasztos árnyékában élek és lélekzem.

A hiu basa egyszerében meg volt nyerve minden ügynek és Gritti a szultán megerősitő iratával elindult Magyarországba.

VIII.

Ibrahim szavának is állt.

A háromszázezer főnyi tőrök sereg csakugyan Stiria felől közeledett Wienna ellen. A német hadak lassan gyülekeztek. Ha Szulejmán háboritatlanul folytathatja fölvonulását, félkezével eltörülhette volna az egész ármádiát és Gritti terve minden vonalon sikerül.

De a verhetetlen ozmán óriás váratlanul elsiklott egy szalmaszálon. Jurisich Miklós kicsi vára, Kőszeg és benne néhány száz magyar vitéz, huszonöt napig feltartotta a pogány áradatot, mely végezetül is tehetetlen dühhel kullogott el a rommá lőtt kis kőhalmaz alul, amin átgázolni nem volt elegendő Szulejmán világrengető ereje.

Ez a nem remélt haladék aztán időt engedett a nyugati keresztény segitő hadaknak arra, hogy Bécs alá gyülekezzenek olyan számban, ami már a győzelem reményével kecsegtetett. Két akkora ármádia találkozott most Wienna falai alatt, amekkorát nem látott Európa a catalauni ütközet óta.

Hanem a döntő csatát mégis egy harmadik, láthatatlan hatalom vivta meg. A csuma. És pedig olyan sikerrel, hogy a pár nap alatt megtizedelt török sereg, otthagyva táborszállását is, egyetlen ütközet nélkül menekült vissza, amerről jött. Gritti arra virradt, hogy a szultán közbülálló seregeinek hült helye és ezuttal ő bámul szemközt a roppant német haddal.

A protektor nem sokat töprengett, hanem loholt a padisah nyomában, Stambul felé.

IX.

De Jánosnak is egyszerében eszébe jutott a váradi levél!

»Keletről kél a nap...«

Ó Várad! Ó Vajdahunyad, Kolozsvár, kincses Erdély! Kékfelhős havasok, ahol valamikor, egy rég eltemetett Fábián-hajnalon olyan olimpusi irammal csörtetett, mint fiatal vajda, a szilaj bölény után!

És az a másik bölény is, az a mindég morgó, dörmögő, de mindég fölséges erejü, egyenes-utakon tiprató emberbölény, vajda-utódja, Czibak Imre!

A szorongatott lelken egyszerre urrá lett a vágy. Nem is próbálta leküzdeni. Ment Váradra. Onnan rettegte aztán, a püspöki rezidencia bolthajtásos falai közül, hogy mikor ront be a német had az ő árva országába, hogy egyszersmindenkorra megkimélje őt az uralkodás terheitől?

- Nem látom én már többet szép Buda várát! - jajdult fel minduntalan és szorongva kémlelte vendégelő házigazdájának arcát, hogy nem födöz-e fel rajta valami kis reményt, vigasztalást?

Hanem Czibak Imre jól tudta vértezni a szivét az ellágyulás ellen! Nemcsak szolgálni, büntetni is értett, bölcs szigorusággal, példamutatással. Hagyta hadd vádolja magát, hadd birkózzék lelkiösmeretével a magános ember. Ezen az egy módon talán visszalel még a jó utra. Arra, amelyikről olyan messze tévedt, olyan rég letévedt...

X.

De János hiába ijedezett, hogy a német hadak megszállják Budát. Nem azért született burokban, hogy ahol a szerencse elpártol tőle, társául ne szegődjék a - vakszerencse. Ezt pedig az adott esetben Török Bálintnak hivták.

Bálint ur Veli basa Stiriából visszavonuló, zsákmánnyal roskadásig megpakolt, harmincezer főnyi seregét kicsi dandárával oldalba támadva ugy elnáspágolta, hogy a török otthagyta neki az egész zsákmányt. Aki birt, futott fejvesztetten, mint a megriadt kotló-alja. Erre még az asszonyok is nekilelkesedtek a verekedésnek. Egyik faluban három magyar menyecske nyolc pogányt csapott agyon bottal, mialatt Bálint ur legényei a prédán osztoztak.

A győzelem hirére Ferdinánd fővezérének, Kaciánernek keresztbe akadt a szeme.

- Mi jogon tartja Bálint ur magának a prédát, mikor azt Ausztria földjén harácsolta a török?

Ráizent az osztozkodókra:

- A zsákmány a miénk!

- Kaparj kurta, neked is lesz, - izente vissza Bálint. És a két vezér szerencsésen tengelyt is akasztott ezen. Addig-addig huzakodtak, mig a sok idegen népség is kedvet kapott tőlük s elkezdett fosztogatni Ausztriában, ugy, hogy külön hálaadó istentiszteletekben köszönte meg az ország, mikor nagynehezen sikerült végre a keresztény seregeknek fölfalni egymást.

Erre a fordulatra János hirtelen abbahagyta a sopánkodást. Futtatta követeit Istámbulba, tolmácsolni a szultán előtt a magyar király legalázatosabb hódolatát. A követ orronverőcskére találkozott Ferdinánd megbizottjaival. Wese és Nogarola hasonló küldetésben buzgólkodtak.

Egyik királynak se volt már, nem hogy jártányi, de álltányi ereje se. Annál inkább lábrakapott Gritti, a nagy kijáró! Szárnyai alá vette mind a két gyámoltalan királyt és végül ki is vitte,

hogy a padisah nem csak kegyesen szine elé bocsátotta a követeket, de ugy Jánost, mint Ferdinándot fiainak fogadta. Abba is beleegyezett, hogy üsse part, uralkodjék hát mind a kettő azon az országrészen, amit éppen birtokában tart! Mindössze annyi különbséget tett a két szerelmes fia közt, hogy Ferdinánd követeinek csak a térdét engedte megcsókolni, kezét a palástja alá dugta.

A két király meg volt elégedve igy is. Egyformán hálálkodtak Grittinek a sikeres közbenjárásért.

Annál savanyubb arcot vágtak azonban Budán az urak! Méltó felháborodásukban nekirontottak a megfutamodott protektor palotájának s felprédálva mindent, ami a kezük ügyébe esett, tömlöcbe zárták Gritti kincstartóját.

Mikor a nagy szószóló diadalmasan visszatért Budára, már csak romjait találta fényes udvarának. Nekilátott hát, hogy megrendszabályozza a mü értelmi szerzőit. Athinay Deák Simont saját háza udvarának gémeskutjára köttette fel, dalkai Pozaka Pált pedig a kapu félfájára.

Ezen az önkénykedésen még a mindég higgadt Verbőczy is kijött a sodrából. Kemény hangon appellált a felháboritó jogsérelem ellen.

- Ki hallott ilyen égbekiáltó injuriát? Nemes embereket fölakaszttatni!

No, Gritti aztán meg is hajolt a nemesség ősi kiváltságai előtt! A két Ártándy urat már egész szabályszerüleg lefejeztette. Az igaz, hogy itélet nélkül. De hát, uramfia, ki érne rá dologidőben mindenféle apró csellengőkkel bajlódni? Eb ura fakó!

Mire János király Lippáról hazaszánakozott, azon vette észre magát, hogy épp azokat a hiveit végeztette ki a velencei, akik valamikor a hontalanság keserü napjaiban, Lengyelből visszahozták.

Az egész bihari gárdából egyedül Czibak Imre élt még, de ő is csak azért, mert Erdélyig már nem ért el a protektor keze...

XI.

A király könnyezett, az olasz pedig kényelmesen elhelyezkedett a kormányzói székben. Egy pisszenés se hallatszott többé. Dóczy János alkormányzó lett, Gritti tizennyolc esztendős fia, Antonio, egri püspök. A többi főméltóság a tányérnyaló udvari népségnek jutott.

Ilyen szépen elrendezkedve az országolásra, nem maradt más hátra, mint megszabadulni mind a két királytól.

Erre se váratott soká az alkalom.

A gubernátor egyre kényelmetlenebb hatalmától meghökkent két királyt összehozta a közös baj. Nagy titokban egyezkedő tárgyalásokba kezdtek. Gritti, akinek hamar fülébe jutott a konspiráció, azonnal utra kelt, hogy ezt az összeesküvést a porta előtt fölfedje.

Ibrahim megértően csóválgatta a fejét.

- Ej, ej, Ogli bég! Mit kinlódnál te tovább azzal a két hálátlan gyaur kutyával? Fogd meg azt a koronát és tedd a saját fejedre, ugy is rajtad állt legjobban. Van itt hely elég, Jankó král számára a Jedikulában, a másikkal meg elbánhatsz magad is!

Ez volt az a szó, amire Gritti várt! A porta jóváhagyása. Most végre elért mindent, amit akart. A kezét se kellett nagyon nyujtogatni érte, hogy az ölébe hulljon.

Nem maradt itt, csak egy akadály: Czibak Imre vajda.
A velencei eltünődött egy kicsit, majd vállatvont.
Halkan fölnevetett.

A FELMÉRI CSILLAG

I.

Ebéd után voltak Palotán. Fülöp atya elvégezte az asztali áldást. Csak a két gyerek majszolt holmi eldugott falatokon, amiket a főtisztelendő nagyprépost ur rejtett az asztali kendőjük alá.

- Ej, ej, - csóválta Cilike a szőke fejét rosszalólag. - Ki hallott ilyet, hogy ti még kézmosás után is esztek?

- Bizony, - bólintott Péter ur a feleségére - rájuk fér, hogy ráncba szedd őket! Ahol ni, Imre! - zördült a nagyobbik fiucskára. - Teszed le azt a tányért? Nem röstelli az urfi ilyen nagy legény létére nyalakodni a vendégek előtt? Milyen példát mutatsz az öcsédnek?

A két kis nebuló megilledelmesedve igazodott hátra a széken. Fekete karika-szemük csillogva járt a szigoru szüléken.

A szőke, sugár asszonyka szelid szemrehányással ingatta főkötős fejét. Kiszabadult fürtjei könnyedén himbálóztak a keskeny, tejes rózsaszin arc körött.

No, ettől a haragtól ugyan nem kellett félni! Ezek a szemek nem fenyegettek, csak néha büntetett bennük a szomoruság. Ez volt az a valami, amitől Imre és Péterke legjobban tartottak. Jobban az apa kicsit hirtelen kezénél is. Mert a náspágolás helye hamar gyógyult, de az a rosszaló tekintet az édesanya szeméből még soká ott égett az apró szivükben.

A zsörtölődésnek Fülöp nagyprépost ur vetett véget. Megcsóválta ősz fejét.

- Ejnye, - mondta szemöldökét ráncolva. - Mit rángatjátok szegényeket folyton? Hadd nyalja ki az istenadta azt a tányért! Kinek vét vele? A magáét nyalja.

- Bizony, - bólintott közbe a nagyasszony is, szorgalmasan rázogatva legifjabb Czibak Lőrincet, aki harsány meggyőződéssel tiltakozott minden altatási kisérlet ellen, - ilyen keménynek ezek a mai szülék. Hanem, ne szóljunk bele, nehogy baj legyen megint!

Péter ur végre is kimosolyodott a komolyságából erre a nagy egyetértésre. Fölhuzta a vállát.

- Jó, hát csak rontsák őket kegyelmeitek közakarattal. Főképp Fülöp atyus. Adjon lovat alájuk, mikor már se birok velük! Ezer ördög lakik mind a kettőben.

- Jaj, - legyintett a nagyprépost ur büszkén, - tudod Péter fiam, ezek bizony keménykötésü fattyak! Czibakok a javából! Ezek nem fognak neked sarokba guvadni, mint a mulyák! Vér van ezekben. No gyertek, bujjatok a csuhám ujjába, két kis imposztora! Talán akad benne valami nektekvaló madárlátta váradi falat? Az ám, Imre, - fordult a nagyobbik fiucskához. - Faragott két szép mordályt a pedellus minap! Van rajta ijj is, amit kakassal lehet feszíteni. Lő, mint a puska. Majd megtanitlak bánni vele. Ugy-e, mehetünk, édesapám uram?

- Egyéb se hiányzott! Nyilas puska a kis betyároknak! Hogy ablak épen ne maradjon az egész környéken! - morgolódott Péter.

Tudta ő jól, hogy az ilyen váradi látogatások alatt föl kell függeszteni a bölcs és kemény nevelési elveket.

- Nem is a miénk ez a két gyerek! Előbb édesanyánké, aztán a sógorom rontja le rajtuk a magáét, végül pedig kegyelmed, nagyprépost uram, tetőzi be a házat tornyosra. Látszik, hogy a püspökétől veszi a mustrát! - mosolygott a fiatalasszony meleg ragyogással.

Majd odaintett békülékenyen:

- Hát csak menjenek, menjenek játszani. Legalább szóhoz jut végre Miklós is egyszer!

Patócsy Miklós, Czibak ur öccse, hálás pillantást küldött a szabaditó angyal felé. Megfeszegette izmos fiatal vállait a derékban szabott kurtánkájában, jelentőségteljesen.

- Biz' az jó lesz, - mondta. - Hisz azért küldött előre Imre bátyám, hogy beszéljek kegyelmetekkel, mielőtt az urak beköszöntenek. Fontos ügy ez nagyon.

A két gyerek sorba parolázott, illendő módon kezet csókolva apjuknak, anyjuknak, hangos csatazajjal sodorták Fülöp atyust az ajtó felé. Péter a vállán lovagolt, Imriske meg hátul a csuhába kapaszkodva hajtotta a diszes fogatot. A nagyasszony elül tipegett fellajtárnak.

Nem változtatott az idő a két öregen, éppen csak, hogy a nagyprépost ur haja, ami valamikor a szőkeségtől volt fakó, most az idő havától fehérlett. A nemzetesasszony meg, mintha visszafelé nőtt volna egy-két hüvelyknyit. Csak a szája körött volt valami idegen, valami lágy vonás, amit az első unoka szokott meghozni a nagyszüléknek.

Hogy az ajtó méltó bombardóval jelezte az ünnepi menet elvonulását, Czibak Péter a fiatal rokonhoz fordult.

- A levelet, amit Imre bátyám küldött, vettük idejében. De azt mégse tudom, hogy kiket hivott ide, meg hogy milyen okból.

- Itt találkoznak a vajda, Majlád uram, a fogarasi kapitány és Volád vajda küldötte, Rádul bojár, Kun Kocsárd, a székelyek kapitánya, meg a küldöttség urai, akik velük járnak.

- Erdély mindhárom nációja, - bólintott Péter. - Hát a többi?

- Kenedy Ferenc bátyám s ugy lehet, az Athinayak. Az urak mind a maguk embereivel jönnek Gritti Tonio elé. Innen majd együtt mennek tovább Váradon át, Erdélybe.

- A vajda elébe megy annak a cégéres latornak?

- Ugy van bátyám, - intett a fiatal katona. - Czibak Imre vajda, a váradi püspök, ünnepélyesen és kellő fénnyel, az erdélyi nemzetségek élén fogadja az egri püspököt, Magyarország kormányzójának fiát, mert János király igy rendelte.

Péter a homlokát ráncolta.

- Még mindég nem volt elég a megaláztatásokból? Nem elég a tenger nyomoruság, amit ránk hozott, mikor Hadak utjává tette az országot a törökbarátságával? Mit vár ettől a talljánba oltott renegáttól, aki csufos halállal végeztette ki a legjobb hiveit? Mostanra se okult?

- Ugy látszik.

- És a vajda türi ezt?

- A vajda mindent megtett, amit tehetett. Háromszor is fönt járt Budán, hogy személyesen próbálja jobb belátásra birni a királyt. Értesitette a konstantinápolyi hirekről is, hogy Gritti megegyezett Ibrahimmal a magyar trónra.

- És a király?

- Csak hümmögött. Pedig ugy hirlik, Gritti azóta el is indult már Stambulból, nagy sereg janicsárral. Abból se csinált titkot, hogy Dóczy János nádorrá, Batthyány Orbán meg temesi vajdává avanzsál.

- S ehhez mit szólt János?

- Láthatja bátyám maga elé teritve. Azt, hogy fogadja őeminenciája olyan fénnyel Gritti fiát, amilyen megilleti a király barátját. Okult Katalin őfelsége a Cserni Iván esetéből! A taljánnal szőr mentén bánik. Főleg, mióta ludasnak érzi magát.

- Gyalázat! - dohogott Péter.

Fölkelt s néhányszor végigmérte a szobát. Aztán megállt Miklós előtt.

- Tulajdonképpen mi célja van Erdélyben annak a pribék-fattyunak?

- Gritti Toniot érti bátyám?

- Ki mást!

Patócsy vállatvont.

- Ez az, amit magunk se tudunk. Talán hiveket jön toborozni az apjának, talán a moldvai vajdával akar tárgyalni. Az ő szándékaikon nem könnyü átlátni. A Gritti-fajzat mind ravasz és óvatos. De kicsi dologért nem mozog, annyi bizonyos. Jó lesz szemmel tartani!

A tanakodás félbeszakadt.

A kapu felől a porkoláb tülke harsant. Péter a vendégek elé igyekezett. A küszöbről csak annyit mondott:

- Most hát értem, miért izente bátyám, hogy szivesen fogadjuk az egri püspököt!

- Ezért! - emelkedett föl Patócsy Miklós is és nyomon követte a ház fiatal urát.

II.

A vendégek fölsereglettek a vadász-zöld szinü, posztókárpitos fegyverterembe s körülülték az egybeereszthető, nagy családi asztalt.

- Kezdjük a tanácskozást, - javasolta Kun Kocsárd, egy kurtanyaku, vörösarcu, javakorbeli ur. - Az idő sürget!

- Csak nemzetes asszonyaimékat kérjük még meg előbb, hogy hagyjanak magunkra. - Fordult Rádul Stefán félvállal a munkáikkal foglalatoskodó nők felé.

De mielőtt az urak vótumaikat közreadhatták volna, Cilike fölvetette a fejét és egyenesen a bojár szemébe nézve, megszólalt:

- Fölösleges, Rádul uram! Erdélyben az asszonyok megszokták, hogy veszedelem esetén ne sokat keresgessék magukon a rokolyát. Az eleink is ott ültek a vénekkel s rhabonbánokkal a tanácsdombon. Szavuk volt ennek az országnak minden dolgában-bajában.

- Hümm, - pillantott körül a követ jelentőségteljesen. - Én mégis azon a nézeten vagyok, hogy nem való asszony a politikába. Nem szokta, nem tanulta.

- Majd megszokjuk, majd megtanuljuk.

- De ez kockázatos játék ám!

- A mi életünk se drágább, mint a fiainké! - egyenesedett föl Czibakné nagyasszony is, olyan parancsoló méltósággal, hogy a bojárban benneszakadt a tiltakozás.

Mentegetőzve emelgette a vállát.

- Nono. Ti tudjátok, urak. Felénk csak dísz az asszony.

- Nálunk meg feleség! - csapta le a vitát Czibak Péter kurtán.

És a két nő szorgoskodott, öltögetett tovább, mig Majlád ur fölkelt s szikár alakját kiegyenesitve azt mondta a többiek felé:

- Az ok, ami egybegyüjtött minket, köztudomásu. Az a velencei keritő, Gritti, már Erdélyre is szemet vetett. Mi a szándéka velünk, nem tudjuk. Hanem az bizonyos, hogy a fia nem ok nélkül jön. Az én megbizóim, a szász városok, ugy gondolják, balgaság lett volna megszivelletlen hagyni Katalin királynak azt a parancsát, hogy fogadjuk Gritti fiát. Soha jobb alkalom kihámozni belőle azt, ami bennünket érdekel! Akkor majd tető alá hozhatjuk a magunk dolgát is.

- Igen, - vágott le Kun Kocsárd ur ökle az asztalra. - Igen, fogadjuk illő mód, hogy saraglyán vigyék a lator apja elé! Élve ki nem teszi a lábát Palotáról, egy az Istenem!

- Lassan a testtel, Kocsárd! - csóválta a fejét Kenedy Ferenc rosszalólag. - Nem szokás dobbal verebet fogni. Meg aztán ez orgyilkosság is volna. Nem magyarokhoz s nem mihozzánk való.

- Ez a bajunk, ez a fene gavallérkodás! Vasvilla dukál az ebnek, ha dühödt!

- Kegyelmed talán magára vállalná az attentátumot?

- Én! - hördült fel Kun Kocsárd. - Hát pecér vagyok én?

- Lássa-lássa! - helyeselt a házigazda.- Akkor hallgassuk inkább Majlád bátyánkat.

- Először is, - vette vissza a szót a fogarasi kapitány - kiki vessen féket a nyelvére. Nálunk eddig se volt divat kikiabálni országos terveket. Cselekedjünk inkább, még pedig ésszel. Ha mink Gritti Toniot elemésztenénk, abból semmi haszon se származnék, veszedelem annál több. Mig ha jó képet vágunk a gonosz játékhoz, elébemegyünk a bajnak. Tudott baj: félbaj. Éljünk a gazok ellen saját fegyverükkel, a ravaszsággal.

- Helyes! - bólintott Rádul Stefán. - Hallgatni, figyelni, semmit el nem felejteni, ez a bölcsek bölcsessége. Induljunk Majlád ur után.

Péter fölnézett.

- Mit tanácsol kegyelmed eszerint?

- Azt, hogy igenis, fogadjuk a királyi rendelet értelmében, vendégként Gritti Toniot. Tejbenvajban hijja ne legyen, a szállása fényes, szolgái kellő számban, kétszer hivassék táblához és ott mindenből, ami jó, bőven lakozzék. Valaki aztán, aki elég ügyes, akinek helyén van ugy a szive, mint az esze, igyekezzék kiszedni belőle amit csak lehet, hogy fölkészülve várhassuk a vajdát. Vele majd megbeszéljük, ami még hátra marad. Az ő kipróbált kezében jó helyt mindnyájunk sorsa.

- Éljen a vajda! - zsongtak az urak.

- No és ki legyen az a valaki, aki elég eszes-ügyes, elég bátor és óvatos? Akit a kényes föladattal megbizhatunk? - kérdezte Kun Kocsárd.

Az urak összenéztek.

Majlád köhécselt.

- Megvallom kegyelmeteknek, hogy magamat nem itélem arravalónak. Én ki tudom ugyan tervezni a stratagémát, de a végrehajtására nehézkes vagyok. Nagy hibám, hogy orcámra irják, ha nem egyenes a gondolatom.

- Én - huzódozott Kenedy - beösmerem, nem érzem inyemre-valónak az ilyen munkát. Lappangani, lecsapni, véletlen szókat kösöntyübe füzni, ha közelebbről vizsgáljuk, mégse valami szép föladat.

- Szépnek szép, - lelkesült Stefán ur, - de egy kicsit veszedelmes. Hátha őkelme átlát a szitán? Hátha nálunk is jobban tud lappangani, eszeskedni és rájön a csapdára? Mi lesz akkor? Bosszut áll! Megyünk az Ártándyak után. Nem, nem! A Grittiekkel nem jó ujjat huzni. Mindenben igazat adok nektek, hanem énnekem bizony csak egy fejem van!

A vendégek sorra szabadkoztak, magyarázkodtak, egymás után köszöntek fel.

Mikor az utolsó tiltakozás is elhangzott, Cilike csöndesen kitette kezéből a gyerek-ümeget s azt mondta:

- Ha senki se vállalja, majd vállalom én. Se nehézkes nem vagyok, mint Majlád uram, se válogatós, mint Kenedy bátyám, se a nyakam nem féltem.

Péter átölelte az asszonyát és odanézett büszkén a bojárra.

A követ motyogott. Senki se értette, hogy mit.

III.

A pillanatnyi csöndbe hirtelen nagy zene-bona csördült. Az ajtó felől jöttek a hangok. Olasszal, göröggel, magyarral elegyes török nyelven szitkozódott valaki.

Cilike kinyitotta az ajtót.

- Ki az? - kérdezte. - Ki lármázik itten?

Csöndesre pisszenve, hétrét görnyedt, kaftános, pocakos török hajlongott be. Jobb tenyerét a homlokához, majd meg a melléhez értetve fogott ujra a sopánkodásba.

- A nagy senor alázatos szolgája, az egri püspök-basa őeminenciájának főeunuchja csókolja a saruid nyomát, ó hanym-effendi! Aki nem méltó arra, hogy a te fényes orcád tündöklésében gyönyörködhessék, se pedig arra, hogy drágalátos lábaidnak porában fürösztheSSe az arcát. De a te szolgádat nagy sérelem érte, ó szépek legszebbje és ezért nem tudja most az ő hangja a te dicsőségedet eléggé magasztalni!

- Zagyva beszéd! - vonta össze Cilike a szemöldökét. - Hagyd a cikornyát török! Inkább arra felelj, hogy kerülsz ide s mi dolog, hogy lármával vered föl a házunk békességét? Mi bajod?

- Ó, liliomorcáju tündér, - nyögött a pocakos pogány, - mire is vesztegetném én a szót, mikor a te szemeid, amik egy jajči élességével látnak, többet érnek minden magyarázatomnál! Ime nézd meg magad, micsoda csufot mivelt velem két átkozott gyaur eb-kölyke!

Nagy óbégatva megfordult és megmutatta az elképedt vendégeknek a hátát.

Az urak harsány hahotában törtek ki.

A rongyossá cibált bő bugyogóba akadva, mint valami megtépett kakasfarok csonkja, három kék-piros nyilvessző lógadozott busan.

- Imriske vesszeje, - hült el Palota ura. - Hogy került ez beléd, te török?

- Ugy uram, hogy mikor itt lent jövök, nyelvet ölt rám a kisebbik kutya. Még meg is dob egy jókora kaviccsal.

- Ej, ej! Biztosan nem tudták ki vagy s mi járatban.

- Dejszen effendimiz, az volt csak egyszer baj, mikor azt megtudták! Mert hogy ott ácsorog valami vén gyaur dervis a kölykek mellett, elkezdtem kiabálni: Uram, cserdits a nyakuk közé! Én az egri püspök főeunuchja vagyok! - Micsoda? - Ordit a dervis. - A püspök eunuchja? - Akár hiszitek, akár se, nekem esett egy nagy kajmós bottal és ugy eldöngetett, ó hanym-effendi, hogy a te szegény szolgádból majd kiszakadt a lélek s meglöttyent az ő szegény fejében az agyvelő.

- Látod, kontyos! Minek vártad meg a verést? Futottál volna el idejében! - derültek az urak.

A török a tulsó oldalát tapogatta.

- Hiszen azt tettem én, vesztemre! Céltábla is lett belőlem azon mód, amint megfordultam. És tetejébe még átkozottul jól is lőnek azok a cudar kölykek, hogy soha többé meg ne látnák a kelő napot s a hold forditaná el tőlük az ő fényes ábrázatát!

- Szeszini kesz! - pisszentett Rádul Stefán. - Azok a derék fiuk az urfiak voltak. A nagyur fiai.

A török egyszerre szivárványosat vigyorodott.

- Azért ragyogott hát olyan bübájosan az ő ábrázatjuk! - csapott a homlokára. - Mindjárt sejtettem én, hogy nem közönséges halandóktól lettek! Olyan finomak és szépek, hogy nem győztem csudálni.

- Ami azt illeti, a »szives« fogadtatás ugyan jól kezdődik, - sugta Stefán ur a házigazdának. - Csak a végén baj ne legyen belőle!

Péter vállat vont.

- Állok elébe.

Aztán a törökhöz fordult.

- Mi a neved?

- Baba, uram, Baba! Annyit tesz, hogy »Atya«. Jeles név ez, ó effendimiz! Mutatja, hogy az eleim valamikor jobb csillag alatt éltek, mint a te lábad porának árnyéka.

- No, hogy a hátuljadnak se legyen rosszabb dolga, mint az eleidnek, erigy a kulcsáromhoz, az majd eligazitja a többit.

IV.

Stafétája után hamarosan beköszöntött az előkelő vendég is. Udvarmesterrel, kincstartóval, száz jancsárral, nyolcvan spáhi és nyolcvan magyar lovassal, nagyszámu udvarló népséggel jött.

Szép szál növendék-férfi volt Antonio Gritti, a fiatal egri püspök. Izig-vérig velencei. Csak az álmosnézésü szemének hosszu vágása árulkodott róla, hogy török vér is keveredett az ereibe. A szultán egyik Bájrám-ünnepi háremhölgyét vallhatta szülőanyjának.

A nótás, kacagó, léha tizennyolc esztendős fickó semmit se vett komolyan, legkevésbé azt az Uristent, akinek főpásztorául az atyai hatalom kinevezte, annak ellenére, hogy külső szertartásra mohamedán hiten volt. Hát a Baba panaszát hogy vette volna komolyra akkor! Ő tréfált fölötte legjobban, mikor a fényes táblához vezették.

Az bizony büszkeségére válhatott a Csáky-Czibak nemzetségnek!

Az asztal közepét kincset érő disztárgyak tornyozták. Ezüst szarvasok, oroszlánok, malomforma, bagoly, egyszarvu, delfin és más állatokat utánzó szobor-ékességek. A vendégek előtt a szivárvány minden szinében ragyogó zománcu, becses kinai porcellánteritékek várakoztak. Hollandiából hozatta Péter a vagyont érő készletet, születésnapi meglepetésül a feleségének, a kristályüveg edényekkel együtt. Még a fejedelmi pompához szokott olasz is megbámulta a szépségüket. Hanem az elmaradhatatlan figurás poharak se hiányoztak azért! Volt köztük zománcmives, fortélyos és csalóka serleg, cápa-poharak, egybejárók, aranyból-ezüstből valók, kicsinyek és nagyok, födeles, meg vándorkupák, mindenféle fajta. Antonio előtt merő aranyba vedrezett, födeles strucctojásból alakitott ivóedény állt. Csak a foglalatja maga tizenhat girát nyomott. A tábla közepén, meg a falakon végig, hólyagos cifrázatu szinezüst gyertyatartók sugároztak lobogó fénnyel. Mindegyiknek a fiókjában ugyanolyan mivü koppantó. Látszott, hogy a ház fiatal urai jó gazdák és egy kis izlésért se mennek a szomszédba. Gyülik a kezük alatt, amit az elődök elpengettek.

Hát még mekkorára nyilt a szeme az idegen népnek, mikor a nagy tölgyfaajtó szárnyai megnyiltak és a háziasszony kivonult teljes diszben a vendégek közé! Hosszufarku tengerkékbársony nyakas-szoknyájában, ezüst galonokkal hétsorban meghányva, boglárokkal, cobolyprémmel ékesitve, olyan volt, mint egy királynő. A lantformáju hosszu fátyolujjakon gyönge rózsaszinnel derengtek át a formás, izmos karok, az ezüstcsipkés fátyolköténye pedig olyan fejedelmien karcsu derék köré simult, hogy az egri püspöknek fejébe szállt a vér.

Cilike maga mellé mutatta ujjatlan gyöngykesztyüs kezével Antoniót. Annyi szivességgel volt hozzá, hogy végül a kannát is elvette a pohárnoktól. Maga töltött neki, mikor a tizennyolcfogásos lakoma közepén a lánysárjával együtt tálalt ludnál előkerült a bikavér. Vörös rubintüzét szerte szórta metszett kristálypalotájából a királyi ital, ahogy első áldomásként Cilike elköszöntötte az egri püspökre Eger büszkeségét.

- Legyen ez az első üdvözlet, amit Erdély kapujában, az ősi Biharban kap eminenciád: Eger tüzes vére. Éltető láng a hü szivnek, de emésztő parázs az álnoknak. Ezzel az itallal üdvözlöm házunknál, mert remélem, hogy igaz lélekkel lépte át annak küszöbét s a föláldásom nem kárhozatára, hanem vigasságára leszen. És akkor Isten hozta ide közénk.

Az urak vivátoztak, koccintgattak. A feszes hangulat egyszerre föloldódott. Csak az ifju humanista-török, a velencei mohamedán, Eger püspöke, Antonio Gritti nem adott hangot. Elbüvölt szemmel gyönyörködte a fejedelmi pompáju, karcsu asszonyt. Pulykafi után aztán, mikor a kristálypalackokban Tokaj nektárja váltotta föl Eger bikavérét, ő emelte fel a poharát.

- Mikor Magyarország tüzaranyát köszöntöm a ház glóriás Madonnájára, - mondta lecsüggesztett fejjel, - sajog az én lelkem, hogy nem lehet ez az ital a legméltóbb ami volna, a »Lacrimae Christi«. De pótolja ezt a hiányt egy lovagi sziv rajongó hódolatának igazgyöngy jele, a »Lacrimae Gritti«.

- Éljen! - rikkantak az urak és a serlegek összeharangoztak. Mindenki fenekére nézett a maga edényének. Nem volt szabad abban most egy csöppnek se maradnia, mikor a ház asszonyára szállt az áldás, akármi pogány is a köszöntő maga!

A vendégek elismerőleg bólogattak.

- Talpára esett!

- Ebben volt spiritusz, - köhécselt Kun Kocsárd.

Majlád ur is tetszéssel törülgette a bajszát.

- A humanisták könnyüded szelleme érzik rajta.

- Finom szellem, - fordult Cilike a köszöntőhöz. - Rajongok Guarino mesterért, Galeotto Marzioért és Strozza Vespasianoért.

- Jártál Itáliában asszonyom? - csillant föl az olasz. - Jártál Ferrarában?

- És Pádovában, Génuában, - biccentett Cilike. - Ösmerem Firenzét s voltunk Rómában, Velencében is.

- Velencében? Hiszen akkor látnod kellett nagyatyámat, a dózsét?

- Sőt vendégül is marasztott minket!

- Az a miveltség! Az a csin! Mit szólsz hozzá?

Cilike a mennyezet képirásos boltozatát nézte. Sóhajtott.

- Azok tudnak élni, élvezni, gyönyörködni! Megaranyozzák az éjszaka sötétjét és letompitják a nap harsány fényét. Velence, Velence! Hát igen. Az örömek s a szépség hazája eminenciádé.

- Elbüvölsz, Madonnám! Ki hitte volna, hogy a ti barbár uraitoknak ilyen asszonyai legyenek? Hiszen ti miveltek vagytok és ragyogók, mint Pallas Athéne!

- Örülök, hogy ugy találja, senor.

- Ugy találom? Egyenesen szédülök tőle! - lelkesült Tonio. - Csak azt nem értem, hogy mért búttok el akkor? Mért nem aratjátok a babért, ami a szépségnek, szellemnek kijár?

Cilike révedezve tünődött maga elé. Lágy, dallamos hangon felelt:

- A mi népünk, senor, nem szereti mutogatni az asszonyait. Nálunk a nő a családé.

- De az udvar? Egyenesen vétkeztek, mikor megraboljátok a jelenléttektől! Ott kellene pompáznotok, hisz ez a népeteknek is dicsőségére válnék.

- Az udvarról nekünk le kellett mondanunk.

- Miért?

- A király nem ösmer hitestársat, - felelt Cilike kitérőleg.

Tonio tekintete ráperzselődött.

- És ez elegendő ok arra, hogy a te szépséged itt hervadjon el a bihari sásban? Megbámulatlanul? Oh, nem, nem! Ez nem maradhat igy. Ne is szomorkodj asszonyom! Nincs messze az idő, mikor méltó helyeden fogsz tündökölhetni.

- Eminenciád vigasztal.

- Nem. Komolyan beszélek.

- Ezt a halódó, hanyatló kort, amiben élünk, eminenciád se változtathatja meg.

- És ha igen?

- Akkor varázsló volna, uram. Az pedig nem lehet az egri püspök.

- A te szép szemeidért? - lobbant Tonioban a tizennyolc év máglyája. - Még az is leszek, ha kivánod! De igazad van. Nem varázslat ez, amit én mondok, hanem horoskop.

- A csillagjárásokban se hiszek, senor. Gyermekek és balgák önámitása ez.

- Oh, ti, ti, magyarok! Ti mindég egy szinén nézitek az életet, carissima! És azt is napvilágnál. Nem sejtitek, hogy mennyivel gazdagabb a titkok birodalma. A bódulat, a mámor! Szépet álmodni csak homályban lehet, szédületről, szerelemről és rólad, Madonnám!

A serleg sürün járt már, kinálat nélkül is. Az olasz élesvonalu, olajbarna arcát kezdte átfutni a felizzó vér bibora. Szinte parázslott a keze, ahogy Cilike széktámlájára tette.

Az elhuzódott. Mintha könnyü borzongás hullámzotta volna keresztül.

Tonio delejesen hajolt utána.

- Megremegtél, szépségem. Fáznál talán primavera évadján, itt mellettem? Mialatt én az istenek örömét hirdetem neked?

- Csak arra gondoltam, hogy a mámort csömör szokta követni. Az álmot az ébredés. Ez az igazság.

- Igazság! Te azt hiszed, hogy az változhatatlan? Ne hidd. Az igazságnak határt szab a tér és az idő. Az igazság ma csunya és szomoru. Te itt élsz, elrejtve, ebben a kincses barlangban, mint valami elátkozott nimfa. Irigy, rideg koporsó ez a te szépségednek! De a holnap igazsága megváltozhat. Pán sipjába fuj, megnépesülnek a magány kietlen berkei, te kiszállsz az unalom tenger-habjaiból és térdenállva fogod magad előtt találni Tirteusodat. A holnap igazsága már szép lesz, ha ugy akarod.

- Hogy képzeli senor? - hunyódtak le Cilike pillái. - Hogy gondolná ezt az olympusi holnapot?

- Ugy, - felelte Tonio fojtott hangon, - hogy feltámasztom számodra Athénét és Rómát. Elédteszem minden antik szépségét, pompáját. Reneszánsz legyen a holnapod! Nagy és igazi ujjászületés, amiben föltámad minden, ami szép volt és isteni s ami elpusztult a durva erők, merev igazságok és otromba erkölcsök rombolásában. Oh, mindég sir a lelkem, valahányszor Vénusz szétfoszlott fátyola helyén a koldusok Krisztusának gyötrelemtől torz arcát kell látnom! Neked, aki érted s szereted Guarino szellemét, aki rajongsz Galeotto Marzioért, aki gyönyörködsz Vespasiano Strozzában és bizonnyal a ti nagy Janus Pannoniusotokban is, meg kell értened, hogy visszasirom az Olympus minden drága bünét és mámoros titkát! Meg kell engem értened és elfogadnod tőlem, ha visszahozom számodra a hozzád egyedül méltó, klasszikus időket!

- Elgondolni káprázatos, megvalósitani lehetetlen. Az élet halad a maga utján. Visszaforditani? Ugyan mi eszköze volna hozzá eminenciádnak?

- Ami a ti uraitokból hiányzik. Az akarat!

- Nem elég erő megváltoztatni a világ arcát.

- Akár a sarkaiból kivetni is! Hiszen érted akarok, Madonnám!

- Bravo senor! Ez szép volt. Csak szerencsét kivánhatok Museus magisternek a tanitványához.

- Ne mosolyogj asszonyom, - ingatta Tonio a fejét. - Nem poémát szavalok én, hanem jövendőt mondok. Megmondom neked a holnapot. Pannonia rediviva. Érted most már?

- Nem. Mit jelentsen ez?

- A régi Róma uj életre ébred uj Pannoniában, mert megjött az Augusztusa.

- Kicsoda?

- Ludovicus Gritti.

- A kormányzó?

- Az atyám, - bólintott Tonio. - Aki egyesiti magában Róma hatalmát, szellemét, gazdagságát s a régi Hellász miveltségét. A Kelet nagy szövetségese ő. Dél vére és faja. Magasba ugró zsámolya: Pannonia. Ki állhat neki ellen?

Cilike lehunyta a szemét.

- Senki, - lehelte halkan. - Gritti Lajos valóban hatalmas.

- Várj csak! Még ezentul lesz az igazán! Majd most látja meg a világ, hogy kicsoda ő, mikor szabadon szárnyalhat, mert nincs többé fék, se akadály, ami gátolja. Majd meglátod te is, Madonnám, hogy nem rajongó bizakodás volt a szavam! Gritti Lajos ma már a maga ura.

- A szultán elbocsátotta?

- Vagy ő a szultánt! Ki tudja? Sztambulban Ibrahim az ur. Jóbarátunk. A szultán csak báb, a trónon. Ül, ameddig engedik. Mig le nem söprik. De ez az idő sincs többé messze! Elébb Pannonia rediviva, aztán... Bizánc...

- Világok rengése!

- Azt hitted, hogy üres szátyárkodás az igéretem? Hogy holdas megszállottságban beszéltem? Ugy-e, milyen világos pedig egyszerre minden, most, hogy föllebbent kissé előtted a titkok takaró kárpitja?

- Széditő!

- És elég egy intés, egy szikra csak s robban a rejtett akna. Álmodó? Én? Hát most megsugok neked valamit! A csóvát, érted, »azt« a csóvát a te álmodódra bizták épp...

- Bizonnyal jó kézbe.

Tonio a serlegért nyult. Egyhajtásra üritette ki.

- Majd meglátod!

És mormolva tette hozzá:

- Első dolog zár alá tenni azt a pipogya lomot, akit királyotoknak csufolnak. Jó hüvös hely várja a Jedikulában.

- S ha ellenáll?

- Azzal legföljebb meggyorsitaná a fátumát. Egy csöpp a poharába és engedelmes lesz... Nagy dolgokban az ilyen csekélység szóra se érdemes.

Cilike összeborzadt. De az egri püspök nem vette észre már. Bikavér és tüzláng lobogtatta a tizennyolc máglyát. Felkönyökölt az asztalra s az asszonyt nézte éhes férfiszemmel, mint valami tálcára készitett, pompás gyümölcsöt.

- Egy ember, vagy egész sor, - csillantak meg a fogak nedves fényben. - Mit tesz az? Meg kell hódolni! Gritti Lajos vérbefullaszt minden ellenállást.

- Szándéka?

Tonio elgondolkozott. Majd hirtelen fölvillant.

- Annyi bizonyos, hogy néhány fejnek porba kell hullania!

- És kik azok a »néhányak?«

- Elsősorban persze, az ő ellenségei.

- S aztán?

- Aztán jövök én.

- Eminenciádnak is vannak ellenségei?

- Egyet már látok.

- Kicsodát?

- Ott ül az asztal végén.

- Az uram! - fakult el Cilike az ingváll bodráig. - Mit vétett eminenciádnak Czibak Péter?

- Még kérdezed? Azt, hogy egyáltalán a világra jött. De erről majd máskor! Folytatjuk és bevégezzük, mikor visszatérek.

- Olyan sürgős az utja, senor?

Az olasz révetegen bámult maga elé.

- Sürgős. Apám elé kell mennem.

- Hová?

- Neked megmondhatom. Brassóba.

- Hogyan! A kormányzó Erdélybe tart?

- És te ezen csodálkozol? - mosolygott Tonio szétszórtan. - Ne felejtsd Madonnám: „Néhány fejnek porba kell hullnia...".

A szavak sejtelmes zsongását elharapta a zaj.

Öblös vivát harsant.

Komor méltósággal, fölszegett fejjel Czibak Imre vajda nyitott a szálába. Rengő lépéseitől összecsendültek az asztali ezüstök, mintha láthatatlan szellemkezek ébresztőre harangoznának.

V.

A mulatozás hangjai elhaltak. A zene is csak, mint valami távoli bogár-dünnyögés, hatolt át a két alsó rend vastag falain. Az ódon lépcsőfokok tompán dobogtak a csizmás lábak nehéz léptei alatt.

Péter magasra tartva a szövétneket mutatta elől az utat. A lángot minduntalan elfektette a szélfuvallat, mely felülről, a szakállszáritó nyitott ajtajából áramlott alá jeges hidegséggel. A küszöbnél ki is aludt a világositó. Egy fölriasztott denevér csapta el hussanó szárnyával.

Péter hangtalanul gyujtotta meg ujból az olaj kanócát. Az urak némán álldogáltak mögötte. Volt valami terhes, valami megdöbbentő ebben a hallgatásban. A sötéten át is érezni lehetett az egymásra szorongó nehéz testeket, a lélekzetük sulyát.

Végre lobbot vetett a szövetnek. Péter betaszitotta a féligtárt, vastag tölgyfaajtót csizmája sarkával.

- Tessék! Itt biztonságban vagyunk.

És letette a világositót a fehérre meszelt, tágas toronyszoba kiugró falpárkányára. A pillanatnyi sötétben visszabátorodott baglyok, bőregerek, az elhagyatott hely megzavart lakói, riadtan menekültek ki a szeles tavaszi éjszakába.

Az urak körbetelepültek a lócákon. A mécses imbolygó fényt vetett arcukra. Sápadtak voltak mind és komorak. Kun Kocsárd két kézre fogta üstökét, ugy könyökölt előrehajolva az asztalon, tekintetével a le- s feljárkáló Rádul Stefánt követve. Majlád mogorván bámulta a

vajdát, aki mellén összefont karokkal, setéten állt az asztalfőn. Óriás árnyéka végigteritette a táblát, mint valami nagy, fekete takaró. A fej szilhuettje már kiesett az ablakon.

A vajda homlokán, a két sürü szemöldök közt, mélyre árkolódott a gondolkodás ránca. Pillantása felhősen borongott maga elé. Megszakitás nélkül hallgatta végig az urak beszámolóját.

Teleki Pál visszafojtott hangon fejezte be a jelentést:

- Abból se csinált titkot a velencei, hogy mit akar Erdélytől, - mondta. - Pénzt és katonát hüségzálogul. Hogy saját jószántunkból adjuk meg az ő céljaira.

Kun Kocsárd fölneszelt.

- Abból nem eszik a tallján! - Felelte kurtán.

Majlád ur vállat vont.

- Nono... Ha ennyivel megszabadulhatnánk tőle!

- Persze! - bólintott Rádul Stefán is. - Tőletek legalább kéri! Volád vajdától bezzeg követeli!

- Mennyit?

- Tizenkétezer aranyat s ráadásul egy sereget.

- És Volád megadja?

- Nem sokat kérdezik. Majd behajtja rajta Gritti.

- Hogy aztán ellenünk forduljon. Mi?

- Ha mellé nem álltok. Világos! Hisz éppen azért veszi Erdélynek az utját. Tonio összegyüjti és elébeviszi az itteni hiveit, de időközben sem kiméli a pénzt, hogy minél nagyobbra szaporitsa a seregét. Már pedig pénzért mindenre van ma ember, ugy-e?

- Eh! - legyintett Majlád ur.- Ne huzzunk ujjat vele! János király szerdéke, csináljanak, amit akarnak. Mi gondunk rá?

Teleky egyszerre megmozdult.

- Mi gondunk? Hogy a magyar trónban gyökeret verjen egy kalandor-dinasztia? Az én királyom ugyan ne legyen egy hitehagyott, világcsaló renegát, a királynőm a szultán megunt ágyasa és a trónörökös az ő méltó ivadékuk! Istentelen, romlott pogány ebkölyke, aki arra használja a bitorolt püspök süvegét is, hogy apáca-klastromokat fertőztessen a parázna-ságaival!

- Ugy van! - helyeselt Kun Kocsárd. - Teleky öcsém fején találta a szöget. Nem kellenek idegen erkölcsök! Nem adunk semmit Grittinek. A mi urunk János. Ha kell neki valami, kérje tőlünk ő maga!

Apor ur lenézőleg biggyesztette a száját.

- Bizony sokra is mennek kegyelmeitek Katalin királlyal! Olvassa csak végig VI. Kelemen bulláját, a »Perhorrescunt animae«-t, amiben Jánosnak még a hiveit is kiátkozza őszentsége, amiért kezet csókolt a szultánnak Mohács mezején! Nem sokat adok én azért a tótért!

- Ez a beszéd! - dünnyögött Majlád. - Rég itt az ideje, hogy egy jóravaló keresztény fejedelmet kapjunk. Jöjjön Ferdinánd!

- Hogy a német vazallusai legyünk? Láttuk már, mit akarnak? Hübéres tartománnyá süllyeszteni Magyarországot.

Rádul elunta a sétálást. Megállt az asztal előtt.

- Jól beszéltek, urak! Nektek se az olasz nem kell, se tót, se a német. Talán tik is ugy gondolkoztok, mint a zákányi országgyülés, amelyik - hallom - a töröknek akarja odaárendálni az országot? No akkor várjátok meg inkább, hogy melyik falja föl a másikat, aztán szolgáljatok annak!

- A magyar nem szolgált soha senkinek! - ömölte el a vér Kun Kocsárd bikanyakát.

- Nem, mig meg tudott állni a maga lábán. De mit kezdtek mostan?

Az urak komoran néztek össze. Hallgatott mind.

Végül Kun Kocsárd mégis megszólamlott.

- Fene teremtette, igazad van, bojár! Átok alatt nyögünk, nem sokat uraskodhatunk. Ez a fránya talján mégis csak János embere, akárhogy vesszük! Adjuk meg hát, amit kért, legalább letakarodik a nyakunkról, ha megkapta a magáét!

- A pénzt elhiszem, hogy zsebrevágja, de odébbállni nem fog, mig Erdélyt is a szekere elé nem fogta! - Legyintett Teleky. - Ez sohase hágy csukott ajtót maga mögött.

Rádul hunyorgott.

- Megszállja a váraitokat, rátok nyergeli az embereit.

- És megfertőzteti a házaitokat - bólintott Teleky.

Nehéz csend követte szavait.

Kisvártatva Apor emelte föl a fejét.

- Sarcot vet - mondta.

Kenedy a homlokát törülgette csipkés kendőjével.

- S az asszonyok? Mi lesz az asszonyainkkal?

- A budai gyehenna!

Megint elakadt a hang.

Péter fölkelt és kigombolta nyakán a dolmányát. Odatartotta forró fejét az orgonázva bugó böjti szélnek.

Patócsy emberelte meg magát először. Félkönyökén előbbre csuszva, szállt Kun Kocsárdhoz.

- Mégis a kegyelmed első szándéka volt a helyes.

- Mennyiben?

- Agyon kell csapni ezt a vipera-kölyket!

- Veszetté akarnád dühiteni az apját? - szisszent föl Rádul Stefán.

De Miklósnak pártja akadt. A fiatal Apor. Két ujjal lefricskázva egy rászállt bagoly-toll pelyhet, vetette oda foghegyről:

- Ej, mit! Belekötök és levágom.

- Duellumot értesz?

- Azt.

A bojár nevetett.

- Legföljebb aqua tofanára hijhatod ki, uracskám! Ezek ugy szokták.

Apor elhallgatott. Majlád állt elő:

- Száz szónak is egy a vége, oldjuk meg az erszényt! Fizessünk inkább Grittinek kétannyit, mint amennyit kér. Fizessünk adót, hübért, vagy akárminek tiszteljék, csak maradhassunk tőle nyugton. Inkább vásároljuk meg a békét egy okos meghajlással, mint hogy bárd alá prédáljuk a fejünket, esztelen gőgből. Tanuljanak kegyelmeitek bölcs óvatosságot a szászoktól!

- És jó memóriát, türelmes várakozást tőlünk! - helyeselt a bojár.

A tanakodás hirtelen megszakadt. Csönd lett. Rengő erejének teli pompájában, nyugodt méltósággal a vajda óriás-alakja egyenesedett föl.

- Elhallgattam eddig a tekegyelmeitek beszédjét, - mondta, - De itt az idő, hogy magam is fölemeljem a szavam. Nem meghajlás kell ide, mint Majlád uram tanácsolja! Mert meghajolni csak könnyü, hanem fölemelkedni, az nehéz. A kigyó farkára tapodni is esztelen dolog volna, mint ezt Apor és Patócsy Miklós öcséim ajánlják. Ha egyszer lépésre szánakozunk, hágjunk a fejére! Ott van Gritti maga! A magyar még sohase uralt senki idegent. Most egy jövevény olasz rabszolgaságába essék? Ha a követelt pénzt és katonaságot neki megszavazzuk, magunk leszünk okai az ország teljes leromlásának. Ennek az állapotnak végét kell vetnünk, gyökeresen.

Szünetet tartott és körülnézett. De senki se szólt ellen. A szemek tisztelettel függtek a váradi püspök fejedelmi alakján.

A vajda hát folytatta dallamosan zengő, mély orgonahangján:

- Nem a behódolás, nem a megalkuvás a jövendő záloga, urak! Nem koldulni kell az életért, hanem küzdeni. Mit várnak kegyelmeitek idegenektől? Nem másra való az egy se, minthogy árkot vágjon közénk, akik egyek és szabadok vagyunk ezen a földön, mint voltak az eleink s legyenek az utódaink is, valameddig Erdély Erdély marad. Az idegen csak arra jó, hogy egymásra uszitson bennünket és pártokra szaggatva, ami egy volt s erős, uralkodjék azon, ami széttöredezett és gyönge. Ébredjünk önmagunkhoz! Vegye Erdély saját kezébe a sorsát!

- És az ország? - reccsent föl Kun Kocsárd hangja.

A vajda arcán fájdalom borongott. De a szava szilárd maradt.

- Az ország szertehullt. És nincs ma kéz, nincs mód, nincs lehetőség, ami egybeforraszthatná megint. Az én szóm ez, aki elsőnek álltam János király mellé s aki jól tudom, hogy sulyos igét ejtett ki a szám. A király szép magyar lángjai belefulltak a nagy szláv mocsárba. Utat világitani nem fognak többé ennek a megkinzott népnek. Ezt az országot beteggé fertőzte ezer megaláztatás és a nyomoruság. A szétszaggatott testben nem is maradhatott egészséges a lélek. Nem az ő büne s pálcát törnünk fölötte égbekiáltó bün volna. Fajárulás! Hanem a drágán fizetett tanulságot a magyar holnap számára leszürnünk, kötelesség. Éljen tovább, ami élni bir! Ez a jövő parancsa. A magyar holnap kovásza - kimondom - mi vagyunk.

Az urak hallgattak. Kun Kocsárd szeme gyanusan fénylett. Patócsy is köhécselt. Teleky messzifutott lélekkel révült előre.

A vajda folytatta.

- Előttünk perzselődik fel, omlik, tünik minden, ami gyom, ami széthulló és ami nem állja a vihart. Keserves pusztulás! De ezen a siralmas romláson egy uj világ születik. Ez hozza el a mi óránkat! Készüljünk, hogy lehessünk a holnap Magyarországának dus lelki éléstára! Uj sziv, uj hus, friss csontok. Televény, amiből az uj élet gyökerei kisarjadzhassanak. Addig pedig legyen ez a föld a megértés hazája, ahol melegágyat lelhessenek a tudományok, az ősi erkölcsök, a türelem, az egyetértés s ahol minden Erdélyszülötte egyforma. Négy vallás szabad hona, a tiszta müvészetek klasszikus országa, bontsa ki most magából-tollasodott

szárnyait és az erdélyi magyar romlatlan turáni szellemét. Virágoztassuk termővé a mi sajátos nemzeti értékeinket, hogy lehessünk szilárd kapu kelet és nyugat közt, hogy lehessünk vasból vert láncszem őszinte barátságok, - de acélból kovácsolt pallos ha kell, a gyülöletek közt.

- Vivát! - buggyant ki Kenedy ur, csorduló lélekkel.

S az arcok kiszinesedtek.

- Mi a tennivaló? - pattant föl Miklós fiatalos hévvel.

- Az, ami Krisztus halászaié volt. - Felelt a vajda. - Menjenek szét tekegyelmeitek az ég minden tája felé és költsék fel Erdély szunnyadó szivét. Föl kell járni a kuriákat, benyitni a jobbágykunyhókba is! Mindenkit megnyerni és kioktatni, hogy az adott parancsra: talpra! - már kiki tudja, mi a dolga s hol a helye. Aztán fogadjuk karddal, bátrak, férfiak és magyarok módjára azt, aki a fegyver hatalmával jött ránk.

Majlád ur hunyorogva nézett maga elé.

- Csak attól tartok, Ferdinánd rossz néven venné ezt a beavatkozást.

- Ha jobban meggondolom, János király ellenséges cselekedetnek fogja itélni, - hökkent meg Kun Kocsárd a maga sikerétől.

Rádul is az üstökét vakargatta.

- Ferdinánd! János! Nagyobb baj, hogy mit mond majd a török?

- Ej, török, török! Hisz' ez országos rebellió lesz! - duzzadt meg Teleky homlokán az ér. - Ki vesz magára ekkora felelősséget?

- És Gritti bosszuját?

A vajda ökle ledobbant a domboru mell közepébe.

- Én, - felelt kurtán.

Az urak felszökdöstek.

Nem volt itt többé semmi ellenvetés! Az a nagy fekete mágnes, az a teli erő, magához sodorta a legóvatosabbakat is. Majlád ur termett elsőnek a vajda elé. Kun Kocsárdnak csak a balkeze jutott.

- Hozom a hadaimat! - kiáltott.

- És én a szászokat!

- Jövünk mind, - adott kezet a bojár is.

- Fogarason, Majlád uram várában gyülekezhet a sereg.

- Elvárom kegyelmeiteket! - nőtt meg a szászok követe.

A vajda alig jutott szóhoz.

- Megálljunk, urak, ésszel igazodjunk! - mosolyodott el szép komoly mosolygásával. - Kerüljük az oktalan feltünést, ne provokáljunk! Fogaras szük is lenne annyi népnek, mint amennyire számitok, ha kegyelmeitek mind derekasan kitesznek magukért. Meg aztán hátha Gritti még meg is gondolja a dolgot? Jobb szétoszlanunk, dolgoznunk és várnunk, mig én kegyelmeiteknek a jelszót megküldöm. Akkor meg Fogaras alatt, a nyilt mezőn találkozzunk.

- Felmér! - bólintott Majlád.

- Igen. Ez a jelszó.

Az urak egymásután nyujtották kezüket, néma szoritásra.

Péter kioltotta a szövétnek lángját. A kastély udvarán harsányat kukorékolt a kakas. Várad felől pirkadt az ég.

A vajda kimutatott az ablakon:

- Virrad!

VI.

Szent Jakab hava megmutatta Gritti szándékát. A senor valóban Erdélynek tartott. Hogy milyen hatást tett rá a készülődő felkelés hire, kitünt abból, hogy Éliás bojárt felköttette a Duna partján, amiért nem adott elegendő csónakot az átkeléshez. Majd Volád ellen fordult.

Az erdélyi vajda jól fölszerelt derék bihari dandára készen állt már addigra. Előre küldte Patócsy Miklós vezetése alatt.

Aztán végigvágott Erdélyen a jelszó:

- »*Felmér!*«

Gyalu vára s Moldvaország felé egyszerre megelevenedtek az utak. Ponyvákkal letakart, tengelysüllyedésig megterhelt rakományos szekerek hosszu sorai kigyóztak rajtuk. A kutya se ugatott utánuk, az is tudta, mit szállitanak, meg hogy milyen célra. A népet kiáltványok hivták fegyverbe. A módosabb emberek saját költségükre készültek fel, a közrendüek közt pedig a vajda osztatott harci szerszámokat.

Ő maga fényes kisérettel, lassan indult Felmérnek. Előbb még vargabetüt is csinált Palota fele. Csak annyi időre, mig a nagyasszony áldó kezét megcsókolhatta, mig Czibak Péterné ifiasszony uj galandot füzhetett a kis Imre hacokájába és mig a gyermekek még egy sürgőset lovagolhattak azokon a csudamódon galoppozó, hatalmas térdeken. Akkor lesietett a kastély-udvarra s mire a bucsut-lengetők fölértek a szakállszáritóba, már el is nyargalt a váradi uton.

A kis csapat vigan haladt a zöldelő hegyek lankáin. A tarka köntösök, villogó fegyverek, mókás kurjongatások közt el is oszlott a felhő arról a borus homlokról egész. Az a hirtelen támadt szorongás, amit akkor érzett Imre, mikor a nagyasszony fonnyadt kis öreg kezét az ajkához vitte és a kis Imre parányi szivét a magáén hallotta gyengén tiktakkolni, most mind örömmé vált.

Hisz' értük megy tenni, amire készül s ami kötelessége! Értük és Erdély többi nagyasszonyáért, magyar magból sarjadt apró huszárjáért, hogy janicsárok ne legyenek belőlük holnap s az apjuk fejét ne nézzék dárdavégről, idegen szemmel, idegen szivvel egyszer, ha majd megnőnek.

Eltaposni a kigyót, ha annyi feje volna is, mint a lernai hidrának!

A mindenható Gritti?

Hát aztán!

Csak nem enged balsejtelmeket urrá lenni a lelkében egy ilyen jött-ment, orgyilkos kalandor miatt, mint a velencei? Ő, aki száz hadat megjárt, ezerszer nézett szembe a katonadologgal? Ő, aki ép ésszel és acélos karral jött el Mohács alól is?

Elüzte felhős kedvét s végigmosolygott a bolondozó, szép-szál bihari legényeken.

Mohács alig a tegnapé. És lám, ez a kis had már talpon áll, már zsendül a jövő vetése! Semmi se veszett kárba, semmi áldozat nem esett hiába. Ezek a fiak már a veszedelmek kovakövén csiholódtak férfiakká. Nem acsarkodnak, nem is tespednek: dalolnak és gyürkőznek. Az arcuk tulipiros, csattanó élet. Csak a szájuk szélén van egy nyilhegynyi kemény vonás s a szemük közt egy mély harántredő.

Igy jó ez. És igy, ezeknek az élén járni, ezeknek példát mutatni illő ahoz, akitől a felső rendelés megtagadta a családot, meg, a maga céljainak valóraválását. Lám, az áldozatért busásan fizet a Teremtő keze! Ezek az uj életet virágzó rétek az ő kárpótlása azért az áhitott sirdombért is, amit megtagadott tőle a mohácsi éjszaka. Ez a szabad kis ország nem temető! Az élet igérete. A távolból előkéklő drága Királyhágó, a sziklákról lerohanó, kristályvizü patakok, az ezüsthátu halak, az erdők fejedelmi vadjai, a szántóföldek termő hantjai: a jövő kenyere.

Ráérősen kigyózott át Erdélyen a kis csapat. Szinte csak akkor vették észre, hogy mélyen bent haladnak a kincses katlanban, mikor Székelyvásárhelynél szembejött rájuk Patócsy Miklós.

A fiatal katona levertnek látszott. A Fogarasban összeült szövetséges urak izenetét hozta.

- A velencei Erdély kapujához közeledik, bátyám, - mondta. - Követe, Dóczy János alkormányzó megjelent a fogarasi tanácskozáson, előterjesztette ura szándékát és tárgyalásba kezdett. Gritti serege időközben megszaporodott Volád csapataival, akit Moldvában megtámadott és a vajda szorongatott helyzetében, kényszerült behódolni Grittinek. Most ott áll mellette egész erejével.

- Ezzel számoltam, - legyintett a vajda.

Patócsy hümmögött.

- Bátyám, a szászokra se épithetünk, sajna.

- Miért?

- Dóczy lekenyerezte őket a gubernátor igéreteivel. Azon kezdte, hogy Gritti nem táplál, nem is szíthat ellenük semmi ártó szándékot, minthogy Ferdinánddal barátságos viszonyt tart fenn. A szászok erre gondolkodóba estek. Aztán mindössze annyit kivántak, hogy Gritti kerülje el Erdélyt. Dóczy megnyugtatta őket. Nem Erdély ellen jön a kormányzó, hanem csak a saját személyes ellenségeivel akar leszámolni, akik a fejére esküdtek! Akinek tiszta a lelkiismerete, az menjen elé Brassóba, mutassa be neki hódolatát és a hajaszála se fog meggörbülni. Ő pedig azonnal elhagyja Erdélyt, amint a maga dolgát elrendezte.

- Mit feleltek a szászok? - pillantott föl a vajda kurtán.

Miklós vállat vont.

- Már össze is szomszédolták a pénzt. Majlád indulásra készen vár a követséggel. Mennek Brassóba. Azt izenik az urak, hogy a szászság határozata után kevés volna az erőnk megmérkőzni Gritti és a moldvai vajda egyesitett hadaival. Ugy gondolják, legokosabb lenne, ha velük tartanánk. Épp ezért maguk is tárgyalásba kezdtek Dóczyval és azt ajánlják bátyámnak, - fejezte be Patócsy a küldetését - gondolja meg nagyságod is a dolgot! Ne csináljunk most semmit. Várjunk kedvezőbb alkalmat. Tegyen ugy kegyelmed, mint Volád, aki elébb szintén haddal ment a velenceire és mégis, az ajándékai kiengesztelték a kormányzót, aki megbocsátott neki. Kérik nagyságodat, hogy mindnyájuk jóvoltáért küldjön ajándékokat a gubernátornak a maga nevében, ők majd elintézik a többit, amint arra Dóczy igéretét birják is.

A vajda figyelmesen hallgatta végig Patócsyt. Aztán ráemelte a tekintetét.

- És ti hisztek Dóczynak? Hisztek a velencei kigyónak? Nem volt elég a csalódásokból eddig? - kérdezte. - Ám jó. Legyen. Ha azt gondolják, hogy ezen fordul meg az ország sorsa, ne panaszolhassák az urak, hogy a kérésük hiába esett. Elküldöm az ajándékokat Grittinek még ma! De vissza nem fordulok többé. Az uraknak meg azt izenem: senki se mozduljon Brassó felé! Hagyjátok a szászokat menni, ha akarnak. A jelszó marad: »Felmér«. Gyülekezünk.

Patócsy azonnal fordult, indult, amerről jött.

Mikor elment, a házi kapellánusáért küldött a vajda. Horváth Péternek hívták a jámbor embert. Közölte vele, hogy követségbe kell mennie, Brassóba. Ott várja be Gritti megérkezését. Aztán adja át neki személyesen a vajda ajándékait.

A vaspántos utiládához lépett, felnyitotta. Egy tarka selyemkendőbe kötött, arannyal kivert ékszeres ládikát emelt ki belőle. Fölpattantotta a zárat s egyenkint válogatta bele a drágaságokat.

- Ime, ez az arany karkötő! A gubernátor nemrég szövetséget kinálgatott nekem, kamarása, Della Valle utján. Éppen jó lesz rá válaszul. Két arany bilincs. És itt ez az aranylánc! Zsinegfonásu munka. Török szokás, érthet belőle... Ezeket az ékköveket emlékeztetésül küldöm neki. Ugyanennyi van a magyar koronában. Ne panaszkodhassék, hogy mielőtt a pokolra jut, megraboltam! Ez az aranyserleg elkél az aqua tofanához, amit a magyar királynak szánt. Hanem, hogy addig se álljon üresen, megtöltöm egy erszény arannyal. Hamar szüksége lehet rá. Mert azt minden emberfia tudja rólam errefelé, hogy félöklömmel leütök egy bivalyt, egy szapu buzát magam fölvetek és nincs az az üllővas, amit át ne hasitana a kardom. Bizony nem fog olcsó pénzért bérgyilkosokat kapni ellenem! Hát ne sopánkodjék, hogy sokba kerültem neki. Ugy - csapta le a ládika födelét. - És most eredj, fiam! Dolgodat végezve Felméren megtalálsz. A válasszal, ha ugyan lesz, majd ott keress.

Horváth Péter elment, a vajda meg folytatta tovább az utját kiséretével, jókedvüen, bizakodón.

Csak Felmér alatt rándult egyet a szive.

Egy teremtett lelket se talált a táborhelyen.

A barna bronz-arc elkomorodott egy pillanatra. De aztán gyorsan földerült megint.

Ugy látszik, akármilyen komótusan jődögéltek, mégis sietett. Az égi csillagok alig hogy a Szüz jegyébe fordultak, Kisasszony hava alig köszöntött be.

A jó urak bizonnyal azon versenyeznek, hogy ki ver föl derekabb hadat, ki hoz több segitő kart, csillogóbb fegyvert! A nagy tömegek lomhán mozognak, mint a hullám, mert utjukban is feszegetik a sziklát, mossák a lelkek partját és görgetik az egy, a közös erdélyi mederbe az emberkavicsot...

Van idejük! Gritti martalócai még talán a kincses földre se rakhatták a lábukat!

A kis csapat letáborozott a Felmér-patak partján, közvetlen a nagy erdőségekkel, mosolygós szőlőhegyekkel lankázott község alatt.

A vajda várt.

VII.

Eltelt egy nap, két nap, a harmadik is alkonyatba bágyadt, de azok az emberkavicsot görgető, nagy sereghullámok csak nem akartak beletorkolni a közös mederbe! Csak nem érkezett, nem látszott, nem is hirlett senki, semmi. Végre negyednap hajnalán az köszöntött be, akire a vajda legkevésbbé számitott. Páter Péter.

Imre meglepetten ment a poros jövevény elé. A kapellánus alig állt a lábán. Látszott a gyürt, fakó arcán, hogy ágyat, élelmet, pihenést nem ösmert, mig ideért.

- Szalve reverendisszime! - köszöntött rá. - Ugyan mitől futott igy meg, mint akit tatárok kergetnek?

A pap homlokát törülgette. Aztán alázatosan megcsókolta azt a gyürüs vaskezet és aggódva hunyorgott a sátor felé.

- Ha Eminenciád megengedné...

- Ejnye-ejnye! Olyan nagy titok?

A páter ijedt szeme megkapaszkodott a püspöke nyugodt, fölényes arcán. Mélyet sóhajtott.

- Áldott legyen az Ur neve, hogy még idejében érkeztem, atyám!

A vajda megveregette a lelkendező kapellánus vállát. Kézenfogva vezette a sátorba. Ott kivont egy tábori széket és leült. A papnak is helyet mutatott.

- Hallgatlak fiam, beszélj!

A páter köhécselt.

- Nagyságos uram és atyám, szembevoltam a gubernátorral.

- Már megérkezett Brassóba?

- Hetedikén vonult a városba.

- Békével, vagy erőhatalommal?

- Triumfátorként. Olyan pompa közepett, amitől elkáprázik a szem. Török módra volt öltözve, aranyban, selyemben. Turbán helyett cobolyprémes süveget hordott. Az utcákon pénzt szórt és szétoszttatta azokat a ruháit, amiket egyszer már viselt. Szabadon eresztett egy csomó rabszolgát, igy kevélykedett be, ötszáz forintos paripán. A ló szerszámja merő arany.

- A szokott szemfényvesztés! - Legyintett a vajda. - Budán is igy kezdte. Letáborozott?

- Le. A Fortyogó hegyen. Vele van a kisebbik fia is, a tizenkét esztendős Péter. Társzekerek hordták utánuk a rengeteg drágaságot, ékköveket, arany-ezüst marhát, vég selymeket és a pénztárt.

- Mekkora erővel van?

- Négyezer főnyinek mondják a testőrségét.

- Talpasok?

- Vagy ezer. Kétszáz janicsár a szultán testőrségéből, a többi lovas. Török szpáhi és magyar kopjások. Kétszázötven sátort számoltam össze a táborszálláson, mig köztük őgyelegve vártam.

- A megbizatásom elvégezted?

- El. Átadtam az ajándékokat hiány nélkül.

- És mi a válasz?

A páter nagyot nyelt.

- Jaj, - felelte, - hosszu sora van annak, eminenciás uram! A Mindenható különös kegyelme, hogy nem pokolra kárhozottan kerültem ki az Antikrisztus barlangjából! Én szegény együgyü, aki biztam emberekben, szóban és becsületben! Kevés hijja, hogy Judása nem lettem nagyságodnak!

A kapellánust elöntötte a visszaemlékezés keserüsége. Ugy remegett a jámbor, hogy a vajda alig győzte nyugtatni. Nagynehezen kapott csak lélekre.

- A velencei maga vette át tőlem az ajándékaidat, eminenciás uram. Ott ült fényes udvara és a testőrei közt egy trónuson, mikor valahára beengedtek hozzá. Egyenkint szedegetett elő a ládából minden darabot. Forgatta, nézte és megmutogatta őket az uraknak is. Végül odaintett. »Mondd meg a gazdádnak, páter, hogy üdvözlöm. Megértettem őt. Köszönöm. És a szándéka szerint fogok cselekedni.« Aztán elbocsátott.

- Ennyi volt az egész?

- Nem. Kevéssel rá Dóczy ur keresett. Nagy erszény pénzt hozott nekem ajándékba. Megbizott, adjak elő eminenciádnak mindent, amit láttam. Hogy a kormányzó nem haragszik többé, sőt igen örült az ajándékoknak és kéri a vajdát, fogadná el az ő felajánlott barátságát. Legyen szent a béke s üljük meg rá az áldomást együtt. A gubernátor vendégeként és barátsággal vár, ezt az izenetet hozta Dóczy János. És én már készültem boldogan indulni ide hozzád, mikor a Gondviselés küldöttje megállitott! Nézd, atyám, nézd! Ebben az erszényben van a te Judás-pénzed! Ezzel akarták elaltatni a te szegény szolgád lelkét, a kárhozatba! A te fejed ára ez, uram!

A jámbor embernek könnyek lepték el a szemét. Elutálkozva szórt egy marék ezüsttallért a vajda lábai elé.

Czibak Imre szeliden nyugtatta a háborgót.

- Isten akarata erősebb, látod, mint a latroké. Csillapulj, fiam! A lesvetők szándéka ellen rajtam kivül még sokaknak van szavuk. Erdélynek s az erdélyieknek. Maholnap beérnek a seregeikkel.

Hirtelen elhallgatott.

Mintha oroszlánkörme volna minden szónak, a kapellánus felnyögött.

- Mi bajod, páter?

- Uram, uram! Hiszen ez az éppen! Akit én megláttam, a Gondviselés intő jele, Kenedy Ferenc volt.

- Kenedy? A Gritti táborában?

- Ugy van, kegyelmes atyám! Kenedy Ferenc, Majlád, Teleky, Kun Kocsárd, meg a többi urak, de még az öcséd, Patócsy Miklós is, mind ott vannak már Brassóban a velencei mellett, vele egy sátorban, egy asztalnál.

A vajda felszökött.

Mint Erdély kivesző, fejedelmi vadja, rázta meg a busa, szürkésen hamvazkodó fekete bölény üstökét.

- Kenedy? Kun Kocsárd? Teleky? Patócsy? - kiáltott olyan hangon, hogy a sátor ponyvái megrázkódtak tőle. - Grittinél? Lehetetlen!

- És mégis, igy van, uram. Bár inkább ott vesztem volna, mint hogy ezt a fájdalmas hirt én hozzam ide!

A vajda közelebb lépett. A hatalmas testnek remegett minden porcikája. A büszke, dacos száj körött meglágyult az a mély, keserü vonás, szinte gyermekesen, szinte esdeklőre. És mintha különös fontossága lenne annak, hogy a másikat meggyőzze, megint rábólintott.

- Lehetetlen az, fiam!

A páter tenyerébe temette arcát.

- Magam szemével láttam őket, a fényes vacsora-táblánál. Gritti jobbján Volád, balra Majlád, Teleky, Kun Kocsárd és Kenedy Ferenc. Azontul Dóczy János, Batthyány Orbán, Ghiczy István, meg a többiek. Én ott settenkedtem a sátor körül, hogy hátha észrevennének. Észrevették. Jöttek nemsokára egymásután.

- Beszéltél velük?

- Igen uram.

A vajda fölemelt karja egyszerre lehullt, ólmos fáradtsággal. Csönd lett. Csak a nehéz, ziháló lélekzetvétele hallatszott. Aztán elmult az is. Megdöccent, mint aki álomból ébred. Vontatottan tett néhány lépést és mintha végehosszatlan utról érkeznék, lassan lebocsátkozott megint a székbe. A dult arc helyresimult, a szemek tiszta tükre fénylett, mint máskor, csak a száj körött fagyott különös élesre az a keserü vonás.

A vajda intett.

- Hallgatlak.

És megtámasztotta a karját félkönyékre s féltenyerébe azt a büszke, szép fejet, melyet mintha roppant terhek sulya nyomna mostan.

A kapellánus halkan morzsolta:

- Majlád ur jött ki legelsőnek a sátorból. Hogy meglát, félrevon és azt mondja: »A szászok mindég Ferdinánd hivei voltak, a gubernátor pedig komolyan akarja a békét Wiennával. A dolog ugy áll, hogy ma egyedül neki sikerülhet barátságban élni mindenkivel. Törökkel, némettel és magyarral egyaránt. Mindet a kezében tartja. Izenem a vajdának, hogy sikerült igéretet kapnom tőle a Szerémség visszaszerzésére, valamint arra, hogy több háboru nem fogja sanyargatni ezt a szerencsétlen országot. Abban a reményben tettem, amit tettem, hogy bővebb megfontolás után a vajda jóváhagyja és ő is hasonlóképp cselekszik. Semmi célja az elhamarkodott kalandosságoknak! Ha Gritti nem tartaná be, amit igért, holnap is ráérünk leszámolni vele.

A vajda félbeszakitás nélkül hallgatta a pátert. Mikor az kérdőleg ránézett, csak intett.

- Tovább!

És a pap folytatta:

- Aztán Kun Kocsárd ur áll elém. Köhécsel, a körmeit nézdegéli. No - mordul rám - mondja meg tisztelendőséged Felméren, hogy Kun Kocsárd János király csapatait vezeti. A király tavasz óta békét kötött Ferdinánddal és megtiltotta nekem, hogy bármit tegyek a gubernátor ellen. Igaz, szavam köt a vajdához, de a királynak meg esküt tettem. Ahoz kell tartanom magam. Tisztelendőségtek, mint papok, tudhatják ezt legjobban. A váradi püspök, remélem, nem is kiván hitszegést senkitől. Mire is volna? Ugy látszik, nem olyan fekete az ördög, mint amilyennek pingálják. Kár lenne elsietni a dolgot. Várjunk! Ráérünk.

A vajda bólintott.

- Tovább!

- Volád jött ki aztán, - lélekzett neki a kapellánus. - Már tudtam, hogy ő se fog kimaradni a sorból.

- Mit izent?

- Azt uram, hogy ő állta hüségesen, amit fogadott. Nem küldött se katonát, se pénzt Grittinek. Erre ráestek. Egymagában nem dacolhatott a gubernátorral. Mellé kellett szegődnie.

- Rádul Stefánnal mi lett?

- A velencei kinvallatással szedte ki belőle, hogy ki volt az összeesküvés lelke. Azt izeni Volád, vigyázz uram a fejedre, mert Gritti mindent tud rólad!

A vajda vállatvont.

- Nem beszéltél a főurakkal?

- De igen. Kenedy ur azzal jött nekem: »Nézd csak, te pap! Mondd meg a vajdának, hogy többedmagammal jöttem át ide! Mert olyan hirek keringélnek róla, hogy őt se a honfiui szerelem tüzeli ám a gubernátor ellen, hanem a maga érdeke! Haragszik, amért János király a háromszázezer aranyforint adóssága fejében nemcsak a raguzai köztársaság és Szeged város évi adóját, de még valamennyi magyar püspökség jövedelmét is zálogba csapta Grittinél. Félti a stalluma jövedelmét! Fél attól is, hogy a gubernátor nem erősitené meg a Báthory halálával elfoglalt vajdaságában és elszedné tőle Vajdahunyad várát, amit ellenére foglalt el. Hát ezek a hirek nagyon keresztbe-akadtak a torkunkon! Szél nélkül nem zörög a haraszt! De ha a te gazdád megbizonyositja, hogy hazudott a fáma, akkor készek vagyunk őt megkövetni és mellé állni.

- Mást nem izent?

- Azt, hogy Rádul Stefán vallomása óta igen ingerült a nagyur. Földhözvágta a fövegét s azt mondta: »Ez a süveg nem alkalmas két fejre! Csak egy fejen maradhat meg!« Már pedig azt semmiképp se szeretnék az urak, hogy nagyságodban bármi kár essék, ami egész bizonyosan megtörténnék, ha tovább dacol a velenceivel.

- És az öcsém? Patócsy Miklós? Az nem hirelt? - pillantott föl a vajda hidegen, mintha meg se hallotta volna az óvást.

A kapellánus mélyet lélekzett.

- Indulóban találtam hazafelé. Azt mondta könnyel a szemében: »Magunkra maradtunk, tisztelendő atyám! Semmit se kezdhetünk. Bár a vérem minden csöppje forr, mégis azt izenem: várni, várni, várni! Majd jön kedvezőbb idő és azok, akiket szép szóval, hazudozással, meg hizelgéssel magához édesgetett a bitorló, ráébrednek a valóságra. Én esküszöm a Krisztus öt sebére, hogy addig egy fia-embert el nem bocsátok! Eljöttem Brassóba, hogy minden további veszedelemnek elejét vegyem. A velencei tudomásul is vette a vajda békés szándékát s biztositja általam legjobb hajlandóságáról.«

- Több hired nincs?

A pap elborult.

- Bár ne volna! De van, fájdalom. Én már Voládnál gyanut fogtam. Még inkább Kenedynél. Sehogyse vágott a dolog Dóczy izenetével. Gondoltam, alaposabban utánajárok a históriának. Amint ott tépelődök, hogy mit is kellene tenni, csak látom ám, hogy Dóczy János és Batthyány Orbán lopakodnak kifelé a velencei sátorából, ahol hangos muzsika mellett állt a tivornya. Én se rest, utánuk! Látom, hogy a táborba igyekeznek. Egymásután járják fel az őrtüzeket. Nagy zsoldért ajánlkozókat keresnek egy csapatba, amelyik száz janicsárt és kétszáz lovast számlál. Össze is válogatják a java legényeket. Egy agától aztán megtudtam két

tallérért, hogy ide, Felmérre szánták őket. Ezer arany jutalmat tüzött ki a velencei annak, aki eminenciádat megfogja, másik kétezret annak, aki be is szolgáltatja.

- Szép, - mosolyodott el a vajda. - Még eléggé megbecsült a tallján!

- Könyörgöm, uram, ne vedd tréfára! A csapat utban van azóta. - Kulcsolta össze kezeit a kapellánus esdeklőleg. - Ó, higyj nekem, uram! Ugy igaz minden, ahogy mondtam! Judáspénz volt, amit Dóczy nekem adott, fizesse vissza neki az Isten!

A vajda fölemelkedett. Kezét a szent haragban izzó ember veritékes homlokára téve megáldotta.

- Fiam, te elvégezted a dolgod. Legyen veled Krisztus békessége. Most menj, pihenj és lakozz. Ha majd szükségem lesz rád, hivatni foglak.

Péter atya megcsókolta a püspöke halász-gyürüs ujját és jámboran kiballagott a sátorból.

VIII.

A vajda hosszan nézett a távozó után. Nem látszott rajta se harag, se fölindulás. Csak valami végtelen, apás, fájdalmas megbocsátás.

Magára hagyták hát mind! Mind, akikben bizott, akiknek hitt, ugy, hogy a saját fülét, szemét is lehazudtolta volna értük. Magára hagyták botorul, akikért élni, munkálni, mindent kockáravetni akart!

Felsóhajtott és keserüen ingatta a fejét.

Tisztán-világosan látta a dolgokat.

Igen, az elvetett mag megfogant és szépen kikelt a jó talajban. Erdély népei fölismerték az erdélyi gondolatot. Az eszme lelkekbe csordult és tervekbe szökött. De mit ér, ha az induló lábak alól a döntő pillanatban kifutott a talaj? Lám, leszakadnak az alig egymásba font gyökérszálak!

Erdély népei nem biznak egymásban. Más a belső adottságuk, más a végső céljuk, rendeltetésük, szokásuk, vérük, erkölcsük. Mind a maga fölényét épitgeti és mind kivülről várja, rokon-ajándékba, hozzá a segitséget.

A szász Wiennára esküszik és Ferdinándtól reméli a közös germán vér diadalra lobbanását. A moldvai vajda szárazan igyekszik tartani a puskaport, mig nagy latin-álmát virrasztja. Az erdélyi magyar pedig egyre a Királyhágó palánkján keresgéli a rést. Az önálló cselekvéstől elbátortalanitotta a nagy összeomlás rianása, amivel az egységes anyatestről leszakad.

Ó, nem gyávaság ez, amit itt lát maga körül! Nem. Erdély érzi már, hogy a holnap csiráit magában hordozza, hogy vemhes a magyar jövendőtől. És éppen ezt az élő terhét óvja ösztönösen minden kockázatos mozdulattól.

Hogy lehetne fölrázni? Meggyőzni arról, hogy a bethlehemi csillag Felmér fölött már valóban megjelent? Most vagy hisz és összefogódzva indul ez a nép, vagy rádülnek Sion falai s a magyar holnap az utolsónak maradt romok alá temetkezik, menthetetlenül.

A vajda fölkelt s nagy, dobbanó léptekkel mérni kezdte a tágas sátort. Széles halántékain csomókba duzzadt az ér a megfeszitett gondolkodástól.

Hiszen a pásztorok jártak az éjféli mezőkön és nincs hajlék a fényes kastélyoktól le a jobbágykunyhókig, ahol ébren ne virrasztana az elhivatottság érzése, a hit és a magyar katharzis

sóvárgó vágya! Nem hiányzik itt semmi, csak a kirobbanás! De mi volna az a valami, ami gyujtózsinórt vezethetne a lelkek pattanó feszüléséhez? Mi lenne az az átütő szikra, ami fölgyujthatná a szent lángokat? Mi az, ami ellenállhatatlan cselekvésre indithatná ezt a felelősségét félő, okos, óvatos népet? Valami káprázatos harci tény talán, aminek hősi dübörgése magával ragad?

Megkisérelje?

Nem várva segitő kezekre, bevágjon a maga ötven bihari legényével a Gritti hadba? Tüzelje démonokká a rábizott nyájat? Marassa beléjük a bosszu és gyülölet mérges kigyóit, hogy veszetté dühödjenek és tiznek számitson minden kardcsapásuk? Ötvenet háromszázra igy lobbantson rá?

Tehetné. Ragyogó lenne a példa. De mégis, Jákob-áldozat. Ötven kalászrengető, magot érlelő fiatal élet Mohácsa a nagy viráglégió pusztulása után. Szabad ezt tennie?

A vajda csöndesen ingatta fejét.

Nem. Elég volt az áldozat, a könny, a gyászkorommal irott példa! Drága minden csöpp magyar vér. A duzzadó fiatal életek fölmorzsolódnának egy kétes eredményért. Sőt talán épp ő maga segitené olcsó diadalhoz az idegen kalandort, aki aztán értené a módját, hogy sikerét kiaknázza. Az óvatos csigák még jobban visszabujnának házaikba, a havasi medvék barlangjaikba, a pásztorok aklaikba s ott érné őket az egyetemes összeomlás. Nem, nem dobhatja oda Grittinek trónzsámolyul a rigófüttyös, nótás bihari fiakat!

De hát akkor mi a tennivaló? Mi! A behódolás, mint a többiek tanácsolják? Az alázkodás? Megalkuvás a puszta életért? Erdély vajdája megválthatja ezzel a népét? Lehet ilyen példával uj hitet alapitani? Hivőket sokasitani és a sokadalom eléhezett lelkét az örök Irás két halával, öt kenyerével jóllakatni a nagy pusztaságban, ugy, hogy még a messzi sóvárak számára is maradjon a csudából tizenkét kincses kosárral? Lehet igy lelkeket halászni és őket tüz-viz, fegyverek hatalma, gyötrelem és halálrettegés ellen fölvértezni?

A süket csöndben nem jött felelet.

A vajda homlokára szoritotta két kezét.

Ó, hogy hiányzott most a drága jóbarát, a szenvedésekkel és csalódásokkal teli élet támasza, nagy válságainak tanácsadója, Pál! Milyen jó volna mellette tudnia ebben a nehéz, viaskodó órában!

De már egyedül van, egyedül egész. Magános utolsó bölény az uttalan rengetegben. A fiatalság negyvenhét esztendő fekete viharfelhőjében messzeszállt, akiket szeretett, életben vagy halálban egyaránt távol, vele csak forró magyar szive és a mindentlátó Uristen szeme virraszt.

A püspök arcán alázatos szelidség suhant át.

Panaszolhatja-e társtalanságát, mikor vele a Leghatalmasabb? A csudálatos Örökkévaló, aki a nemlét állapotából kihozta, aki megtanitotta tétova gyermeklábait járni egyenes utakon, szenvedéseket és csalódásokat bátran viselni s aki kezébe osztotta az ő farkas-kergette fekete bárányainak pásztorbotját?

A széles bronzhomlok lassan meghajolt és Várad püspöke halkan fölfohászkodott:

- Domine, non sum dignus... De csak egyetlen szikrát küldj és megvilágosodik az én véges értelmem sötét börtöne!

Megcsókolta a nyakában függő főpapi keresztet s készült visszarejteni köntöse alá. Hanem az egyik aranyszög, mely a Korpuszt tartotta, megakadt a szövet szálaiban, mintha tiltakoznék az elrejtés ellen.

A püspök keze önkéntelenül megállt. Borus tekintete fölnyilt és elmeredt csudálkozva, mintha valami láthatatlan, hatalmas mágnes rántaná magához.

A sátorponyván besurrant alkonyati napsugár ragyogva aranylott a feszületen és szivárványos aureolát font az isteni vértanu töviskoronájára.

Az óriás fölegyenesedett. Hosszan, merően nézte a lehajtott fejet, mintha néma parancsot olvasna le a csukott ajkakról. A rárontó öröm hirtelen rándulása futott végig hatalmas testén. A dérlepte fej magasba szökött, a homlok redői kisimultak, a tétova két szem ragyogva fölszakadt és előre dombosodott a mell kincses halma.

Micsoda egyszerü s milyen örök-érvényü igazság volt, ami mellett botorkált vakon, ami pedig ott állt előtte! Ime, a hatalom, ami ellenállhatatlanul cselekvésre lobbant! Az erő, ami tömegeket ébreszt, uj vallást alapit, sokadalmakat mozgat, eggyé kovácsol, tüz-viz ellen, gyötrelem ellen vértezni képes!

Már tudta, mit kell tennie. És ebben a pillanatban láthatóvá bontakozott az a hatalmas kéz is, ami eddig elrántott előle minden célt, minden beteljesedést, ami örvényt nyitott a választott utjai közepén, ami betemette még a sir virágos katlanát is, amint ő a maga nyugvására megkivánta.

Nem azért lett, hogy szerelmest ringasson a térdein, szédült mámorban! Nem azért küldték, hogy gyermekek tányérjában szelje apró madár-falatokra ezt a nagy, zengő, dübörgő életét! Nem azért inditották, hogy elébevágjon a népjogok törvénybeirt evolúciójának, hogy homokvárat épitsen a rendi elhelyezkedés csapkodó hullámai közepett! Nem parasztfölszabaditónak, nem királydajkának, nem tömegsirok ezeregyedikének, nem is vak-vezetőnek termett, hanem messzevilágitó lármafának, Erdély esthajnalcsillagának.

Már tudta, mi a teendője és indult, világsúlyok terhétől szabadultan, boldogan, könnyen, hogy ne veszitsen egyetlen pillanatot se.

IX.

Előszedte az irószeres ládikát és három levelet irt egymásután. Egyet Czibak Lőrincné nemzetesasszonynak, egyet Péter urnak, egyet Székesfehérváry Fülöp váradi nagyprépostnak. Aztán hivatta Horváth Péter kapellánust és átadta neki mind a hármat. A páternek azonnal indulnia kellett az ötven bihari legénnyel és a kisérettel, vissza, Váradra.

A felméri réten egyedül maradt a nagy vezéri sátor. A vajda csak két szolgát tartott magánál. Mikor a csapat elvonult, munkába állitotta őket. A sátor vázát pompás, biborral, vont-arany kárpitokkal huzatta át. A bejárat nyilására drága keleti szőnyegeket akaszttatott. Majd talpig hánttatta a sátor előtt sudárodó óriás-fenyüt. Száraz gallyakból máglyát hordatott alá.

Estére, hogy a legények mindennel elkészültek, beküldte őket Felmérre, a plébániába. Éjszakázzanak ott, a papnál.

A vajda egyedül maradt. Fölbontotta az uti ládákat, diszruháit, ékszereit, drágamivü fegyvereit mind kirakta a sátorban. Felöltözött teljes főpapi diszébe, mellén aranyláncra függesztve a kereszt.

Aztán a fegyverei közt keresgélt. Egy széles, bagariabőr-tokos, matériával cifrázott, arannyal dömöckölt damaszkusi pengén megállt a szeme. Elnézte messze-tünődőn.

Az a kard volt ez, amit harminc hosszu esztendő előtt Csáky István övezett a derekára, mikor elindult ki a nagyvilágba, emberré lenni, győzködni, csalódni, a férfinevet kiérdemelni. Igen, ez a kard volt az, csakugyan! Valahonnan, nagy-nagy távolságból még mintha Fülöp atyus hangját is hallaná:

»Légy az igazság harcosa... Ne ontsd hiába felebarátod drága vérét, de a magadét ne kiméld semmi igaz ügynél. És ha az Ur egyszer megbecsülne azzal, hogy az életedet váltságul fogadja, ösmerd meg a vértanuk gyönyörüségét.«

Oldalára hevederezte a kardot, aztán kitette a sátor-asztalra néhaivaló jó Czibak Lőrinc ur aranyozott fejü, roppant buzogányát. Felöltötte a vajdamentét, maga elé a vajdasüveget. Meggyujtotta a szövétneket, felnyitotta a breviáriumát és áhitatos imába merült.

X.

A langyos nyáresti szél lassan terelgette az ég végtelen karámjába szerte-legelésző föllegbárányait. A csöndes éjszaka szétteritette himes fátyolát a szunnyadó világ orcáján. A mélységes borzongásban lent, a látóhatár peremén, egyszerre káprázтató világosság támadt. Üstökös pompában, szem-nemlátott óriás csillag robogott föl a mennyboltozatra.

Gyakori volt a jel ez időkben. A história-rovók már alig is ügyelték őket. De ez a csudálatos csillag még az ő kezükben is meginditotta a tollat.

Lángból és vérből szőtt uszálya lesöpörte az égről a halott fekete napokat, a félszemmel hunyorgó, irigy bolygócskákat s feltrónolt egyedül a firmamentum sápadt homlokára, teliszórva aranyával az éjszakai mezőt, a kékes violafényben füstölgő dombok lankáit, a harmatcsóktól szerelmesen lihegő erdők dus lombkoronáját. A rét ezerszinü virágai fölneszeltek és kitárták illatos kelyhüket, mint nappal, napsütésben. A patakok fehér-ezüst kigyói nesztelenül suhantak tovább, mintha félnének, hogy csobogásukkal elriasztják a tündöklő csodát.

A hallgató, bámész csöndességbe hirtelen fájdul bele egy fegyveres csapat settengő zaja. Fogaras felül óvakodnak fölfelé, a felméri utra. Hátukig csüngő fehér kecse-sipkájukon, dolmanjaikon, vörös saruikon látszik, hogy janicsárok. Előttük lovas szpáhik jönnek. Mögöttük akindzsi-kopjákon törik meg az üstökös sziporkázó fénye.

A csapat élén három lovag. Dóczy János, Batthyány Orbán és Ghiczy István hadnagy. Bámulják a nagy csillagot. Aztán felhökkennek.

Ott, tul a kiserdőn, a zöldselyem róna közepén, a hirtelen elébük bukkanó fönsik visszaveri az ég sugárözönét.

Virágos halom mellében nagy, százados fenyüoszlop áll lármafát. Lángol tövétől a csucsáig. A sistergő fénycsóvák magasra lövelnek, bevilágitják a halomka mellett vert sátor tündöklő biborbársonyát.

A bejárat fölött ezüstpajzson sárkányfogas címer, ormán Erdély vajdájának zászlaja hirdeti messze, hogy otthon a gazda.

A sátor környéke néptelen. Ameddig a tekintet ellát, sehol egy teremtett lélek. Bokrok nem zörögnek, fegyverek nem csörögnek, paripák nem vihognak, tábortüz nem ég. Még strázsa se áll a sátor előtt.

A vezetők összenéznek. Tanácskoznak. Aztán tiz akindzsi kiválik a csapatból. Szétfutnak a mezőn, kémlelődnek. De ők se találnak senkit. A rét kihalt. Csak a sátorban van valaki. A szőnyeg-réseken kicsillan a szövétnek sápadt fénye.

Dóczy ur megrántja a vállát.

- Annál jobb!

És lappang a sátor felé.

Nyurga, vállban előrebukó alakja egyre jobban megnő, kiegyenesedik, ahogy közelebb és közelebb ér. Most beles a szőnyeghasitékon. Arcán kigyullad egy régi ütés ökölnyoma. Nézegeti a magános virrasztót, majd visszalép. Int a fegyvereseknek.

Egy csapat janicsár előre surran, félkörbe áll a sátorbejárat előtt. Kezébe veszi pallosát. Dóczy ur számlálja őket. Az ötvenediknél bólint elégedetten. Fölemeli buzogányát és megdöngeti vele a sárkányfogas cimert:

- Hej, Czibak Imre! Adósod vagyok! Eljöttem, hogy megfizessem!

A nyult-árnyék megfordul és visszahussan a bokrok sürüjébe.

A sátor függönye szétcsapódik. A biborbársony keretben ott áll Erdély vajdájának öles alakja. Vajdasüvege a fején, két hatalmas karja mellén keresztbefonva. Nyugodt tekintetét lassan emeli emberről emberre. Ég és föld lobogó fényében számbavesz mindent és mindenkit.

Ghiczy hadnagyon végül megáll a szeme. Rászól csöndesen:

- Csak ennyien vagytok?

- Rajta! - sivitja Dóczy a választ.

A török orditva szökik előre. A vajda jobbjában pedig megvillan a szablya, baljában magasra emelkedik a buzogány. És elkezdődik a titáni ütközet - egy, háromszáz ellen.

A szultán válogatott janicsárjai halomra hullanak. Roham roham után omlik össze. A sátor előtti térséget eltorlaszolják a holtak.

Most Ghiczy hadnagy spahijai próbálkoznak, széles, görbe kardjaikkal. A vajda áll és verekszik rendületlenül. Minden csapása villanó halál. Ez a horda is kezd hátrálni babonás rettegéssel a félelmes csuda elől. A vezérek ijedten hökkennek egymásra. Ghiczy hadnagy némán bámul a hősi mirákulumra, Batthyány sápad. Siet az akindzsikhoz. Dóczy János fogcsikorgatva átkozódik. Aztán egyszerre elhallgat. Eloson a bokrok árnyékában. A sátor háta mögött megáll. Kihuzza tokjából hosszu vadászkését. A sátor-tartó cölöpökhöz ugrik és csapkodja a feszitő köteleket.

Most Batthyány Orbán jön rohamra lovasaival. A fürge arabs mének kurta szökeléssel kerülgetik a janicsárhullákat. Előreszegzett kopjáik félköre meg-megbomlik a táncban. A kör lassan zárul és a mellének szegzett acélerdő közepén, mint szikla a hullámverésben, büszkén, magasan, sudárodik a vajda óriás alakja.

Az égő lármafa mégegyszer fellobog, mintha minden fényét, minden sugarát egybe akarná önteni a káprázatos jelenésre, aztán magába omolva zuhan végig a földön.

A sátor meginog. Árbóca hintál, a széles ponyvák, sulyos szőnyegkárpitok lomhán meglibbennek és mint a halálos sóhajtásban összehullt mell, tompa dobbanással beomlik minden. A vajda gigászi alakja, mint a mesebeli látomás, tünik el a biborzuhatagban.

A felméri éjszakában harsányan felvonit a diadalüvöltés:

- Allah! Allah! Hői!

XI.

Gritti nagy hejehujás tivornya-asztalnál ült éppen, mikor a vajda sápadt fejét aranytálon elébe tették.

Pilátus kezét mosta.

Nem halva akarta ő Czibak Imrét!

De hasztalan volt itt az álorcáskodás. A hazug száj csak védekezhetett, mig azok a lezárt, néma ajkak - parancsoltak! A két merev szem nézett és beszélt és költögette az alvó lelki-ösmereteket.

Az urak magukhoz döbbentek.

Majlád elfelejtette Wiennát, Kun Kocsárd budai levelét s Teleky a kardjához kapott.

A törvény egy lett: az *Egy*.

És a fájdalmuk bosszujára háborodott bünösök, az uttalan holnap tántorgói, az óvatosak mind és mind a felelősséghordozók, megbocsátó jobbot nyujtottak a meakulpát verő magyar ökölnek, kötést tettek Batthyány véres kezével is.

Kenedy zokogva engesztelte a vajda üstökös szellemét, Patócsy pilláin pedig fölszáritotta a csüggedés könnyeit az ujongva ráforrósodó öröm:

- Elegen vagyunk már!

*

Hanem azért jöttek, egyre jöttek, megáradt, sulyos tömegekben Erdély fiai. Kastélyok urai, kunyhók parasztjai, aklok pásztorai és havasok medveölői, mind.

A bitorló, aki kevés hijján magyarok kényurává polcozta magát, Medgyes ostromban megdult falai előtt, az országut sarában fizetett pecér-kézen, vérpénzt, a részeg álomért. Dóczy János áruló szájával hóhér pallosa csókoltatta meg a kincses földet, amit hitszegő módon idegen kézre akart játszani. Az egri püspöki palotából pokolba kergették a föllélekzett jámborok a török legény pogány háremét s Tonio Gritti a moldvai Péter vajdának rótta le fejadóját Rádul Stefánért.

*

A felméri csillag lehullt az ég pereméről és ott temette izzó csodáját Erdély televényébe, ahol a vajda-sátor állt, a domb duzzadó mellén.

A jel lehullt.

De helyette felröppent a hősi mitosz nagyhuzásu turulmadara, hogy elejtett aranytollaiból épitsen zengő mesefészket a tikkadt magyar ajkakra.

Erdélynek volt már vértanuja!

És a hősi mártir üstököscsóvája bevilágitotta Királyhágójától a kibujdosó Olt sziklaszorosáig az egyedül járható ösvényt, mely vérből, ősi porból, könnyből összeállva ivel Csaba utja felé.

Erdély eggyé fogódzott.

Aztán megindult és ment és robogott jajos, viharos, torz századokon át uj tavaszra, magot megőrző, kincseket-zsarátot holnapra átmentő, halálban életet esküdő örök hivatása, a magyar jövő elé.